

Uwien ya Jɔtiefɛ̀nku ya gbɔnku

Ngangam New Testament

Contents

Tigbemənmənt tà Matie ke'le' tū nno	1
Tigbemənmənt tà Mark ke'le' tū nno	46
Tigbemənmənt tà Luk ke'le' tū nno	74
Tigbemənmənt tà San ke'le' tū nno	120
Yesu ya tondb ya tūon	153
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Erom yaab nno	196
Kugbənkprieku kùa Pəl ke'le' ki de' Korent yaab nno	215
Kugbənlieku kùa Pəl ke'le' ki de' Korent yaab nno	234
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Galasi yaab nno	246
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Efes yaab nno	253
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Filip yaab nno	260
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Koləs yaab nno	265
Kugbənkprieku kùa Pəl ke'le' ki de' Tesalonik yaab nno	270
Kugbənlieku kùa Pəl ke'le' ki de' Tesalonik yaab nno	274
Kugbənkprieku kùa Pəl ke'le' ki de' Timote nno	277
Kugbənlieku kùa Pəl ke'le' ki de' Timote nno	283
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Tit nno	287
Kugbənku kùa Pəl ke'le' ki de' Filemən nno	290
Kugbənku kùa bi ke'le' ki de' Ebrembe nno	292
Kugbənku kùa Saak ke'le' kù nno	307
Kugbənkprieku kùa Pier ke'le' kù nno	312
Kugbənlieku kùa Pier ke'le' kù nno	318
Tigbənt tà San ke'le' tū nno	322
Kugbənlieku kùa San ke'le' kù nno	327
Kugbəntaaku kùa San ke'le' kù nno	328
Kugbənku kùa Sud ke'le' kù nno	329
Mikpiirm	331

Uwien ya Jɔtiefɛnku ya gbɔnku

The New Testament in the Ngangam language of Togo

Language: Ngangam

Provided by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

f40afecb-cbf7-574c-8447-a36ee18ab7e4

ISBN: 978-1-5313-0256-6

Tigbemɔnmɔnt tà

Matie

kele' tù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Matie yé Yesu Kristo ya panpaankaab piik nin bile nno ya uba ne. U kele' u'g-bɔnku kuu ki de' binib bà nno lii yé Sufmbe ne ki pekre' ki paan' Kristo ya sen bo.

U wuɔn' kugbɔnku kuu ni ki ye Yesu ne yé uyo bo Uwien là pùon' Sufmbe ki ye u li sɔn wà wɔ n̄ baa kí lá ñmien be kí li yé bi'ber nno. U kele' Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gber ku'ni tù yebe, ki wuɔn' Yesu sɔnsɔn' tù len' nà nno ma bo, ki tɔke' kí ye Uwien ya bel nek'n' ní ñɔ.

Kugbɔnku kuu ya cincinm, liyul 1 kí tì baa iyul 2, Matie lienh Yesu ya màam nin u'buwaam bo ne. Yesu yé uber ne ki baa' wɔ n̄ ñen binib bi'biere ni.

Kí cin iyul 3:1 kí tì baa iyul 4:11, Matie lienh San s̄i' Yesu Uwien ya ñunm ma bo nin Satan biike' wɔ ma bo ne.

Kí cin iyul 4:12 kí tì baa 18: 35, Matie lienh Yesu tien' nà Galile ya tinfenm ni nno ne. U pɔn' mikpenjenm mà yebe ne ki wɔkn' binib Uwien ya bel ya gber, ki cère' biwienb faake' ki yebe.

Kí cin iyul 19 kí tì baa iyul 25, Yesu jon' Yerusalem bó, ki tì wɔkn' binib Uwien ya gber ni'bó. U wɔkn' binib ug-bengbenyo ya gber, ki tɔke' be ki ye bi la cère uba n̄ lere kí tuln be.

Kí cin iyul 26 kí tì baa iyul 28, Matie lienh Sufmbe ya cienb cuo' Yesu, ki cère' bi bun' wɔ tibuur, ki kpé' wɔ udɔpɔnpɔn bo nin u mekre' ma bo ya gber ne.

Yesu ya yaajeb ya yel

(Luk 3:23-38)

1 *Yesu Kristo ya yaajeb ya yel ya gbɔnku sɔ nɔ. U là yé *Dafid ya yaabil ne, ne Dafid mɔ yé *Abraham

ya yaabil. ²*Abraham là maa' *Isaak, ne *Isaak mɔ maa' *Sakɔb, *Sakɔb mɔ maa' Suda nin u'ninjieb. ³Suda mɔ maa' Fares nin Sera. Bi'naa ya yel si Tamar. Fares mɔ maa' Esilɔm, Esilɔm mɔ maa' Alam, ⁴Alam mɔ maa' Aminadab, Aminadab mɔ maa' Nason, Nason mɔ maa' Salima, ⁵Salima mɔ maa' Bos. U'naa ya yel si Lahab. Bos mɔ maa' Yobed. U'naa ya yel si Lut. Yobed mɔ maa' Yese, ⁶Yese mɔ maa' uber *Dafid. *Dafid mɔ maa' Salomɔn. U'naa là yé Yuri ya po ne, ne *Dafid taa' wɔ ki kuɔn'. ⁷Salomɔn mɔ maa' Erobowam, Erobowam mɔ maa' Abiya, Abiya mɔ maa' Asafu, ⁸Asafu mɔ maa' Yosafat, Yosafat mɔ maa' Yolam, Yolam mɔ maa' Osiyas, ⁹Osiyas mɔ maa' Yowatam, Yowatam mɔ maa' Ahas, Ahas mɔ maa' Esekiyas, ¹⁰Esekiyas mɔ maa' Manase, Manase mɔ maa' Amos, Amos mɔ maa' Yosiyas, ¹¹Yosiyas mɔ maa' Yekoniya nin u'ninjieb uyo wà Israyel yaab ya nennendb là tɔn' nin be lituɔl ki cuo' be ki jon' *Babilonn nno. ¹²Bi cuo' be ki jon' Babilonn ma nno, ni ya puoli bó ne Yekoniya maa' Salatiel, Salatiel mɔ maa' Sorobabel, ¹³Sorobabel mɔ maa' Abiyud, Abiyud mɔ maa' Eliyakim, Eliyakim mɔ maa' Asɔ, ¹⁴Asɔ mɔ maa' Sadɔk, Sadɔk mɔ maa' Akim, Akim mɔ maa' Eliyud, ¹⁵Eliyud mɔ maa' Eleyasaa, Eleyasaa mɔ maa' Matan, Matan mɔ maa' *Sakɔb, ¹⁶*Sakɔb mɔ maa' *Yosef, wà yé Mari ya ce nno. Mari mɔ maa' *Yesu wà bi yih wɔ *Uwien ya Nigendke Kristo nno.

¹⁷Kí ñe *Abraham kí li ñmɔñmɔbe kí tì baa *Dafid, bi là te yaajeb piik nin binan ne. Kí ñe *Dafid kí li ñmɔñmɔbe kí tì baa uyo wà Israyel yaab ya nennendb là cuo' be ki jon' Babilonn nno, bi'mɔ là te yaajeb piik nin binan ne. Uyo wà bi'nen-nendb là cuo' be ki jon' Babilonn nno kí li ñmɔñmɔbe kí tì baa *Uwien ya Nigendke Kristo ya yo, bi'mɔ là te yaajeb piik nin binan ne.

Yesu ya màam ya gber

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Bi maa' Yesu Kristo ma bo so. Bi là pun' u'naa Mari uje uba ne bi yih wɔ *Yosef. Wa laan là kuɔn' wɔ, ne *Mifuoñaanm cèrè' u punbe'. ¹⁹ U'cɛ *Yosef yé ugbemɔndaan ma nno, ne kí yíe wɔ ní bɔle kí ɲɔre wɔ ɲɔ tigber nno là ñe saali. ²⁰ U maaleh nno ma nno, ne ki laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt ni. Utond nno tɔke' wɔ ki ye: «*Yosef, *Dafid ya yaabile, la fenge kí ye ɲa ní taa a'po Mari kí baa a'den, kime *Mifuoñaanm ne cèrè' u punbe'. ²¹ U li maa kibujebuk, ne á yin kè *Yesu*, kime wɔn ne li ñen u'bol yaab bi'biere ni.»

²² Nen ke là tien' ɲɔ Yonbdaan là cèrè' u'ñɔbonsɔknl len' nà nno, nè ní tien ne. U là len' ki ye: ²³ «Ujefaan wà ɲa ben je li punbe kí maa kibujebuk. Bi li yin kè Emaniel.» Ni'tingi si: « (Uwien te nin tɛ.) »

²⁴ Ne *Yosef finde', ki tien' Yonbdaan ya tond tɔke' wɔ ki ye wɔ ní tien nà nno, ne ki taa' u'po Mari, ²⁵ ka duɔn' nin wɔ haali u tì maa' kibujebuk, ne u yin' kè Yesu.

Bibenbenb biba baa' ki puke' Yesu

2 Tɔ, bi maa' *Yesu Betelem ya du ni ne, Sude ya tinfenm ni, uyo wà Herod yé uber nno. Bi maa' *Yesu ma nno, ne binib bà ɲmɔbe mibenm iɲmaabii bo ya biba ñen' lenpuoli bó ní ki baa' Yerusalem, ² ne ki niire' ki ye: «Bi maa' kibuk kà kì yé Sufmbe ya ber nno te le saan-i? Kime ti laa' ki'ɲmaabil lenpuoli bó ne ki baa' tí puke kè.» ³ Uber Herod nin Yerusalem ya nib ke cii' tigber nno ma nno, ne tù beke' be cɛen. ⁴ Ne u yin' *Sufmbe nin *bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya

wɔnwɔknb ke, ki niire' be ki ye bi li maa Uwien ya Nigendke Kristo le saan-i?

⁵ Ne bi ye: «Betelem ya du wà te Sude ya tinfenm ni nno ni, kime *Uwien ya ñɔbonsɔknl là kele' ki ye Uwien ye:

⁶ «Sin Betelem ya du wà te Sude ya tinfenm ni nno,

ɲa mɔnbe ki yé dufenm Sude ya tinfenm ya du ke ni,

kime uber li ñe sin ni ne,

kí li yé wà li likeh n'nib Israyel yaab.» »

⁷ Nen bo ne Herod bɔle' ki yin' bibenbenb nno, ki niire' be liɲmaabil nno cinbe ki pu' uyo wà, ⁸ ne ki sɔn' be Betelem bó ki ye: «Li joh men kí tì nuun kí bende kibuk nno ya gber mɔnmɔnm. Ni laa' kè la, ní liebe ní kí lá tɔke nni, n'mɔ ní jo kí tì puke kè.»

⁹ U len' ki gben', ne bi siere' ki bure'. Bi joh ma nno ne ki laa' liɲmaabil là bi là laa' lè lenpuoli bó nno, le be usen ki tì baa' kibuk nno te nà saan nno, ne ki sere' ni'saan paaki. ¹⁰ Bi laa' lè nno ma nno, ne bi'yenm sɔnge' ki tì kende'. ¹¹ Bi kɔn' iden nno, ne ki laa' kibuk nno nin ki'naa Mari. Bi gbaan', ki puke' kibuk nno, ki ñen' bi'kɔl ni tibonmɔnmɔnt ki de' kè. Bi de' kè miñɔkm nin liɲubl liba bi yih lè ansan nin mikpɔm miba bi yih mè miir'.

¹² Ni ya puoli bó ne Uwien tɔke' be tideknt ni ki ye bi la liebe uber Herod bó. Nen bo ne bi ñen' usenpaanke ki kun'.

Bi taa' Yesu ki sen' ki jon' Esipt bó

¹³ Bi kun' ma nno ne *Yosef laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt ni. Ne utond nno tɔke' wɔ ki ye: «Fii kí taa kibuk kie nɔ nin ki'naa kí sen kí jo *Esipt bó, kí tì ní li te ni'bó, kí li gu lidaali là n li tɔke ɲe kí ye á liebe ní, kime uber Herod li nuun kibuk nno wɔ ní ku kè.»

*1:21 Yesu ya tingi si: Uwien ɲmiendeh binib ne.

†2:11 Miir' yé mikpɔm miba ya bol ne. Bi taah kusii ku kuba ya bol ya siim ne ki teh mè. Mi'daaku faa cɛen ne.

¹⁴Nen saan ne Yosef fii' ki taa' kibuk nno nin ki'naa kuñonku ki jon' *Esipt, ¹⁵ki tì te ni'bó haali Herod tì kpo'. Nì tien' ño Yonbdaan là cère' u'ñobonsoknl len' nà nno nè í tien ne. U là ye: «Uwien ye: <N yin' n'buk kè í ñe ní *Esipt ni.>»

Über Herod ku' mubujebumu

¹⁶Tò, Herod bende' ki ye bibenben nno lere' wò ma nno, ne u'benku ni ben' ki gbien', ne u cère' u'sojambe ku' Betelem ya du nin u'dugbaan ke ya bujebumu mùa ke ñmòbe ibin ile nin mùa ña laan baa' ibin ile nno. U là niire' bibenben nno bi cinbe ki laa' liñmaabil nno uyo wà. Nen ne cère' u jie' ki kpaan' ibin ile. ¹⁷U ku' mubumu nno ma nno ne nì tien' *Uwien ya ñobonsoknl Seremi là len' ma ki ye:

¹⁸«Bi cii' imuò bó Lama ya du ni, udaan uba muòh ikumuò, ki kpiendeh ki gbiekeh. Lasel ne muòh u'bumu bo, uba ña í fre kí suon wò, kime u'bumu ña ji te.»

Bi taa' Yesu ki siere' Esipt ni

¹⁹Nì tete, ne Herod tì kpo'. U kpo' ma nno, ne *Yosef laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt ni, *Esipt ni. ²⁰Ne u tóke' wò ki ye: «Fii kí taa kibuk nno nin ki'naa kí liebe Israyel ya du bó, kime binib bà là nuunh be í ku kè nno kpo'-a.»

²¹Ne u fii' ki taa' kibuk nno nin ki'naa, ki liebeh Israyel ya du bó. ²²*Yosef cii' uber Herod ya bije Akelayus teke' u'baa ya bel Sude ya tinfenm ni. Nen bo ne u fenge', ka yíe wò í baa ni'bó, ne Uwien wuon' wò tideknt ni ne u bure' Galile ya tinfenm bó. ²³U tì baa', ne ki kò udu uba ni, bi yih wù Nasaret. Nì tien' nno ño *Uwien ya ñobonsoknb là len' nà nno nè í tien ne. Bi là len' ki ye: «Bi li yin wò Nasaret ya du ya nil ne.»

San wà siih binib Uwien ya ñunm nno ya gber

(Mark 1:1-8; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

3 San wà siih binib Uwien ya ñunm nno baa' uyo uba ki te kupenpelku ni, Sude ya tinfenm ni, ki kpaandeh ki teh: ²«Lèbre men ni'tetem, kime Uwien ya bel nekn' ní ño.» ³*Uwien ya ñobonsoknl Esayi là len' San ya gber ki ye:

«Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:

«Tùre men Yonbdaan ya sen, kí cubn u'sengbemú kí de wò.»»

⁴San là guo lilielr là nno, bi taa' ñokma ya kobr ne ki lon' lè. U là gbin kugbonku ya ningbenl ne u'ciek ni. U'jier là si inacu nin tisiir ne. ⁵Binib ñeh ní Yerusalem nin Sude ya tinfenm ke nin Suden ya kpenl ya tinfenm ke ni, ki bàareh u'saan, ⁶ki kpiireh bi'biere, ne u siih be Uwien ya ñunm, Suden ya kpenl ni.

⁷San laa' *Farisienmbe nin Saduseyenmbe bàareh u'saan ki yebe ki yíe wò í sii be Uwien ya ñunm. Ne u tóke' be ki ye: «Iwaaleb ninbi, ñme ne wuon' ne ni li tien ma kí ñe Uwien ya benpiebe wà we ní nno ni? ⁸Li sonh men itùon yà wongeh ki teh ni mənbe ki lèbre' ni'tetem, ⁹ki la li maaleh ni'yenm ni ki teh: <Ti'yaaje si *Abraham ma nno, nì dèkre' ne>, kime n tókeh ne ne, Uwien li fre kí cère iten yie nò í kpende *Abraham ya yaabii. ¹⁰Uwien bonde' liyel ño wò í kpikre isiin. Isiin yà ke ña lùonh biimomom la, u li ge yì kí wie umu ni ne. ¹¹Min taah miñunm ne ki siih ne Uwien ya ñunm, ki wongeh ki teh ni lèbre' ni'tetem. Ama wà li paan n'puoli bó ní nno ñmòbe mituom ki cən' nni. Ma kpe í cèkre u'tacaan. Wòn ne lá li cère *Mifuoñaanm nin umu í jii-ire ní ni'bo. ¹²U taa' kiyonyiek wò í tì lende u'ji. U li taa mijibim kí cùon ubonbuon ni, kí taa tifent kí wie umu wà ña í kpiin ni.»

San sii' Yesu Uwien ya ñunm

(Mark 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³Tɔ, u ya yo ne *Yesu ñen' Galile ya tinfenm bó ní ki baa' San saan, Suden ya kpenl saan ɲɔ San ní sii wɔ Uwien ya ñunm. ¹⁴San ɲa tuo', ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin wà bi li sii min Uwien ya ñunm nɔ, a'mɔ ji liebe' ki baa' min saan-ii?» ¹⁵Ne *Yesu ye: «Tuo kí tien nɔ fɛnfennɔ. Nnɔ ne ti li fre kí tien Uwien yé nà ke.» Ne San tuo' ki sii' wɔ Uwien ya ñunm. ¹⁶U sii' *Yesu ma nɔ ne u ñen' miñunm ni i ya tãan bo. Kutaaku yàare', ne u laa' *Uwien ya Fuoñaanm jiih ní ki naan unenjel, ki lá kèle' u'bo. ¹⁷Ne unieke uba ñen' paaki bó ní ki ye: «N'biye sɔ, n yé wɔ, ne n'yenm songe u'bo.»

Satan biike' Yesu

(Mark 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 U ya yo ne *Mifuoñaanm tuke' *Yesu ki jon' kupenpelku ni ɲɔ usenpol ní tì biike wɔ. ²*Yesu lòle' buñɔbu iwien pinan nin tiñont pinan. Ni ya puoli bó ne mikònm cuo' wɔ, ³ne *usenpol unibi-ikl baa' u'saan, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Biye la, cère iten yie ní kpende kpɔnɔ.»

⁴Ne *Yesu jiih' wɔ ki ye: «Nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nil ɲa li fuobe jier baba bo; u li fuobe iñɔbon yà ke ñeh Uwien ya ñɔbu ni nɔ mɔ bo ne.»

⁵Ne *usenpol taa' wɔ ki jon' Uwien ya du Yerusalem ni, ki tì duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki leklemi, ⁶ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Biye la, maabe kí ci tingi, kime nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Sin bo, Uwien li cère u'tondb ní guɔre ɲe, ɲɔ a'taal la me tenl.»

⁷Ne *Yesu ye: «Nì tí keke' *Uwien ya gbɔnku ni mɔ ki ye: «Ŋa ní biike a'Y-onbdaan Uwien.»

⁸*Usenpol tí taa' wɔ ki tì don' li-ɲɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' wɔ uɲɛndun ya bel ke nin i'faal, ⁹ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A gbaan' n'ntuɔli ki puke' nni la, n li taa nen ke kí de sin ne.»

¹⁰Ne *Yesu ye: «Sin, Satan, siere n'saan, kime nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«A li gbaan kí kpieke a'Yonbdaan Uwien ne, kí li pukeh wɔn baba.»

¹¹Nen saan ne *usenpol siere' ki dàan' wɔ. Ne *Uwien ya tondb baa' ki lá toreh wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

(Mark 1:14-15; Luk 4:14-15)

¹²*Yesu cii' bi cuo' San ki tì pekn', ne u siere' ni'saan ki liebe' Galile ya tinfenm bó. ¹³U bure' ki tì baa' Nasaret, ki gèbre' ki tì te Kapernawum ya du ni. Udu nɔ te miñuncienm saan ne, Sabulon nin Neftali ya tinfenm ni. ¹⁴U kèle' ni'saan ma nɔ, ne nì tien' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ma ki ye:

¹⁵«Sabulon nin Neftali yaabe, ninbi bà kɔ ki kpieke Galile ya ñuncienm, Suden ya kpenpuol bó nɔ, mitinfenm mà bi yih mè bà ɲa yé Sufmbe ya tinfenm nɔ.

¹⁶Binib bà là te licinñunl ni nɔ, bi laa' kuwenwencienu.

Binib bà mikuum là kpàakeh be, mi'jin-jinku yiin bi'bo nɔ, kuwenwenku wende' bi'bo.»

¹⁷Kí ñe u ya yo kí taa kí li joh, ne *Yesu cin' ki kpaandeh ki teh: «Lèbre men ni'tetem, kime Uwien ya bel nekn' ní ɲɔ.»

Yesu yin' bijenbeb binan be ní paan u'bo

(Mark 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸*Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñuncienm, ne ki laa' ninjieb bile, bi te ki wienh bubebu. Bi là yé bijenbeb ne.

Bi yih uba Simɔn, ki baanh wɔ Pier[‡], ki yih u'ninje Andre. ¹⁹Ne u tɔke' be ki ye: «Paan men n'bo ní, ɲɔ ní cère ní li taakeh binib ki dienh nni.» ²⁰Bi dään' bi'bàan i ya tãan bo, ne ki paan' u'bo.

²¹U jende' waamu, ne ki tí laa' ninjiej bile mɔ, Sebede ya bijiej Saak nin u'ninje San. Ben nin bi'baa Sebede te bi'ñerbu ni, ki tũoreh bi'bàan. Ne *Yesu yin' be. ²²Ne bi dään' bi'baa nin buñerbu nno i ya tãan bo, ki paan' u'bo.

Yesu kpaandeh Uwien ya gber, ki buuh biwienb

(Luk 6:17-19)

²³Ne *Yesu cuonh Galile ya tinfenm ke ni, ki kɔh Sufmbe ya tãan ya dur ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber, ki kpaandeh Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt, ne ki buuh iwien ke ya bol. ²⁴Ne u'yel kpienh Siri ya tinfenm ke ni. Bi tukeh binib bà bun iwien ke ya bol ki bàareh u'saan ne u buuh bi'ke. Ben si: isenpol ɲaake bà nin bà luh libinbil nin bà ya gbenent faan'. ²⁵Ne inigocien ñen' ní Galile ya tinfenm ni nin mitinfenm mà bi yih mɛ Idu Piik nno ni nin Yerusalem ni nin Sude ya tinfenm ni nin Sude ya kpenpuol bó, ne ki paan' u'bo.

Yesu wɔknh u'panpaankaab lijuɔl bo

Uwien ya mɔnm te binib bà bo

(Luk 6:20-23)

5 *Yesu laa' inigol nno ma nno, ne ki don' ki tí kèle' lijuɔl liba bo. U'panpaankaab taan' u'saan, ²ne u cin' ki wɔknh be ki teh:

³«Binib bà ɲmɔbe ijiinyenmaale nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo, kime *Uwien ya bel yé bi'yaal ne.

⁴Binib bà muɔh nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo, kime Uwien li sɔnge bi'yenm.

⁵Binib bà jindeh bi'ba tingi nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime uɲendun wuu li yé bi ya faal ne.

⁶Binib bà ya nun mɔn be ní li yé binimɔnb nno,

Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime bi lá li le bi yé nà.

⁷Binib bà muɔh bi'tɔb micɛɛɛkm nno,

Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime Uwien li muɔ be micɛɛɛkm.

⁸Binib bà taa' bi'ba ki de' Uwien, bi'fɛl bo ɲa ɲmɔbe jɔknt nno,

Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime ben ne li le Uwien.

⁹Binib bà nuunh uyenduɔn ya sen nno,

Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime Uwien li yin be u'bumu.

¹⁰Binib bà jinh ijend bi'nimɔnt bo nno,

Uwien ya mɔnm te bi'bo,

kime ben ne si Uwien ya bel.

¹¹«Binib sukreh ne, ki jèndeh ne, ki lienh ni'bo inɔbonbil ke ya bol min bo la, Uwien ya mɔnm te ni'bo. ¹²Li te men uyensɔnge ni, kí li poknh, kime ni li le lisuul là yebe paaki bó. Bi là jènde' *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nno mɔ nno ne.»

Ninbi ne yé miyaam nin kuwenwenku uɲendun wuu ni

(Mark 9:50; Luk 14:34-35)

¹³«Ninbi ne yé uɲendun wuu ya yaam. Ama miyaam saa' ka ji ɲme la, niba ɲa te kí ji ní fre kí ɲmaake mɛ. Ma ji yé bonn, bi li wule mɛ ne, ne binib ní li taanh mi'bo ki gèbreh.

¹⁴«Ninbi ne yé uɲendun wuu ya wenwenku. Udu wà te ligbengbenl bo ɲa ɲmɔbe bólm. ¹⁵Unil se' lifrl la, wa ní taa senku kí cubn li'bo. U li taa lè kí tuɔn likpenkpenl bo ne, lè ní li wendeh bà ke te iden ni. ¹⁶Ni'mɔ ya wenwenku ní li wendeh binib ya nun bó, be ní li lenh ni teh

[‡]4:18 Pier ya tingi si: litenpenl ne.

nà nì mɔn nno, ɲɔ kɪ pèke ni'Baa wà te paaki bó.»

Yiko ya wɔknm

¹⁷ «La maaleh men ki teh n baa' n lá gben *yiko nin Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gber ne. Ma baa' n lá gben tũ. N baa' n lá tien tũ cinbe ki ye ma bo ne. ¹⁸ N tɔkeh ne imɔn ne, yiko nno uba kpein mɔnɔn ɲa n juore fenn, u'ke li li tien ne. Kutaaku nin kitink li wuɔke kɪ kpaan ma ke la, yiko nno ya gbeyɔɔl liba mɔnɔn ɲa n juore fenn. ¹⁹ Nen bo, wà ke kende' yiko nno ni uba bo waamu mɔnɔn, ki wɔkn' binib be n li teh u'yaam la, u li yé uwaal ne Uwien ya bel ni. Wà ke tuo' *yiko nno, ki wɔkn' binib nno la, u li yé ucien ne Uwien ya bel ni. ²⁰ N tɔkeh ne ne, ni'nimɔnt ɲa cen' *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe yaar la, na li li kɔ *Uwien ya bel ni.»

La cère men ni'benku ni n li beh tɔb bo

²¹ «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: «La ku nil. Unil ku' u'tɔ la, bi li bu wɔ tibuur ne.» ²² Ama min tɔkeh ne ki teh wà ke ya benku ni ben' u'tɔ bo la, bi li bu wɔ tibuur ne. Wà ke tɔke' u'tɔ ki ye u yé fenn la, tibuur ya cienb li bu wɔ tibuur ne. Wà ke tɔke' u'tɔ ki ye u yé uwaar la, u kpe wɔ n kɔ umu wà ɲa n kpiin ni ne. ²³ Nen bo, a joh á pu Uwien mipum u'ponpuol bo, ki tì tiere' ki ye sin nin a'tɔ ɲmɔbe mimaam la, ²⁴ taa a'pum nno kɪ ble li'saan, kɪ jo ní tì gben mè kɪ yaan, kɪ liebe ní kɪ lá pu Uwien a'pum nno.

²⁵ «Sin nin unil ɲmɔbe mimaam ne u tuke mè ki joh tibuur la, taan nin wɔ buñɔbu tonm, uyo wà ni laan te usen ni. Nno ɲa nɪ la, u li taa ɲe kɪ tì ɲukn tibuur ya cien, u'mɔ n taa ɲe kɪ ɲukn lipekl ya cien wɔ n pɛkn ɲe. ²⁶ N tɔkeh ɲe imɔn ne, ɲa tì pèn' ki gben' tibuur ya like la, ɲa n ñe len.»

Linaɲmaal ya gber

²⁷ «Ni cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: «La teh naɲmaal.» ²⁸ Ama min tɔkeh ne ki teh wà ke liike' upii ɲɔ u'menku kɔn' u'ni la, u duɔn' nin upii nno ɲɔ u'fɛl ni. ²⁹ Nen bo, a'ɔɲienunbu ne cèreh a biih la, likre bù kɪ wiɛ kɪ jende a'ba saan. A'gbenent ya niba bó juore' fenn la, nì tu nin a'gbenent ke n kɔ umu wà ɲa n kpiin ni. ³⁰ A'ɔɲjie ne cèreh a biih la, cere wù kɪ wiɛ kɪ jende a'ba saan. A'gbenent ya niba bó juore' fenn la, nì tu nin a'gbenent ke n kɔ umu wà ɲa n kpiin ni.»

Uje la wiɛ u'po

(Matie 19:9; Mark 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ «Bi tí là liebe' ki ye: «Unil wiɛ' u'po la, wɔ n kele kugbɔnku kɪ de wɔ, kɪ wuɔn kɪ ye u wiɛ' wɔ ne.» ³² Ama min tɔkeh ne ki teh uje wà ke ya po ɲa tien' naɲmaal ɲɔ u wiɛ' wɔ la, u sureh upii nno wɔ n kpende unaɲmaa ne. Uje wà kuɔn' bi wiɛ' upii wà la, u tien' linaɲmaal ne.»

Yesu len' ipòl ya gber

³³ «Ni tí cii' bi là tɔke' uyo bo yaab ki ye: «La pole tonnenku bo. A pole' Uwien la, á tien a pole' ki ye bà.» ³⁴ Ama min tɔkeh ne ki teh ni la li n pole. Ni la pole taaku, kime kutaaku yé Uwien ya berbiek ne. ³⁵ Ni la pole tink mɔ, kime kitink yé Uwien ya tãan paandeh nà bo ne. Ni la pole Yerusalem mɔ, kime Yerusalem yé Uwien UBERCIEN ya du ne. ³⁶ La pole a'yul, kime ɲa n fre kɪ cère a'yurku kuba mɔnɔn n kpende kuyupenpienku, ka n fre kɪ cère kù n kpende kuyubɔnbɔnku mɔ. ³⁷ Ni'lenm ni, nì yé imɔn la, ní ye «imɔn». Nì tí yé kutonnenku la, ní ye nì yé «kutonnenku». Ni ji pukn' nà ke la, nì yé usenpol, ubierɔ yaann ne.»

La teh men biere ki tuukeh fèn

(Luk 6:29-30)

³⁸ «Ni tí cii' bi là tǎke' uyo bo yaab ki ye: <Unil fie' u'tǎ ya nunbu la, be ń fie u'mǎ yaabu. Unil fekre' u'tǎ ya ńinl la, be ń fekre' u'mǎ yaal.> ³⁹ Ama min tǎkeh ne ki teh unil tien' ńe mibiern la, la jiin wǎ bierm. Unil kpǎbe' a'ńojiekpienku la, pekre a'ńogenkpienku mǎ kí de wǎ. ⁴⁰ Unil taa' ńe ki jon' tibuur wǎ ń ti fie a'lierwawaal la, cǎbe wǎ a'liergbenku mǎ. ⁴¹ Unil wǎbn' ńe ki ye á tuke u'tukl kí piere wǎ kǎnsini uba la, piere wǎ kǎnsini ule. ⁴² Wǎ mie' ńe nibonn la, pu wǎ. Wǎ mǎ yíe á kpende wǎ nibonn la, la sikre wǎ buǎn.»

Li yíe men ni'nennendb

(Luk 6:27-28, 32-36)

⁴³ «Ni tí cii' bi là tǎke' uyo bo yaab ki ye: <Li yíe wǎ yíe ńe, kí li nen wǎ nen ńe.> ⁴⁴ Ama min tǎkeh ne ki teh: <Li yíe men ni'nennendb, kí li kǎareh ki dienh binib bà jǎndeh ne, ⁴⁵ ńǎ kí li yé ni'Baa wǎ te paaki bó ya bumu, kime wǎn ne cǎreh u'wien puǎreh ki wendeh bibierdenb nin binimǎnb, ki cǎreh utaa mǎ niih ki dienh binimǎnb nin bibierdenb.> ⁴⁶ Ni yíe bà yíe ne baba la, ni li le li le suul ba? Bilenpotekb mǎnǎn ńa teh nǎw-ǎw? ⁴⁷ Ni fuondeh ni'yaab baba la, be lǎbre'? Bà ńa yé Sufmbe mǎnǎn ńa teh nǎw-ǎw? ⁴⁸ Nen bo, ninbi li te men mǎnmǎnm kí ti gben ten ni'Baa wǎ te paaki bó te ma bo.»

Ni li punh mipum ma bo

6 «Li ben men, ki la teh nimǎnt binib ya nun bó ki nuunh be ń le kí pǎke ne. Ni teh nǎw la, na ń le suul ni'Baa wǎ te paaki bó saan.

² «A pun' ucecekdaan nibonn la, la cuonh ki kpaandeh ni'ke saan ten ińuǎn ilele ya nib teh ma itáan ya dur ni nin isenje ni ńǎ binib ń le kí pǎke be. N tǎkeh ne imǎn ne, bi laa' bi'suul ńǎ. ³ A pun' ucecekdaan nibonn la, la cǎre a'ńogen ń li ben a'ńojie de' nǎ. ⁴ Pu wǎ lididikl bo. A'Baa wǎ lenh a teh nǎ lididikl bo nǎw ne li su ńe.»

Ni li kǎareh ma bo

(Luk 11:2-4)

⁵ «Ni kǎareh la, ni la li te ten ińuǎn ilele ya nib. Bi yíe be ń li sieh itáan ya dur ni nin isennaan ni ne ki kǎareh ńǎ binib ń li lenh be. N tǎkeh ne imǎn ne, bi laa' bi'suul ńǎ. ⁶ Sin wǎn, a ti ń yíe á kǎare la, kǎ a'duku ni, kí piin, kí kǎare a'Baa wǎ ńa lenh wǎ nǎw. A'Baa wǎ lenh a teh nǎ lididikl bo nǎw ne li su ńe.

⁷ «Ni kǎareh la, ni la li kǎareh ki ńǎbleh ki tekreh ten bà ńa pe Uwien ya sen bo. Bi maaleh ki teh bi lienh ki gbiekeh ne la, Uwien li cenge bi'bó. ⁸ La teh men ten ben, kime ni'Baa ben nǎ wiebe ne kí le na laan mie' wǎ nǎ. ⁹ Ní li kǎareh ki teh nǎ: <Ti'Baa wǎ te paaki bó, cǎre binib ke ń li boh a'yel, ¹⁰ Cǎre a'bel ń baa ní, cǎre a'yíem ń tien tingi ni ten paaki bó. ¹¹ De te dinno ya wentunl ya jier, ¹² fǎre te ti'biil, ten ti'mǎ fǎreh ma bà biih te nǎw. ¹³ La cǎre tí lu mibiikm ni. Ama fie te usenpol ubierǎ ya nuǎ ni'. [Kime sin ne si libel nin ufaa nin ukpieke uyo wǎ ńa ńmǎbe gbenm.]⁸ ¹⁴ «Kime ni fǎreh binib bi'biil la, ni'Baa wǎ te paaki bó mǎ li fǎre ne ni'yaal. ¹⁵ Ama na fǎreh binib bi'biil la, ni'Baa mǎ ńa ń fǎre ne ni'yaal.»

⁶:13 Bi li fre kí lebre fie te usenpol ubierǎ ya nuǎ ni kí ye ńen' te mibiern ni mǎ.

⁸:13 Bi kpie' ki kele' tigbǎnt tǎ nǎw ya tuba ni: kime sin ne si libel nin ufaa nin ukpieke uyo wǎ ńa ńmǎbe gbenm ńa te tu'ni.

Ni lòle' buñõbu la, ni li teh ma bo

¹⁶«Ni lòle' buñõbu la, ni la li saah ni'-nun bó ten iñuon ilele ya nib. Bi saah bi'nun bó ño binib ní bende kí ye bi lùo buñõbu ne. N tãkeh ne imõn ne, bi laa' bi'suul ño. ¹⁷Sin wõn, a lòle' buñõbu la, fende a'nun bó, kí luobe a'yur mikpõm, ¹⁸ño binib la bende kí ye a lùo ñõbu. Ama a'Baa wà te a'saan lididikl bo ne ben. Wõn wà lenh a teh nà lididikl bo nno ne li su ñe.»

Paaki bó ya faal

(Luk 12:33-34)

¹⁹«La li nuunh men ní le lifaal kí gbien uñendun wuu ni. Kime likuotuul nin uyonyon li saa lè. Ne Binasub mõ li lõnbe kí kõ kí suu lè. ²⁰Ama li nuunh men lifaal là yebe paaki bó. Nen bó kuotuul ña ní mõ lè, nasu mõ ña ní lõnbe kí kõ kí suu lè. ²¹Kime a'faal te nà saan la, a'fèl mõ dõ nen saan ne.»

Bununbu yé tigbenent ya frl ne

(Luk 11:34-36)

²²«Bununbu yé tigbenent ya frl ne. A'-nun mõn la, a'gbenent ke te kuwenwenku ni ne. ²³Ama a'nun ña mõn la, a'gbenent ke te licinñunl ni ne. A'nun yà cèreh a te kuwenwenku ni nno ña ji lenh la, a te licinñunl là ni nno ji li te mile bo?»

Nil ña ní fre kí li pe cenbaambe bile bo

(Luk 16:13; 12:22-31)

²⁴«Nil ña ní fre kí li pe cenbaambe bile bo. U li nen uba ne, kí li yíe utõ. U li se uba ya ciek bó ne, kí li likeh utõ fenn. Na ní fre kí li pe Uwien bo ki liebe' kí pe ilike mõ bo.»

La cèreh men ni'nun ní li mõn tijier nin tiwengolkaar bo

²⁵«Nen bo ne n tãkeh ne ki teh ni la cèreh nè ní li wiebe ne ni li tien ma kí li fuobe bo, ki la li maaleh ki teh: <Ti li ji

ba?> Ki la cèreh ne ní li wiebe ne ni'gbenent bo, ki la li maaleh ki teh: <Ti li gole ba?> Limiel ña cen' tijier-ii? Tigbenent mõ ña cen' tiwengolkaar-ii? ²⁶Liike men inuon yà laanh paaki bó te ma bo. Ya koh, ka ceh ki cõngeh bõnbuon ni. Ama ni'Baa wà te paaki bó ne jindeh yì. Na nín cen' yì pelpel-ii? ²⁷Ni'ni ñme ne u'ninm ni, u li fre kí fõkn u'miel waamu mõnõn kí pukn-i?

²⁸«Be bo ne ni cèreh ni wiebe ne tiwengolkaar bo? Maale men kí liike kumuõku ni ya sir puh ma bo, ta sõnh tuonl, ka loh kpelcer. ²⁹Ama n tãkeh ne ne, uber Salomõn nin u'fãacienl ke, wa là gole' kpelcer tũ mõn ki baa' mipuum nno ya miba mõnõn. ³⁰Uwien cèreh timõsir tà te dinnõ kubaaku ni, ki li wun teke umu puh mipúmõnmõnm la, be li cèreh wa ní tien ninbi binib mimõnm kí cen timuõr-i? Ni'tekjim ne põre' ne. ³¹Nen bo, ni la cèreh nè ní li wiebe ne, ki la li maaleh ki teh: <Ti li ji ba? Ti li ñu ba? Ti li gole ba?> ³²Kime bà ña pe Uwien ya sen bo ya nun ne mõn tu ya bont ke bo. Ni'Baa wà te paaki bó ben ki ye ni cieke tibont nno ke. ³³Laan li nuunh men *Uwien ya bel, kí li teh Uwien yé nà, u li taa tibont nno ke kí pukn ne. ³⁴Nen bo, la cèreh men nè ní li wiebe ne wenli wà we ní nõ bo. Wenli ne ni li wun maale wenli ya gber bo. Lidaali là ke nin li'jend ne.»

La biindeh men tob

(Luk 6:37-38, 41-42)

7«La biindeh men nib ño Uwien mõ la biin ne. ²Ni biindeh binib ma bo la, Uwien mõ li biin ne nno ne. Ni taah nà ki bìkreh tibont ki dienh binitõb nno Uwien mõ li taa nen ne kí biike kí de ne. ³Be tien' a lenh kumuõku kùa te a'tõ ya nunbu ni, ka ji lenh jaantelke wà puon a'yaabu ni? ⁴A li tien mila kí tãkeh a'tõ kí ye: <Cèreh ní ñen kumuõku kùa te a'nunbu ni nõ>, ño jaantelke puon a'yaabu ni? ⁵Sin iñuon ilele ya nilõ, kpie kí ñen jaantelke

wà puɔn a'nunbu ni nno, kí li lenh mɔn-mɔnm, kí yaan kí fre kí ñen kumuɔku a'to yaabu ni.

⁶ «La taah men tibont tà yé Uwien yaar ki dienh isengbele, ɲo ì la lá liebe kí kèkère ne. La taah men ni'laan ki dienh fangambe, ɲo bi la tete i'bo.»

**Li mieh men, kí li nuunh,
kí li ñih kunagenku**

(Luk 11:9-13)

⁷ «Li mieh men, bi li pu ne; li nuunh men, ni li le; li ñih men kunagenku, bi li piire. ⁸ Kime wà ke mieh la, bi punh wɔ ne. Wà ke nuunh la, u lenh ne. Wà ke mɔ ñih kunagenku la, bi piireh ne. ⁹ Ni'ni ɲme ya buk mie' wɔ kpɔnɔ la, u li de kè litenl-i? ¹⁰ Bii kì mie' wɔ ujen la, u li de kè uwe? ¹¹ Ninbi bibierdenb, ni ben ki dienh ni'bumu nà mɔn la, be li tien ni'Baa wà te paaki bó ɲa ñ cère binib bà mieh wɔ nà mɔn nno be ñ le nè!

¹² «Nen bo, ni yíe binib ñ li teh ne nà ke nno, ni'mɔ ñ li teh be nen. *Yiko ya gbɔnku nin Uwien ya ñɔbonsɔknb wɔknh nà ke nno ya tingi nino.»

Ni li ñe bunañɔbu búa kí kɔ

(Luk 13:24)

¹³ «Ñe men bunañɔbu búa wiebe kí kɔ, kime bunañɔbu búa pie nin usen wà pie jondeh te fɛnm bó ne. Binib kpiendeh usen wà pie ne ki yebe. ¹⁴ Bunañɔbu búa nin usen wà joh limiel bó nno ɲa pie. Binib bà nuunh ki lenh u ya sen ɲa yebe.»

**Binib ya tetem ne li cère
be ñ bende bi yé bidenb bà**

(Luk 6:43-44)

¹⁵ «Liike men ni'yul bo nin bitonnen-ñɔbonsɔknb. Bi bàareh ni'saan ki te suoo ten ipe ne, ama ki nín ji yé ikèr ki bre. ¹⁶ Bi'tùon ne li cère ní bende bi yé binib bà ya bol. Ba pɔh cɛce benenk bo. Ka pɔh kenken mɔ konkonbu bo. ¹⁷ Nen bo, busumɔnmɔnbu ke lùonh ibii yà mɔn ne.

Busubu búa ɲa mɔn mɔ lùonh ibii yà ɲa mɔn ne. ¹⁸ Busumɔnmɔnbu ɲa ñ fre kí lùon ibii yà ɲa mɔn. Busubu búa ɲa mɔn mɔ ɲa ñ fre kí lùon ibii yà mɔn. ¹⁹ Busubu búa ke ɲa lùonh ibii yà mɔn la, bi li ge bù kí wie umu ni ne. ²⁰ Nen bo, binib ya tìon ne li cère ní bende bi yé binib bà ya bol.»

Uwien ya bel ni ya kɔm ya gber

(Luk 13:25-27)

²¹ «Na yé wà ke yih nni ki teh: «Yonbdaan, Yonbdaan, ne li kɔ Uwien ya bel ni. Ama wà teh n'Baa wà te paaki bó yíe ma bo, ne li kɔ u'bel ni. ²² Lidaali là Uwien li bu binib tibuur nno, binib bà yebe li tɔke nni kí ye: «Yonbdaan, Yonbdaan, a ya yel bo ɲa ñi ne ti sɔkn' Uwien ya gber, ki ɲɔre' isenpol binib saan, ki tien' miyɔkm ya bont-ii?» ²³ Ne n li tɔke be kí ye: «Jende men n'saan, ma ben ne fiebu. Ni yé bà teh nà bre ne.»

Binib bile men' bi'dur ma bo

(Luk 6:47-49)

²⁴ «Tɔ, wà ke ciih n'gber tuu nɔ, ki teh tù ye ma la, u naan uje wà ɲmɔbe miyɛn-fuom, ki men' u'duku kutentiekú bo ne. ²⁵ Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nno bo, kutafaaku mɔ fii' ki lekn' ku'bo. Kù se kutentiekú bo ma nno, ne ka lu'.

²⁶ «Ama wà ke ciih n'gber tuu nɔ, ka teh tù ye ma la, u naan ujeɲɔr wà men' u'duku litengbil bo ne. ²⁷ Utaa nii', miwuɔm kɔn', ki puube' ki yile' kuduku nno bo, kutafaaku mɔ fii' ki lekn' ku'bo, ne kù lu' kpelkpel.»

Yesu ya wɔknm ɲmɔbe mituɔm

²⁸ *Yesu wɔkn' ki tì gben', ne u wɔkn' linigol nno iñɔbon yà nno cuo' be miyɔkm cɛen. ²⁹ Kime wa wɔknh be ten *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh be ten unil wà du u wɔknh nà nno bo ne.

Yesu cère' ujend uba lùore'*(Mark 1:40-45; Luk 5:12-16)*

8 *Yesu jiih lijuł bo, ne linigocienł pe u'bo. ²Tɔ, ujend uba baa' ki lá gbaan' u'nintuoli, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe la, a li fre kí cère' n' lùore.» ³Ne *Yesu tende' u'nuo ki me' wɔ, ne ki ye: «N yíe, lùore.» Ne u pɔk ki lùore' i ya tãan bo. ⁴Ne *Yesu ye: «Liike a'yul bo ki la tɔke nil, ama jo kí ti le utɔtuorke, kí tien lituorł ten Moyis là ye be' n' li teh ma bo. Nen ne li wuon kí ye a lùore'.»

Yesu buu' sojacien uba ya tonsɔnl*(Luk 7:1-10)*

⁵*Yesu cuonh ki ti kɔh Kapernawum ya du ni uyo wà nno, ne sojambe kobk ya cien uba baa' u'saan ki gbáan' wɔ ki ye: ⁶«Yonbdaan, n'tonsɔnl ne wɔbe' ki dɔ iden, ki wɔlndeh cɛen.» ⁷Ne *Yesu ye: «Min li jo kí ti buu wɔ.» ⁸Ne u tɔke' *Yesu ki ye: «O, Yonbdaan, ma kpe' á baa kí kɔ n'den. A li len' mɔnɔn ki ye «Faake» la, n'tonsɔnl nno li faake ne. ⁹Kime min mɔnɔn ɣmɔbe binib bà yé nin nni bi-cienb, ne ki mɔ yé sojambe biba ya cien. N tɔke' uba ki ye: «Li joh» la, u joh ne, n tɔke' utɔ ki ye «Den» la, u bàareh ne. N tí tɔke' n'tonsɔnl ki ye wɔ n' tien nà la, u teh nen ne.»

¹⁰*Yesu cii' u'ñɔbon ma nno, ne nì cuo' wɔ miyɔkm, ne u tɔke' binib bà pe u'bo nno ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ma laan laa' nil wà ɣmɔbe mie ya tekjim Israyel yaab ni mɔnɔn. ¹¹N tɔkeh ne ne, binib yebe ki li ñe lenpuoli bó ní nin nintuoli bó ní, kí lá kèle kí ji *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb saan tijier *Uwien ya bel ni. ¹²Ama bi li ñen bà bi li si *Uwien ya bel nno kí wie saali licinñunl ni. Nen saan ne bi li te ki muoh, ki ɣmɔnh iñɔgben.» ¹³*Yesu tɔke' sojambe ya cien nno ki ye: «Li kunh. Nè n' tien' ɣe ten a teke' nni ki jin' ma bo.» Ne ucien nno ya tonsɔnl faake' i ya tãan bo.

Yesu buu' binib bà bun iwien ke ya bol*(Mark 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴*Yesu jon' Pier den, ne ki laa' Pier ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbenent ton. ¹⁵*Yesu me' u'nuo, ne u'gbenent songe'. Nen saan ne u fii' ki cènde' wɔ.

¹⁶Ni'daali ya tajuɔku, ne bi tuke' binib ligol ki baa' Yesu saan isenpol ɣaake be. *Yesu ɣore' isenpol nno nin u'ñɔmaam, ne ki cère' bà ke bun nno faake'. ¹⁷U tien' nno ɣɔ uñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nno nè n' tien ne. U là len' ki ye: «Wɔn ne ñen' ti'jiint, ki teke' ti'wien ke ki tuke'.»

Binib bà yíe be' n' paan Yesu bo ya gber*(Luk 9:57-62)*

¹⁸Tɔ, *Yesu laa' linigol guon' wɔ, ne u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cère men tí puore kí jo miñunciem ya gbaatł bó.»

¹⁹Yiko ya wɔnwɔknl uba baa' u'saan, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, a joh nà bó ke la, n li pe a'bo ne.» ²⁰Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iɣek ɣmɔbe ifele, inuon mɔ ɣmɔbe titer, ama *Unil ya Bije wɔn ɣa ɣmɔbe u li kpɔkn nà saan yul.»

²¹Ne u'panpaankaab ya uba mɔ tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, cèbe nni n' jo kí ti sube n'baa ɣɔ kí liebe ní kí paan a'bo.»

²²Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li pe n'bo, kí cère bitenkpiib n' li subeh bi'tɔb.»

Yesu cère' kutafaaku ɣmile'*(Mark 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³*Yesu kɔn' buñerbu ne u'panpaankaab mɔ paan' u'bo. ²⁴Bi joh ma nno ne kutafaabiiku kuba fii' miñunm bo ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñerbu nno bo. Nin nen ke ɣɔ *Yesu wɔn dɔ ne ki gɔh. ²⁵Ne bi baa' ki lá finde' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, ɣmien te, ti behn tí luo ne.» ²⁶Ne u ye: «Be tien' ni sen' bujewaambu? Ni'tekjim ne pɔre' ne.» Nen saan ne u fii' ki tien' kutafaaku nin miñunm bo. Ne kutafaaku nin miñunm ke ɣmile' cim.

²⁷Nì cuo' binib miyɔkm, ne bi niireh ki teh: «U yé be ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm ke tì boh wɔ?»

Yesu ɲɔre' isenpol binib bile saan

(Mark 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸Bi tì baa' miñuncienm ya gbaatɔl, Gadara yaab ya tinfenm ni, ne binib bile ñen' ikul bó ní ki cende' wɔ. Isenpol ne là ɲaake be. Bi là bre cœen ne, ne nib ɲa kaabe ki ñeh ni' bó ya sen. ²⁹Bi laa' *Yesu ma nno, ne ki wuureh i ya tãan bo ki teh: «Uwien ya Bijɛ, tinbi nin sin tu le ne? A baa' á lá jènde te ne uyo ɲa laan baa'-aa!»

³⁰Tɔ, fangambe biba mɔ là te ka fɔke nin ni'saan ki yebe ka dindin, bi kpaah be. ³¹Ne isenpol nno gbáan' *Yesu ki ye: «A ɲɔre' te binib bie saan la, á cèbe te tí jo kí tì kɔ fangambe bie nɔ.» ³²Ne *Yesu ye: «Li joh men.» Ne ì siere' binib nno saan, ki tì kɔn' fangambe nno. I ya tãan bo, ne fangambe nno ke sen' ki tinde' ligbeng-benl, ki tì lu' miñunm ni ki luo'.

³³Bà kpaah fangambe nno sen' ki jon' udu bó, ki tì tɔke' binib *Yesu cère' bijeb nno faake' ma bo nin nà ke tien'. ³⁴Udu nno ya nib ke ñen' ki lá tuobe' *Yesu usen ni, ne ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ní ñe bi'tin-fenm ni.

Uje uba ya tãan nin u'nuo faan' Yesu cère u faake'

(Mark 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 *Yesu liebe' ki kɔn' buñerbu ki tí puore' miñuncienm ki kun' u'du ni. ²Ne bi tuke' uje uba linagenl bo u'tãan nin u'nuo ke faan' ki baa' u'saan. U laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nno, ne u tɔke' uje wà ya tãan nin u'nuo faan' nno ki ye: «N'buke, cuo a'ba, n fère' ɲe a'biere ɲɔ.»

³Nen saan ne *Yiko ya wɔnwɔknb biba maaleh ki teh: «Uje wuɔ sukreh Uwien ne.»

⁴*Yesu bende' bi'yenmaale, ne ki tɔke' be ki ye: «Be tien' ni ɲmɔbe yii ya yen-maalbiere? ⁵Ni le ba ne faa? Ní tɔke wɔ

kí ye n fère' wɔ u'biere ne faa bii wɔ ní fii kí cuon ne faa? ⁶Nen bo, n li wuɔn ne kí ye *Unil ya Bijɛ ɲmɔbe mituɔm uɲendun wuu ni wɔ ní fère binib bi'biere.» Ne ki tɔke' wà ya nuɔ nin u'tãan faan' nno ki ye: «Fii, kí yuure a'nagenl, kí li kunh.»

⁷Ne u fii', ki kun'. ⁸Linigol nno laa' nno ma nno, ne nì cuo' be bujewaambu, ne bi pèke' Uwien u de' binib mituɔm mà nno bo.

Yesu yin' Matie wɔ ní paan u'bo

(Mark 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹*Yesu siere' ni'saan ki joh ma nno, ne ki laa' ulenpotekl uba ke lenpotekbùol, bi yih wɔ Matie. Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Ne u fii' ki paan' u'bo.

¹⁰Ni ya puoli bó ne *Yesu te Matie den ki jinh tijier. Bilenpotekb ligol nin bibierdenb mɔ baa' ki ke wɔn nin u'-panpaankaab saan, ki jinh. ¹¹*Farisien-mbe laa' nno ma nno, ne ki niire' u'panpaankaab ki ye: «Be tien' ni'cœnbaa te ki jinh nin bilenpotekb nin bibierdenb-i?»

¹²*Yesu cii' bi len' ma bo, ne ki tɔke' be ki ye: «Binib bà ɲmɔbe laanfie ɲa nuunh dɔktie, bà bun ne nuunh dɔktie.» ¹³Ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien ɲa yíe be ní li teh tuɔre ki dienh wɔ, ama u yíe be ní li muɔh tɔb micœcœkm ne. Nen bo, li joh men kí tì benge iñɔbon yie nɔ ya tingi. Kime ma baa' ní yin nimɔnb, n baa' ní yin bibierdenb ne.»

Uñɔlòle ya gber

(Mark 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴Tɔ, San ya panpaankaab baa' ki lá niire' Yesu ki ye: «Be tien' tinbi nin *Farisienmbe lùoh buñɔbu, ne a ya panpaankaab ben ɲa lùoh?» ¹⁵Ne u jiin' be ye: «Binib bà bi yin' be upiikuɔn li fre kí li te uyensaa ni uyo wà piice laan te bi'saan-ii? Ama uyo uba we ní be ní ñen piice nno bi'saan. U ya yo ne bi li lòle buñɔbu.»

¹⁶ Ne ki tí ye: «Uba ña ní taa kpel-cefênku ya jenl, kí lekn liliérkpaal. U tien' nno la, kukpélcefênku ya jenl nno li kere liliérkpaal nno ne libònl nno ní yebre kí pukn. ¹⁷ Uba mo ña ní taa midaam mà ña laan muo' ki ben' kí pieke iyókpaan ni. U tien' nno la, iyól nno li kpiere kí saa, ne midaam nno mo ní wule kí ñende. Bi piekeh midaam mà ña laan muo' ki ben' iyófen ni ne. Bi tien' nno la, liyól nno ña ní saa, midaam nno mo ña ní wule.»

**Yesu cèrè' upii uba faake',
kí mekre' kibupiik kiba mo**

(Mark 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ *Yesu te ki lienh, ne ucien uba baa', ki lá gbaan' u'nintuoli ki tóke' wó ki ye: «N'bisè kpo' itàan yie bo ne. Ama den kí taa a'nuo kí paan u'bo, ño wó ní liebe kí li fuobe.» ¹⁹ Ne *Yesu fii' ki paan' u'bo nin u'panpaankaab.

²⁰⁻²¹ Tó, upii uba mo là te ni'saan, ki laa' tifer ibin piik nin ile ta gben'. U maale' u'yenm ni ki ye: «N me' u'wengolkaar mōnōn la, n li faake ne.» Ne ki baa' *Yesu ya puoli bó ní, ki nek'n wó, ne ki me' u'wengolkaar ya ñogben.

²² *Yesu jiebe' ki laa' wó, ne ki tóke' wó ki ye: «N'bisè, cuo a'ba. A'tekjim ne ñmien' ñe.» Ne u pòk ki faake' i ya taaan bo.

²³ *Yesu ti baa' ucien nno den, ne ki laa' biwopieb nin linigol te ni'saan ki ñmobe kuwaaku ki gbien'. ²⁴ Ne u tóke' be ki ye: «Ñe men saali, kime kibupiik nno ña kpo', kí gòh ne.» U len' nno ma nno, ne bi leh wó. ²⁵ Bi ñore' linigol nno ki ñen' saali, ne u kōn' kibupiik nno dō kuduku kùa ni nno, ki cuo' ki'nuo, ne ki fii'. ²⁶ Ne tigber nno yere' ki gbe mitinfenm nno ni ni'ke saan.

Yesu cèrè' ijùon ile likre'

²⁷ *Yesu siere' ni'saan ki bure'. U joh ma nno, ne ijùon ile pe u'bo, ki wu-ureh ki teh: «*Dafid ya yaabile**», muo te micèckm.»

²⁸ *Yesu ti baa' iden, ijùon nno nek'n wó, ne u niire' yè ki ye: «Ni teke' ki jin' ki ye n li fre kí likre ne-ee?» Ne ì jiin' wó ki ye: «A li fre, Yonbdaan.» ²⁹ Ne u me' i'nun, ki tóke' yè ki ye: «Nè ní tien ne ten ni teke' nni ki jin' ma bo.» ³⁰ Ne ì likre'. Nen saan ne u tùore' kí kpekpe' i'bo ki ye ì la tóke nil. ³¹ Ama bi ñen' ma nno, ne ki lienh u'bó mitinfenm nno ni ni'ke saan.

Yesu buu' ulenteb uba

³² Tó, uyo wà bi ñeh nno, ne bi tuke' ní uje uba usenpol cèrè' u'lènl tēbe' ki baa' *Yesu saan. ³³ *Yesu ñore' usenpol nno, ne u ji freh ki lienh. Nì cuo' linigol miyòkm cēen, ne bi ye: «Ta laan laa' nie ya bonn tinbi Israyel yaab ni.»

³⁴ Ama *Farisienmbe ben lienh ki teh isenpol ya cien ne de' wó mituom u ñuoh isenpol binib saan.

Yesu muoh inigol micèckm

³⁵ *Yesu cuonh iducencien ke ni nin iduwawaale ni, ki wòknh binib itaan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya bel ya gbemōnmōnt, ki buuh iwien ke ya bol. ³⁶ U laa' inigol, ne ki muo' be micèckm cēen, kime bi dore', bi'yenm saa', ne bi te tēn ipe yà ña ñmobe wa kpaah yè. ³⁷ Ne u tóke' u'panpaankaab ki ye: «Tijier ben' ki yebe, ama bà li taan tū ña ji yebe. ³⁸ Nen bo, gbāan men ukpēdaan wó ní sōn biton-sōnb be ní ti taan u'jier.»

**9:27 Dafid ya yaabile yé miyinm mà uyo uba la, bi taah mè ki yih Uwien là pùon' ki ye u li sōn wà ní wó ní li yé uber nno ne. Bi kele' tigbōnt tà Grekmbē ya lenm ni nno, bi kele' ki ye Dafid ya Bije ne.

Yesu ya tondb piik nin bile

(Mark 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 Ne *Yesu yin' u'panpaankaab piik nin bile nno ní, ki de' be mituom be ní li ñuoh isenpol binib saan, kí li buuh iwien ke ya bol.

²U'tondb piik nin bile nno ya yel so: ukpiek, Simón wà bi yih wɔ Pier nno nin u'ninje Andre, Sebede ya bijieɓ Saak nin u'ninje San, ³Filip nin Batelemi, Toma nin Matie ulenpotekl, Alfe ya bije Saak nin Tade, ⁴Simon wà ya nun mɔn u'du ya gber†† bo nin Sudas Iskariyot wà lá li kuore Yesu nno.

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile

(Mark 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵*Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile nno, ne ki tɔke' be ki ye: «La jo men bà ña yé Sufmbe ya du ni. Ni'taal la te Samari ya tinfenm ya du uba mɔnɔn ni. ⁶Ama li joh men Israyel yaab saan, kime ben ne te ten ipe yà tũre' usen. ⁷Ni joh la, ní li kpaandeh ki teh Uwien ya bel nekn' ní ño! ⁸Kí li buuh biwienb, kí li mekreh bitenkpiib, kí li cèreh ijend lùoreh, kí li ñuoh isenpol binib saan. Ni laa' mituom nno ma, na pèn' niba. Ni'mo ní li buuh binib, ki la li nuunh paaku. ⁹Ni joh la, ni la tuke ñɔkm, ki la tuke like ya kur, ki la cùnɔn likbu buba nin bu'tɔbu; ¹⁰ki la tuke sɛn-jokɔl, ki la tuke lier ile, ki la tuke tacaan, ki la ñuuke gbien, kime utonsɔnl ke jinh u'tuonl bo ne.

¹¹«Ni ti baa' udu wà ni la, ní nuun unimɔn wà li teke ne u'den, kí li te nen saan kí ti baa' uyo wà ni li siere udu nno ni. ¹²Ni kɔn' iden yà ni la, ní fuonde iden nno ya nib kí ye: «Li te men uyenduɔn ni.» ¹³Iden nno ya nib teke' ne la, uyenduɔn

nno li yé bi'yu ne. Ama ba teke' ne la, u li juore ni'yu ne. ¹⁴Iden yà ya nib bii udu wà ya nib ña teke' ne, ka teke' ni'gber mɔ la, ñe men nè kí kpakpaare ni'taan ya tengunku‡‡ kí wie nè. ¹⁵N tɔkeh ne imɔn ne, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nno, binib nno ya tudere li cɛn Sodɔm nin Gomɔr ya du ya nib yu.»

Bi li jènde Yesu ya nib ma bo

(Mark 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶«N sɔnh ne ma nɔ, ni li te ten ipe ne te ikèr ya siik ni. Nen bo, ní li ceke ten iwɛ, kí li te suoo ten inenjel. ¹⁷Li ben men binib bó, bi lá li cuo ne kí jon tibuur, kí ñi ne inalebe bi'taan ya dur ni. ¹⁸Min bo, bi lá li tuke ne kí jo tibuur idu ya cienb nin biberb saan. Nno ne ni li yé n'mɔnkunb ben nin bà ña yé Sufmbe ke saan. ¹⁹Bi cuo' ne ki jon' tibuur la, la ñiin men ni li len ma bo bii ni li len kí ye bà. Uyo lá baa' la, ni li bende ni li len kí ye bà. ²⁰Kime na yé ninbi ne li len, ni'Baa *Uwien ya Fuoñaanm ne li cèrè ní len.

²¹«U ya yo ne unil li kuore u'ninje, be ní ku wɔ. Baa mɔ li kuore u'buk, be ní ku kè. Mubumu mɔ li fii kí sere mu'naambe nin mu'baambe bo, kí cèrè be ní ku be. ²²Min bo ne binib ke li nen ne. Ama wà ke li minde kí li ñmɔɱmɔbe kí ti fore nno, wɔn ne li ñmere. ²³Bi jèndeh ne udu uba ni la, ní sɛn kí jo uduɔ ni. N tɔkeh ne imɔn ne, *Unil ya Bijé li baa ní kí le na laan bòn' Israyel ya du ke.

²⁴«Wà bengeh ña ní cɛn wà wɔknh wɔ. Utonsɔnl mɔ ña ní cɛn u'cɛnbaa. ²⁵Ni kpe wà bengeh ní li te ten wà wɔknh wɔ ne, utonsɔnl mɔ ní li te ten u'cɛnbaa. Bi yin' ududaan isenpol ya cien Belsebul la, ba ní yin u'den yaab mɔ nà cɛn' nno-ɔɔ?»

††10:4 Yesu ya yo, Sufmbe ni, biba ya nun là mɔn bi'du ya gber bo ne, ne bi mɔh be ní fie bi'du Erom yaab saan.

‡‡10:14 Sufmbe bo kí kpakpaare itaan ya tengunku ya tingi si: nà ke ji tu unil la, ni yé u'yaar ne, na ji yé uba yaar.

Li fenge men Uwien baba

(Luk 12:2-7)

²⁶ «Nen bo, la fenge men nib. Niba ɲa te ki buɔ ɲɔ ba lá li ñen nê upaan bo. Tigber tuba mɔ ɲa te kí juore kí li buɔ ɲɔ ba lá li bende tù. ²⁷ N tɔkeh ne nà licinñunl ni nno, kpaande nê men kuwenwenu ni. N bunbeh ne nà litubl ni nno, kpaande nê men kudulekaaku ya paaki. ²⁸ La fenge men nib, kime bi kuuleh tigbenent baba ne. Ba n̄ fre kí ku naank. Li fenge men wà li fre kí ku tigbenent nin kinaank ke umu wà ɲa n̄ kpiin ni. ²⁹ Bi li fre kí kuore inuon ile iɲe ne? Nin nen ke ɲɔ uba mɔnɔn ɲa n̄ lu kí kpo ɲɔ ni'Baa ɲa ben. ³⁰ Ninbi wɔn, Uwien ben haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu. ³¹ Nen bo, la fenge men. Ni cen' inuon ligol.»

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ

(Luk 12:8-9)

³² «Wà ke lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'ɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ yé n'ɔ ne. ³³ Ama wà ke lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'ɔ la, n'mɔ li len n'Baa wà te paaki bó ya nun bó kí ye udaan mɔ ɲa yé n'ɔ.»

Na yé ñɔkpaan, n̄ yé lituɔl ne

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ «Ni la li maaleh ki teh n tuke' uñɔkpaan ne ki baa' uɲendun wuu ni. N tuke' lituɔl ne ki baa'. ³⁵ N baa' n̄ pàare kibujebuk nin ki'baa ne, kí pàare kibupiik nin ki'naa, kí pàare yaabise mɔ nin u'ce ya naa. ³⁶ Unil den yaab ne li yé u'nennendb.

³⁷ «Wà ke yé u'naa bii u'baa ki cen' min la, wa kpe wɔ n̄ li yé n'ɔ. Unil wà

ke mɔ yé u'bise bii u'bije ki cen' min la, u'mɔ ɲa kpe wɔ n̄ li yé n'ɔ. ³⁸ Wà ke ɲa yuunh u'dɔpɔnɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa kpe wɔ n̄ li yé n'ɔ.»^{¶¶}

³⁹ «Wà nuunh wɔ n̄ fie u'miel la, wɔn ne li kpo kí juore fenn. Wà li tuo kí kpo min bo nno, wɔn ne li le limiel.»

Uwien li su binib ma bo

(Mark 9:41)

⁴⁰ «Unil teke' ne la, u teke' min ne. Unil teke' nni la, u teke' wà sɔn' nni ní nno ne. ⁴¹ Unil teke' *Uwien ya ñɔbonsɔknl ki ye u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ma nno ne cère' u teke' wɔ la, u li le *Uwien ya ñɔbonsɔknl ya suul. Unil teke' unimɔn ki ye u yé unimɔn ma nno ne cère' u teke' wɔ la, u li le unimɔn ya suul. ⁴² N tɔkeh ne imɔn ne, wà ke de' ibaan yie nɔ ya uba kiñunyibuok baba mɔnɔn, ki ye u yé n'panpaanke ma nno ne cère' u de' wɔ la, wà n̄ lúo u'suul fiebu.»

San wà siih binib Uwien ya ñunm sɔn' u'panpaankaab Yesu saan

(Luk 7:18-35)

11 *Yesu tɔke' u'panpaankaab piik nin bile bi li tien ma ki tì gben' ma nno, ne ki siere' ni'saan, ki jon' ki tì wɔknh binib Uwien ya gber, ki kpaandeh tù mitinfenn nno ya du ni.

² Tɔ, San wà siih binib Uwien ya ñunm te lipekl ni uyo wà nno ne ki cii' *Uwien ya Nigendke Kristo ya tòn bó. Ne ki sɔn' u'panpaankaab u'saan, ki ye be n̄ tì niire wɔ kí ye ³ wɔn ne yé wà li baa ní^{§§} nno bii bi li guure utɔ ne?

⁴ Bi tì niire' Yesu, ne u tɔke' be ki ye: «Liebe men kí tì tɔke' San ni cii' nà nin ni laa' nà: ⁵ ijùɔn likreh, iwɔb cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitenkpiib mekreh, ne bijiinb ciih Uwien ya gbemɔnmɔnt.

^{¶¶}10:38 *Yesu ya yo, bi là ye be n̄ kpe unil la, wɔn bugben ne tukeh u'dɔpɔnɔn ki joh bi li tì kpe wɔ nà saan.

^{§§}11:3 Bi ye Wà li baa ní la, bi niireh Uwien là pùon' ki ye u li sɔn wà ní wɔ n̄ lá ɲmien Sufmbe nno ne.

⁶ Wà ɲa tùre' Uwien ya sen min bo la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»

⁷ San ya panpaankaab liebeh uyo wà nnɔ, ne *Yesu cin' ki tɔkeh linigol San ya gber ki teh: «Ni là jon' kupenpelku ni ní tì liike ba? Ni là jon' ní tì liike limuɔnl là mitafaam jèngèh lè ne-ɛɛ? ⁸ Ni nín là jon' ní tì liike ba? Ni là jon' ní tì liike unil wà guo tikpelcemɔnmɔnt ne-ɛɛ? Binib bà guoh tikpelcemɔnmɔnt kòh biberb den ne. ⁹ Tɔ, ni nín là jon' ní tì liike ni le bonn ne? Ni là jon' ní tì liike *Uwien ya ñɔbonsɔknl ne-ɛɛ? N tɔkeh ne imɔn ne, u cen' *Uwien ya ñɔbonsɔknl mɔnɔn. ¹⁰ Kime wɔn San bo ne nì ke! *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Liike, n li sɔn n'tond wɔ ní liere ɲe, kí lá tùɔre a'sen.» ¹¹ N tɔkeh ne imɔn ne, ba laan maa' nil uba u cen' San wà siih binib Uwien ya ñunm nnɔ. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bel ni cen' wɔ. ¹² Kí ñe San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fenfennɔ, bi piikeh Uwien ya bel nin ufaa ne, ne bà faa nuunh be ní fie lè*. ¹³ *Uwien ya ñɔbonsɔknb ke nin yiko là len' nì li te ma bo, kí lá baa San ya yo. ¹⁴ Ni yíe ní cii mɔnmɔnm la, ní li ben kí ye San yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl *Eli wà bi li liebe ní nnɔ ne. ¹⁵ Wà ɲmɔbe litubl la, wɔ ní cii.

¹⁶ «N li taa ba kí nenge fenfennɔ ya nib-i? Bi naan ten mubumu ne ke kidaak ni ki jeleh, ki tɔkeh mu'tɔmu

¹⁷ ki teh: «Ti piebe' ne liwol, ne na ɲɔn' cièk.

Ti gen' ikuyuon, ne na kpiende'»

¹⁸ «Kime San baa' ki kùɔ tijier tubambe, ki lùoh buñɔbu, ka ñuh daam, ne bi ye usenpol ne ɲaake wɔ. ¹⁹ *Unil ya Bije baa' ki jinh ki ñuh, ne bi ye: «Liike men uje wuɔ yé ufɔnfuɔb ne, ki yé udeyibl, ki jɔreh nin bilenpotekb nin bibierdenb.»

Tɔ, Uwien ya tòn ne wɔngèh u'yenfuom mɔn ki kpe ma bo.»

Nì bre idu yà ɲa tuo' ki teke' Yesu ki jin' nnɔ bo

(Luk 10:13-15)

²⁰ Tɔ, *Yesu cin' ki kɔnh nin idu iba ya nib. U là tien' miyɔkm ya bont tù yebe idu nnɔ ni, ne i'ñib ɲa lèbre' bi'tetem. Nen ne cère' u kɔnh nin be. ²¹ U len' ki ye: «Korasinn yaabe, nì bre ni'bo. Bet-sayida yaabe, nì bre ni'mɔ bo. Kime ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' ten bi ke mikum ne, ki pùn-pùkn' mifentem, ɲɔ kí wuɔn kí ye bi lèbre' bi'tetem nì wuɔke'. ²² N tɔkeh ne ne, li-daali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudere li cen' Tir nin Sidɔn yaab yu. ²³ Ninbi Kapernawum yaabe, ni maaleh ki teh Uwien li duon ne paaki ne-ɛɛ? U li jiin ne kutekpiiku ni ne. Kime ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Sodɔm yaab mɔ bi là laa' tù la, bi'du nnɔ bi bie ki te ne haali nin dinno. ²⁴ N tɔkeh ne ne, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ, ni ya tudere li cen' Sodɔm yaab yu.»

Den men Yesu saan kí le lifuorl

(Luk 10:21-22)

²⁵ U ya yo ne *Yesu len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bóle' tibont tà biyenfodenb nin bibenbenb nnɔ, a taa' tù ki wuɔn' biwaab ne. Nen bo ne n pèkeh ɲe. ²⁶ Imɔn, Baa, a yíe ne ki tien' nnɔ.

²⁷ «Tɔ, n'Baa ne taa' tibont ke ki ɲukn' nni. N'Baa ɲa ñí la, uba ɲa ben min u'Bije yé udaan wà. Min u'Bije ɲa ñí la, uba mɔ ɲa ben n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe ki taa' n'Baa ki wuɔn' be nnɔ mɔ ben u yé udaan wà.

*11:12 Migbiirm mié ya ciim te bolm mile bo ne: *Kí ñe San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fenfennɔ, bi piikeh Uwien ya bel nin ufaa ne, ne bà faa nuunh be ní fie lè bii kí ñe San là siih binib Uwien ya ñunm uyo wà kí lá baa fenfennɔ, binib ya nun mɔn be ní kɔ Uwien ya bel ni nin ufaa ne.*

²⁸ «Ninbi bà ke tuke ituk ì kpieke ki jii' nno, den men n'saan, n li de ne lifuorl. ²⁹ Buke men n'najedebiku, kí cère n' wòkn ne, kime n te suoo ne, ki ñmòbe liyen-guol. Ni li le lifuorl n'saan, ³⁰ kime n'najedebiku ya bukm ña faa. N'tukl mɔ ña kpieke.»

Saba ya daali ya gber

(Mark 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'-panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni. Mikònm cuo' u'panpaankaab, ne bi cin' ki coh ijifen[†] ki cienh ki nukeh ki ñmònh. ² *Farisienmbe laa' bi teh nno ma nno, ne bi tòke' *Yesu ki ye: «Liike a'panpaankaab teh yiko ye bi la teh nà *Saba ya daali ma.» ³ Ne u tòke' be ki ye: «Na kaan' *Uwien ya gbònkun ni *Dafid là tien' ma bo ne-ee? Mikònm là cuo' wòn nin u'nib, ⁴ ne u kòn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpòkò wà bi taa' ki de' Uwien nno wòn nin ben ñmònh'. Ama bitòtuorkaab baba ña n'í la, wòn nin u'nib ña ñmòbe sen be n' ñmònh kpòkò nno. ⁵ Bii na kaan' nà kele' yiko ya gbònkun ni ne? Nì kele' ki ye *Saba ya daali la, bitòtuorkaab kende' *Saba ya daali ya yiko bo ne Uwien ya duku[‡] ni, ama uba ña biindeh be. ⁶ N tòkeh ne ne, unil te nie saan nò ki cen' Uwien ya duku[¶]. ⁷ Nì kele' *Uwien ya gbònkun ni ki ye: «Uwien ña yíe be n' li teh tuòrè ki dienh wò ama u yíe be n' li muòh tób micèckm ne.» Ni bi ben ñòbòbon nno ya tingi la, na bi li biindeh binib bà ña ñmòbe biil nò. ⁸ Tò, *Unil ya Bijè ne ñmòbe usen wò n' wuòn bi li tien nà *Saba ya daali.»

Uje uba ya nuò faan', Yesu cère u faake' Saba ya daali

(Mark 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Tò, *Yesu siere' n'isaaan, ne ki kòn' bi'-taanl ya duku ni. ¹⁰ Uje uba mɔ te len u'nuò uba faan'. Ne bi niire' Yesu ki ye: «Unil ñmòbe usen wò n' buu uwien Saba ya daali-ii?» Kime bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wò ne. ¹¹ Ne u ye: «Ni'ni ñme ne ñmòbe upebaab, ne upe nno lu' kubùoku ni *Saba ya daali la, wa n' ñen wò? ¹² Unil ña cen' upe-ee? Nen ne wuòn' ki ye ti'yiko ye unil ñmòbe usen wò n' tien nà mòn *Saba ya daali.» ¹³ Ne ki tòke' uje wà ya nuò faan' nno ki ye: «Tende a'nuò.» U tende' u'nuò ne u jire' u'ciem ten u'tò. ¹⁴ Nen saan ne *Farisienmbe nno ñen' ki taan' ki kele' be n' gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Yesu yé Uwien ya tonsònl ne

¹⁵ *Yesu cii' ma nno ne ki siere' n'isaaan. Linigocienl paan' u'bo, ne u buu' bi'ni bi-wienb ke, ¹⁶ ki kpekpe' bi'bo ki ye bi la cère be n' bende wò. ¹⁷ U tien' nno ña *Uwien ya ñòbonsòknl Esayi là len' nà nno nè n' tien ne. U là len' ki ye Uwien ye:

¹⁸ «N'tonsònl sò nò,

N yíe wò,

N'yenm sònge u'bo,

ne n gènde' wò.

N li jiiin n'Fuòñaanm u'bo,

ñò wò n' li tòkeh inibol ke n li bu binib tibuur ma bo.

¹⁹ Wa n' li nuunh gber, ka n' li wuureh,

ba n' cii u'waaku bó isenje ni.

²⁰ Wa n' tonde limuònl là ku' ki gbàabe,

[†]12:1 Bi yin' nà *ijifen* migbiirm miè ni nno yé *Sufmbe donbó ya jier tuba ne bi yih tù ble.

[‡]12:5 Migbiirm miè ni bi ye Uwien ya duku la, ba niireh kuduku nno ya benku ni baba, bi niireh iluo mɔ ne. Nà saan ke bi ye Uwien ya duku la, bi sòbe ki niireh iluo nno ne.

[¶]12:6 Bi li fre kí lebre *Unil te nie saan nò ki cen' Uwien ya duku* kí ye nà *cen' Uwien ya duku te nie saan nò mɔ*.

ka n̄ kpiin lifrl là benh lè n̄ kpiin,
u li te nnō ne kí tì baa uyo wà
u li cère nibonm̄dnn̄ n̄ liere usen̄.

²¹ «Wɔn̄ bo ne inibol ke li ηm̄obe
lidentenl.»

**Biba ye Yesu ηm̄obe
Belsebul ya tuom̄ ne**

(Mark 3:20-30; Luk 11:14-23)

²² U ya yo ne bi tuke' n̄ uje uba ki baa'
*Yesu saan. Usenpol ne cère' u yé ujuon̄,
u'lenl m̄o tebe'. *Yesu buu' wɔ, ne u ji freh
ki lienh, ki lenh m̄o. ²³ N̄i cuo' linigol nnō
ke miyɔkm̄, ne bi lienh ki teh: «Uje wuo
ηa lii yé *Dafid ya yaabil-ii?»

²⁴ Ama *Farisienmbe cii' nnō ma nnō,
ne ki lienh ki teh isenpol ya cien Belsebul
ne dienh wɔ mituom̄ u ηuoh̄ isenpol binib
saan. ²⁵ *Yesu ben bi'yenmaale ma nnō,
ne ki tɔke' be ki ye: «Libel là ke ya nib
bore' tɔb ki kɔnh bi'ηmiel ni la, libel nnō
li juore fenm̄ ne. Udu uba ya nib bii iden
iba ya nib m̄o bore' tɔb, ki kɔnh bi'ηmiel
ni la, udu nnō bii iden nnō m̄o li juore
fenm̄ ne. ²⁶ Nen bo, Satan liebe' ki ηuoh̄
wɔn̄ Satan binib saan la, u kɔnh nin u'ba
ne, ne u'bel li tien mila ka n̄ juore fenm̄-i?

²⁷ Ni len' ki ye isenpol ya cien *Belsebul
ne de' nni mituom̄ n ηuoh̄ isenpol binib
saan. Tɔ, ηme n̄in de' ni'panpaankaab m̄o
mituom̄ bi ηuoh̄ isenpol binib saan-i? Ni'-
panpaankaab teh ma bo ne li wuon̄ kí
ye ni ηm̄obe im̄d̄n̄ bii na ηm̄obe. ²⁸ Ama
*Uwien ya Fuoñaanm̄ ne dienh nni mi-
tuom̄ n ηuoh̄ isenpol. Nen ne wuon̄' ki ye
Uwien ya bel baa' n̄i ni'saan. ²⁹ Mitom̄
la, uba ηa n̄ fre kí kɔ ufefaa den, kí fie
u'bont, ka ηm̄obe tuom̄ mà u li kpie kí
lòle wɔ kí yaan. U lòle' wɔ la, u ya yo ne
u li fre kí kɔ u'den kí fie u'bont.

³⁰ «Wà ke ηa se n'ciek bó la, u nen nni
ne. Wà ke ηa taakeh ki toreh nni la, u
kpiendeh ne. ³¹ Nen bo, n tɔkeh ne ne,
Uwien li fère binib bi'biere ke, kí fère be
bi sukreh wɔ isuk yà ke. Ama unil suke'

*Mifuoñaanm̄ men la, Uwien ηa n̄ fère
wɔ. ³² Unil len' *Unil ya Bijɛ bo fenfenm̄
la, Uwien li fère wɔ. Ama unil len' *Mi-
fuoñaanm̄ men bo fenfenm̄ la, Uwien ηa n̄
fère wɔ kitink kie bo, ka n̄ fère wɔ paaki
bó m̄o.»

Busubu nin bu'bii ya gber

(Luk 6:43-45)

³³ «Ní li ben kí ye busubu m̄on̄ la, bu'bii
m̄o li m̄on̄ ne. Bù bre la, bu'bii m̄o li bre
ne. Busubu ya bii ne li cère be n̄ bende bù
yé busubu bùa ya bol. ³⁴ Iwaaleb ninbi,
ni bre ma nnō, ni li tien mila kí len in-
~ɔbon yà m̄on̄-i? Kime unil ke len' ki kun'
nà bó la, ni ñen' iyenmaale yà te u'fèl
bo ne. ³⁵ Unim̄d̄n̄ ya yenmaalm̄on̄m̄on̄ ne
cèreh u teh nà m̄on̄, ne ubierdaan ya yen-
maalbiere cèreh u teh nà bre.

³⁶ «N tɔkeh ne ne, lidaali là Uwien li
bu binib tibuur nnō, nen daali ne u li ni-
ire be bi là len' ñɔbonfenfenm̄ wà ke nnō
ya gber. ³⁷ A'lenm̄ bo, ne Uwien li bù ηe
ugbem̄ndaan bii u li biin ηe.»

Bi yíe Yesu n̄ tien miyɔkm̄ ya bonn

(Mark 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ U ya yo ne *Yiko ya wɔnwɔknb̄ biba
nin *Farisienmbe biba tɔke' *Yesu ki ye:
«Cenbaa, ti yíe á tien miyɔkm̄ ya bonn
niba ne tí le.» ³⁹ Ne u tɔke' be ki ye:
«Ninbi fenfennō ya nibe, ni yé binibierb̄
ne, ka cuube Uwien saan, ne ki nuunh ní
le miyɔkm̄ ya bonn. *Uwien ya ñɔbon-
sɔknl̄ *Sonas ya yɔkm̄ ya bonn baba ηa
ñí la, na ji li le yɔkm̄ ya bontɔnn̄ niba.
⁴⁰ Sonas là tien' ujencien ya benku ni
iwien ita nin tiñɔnt tuta ma nnō, nnō ne
*Unil ya Bijɛ m̄o li tien kitink ni iwien
ita nin tiñɔnt tuta. ⁴¹ Uwien li bu binib
tibuur lidaali là nnō, Ninif yaab li fii kí
sere fenfennō ya nib ya nun bó kí biin
be. Kime *Sonas là kpaande' Ninif ya du
ni Uwien ya gber ma nnō, bi là cii' ne
ki lèbre' bi'tetem. Ama unil te nie saan

nɔ ki cen' *Sonas.^{§ 42} Uwien li bu binib tibuur lidaali là nno, *Seba ya piiber li fii kí biin fenfennɔ ya nib, kime u là ñen' ní fɔnfɔkm ne wɔ́ n̄ lá cenge Salomɔn ya yenfogber. Ama unil te nie saan nɔ ki cen' Salomɔn.»**

**Isenpol liebe' unil bo
la, n̄ bre u'bo ma bo**

(Luk 11:24-26)

⁴³«Usenpol siere' unil saan la, u cuonh ki lindeh kupenpelku ni ne, ki nuunh u li kèle nà saan kí fuore. U tì luɔ' la, ⁴⁴ne wɔ́ n̄ ye u li liebe ki tì kɔ u là ñen' nà saan nno ne. U li liebe ní kí le niba ña te u'kɔnkɔn nno ni, bi tũre' ki ñere' wù, ki tien' tibonmɔnmɔnt len. ⁴⁵Nen saan ne u li jo kí tì taa ní isenpol ilole yà bre ki cen' wɔn, i'ke n̄ lá li ñaake unil nno bo, kí cère wɔ́ n̄ juore fɛnm kí cen u là te mikpiɛkm ma bo. N̄i li te nno ne fenfennɔ ya nibierb mɔ bo.»

Yesu ya naa nin u'ninjieb

(Mark 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶*Yesu laan bie ki lienh nin linigol nno, ne u'naa nin u'ninjieb baa' ki lá se saali ki nuunh be n̄ tɔke wɔ́ tigber. ⁴⁷[Ne linigol nno ni uba tɔke' wɔ́ ki ye: «A'-naa nin a'ninjieb se saali ki nuunh be n̄ tɔke ñe tigber.»] ⁴⁸Ne *Yesu jiin' wɔ́ ki ye: «Ŋme yé n'naa? Bi le yé n'ninjieb-i?» ⁴⁹Ne ki tende' u'nuɔ ki wuɔn' u'panpaankaab ki ye: «Liike men, n'naa nin n'ninjieb sɔ. ⁵⁰Unil wà ke teh n'Baa wà te paaki bó yé ma la, wɔn ne yé n'ninje, ki yé n'ninse, ki yé n'naa.»

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm

(Mark 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 Nen daali ne *Yesu ñen' ki jon' ki tì kèle' miñuncienm ya gbaal. ²Linigocienl taan' u'saan, ne u kɔn' ki

kèle' buñerbu buba ni. Linigol nno ke se miñunm ya gbaal. ³Ne u tɔkeh be tibont tũ yebe mikpenjenm ni. U tɔkeh be ki teh: «Ukpaal uba ne là jon' wɔ́ n̄ tì plè' tibonbuor ya bim. ⁴U plèh ma nno, miba lu' usengbe, ne inuɔn baa' ki lá ki jin' mè. ⁵Mitɔm lu' kutentiekɔ bo, tenbim ña yebe nà saan. Tenbim ña yebe ma nno, ne mi pen' tonm. ⁶Uwien ñen' ki tonge', ne ki se' mè. Ma ñmɔbe ñaan mɔnmɔnm ma nno, ne mi waan', ki kpo'. ⁷Mitɔm mɔ lu' kujegorku ni. Ne kujegorku kpère', ki wɔbn', ki ku' mè. ⁸Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, ne ki lùon'. Miba lùon' kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.

⁹«Wà ñmɔbe litubl la, wɔ́ n̄ cii.»

Be tien' Yesu pɔh binib mikpenjenm-i?

(Mark 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰Ne u'panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ́ ki ye: «Be tien' a pɔh be mikpenjenm-i?» ¹¹Ne u jiin' be ki ye: «Uwien cère' ninbi ne bende' u'bel ya gbeɔlkaar, ama wa cère' ben bende'. ¹²Kime wà ñmɔbe la, bi li de wɔ́ kí pukn, ne wɔ́ n̄ li ñmɔbe kí gbien. Wà ña ñmɔbe la, bi li fie u ñmɔbe nà waamu nno mɔnmɔn ne. ¹³Nen ne cère' n pɔh be mikpenjenm. Kime bi likeh ne ka lenh, ki cengeh ka ciilh, ka bendeh ni'tingi mɔ. ¹⁴Bi te nno ñɔ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nà nno nè n̄ tien ne. U là ye:

«Ni li ciilh ka bendeh ni'tingi,
kí li likeh ka lenh.

¹⁵Kime udu wuu ya nib ya yul faa ne.

Bi kpe bi'tub ne,

ki ñuun',

ka yé bi'nun n̄ le,

ka yé bi'tub n̄ cii,

ka yé be n̄ bende ni'tingi bi'yenm ni,

ka yé be n̄ lèbre bi'tetem,

ñɔ n̄ buu be.»

§12:41 Liike 12:6.

**12:42 Liike 12:6.

¹⁶ «Ninbi wɔn, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kime ni'nun lenh, ni'tub mɔ ciih. ¹⁷ N tɔkeh ne imɔn ne, *Uwien ya nɔbonsɔknb nin bigbemɔndenb ligol là yé be ní le ni lenh nà nɔ, ne ka laa' nè, ki yé be ní cii ni ciih nà nɔ, ne ka cii' nè.»

**Wà plè' tibonbuor ya bim
ya kpenjenm ya tingi**

(Mark 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ «Ninbi, cenge men wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi. ¹⁹ Wà ke ciih Uwien ya bel ya gber, ka bendeh tu'tingi la, usenpol ubiero bàareh ne, ki ñendeh bi bule' nà u'fèl ni nno. Mibim mà lu' usengbe nno ya tingi nino. ²⁰ Mibim mà lu' kutentiekú bo nno mɔ yé unil wà ciih Uwien ya gber, ki teknh tù ton-tonm nin uyensonge, ²¹ ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan u'fèl ni, ka wuɔkreh u'ni mɔ ne. Liwobl bii ijend tu' wɔ tu'bo la, u pɔk kí taa tù kí wie ne. ²² Mibim mà lu' kujegorku ni nno mɔ yé unil wà ciih tigber nno, uɔendun ya gber nin lifaal ya yenmaale yà lereh binib nno, wɔbn-deh tù, ki cèreh ta ní fre kí sɔn tuonl ne. ²³ Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nno mɔ yé unil wà ciih tigber nno, ki bendeh tu'tingi ki te ten mibim mà lùonh ne. Miba lùonh kokobk, mitɔm piluoluob, mitɔm mɔ pitata.»

Utelmente ya kpenjenm

²⁴ *Yesu tí pɔn' linigol nno mikpenjentɔm ki ye: «Uwien ya bel naan ukpaal wà plè' ifi u'kpàabu ni ne. ²⁵ Binib tù duɔn' ki gùɔn' uyo wà nno, ne u'nnend baa' ki taa' utelmente ki plè' ki ñmèrè' ifi nno ni, ne ki bure'. ²⁶ Ifi nno tù kpére' ki maa' ma nno, ne bi laa' utelmente mɔ te i'ni. ²⁷ Ne ukpaal nno ya tonsɔnb niire' wɔ ki ye: «Cenbaa, ɔa là plè' ifi baba ne a'k-pàabu ni-ii? Utelmente wuɔ mɔ ñen' la?» ²⁸ Ne u ye: «N'nnend ne tien' nno.» Ne bi niire' wɔ ki ye: «A yé tí jo kí tí ñejebe wɔ-ɔɔ?» ²⁹ Ne u ye: «Hnhn. Dàan men. Ni

ye ní ɔebe utelmente nno la, nba la ni li ɔebe kí kpɔbe ifi iba. ³⁰ Cère men ifi nno nin utelmente nno ke ní li te kí tí be. Nì tí kpaan' uceceyo la, n li tɔke bifiiceb kí ye be ní kpíe kí ɔejebe utelmente nno kí lólòle, kí tí se, ɔɔ kí yaan kí ce ifi nno kí tí cùɔn n'ɔnɔbuɔn ni.»

Mibim mà ñilke ya kpenjenm

(Mark 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ *Yesu tí pɔn' be mikpenjentɔm ki ye: «Uwien ya bel naan mibim mà bi yih mè mutaar uje uba taa' mè ki bule' u'k-pàabu ni ne. ³² Men ne yé mibim mà ñilke tikpinsir ke ya bim ni. Ama mi pen' la, mi li kpére kí gèbre kpinsiiku ke kpin-siiku, kí tien busubu ne inuɔn ní li bàareh ki lá tereh bu'sigben bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpenjenm

(Luk 13:20-21)

³³ *Yesu tí pɔn' be mikpenjentɔm ki ye: «Uwien ya bel naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len, ne kpɔnɔ nno ke nu-ule' ne.»

Be tien' Yesu pɔh binib mikpenjenm-i?

(Mark 4:33-34)

³⁴ *Yesu tɔkeh inigol ni'ke mikpenjenm ni ne. Wa tɔkeh be tuba ka pɔn' be kpen-jenm. ³⁵ U teh nno ɔɔ *Uwien ya nɔbons-ɔknl là len' nà nno nè ní tien ne. U là yé: «N li yàare n'ɔbu kí pɔ mikpenjenm, kí kpiire tibonbɔlkaar tà là te haali uɔendun ya cincinyo nno.»

Utelmente ya kpenjenm ya tingi

³⁶ *Yesu dāan' linigol nno, ki liebe' ki kun'. Ne u'panpaankaab baa' u'saan ki ni-ire' wɔ ki ye: «Tɔke te utelmente wà te ifi ni nno ya kpenjenm ya tingi.» ³⁷ Ne u ye: «Ukpaal wà plè' ifi nno yé *Unil ya Bijé ne. ³⁸ Bukpàabu nno yé uɔendun wuu ne. Ifi nno yé Uwien ya bel ni ya nib ne. Utelmente nno yé usenpol ubiero

ya nib ne. ³⁹ Ukpaal ya nennend wà plè' utelmente nno yé usenpol ne. Lifiicel yé uḡendun ya gbenm ne. Ne bifiiceb nno yé *Uwien ya tondb. ⁴⁰ Utelmente ya ḡebm kí tì se nno yé uḡendun ya gbenm lá li te ma bo ne. ⁴¹ *Unil ya Bije li sɔn ní u'ton-sɔnb Uwien ya tondb uḡendun wuu ni, be ḡ lá cuo bà tulndeh binib nin bibierdenb ke kí ñen be u'bel ni, ⁴² kí tì wié umucien ni. Nen saan ne bi li muɔh ki ḡmɔnh in-ḡɔgben. ⁴³ U ya yo ne binimɔnb li te bi'Baa ya bel ni ki windeh ten uwien. Wà ḡmɔbe litubl la, wɔ ḡ cii.»

Lifaal là buo ya kpenjenm

⁴⁴ «Uwien ya bel naan lifaal là buo buk-pàabu buba ni ne. Unil uba laa' lifaal nno, ne ki taa' lè ki nèbre' ki bɔle'. Nì ḡmaake' wɔ ki tì kende', ne u jon' ki tì kuɔre' u'bont ke, ki liebe' ki tì de' buk-pàabu nno.»

Lilenbimɔnmɔnl ya kpenjenm

⁴⁵ «Uwien ya bel liebe' ki naan ukpenkpend wà cuonh ki nuunh ilenbii^{††} yà mɔn wɔ ḡ de ne. ⁴⁶ U tì laa' lilenbimɔnmɔnl là ḡmɔbe kudaaku ki gbien', ne ki jon' ki tì kuɔre' u'bont ke, ki liebe' ki tì de' lè.»

Bubebu ya kpenjenm

⁴⁷ «Uwien ya bel tí liebe' ki naan bubebu ne bi wié' bù miñunm ni, ki cuo' ijen ke ya bol. ⁴⁸ Bù gbe ijen ma nno, ne bi dere' bù ki ñen' liwel bo, ki kèlè' ki gèngènde' bi jinh yà ki kpien' ikpencub ni, ki taa' ba jinh yà ki wié'. ⁴⁹ Uḡendun ya gbenm mɔ lá li te nno ne. Uwien ya tondb lá li baa uḡendun ni, kí bore bibierdenb nin binimɔnb ⁵⁰ kí taa bibierdenb kí wié umucien ni. Nen saan ne bi li muɔh ki ḡmɔnh inḡɔgben.»

Tibonkpaar nin tibonfènt ya gber

⁵¹ *Yesu niire' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' ni'ke ya tingi-ii?» Ne bi tuo' hnn. ⁵² Ne u ye: «Nno ne *Yiko ya wɔnwɔknl wà ke paan' Uwien ya bel ya gber bo la, u naan udendaan wà ñendeh u'faal ni ti-bonkpaar nin tibonfènt ne.»

Nasaret ya nib ḡa teke' Yesu ki jin'

(Mark 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Tɔ, *Yesu pɔn' mikpenjenm nno ki tì gben' ma nno, ne ki siere' ni'saan, ⁵⁴ ki liebe' u'du ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber bi'taanl ya duku ni. U'wɔknh cuo' be miyɔkm, ne bi niireh tɔb ki teh: «U laa' la mié ya yenfuom-i? U laa' la mié ya tuɔm ki teh miyɔkm ya bont-i? ⁵⁵ Kan-pinta ya bije ḡa ñí-ii? Ba yih u'naa Mari-ii? Saak nin *Yosef nin Simɔn nin Sudas ya ninje ḡa ñí-ii? ⁵⁶ U'ninsieb ke ḡa te nie saan-ii? U nín laa' nen ke le saan-i?» ⁵⁷ Nno ne bi'yenm ḡa ḡmaake' u'bo, ne ba teke' u'gber.

Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl ke ñɔbonsɔknl ya tiema du ni yaab nin u'den yaab baba ne ḡa boh wɔ.» ⁵⁸ Ba teke' wɔ ki jin' ma nno, ne wa tien' yɔkm ya bont tù yebe ni'saan.

San wà là siih binib Uwien ya ñunm ya kuum

(Mark 6:14-29; Luk 9:7-9)

14 U ya yo ne Galile ya ber Herod, ² ne ki tɔke' u'tonsɔnb ki ye: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nno ne. U mekre' bitenkpiib ni ne. Nen ne cère' u ḡmɔbe mituɔm ki teh miyɔkm ya bont.»

³ Tɔ, nà cère' Herod len' nno si: u là sɔn' u'sojambe bi tì cuo' San, ki lɔle' wɔ tikudɔkr, ki pekn', ḡɔ nè ḡ ḡmaake u'n-inje Filip ya po Herodiyad ne. ⁴ Kime San

^{††}13:45 Bi yin' nà lilenbil nno yé nibonn nà windeh ne. Bi wokreh miñuncienm ya wenfuobk kiba ne ki ñendeh nè.

là tǎke' Herod ki ye wa ɣmǎbe sen wǎ ń taa u' ninjɛ Filip ya po Herodiyad kí kuǎn. ⁵San là len' nno ne Herod yíe wǎ ń ku wǎ, ama ki ji fenge Sufimbe, kime bi lienh ki teh San yé *Uwien ya ńǎbonsǎknl ne.

⁶Herod maa' uwien wǎ nno gǎbre' ki baa', ne u tien' kunacenku. Herodiyad ya bise baa' ki lá ɣǎn' kiciek Herod nin u yin' bà kunacenku nno ya nun bó. Herod ya yenm songe' u'bo, ⁷ne u pole' ki ye u mie' wǎ nà ke la, u li de wǎ.

⁸Ne u'naa sure' wǎ u tǎke' Herod ki ye: «N yíe á tǔkre San wǎ siih binib Uwien ya ńunm nno ya yul ne, kí kp̄ien kiken-senk ni kí de nni.» ⁹U len' nno ma nno, ne ni saa' uber Herod ya yenm. Ama u pole' bicenb ya nun bó ma nno, nen ne cère' wa yíe'. ¹⁰Nen saan ne u sǎn' soja uba ki ye wǎ ń jo lipekl bó kí tì tǔkre San ya yul ní. ¹¹Soja nno tuke' li'yul nno ní kikensenk ni, ki lá de' ujefaan nno. Ne u'mǎ taa' ki tì de' u'naa. ¹²San ya panpaankaab baa' ki lá yuure' u'gbenent ki tì sube', ne ki jon' ki tì tǎke' *Yesu tigber nno.

Yesu jin' linigocienl liba

(Mark 6:30-44; Luk 9:10-17; San 6:1-14)

¹³*Yesu cii' nno ma nno, ne wǎn nin u'panpaankaab kǎn' buńerbu ki bure' bi'baba nib ɣa te nà bó. Inigol cii' u bure', ne ki ńen' idu ni, ki cuon' ki paan' u'bo. ¹⁴*Yesu ńen' buńerbu ni uyo wǎ nno, ne ki laa' linigocienl liba. Ne ki muo' be micécekm cǎen, ki buu' bi'ni bà bun.

¹⁵Nì juore', ne u'panpaankaab baa' ki lá tǎke' wǎ ki ye: «Ti te ńien ɣa te nà saan ne, ne ni gǎbre' tijier ya ji yo ma nǎ, cère linigol lie lè ń jo idu ni kí tì de tijier kí ji.» ¹⁶Ne u ye: «Na cieke be ń jo, ninbi bugben, de be men be ń ji.» ¹⁷Ne bi ye: «Ti ɣmǎbe kpǎǎn uɣun nin ijen ile baba ne.» ¹⁸Ne u ye: «Taa ní men.» ¹⁹Ne ki tǎke' linigol nno ki ye lè ń kèle timuǎr bo tingi ni. Ne ki yuure' kpǎǎn uɣun nin ijen ile nno, ki yaare' ki liike'

paaki, ki faare' Uwien, ki kǎkuo', ki taa' ki de' u'panpaankaab, ne bi gbiire' linigol nno. ²⁰Bi'ke ɣmǎn' ki gbo', ne bi tana-taan' kpǎǎnjen nin ijenjen yà sien' nno, ki gbien' ikpencub piik nin ile. ²¹Binib bà jin' tijier nno, bijeb là li baa ten itur inun. Ba kaan' piib nin bumu.

Yesu cuonh mińunm bo

(Mark 6:45-52; San 6:15-21)

²²I ya tǎan bo, ne *Yesu wǎbn' u'panpaankaab ki ye be ń liebe kí kǎ buńerbu nno kí liere wǎ usen, kí puore mińun-cienm kí jo ligbaatǎl, ɣǎ wǎ ń cère linigol nno kí yaan. ²³U cère' lè, ne ki don' lijuǎl bo u'baba wǎ ń kǎare. Nì tì biire' ki laa' u bie ki te lijuǎl nno bo ne. ²⁴U ya yo ki laa' u'panpaankaab mǎ te buńerbu ni ki jende' liwǎl ɣǎ. Kutafaaku fii' ki tobreh be, ińungbegbel jèngɛh buńerbu nno. ²⁵Ikuoje muoh uyo wǎ nno, ne u cuonh mińunm bo, ki tuo bi'saan. ²⁶U'panpaankaab laa' u cuonh mińunm bo ma nno, ne bi'fǎl sen' cǎen. Bi maaleh ki teh nì yé ufenfend ne, ne ki wuure' ijenwaanwuure.

²⁷Ne u tǎke' be i ya tǎan bo ki ye: «Cuo men ni'ba. Min *Yesu ne. La sen men jewanbu.» ²⁸Ne Pier ye: «Yonbdaan, ni mǎnbe ki yé sin ne la, cère n'mǎ ń cuon mińunm bo kí baa a'saan.» ²⁹Ne *Yesu ye: «Den.» Ne u ńen' buńerbu ni, ki cuonh mińunm bo ki joh *Yesu saan. ³⁰Ama u laa' kutafaaku joh ki faa ma nno, bujewanbu cuo' wǎ, ne u cin' ki feleh ki kǎh mińunm ni, ne ki wuure' ki ye: «Yonbdaan, ɣmien nni.» ³¹*Yesu tende' u'nuo ki cuo' wǎ i ya tǎan bo ne ki tǎke' wǎ ki ye: «A'tekjim ne pǎre' ɣe. Be tien' a jieh?» ³²Bi'ke bile kǎn' buńerbu ni uyo wǎ nno, ne kutafaaku nno go. ³³Nen saan ne bà te buńerbu ni nno gbaan' *Yesu ya nintuǎli ki ye: «Imǎn, a mǎnbe ki yé Uwien ya Bije ne.»

**Yesu cèrè' biwienb faake'
Genesaret ya tinfenm ni**

(Mark 6:53-56)

³⁴Bi tì baa' miñuncienm ya gbaatɔl, Genesaret ya tinfenm ni, ne ki ñen' buñerbu ni. ³⁵Ni'saan ya nib bende' Yesu, ne ki sonkn' mitinfenm nno ya nib ke, bi taa' biwienb ke ki baa' u'saan, ³⁶ki gbáanh wɔ ki teh wɔ ní cèrè biwienb ní mɛ u'lierku ya ñogben baba. Bà ke me' u'lierku ya ñogben nno ke faake' ne.

Yesu nin Sufmbe ya yaajebok ya gber

(Mark 7:1-13)

15 Tɔ, *Farisienmbe nin *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba ñen' Yerusalem bó ki baa' *Yesu saan, ne ki niire' wɔ ki ye: ²«Be tien' a'panpaankaab saah ti'yaajebok-i? Kime bi jinh tijier ne ka nire' ki paan' iyaajebok ye ma bo.» ³Ne *Yesu jiiñ' be ki ye: «Be tien' ninbi kende' Uwien ya wɔbl bo ni'yaajebok bo? ⁴Kime Uwien là len' ki ye: «Li boh a'naa nin a'baa', ki tí len' ki ye: «Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbonbil la, be ní ku wɔ.» ⁵Ama ninbi wɔknɔ binib ki cèreh wà ke lienh ki teh u bi li de u'naa bii u'baa nà nno, wa ji li fre kí de wɔ nè, nì yé Uwien yaann ne. ⁶Ne udaan ña ji boh u'naa nin u'baa. Nno ne ni taah ni'yaajebok ki lèbeh Uwien ya gber. ⁷Ninbi iñuɔn ilele ya nibe, *Uwien ya ñɔbonsɔknɔl Esayi là len' ni'gber ma nno, u là ñmɔbe imɔn ne. U là len' ki ye Uwien ye:

⁸«Binib bie pèkeh nni buñɔbu ni ne, bi'yenn ña neke n'saan.

⁹Bi pukeh nni fenm ne, ki wɔknɔ binib iyaajebok baba.»

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt

(Mark 7:14-23)

¹⁰*Yesu yin' linigol nno, ne ki tɔke' lè ki ye: «Li cengeh men, ñɔ kí cii n li tɔke

ne tigber tà nɔ ya tingi. ¹¹Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ña ní fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñeh u'ñɔbu ni nno, tun ne kuɔndeh wɔ tijɔknt.»

¹²Nen saan ne *Yesu ya panpaankaab nekn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye: «A ben a'lenm mie wire' *Farisienmbe-ɛɛ?»

¹³Ne u tɔke' be ki ye: «Kusiiku kùà ke n'Baa wà te paaki bó ña caan' kù la, u li ñebe kù ne. ¹⁴La tonge be men. Bi yé ijùɔn ne ki dièh ijùɔn. Ujuɔn dièh ujuɔn la, bi'ke bile li lu kubùoku ni ne.» ¹⁵Ne Pier tɔke' wɔ ki ye: «Tɔke te mikpenjenm nno ya tingi.» ¹⁶Ne u ye: «Ni'mɔ ña laan bie ki ben tibont ya tingi ne-ɛɛ? ¹⁷Na ben ki ye tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni nno kɔh u'puoku ni ne, ne u joh kunincenku ki ñendeh tù-uu? ¹⁸Ama tibont tà te unil ya fèl ni nno, ne ñeh u'ñɔbu ni, ki kuɔndeh wɔ tijɔknt. ¹⁹Kime iyenmaaliere nin linikul nin linanmaal nin lisɔnsɔndl nin bunasubu nin kutonnenku nin isuk ke ñeh unil ya fèl ni ne. ²⁰Tuu ya bont ne kuɔndeh unil tijɔknt. Kí ji tijier ka ní nire kí paan iyaajebok ye ma bo wɔn ña ní fre kí kuɔn nil jɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf

(Mark 7:24-30)

²¹*Yesu siere' ni'saan, ne ki bure' Tir nin Sidɔn ya tinfenm bó. ²²Tɔ, upii uba là te mitinfenm nno ni ki yé Kanaan ya pii, ki baa' ki lá wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile^{‡‡}, muɔ nni miececkm. Usenpol ne ñaake n'bise ki jèndeh wɔ cɛen.»

²³*Yesu ña gere' wɔ. Ne u'panpaankaab nekn' wɔ ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ní ñɔre upii bugben, u pe bi'bo ki ñmɔbe kuwaaku ne. ²⁴Ne *Yesu ye: «Uwien sɔn' nni ní ní lá tore Israyel yaab baba ne, kime ben ne te ten ipe yà tùre' usen».

²⁵Ama upii nno baa' ki lá gbaan' u'nin-tuɔli ne ki gbáanh wɔ ki teh: «Yonbdaan,

^{‡‡}15:22 Liike 9:27.

tore nni.» ²⁶ Ne *Yesu ye: «Na mɔn be ń taa mubumu ya jier ki wie' isengbele.» ²⁷ Ne upii nno ye: «Yonbdaan, ni yé imɔn ne, ama isengbele mɔnɔn jinh ijieyɔɔl yà ñeh i'denb ya tebl bo ki luh nno ne.» ²⁸ Ne *Yesu ye: «Upii, a teke' nni ki jin' ni yebe. Nè ń tien a yíe ma bo.» Ne u'bise pɔk ki faake' i ya tãan bo.

Yesu cèrè' biwienb faake' ki yebe

²⁹ *Yesu siere' ni'saan ki ti baa' Galile ya ñunciennm ya gbaal, ne ki don' lijuol bo ki kèlè'. ³⁰ Ne binib bàareh u'saan ki yebe, ki tukeh ní idien nin ijùɔn nin itejenb nin igbaanlenteb nin biwientɔb bi yebe, ki lá blinh *Yesu ya nintuɔli. Ne u cèreh bi'ke faakreh. ³¹ Binib nno laa' igbaanlenteb lienh, itejenb jire' i'ciem, idien cuonh cucul, ijùɔn mɔ lenh ma nno ne ni cuo' be miyɔkm, ne bi pèkeh Israyel yaab ya Wien.

Yesu tí jin' linigocienl liba

(Mark 8:1-10)

³² Ne *Yesu yin' u'panpaankaab ki tɔke' be ki ye: «Linigol lie nɔ ñmɔbe nni micceekm cèen ne. Bi te n'saan ma wienta sɔ, ba ji ñmɔbe niba be ń ji. Ma yíe ń cèbe be be ń li kunh, ka jin' niba ñɔ kí tí dɔre usen ni.» ³³ Ne bi ye: «Ti te ñien ña te nà saan ne. Ti li le la kɔnɔ wɔ ń li yebe kí de lie ya nigol lè ń ñmɔn kí gbo?» ³⁴ Ne u niire' be ki ye: «Ni ñmɔbe kɔnɔ uɛ?» Ne bi ye: «Ulole nin mujenwawaamu mɔ waamu.» ³⁵ Ne u tɔke' linigol nno ki ye lè ń kèlè tingi ni, ³⁶ ne ki yuure' kɔnɔ ulole nin mujenwawaamu nno, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab, bi gbiire' linigol nno. ³⁷ Bi'ke ñmɔn' ki gbo', ne bi tantaan' tijenjent tà s'ien' nno, ki gbien' ikenden ilole. ³⁸ Binib bà ñmɔn' nno, bijeb là te itur inan ne. Ba kaan' piib nin bumu.

³⁹ U cèbe' linigol nno, ne ki kɔn' buñerbu ki bure' Magadan ya tinfennm bó.

Bi yíe Yesu ń tien miyɔkm ya bonn

(Mark 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 *Farisienmbe nin Saduseyenmbe biba baa' *Yesu saan, ki yíe be ń biike wɔ, ne ki tɔke' wɔ ki ye wɔ ń tien miyɔkm ya bonn, kí wuɔn be kí ye u'tuɔm ñen' Uwien saan ne. ² Ne u tɔke' be ki ye: «[Kutaajuɔku ni laa' kutaaku wien la, ni tɔkeh ki teh taa ña ń nii ne. ³ Ne kutenɔaaku ni laa' kutaaku biike la, ni tɔkeh ki teh utaa li nii dinnɔ. Ni likeh kutaaku bo, ne ki bendeh utaa li nii bii wa ń nii. Ne ka ji li fre kí sekn kí bende tibont tà teh fenfennɔ nɔ ya tingi-ii?][¶] ⁴ Ninbi fenfennɔ ya nibe, ni yé binibierb ne, ka cuube Uwien saan, ne ki nuunh ní le miyɔkm ya bonn. *Uwien ya ñɔbon-sɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba ña ñí la, na ji li le yɔkm ya bontɔnn niba.» U len' nno ma nno, ne ki siere' ki dãan' be.

Yesu lienh Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya kɔnɔ ya ñɔke bó

(Mark 8:14-21)

⁵ *Yesu ya panpaankaab joh be ń puore miñunciennm ma nno, bi sunde' ka tuke' kɔnɔ. ⁶ Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Li ben men *Farisienmbe nin Saduseyenmbe ya kɔnɔ ya ñɔke bó.» ⁷ Ne bi maaleh ki teh: «Ta tuke' kɔnɔ ma nno ne cèrè' u len' nno.»

⁸ *Yesu bende' bi maaleh ki teh bà, ne ki niire' be ki ye: «Be tien' ni lienh ki teh na tuke' kɔnɔ? Ni'tekjim ne pɔrè' ne. ⁹ Na laan bie ki cii' tibont ya tingi ne-εε? Na tien n là taa' kɔnɔ uɔun ki jin' bijeb itur iɔun ma nno, ni là tantaan' nà sien' nno ikpencub ubien wà ne-εε? ¹⁰ Na tien n là taa' kɔnɔ ulole ki jin' bijeb itur inan ma nno, ni là tantaan' nà sien' nno ikenden ubien wà ne-εε? ¹¹ N ye ní li

[¶]16:3 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni 16:2a-3 ña te tu'ni.

⁵ U lienh u'ñobu ña laan lu' ne kutewol-gbɔnpenpienku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Ne bi cii' unieke uba bó kutewol-gbɔnku nno ni u ye: «N'Bije sɔ nɔ, n yé wɔ; ne n'yenm songe u'bo. Li cengeh men u'bó.»

⁶ U'panpaankaab cii' unieke nno bó ma nno, ne bujewaambu cuo' be ki tí kende', ne bi pùon' tingi ni. ⁷ *Yesu baa' ki lá me' be, ne ki tóke' be ki ye: «Fii men. La cèren men jewaambu n' li ñmɔbe ne.» ⁸ Bi yaare' ma nno, ba ji laa' nitɔ, bi laa' Yesu baba ne.

⁹ Bi jiih lijuɔl nno ya tingi ma nno, ne *Yesu kpekpe' bi'bo ki ye: «Ni la tóke uba ni laa' nà nɔ, kí tí baa uyo wà Unil ya Bije li mekre bitenkpiib ni nno.»

¹⁰ Ne u'panpaankaab nno niire' wɔ ki ye: «Be tien' *Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh *Eli li baa ne kí yaan Kristo n' baa ní?» ¹¹ Ne u jiih' be ki ye: «*Eli li mɔnbe kí baa kí lá tũre tibont ke ne kí yaan. ¹² N tókeh ne ne, *Eli baa' ñɔ. Ama ba bende' wɔ, ne ki tien' wɔ bi yé ma bo. Bi jènde' wɔ ma bo nno, bi li jènde' *Unil ya Bije mɔ nno ne.»

¹³ *Yesu len' nno ma nno, ne u'panpaankaab bende' ki ye u lienh San wà là siih binib Uwien ya ñunm nno ya gber ne.

Yesu ñore' usenpol kibuk kiba saan

(Mark 9:14-29; Luk 9:37-43)

¹⁴ Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab nno tí baa' linigol saan uyo wà nno, ne uje uba baa' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ¹⁵ ki tóke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, muɔ n'buk micɛckm. Kì luh libinbil ne ki jèndeh ki gbiekeh. Kì sɔbe ki luh umu nin mifunm ni ne. ¹⁶ N tuke' kè ki baa' ní a'panpaankaab saan, ne ba fre' ki cère' k' faake'.» ¹⁷ Ne *Yesu ye: «Ninbi fenfennɔ ya nibe, na

teke' Uwien ki jin', ki yé binib bà bre. N li wuɔke ni'saan kí tí kpaan mila ne? N li ñmɔbe sukle ni'bo kí tí kpaan mila ne?» Ne ki ye: «Taa men kibuk nno ní.» ¹⁸ Bi taa' kè ní, ne u tien' usenpol wà ñaake kè nno bo, ne u siere' ki'saan. Ne k' faake' i ya tãan bo.

¹⁹ Ni ya puoli bó ne *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wɔ bi'baba bo ki ye: «Be tien' tinbi ña fre' ki ñore' usenpol nno?» ²⁰ Ne u tóke' be ki ye: «Ní'tekjim ne ña yebe. Nen ne cère' na fre' ki ñore' wɔ. N tókeh ne imɔn ne, ni bi ñmɔbe mitekjim m' waa ten kusiiku kua bi yih kù mutaar nno ya bim mɔnɔn la, ni bi li fre' kí tóke lijuɔl lie kí ye: «Siere nie saan, kí tí sere nie bó,» ne lè n' siere. Na bi li gbele niba. ²¹ [Ama usenpol wuɔ ya bol wɔn, na lɔle' ñobu ki kàare' la, na n' fre' kí ñore' wɔ.]†

Yesu tí len' u'kuum nin u'mekrm bó

(Mark 9:30-32; Luk 9:43b-45)

²² Lidaali liba, *Yesu nin u'panpaankaab taan' Galile ni, ne u tóke' be ki ye: «Bi li taa' *Unil ya Bije kí ñukn binib, ²³ be n' ku wɔ. Ama wienta daali, u li mekre bitenkpiib ni.» Ne bi'yenm saa' ki gbien'.

Uwien ya duku ya lenpo

²⁴ *Yesu nin u'panpaankaab baa' Kapernawum ya du ni. Ne binib bà teknh Uwien ya duku ya lenpo nno baa' ki lá niire' Pier ki ye: «A'cɛnbaa wɔn ña pèh Uwien ya duku ya lenpo ne-a?» ²⁵ Ne u ye: «U pèh ne.»

Pier tí baa' iden, ne *Yesu kpie' ki niire' ki ye: «Simɔn, uɔendun wuu ya berb teknh bi'du ya nib saan ne lenpo bii bicɛn saan-i? A maaleh ki teh ba?»‡
²⁶ Ne u jiih' wɔ ki ye: «Bi teknh bicɛn

†17:21 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 21 ña te tu'ni.

‡17:25 Yesu ya yo ya berb ña là teknh bi'du ya nib lenpo. Bi là teknh bi jèkeh idu yà nno ya nib nin bicɛn ne lenpo.

saan ne.» Ne *Yesu ye: «Nno la, bi'du ya nib ben fuoreh ne-a! ²⁷ Ama ta yie tí bii be. Li joh miñuncienm bó kí tí wie ufebe. A li cuo ujenkpiek wà nno, á yàare' u'ñobu, a li le bulikbu u'ñobu ni. Á taa kí tí pè min nin sin bo.»

Ŋme yé unikpekiek-i?

(Mark 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 U ya yo ne *Yesu ya panpaankaab baa' ki lá niire' wò ki ye: «Ŋme yé unikpekiek Uwien ya bel ni?» ² Ne u yin' kibuk kiba, ki taa' kè ki sien' bi'siik ni, ³ ne ki ye: «N tókeh ne imònd ne, na cèrè' ni'tetem te ten mubumu yaam la, na ní kò *Uwien ya bel ni. ⁴ Unil wà ke jiiin' u'ba tingi ki te ten kibuk kie nò te ma bo la, u ya daan ne yé unikpekiek Uwien ya bel ni. ⁵ Wà ke teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min ne.»

La cèrè ubaan uba á tùrè Uwien ya sen

(Mark 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ «Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nò, unil cèrè' i'ni uba tùrè' Uwien ya sen la, bi bi taa' linècienl, ki jòn' u'tule ni, ki ture' wò ki wie' miñuncienm ya lùol ni la, ni bi li tu udaan bo. ⁷ Mibiikm yé nibonn nà bre uñendun bo ne. Mibiikm li li tuu ki te ne. Ama ni bre unil wà cèrèh mibiikm bàareh nno bo.

⁸ «A'nuò bii a'taal ne cèrèh a biih la, cere tù kí wie kí jende a'ba saan. A ñmòbe unuò uba bii litaal liba, ñò ki laa' limiel là ña ñmòbe gbenm la, ni tu nin á li ñmòbe inuò ile nin itàan ile, ñò kí kò umu wà ña ní kpiin ni. ⁹ A'nunbu ne cèrèh a biih la, likre bù kí wie kí jende a'ba saan. A ñmòbe bununbu buba, ki laa' limiel là ña ñmòbe gbenm la, ni tu nin á li ñmòbe inun ile, ñò kí kò umu wà ña ní kpiin ni.»

Upe wà bole' ya kpenjenm

(Luk 15:3-7)

¹⁰ «Li ben men ki la yin ibaan yie ya uba fennm. N tókeh ne ne, *Uwien ya tondb bà gu be nno tuu ki tien bi'bó n'Baa wà te paaki bó ya nun bó ne. ¹¹ [Unil ya Bije baa' uñendun wuu ni wò á lá ñmien binib bà tùrè' Uwien ya sen ne.]¹¹

¹² «Unil ñmòbe ipe kobk, i'ni uba bole' la, ni maaleh ki teh u li tien mila? Wa ní cèrè ipe piwe nin iwe nno kupkaabaaku ni, kí jo kí tí nuun wà bole' nno-òò? ¹³ N tókeh ne imònd ne, u tí laa' wò la, u'yennm li songe upebaab nno bo, kí cen ipe piwe nin iwe yà ña bole' nno bo. ¹⁴ Nno ne, ni'Baa wà te paaki bó ña yie ibaan yie ya uba á tùrè.»

A'tò bii' ñe la, a li tien ma bo

¹⁵ «A'tò bii' ñe la, ñiikn kí jo kí tí le wò ni'lele bo, kí tóke wò u'biil. U cii' ki de' ñe la, tigber nno gben' níno. ¹⁶ U yie', ka cii' ki de' ñe la, ñiikn kí taa unil uba bii bile, kí kpòbn a'ba bó, kí tí ní jo u'saan kí tí le wò, ñò ní gben tigber nno, kime nì kele' Uwien ya gbònkun ni ki ye: «Bi ye be ní gben tigber tà ke la, bi li cenge bimònkunb bile bii bita bó ne kí yaan kí gben tù.» ¹⁷ Ama u yie', ka cii' ki de' bi'mò la, taa tù kí tóke *Kristo ya taanl yaab. U yie', ka cii' ki de' bi'mò la, á liike wò ten unil wà ña ben Wien bii ulenpotekl.

¹⁸ «N tókeh ne imònd ne, ni yie' nibonn nà ke uñendun wuu ni la, bi li yie nè paaki bó mò ne. Ni tuo' nibonn nà ke uñendun wuu ni la, bi li tuo nè paaki bó mò ne.

¹⁹ «N tí tókeh ne imònd ne, ni'ni bile kpaan' buñobu uñendun wuu ni, ki kàare' ki mie' n'Baa wà te paaki bó nà ke la, u li de be nè ne. ²⁰ Kime binib bile bii bita taan' nà saan n'yel bo la, n te bi'siik ni.»

^{18:11} Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 11 ña te tu'ni.

**Utonsonl wà ña tuo'
ki fèrè' u'tò ya gber**

²¹ Nen saan ne Pier baa' ki lá niire' wò ki ye: «Yonbdaan, n'tò biih nni la, n li fèrè wò bolm miñe ne? N li fèrè wò haali bolm milole ne-εε?» ²² Ne *Yesu jiiin' wò ki ye: «Na yé á fèrè wò bolm milole; fèrè wò haali pilolole bolm milole.

²³ «Nen bo, Uwien ya bel naan uber-cien wà yíe wò n bende u'faal kpe ma u-tonsonb saan nno ne. ²⁴ U cin' ma nno, bi taa' ní u'tonsónl uba ne, u kón' lifènl ni u'cenbaa saan ilike tibótór tibótór ta dindin. ²⁵ Wa ñmòbe like kí pè lifènl nno ma nno, ne u'cenbaa ye lifènl nno bo, be n taa wón nin u'po nin u'bumu nin u ñmòbe tibont tà ke kí kuore, kí taa ilike ní. ²⁶ Ne utonsónl nno gbaan' u'cenbaa ya nintuóli, ki gbáanh wò ki teh: «N'cenbaa, ñikn kí tien sukile. N li pè ñe n kón' lifènl là ni a'saan nno ke.» ²⁷ Ne u'cenbaa muo' wò mieceekm cœen, ki cèbe' wò lifènl nno, ne ki taa' wò ki wie'.

²⁸ «Ama utonsónl nno ñen' saali, ki laa' u'tonsóntò uba u ñmòbe u'fènl ilike kubótóku, ne u cuo' wò, ki sere' u'tule ni, ki tóke' wò ki ye: «Pè nni a ñmòbe n'fènl là nno ke.» ²⁹ Ne u'tonsóntò nno gbaan' u'n-intuóli, ki gbáanh wò ki teh: «Ñikn kí tien sukile. N li pè ñe.» ³⁰ Ne wa tuo', ki cuo' wò ki tì pek'n', wò n li te len haali nin uyo wà u li tì pè lifènl nno. ³¹ U'tonsóntòb laa' nì tien' ma, bi'yennm saa' ki gbien', ne bi jon' ki tì tóke' bi'cenbaa nà ke tien'. ³² Nen saan ne bi'cenbaa yin' wò, ki tóke' wò ki ye: «Utonsonbierò sin! A gbáan' nni ma nno, ne n cèbe' ñe a'fènl ke. ³³ A'mò ña bi li muo' a'tonsóntò mieceekm ten n muo' ñe ma bo-oo?» ³⁴ U'cenbaa ya benku ni ben' u'bo, ne u cèrè' bi dere' u'tub ki taa' wò ki tì pek'n', wò n li te len haali nin uyo wà u li tì pè lifènl nno ke kí gben.

³⁵ «Ní'ni wà ke ña fèrèh u'tò u'biil nin u'fèl ke la, n'Baa wà te paaki bó mò li dere u'tub nno ne.»

**Uwien taan' nà la, nil la bore nè
(Mark 10:1-12)**

19 *Yesu len' ki tì gben' uyo wà nno, ne ki ñen' Galile ya tinfenm ni, ki jon' Sude ya tinfenm mà te Suden ya kpenpuol bó nno ni. ² Linigocienl paan' u'bo, ne u tì cèrè' bi'ni bà yé biwienb faake'.

³ *Farisienmbe biba ñekn' wò, ki yíe be n biike wò, ne ki niire' wò ki ye: «Uje ñmòbe usen wò n wie u'po maam ke maam bo-oo?» ⁴ Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Na kaan' nà kele' *Uwien ya gbónku ni nno ne-εε? Nì kele' ki ye micincinm Uwien là ñen' be ma nno, «u là ñen' uje nin upii ne», ⁵ ne ki ye: «Nen ne cèrè' uje kuon' upii la, u li dàan u'naa nin u'baa, wón nin u'po n taan, ne ben bile nno n taan kí tien unibaab.» ⁶ Nno ne ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab ne. Tò, Uwien taan' nà la, nil la bore nè.»

⁷ Ne bi liebe' ki niire' wò ki ye: «Be tien' Moyis là ye unil ye wò n wie u'po la, wò n kele kugbónku kí de wò kí wuon kí ye u wie' wò ne?» ⁸ Ne *Yesu ye: «Ní'yufaa bo ne cèrè' Moyis là de' ne usen ní li wienh ní'puob. Ama micincinm na là te nno. ⁹ N tókeh ne ne, uje wà ya po ña tien' nañ-maal ño u wie' wò ki tí kuon' upiitò la, uje nno tien' linañmaal ne.»

¹⁰ Ne *Yesu ya panpaankaab tóke' wò ki ye: «Uje nin u'po ya gber te nno la, uje ña bi kuon' pii la, nì bi tu.» ¹¹ Ne *Yesu ye: «Nib ke ña n fre kí tien ni len' nà nò. Uwien de' bà mituóm bi la kuon' piib nno, ben ne li tuo. ¹² Isen yà cèrèh binib ña kuondeh piib ña tete. Biba te, bi maa' be, ba yé jeb. Bitòb te, bi fàare' be ne. Bitòb mò te, ka kuondeh piib Uwien ya bel ya tuonl bo ne. Wà ke li fre kí cii la, wò n cii.»

Yesu nin mubumu

(Mark 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³Nen saan ne bi tukeh mubumu ki bàareh *Yesu saan ɲɔ wɔ́ n̄ taa u'nuɔ́ kí paan mu'bo, kí kàare kí de mù. Ne u'panpaankaab kɔnh nin be. ¹⁴Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Cère men mubumu mù n̄ li bàareh n'saan. La piendeh mù men, kime binib bà te ten mubumu ne si Uwien ya bel.» ¹⁵U taa' u'nuɔ́ ki paan' mu'bo ki gben', ne ki siere' ni'saan.

Ufàadaan uba ya gber

(Mark 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶Tɔ, unacenzaan uba baa' *Yesu saan, ki niire' wɔ́ ki ye: «Cenbaa, n li tien mile mɔnm ɲɔ́ kí le limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm-i?» ¹⁷Ne *Yesu jiin' wɔ́ ki ye: «Be tien' a niireh nni nà mɔn bo? Wà mɔn te uba ne. A yíe á le limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm la, li boh *iwɔb.» ¹⁸Ne u ye: «I le wɔb-i?» Ne *Yesu ye: «La ku nil, ki la teh nanmaal, ki la suh, ki la nendeh nib bo, ¹⁹kí li boh a'naa nin a'baa, kí li yíe a'tɔ ten a yíe a'ba ma bo.» ²⁰Ne unacenzaan nɔ́ ye: «N boh ni'ke ne. Be bie kí pɔre' nni?» ²¹Ne *Yesu ye: «A yíe á li yé unimɔn kí tì gben la, jo kí tì kuɔre a ɲmɔbe tibont tà, kí taa ilike kí de bicɛɛkɛdenb, kí li ɲmɔbe lifaal paaki bó, ɲɔ́ kí baa kí lá paan n'bo.» ²²Unacenzaan nɔ́ cii' nɔ́ ma nɔ́, u'yenm saa', ne u siere' ki bure', kime u ɲmɔbe lifaal ki gbien'.

²³Ne *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, n̄i faa ki gbien' nin ufàadaan n̄ kɔ Uwien ya bel ni.» ²⁴Ne ki ye: «N tí tɔkeh ne imɔn ne, n̄i faa nin ufàadaan n̄ kɔ *Uwien ya bel ni kí cɛn' n̄ɔkma n̄ càare' mikpelpienbonm ni.» ²⁵U'panpaankaab cii' nɔ́ ma nɔ́, n̄i beke' be cɛen, ne bi ye: «N̄i te nɔ́ la, ɲme li fre kí ɲmere?» ²⁶*Yesu caan' bi'bo inun, ne ki tɔke' be ki ye: «Binib ne ɲa n̄ fre, Uwien wɔn ɲa gbele' niba.»

²⁷Ne Pier ye: «Tinbi wɔn la, ti dàan' ti'bont ke ne ki paan' a'bo-a! Ti li le be ya kpele?» ²⁸Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, Unil ya Bije lá li kèle kiberbiek bo, kí li ɲmɔbe ukpieke kí gbien uɲendunfaan ni. U ya yo ne ninbi bà pe n'bo nɔ́ mɔ́ li kèle muberbiemu piik nin mule bo, kí li Israyel yaab ya baamul piik nin ile nɔ́ tibuur. ²⁹Wà ke dàan' u'den bii u'ninjieb bii u'ninsieb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpàan n'yel bo la, u li le ni'ke bolm kobk, kí li le limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm mɔ́. ³⁰Bisenlierb lá li paan puoli ki yebe. Puoli yaab mɔ́ lá li liere usen ki yebe.»

Ufàadaan uba pèn' u'paatieb ma bo

20 «Uwien ya bel naan ufàadaan wà fi' kutenɲesɔnsɔnku wɔ́ n̄ tì nuun paatieb be n̄ lá sɔn u'kpàabu ni ya tuonl ne. ²U laa' biba, ne ki tɔke' be ki ye: «N li pè ne liwentunl ya paaku ne». Bi tuo' ne u wuɔn' be u'kpàabu. ³Uwien pende', ne u jon' kidaak bó ki tì laa' bitɔb se ki'ni, ka ɲmɔbe tuonl. ⁴Ne u tɔke' be ki ye: «Ni'mɔ n̄ jo kí tì sɔn n'kpàabu ni. Ni sɔn ki kpaan' ma bo la, n li pè ne nɔ́ ne», ⁵ne bi bure'. Liwenyul, ne u tí liebe' kidaak bó, kí tì laa' bitɔb mɔ́ se ki'ni, ne u tɔke' bi'mɔ nɔ́. Uwien dere', ne u tí liebe' kidaak bó, kí tì tì tien' nɔ́. ⁶Uwien mɔndeh uyo wà nɔ́, ne u tí liebe' kidaak bó, kí tì tì laa' bitɔb mɔ́ tì se ki'ni, ne u tɔke' be ki ye: «Be tien' ne ni tun' ki se nɔ́ nɔ́ ka sɔnh niba?» ⁷Ne bi ye: «Ta laa' wà li de te tuonl ne» Ne u ye: «Ni'mɔ n̄ li joh kí tì sɔn n'kpàabu ni.» ⁸«Uwien lu' ma nɔ́, ne ufàadaan nɔ́ tɔke' u'tonsɔnb ya cien ki ye: «Yin paatieb nɔ́ ní kí lá pè be bi'paaku. Cin kí li paanh bà paan' puoli bó ní nɔ́ kí tì fɔre bà liere' usen.» ⁹Bà baa' liwenmɔnl nɔ́ baa' be n̄ lá teke bi'paaku, ne u pèn' wà ke liwentunl ya paaku. ¹⁰Bà liere' usen nɔ́ mɔ́ baa' be n̄ lá teke bi'paaku kí maaleh kí teh bi li le kí gèbre puoli bó yaab nɔ́ ne. Ne u pèn' bi'mɔ wà ke liwen-

tunl ya paaku. ¹¹ Bi teke' bi'paaku ma nno, ne ki konh nin ufaadaan nno ¹² ki teh: «Bà paan' puoli bó nno sɔn' kukurku kuba kpein ne. Tinbi ya gben ne ben' li-wentunɲmenl. Kutòntònkun nii' te. Ne a cèrè' tinbi nin ben ya paaku kpe-a!» ¹³ Ne ufaadaan nno tɔke' bi'ni uba ki ye: «N'jɔ, ma jin' ɲe. A bi tuo' ki ye a li teke liwentunl ya paaku ne. Na te nno-ɔɔ?» ¹⁴ Teke a'like kí li kunh. N yíe n de puoli bó yaab ten n de' ɲe ma bo ne. ¹⁵ Ma ɲmɔbe sen n taa n'like kí tien n yíe ma bo-oo? N ɲmɔbe tinimònt ma nno ne cèrè' a ɲmɔbe iponponbe-ee?»

¹⁶ Tɔ, *Yesu tɔke' ki ye: «Nno ne puoli bó yaab lá li liere usen, ne bisenlierb mɔ lá li paan puoli bó.»

**Yesu len' u'kuum nin
u'mekrm bó nta bo**

(Mark 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ *Yesu yíe wɔ n dùo Yerusalem bó, ne ki taa' u'panpaankaab piik nin bile nno, ki ñen' ugbe. Bi joh ma nno ne u tɔkeh be ki teh: ¹⁸ «Li cengeh men, ti doh Yerusalem bó ne. Ti tì baa' la, bi li taa Unil ya Bije kí ɲukn bitòtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb, be n bu wɔ tibuur, kí ye u kpe be n ku wɔ, ¹⁹ ne kí taa wɔ kí ɲukn bà ɲa yé Sufmbe, be n lè wɔ, kí ñi wɔ inalebe, kí yaan kí kpe wɔ udɔpɔnɔn bo, ne wienta daali wɔ n mekre bitenkpiib ni.»

**Yesu ya panpaankaab
bile ya naa ya miɛbu**

(Mark 10:35-45)

²⁰ Nen saan ne Sebede ya bijieb bile ya naa taa' be ní *Yesu saan, ki lá gbaan' u'nintuoli, ki ye wɔ n pu wɔ nibonn niba. ²¹ Ne u niire' wɔ ki ye: «A yíe ba?» Ne u ye: «A lá jin' a'bel la, á cèrè n'bijieb bile

bie n li ke a'saan. Uba n li ke a'nojie bó, utɔ mɔ a'noɲen bó.» ²² Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Na ben ni mieh nni nibonn nà. Ni li fre kí ji n li ji ijend yà nno-ɔɔ?» ²³ Ne bi ye: «Ti li fre.» ²³ Ne u ye: «Imòn, ni li ji n li ji ijend yà nno. Ama binib bà li kèlè n'nojie bó nin n'noɲen bó nno wɔn na yé min ne li gènde be. N'Baa ne li de mifenm nno u bonde' mè ki ble' binib bà nno.»

²⁴ Ne u'panpaankaab piik bà sien' nno cii' Sebede ya bijieb nno tɔke' *Yesu kí ye bà, ne bi'benku ni ben' bi'bo. ²⁵ Ne *Yesu yin' be ki tɔke' be ki ye: «Ni ben nì te ma uɲendun wuu ni. Bà yé idu ya berb nno wɔbndeh i'niib ne, ne bà ɲmɔbe ticiènt nno wɔngeh be bi'tuom kpe ma bo. ²⁶ Na n li te nno ninbi ni. Ni'ni wà yíe wɔ n li yé ucien la, wɔ n tien u'ba ni'tonsɔnl. ²⁷ Wà yíe wɔ n li yé usenlier la, wɔ n tien u'ba u'yonb. ²⁸ Kime *Unil ya Bije ɲa baa' uɲendun wuu ni be n sɔn kí de wɔ. U baa' wɔn ne n sɔn kí de binib, kí kpo ɲɔ kí de binib bà yebe kí wie.»

Yesu likre' ijùn ile

(Mark 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ *Yesu nin u'panpaankaab ñeh Seriko ya du ni uyo wà nno ne linigocienl paan' bi'bo. ³⁰ Ijùn ile ke sengbaal ki cii' bi ye *Yesu ne gèbreh, ne ì wuureh ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ te miececkm.» ³¹ Ne linigol nno tengeh i'bo ki teh yè n ɲmile, ama ì tùreh ki wuureh ne ki teh: «Yonbdaan, *Dafid ya yaabile, muɔ te miececkm.» ³² Ne *Yesu sere' ki yin' ijùn nno, ne ki niire' yè ki ye: «Ni yíe n tien bà kí de ne?» ³³ Ne ì ye: «Yonbdaan, ti yíe tí likre ne.» ³⁴ *Yesu muɔ' yè miececkm cɛen, ki me' i'nun, ne ì likre' i ya tàan bo, ki paan' u'bo.

§20:22 Yesu taa' kunennenku kuba ne ki wuon' ijend nno yebe ki kpe ma bo. Kun si: kí ñu kijandyiek ni.

**Binib kpiekreh Yesu u
tì kòn' Yerusalem ni**

(Mark 11:1-11; Luk
19:28-40; San 12:12-19)

21 *Yesu nin u'panpaankaab tì neke Yerusalem, ki tuo' Betifaaje ya du, u te Olifi ya siin ya juol bó. Bi tì tuo' ní'saan ma nno, ne *Yesu sòn' u'panpaankaab ni bile ²ki tóke' be ki ye: «Li joh men udu wà te inun bó nò ni. Ni tì kòn' u'ni la, ni li pòk kí le ujuunñò uba lùo, u'buk se u'saan. Ní lore wò, kí taa wòn nin u'buk ke ní. ³Unil ye ne niba la, ní ye: «Yonbdaan ne cieke yi.» Bi li pòk kí cère ní taa yi kí bure ne.»

⁴Nì tien' ñò *Uwien ya ñòbonsòknl là len' nà nno nè í tien. Ne u là ye:

⁵«Tòke men Siyòn yaab kí ye bi'bercien we ní.

U te suoo ne, ki jeke ujuunñò nin u'buk.»

⁶Ne *Yesu ya panpaankaab bile nno bure', ki tì tien' u len' ma nno, ⁷ki tuke' ujuunñò nin u'buk nno ki baa' Yesu saan, ne ki taa' bi'lier ki paan' i'bo, *Yesu jèke'.

⁸Binib ligol taah bi'lier ki pèreh usen ni. Bitòb mò bereh tifer kí lá pèreh. ⁹Ne linigol là le usen nin là pe puoli nno wuureh ki teh: «Osana** , *Dafid ya yaabil. Uwien ya mòm í li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nno bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»

¹⁰Tò, *Yesu tì baa' Yerusalem ni ma nno, ne udu nno ke jènge', binib niireh ki teh: «U le daan be ne?» ¹¹Ne linigol nno ye: «U yé *Yesu *Uwien ya ñòbonsòknl wà ñen' Nasaret Galile ya tinfenm ni nno ne.»

**Yesu ñòre' ikpenkpend
Uwien ya duku ya luo bo**

(Mark 11:15-19; Luk
19:45-48; San 2:13-22)

¹²*Yesu kòn' Uwien ya duku ya luo bo, ne ki ñòre' binib bà kuoreh tiwent nin bà daanh nno ke ki ñen'. Ki tuture' bilikkpendb ya teb nin bà kuoreh inenjel nno mò ya biemu ki gbòbe'.

¹³Ne ki tóke' be ki ye: «Nì ke! *Uwien ya gbònkni
ki ye: «Bi li yin u'duku ikaare ya duku ne, ama ninbi taah kù ki teh binasub ya taanbùol ne.»

¹⁴Nen saan ne ijùon nin iwòb bàareh *Yesu saan Uwien ya duku ya luo bo, ne u cèreh ì faakreh. ¹⁵*Bitòtuwòrcienb nin *Yiko ya wònwòknb laa' *Yesu tien' miyòkm ya bont tà nno, ki cii' mubumu wuureh Uwien ya duku ya luo bo ki teh: «Osana, *Dafid ya yaabil» ma nno, ne bi'benku ni ben' u'bo. ¹⁶Ne bi tóke' wò ki ye: «Ìja ciih mubumu muu lienh ki teh ba ne-ee?» Ne u ye: «N ciih. Na laan kaan' *Uwien ya gbònkni ni nì ke! nà saan ki ye: «Uwien cère' mubumu nin mucen-fendmu pèkeh wò nno ne-ee?» ¹⁷*Yesu len' nno ma nno, ne ki siere' ki dàan' be, ki ñen' Yerusalem ni, ki jon' ki tì gòn' Betani ya du ni.

Yesu wie' bukenkenbu buba miñùum

(Mark 11:12-14, 20-24)

¹⁸Nì faa', *Yesu liebeh Yerusalem bó ma nno, ne mikònm cuo' wò. ¹⁹U laa' bukenkenbu buba se sengbaal, ne u jon' bu'saan, ka laa' kenken bu'bo. U laa' tifer baba ne bu'bo, ne ki tóke' bù ki ye: «Ìja ji li lùon bil fiebu.» Ne busubu nno kuore' bu'keke i ya tàan bo.

²⁰U'panpaankaab laa' nno ma nno, ne nì cuo' be miyòkm cèen. Ne bi ye: «O! Be tien' busubu nno pòk ki kuore' nò nno?»

**21:9 Osana ya tingi si: Uwien si ukpieke ne.

²¹ Ne *Yesu ye: «N tókeh ne imòñ ne, ni teke' Uwien ki jin', ka maaleh milele la, ni'mò li fre kí tien nno. Na yé ni li tien nen baba ne. Ni tóke' lijuól lie ki ye lè ñ fii kí ti lu miñuncienm ni la, ni li tien nno ne. ²² Ni mie' Uwien nibonn nà ke ni'kaare ni, ki teke' ki jin' la, u li de ne nè.»

**Bi niire' Yesu wà de' wò usen
wò ñ tien u teh nà nò**

(Mark 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ *Yesu kòn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wòknh binib Uwien ya gber, ne bituòrcienb nin Sufmbe ya cienb nekn' wò ki niire' wò ki ye: «A ñmòbe usen á tien a teh nà nò-ò? Ìjme ne de' ñe u ya sen-i?» ²⁴ Ne u tóke' be ki ye: «N'mò li niire ne iniire iba kpein ne. Ni fre' ki jiiñ' nni la, n'mò li tóke ne n ñmòbe usen wà ki teh n teh nà nò. ²⁵ San là siih binib Uwien ya ñunm ma nno, ñme là de' wò usen-i? Uwien bii binib-i?» Nen saan ne bi tókeh tób ki teh: «Ti ye Uwien ne de' wò usen la, u li niire te kí ye be tien' ta là teke' wò ki jin'-i? ²⁶ Ti tí ye binib ne de' wò usen la, ti fenge linigol nno mò, kime bi'ke maaleh ki teh San là yé *Uwien ya ñòbonsòknl ne.» ²⁷ Ne bi jiiñ' wò ki ye: «Ta ben.» Ne *Yesu mò jiiñ' be ki ye: «N'mò ña ben, ka ñ tóke ne n ñmòbe usen wà ki teh n teh nà nò mò.»

Ninjieb bile ya kpenjenm

²⁸ *Yesu tí len' ki ye: «Maale men kí li-ike n li tóke ne nà nò ya tingi. Uje uba ne là te ki ñmòbe bijieb bile, ne ki tóke' ucien ki ye: «N'buke, jo kí ti sòn bukpaabu ni dinno.» Ne u ye: ²⁹ «Ma we.» Ni pukn' waamu, ne u lèbre' u'yenmaale ki jon' ukpaabó. ³⁰ Ne uje nno jon' uwaal saan ki tóke' mò ki ye: «N'buke, jo kí ti sòn bukpaabu ni dinno.» Ne u ye: «N'baa, n li jo,» ne ka jon'.» ³¹ Ne *Yesu niire' be ki ye: «Mubumu mule nno ni, ki le tien' ki'baa yie nà?» Ne bi jiiñ' ki ye: «Ukpieke nno.»

Ne u ye: «N tókeh ne imòñ ne, *bilenpotekb nin ijenkpend li kpie kí kò Uwien ya *bel ni nin ne. ³² Kime San baa' ní ki lá wuòn' ne usen wà mòn, ne na teke' wò ki jin'. Ama bilenpotekb nin ijenkpend ne teke' wò ki jin'. Nin ni laa' bi teke' wò ki jin' ma ke nno na lèbre' ni'tetem, ní teke wò kí ji.»

Bikpàab bà bre ya kpenjenm

(Mark 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ «Li cengeh men mikpenjentom. Udendaan uba ne là te ki ñmòbe bukpaabu, ki caan' bukpaabu nno ni tisir tà bi taah tu'bií ki ñeh fen nno, ne ki beke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kùà bi li ñmengeh isibii nno bu'ni, ki caan' kininbentaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, ne ki bure' usen. ³⁴ Uyo wà isibii nno ti ben' nno, ne u sòn' u'tonsònb bikpàab nno saan, be ñ ti teke wòn ukpedaan ya bó ní. ³⁵ Bitonsònb nno ti baa' ma nno, ne bikpàab nno cuo' be, ki ñi' uba, ki ku' utò, ki yèke' utò iten. ³⁶ Ne ukpedaan nno tí sòn' bitonsòntób bi yebe ki gèbre' bikpiekb nno. Ne bikpàab nno tí ti tien' bi'mò nno. ³⁷ Ne u fòre' ki sòn' u'bije bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bije ma nno, bi li ti bo wò ne. ³⁸ Ama bikpàab nno laa' u'bije we ní ma nno, ne bi tóke' tób ki ye: «Wòn ne yé u'faajil, cère men tí ku wò, ño lifaal nno ñ juore ti'yaal.» ³⁹ Ne bi cuo' wò, ki ñen' ukpegbe, ki ti ku' wò.» ⁴⁰ *Yesu niire' ki ye: «Tò, ukpedaan nno lá baa' ní uyo wà la, u li tien bikpàab nno mila?» ⁴¹ Ne bituòrcienb nin Sufmbe ya cienb nno jiiñ' wò ki ye: «U li ku bibierdenb bugben mikubierm ne, kí taa' ukpaabu nno kí de bikpetób be ñ li dienh wò isibii uyo wà u yie.» ⁴² Ne *Yesu ye: «Na kaan' *Uwien ya gbònkú ni nì kele' nà saan ki ye: «Litenl là bidumeb wie' lè nno, len ne lá tien' litenkpiekl là co kuduku nno ne-ee?»

Yonbdaan ne tien' nno,
ne ni n̄m̄obe kuñuorku ti'nun bó.)
43 «Nen ne cère' n t̄keh ne ki teh Uwien
li fie u'bel ni'saan, kí taa lè kí de linibol
là li teh u yé nà. 44 [Wà ke lu' litenl nno
bo la, u li k̄okuo ne. Litenl nno lu' wà bo
la, li li memere wò ne.]»††

45 Bit̄uorkienb nin *Farisienmbe cii'
nno ma nno, ne ki bende' ki ye *Yesu
t̄keh bi ya gber ne. 46 Ne bi'nun m̄on be
ń cuo wò, ama bi fenge' linigol nno, kime
linigol nno tuo' ki ye *Yesu yé *Uwien ya
ñobonsoknl ne.

Tipiikuw̄njier ya kpenjenm

(Luk 14:15-24)

22 *Yesu tí p̄on' be mikpenjenm ki
ye: 2 «Uwien ya *bel naan uber
wà tien' u'bije ya piikuon, 3 ki s̄on' u'ton-
s̄onb be ń t̄i yin binib bà u yé be ń baa kí
lá ji nno ne. Bi yin' be, ne bi yie' ka baa'.
4 Ne u tí s̄on' bitonsont̄ob be ń t̄i t̄oke be kí
ye u bonde' u'jier ke ki gben'-a. U k̄ore' u'-
naje nin u'wenkobr tà gbenge, ki bonde'
tibont ke ki gben'-a, ki ye be ń baa ní, 5 ne
ba t̄onge'. Biba bure' bi'kp̄aan bó, bit̄ob
m̄o bure' bi'kpenkpende. 6 Bà s̄ien' nno
cuo' bitons̄onb nno, ki j̄ende' be, ki ku'
be. 7 Uber nno ya benku ni ben' ki gbien',
ne u s̄on' u'sojambe, bi t̄i ku' binikub nno,
ki se' bi'du. 8 Ne u t̄oke' u'tons̄onb ki ye:
«Upiikuon ya jier bonde'-a. Ama binib bà
n yin' be nno ña kpe be ń ji tijier nno.
9 Li joh men udu ni nin isennaan, kí t̄i
yin ní ni li le binib bà ke, be ń baa kí lá
ji upiikuon ya jier nno.» 10 Ne u'tons̄onb
nno jon' udu ni nin isennaan, ki t̄i yin' ní
bi laa' bà nno ke, bà m̄on nin bà bre ke.
Ne bi baa' ki gbe kuduku k̄ua bi jinh tijier
ku'ni nno.

11 «Uber k̄on' wò ń liike binib bà baa'
be ń ji tijier nno, ne ki laa' uje uba ña
guo upiikuon nno ya kpelcer. 12 Ne u ni-

ire' wò ki ye: «N'j̄o, a tien' mila ki k̄on'
ní nie saan, ka guo piikuon ya kpelcer-i?»
Ne wa jiin' wò. 13 Ne uber nno t̄oke' u'ton-
s̄onb ki ye be ń cuo wò, kí l̄ole u'nuo nin
u'taan, kí ñen wò kí t̄i w̄ie saali licin̄unl
ni. Nen saan ne u li te ki muoh, ki n̄m̄onh
iñogben. 14 Kime binib bà Uwien yih be
nno yebe ne, ama u ḡendeh bà nno ne ña
yebe.»

Sesa ya lenpolike

(Mark 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 T̄o, *Farisienmbe jon' ki t̄i taan' ki
gbiere' ki liike' bi li tien ma kí dele kí cuo
*Yesu miyenuom ni. 16 Ne ki s̄on' bi'pan-
paankaab nin uber Herod yaab ya biba
*Yesu saan. Ne bi t̄i t̄oke' wò ki ye: «Cen-
baa, ti ben ki ye a t̄okeh tigbem̄ont ne, ki
w̄ongeh te Uwien ya sen m̄onm̄onm, ka
fenge uba, ka boh uba ki cen' ut̄o. 17 Nen
bo, t̄oke te a maaleh ma bo. Ti n̄m̄obe
usen tí li p̄eh lenpo ki dienh ubercien
Sesa‡‡ bii ta n̄m̄obe?»

18 *Yesu ben bi'cekn kpe ma bo, ne ki
t̄oke' be ki ye: «Ninbi iñuon ilele ya nibe,
be tien' ni bikreh nni? 19 Wuon nni men
lenpo ya likbu.» Bi taa' milikbim miba ki
wuon' wò ne, 20 u niire' be ki ye: «[Jme ya
nennenku nin u'yel te mi'bo?» 21 Bi ye:
«Ubercien Sesa,» ne u ye: «Taa men nà
yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà m̄o
yé Uwien yaann kí de Uwien.» 22 Bi cii'
nno ma nno, n̄i cuo' be miyokm c̄een, ne
bi d̄aan' wò ki bure'.

Bitenkpiib ya mekr̄m ya gber

(Mark 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Nen daali ne Saduseyenmbe biba
baa' *Yesu saan. Ben ne lienh ki teh
bitenkpiib ña ń mekre nno. Bi niire' wò
iniire 24 ki ye: «Cenbaa, Moyis là len' ki
ye: «Unil ya ninje kpo' ki cère' u'po, ka
n̄m̄obe buk la, wò ń kere ukpopii nno,

††21:44 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 44 ña te tu'ni.

‡‡22:17 Bi là yih Erom yaab ya bercien ke bercien Sesa ne.

kí maa mubumu kí de u'ninje wà kpo' nno.)²⁵ Tɔ, ninjɛb bilole biba ne là te ti'ni, ne ukpiek lá kuɔn' upii, ki kpo' ka maa' buk. Ne ulie kere' ukpopii nno,²⁶ ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà tɔ u'bo nno mɔ tien' nno. Bi'ke bilole tien' nno, ki kpo' ka maa' buk.²⁷ Ne upii nno mɔ tì tonde' ki kpo'.²⁸ Tɔ, bitenkpiib lá mekre' uyo wà la, ñme li si upii nno? Kime bi'ke kuɔn' wɔ ki tì bòn' ne.»²⁹ Ne *Yesu jiiñ' be ki ye: «Na ben ná ke! *Uwien ya gbɔnku ni, ka ben Uwien ya tuɔm kpe ma bo. Nen ne cèreh ni tùreh.³⁰ Bitenkpiib lá mekre' la, jeb ña ní kuɔn piib, piib mɔ ña ní kun cer. Bi li te ten *Uwien ya tondb ne paaki bó.³¹ Bitenkpiib ya mekrm men la, na kaan' Uwien là tɔke' ne tigber tà nno ne-εε? ³²U là ye: «Min ne yé *Abraham nin *Isaak nin *Sakɔb ya Wien.» Uwien ña yé tenkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien ne.»

³³Linigol nno cii' *Yesu tɔke' be nno ma nno, ne nì cuo' be miyɔkm cɛen.

Li le wɔbl yé likpiekl-i?

(Mark 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴*Farisienmbe cii' *Yesu len' ki jin' *Saduseyenmbe, ne ki taan' u'saan.³⁵ Bi'ni bà ben yiko mɔnmɔnm nno ya uba, nuunh wɔ ní dele kí cuo *Yesu ne ki niire' wɔ ki ye: ³⁶«Cɛnbaa, yiko ya gbɔnku ni, li le wɔbl cen' wɔbl ke wɔbl-i?»³⁷ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «³⁸Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fɛl ke nin a'tetem ke nin a'yenmaale ke.»³⁸ Len ne yé liwɔbkpiekl ki cen' wɔbl ke wɔbl.³⁹ Li-wɔbliel naan likpiekl là sɔ: «Li yíe a'tɔ ten a yíe a'ba ma bo.»⁴⁰ Moyis ya gbɔnt ke nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà ke nno te iwɔb ile yà ni sɔ.»

Uwien ya Nigendke Kristo nin Dafid ya gber

(Mark 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹*Farisienmbe taan' ma nno, ne *Yesu niire' be ⁴²ki ye: «Ni maaleh *Uwien ya Nigendke Kristo bo ki teh ba? Ñme ya yaabil si wɔ?» Ne bi ye: «*Dafid ya yaabil ne.»⁴³ Ne u ye: «U yé *Dafid ya yaabil la, nì tien' mila, *Mifuoñaanm là cèreh' *Dafid yin' wɔ Yonbdaan-i? Kime *Dafid là len' ki ye:

⁴⁴«Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:

Kèle n'nojie bó,

kí tì baa' uyo wà n li cèreh á te a'nennendb ke bo litaal.»

⁴⁵«*Dafid là yin' Uwien ya Nigendke Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liebe' ki yé u'yaabil-i?»⁴⁶ *Yesu len' nno ma nno, uba mɔnmɔn ña fre' ki laa' ñɔbonl ki jiiñ' wɔ. Kí ñe nen daali ma, uba ña ji kaabe' ki niire' wɔ niire.

Li ben men Yiko ya wɔnwɔknb nin Farisienmbe bó

(Mark 12:38-40; Luk 11:43-45; 20:45-47)

23 Nen saan ne *Yesu tɔke' inigol nin u'panpaankaab ki ye: ²«Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe ne ñmɔbe usen be ní li tɔkeh Moyis ya yiko ya tingi.³ Nen bo, bi tɔkeh ne nà ke nno, ní li tuonh, kí li teh bi ye ma. Ni nín la sɔnh bi sɔnh ma bo, kime bi lienh nà nno ba teh nen.⁴ Bi lùoh ituk yà kpieke ne ki cèreh binib tukeh, ama ben bugben ña toh be ní taa bi'nbil mɔnmɔn kí me yè.⁵ Bi teh bi'bont ke binib ne ní li ñuɔreh be. Nen bo ne bi taah Uwien ya gber ya ñɔbon ki teh itil^f iba ni, ì pie ki cen' bi'tɔb ye, ki ñieh ki piendeh bi'lier ya ñɔgben.⁶ Bi yíe be ní li kaah binikpekpikb ya kànkàan ne tinacent ni, ki yíe be ní li kaah inun

^f23:5 Sufmbe là kieh Uwien ya gber ya ñɔbon ne ki teh itil ni ki kpieh bi'yutun.

bó ya biemu bo itáan ya dur ni, ⁷ ki yé binib ní li gbaandeh ki fuondeh be mu-daamu ni, ki yih be «Cenbaa». ⁸ Ninbi la li nuunh binib ní li yih ne cenbaa, kime ni ñmóbe Cenbaa uba kpein ne. Ni'ké yé ninjieb ne. ⁹ Ni la yih uba ni'baa uñendun wuu ni, kime ni ñmóbe Baa uba kpein ne, u te paaki bó. ¹⁰ Ni la li nuunh uba ní li yih ne u'cien, kime ni ñmóbe ucien uba kpein ne. Wón ne yé Uwien ya Nigendke *Kristo. ¹¹ Ni'ni wà yé usenlier la, wò ní li yé ni'tonsónl. ¹² Wà kpieke' u'ba la, Uwien li yuón wò. Wà jiin' u'ba tingi la, Uwien li kpieke wò.»

Ni bre iñuón ilele ya nib bo

(Mark 12:40; Luk 11:39-42,
44, 47-52; 20:47)

¹³ *Yesu tí len' ki ye: «Ninbi, *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni piindeh bunañóbu binib la kò Uwien ya bel ni ne. Ninbi ña ní kò len, ka ní tuo binib bà yé be ní kò nno mò ní kò. [¹⁴ Ninbi *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni jinh ki pendeh bikpopiib, ne ki kàareh ni wuókreh, ki lereh ki teh ni yé binimònb ne. Nen bo ne Uwien li dere ni'tub kí cen u li dere binitòb ya tub ma bo.]^{§§}

¹⁵ «Ninbi *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni cuonh ni'ke saan, ki puonh ikpen, ni'nun món ní le unil uba kpein mònon kí tien wò unil wà pe yiko bo ne. Ni tí laa' wò la, ne ni teh wò unil wà kpe utudere umu wà ña ní kpiin ni bolm mile ki cen' ninbi.

¹⁶ «Ninbi bisenwuónjuónbe, ni bre ni'bo; ni tókeh ki teh: «Unil pole' Uwien ya duku la, na yé niba,» ki liebe' ki teh: «Unil pole' miñòkm mà te ku'ni nno la, wò ní tien u pole' ki ye ma nno.» ¹⁷ Ninbi ijò-jùón, ni le bonn cen' nitònn-i? Miñòkm

nno bii Uwien ya duku kùà cèrè' miñòkm nno yé Uwien yaam-i? ¹⁸ Ni tí tókeh ki teh: «Unil pole' Uwien ya ponpuol la, na yé niba,» ki liebe' ki teh: «Unil pole' tibonpukaar tà te li'bo nno la, wò ní tien u pole' ki ye ma nno.» ¹⁹ Ninbi ijùón, ni le bonn cen' nitònn-i? Tibonpukaar nno bii Uwien ya ponpuol là cèrè' tibonpukaar nno yé Uwien yaam-i? ²⁰ Nen bo, unil pole' Uwien ya ponpuol la, u pole' Uwien ya ponpuol ki kpòbn' nà ke te li'bo nno mò ne. ²¹ Unil pole' Uwien ya duku la, u pole' Uwien ya duku ki kpòbn' Uwien wà te ku'ni nno mò ne. ²² Unil pole' kutaaku la, u pole' Uwien ya bieki kpòbn' Uwien wà kè ki'bo nno mò ne.

²³ «Ninbi *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni gbiinh ni'ninjo nin ni'ken nin ni'mòsiyuole bolm piik ne, ki taah miba ki dienh Uwien, ne ki dàandeh nà yé nibonmònn yiko nno ni. Nen si: tinimònt nin miececèkm ya muóm nin mitekjim mà mòn. Ni bi li teh nen ne, ki la sunde tibontòr tà sien' nno bó. ²⁴ Ninbi bisenwuónjuónbe, ni ceh ki ñendeh uñ-mañmaasi ne. Ama ki ji ñuh ki kpòbeh ñòkmañmen.

²⁵ «Ninbi *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni ñikndeh ki cendeh isen nin tiyer ya puoli ne. Ama tù gbe ni sun' tibont tà nin ni'nunfòke cèreh ni lenh tà ne. ²⁶ Ninbi Farisienjuónmbe, kpie men kí cende tu'benku ni, kí yaan tu'puoli bó mò ní wende.

²⁷ «Ninbi *Yiko ya wónwòknb nin *Farisienmbe, iñuón ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni naan ikul yà bi pende' yé ne. Saali mòn, ne benku ni gbe inikpòb nin tijòknt ke ya bol. ²⁸ Ni'mò te nno ne. Binib likeh ne la, bi teh ni yé binimònb ne, ama iñuón ilele ya gber nin itùonbiere ne gbe ni'fèl bo.»

§§23:14 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 14 ña te tu'ni.

²⁹«Ninbi *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe, iñuɔn ilele ya nibe, ni bre ni'bo, kime ni meh *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nno ya kul ne, ki mɔngreh binimɔnb ya kul, ³⁰ne ki lienh ki teh: «Ti bi là te ti'yaajeb ya yo la, ta bi li tuo tinbi nin ben n kpaan buñɔbu kí ku *Uwien ya ñɔbonsɔknb.» ³¹Ni lienh nà nno ne wɔngɛh ki teh ni yé binib bà là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb nno ya yaabii. ³²Ni'yaajeb là sɔn' itùonbiere yà nno, sɔn men kí tonde yè. ³³Iwe ninbi, ni yé iwaaleb ne, ni li tien mila kí ñe utudere wà li tu ne umu wà ña n kpiin ni? ³⁴Nen bo ne n li sɔn *biñɔbonsɔknb nin biyenfodenb nin *Yiko ya wɔnwɔknb ni'saan. Ni li ku biba, kí kpe bitɔb idɔpɔn-pɔn bo, kí ñi bitɔb mɔ inalebe ni'táan ya dur ni, kí li tuɔnh idu ki jèndeh be. ³⁵Nen ne cère' Uwien li dere ni'tub binib bà bi là ku' be ba bii' niba nno ke bo, kí cin unimɔn Abel, ki tì baa' Baraki ya bije Sakari, wà ni là ku' wɔ Uwien ya duku ya dubenku nin Uwien ya ponpuol ya sesieke nno. ³⁶N tɔkeh ne imɔn ne, Uwien li dere fenfennɔ ya nib ya tub tibont nno ke bo.»

Yesu kpiendeh Yerusalem bo

(Luk 13:34-35)

³⁷Ne ki ye: «Yerusalem, Yerusalem, a kuuleh *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki yèkreh u sɔnh binib bà a'saan iten ki kuuleh be. Uyo ke n là yé n taan a'nib n'ba saan ten ukuoñ taakeh u'bumu u'fiebe ni ma bo, ne ba tuo'. ³⁸Liike men Uwien seln' ne ni'konkuɔn ma. ³⁹N tɔkeh ne ne, na ji li le nni kí tì baa uyo wà ni li len ki ye: «Uwien ya mɔnm n li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nno bo.» »

Bi lá li bere Uwien ya duku

(Mark 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 *Yesu siere' Uwien ya duku ya luo bo ki ñen' ki joh, ne u'panpaankaab nekn' wɔ ki wuɔn' wɔ bi men'

Uwien ya duku ma bo. ²Ne u ye: «Ni laa' tibont tuu ke-a? N tɔkeh ne imɔn ne, kuduku kuu nɔ ya tenl liba mɔnɔn ña lá li juore kí li pe tɔl bo, bi lá li bere ku'ke ne.»

Ijend ya yo lá li te ma bo

(Mark 13:3-13; Luk 21:7-19)

³Yesu jon' ki tì kèle' Olifi ya siin ya juɔl bo, ne u'panpaankaab baa' u'saan bi'baba, ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke te, tibont nno ke lá li tien uyo wà. Ku le ñieku ba li wuɔn te kí ye ni kpaan' a'babaayo nin uɛndun ya gbenm-i?» ⁴Ne u jiin' be ki ye: «Li ben men, ki la cère uba n tuln ne. ⁵Kime binib lá li baa ki yebe, kí li ñmɔbe n'yel ki teh bi yé Uwien ya Nigendke Kristo ne, kí tuln binib bi yebe. ⁶Ni li cii binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm bii fɔnfɔkm. Cuo men ni'ba, ki la cère ni'fél n li tiinh, kime ti ya bont ke li tien ne kí yaan, na laan yé gbengbenyo. ⁷Linibol liba li jèke linibotɔl. Libel liba ya nib mɔ li jèke libetɔl yaab. Mikònm li lu idu ya yebe ni, kitink li jènge bùol, bùol. ⁸Nen ke li te ten imerwien ya cincinm ne.

⁹«U ya yo ne bi lá li cuo ne, kí jènde ne, kí ku ne. Min bo ne inibol ke li nen ne. ¹⁰U ya yo ne binib bà yebe li wie n'sen, kí li kuɔreh tɔb, kí li nen tɔb. ¹¹Bitonnenñɔbonsɔknb li baa ki yebe kí lere binib bi yebe. ¹²Itùonbiere li yebreh ki joh ne. Nen ne li cère binib bà yebe ya yiem n waake. ¹³Ama wà ke li minde kí li ñmɔñmɔbe kí tì fɔre nno, wɔn ne li ñmere. ¹⁴Bi li kpaande *Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt tuu uɛndun ke ni inibol ke n cii, ne kí yaan uɛndun n gben.»

Nibonn nà ñmɔbe ijuɔke ya gber

(Mark 13:14-23; Luk 21:20-24)

¹⁵«Tɔ, ni li le ijuɔke ya bonn nà saah tibont tà ke mɔn nno se Uwien ya duku ya dubenku ni ten *Uwien ya ñɔbonsɔknl Daniel là len' nibonn nno bo ma bo.» (Wà ke kàanh la, wɔ n li ciih

ni'tingi.)¹⁶ Uyo nno lá baa' la, binib bà te Sude ya tinfenm ni nno, be ní sen kí jo ijuon bó. ¹⁷ Wà te kudulekaaku ya paaki la, u la jiiere kí kò iden ni, kí taa niba. ¹⁸ Wà mɔ te ikpàan bó la, u la ji ní liebe kí kun, wò ní tì taa u'liergbenku. ¹⁹ U ya yo bipiib bà punbe nin bà ñmɔbe mubumu mùa ñaanh, li ñmɔbe micɛcekm nɛ. ²⁰ Li kàareh men, Uwien la cèrè ní sen kusenañuòku bii *Saba ya daali. ²¹ Kime binib li ji ijend kí gbien. Haali uɛndun ya cincinm, kí lá baa fenfenno, nib ña laan jin' i ya jend ya bol, ka ji li li ji yè fiebu. ²² Uwien ña bi kùore' ijend nno ya wien bo la, uba mɔnɔn ña bi li ñmɛrɛ. U gènde' binib bà nno bo nɛ cèrɛ' u kùore' iwien nno bo.

²³ «U ya yo unil tòke' nɛ ki ye: «Liike men, *Uwien ya Nigendke Kristo te nie saan» bii, «u te nie bó la, ni la tuo. ²⁴ Kime bitonnenmɔnkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigendke Kristo nɛ. Bitɔb li ye bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknɛ nɛ. Bi li tien micincilm ya bont nin miyɔkm ya bont, kí tuln binib. Bi li nuunh nì tuo' la, be ní tuln Uwien gènde' binib bà nno mɔnɔn nɛ. ²⁵ Li ben men, n kpie' kí tòke' nɛ tigber nno ñɔ.

²⁶ «Nen bo, bi tòke' nɛ ki ye: «Liike men *Kristo te kupenpelku nì» la, la jo men. Bi tí tòke' nɛ ki ye: «U buɔ nie saan» la, la teke men kí ji. ²⁷ Utemeknde ñeh lenpuoli bó kí tì bàareh nintuoli bó ma bo nno, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nno nɛ. ²⁸ «Liwenkpil te nà saan la, inenyobl taakeh nen saan nɛ.»

Unil ya Bijɛ ya baam ya gber

(Mark 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ «I ya ðen ya jend gèbre' la, i ya tàan bo, «uwien li biike,

uɲmaal ña ji li wien, iɲmaabii li cecere kí lu, tibont tà ñmɔbe mituom paaki bó li jènge.»

³⁰ U ya yo bi li le Unil ya Bijɛ ya ðieku te paaki bó ní. Nɛ inibol yà ke te utingben bo nno ní muɔ kí kpiende. Bi li le *Unil ya Bijɛ te titewɔlgbont ni ki we ní, kí ñmɔbe ukpieke nin ufaa kí gbien'. ³¹ Linatuncienl li muɔ uyo wà nno, u li sɔn u'tonsɔnb Uwien ya tondb be ní jo lenpuoli nin nintuoli nin ugen nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí tì baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà nno ke.»

Bukenkenbu ya kpenjenm

(Mark 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² «Bukenkenbu ya tetem yé mikpenjenm nɛ ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben ki teh tifer la, ni ben ki ye nì neke uñalend nɛ.* ³³ Nno nɛ, ni lá laa' nen ke la, ní li ben kí ye *Unil ya Bijɛ nekn' ni'nañuon saan ñɔ'. ³⁴ N tòkeh nɛ imɔn nɛ, tibont nno ke li tien kí le fenfenno ya nib bie ña laan kpo' kí gben'. ³⁵ Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gber tun ña ñmɔbe tù ní gben.»

Uba ña ben lidaali là Unil ya Bijɛ li baa ní

(Mark 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

³⁶ «Ama uba ña ben tibont nno li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ña ben. U'Bijɛ mɔ ña ben, Uwien Baa baba nɛ ben. ³⁷ *Nowe ya yo là te ma bo nno, Unil ya Bijɛ ya baam mɔ lá li te nno nɛ. ³⁸ Nowe ya yo, uyo wà miwuom ña laan là jin' kitink nno, binib là jinh nɛ ki ñuh, bijeb kuɔndeh bipiib, bipiib mɔ kunh ticer, kí tì baa' lidaali là Nowe kɔn' buñerzienbu. ³⁹ Ba là ben ki ye niba li tien be, kí tì baa' uyo wà miwuom kun'

*24:32 Sufmbe donbó ya kenkende teh nno nɛ.

†24:33 Bi li fre kí lebre Unil ya Bijɛ nekn' ni'nañuon saan ñɔ kí yé nà li tien nno ya yo baa' ñɔ, nì li tien nɛ.

nin bi'ke. Uyo wà Unil ya Bijé lá li baa ní nno, nì li te nno ne. ⁴⁰U ya yo, bijeb bile li bɔ bukpaabu ni, bi li taa uba kí dāan utɔ. ⁴¹Bipiib bile li nāanh unegɔn uba bo, bi li taa uba kí dāan utɔ. ⁴²Nen bo, la gɔh men, kime na ben lidaali là Yonbdaan li baa ní. ⁴³Ni ben ki ye ududaan bi ben uyo wà unasu li baa la, wa bi li dɔ ki gɔh, u bi li ke ki gu ne nasu la kɔ u'den. ⁴⁴Nen bo, ni'mɔ́ n' bonde kí li gu, kime uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijé li baa ní nno, u ya yo ne u li baa ní.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gber

(Luk 12:41-48)

⁴⁵«U le tonsɔnl ba ne ŋmɔbe mibenm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa de' wɔ ticiɛnt wɔ́ n' li likeh u'den yaab, kí li loh be tɔjier uyo wà nì kpe ne. ⁴⁶Uton- sɔnl nno ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nno li'donbó la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugben bo. ⁴⁷N tɔkeh ne imɔn ne, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ́ n' li likeh u'bont ke. ⁴⁸Ama utonsɔnl nno bre la, u li maale u'fɛl ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke, ⁴⁹ne kí cin kí li n̄ih u'tonsɔntɔb, ki pe bidɛyib bo, ki jinh, ki n̄uh. ⁵⁰Uton- sɔnl nno ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa ní. ⁵¹U li bien u'gbenent cɛɛn kí cɛre wɔ́ n' le iñuɔn ilele ya nib li le utudere wà nno. Nen saan ne u li te ki muɔh, ki ŋmɔnh iñgben.»

Bijefɛnb piik ya kpenjenn

25 «Tɔ, Uwien ya bel li naan bi- jefɛnb piik bà taa' bi'fr, be n' tì tuobe wà ŋmɔbe upiikuɔn nno usen bó ne.[‡] ²Bi'ni biɔun yé ijɔr, ne biɔun mɔ́ yé biceknb. ³Ijɔr nno taa' bi'fr, ka tuke kpɔm. ⁴Biceknb nno taa' bi'fr, ki tuke mikpɔm mɔ́ ki kpaabe. ⁵Piice nno wuɔke' ma nno, migùɔnm cuo' be ne bi gùɔn'.

⁶«Kuyɔku ya siik, ne bi cii' bi wuureh ufaa bo ki teh: «Liike men, piice nekn' ní ŋɔ. Ne men kí tuobe wɔ́ usen bó.» ⁷Ne bi- jefɛnb piik nno ke finde', ki bondeh bi'fr. ⁸Nen saan ne ijɔr iɔun nno tɔke' biceknb biɔun nno ki ye: «Pu te men mikpɔm, ti'fr benh yé n' kpiin ne.» ⁹Ne biceknb nno ye: «Nì yé fɛnm! Ti'kpɔm ŋa n' baa tinbi nin ninbi ke. Li joh men bà kuoreh mikpɔm saan kí tì de.» ¹⁰Bi bure' be n' tì de, ne pi- ice baa' ní. Ne biceknb biɔun bà bonde' nno paan' piice nno bo, ki kɔn' bi teh nà saan upiikuɔn nno, ne bi piin'.

¹¹«Tɔ, ijɔr nno mɔ́ lá baa' ní, ne ki ye: «Cɛnbaa, Cɛnbaa, piire tí kɔ.» ¹²Ne u tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ma ben ne.»

¹³«Nen bo, la gɔh men! Kime na ben lidaali là bii uyo wà ne.»

Bitonsɔnb bita ya kpenjenn

(Luk 19:11-27)

¹⁴«*Uwien ya bel tí naan uje wà joh usen, ki yin' u'tonsɔnb ki taa' u'faal ki de' be nno ne. ¹⁵U taa' milikbim itur iɔun ki de' uba, ki taa' itur ile ki de' utɔ, ki taa' liturl liba ki de' utɔ mɔ́. U de' bi'ke bi li fre kí sɔn ma bo ne, ne ki pɔk ki siere' ki bure'. ¹⁶Wà teke' itur iɔun nno, i ya tãan bo ne u tien' ukpenkpende, ki laa' kpele itur iɔun ki pukn'. ¹⁷Wà teke' itur ile nno mɔ́ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur ile ki pukn'. ¹⁸Ama wà teke' liturl liba nno jon' ki tì gbin' kubùoku, ne ki taa' u'cɛnbaa ya likbim nno ki subn'.

¹⁹«Nì tete, ne bitonsɔnb nno ya cɛnbaa lá liebe' ní, ki yé wɔ́ n' bende u'faal kpe ma bi'saan. ²⁰Ne utonsɔnl wà là teke' itur iɔun nno tuke' ní, itur iɔun ki pukn', ki lá tɔke' wɔ́ ki ye: «Cɛnbaa, a là de' nni itur iɔun ne. Liike, n'mɔ́ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur iɔun ki pukn', yin sɔ.» ²¹Ne u'cɛnbaa ye: «Nì mɔn, a yé uton- sɔnmɔnmɔn ne, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm.

[‡]25:1 Uyo bo, *Sufmbe ya piikuɔndaali, piice nin u'yul ne là tì n' jó kí taa u'jekpen kí tì kuɔn.

A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ɲe tibont tà yebe ya cien. Den kí li poknh nin nni.)²² Ne utonsɔnl wà là teke' itur ile nno mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, a là de' nni itur ile ne. Li-ike, n'mɔ tien' ukpenkpende ki laa' kpele itur ile ki pukn', yin sɔ.»²³ Ne u'cenbaa ye: «Nì mɔn, a yé utonsɔnmɔnmɔn ne, ki sɔn' lituonl mɔnmɔnm. A tien' mɔnmɔnm tibont tà waa ni. N li tien ɲe tibont tà yebe ya cien. Den kí li poknh nin nni.)²⁴ Ne utonsɔnl wà là teke' liturl liba nno mɔ tuke' ní, ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, n ben a'bó a'gber faa ne. Ɔja bule' nà saan la, a ceh nen saan ne. Ɔja cokn' nà saan la, a woreh nen saan ne.²⁵ Nen ne cère' n sen' bujewanbu, ki taa' a'likbim, ki gbin' kubùoku ki subn'. Liike, a'likbim sɔ.»²⁶ Ne u'cenbaa ye: «Utonsɔnbierɔ sin, ukpaayuon sin, a len' ki ye a ben n'bó, ki ye ma bule' nà saan la, n ceh nen saan ne, ma cokn' nà saan la, n woreh nen saan ne.²⁷ A ben nno ma nno, be tien' ɲa nín taa' n'likbim ki tì ble' banki ɲɔ n lá baa ní la, n le n'likbim nin kpele kí pukn-i?»²⁸ Ne ki ye: «Fie men u'turl liba nno, kí taa kí pukn wà ɲmɔbe itur piik nno.²⁹ Kime wà ke ɲmɔbe la, bi li pukn wɔn ne, wɔ n li ɲmɔbe ki gbien'. Wà ɲa ɲmɔbe la, bi li tonde kí fie u ɲmɔbe nà waamu nno mɔnɔn ne.³⁰ Utonsɔnbierɔ wuɔ wɔn, wa ɲmɔbe kpele; ñen wɔ men kí tì wie saali licinñunl ni. Nen saan ne u li te ki muɔh, ki ɲmɔnh inɔgben.» »

Unil ya Bije li bu binib tibuur

³¹ «*Unil ya Bije li baa ní, ki li tɔke nin Uwien ya tondb ke. U ya yo ne u li ɲmɔbe ukpieke ki gbien', kí kèle u'berbiek bo ten ubercien.³² Bi li taan uɲendun ya nib ke u'nun bó, ne wɔ n bore be ten upekpaal boreh ipe nin iwɔb ma bo,³³ kí taa ipe kí jon n'ɔɲjie bó, kí taa iwɔb kí jon u'ɔɲgen bó.³⁴ Nen saan ne ubercien li tɔke bà te u'ɔɲjie bó nno kí ye: «Ninbi bà n'Baa tien' ne u'mɔnm nno, den men kí lá ji libel là

u là bonde' lè ki ble' ne haali uɲendun ya cincinm nno.³⁵ Kime mikònm là cuo' nni, ne ni de' nni tijier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, ne ni de' nni miñunm n ñun'. N là yé ucaan, ne ni teke' nni.³⁶ N là te liñil, ne ni de' nni tiwengolkaar n gole'. N là bun, ne ni baa' ki lá fuonde' nni. N là te lipekl ni, ne ni baa' n'saan.»³⁷ Ne binimɔnb nno li niire nni kí ye: «Yonbdaan, u le yo ba ne ti là laa' ɲe mikònm ɲmɔbe ɲe, ti de' ɲe a jin'-i? Ki laa' ɲe uñuñun ɲmɔbe ɲe, ti de' ɲe a ñun'-i?»³⁸ Ki laa' ɲe a yé ucaan, ti teke' ɲe? Ki laa' ɲe a te liñil, ti de' ɲe tiwengolkaar a gole'?³⁹ Ki laa' ɲe a bun bii a te lipekl ni, ti baa' ki lá fuonde' ɲe?»⁴⁰ Ne ubercien li jiiin be kí ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ni là tien' nno ki de' n'yaab ibaan nno ma nno, ni tien' ki de' min ne.»

⁴¹ «Ne kí tɔke bà te n'ɔɲgen bó nno kí ye: «Ninbi bà Uwien wie' ne miɲùum nno, jende men n'saan, kí tì kɔ Uwien sère' umu wà wa n kpiin, ki ble' usenpol nin u'tondb nno ni.⁴² Kime mikònm là cuo' nni, ne na de' nni jier n jin'. Uñuñun là cuo' nni, ne na de' nni ñunm n ñun'.⁴³ N là yé ucaan, ne na teke' nni. N là te liñil, ne na de' nni wengolkaar n gole'. N là bun bii n là te lipekl ni, ne na baa' ki lá fuonde' nni.»⁴⁴ Ne bi'mɔ li niire nni kí ye: «Yonbdaan, u le yo ba ne ti là laa' ɲe, mikònm ɲmɔbe ɲe bii uñuñun ɲmɔbe ɲe bii a yé ucaan bii a te liñil bii a bun bii a te lipekl ni, ne ta tore' ɲe?»⁴⁵ Ne n li jiiin bi'mɔ kí ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, na là tore' n'yaab ibaan nno ma nno, na tore' min ne.»⁴⁶ Bi li le utudere wà ɲa ɲmɔbe gbenm. Ama binimɔnb nno ben li le limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm ne.»

Bi kpaan' iye be n ku Yesu

(Mark 14:1-2; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

26 Uyo wà *Yesu len' ni'ke ki tì gben' nno ne ki tɔke' u'panpaankaab ki ye:² «Ni ben ki ye iwien ile gèbre' la, tinbi Sufimbe li jele ti'Pak ya nacenku. U

ya yo ne bi li taa Unil ya Bijé kí ñukn binib, be ní tì kpe wɔ uɔɔɔɔɔɔ bo.»

³Tɔ, bitɔtuɔrcienb nin Sufimbe ya cienb taan' bitɔtuɔrcienb ya cien Kayif den u luo bo ⁴ki kpaan' iyɛ ki ye bi li ɔle ne kí cuo Yesu, kí ku wɔ. ⁵Ne ki tɔkeh tɔb ki teh: «Ti la cuo wɔ men kunacenu nɔɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lefina

(Mark 14:3-9; San 12:1-8)

⁶*Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn, uɟend den. ⁷U jinh uyo wà nɔɔ ne upii uba kɔn' ní ki tuke lefina uba u'daaku faa cɛen alabaat^f ya dingl ni, bi yih lefina nɔɔ naar. Upii nɔɔ taa' lefina nɔɔ ke ki wuwule' *Yesu ya yul bo. ⁸U'panpaankaab laa' nɔɔ ma nɔɔ ne bi'benku ni ben', ne bi ye: «Be tien' u ñɛnde' lefina wuɔ nɔ?» ⁹Ti bi li fre kí kuɔre wɔ kí le ilike yì ní li yebe kí taa kí de bijiinb-a!»

¹⁰*Yesu bende' bi lienh nà bo, ne ki tɔke' be ki ye: «Be tien' ni ñaabeh upii wuɔ ya yenm nɔ nɔɔ? U tien' nni nà mɔn ne. ¹¹Bijiinb li li te ni'saan uyo ke ne; ama min ña ní li te ni'saan uyo ke. ¹²U taa' lefina wuɔ ki wule' n'gbenent bo ma nɔɔ, u bonde' n'subm ne. ¹³N tɔkeh ne imɔn ne, bi li kpaande tigbɛmɔnmɔnt tuu uɟendun ni nà saan ke nɔɔ, bi li len u tien' nà nɔ bó, ñɔ binib ní li tien u'bó.»

Sudas yíe wɔ ní kuɔre Yesu

(Mark 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴*Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nɔɔ jon' *bitɔtuɔrcienb saan, ¹⁵ki tì niire' be ki ye: «N taa' *Yesu ki ñukn' ne la, ni li de nni ba?» Ne bi kaan' ilike ya kur pita ki de' wɔ. ¹⁶Nen daali ne u cin' ki nuunh u li ñe isen yà kí taa *Yesu kí ñukn be.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Pak ya nacenu

(Mark 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

¹⁷Kpɔɔ wà ña ñmɔbe ñɔke ya nacenu ya cincindaali, ne *Yesu ya panpaankaab nekn' wɔ ki niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ñe Pak ya nacenu ya jier le saan-i?» ¹⁸Ne u jiin' be ki ye: «Ní jo udu bó udaan uba saan, kí tì tɔke wɔ ki ye: «Tí Cenbaa ye u'yo baa'-a, won nin u'panpaankaab li baa kí lá ji Pak ya nacenu ya jier a ya den ne.» ¹⁹Ne u'panpaankaab tien' u tɔke' be ma bo, ne ki tien' kunacenu nɔɔ ya jier.

²⁰Ní juɔre' ne *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nɔɔ kèle' ki jinh. ²¹Bi jinh uyo wà nɔɔ, ne u tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ni'ni uba li kuɔre nni.» ²²Bi'yenm saa' ki gbien', ne bi'ke niireh wɔ jeje ki teh: «Yonbdaan, n teh min ña ñí-a?» ²³Ne u ye: «Min nin wà taan' ki paan' lisenl ni nɔ ne li kuɔre nni. ²⁴Unil ya Bijé li kpo ten nì kele' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nɔɔ ne. Ama unil wà li kuɔre wɔ nɔɔ, nì bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nì bi li tu.» ²⁵Ne Sudas wà li kuɔre wɔ nɔɔ mɔ niire' wɔ ki ye: «Cenbaa, n teh min ña ñí-a?» Ne *Yesu ye: «A ye nɔɔ.»

Yonbdaan ya jier

(Mark 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korent 11:23-25)

²⁶Bi te ki jinh tijier ma nɔɔ, ne *Yesu yuure' kpɔɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' be, ki ye: «Teke men kí ñmɔn, nà sɔ yé n'gbenent.» ²⁷Ne ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' be, ki ye: «Ní'ke ní ñu men, ²⁸nà sɔ yé n'sèm. Men ne wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtieku. Mì li puube binib bà yebe ya kpele bo ñɔ Uwien ní fère be

^f26:7 Alabaat yé litenl liba ya bol ne li'daaku faa cɛen.

bi'biere. ²⁹N tókeh ne ne, ma ji li faa kí ñu daam⁸, haali kí tì baa lidaali là min nin ninbi li liebe kí taan kí ñu mè midéfènm n'Baa ya bel ni.»

³⁰Bi gen' Uwien ya yuon ki gben', ne ki ñen' ki don' Olifi ya siin ya juol bo.

**Yesu tóke' Pier ki ye u li
nié kí ye wa ben wó**

*(Mark 14:27-31; Luk
22:31-34; San 13:36-38)*

³¹Tó, *Yesu tóke' u'panpaankaab ki ye: «Kuñónku kuu nò, nà li tu nni nno li cère ni'ke ní sen kí dàan nni, kime nì kele' *Uwien ya gbónku ni ki ye: «N li ku up-ekpaal, ne upepeke ke ní yere.» ³²Ama uyo wà n li mekre bitenkpiib ni nno, n li liere ne kí jo Galile.» ³³Ne Pier tóke' wó ki ye: «Nà li tu ñe nno li cère bi'ke ní sen kí dàan ñe mōnōn la, min ña ní sen kí dàan ñe fiebu.» ³⁴Ne *Yesu ye: «N tókeh ñe imòn ne, kuñónku kuu, a li nié bolm mita kí ye ña ben nni ne kí yaan ukuoje ní mu.» ³⁵Ne Pier ye: «Haali bi li ku min nin sin ke mōnōn la, ma ní nié kí ye ma ben ñe.» Ne u'panpaankaab ke mō len' nno.

**Yesu kàare' niba saan
bi yih nè Getsemani**

(Mark 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶Tó, *Yesu nin u'panpaankaab tì baa' niba saan, bi yih nè Getsemani. Ne u tóke' be ki ye: «Juore men nié saan, ní jende kí tì kàare.» ³⁷Ne ki taa' Pier nin Sebede ya bijieb bile ki bure'. Bujewaanbu cin' ki koh wó ne u'yenm saah, ³⁸ne u tóke' be ki ye: «N'yenm saa' ki tì kende' ten mikuum ne behn nin nni. Ni'mò ní juore nié saan, ki la gòh.»

³⁹U jende' waamu, ne ki pùon', ki kàareh ki teh: «O, n'Baa, nì tuo' la, á cère ijend yie ní jende nni. Ama la cère nè ní li

yé min yíe ma bo, cère nè ní li yé sin yíe ma bo.»

⁴⁰U liebe' ní u'panpaankaab bita nno saan, ki laa' bi dō ki gòh ne, ne u tóke' Pier ki ye: «O! Na ní fre kí la gùon kukurku kuba mōnōn-ii? ⁴¹La gòh men, kí li kàareh ño ki la lu biikm ni. Ni'yenm yíe, ama mituom ne pòre' ne.»

⁴²Ne ki tí jende' waamu, ki kàare' nle bo ki ye: «O, n'Baa, na ní tuo á jende n'saan ijend yie nò la, cère a'yíem ní tien.»

⁴³U tí liebe' ní u'panpaankaab bita nno saan, ki laa' bi tí gòh ne, kime migùonm ne ñònde' be.

⁴⁴Ne u dàan' be, ki tí jende' waamu, ne ki kàare' nta bo nin i ya ñobonbaab. ⁴⁵U tí liebe' ní u'panpaankaab nno saan, ne ki tóke' be ki ye: «Ni bie ki fuoreh ne ki gòh-a! Uyo nekn' ní ño! Bi li taa Unil ya Bijie kí ñukn bibierdenb. ⁴⁶Fii men tí jo. Liike men, wà kuore' nni nno nekn' ní ño.»

Yesu ya cuom

*(Mark 14:43-50; Luk
22:47-53; San 18:3-12)*

⁴⁷U laan bie ki lienh ne Sudas u'panpaankaab piik nin bile nno ya uba baa' ní nin linigocienl bi tuke mujusiemu nin ilenben. Bitòtuorciēnb nin Sufmbe ya cienb ne sòn' be ní. ⁴⁸Sudas wà kuore' *Yesu nno tóke' linigol nno ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tì lōkn' wà la, wōn nínō, ní cuo wó.»

⁴⁹U pòk ki cuon' ki nekn' Yesu, ne ki ye: «Cenbaa, n fuondeh ñe,» ne ki lōkn' wó. ⁵⁰Ne *Yesu tóke' wó ki ye: «N'jò, tien a baa' á tien nà.»

Nen saan ne binib nno nekn' ki lá cuo' Yesu. ⁵¹Bà te Yesu saan nno ya uba nère' u'jusiek ki ge' ki paare' bitòtuorciēnb ya cien ya tonsōnl uba ya tubl. ⁵²Ne *Yesu tóke' wó ki ye: «jiin a'jusiek nno kí cùnōn kí'tuòku ni, kime wà ke kuuleh nin ki-jusiek la, kijusiek ne li ku u'mò. ⁵³Ña

⁸26:29 Midaam nno yé isibii ya daam mà bi yih mè fen nno ne.

ben ki ye n mie' n'Baa Uwien la, u li sɔn nɪ u'tondb icɛk icɛk piik nin ile n'saan fenfenno-ɔɔ? ** 54 N tien' nno la, nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno li tien mila kí tien-i?)»

55 Nen saan ne u tɔke' linigol nno ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilenben ní lá cuo nni ten n yé udukond ne-a! N là kaah idaan ke *Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib, ne na cuo' nni u ya yo. 56 Nen ke tien' ɲɔ *Uwien ya ɲɔbonsɔknb là kele' nà *Uwien ya gbɔnku ni nno nè n tien ne.»

Nen saan ne u'panpaankaab ke sen' ki dàan' wɔ.

**Sufmbe ya buur ya
cekl yaab bun' Yesu tibuur**

(Mark 14:53-65; Luk 22:54-55,
63-71; San 18:13-14, 19-24)

57 Binib bà cuo' *Yesu nno taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien Kayif den, *Yiko ya wɔnwɔknb nin Sufmbe ya cienb taan' nà saan nno. 58 Pier pe *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm, ki tì baa' bitɔtuɔrcienb ya cien den ne ki kɔn' ki tì kèle' biguguurb saan, wɔ n liike nì li gben ma bo. 59 Bitɔtuɔrcienb nin tibuur ya cekl yaab ke nuunh bi li dule kutonnenku kùa bo kí biin Yesu ɲɔ kí ku wɔ ne. 60 Nin binib baa' ki lá nen' u'bo kutonnenku ki yebe ma ke nno, ba laa' u'biil. Mifɔɔrm ne biɲɔɲ-maadenb bile baa' 61 ki lá len' ki ye: «Uje wuɔ len' ki ye: «N li fre kí bere Uwien ya duku, kí liebe kí me kù iwien ita.» »

62 Ne bitɔtuɔrcienb ya cien fii' ki sere', ki tɔke' *Yesu ki ye: «ɲa n len kí jiiin-ii? ɲa ɲmɔbe tuba á len kí jiiin binib bà biindeh ɲe nɔ-ɔɔ?» 63 *Yesu ɲmin, ne bitɔtuɔrcienb ya cien tɔke' wɔ ki ye: «Uwien wà fuobe ya yel bo, a yé Uwien

ya Nigendke Kristo, ki yé Uwien ya Bijé ne la, tɔke te.» 64 Ne *Yesu ye: «Sin ne ye nno. Ama n tɔkeh ne ne, kí ɲe fenfenno kí taa kí li joh, ni li le Unil ya Bijé ke Uwien, mituɔm ke ya daan ya jie bó, ki li le wɔ titewɔlgbɔnt ni paaki bó, u we ní.»

65 U len' nno ma nno, ne bitɔtuɔrcienb ya cien kere' wɔn bugben ya lierl,†† ne ki ye: «U suke' Uwien ne. Ta ji nuunh mɔnkunl. Ni cii' u suke' Uwien ma bo.

66 Ni maaleh mila?)» Ne bi ye: «U kpe mikuum ne.»

67 Nen saan ne bi cereh u'nun bó tiɲin-sent, ki kureh wɔ, ne bitɔb mɔ kpɔbreh wɔ itenpe, 68 ki tɔkeh wɔ ki teh: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo la, bukure wà ɲi' ɲe.»

Pier nie' ki ye wa ben Yesu

(Mark 14:66-72; Luk 22:56-62;
San 18:15-18, 25-27)

69 Tɔ, Pier ke uluo bo, ne upiitonsɔnl uba baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ là te nin Galile ya *Yesu wuɔ ne.» 70 Ne Pier nie' bi'ke ya nun bó ki ye: «Ma ben a ye á ye bà.» 71 U joh bunaɲɔjebu bó, ne upiitonsɔntɔ laa' wɔ, ki tɔke' binib bà te ni'saan nno ki ye: «Uje wuɔ mɔ là te nin Nasaret ya *Yesu ne.» 72 Ne u tí nie' ki pole' ki ye: «Ma ben uje bugben.»

73 Nì pukn' waamu, ne binib bà te ni'saan nno baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Nì yé imɔn ne, a'mɔ yé *Yesu yaab ya uba ne; a'lenm ne wongeh a yé nà bó yɔ.» 74 Ne Pier cin' ki nieh ki poleh ki teh «Ma ben uje wuɔ nɔ. N nen' la, Uwien la dàan nni.» Ne ukuoje pɔk ki muɔ' i ya tàan bo. 75 Nen saan ne Pier tiere' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li nie bolm mita kí ye ɲa ben nni ne kí yaan ukuoje n muɔ nno.» Ne ki ɲen' saali, ki tì muɔ' ki gbiende' cɛen.

** 26:53 Erom ya sojacekl liba ya sojambe là li baa ten itur iluob.

†† 26:65 Sufmbe bo kí kere lilielr ya tingi si: unil ya benku ni ben' bii u te uyensaa ni ne.

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur
(Mark 15:1; Luk 23:1-2; San 18:28-32)

27 Nì faa' kutenɲesɔnsɔnku, ne bitɔ̀tuɔ̀rcienb nin Sufmbe ya cienb ke kèlè' ki bonde' ki liike' bi li tien ma kí ku Yesu. ²Bi lòlè' wɔ, ne ki taa' wɔ ki tì jukn' gobina Pilat.

Sudas kpo' ma bo

(Itùon 1:18-19)

³Tɔ, Sudas wà kuɔre' *Yesu nno laa' bi bun' *Yesu tibuur ki ye u kpe mikuum ma nno, u'yenm ɲaabe' ki gbien', ne u jiiin' ilike ya kur pita nno, wɔ nì tì de bitɔ̀tuɔ̀rcienb nin Sufmbe ya cienb, ⁴ne ki tɔ̀ke' be ki ye: «N bii' ne. N kuɔre' unil wà ɲa ɲmɔ̀be biil ne.» Ne bi ye: «Na yé ti ya gber, a'yaar níno.» ⁵Ne u taa' ilike ya kur nno ki wié' Uwien ya duku ni, ki siere', ne ki jon' ki tì jon' u'ba.

⁶Tɔ, bitɔ̀tuɔ̀rcienb gèngènde' ilike ya kur nno, ne ki ye: «Nì yé misèm ya like ne. Tì'yiko ɲa nì tuo tí taa yì kí kpìen Uwien ya duku ya liklekl ni.» ⁷Bi gbiere' ki liike' bi li tien yì ma, ne ki taa' yì ki de' umaar ya kpàabu, be nì li subeh bicenb. ⁸Nen bo ne bi yih nì'saan «Misèm ya kpàabu» haali nin fenfennɔ.

⁹Nì tien' *Uwien ya ñɔ̀bonsɔ̀knl Seremi là len' ma ki ye: «Bi taa' ilike ya kur pita ne; Israyel yaab là kpaan' udaan ya daaku ubien wà nno, ¹⁰ne ki de' umaar ya kpàabu. Yonbdaan là tɔ̀ke' nni ki ye nno ne.»

Pilat bun' Yesu tibuur

(Mark 15:2-5; Luk 23:3-5; San 18:33-38)

¹¹*Yesu se gobina Pilat ya nun bó, ne u niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé Sufmbe ya ber ne-ɛɛ?» Ne Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Sin ne ye nno.» ¹²Bitɔ̀tuɔ̀rcienb nin Sufmbe ya cienb biindeh Yesu, ama wa len' tuba. ¹³Ne Pilat tɔ̀ke' wɔ ki ye: «[Ja ciib bi biindeh ɲe mibiinm mà ke ya bol-ii?» ¹⁴Ama

*Yesu ɲa jiiin' wɔ ñɔ̀bonl liba mɔ̀nɔ̀n. Nen ne cuo' wɔ miyɔ̀km cɛen.

Bi bun' Yesu tibuur
ki ye u kpe mikuum

(Mark 15:6-15; Luk 23:13-25;
San 18:39-19:16)

¹⁵Sufmbe ya Pak ya nacenku ke nacenku ya yo la, Pilat tì nì ñen lipekl ya nil wà linigol yé wɔ ne kí wié. ¹⁶U ya yo ki laa' unil uba te lipekl ni u'yel kpére', bi yih wɔ *Yesu Barabas. ¹⁷Linigol taan' ma nno, ne Pilat niire' lè ki ye: «Nì yé nì ñen ɲmɔ̀be lipekl ni? *Yesu Barabas bii *Yesu wà bi yih wɔ *Kristo nno?» ¹⁸Pilat niire' nno, kime u ben ki ye bitɔ̀tuɔ̀rcienb nin Sufmbe ya cienb ɲmɔ̀be kinenk ne *Yesu bo. Nen ne cèrè' bi taa' wɔ ki lá ɲukn' wɔ.

¹⁹Uyo wà Pilat ke ki buh *Yesu tibuur nno, ne u'po sɔ̀n' ki tɔ̀ke' wɔ ki ye: «La taa a'gber kí kuɔn uje wà ɲa ɲmɔ̀be biil nɔ ya gber ni. Kime uje bugben bo, n dekn' tideknt kuñɔ̀nku kuu tù wiébe nni cɛen.»

²⁰Ama bitɔ̀tuɔ̀rcienb nin Sufmbe ya cienb sure' linigol nno ki ye le nì tɔ̀ke Pilat wɔ nì wié be Barabas, kí ku Yesu. ²¹Ne Pilat tí niire' be ki ye: «Bijeb bile bie ni, ni yé nì wié u la?» Ne bi ye: «Wié Barabas.» ²²Ne Pilat niire' be ki ye: «Nno la, *Yesu wà bi yih wɔ *Kristo nno, n li tien wɔ mila?» Ne bi'ke ye: «Be nì kpe wɔ uɔ̀pɔ̀npɔ̀n bo.» ²³Ne u tí niire' be ki ye: «U tén ki bii' li le biil ne?» Ne bi tùreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Be nì kpe wɔ uɔ̀pɔ̀npɔ̀n bo.»

²⁴Pilat laa' wa nì fre kí tien niba, bi kpìreh ki joh ne, ne u taa' miñunm, ki nire' bi'nun bó, ne ki ye: «Ma te uje wɔ ya kuum ni. Nì yé ni ya gber ne.» ²⁵Ne bi'ke ye: «Cèrè u'kuum nì li yé tinbi nin tì'bumu ya gber.» ²⁶Pilat wié' be Barabas, ki cèrè' u'sojambé ñi' *Yesu inalebe, ne u taa' wɔ ki de' be be nì tì kpe wɔ uɔ̀pɔ̀npɔ̀n bo.

Sojambe leh Yesu

(Mark 15:16-20; San 19:2-3)

²⁷ Tɔ, Pilat ya sojambe nno taa' *Yesu ki kɔn' Pilat den uluo bo, ne ki taan' bi'cekl ya sojambe ke, ki guɔn' ki linde' wɔ, ²⁸ ki gore' wɔ, ne ki taa' kuliermɔnmɔnku kuba ki goln' wɔ, ²⁹ ki taa' ikonkon ki lɔnlɔn' uyukpekie ki kpele' u'yul, ki taa' lilenbenl ki ŋukn' u'nojie ni, ne ki gbaandeh u'nun bɔ, ki leh wɔ ki teh: «Sufmbe ya berɔ, ti fuondeh ŋe-a!» ³⁰ Ne ki cereh u'bo tiŋinsent, ki taah lilenbenl nno ki kpaakeh u'yul bo. ³¹ Bi lɛ' wɔ ki ti gben', ne ki gore' kuliermɔnmɔnku nno, ki taa' u'wengolkaar ki jii'n' ki goln' wɔ, ne ki taa' wɔ ki bure' be' n' ti kpe udɔpɔnpɔn bo.

Bi kpe' Yesu udɔpɔnpɔn bo

(Mark 15:21-32; Luk 23:26-43; San 19:17-27)

³² Bi ti ñeh udu ni ma nno, ne ki cende' uje uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirenn ya du ya nil ne. Bi cuo' uje bugben ki wɔbn' wɔ, wɔ n' tuke *Yesu ya dɔpɔnpɔn. ³³ Bi ti baa' niba saan, bi yih nè Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.» ³⁴ Ne ki taa' midaam mà cuuke' nà to kerkeri ki de' Yesu, ki ye wɔ n' ñu. U lèn', ne ki yie' ka ñun'.

³⁵ Sojambe nno kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo. Ne ki taa' u'wengolkaar ki fùre' imúɔn ki gbiire' tù, ³⁶ ne ki ke ni'saan ki gu wɔ. ³⁷ Bi là kele' nà cèrè' bi kpe' wɔ nno ki tɛbn' u'dɔpɔnpɔn bo u'yul bɔ. Bi là kele' ki ye: «Sufmbe ya ber *Yesu sɔ nɔ.» ³⁸ Bi kpe' idukond ile mɔ u'saan idɔpɔnpɔn bo, bi kpe' uba u'nojie bɔ, ki kpe' u'tɔ u'nɔgen bɔ.

³⁹ Binib bà gèbreh ni'saan nno sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki tɔkeh wɔ ⁴⁰ ki teh: «Sin wà ye a li bere Uwien ya duku kí liebe kí me kù iwien ita nno, ŋmien a'ba-a! A yé Uwien ya Bijé la, jii're ní udɔpɔnpɔn wuu bo-a!»

⁴¹ Ne bitɔtuarcienb nin Yiko ya wɔn-wɔknb nin Sufmbe ya cienb mɔ leh wɔ ki teh: ⁴² «U ŋmien' binitɔb ne, ka n' fre kí ŋmien u'ba-a! U yé Israyel yaab ya ber la, wɔ n' jii're ní udɔpɔnpɔn wuu bo fenfennɔ, ŋɔ tí teke wɔ kí ji. ⁴³ U du Uwien bo ne, ki tɔke' ki ye u yé Uwien ya Bijé. Uwien yie wɔ la, wɔ n' ŋmien wɔ fenfennɔ.»

⁴⁴ Ne idukond yà bi kpe' yé u'saan idɔpɔnpɔn bo nno mɔ sukreh wɔ nno.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo

(Mark 15:33-41; Luk 23:44-49; San 19:28-30)

⁴⁵ Tɔ, kuwensiiku ya yo ne nì ci' ki biike' utingben ke bo ki tì baa' kutaa-juɔku tikur tuta ya yo. ⁴⁶ Nì tuoh tikur tuta ya yo ne *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Eli, Eli, lama sabaktani?» Ni'tingi si: «N'Wien, n'Wien, be tien' a wie' nni?»

⁴⁷ Binib bà se ni'saan nno ya biba ŋa cii' u wuure' ki ye bà mɔnmɔnmɔn ne ki ye: «U lii yih Eli ne.» ⁴⁸ Ne bi'ni uba sen' i ya tãan bo ki jon' ki tì yuure' ticitɔnt, ki lá sèkn' midɛŋmiŋmiikm miba ni, ki taa' ki tuun' lilenbenl bo, ki tɛnde' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ n' muɔre. ⁴⁹ Ne bà sien nno ye: «Dàan, tí liike *Eli li baa kí lá ŋmien wɔ bii wa n' baa.»

⁵⁰ Nen saan ne *Yesu tí wuure' ufaa bo, ne ki kpo'. ⁵¹ U ya yo ne kukpel-cekpekieku kùà bore' Uwien ya duku ni bolm mile nno kere' ku'siik ni paaki ki tì ci' tingi. Kitink jènge', iten yeyekre', ⁵² ikul bibiire', ne Uwien cèrè' binib bà là pe u'sen bo ki kpo' nno mekre' ki yebe. ⁵³ Bi ñen' ikul ni, ne *Yesu mekre' uyo wà bitenkpiib ni nno, bi kɔn' Uwien ya du Yerusalem ni, ki cèrè' binib laa' be ki yebe.

⁵⁴ Sojambe kobk ya cien nin sojambe bà te *Yesu saan ki gu wɔ nno laa' kitink jènge' ma, ki laa' tibont tà ke tien' nno, ne nì cuo' be bujewaanbu ki gbien', ne bi ye: «Ìmɔn, uje wuu mɔnbe ki yé Uwien ya Bijé ne.» ⁵⁵ Bipiib biba mɔ là te ni'saan

ki yebe, ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi là ñen' haali Galile ne ki pɛ u'bo ki toreh wɔ. ⁵⁶ Bi'ni biba si: Mari Madeleenn nin Saak nin *Yosef ya naa Mari nin Sebede ya bi-jieb ya naa.

Yesu ya subm

(Mark 15:42-47; Luk 23:50-56; San 19:38-42)

⁵⁷ Ni juɔre', ne ufaadaan uba baa' ní ki yé Arimate ya nil, bi yih wɔ *Yosef. U mɔ là yé *Yesu ya panpaanke ne. ⁵⁸ U jon' Pilat saan ki tì tɔke' wɔ ki ye u tuo' la, wɔ ñ cèbe wɔ *Yesu ya gbenent. Ne Pilat de' usen ki ye be ñ cèbe wɔ tù. ⁵⁹ Ne *Yosef taa' *Yesu ya gbenent, ki taa' kukpel-cefɛnku ki tenten' tù, ⁶⁰ ki taa' tù ki tì ble' ufele uba ni, ki binde' kutengbengbenku kuba, ki biin' bufenañɔbu ne ki bure'. U là cère' bi cube' ufele nɔ kujɔtenku kuba ya kele ni ne ki de' wɔn bugben. Ba laan là sube' nil len. ⁶¹ Mari Madeleenn nin Maritɔ nɔ mɔ là te ni'saan, ki ke likul nɔ ya nun bó.

Sojambe gu Yesu ya kul

⁶² Lidaali là bi bondeh *Saba ya daali nɔ gèbre', nì faa' ne bitɔtuɔrcienb nin *Fari sienmbe taan' ki jon' Pilat saan, ⁶³ ki tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti tiere' ki ye utonnendaan nɔ là fuobe ma nɔ, u là ye u kpo' la, wienta daali u li mɛkre bitenkpiib ni. ⁶⁴ Nɛn bo, cère sojambe ñ li gu u'kul, ki tì baa' wienta daali, ɔ u'panpaankaab la baa kí lá suu kí ñen u'gbenent, kí tɔke binib kí ye u mɛkre' bitenkpiib ni ne. Bi tien' nɔ la, ku ya tonnenfɔrkaaku li cen kukpieku.» ⁶⁵ Ne Pilat ye: «Sojambe sɔ. Li joh men ki tì cère be ñ li gu u'kul ni yé ma bo.» ⁶⁶ Ne bi bure' ki tì pɔle' ki dieke' litenl là bi likul nɔ, ki cère' sojambe nɔ gu.

Yesu mɛkre' bitenkpiib ni

(Mark 16:1-10; Luk 24:1-12; San 20:1-10)

28 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùà li faa nɔ, ne Mari Madeleenn nin Maritɔ wɔre' ki fii' ki jon' be ñ tì gɔnde likul nɔ. ² I ya tãan bo ne kitink jènge' ki gbien', ne Yonbdaan ya tond uba ñen' paaki bó ní, kí lá biire' litenl nɔ ki binde' lè, kí kèlè' li'bo. ³ U windeh ten utemɛknde, ne u'wengolkaar pièn tein. ⁴ Sojambe bà gu likul nɔ laa' wɔ ma nɔ, bujewaambu cuo' be cɛen. Bi'gbenent ɔɔh, ne bi fifike'.

⁵ Ne utond nɔ tɔke' bipiib nɔ ki ye: «Ninbi, la fenge men. N ben ni nuunh *Yesu wà bi là kpe' wɔ uɔɔɔɔɔɔ bo nɔ ne. ⁶ Wa ji te nie saan. U mɛkre' ten u là len' ma bo ne. Den men, kí liike u là dɔ nà saan. ⁷ Jo men tonm kí tì tɔke u'panpaankaab kí ye u mɛkre', ki liere' be ki bure' Galile bó ɔ. Bi li tì lɛ wɔ nen bó ne. N ɔmɔbe tun ne ñ tɔke ne.»

⁸ Ne bipiib nɔ pɔk ki siere' likul nɔ saan; bujewaambu ɔmɔbe be, ama bi'yenn men songe cɛen ne bi tiinh ki joh be ñ tì tɔke *Yesu ya panpaankaab Uwien ya tond nɔ tɔke' be nà nɔ.

⁹ Bi joh ma nɔ ne *Yesu cende' be usen ni, ki fuonde' be. Ne bi gbaan' u'nintuɔli, ki cuo' u'taan ki puke' wɔ. ¹⁰ Ne u tɔke' be ki ye: «La fenge men. Li joh men kí tì tɔke n'panpaankaab kí ye be ñ li joh Galile. Bi li tì lɛ nni nen bó ne.»

Bi pèn' Sojambe ilike be ñ tɔke kí ye Yesu ɔa mɛkre'

¹¹ Uyo wà bipiib nɔ joh nɔ, ne sojambe bà gu *Yesu ya kul nɔ ya biba jon' Yerusalem, ki tì tɔke' bitɔtuɔrcienb bi laa' nà ke. ¹² Ne bitɔtuɔrcienb nin Sufmbe ya cienb taan' ki kèlè' ki gbiere', ne ki ñen' ilike ì yebe ki de' sojambe nɔ, ¹³ ki tɔke'

††27:60 Sufmbe là subeh bitenkpiib nɔ ne.

be ki ye: «Li joh men kí li tókeh binib ki teh ni dɔ kuñonku ki gɔh, ne u'panpaankaab baa' ki lá sun' ki ñen' wɔ likul nnɔ ni. ¹⁴Pilat cii' la, tinbi ne li duɔn u'yenm kí ñen ne len.»

¹⁵Sojambe nnɔ teke' ilike nnɔ, ne ki jon' ki tì tien' bi tóke' be ki ye ma bo. Nen bo ne bi kpaandeh tigber nnɔ Sufmbe ni haali nin dinnɔ.

**Yesu sɔn' u'panpaankaab
uɣendun ni ni'ke saan**

*(Mark 16:14-18; Luk 24:36-49; San
20:19-23; Itùon 1:6-8)*

¹⁶Tɔ, *Yesu ya panpaankaab piik nin uba nnɔ jon' Galile ni, lijuɔl là *Yesu là

yien' be li'bo nnɔ bo. ¹⁷Bi laa' wɔ ma nnɔ, ne ki gbaan' u'nintuɔli ki puke' wɔ. Ama bi'ni biba jieh. ¹⁸Ne *Yesu nekɔn' be ki tóke' be ki ye: «Uwien de' nni mituɔm ke paaki nin tingi. ¹⁹Nen bo, li joh men inibol ke saan, kí tì tien be n'panpaankaab, kí sɔi be Uwien ya ñunm, Baa nin Bijɛ nin *Mifuoñaanm ya yel bo, ²⁰kí wɔkn be be á li boh n tóke' ne nà ke nnɔ. Ní li ben kí ye n te ni'saan uyo ke kí tì baa uɣendun ya gbenm.»

Tigbemɔnmɔnt tà

Mark

kele' tū nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Mark ɲa yé Yesu ya tondb piik nin bile nno ya uba. Ama u cii' Yesu ya gber Pier nin Pɔl saan ne, kime u tien' bi'saan ki wɔke'. U kele' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nno ya biba ɲa yé Sufmbe. Wa kele' ku'ni bi maa' Yesu ma bo, ka kele' Yesu len' tigber tà nno mɔ̀ nì fɔke, ama u tūre' ki kele' Yesu sɔnsɔn' itūon yà nin u tien' miyɔkm ya bont tà ke, ki wɔɔn' Yesu buu' biwienb nin wɔn nin Sufmbe ya cienb finfinde' ma bo ne.

Mark cin' u'gbɔnku ma nno, u wɔɔn' ki ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ ne (1:1), ki tì tonde' nin wɔn Yesu, Uwien ya Bijɛ ya kuum udɔpɔnpɔn bo ya gber (15:39).

Bi li fre kí gbiire Mark ya gbɔnku ibɔk ile. Libɔkkpiekl cinh liyul 1:1 kí tì baa iyul 8:26 ne libɔkriel cinh iyul 8:27 kí tì baa 16:20. Kugbɔnku kuu ya bɔkkpiekl ni (1:1–8:26), Yesu buu' biwienb, ki ɲɔre' isenpol binib saan, ki wɔkn' binib Uwien ya gber. Ama wa yíe binib ń bende u yé udaan wà ne ka toh binib mɔ̀ ń tɔke u yé udaan wà. Kugbɔnku kuu ya bɔkriel ni (8:27–16:20), Mark yíe wɔ̀ ń wɔɔn binib kí ye Yesu yé Uwien ya Bijɛ ne. U yé Uwien ya Bijɛ ma nno, ne cère' u teh miyɔkm ya bont.

Imɔ̀n, Yesu yé Uwien ya Bijɛ ne, ama u tuo' ki tien' u'ba unisaal ki tuo' Uwien ya ńɔbu bó, ki jin' ijend ki tì kpo' udɔpɔnpɔn bo.

San wà siih binib Uwien ya ńunm ya gber

(Matie 3:1-12; Luk 3:1-18; San 1:19-28)

1 *Uwien ya Bijɛ *Yesu Kristo ya gbemɔnmɔnt ya cinm. ²Tù cin' ten

*Uwien ya ńɔbonsɔknl Esayi là kele' ma u'gbɔnku ni ki ye:

«Liike, n li sɔn n'tond wɔ̀ ń liere ɲɛ, kí lá tūre a'sen.

³Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:

«Tūre men Yonbdaan ya sen, kí cubn u'sengbenmu kí de wɔ̀.» »

⁴Nno ne San wà siih binib Uwien ya ńunm baa' ki te kupenpelku ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre men ni'tetem, ń sii ne Uwien ya ńunm ɲɔ̀ Uwien ń fère ne ni'biere.» ⁵Ne Sude ya tinfenm yaab ke nin Yerusalem yaab ke bàareh u'saan ki kpiireh bi'biere, ne u siih be Uwien ya ńunm Suden ya kpenl ni.

⁶San là guo liliel là nno bi taa' ńɔkma ya kobr ne ki lòn' lè. U là gbin kugbɔnku ya ningbenl ne u'ciek ni. U là jinh inacu nin tisiir ne. ⁷U là tɔkeh linigol nno ki teh: «Uba li paan n'puoli bó ní ki ɲmɔbe mituɔm ki cen' nni. Ma kpe ń bɔ̀on kí lore u'taceningben. ⁸Min taa' mińunm ne ki sii' ne Uwien ya ńunm. Wɔ̀n ne lá li cère *Mifuońaanm ń jiiere ní ni'bo.»

San sii' Yesu Uwien ya ńunm

(Matie 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13)

⁹Tɔ̀, i ya den ne *Yesu ńen' Nasaret, udu wà te Galile ya tinfenm ni nno ki baa' San saan. Ne San sii' wɔ̀ Uwien ya ńunm Suden ya kpenl ni. ¹⁰*Yesu ńeh mińunm ni uyo wà nno ne ki laa' kutaaku kere', ki laa' *Mifuońaanm jiih ní ki naan unenjel, ki lá kèle' u'bo. ¹¹Ne unieke uba ńen' paaki bó ní ki ye: «Sin, a yé n'bijɛ ne, n yíe ɲɛ ne n'yenm songe a'bo.»

Satan biike' Yesu

¹²I ya tàan bo, ne *Mifuońaanm taa' *Yesu ki jon' kupenpelku ni. ¹³U là tien' len iwien pinan ne, ne *Satan bikreh wɔ̀. U te nin kumuɔku ni ya went ne, ne Uwien ya tondb toreh wɔ̀.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

¹⁴Tɔ, nì tete ne bi lá cuo' San ki pekn'. Ni ya puoli bó ne *Yesu jon' Galile ki tí kpaandeh Uwien ya gbemómònt, ¹⁵ki teh: «Uyo baa'-a! Uwien ya bel nek'n' ní ɲɔ. Lèbre men ni'tetem, kí teke tig-bemómònt kí ji.»

Yesu yin' bijenbeb binan be ní paan u'bo

(*Matie 4:18-22; Luk 4:14-15; 5:1-11*)

¹⁶*Yesu cuonh ki kpàakeh Galile ya ñuncienm, ne ki laa' Simón nin u'ninje Andre te ki wienh bubebu. Bi là yé bijenbeb ne. ¹⁷Ne u tóke' be ki ye: «Paan men n'bo ní, ɲɔ ní cèrè ní li taakeh binib ki dienh nni.» ¹⁸Bi dàan' bi'bàan i ya tàan bo, ne ki paan' u'bo.

¹⁹U jende' waamu ki pukn', ne ki tí laa' Sebede ya bijieb Saak nin u'ninje San te bi'ñerbu ni, ki tùrèh bi'bàan. ²⁰*Yesu yin' be i ya tàan bo ne bi dàan' bi'baa Sebede nin u'tonsɔnb buñerbu nno ni, ki paan' u'bo.

Yesu ɲɔrè' usenpol uje uba saan

(*Luk 4:31-37*)

²¹Yesu nin u'panpaankaab tí baa' Kapernawum ya du ni. *Saba ya daali ne *Yesu kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber. ²²Nì cuo' binib bà cengeh u'bó nno miyɔkm ceen, kime wa wɔknh be ten *Yiko ya wɔnwɔknb wɔknh ma bo, u wɔknh be ten unil wà du u wɔknh nà bo ne.

²³Uje uba mɔ là te *Sufmbe ya taanl ya duku nno ni usenpol ɲaake wɔ, ne u wuure' ²⁴ki ye: «Nasaret ya Yesu, tinbi nin sin tu le ne? A baa' á lá boln te ne-εε? N ben a yé udaan wà. A yé Uwien ya Niñaan ne.» ²⁵Ne *Yesu tien' u'bo ki ye: «Ijmile, kí siere uje wuɔ saan.» ²⁶Ne usenpol nno ñɔnñɔnge' uje nno nin ufaa, ki wuure' ki gbien', ne ki siere' u'saan. ²⁷Ne nì cuo' bi'ke miyɔkm ceen. Nen saan

ne bi niireh tɔb ki teh: «Nì yé be sɔ? U wɔknh miwɔknfɛnm ne ki du mi'bo-a, ki wɔbndeh isenpol mɔnɔn ì tuonh u'ñɔbu bó-a!» ²⁸Nen bo ne *Yesu ya yel kpére' Galile ya tinfenm ni ni'ke saan.

Yesu buu' binib bà bun iwien ke ya bol

(*Matie 8:14-17; Luk 4:38-41*)

²⁹*Yesu nin bà pɛ u'bo nno ñen' litaanl ya duku nno ni, ne ki jon' Simón nin Andre den. Saak nin San mɔ piere' be. ³⁰Tɔ, Simón ya cɔbnaa dɔ ki bun, u'gbenent ton. Ne bi pɔk ki tóke' *Yesu ki ye u bun, ³¹ne u baa' u'saan ki cuo' u'nuɔ ki fin' wɔ. U'gbenent sɔnge' ne u cènde' be.

³²Ni'daali ya tajuɔku uwien lu' ma nno, ne bi tukeh bà bun iwien ke ya bol nin isenpol ɲaake bà nno ke ya bol ki bàareh *Yesu saan. ³³Udu nno ya nib ke là taan' Simón nin Andre den ne bunañɔbu saan. ³⁴Ne *Yesu buu' binib bà bun iwien ke ya bol bi yebe, ki ɲɔrè' isenpol binib saan ì yebe ka cèrèh ì lienh, kime ì ben wɔ.

Yesu tóke' binib Uwien ya gber Galile ya tinfenm ni

(*Luk 4:42-44*)

³⁵Utenɲafaa ne *Yesu fii' nì biike ki ñen' ki jon' nib ɲa te nà saan ki tí kàareh. ³⁶Ne Simón nin u'tɔntɔknlieb mɔ fii' ki ñen', ki nuunh wɔ, ³⁷bi tí laa' wɔ ma nno, ne ki tóke' wɔ ki ye: «Binib ke nuunh ɲe ne.» ³⁸Ne u tóke' be ki ye: «Tí jo men nitɔnn bó, itengbaan yà te konkɔnm nno ni ɲɔ ní tí tóke Uwien ya gber ni'mɔ bó. Kime nen bo ne n baa'.» ³⁹Ne ki taa' be ki jon' Galile ya tinfenm ke ni, ki tí kɔh Sufmbe ya táan ya dur ni, ki kpaandeh Uwien ya gber, ki ɲuɔh isenpol binib saan.

Yesu cèrè' ujend uba lùore'

(*Matie 8:1-4; Luk 5:12-16*)

⁴⁰Ujend uba baa' *Yesu saan, ne ki gbaan' u'nintuɔli, ki gbáan' wɔ ki ye: «A

yíe la, a li fre kí cèrè n' lùore.» ⁴¹ Yesu muɔ' wɔ micɛcɛkm cɛɛn, nɛ ki tendɛ' u'nuɔ, ki mɛ' wɔ, ki tɔkɛ' wɔ ki ye: «N yíe, lùore.» ⁴² I ya tàan bo nɛ lijendl nno pɔk ki gben' nɛ u lùore'. ⁴³ Nen saan nɛ *Yesu tɔkɛ' wɔ ki ye wɔ n' li joh, nɛ ki kpekpe' u'bo, ⁴⁴ ki ye: «Liike a'yul bo ki la tɔkɛ nil, ama jo tí tì le utɔtuɔrke, kí tien milùorm ya tuɔrl ten Moyis là ye bɛ n' li teh ma bo. Nen nɛ li wuɔn kí ye a lùore.» ⁴⁵ Ama uje nno bure' ma nno, u tì kpaandeh tigber nno ni'ke saan nɛ. U tien' nno ma nno, nɛ *Yesu ɲa ji li fre kí kɔ du uba ni, ka bɔle'. U là juonh idugbaan nɛ nib ɲa te nà saan. Nɛ binib ñeh ni'ke bó ki bàareh u'saan.

Uje uba ya tàan nin u'nuɔ faan' Yesu cèrè' u faake'

(Matie 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 Iwenkàanke gèbre', nɛ *Yesu liebe' ki jon' Kapernawum ya du bó. Binib cii' u te u càan' iden yà nno ni, ² nɛ linigol taan' ni'saan ki yebe haali fenm ɲa ji tì te nañɔbu ni mɔnɔn. Nɛ u tɔkeh bɛ Uwien ya gber. ³ Tɔ, binib biba tuke' uje uba u' tàan nin u'nuɔ ke faan' ki baa' Yesu saan. Binib binan nɛ là tuke' wɔ. ⁴ Linigol nno bo ba n' fre kí taa wɔ kí nɛnde *Yesu ma nno, nɛ ki don' u te kudulekaaku kùa ni nno ya paaki, ki cube' libɔnl u se nà saan nno, nɛ ki taa' uje nno ki kuɔn' ki yekn' nin linagenl nno ki ble' *Yesu ya nun bó. ⁵ *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nno, nɛ u tɔkɛ' uje nno ki ye: «N'buke, n fèrɛ' ɲe a'biere ɲɔ.»

⁶ *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba ke ni'saan ki maaleh bi'fèl ni ki teh: ⁷ «Bɛ tien' uje wuɔ lienh nɔ nno? U sukreh Uwien nɛ. Uwien baba ɲa ñí la, ɲmɛ li fre kí fèrɛ binib bi'biere?» ⁸ *Yesu pɔk ki bende' u'yenn ni bi maaleh ma bo nɛ ki niire' bɛ ki ye: «Bɛ tien' ni maaleh nɔ nno ni'yenn ni? ⁹ Ni lɛ ba faa? N' tɔkɛ uje wuɔ kí ye n fèrɛ' wɔ u'biere nɛ faa bii wɔ n' fii kí yuure u'nagenl kí li cuonh nɛ faa? ¹⁰ Nen

bo, n li wuɔn nɛ kí ye Unil ya Bijɛ ɲmɔbe mituɔm uɲendun wuu ni wɔ n' fèrɛ binib bi'biere.» Nɛ ki tɔkɛ' uje wà ya nuɔ nin u' tàan faan' nno ki ye: ¹¹ «N lienh sin nɛ, fii kí yuure a'nagenl, kí li kunh.»

¹² I ya tàan bo nɛ u fii' ki yuure' u' nagenl ki ñen' saali bi'ke ya nun bó. Nì cuo' bi'ke miyɔkm cɛɛn nɛ bi pèkeh Uwien ki teh: «Tì fii' ma, ta laan laa' nie ya bonn ya tunbu.»

Yesu yin' Lefi wɔ n' paan u'bo

(Matie 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ *Yesu liebe' ki jon' Galile ya ñuncienm ya gbaal, nɛ binib ligol bàareh u'saan, u tɔkeh bɛ Uwien ya gber. ¹⁴ U joh ma nno nɛ ki laa' ulenpotekl uba ke lenpotekbùol, bi yih wɔ Lefi u yé Alfe ya bijɛ. Nɛ *Yesu tɔkɛ' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Nɛ u fii' ki paan' u'bo.

¹⁵ Ni ya puoli bó nɛ *Yesu te Lefi den ki jinh tijier. Bilenpotekb ligol nin bibierdenb mɔ là ke wɔn nin u'panpaankaab saan ki jinh tijier, kime bi là paakeh u'bo ki yebe. ¹⁶ *Yiko ya wɔnwɔknɔ biba, bà yé *Farisienmbe nno laa' *Yesu nin bilenpotekb nin bibierdenb te ki jinh tijier ma nno nɛ bi niire' u'panpaankaab ki ye: «Bɛ tien' u te ki jinh nin bilenpotekb nin bibierdenb-i?»

¹⁷ *Yesu cii' bi len' ma bo, nɛ ki tɔkɛ' bɛ ki ye: «Binib bà ɲmɔbe laanfɛ ɲa nuunh dɔktie, bà bun nɛ nuunh dɔktie. Ma baa' n' yin nimɔnb, n baa' n' yin bibierdenb nɛ.»

Uñɔlòle ya gber

(Matie 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Uyo uba nɛ San ya panpaankaab nin *Farisienmbe là lùo buñɔbu, nɛ binib biba baa' ki lá niire' *Yesu ki ye: «Bɛ tien' San ya panpaankaab nin *Farisienmbe yaab lùoh buñɔbu a'yaab ben ɲa lùoh?» ¹⁹ Ne u jiin' bɛ ki ye: «Binib bà bi yin' bɛ upiikuɔn li fre kí lòle buñɔbu uyo wà piice laan te bi'saan-ii? Piice laan te bi'saan la, ba n' fre kí lòle ñɔbu. ²⁰ Ama uyo uba

we ní be ń ñen piice nno bi'saan ufaa. U ya yo ne bi li lôle buñobu.»²¹ Ne ki tí ye: «Uba ɲa ń taa kpelcefɛnku ya jenl kí lekn lilierkpaal. U tien' nno la, kukpelcefɛnku ya jenl nno li kere lilierkpaal nno ne libònl nno ń yebre kí pukn.»²² Uba mo ɲa ń taa midaam mà ɲa laan muo' ki ben' kí pieke iyokpaan ni. U tien' nno la, midaam nno li kpien iyol nno, kí wule kí ñende ne iyol nno mo ń saa. Bi piekeh midaam mà ɲa laan muo' ki ben' iyofɛn ni ne.»

Saba ya daali ya gber

(Matie 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³ *Saba uba ya daali ne *Yesu nin u'-panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni. Bi cuonh ki joh ma nno ne u'panpaankaab coh ijifen[¶] ki cienh. ²⁴ Ne *Farisienmbe niire' *Yesu ki ye: «Be tien' a'panpaankaab teh yiko kùon' nà *Saba ya daali?»²⁵ Ne u tóke' be ki ye: «Na laan kaan' *Dafid là tien' ma bo ne-εε? Wɔn nin u'nib ɲa là ɲmɔbe jier ma mikònm cuo' be nno ²⁶ u kɔn' Uwien ya ninbonl ni, uyo wà Abiyatar là yé bitotwɔrcienb ya cien nno, ki taa' kɔnɔ wà bi taa' ki de' Uwien nno ki ɲmɔn', ne ki de' wɔn nin bà tóke nno bi'mɔ ɲmɔn'. Ama bitotwɔrkaab baba ne là ɲmɔbe usen be ń ɲmɔn kɔnɔ nno.»²⁷ Ne ki tóke' be ki ye: «Unisaal bo ne Uwien sien' *Saba ya daali, na yé *Saba ya daali bo ne Uwien ñen' unisaal. ²⁸ Nen bo, Unil ya Bijé ne ɲmɔbe usen wɔ ń wuɔn bi li tien nà haali *Saba ya daali mɔnɔn.»

Uje uba ya nuɔ uba faan', Yesu cère' u faake' Saba ya daali

(Matie 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 *Saba uba ya daali ne *Yesu tí liebe' ki kɔn' *Sufmbe ya taanl ya duku ni. Uje uba mo te len u'nuɔ uba faan'. ² Ne bi sekndeh ki likeh u li cère uje nno ń faake *Saba ya daali bii wa ń cère wɔ ń

faake, kime bi là nuunh bi li dule nà bo kí biin wɔ ne. ³ Ne *Yesu tóke' uje wà ya nuɔ faan' nno ki ye: «fii kí sere siik ni.»⁴ Ne ki niire' be ki ye: «*Saba ya daali la, unil ɲmɔbe usen wɔ ń tien nà mɔn bii nà bre ne? U ɲmɔbe usen wɔ ń ɲmien unil bii wɔ ń ku wɔ ne?» Ba jiin' wɔ. ⁵ Ne u liike' be ki gɔbre' ki bòn' nin ubenpiebe, u'yenm saa' bi'yufaa bo, ne u tóke' uje wà ya nuɔ faan' nno ki ye: «Tende a'nuɔ.» U tende' u'nuɔ ne u jire' u'ciem. ⁶ Nen saan ne *Farisienmbe ñen', ki taan' ki kèle' i ya tàan bo nin Herod yaab be ń gbiere kí liike bi li tien ma kí ku Yesu.

Linigol taan' Yesu saan

⁷ Ne *Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' miñuncienm bó, ne linigocienl paan' u'bo. Linigol nno ñen' ní Galile ya tinfenm ni nin Sude ya tinfenm ni ⁸ nin Yerusalem ni nin Idume ya tinfenm ni nin mitinfenm mà te Suden ya kpenpuol nno ni nin Tir nin Sidon ya tinfenm ni ne. Bi là yebe cɛen ne. Bi cii' *Yesu teh miyokm ya bont ma nno ne cère' bi baa' u'saan. ⁹ Ne u tóke' u'panpaankaab ki ye be ń taa buñerbu kí pukn miñunm bo wɔ ń kɔ ɲɔ linigol nno la pebe wɔ. ¹⁰ Kime u là cère' binib faake ki yebe ma nno ne biwienb ke kpieleh be ń nènde kí me wɔ. ¹¹ Isenpol yà ɲaake binib nno laa' wɔ la, ì cèreh bi gbaandeh u'nintuoli ne ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijé ne.»¹² Ama *Yesu tengeh isenpol nno bo ne ki teh ì la cère binib ń bende u yé udaan wà.

Yesu gènde' u'tondb piik nin bile

(Matie 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Ni ya puoli bó ne *Yesu don' lijuol bo, ki yin' u yé binib bà nno. Bi baa' u'saan, ¹⁴ ne u gènde' binib piik nin bile be ń li tuu ki te u'saan, ne ki yin' be u'tondb. U gènde' be wɔ ń li sɔnh be

[¶]2:23 Liike Matie 12:1.

bi tì tǎkeh binib tigbemǎnmǎnt ne, ¹⁵kí li ñmǎbe mituǎm ki ñuǎh isenpol binib saan. ¹⁶U gǎnde' binib piik nin bile bà nǎo ya yel sǎ: Simǎn, u baan' wǎ Pier ¹⁷nin Sebede ya bijieb Saak nin u'ñinje San, u baan' be Bowanerges, ni'tingi si: «itetien ya nib» ¹⁸nin Andre nin Filip nin Batelemi nin Matie nin Toma nin Alfe ya bije Saak nin Tade nin Simǎn wǎ ya nun mǎn u'du ya gber bo ¹⁹nin Sudas Iskariyot wǎ lá li kuore wǎ nǎo.

Biba ye Yesu ñmǎbe Belsebul ya tuǎm ne

(*Matie 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

²⁰*Yesu kun' ne linigol tí taan' u'saan haali wǎn nin u'panpaankaab ña tì ñmǎbe fǎnm be ní ji jier mǎnǎn. ²¹U'den yaab cii' nì te nǎo ne bi baa' be ní taa wǎ. Kime bi maaleh ki teh u waare' ne.

²²Tǎ, Yiko ya wǎnwǎknb bà ñen' Yerusalem bó ní nǎo lienh ki teh Belsebul ne ñaake wǎ. Wǎn isenpol ya cien ne dienh wǎ mituǎm u ñuǎh isenpol binib saan. ²³Ne u yin' be ki pǎn' be mikpenjenm ki ye: «*Satan li tien mila kí ñore wǎn *Satan? ²⁴Libel liba ya nib bore' tǎb ki kǎnh bi'ñmiel ni la, libel nǎo li juore fǎnm ne. ²⁵Iden iba mǎ ya nib bore' tǎb ki kǎnh bi'ñmiel ni la, iden nǎo li juore fǎnm ne. ²⁶Nen bo ne *Satan liebe' ki kǎnh nin u'ba la, u li gben kí juore fǎnm ne.

²⁷«Uba ña ní fre kí kǎ ufefaa den kí fie u'bont ka ñmǎbe tuǎm mà u li kpíe kí lòle wǎ kí yaan. U lòle' wǎ la, u ya yo ne u li fre kí kǎ u'den kí fie u'bont ke. ²⁸N tǎkeh ne imǎn ne, Uwien li fère binib bi'biere ke, kí fère be bi suke' wǎ isuk ì yebe ki kpe ma ke. ²⁹Ama, unil suke' *Mifuoñaanm men la, Uwien ña ní fère wǎ, u'biere li juore u'bo ne haali uyo wǎ

ña ñmǎbe gbenm.» ³⁰Bi tǎke' wǎ ki ye usenpol ne ñaake wǎ ma nǎo, ne cère' u len' nǎo.

Yesu ya naa nin u'ñinjieb

(*Matie 12:46-50; Luk 8:19-21*)

³¹Tǎ, *Yesu ya naa nin u'ñinjieb baa' ní kí lá te saali, ne kí sǎn' be ní tì yin wǎ. ³²Linigol ke kí guǎn' wǎ, ne bi tǎke' wǎ kí ye: «A'naa nin a'ñinjieb [nin a'ninsieb]» ³³Ne u tǎke' be kí ye: «Íjme ne yé n'naa? Bi le yé n'ñinjiebi?» ³⁴Ki liike' kí bǎn' binib bà ke kí guǎn' wǎ nǎo ne kí ye: «Liike men, n'naa nin n'ñinjieb sǎ. ³⁵Unil wǎ ke teh Uwien yé ná la, wǎn ne yé n'ñinje, kí yé n'ñinse, kí yé n'naa.»

Wǎ plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm

(*Matie 13:1-9; Luk 8:4-8*)

4 *Yesu tí liebe' kí jon' Galile ya ñun-cienm ya gbaal kí tì wǎknh binib Uwien ya gber. Linigocienl tí taan' u'saan ne u kǎn' kí kèle' buñerbu ni miñunm bo. Linigol nǎo ke te miñunm ya gbaal. ²Ne u wǎknh be tibont tǎ yebe mikpenjenm ni, kí tǎkeh be kí teh: ³«Li cengeh men, ukpaal uba ne jon' wǎ ní tì plè' tibonbuor ya bim. ⁴U plèh ma nǎo, miba lu' usengbe, ne inuǎn baa' kí lá jin' mè. ⁵Mitǎm lu' kutentieku bo, tenbim ña yebe ná saan. Tenbim ña yebe ma nǎo, ne mi pen' tonm. ⁶Uwien ñen' kí tonge', ne kí se' mè. Ma ñmǎbe ñaan mǎnmǎnm ma nǎo, ne mi waan', kí kpo'. ⁷Mitǎm mǎ lu' kujegorku ni. Ne kujegorku kpére' kí wǎbn' mè ne ma lùon'. ⁸Mitǎm mǎ lu' kitinmǎnmǎnk bo, kí pen', kí kpére', kí lùon'. Miba lùon' pitata, mitǎm pilu-oluob, mitǎm mǎ kokobk.» ⁹Ne kí tí ye: «Wǎ ñmǎbe litubl la, wǎ ní cii.»

§§3:32 Bi kpíe' kí kele' tigbont tǎ nǎo ya tuba ni *nin a'ninsieb* ña te tu'ni.

Be tien' Yesu pòh binib mikpenjenm-i?*(Matie 13:10-17; Luk 8:9-10)*

¹⁰ *Yesu nin u'tondb piik nin bile nin binib bà tuu ki paakeh u'bo nno tì te bi'baba ma nno, ne bi niire' wò mikpenjenm nno ya tingi. ¹¹ Ne u jiiin' be ki ye: «Uwien ne cèreh' ninbi bende' u'bel ni ya gbebołkaar. Binib bà ña te u'bel ni nno wòn, ni yé ben bo mikpenjenm baba ne, ¹² ña

«be ñ li likeh ka lenh,
kí li cengeh ka ciih ni'tingi,
nno ña ní la, bi cii' ni'tingi,
ki lèbre' bi'tetem la,
Uwien li fèreh be bi'biere ne.»

**Wà plè' tibonbuor ya bim
ya kpenjenm ya tingi***(Matie 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ *Yesu niire' be ki ye: «Na cii' mikpenjenm mie ya tingi la, ni li tien mila kí cii mà ke sien' nno ya tingi? ¹⁴ Mikpenjenm nno ya tingi so: ukpaal nno te ten unil wà tókeh binib Uwien ya gber ne. ¹⁵ Mibim mà lu' usengbe nno yé binib bà ciih Uwien ya gber, *Satan bàareh i ya tàan bo kí lá ñendeh tù bi'fèl ni ne. ¹⁶ Mibim mà lu' kutentiekú bo nno mò yé binib bà ciih Uwien ya gber, kí teknh tù tontonm nin uyensonge, ¹⁷ ama ka cèreh tù kpaakeh ñaan bi'fèl ni ne, ne ta wuokreh bi'ni mò. Liwòbl bii ijend tu' be tu'bo la, bi pòk kí wie Uwien ya sen ne. ¹⁸ Mibim mà lu' kujegorku ni nno mò yé binib bà ciih Uwien ya gber, ¹⁹ ne uñendun wuu ya gber nin lifaal ya yenmaale yà lereh binib nno nin tibont ke ya yenmaale kòh bi'fèl ni, kí wòbndeh tù, kí cèreh ta ñ fre kí sòn tuonl. ²⁰ Mibim mà lu' kitinmònmònk bo nno mò yé binib bà ciih tigber nno, kí teknh tù, kí te ten mibim mà lùonh ne. Miba lùonh pitata, mitòm piluoluob, mitòm mò kokobk.»

Lifrl ya kpenjenm*(Luk 8:16-18)*

²¹ Ne *Yesu tí tóke' be ki ye: «Unil se' lifrl la, u li taa kusenku kí cubn li bo-oo? Bii u li taa lè kí sien igado ya tingi-ii? Wa ñ taa lè kí tuon likpenkpenl bo kaaa? ²² Kime niba ña te kí buò ñò ba lá li le nè, niba mò ña ñ juore kí li buò ñò ka lá li ñe upaan bo. ²³ Wà ñmòbe litubl la, wò ñ cii.»

²⁴ U tí tóke' be ki ye: «Liike men ni'yul bo nin ni ciih tigber tà nò. Ni taah nà kí bikreh tibont kí dienh binitòb nno Uwien mò li taa nen ne kí biike kí de ne. U li biike kí gèbre nno mòmòn kí de ne. ²⁵ Kime wà ñmòbe la, bi li de wò kí pukn ne. Wà ña ñmòbe la, bi li tonde kí fie u ñmòbe nà waamu nno mòmòn ne.»

**Kitink cèreh tibonbuor peh
ma bo ya kpenjenm**

²⁶ Yesu tí len' ki ye: «Uwien ya bel naan tibonbuor ya bim mà uje uba bule' mè u'kpàabu ni ne. ²⁷ U gòh-òò, u likeh ñònkú nin wien ni-ii, mibim nno peh ne kí kpíenh, wa ben mì teh ma bo. ²⁸ Kitink ne cèreh mì peh, kí cinh kí kpíenh, kí tì pobe kí maa, kí tien ijifen, kí fòre nin mibim. ²⁹ Nì lá ben' kí kpaan' micem la, ne wò ñ taa puoko kí jo kí tì ce.»

Mibim mà ñilke ya kpenjenm*(Matie 13:31-32, 34; Luk 13:18-19)*

³⁰ *Yesu tí len' ki ye: «Ti li taa ba kí nenge Uwien ya bel-i? Ti li taa mile kpenjenm ba kí nenge lè? ³¹ Lì naan mibim mà bi yih mè mutaar nno ne. Men ne yé mibim mà ñilke tikpinsir ke ya bim ni kitink bo. ³² Ama bi bule' mè la, mì li pe kí kpéreh kí gèbre kpínsiiku ke kpínsiiku, kí tien isigben yà gbenge. Inuon li fre kí tere isigben nno ya songe ni kí li kò mòmòn.»

³³ *Yesu taah mikpenjenm ma so ya bol mì yebe kí tókeh binib Uwien ya gber, bi

li fre kí cii ma bo. ³⁴Wa tókeh be tuba ka pɔn' be kpenjenm. Ama wɔn nin u'panpaankaab lá te bi'baba la, ne u tókeh be mikpenjenm nɔ ke ya tingi.

Yesu cère' kutafaaku ɣmile'

(Matie 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵Ni'daali ya taajuɔku, uwien benh wù ní kɔ ma nɔ, ne Yesu tóke' u'panpaankaab ki ye: «Cère men tí puore kí jo miñuncienm ya gbaatɔl bó.» ³⁶U cèbe' linigol nɔ, ne u'panpaankaab kɔn' u'saan buñerbu ni ki tuke' wɔ ki bure'. Iñertɔ mɔ là pɛ bi'bo. ³⁷Bi joh ma nɔ ne kutafaabiiku kuba fii', ki cèreh iñungbegbel fih ki yildeh buñerbu nɔ bo, ne miñunm kuonh bu'ni haali bù tì benh bù ní gbe. ³⁸Nin nen ke ɣɔ *Yesu wɔn dɔ buñerbu ni ne puoli bó ki gɔh ki kuu liyukukul. Ne bi baa' ki lá finde' wɔ ki tóke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, ti benh tí luo, ne ɣa tɔnge-ee?» ³⁹Nen saan ne u finde', ki tien' kutafaaku nɔ bo, ne ki tóke' miñunm nɔ ki ye: «Duɔn suoo.» Ne kutafaaku go, ni'ke ɣmile' cim. ⁴⁰Ne u niire' be ki ye: «Be tien' ni sen' bujewanbu nɔ nɔ? Na laan bie ki ɣmɔbe tekjim ne-ee?» ⁴¹Bujewanbu cuo' be ki gbien' ne bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé be ya nitunbu sɔ, kutafaaku nin miñunm ke tì boh wɔ?»

Usenpol ɣaake uje uba Yesu ɣɔre' wɔ

(Matie 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 *Yesu nin u'panpaankaab tì baa' miñuncienm ya gbaatɔl, Gerasa yaab ya tinfenm ni. ²U ñeh buñerbu ni uyo wà nɔ ne uje uba pɔk ki ñen' ikul bó ní ki cendeh wɔ. Usenpol ne là ɣaake wɔ. ³U là kɔ bi subeh binib tijɔlulnt tà ni nɔ ne. Bi lòle' wɔ tikudɔkr mɔnɔn la, u cienh tù ne. Nen bo ne uba ɣa ji là li fre kí cuo wɔ. ⁴Bi là taah mugbiemu nin tikudɔkr ne ki lùoh wɔ, ne u cienh tikudɔkr nɔ ki kòh mugbiemu nɔ. Uba ɣa là li fre wɔ. ⁵U

là tuu ki te ikul nɔ ni nin igbengben bo ne ñɔnku nin wien ni ki wuureh, ki taah iten ki bungreh u'ba.

⁶U te fɔnfɔkm, ki laa' Yesu, ne ki sen' ki lá gbaan' u'nintuɔli, ⁷ki wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà ɣa ɣmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ, min nin sin tu le ne? N gbáanh ɣe ne, Uwien bo, la jènde nni.» ⁸Yesu tóke' usenpol nɔ ki ye wɔ ní siere uje nɔ saan ma nɔ ne cère' u len' nɔ. ⁹Nen saan ne *Yesu niire' wɔ ki ye: «Bi yih ɣe ba?» Ne u ye: «Tì yebe ma nɔ, bi yih nni Ligol ne.» ¹⁰ki tùreh ki gbáanh wɔ ki teh u la ɣɔre be kí ñen mitinfenm nɔ ni.

¹¹Tɔ, fangambe biba mɔ là te ni'saan ligbengben bo ki yebe ka dindin, bi kpaah be. ¹²Ne isenpol nɔ gbáan' *Yesu ki ye wɔ ní cèbe yè, yè ní jo kí tì kɔ fangambe bie nɔ. ¹³U tuo', ne ì siere' uje nɔ saan, ki tì kɔn' fangambe nɔ. Ne fangambe nɔ ke sen' ki tinde' ligbengbenl, ki tì lu' miñunm ni ki luo'. Fangambe nɔ là li baa ten itur ile.

¹⁴Bà kpaah fangambe nɔ sen' ki jon' udu ni nin idugbaan ki tì tóke' binib tigber nɔ. Bi cii' tù ma nɔ, ne ki baa' be ní lá liike nà tien'. ¹⁵Bi baa' *Yesu saan ki laa' uje wà isenpol yà yebe là ɣaake wɔ nɔ ya yenm jire' u ke ki guo, ne bujewanbu cuo' be. ¹⁶Ne binib bà là te ni'saan ki laa' *Yesu cère' uje nɔ faake' ma bo nin nà tien' fangambe nɔ tóke' be ni'ke. ¹⁷Ne bi gbáan' *Yesu ki ye wɔ ní ñe bi'tinfenm ni.

¹⁸Ne u liebe' ki kɔn' buñerbu. U liebeh wɔ ní tì kɔ buñerbu ma nɔ ne uje wà isenpol là ɣaake wɔ nɔ gbáanh wɔ ki teh wɔ ní cère wɔ ní paan u'bo. ¹⁹Ne u yie', ki tóke' wɔ ki ye: «Liebe kí kun kí tì tóke a'den yaab Yonbdaan muɔ' ɣe micɛcekm ki tien' nà ke ki de' ɣe nɔ.» ²⁰Ne u bure' ki gèbreh mitinfenm mà bi yih mɛ Idu Piik nɔ ni, ki tókeh binib *Yesu tien' nà ke ki de' wɔ. Ne nì cuo' bi'ke miyɔkm cɛen.

**Yesu cèrè' upii uba faake',
ki mекре' kibupiik kiba mɔ**

(Matie 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ *Yesu liebe' ki puore' miñuncienm ya gbaatɔl nin buñerbu ne linigocienl taan' u'saan miñunm nno ya gbaal.

²² Nen saan ne *Sufmbe ya taanl ya duku ya cien uba baa', bi yih wɔ Yayirus. U laa' *Yesu ma nno, ne ki gbaan' u'nintuɔli, ²³ ki gbáan' wɔ cɛn ki ye: «N'bise behn wɔ n kpo ne. N gbáanh ñe ne, den kí taa a'nuɔ kí paan u'bo wɔ n faake kí li fuobe.» ²⁴ Ne *Yesu paan' u'bo ki bure', linigocienl pɛ u'bo ki pɛbeh wɔ ikele ke.

²⁵ Tɔ, upii uba mɔ là te ni'saan, ki laa' tifer ibin piik nin ile ta gben'. ²⁶ U là jon' dɔktiembɛ ligol saan, ki laa' ijend ke ya bol bi'nuɔ ni, ki ñende' u'like ke ki tì gben' na tungreh, ama u'wien nno kpireh ki joh ne. ²⁷⁻²⁸ U cii' bi lienh *Yesu bó, ne u maale' u'yenm ni ki ye: «N me' u'wengolkaar mɔnɔn la, n li faake ne.» Ne ki pɛ *Yesu bo linigol nno ni, ki tì me' u'wengolkaar. ²⁹ U'fer nno pɔk ki gben' i ya tãan bo, ne u bende' u'gben ni ki ye u'wien nno gben'-a! ³⁰ U ya yo ne *Yesu mɔ pɔk ki bende' ki ye mituɔm miba ñen' u'ni, ne ki jiebe' linigol nno ni ki niire' ki ye: «Ŋme me' n'wengolkaar-i?» ³¹ Ne u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A laa' linigol lie pɛbeh ñe ikele ke ma bo ne a niireh ki teh ñme me' ñe-ɛɛ?» ³² Ne u jiebeh ki likeh ni'ke saan wɔ n le udaan wà me' wɔ. ³³ Upii nno ben nibonn nà tien' wɔ ma nno, ne bujewanbu cuo' wɔ u'gbenent ñɔh. Ne u baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tɔke' wɔ tigbemɔnt ke. ³⁴ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «N'bise, a'tekjim ne ñmien' ñe. Li joh nin uyenduɔn. A'wien nno gben' nínɔ.»

³⁵ *Yesu laan te ki lienh, ne binib biba ñen' Yayirus donbó ki lá tuobe' be usen ni ne ki tɔke' Yayirus ki ye: «A'bise kpo'-a! La ji n li ñmɔbe Cenbaa yenñaabe.» ³⁶ *Yesu cii' bi len' ma bo. Nin nen ke

u tɔke' wɔ ki ye: «La fenge, teke nni kí ji baba.» ³⁷ Ne ka cèrè' binib ke paan' u'bo, u cèrè' Pier nin Saak nin Saak ya ninje San baba ne paan' u'bo. ³⁸ Bi tì baa' Yayirus den ne ki cii' kuwaaku bó. Binib te ni'saan ki yebe, ki muɔh ki kpiendeh cɛen. ³⁹ *Yesu kɔn' iden nno ni ne ki niire' be ki ye: «Be tien' ni muɔh ki ñmɔbe kuwaaku nɔ nno? Kibuk nno ña kpo', ki gɔh ne.»

⁴⁰ U len' nno ma nno, ne bi leh wɔ. Nen saan ne u ñɔrɛ' bi'ke ki ñen' saali, ne ki taa' kibuk nno ya naa nin ki'baa nin u'panpaankaab bita nno ki kɔn' kì te kuduku kùa ni nno, ⁴¹ ne ki cuo' ki'nuɔ, ki tɔke' kè bi'lenm ni ki ye: «Talita kumi,» ni'tingi si: «Kibupiike, n tɔkeh ñe ne fii!»

⁴² Ne kì fii' ki sere' i ya tãan bo, ki cuonh. Bi laa' nno ma nno, ne nì cuo' bi'ke miyɔkm ki tì kende'. Kì là yé ibin piik nin ile ya bupiik ne. ⁴³ Ne *Yesu kpekpɛ' bi'bo, ki ye bi la tɔke nil, ne ki ye be n de kè tijier kè n ji.

Nasaret ya nib ña teke' Yesu ki jin'

(Matie 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 *Yesu siere' ni'saan ki liebe' u'du ni ne u'panpaankaab paan' u'bo. ² *Saba ya daali ne u kɔn' bi'taanl ya duku ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber. Nì cuo' linigol là cenge u'bó nno miyɔkm cɛen, ne bi niireh tɔb ki teh: «U laa' nen ke le saan-i? U laa' la mie ya yenfuom-i? U teh miyɔkm ya bont tà nɔ, u teh mila ki teh tì? ³ Kanpinta ña ñí-ii? Mari ya bije ña ñí-ii? Saak nin Yose nin Sud nin Simɔn ya ninje ña ñí-ii? U'ninsieb ña te nie saan-ii?» Nno ne bi'yenm ña ñmaake' u'bo ne ba teke' u'gber. ⁴ Ne u tɔke' be ki ye: «*Uwien ya ñɔbonsɔknl ke ñɔbonsɔknl ya du ni yaab nin u'densen yaab nin u'dencenl yaab baba ne ña boh wɔ.» ⁵ U taa' u'nuɔ ki paan' biwienb biba bo ne bi faake' baba ña ñí la, wa ji fre ki tien' yɔkm ya bontɔnn ni'saan. ⁶ Ba teke' wɔ ki jin' ma nno ne nì cuo' wɔ miyɔkm cɛen.

Yesu sɔn' u'panpaankaab piik nin bile

(Matie 10:5-15; Luk 9:1-6)

U siere' ni'saan ne ki cuonh itengbaan ni ki wɔknh binib tigbɛmɔnmɔnt. ⁷ U yin' u'panpaankaab piik nin bile ne ki sɔn' be bilele, ki de' be mituɔm be ɔ́ li ɔ́h isenpol binib saan. ⁸ Ne ki tɔke' be ki ye: «Ni joh la, ni la tuke jier, ki la tuke kɔl, ki la cùɔn like, ki la tuke niba nin nitɔnn, ní li tuke ugbiɛn baba, ⁹ kí cɛke itacaan, ki la tuke lier ile mɔ. ¹⁰ Ni tì baa' nà kɛ saan bi teke' nɛ iden yà ni la, ni la lèbre den kí tì baa' lidaali là ni li siere ni'saan. ¹¹ Nà saan ya nib ɔ́a teke' nɛ ki yìe' ni'gber la, ní siere nè kí kpakpaare ni'taan ya tengunku* kí wie nè. Nɛn nɛ li yé ni'saan ya nib bo kudiekú.»

¹² Ne u'panpaankaab bure' ki tì kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt ki teh: «Lèbre mɛn ni'tetem.» ¹³ Ne ki ɔ́h isenpol ì yebe binib saan ki taah mikpɔm ki faanh biwienb bi yebe, nɛ bi faakreh.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya kuum

(Matie 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴ Tɔ, *Yesu ya yel kpiɛnh ni'ke saan haali uber Herod mɔnɔn tì cii', kime bi lienh *Yesu bo ki teh San wà là siih binib Uwien ya ñunm nɔɔ nɛ mɛkre' bitenkpiib ni. Nɛn nɛ cèrɛ' u ɔ́mɔbe mituɔm ki teh miyɔkm ya bont. ¹⁵ Bitɔb lienh ki teh u yé Eli nɛ. Bitɔb mɔ teh u yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ten biñɔbonsɔkntɔb bà là te uyo bo nɔɔ nɛ. ¹⁶ Herod cii' *Yesu ya gber ma nɔɔ nɛ ki ye: «N là cèrɛ' bi tùkre' San wà ya yul nɔɔ wɔn nɛ mɛkre' bitenkpiib ni.»

¹⁷ Nà cèrɛ' Herod len' nɔɔ si: wɔn nin u'yul nɛ là cèrɛ' u'sojambe cuo' San ki lòlɛ' wɔ tikudɔkr ki pɛkn', u'po Herodiyad bo. Kime Herodiyad là yé

Herod ya ninje Filip ya po nɛ, nɛ u taa' wɔ ki kuɔn'. ¹⁸ Tɔ, San tɔke' Herod ki ye wa ɔ́mɔbe sen wɔ ɔ́ taa u'ninje ya po. ¹⁹ Nɛn bo nɛ Herodiyad là nɛn San ki yíe wɔ ɔ́ ku wɔ, ka ɔ́ fre, ²⁰ kime Herod là boh San nɛ, ki ben ki ye u yé unimɔn nɛ, ki yé Uwien ya nil, nɛ ka sè u'bo. Herod là cengeh San ya gber la, wa ji tì ben u maaleh ki teh bà, ama u nín yíe wɔ ɔ́ li tuu ki cengeh u'bó nɛ.

²¹ Ama lidaali liba Herodiyad laa' u li dule nà bo. Herod maa' uwien wà nɔɔ gɔbre' ki baa', nɛ u tien' tijer tù yebe, ki yin' binikpekiekb nin u'sojaciɛnb nin Galile ya tinfenm ya cienb be ɔ́ baa kí lá ji. ²² Bi te ki jinh ma nɔɔ nɛ Herodiyad ya bisɛ baa' kí lá ɔ́n' kiciek bi'ke ya nun bó. Uber Herod nin bà kɛ jinh u'saan tijer nɔɔ ya yɛnm sɔnge' u'bo. Nɛ u tɔke' ujɛfaan nɔɔ ki ye: «Mie nni a yíe nà, ɔ́ de ɔ́e.» ²³ Ne ki pole' ki ye: «A mie' nni nà kɛ la, n li de ɔ́e nè nɛ; haali nì yé n'bel ya gbiirm bolm mile mɔnɔn la, n li tuo.»

²⁴ Ne ujɛfaan nɔɔ ñɛn' ki tì niire' u'naa ki ye: «N'naa, n li tɔke wɔ kí ye wɔ ɔ́ de nni ba?» Nɛ u tɔke' u'bisɛ ki ye: «Tɔke kí ye a yíe San wà siih binib Uwien ya ñunm nɔɔ ya yul nɛ.»

²⁵ Ne u pɔk ki liɛbe' ki kɔn' i ya tãan bo uber Herod saan, ki tɔke' wɔ ki ye: «N yíe itãan yie bo á tùkre San wà siih binib Uwien ya ñunm nɔɔ ya yul nɛ kí kpiɛn kikɛnsɛnki ni kí de nni.» ²⁶ U len' nɔɔ ma nɔɔ, nɛ nì saa' uber Herod ya yɛnm ki gbien'. Ama u pole' bicɛnb ya nun bó ma nɔɔ nɛn nɛ cèrɛ' wa yìe'. ²⁷ Nɛn saan nɛ u sɔn' soja uba i ya tãan bo wɔ ɔ́ jo kí tì ge kí tùkre San ya yul ní. Nɛ soja nɔɔ jon' lipekl ni ki tì cuo' San ki tùkre' liyul, ²⁸ kí kpiɛn' kikɛnsɛnki ni, kí lá de' ujɛfaan nɔɔ. Nɛ u'mɔ taa' kí tì de' u'naa. ²⁹ San ya panpaankaab cii' nì te nɔɔ, nɛ kí baa' kí lá yuure' u'gbenɛnt, kí tì sube'.

*6:11 Sufmbe bo kí kpakpaare itãan ya tengunku ya tingi si: nà kɛ ji tu unil la, nì yé u'yaar nɛ, na ji yé uba yaar.

Yesu jin' linigocienl liba

(Matie 14:13-21; Luk
9:10-17; San 6:1-14)

³⁰Tɔ, *Yesu ya tondb liebe' ki taan' u'saan, ne ki tɔke' wɔ bi tien' nà ke nin bi wɔkn' binib nà ke. ³¹Binib mɔ te ni'saan ki yebe, biba joh, bitɔb liebeh. Nen bo ne wɔn nin u'panpaankaab ɲa laa' fenn mɔnɔn be n̄ ji jier. Ne u tɔke' be ki ye: «Cère men tí bure nib ɲa te nà saan kí tí n̄ lí te tí'ba kí fuore waamu.» ³²Nen saan ne bi kɔn' buñerbu ki bure' bi'baba nib ɲa te nà bó.

³³Ama binib laa' bi cubn' nà bó, bà yebe bende' be ne ki ñen' idu ke ni, ki sen' ki kpíe' ki baa' ni'saan nin be. ³⁴*Yesu baa' ki ñen' buñerbu ni uyo wà nno ne ki laa' linigocienl liba. Ne ki muɔ' be micɛcekm cɛen, kime bi te ten ipe yà ɲa ɲmɔbe wà kpaah yè ne. Nen bo ne u cin' ki tɔkeh be tigber tù yebe. ³⁵Uwien beh wù n̄ kɔ ma nno ne u'panpaankaab baa' ki lá tɔke' wɔ ki ye: «Tí te ñien ɲa te nà saan ne, ne uwien mɔ beh wù n̄ kɔ ma nɔ, ³⁶cère binib bie nɔ n̄ jo mudufiirmu nin itengbaan yà kɔkuɔ nie saan nɔ ni kí tí de niba kí ji.» ³⁷Ne u tɔke' be ki ye: «Ninbi bugben de be men be n̄ ji.» Ne bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí ñien iwentun kobíile ya tuonl ya paaku ne kí de kɔnɔ kí lá de be, be n̄ ɲmɔn-ii?» ³⁸Ne u niire' be ki ye: «Ni ɲmɔbe kɔnɔ uɲe? Jo men kí líike.» Ne bi bure' ki tí líike', ki liebe' ní kí lá tɔke' wɔ ki ye: «Tí ɲmɔbe kɔnɔ uɲun nin ijen ile ne.»

³⁹Ne u tɔke' u'panpaankaab ki ye be n̄ cère binib nno ke n̄ kèle timɔsɔngt bo icek icek. ⁴⁰Ne bi kèkèlè' icek icek binib piɲunɲun nin binib kokobk. ⁴¹Nen saan ne u yuure' kɔnɔ uɲun nin ijen ile nno, ki yaare' ki líike' paaki, ne ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab be n̄ gbiire binib nno ke. Bi gbiire' ijen ile nno mɔ ki tí taa' ki de' bi'ke. ⁴²Bi'ke ɲmɔn' ki gbo', ⁴³ne bi tantaan'

kɔnɔɲenjent nin tijenjent tà sien' nno, ki gbien' ikpencub piik nin ile. ⁴⁴Binib bà jin' tijier nno bijeb là te itur iɲun ne.

Yesu cuonh miñunm bo

(Matie 14:22-33; San 6:15-21)

⁴⁵I ya tàan bo ne *Yesu wɔbn' u'panpaankaab ki ye be n̄ liebe kí kɔ buñerbu nno kí liere wɔ usen kí puore miñuncienm ya gbaatɔl kí jo Betsayida ya du ni ɲɔ wɔn bugben n̄ cère linigol nno lè n̄ kun. ⁴⁶U cèbe' linigol nno ma nno ne ki don' lijuɔl bo wɔ n̄ tí kàare.

⁴⁷U'panpaankaab joh ma nno n̄ tí biire' ki laa' buñerbu nno te miñunm ya siik ni ne; ne *Yesu te liwel bo u'baba. ⁴⁸U laa' kutafaaku tobreh be, n̄ faa bi'bo ki gbien' ba ji lí fre kí kùre. Ukuojemuɔyo ne u cuonh miñunm bo ki joh bi'saan ki tí nekn' be ki beh wɔ n̄ gèbre. ⁴⁹⁻⁵⁰Bi laa' unil cuonh miñunm bo ma nno bi maaleh ki teh n̄ yé ufenfend ne. Bujewaanbu cuo' be ki gbien' ne bi wuure'.

Ne u tɔke' be i ya tàan bo ki ye: «Cuo men ni'ba, Min *Yesu ne, la sen men jewanbu.» ⁵¹Ne ki kɔn' bi'saan buñerbu ni. U kɔn' buñerbu ni ne kutafaaku nno go. Ne ni beke' be cɛen. ⁵²Bi'yenm là libe' ma nno ne cère' ba bende' u taa' kɔnɔ kí tien' miyɔkm ya bonn nà nno ya tingi.

Yesu cère' biwienb faake' Genesaret ya tinfenn ni

(Matie 14:34-36)

⁵³Yesu nin u'panpaankaab tí baa' miñuncienm ya gbaatɔl, Genesaret ya tinfenn ni, ki ñen' buñerbu ni, ne ki lòle' bù. ⁵⁴Bi ñen' buñerbu ni uyo nno ne binib bende' *Yesu i ya tàan bo. ⁵⁵Ne ki tiinh ki joh mitinfenn nno ni ni'ke saan, ki tukeh biwienb inagen bo. Bi cii' u te nà saan la, ne bi taah be ki joh u'saan. ⁵⁶U jon' iducencien ni bii itengbaan ni la, bi taah biwienb ne ki lá siendeh binib taakeh nà saan, ki gbáanh wɔ ki teh wɔ n̄ cère biwienb n̄ me u'lierku ya ñɔgben baba. Bà

ke me' u'lierku ya ñogben nno ke faake' ne.

Yesu nin Sufmbe ya yaaжебok ya gber

(Matie 15:1-9)

7 *Farisienmbe nin *Yiko ya wɔn-wɔknb biba ñen' Yerusalem bó, ki baa' ki lá taan' *Yesu saan. ² Bi laa' *Yesu ya panpaankaab biba jinh inɔbɔnjɔkn, ni'tingi si: ba nire' ki paan' iyaajeбok ye ma bo. ³ Tɔ, *Farisienmbe nin Suftɔb ke pe bi'yaajeбok bo ne. Ba nire' ki paan' bi'yaajeбok ye ma bo la, ba n' ji jier. ⁴ Ne bi ñen' kidaak ki baa' ka sɔkre' bi'ba ki paan' bi'yaajeбok ye ma bo la, ba n' ji jier. Bi liebe' ki ñmɔbe iyaajeбoktɔ mɔ i yebe: ten tiñunñuwent nin icuɔn nin tikur ya sɛn ya cɛndm.

⁵ Ne *Farisienmbe nin *Yiko ya wɔn-wɔknb nno niire' *Yesu ki ye: «Be tien' a'panpaankaab ña pe ti'yaajeбok ye ma bo?» ⁶ Ne u jiin' be ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibe, Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' ni'gber ma nno, u là ñmɔbe imɔn ne. U là len' ki ye Uwien ye:

«Binib bie pèkeh nni buñɔbu ni ne, bi'yenm ña neke n'saan.

⁷ Bi pukeh nni fenm ne,

ki wɔknh binib iyaajeбok baba.»

⁸ Ne *Yesu tí tɔke' be ki ye: «Ni wienh *Uwien ya wɔbl, ne ki boh iyaajeбok.» »

⁹ Ne ki tí tɔke' be ki ye: « «Ninbi ya bùol, kí wíe *Uwien ya wɔbl, kí paan ni'yaajeбok bo ña faa-a!» ¹⁰ Kime Moyis là len' ki ye: «Li boh a'naa nin a'baa», ki tí len' ki ye: «Unil tɔke' u'naa bii u'baa liñɔbon-bil la, be n' ku wɔ.» ¹¹ Ama ninbi wɔknh binib ki cèreh bi lienh ki teh bi bi li de bi'naambe nin bi'baambe nà nno, ji yé «kɔrban ne» ba ji li fre kí de be nè. Kɔrban ya tingi si: ni yé Uwien yaann ne. ¹² Nen bo, ninbi ne cèreh ba toreh bi'naambe nin bi'baambe. ¹³ Nno ne ni taah ni'yaajeбok ki lèbeh Uwien ya gber, ki

tɔkeh yè ni'tɔb ki nebreh, ki teh tibontɔr ten tuu nɔ tù yebe.»

Tibont tà kuɔndeh unil tijɔknt

(Matie 15:10-20)

¹⁴ Yesu tí yin' linigol nno, ne ki tɔke' be ki ye: «Ni'ke n' li cengeh n'bó ñɔ kí cii n li tɔke ne tigber tà nɔ ya tingi. ¹⁵ Tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ña n' fre kí kuɔn wɔ jɔknt. Tà ñeh u'fɛl ni nno, tun ne kuɔndeh wɔ tijɔknt. ¹⁶ [Wà ñmɔbe litubl la, wɔ n' cii.]»¹⁷

¹⁷ U siere' ki dàan' linigol nno ki tí kɔn' iden iba ni. U ya yo ne u'panpaankaab niire' wɔ mikpenjenm nno ya tingi. ¹⁸ Ne u tɔke' be ki ye: «Ni'mɔ ña laan bie ki ben tibont ya tingi ne-εε? Na ben ki ye tibont tà kɔh unil ya ñɔbu ni ña n' fre kí kuɔn wɔ jɔknt-ii?» ¹⁹ Kime ta kɔh u'fɛl ni, tù kɔh u'puoku ni ne, ne u joh kunincenku ki ñendeh tù.» *Yesu len' nno ma nno, u wuɔn' ki ye jier tuba ña kùɔ ne.

²⁰ U tí ye: «Tibont tà ñeh unil ya fɛl ni nno, tun ne kuɔndeh wɔ tijɔknt. ²¹ Kime tibonbiert ñeh unil ya fɛl ni ne. Tun si: iyenmaalbiere nin lisɔnsɔndl nin buna-subu nin linikul ²² nin linañmaal nin un-unfɔke nin mibierm nin milerkjim nin fenfenm nin mituom nin isuk nin tig-bengt nin mijɔrtetem. ²³ Tibonbiert tuu ke ñeh unil ya fɛl ni ne, ki kuɔndeh wɔ tijɔknt.»

Upii uba teke' Yesu ki jin', ka yé Suf

(Matie 15:21-28)

²⁴ *Yesu siere' ni'saan, ne ki jon' Tir ya tinfenm ni. U kɔn' iden iba ni, ka yé uba n' bende kí ye u te ni'saan ama wa fre' ki bole' u'ba. ²⁵ Tɔ, upii uba là te mitinfenm nno ni usenpol ñaake u'bise. U cii' *Yesu bó, ne ki baa' i ya taan bo ki lá gbaan' u'n-intuɔli. ²⁶ Upii nno ña yé Suf, bi maa' wɔ Siri ya tinfenm ya kele wà bi wù Fenisi nno ni ne. U gbáan' *Yesu ki ye wɔ n'

¹⁷7:16 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 16 ña te tu'ni.

ɲɔre usenpol wà ɲaake u'bise nno. ²⁷ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cère mubumu n̄ ji kí gbo kí yaan, kime na mɔn be n̄ taa mubumu ya jier kí wie isengbele.» ²⁸ Ne upii nno ye: «Yonbdaan, ni yé imɔn ne, ama isengbele jinh mubumu ya jieyɔyɔl yà luh tingi ni nno ne.» ²⁹ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ñɔbonmɔnmɔnl lie bo, li jo, usenpol nno dāan' a'buk ɲɔ.»

³⁰ U liebe' ki kun', ki tì baa' ki laa' usenpol nno mɔnbe ki dāan' u'buk ɲɔ, ki dɔ kuduku ni.

Yesu cère' ugbaanlenteb uba faake'

³¹ *Yesu tí siere' Tir ya tinfenm ni, ki ñen' Sidɔn ya du ni, ki jon' Galile ya ñuncienm ya kele wà te mitinfenm mà bi yih mè Idu Piik nno bó. ³² Tɔ, binib biba tuke' ugbaanlenteb uba ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ n̄ taa u'nuɔ kí paan u'bo. ³³ Ne *Yesu taa' wɔ ki ñen' linigol nno ni, ki jon' ugbe, ki taa' u'nɔbii ki tuun' ugbaan nno ya tub ni, ki s̄i' tiñinsent ki me u'lɛn, ³⁴ ki yaare' ki liike' paaki, ki fuore' ki jiiin', ne ki ye «Efata,» ni'tingi si: «Ñere.»

³⁵ Ne u'tub ñere' i ya tãan bo, u'lɛn mɔ tɛbre', ne u cin' ki lienh mɔnmɔnm. ³⁶ Ne *Yesu kpekpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke uba. Nin u kpekpɛ' bi'bo ma ke nno, bi tũreh ki kpaandeh tũ ne. ³⁷ Nì cuo' binib miyɔkm ki tì kende' ne bi lienh ki teh: «U teh nà ke nno mɔn ne, haali ki tì cèreh igbaan mɔnɔn ciih, ki cèreh bilenteb mɔ lienh.»

Yesu tí jin' linigocienl liba

(Matie 15:32-39)

8 I ya den ne, linigocienl liba tí taan' *Yesu saan. Ba ɲmɔbe niba be n̄ ji, ne u yin' u'panpaankaab ki tɔke' be ki ye: ² «Linigol lie nɔ ɲmɔbe nni mieceɛkm cɛen ne. Bi te n'saan ma wienta sɔ. Ba ji ɲmɔbe niba be n̄ ji. ³ Biba ñen' ní fɔnfɔkm ne. N cèbe' be bi kunh ka jin' niba la, bi li tì dɔre usen ni.» ⁴ Ne u'panpaankaab

jiiin' wɔ ki ye: «Ti te ñien ɲa te nà saan ne. ɲme li fre kí le tijier nie saan kí de binib bie ke be n̄ ji kí gbo?» ⁵ Ne u niire' be ki ye: «Ni ɲmɔbe kpɔnɔ uɲe?» Ne bi ye: «Ulole.» ⁶ Ne u tɔke' linigol nno ki ye lè n̄ kèle tingi ni, ne ki yuure' kpɔnɔ ulole nno, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ' ki taa' ki de' u'panpaankaab, be n̄ gbiire linigol nno. Ne bi taa' ki gbiire' be. ⁷ Bi ɲmɔbe mujenwawaamu muba mɔ. Ne u yuure' mu'mɔ, ki faare' Uwien, ne ki ye be n̄ taa mu'mɔ kí gbiire linigol nno. ⁸ Bi'ke ɲmɔn' ki gbo', ne bi tantaan' tijenjɛnt tã sien' nno, ki gbien' ikendɛn ilole. ⁹ Binib nno là li baa ten itur inan. Nen saan ne u cèbe' be, ¹⁰ ne wɔn nin u'panpaankaab kɔn' buñerbu i ya tãan bo ki bure' Dalmanuta ya tinfenm bó.

Bi yíe Yesu n̄ tien miyɔkm ya bonn

(Matie 16:1-4)

¹¹ *Farisienmbe baa' ki lá cin' ki nieh nin *Yesu miniem. Bi yíe be n̄ biike wɔ ne ki tɔke' wɔ ki ye wɔ n̄ tien miyɔkm ya bonn nà li wuɔn kí ye u'tuɔm ñen' Uwien saan ne. ¹² *Yesu fuore' ki jiiin', ne ki tɔke' be ki ye: «Be tien' fenfenna ya nib bie nuunh be n̄ le miyɔkm ya bonni? N tɔkeh ne imɔn ne, ba n̄ le yɔkm ya bonn niba.» ¹³ Ne ki siere' bi'saan ki liebe' ki kɔn' buñerbu ki joh wɔ n̄ tì puore miñuncienm.

Yesu lienh Farisienmbe nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke bó

(Matie 16:5-12)

¹⁴ Tɔ, Yesu ya panpaankaab là sunde' ka tuke' kpɔnɔ. Kpɔnɔ uba kpein ne là te bi'saan buñerbu ni. ¹⁵ *Yesu kpekpɛ' bi'bo ki ye: «Li ben men *Farisienmbe nin Herod ya kpɔnɔ ya ñɔke bó.» ¹⁶ Ne bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ta tuke' kpɔnɔ ma nno ne cère u len' nno.»

¹⁷ *Yesu bende' bi tɔkeh tɔb ki teh bà, ne ki niire' be ki ye: «Be tien' ni tɔkeh tɔb ki teh na tuke' kpɔnɔ? Na laan bie

ki freh ki sekndeh tibont ne-εε? Bii na ciih tu'tingi ne? Ni'yenm bie ki liibe ne-εε? ¹⁸Ni ηmabe inun, be tien' na lenh-i? Ni ηmabe itub, be tien' na ciih-i? Na tien, ¹⁹n là taa' kpɔnɔ uɔun ki kɔkuɔ', ki gbiire' binib itur ijun ma nno, ni là tantaan' nà sien' nno ki gbien' ikpencub ubien wà ne-εε? Ne bi ye: «Piik nin ile.» ²⁰Ne u liebe' ki niire' be ki ye: «Na tien n là taa' kpɔnɔ ulole ki kɔkuɔ', ki gbiire' binib itur inan ma nno, ni là tantaan' tijenjent tà sien' nno ki gbien' ikenden ubien wà ne-εε? Ne bi ye: «Ilole.» ²¹Ne u ye: «Na laan bie ki ciih tibont ya tingi ne-εε?»

Yesu likre' ujuɔn uba Betsayida ya du ni

²²Yesu nin u'panpaankaab tì baa' Betsayida ya du ni, ne bi tuke' ujuɔn uba ki baa' *Yesu saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ n̄ taa u'nuɔ kí m̄e wɔ. ²³*Yesu cuo' u'nuɔ, ne ki dère' wɔ ki ñen' udu ni, ki sii' tiñinsent, ki sèkn ujuɔn nno ya nun, ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, ki niire' wɔ ki ye: «A lenh nibonn-ii?» ²⁴U likre', ne ki ye: «N lenh binib ama bi naan isiin ne ki cuonh.» ²⁵Ne *Yesu liebe' ki taa' u'nuɔ ki pi' u'nun bó, u faake' ne ki tùore' ki ñebe' inunbii ki caan' ki ji lenh tibont ke mɔn-mɔnm. ²⁶Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye wɔ n̄ li kun ki la liebe udu nno ni³.

Pier len' ki ye Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo

(Matie 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷*Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan ki bure' iduwawaale yà te ka fɔke nin Sesare Filip ya tinfenm nno bó. Bi joh ma nno ne u niire' be ki ye: «Binib lienh ki teh n yé ηme ne?» ²⁸Ne bi jiin' wɔ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm ne. Bitɔb lienh ki teh a yé Eli ne. Bitɔb mɔ lienh

ki teh a yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya uba ne.» ²⁹Ne u niire' be ki ye: «Ninbi nín teh n yé ηme ne?» Ne Pier jiin' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.» ³⁰Nen saan ne *Yesu kpekpɛ' bi'bo ki ye bi la tɔke nil u yé udaan wà.

Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó

(Matie 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹Ni ya puoli bó ne Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Nì kpe Unil ya Bijɛ n̄ ji ijend kí gbien ne. *Sufmbe ya cienb nin bitɔwɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wie u'gber, kí ku wɔ, ne wienta daali wɔ n̄ mekre bitenkpiib ni.» ³²U tɔke' be tigber nno tù wien ne. Nen saan ne Pier taa' wɔ ki jende', ki tì kɔn' nin wɔ ki ye u la lienh ki teh nno. ³³Ama *Yesu jiebe' ki liike' u'panpaanketɔb ne ki tien' Pier bo ki ye: «Paare n'puoli, Satan. Kime a'yenmaale ηa ñen' Uwien saan, ì yé binib yi ne.» ³⁴Ne ki yin' linigol nin u'panpaankaab ki tɔke' be ki ye: «Unil yíe wɔ n̄ paan n'bo la, u la tɔnge u'ba, wɔ n̄ li yuunh u'dɔpɔnpɔn ki bukeh ki paakeh n'bo. ³⁵Kime wà ke yíe wɔ n̄ fie u'miel la, wɔn ne li kpo kí juore fenm. Ama wà ke li tuo kí kpo min nin tigbemɔnmɔnt tuu bo nno, wɔn ne li le limiel. ³⁶Unil laa' uɔgendun wuu ni ya bont ke ηɔ ki tì luo' limiel la, u laa' be ya kpele ne? ³⁷Unil li taa bà kí pè kí teke u'miel-i? ³⁸Unil ye min nin n'gber ηmabe wɔ ife fenfenno ya nib bà ηa cuube Uwien saan, ki yé bibierdenb nno saan la, udaan mɔ lá li ηmabe nni ife ne uyo wà Unil ya Bijɛ lá li baa ní nin Uwien ya tondb, wɔ n̄ li ηmabe u'Baa Uwien ya kpieke nno.»

9 U tí tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ninbi bà se nie saan nɔ ya biba li le Uwien ya bel we ní nin mituɔm ne kí yaan kí kpo.»

³8:26 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni ni kele' ki ye: «La tì tɔke nil tigber nno udu ní ne.»

Yesu ya gbenent lèbre'

(Matie 17:1-13; Luk 9:28-36)

²Iwien iluob gèbre', ne *Yesu taa' Pier nin Saak nin San ki jende' ki tì don' li-
jɔfɔkrl liba bo bi' baba. U'gbenent lèbre'
bi'nun bó, ³ne u'wengolkaar pende'
kponkpon, ki windeh tein. Uba ɲa te
uɲendun wuu ni kí fre kí tien kukpel-
ciéku kù ní li pien nno. ⁴Ne bi laa' Eli nin
Moyis puɔ' u'saan bi tɔkeh tigber. ⁵Nen
saan ne Pier tɔke' *Yesu ki ye: «Cenbaa,
ti te nie saan ma nɔ, nì mɔn ne. Cère tí
pɔ ininbon ita, sin liba, Moyis liba, Eli
mɔ liba.» ⁶Pier ɲa ben u li len kí ye bà,
kime bujewaambu cuo' wɔn nin bipan-
paanketɔb nno ki gbien'-a.

⁷Kutewɔlgbɔnku kuba baa' ki pibn'
bi'bo, ne bi cii' unieke uba bó kutewɔl-
gbɔnku nno ni u ye: «N'Bije sɔ nɔ, n yé
wɔ, li cengeh men u'bó.» ⁸I ya tàan bo
ne bi jiebe' ki liike', ka ji laa' nitɔ, bi laa'
*Yesu baba ne se bi'saan.

⁹Bi jiih lijuɔl nno ya tingi ma nno, ne
*Yesu kpekpe' bi'bo ki ye bi la tɔke uba
bi laa' nà nɔ kí tì baa uyo wà Unil ya Bije
li mekre bitenkpiib ni nno. ¹⁰Ne bi tuo' u
ye ma nno, ama ki ji niireh tɔb ki teh u ye
wɔ ní ye ba ne ki ye «kí mekre bitenkpiib
ni?» ¹¹Ne ki niire' wɔ ki ye: «Be bo ne
Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh Eli li baa
ne kí yaan Kristo ní baa ní?» ¹²Ne u jiih'
be ki ye: «Eli li mɔnbe kí kpíe kí baa
kí lá tùre tibont ke ne kí yaan. Ama nì
nín tien' mila ki liebe' ki kele' *Uwien ya
gbɔnku ni ki ye binib li jènde Unil ya Bije
kí gbien, kí yuɔn wɔ?» ¹³N tɔkeh ne ne, Eli
baa' ní ɲɔ. Ne bi tien' wɔ bi yé ma bo. Bi
tien' wɔ ten nì kele' ma u'bo *Uwien ya
gbɔnku ni nno ne.»

Yesu ɲɔre' usenpol kibuk kiba saan

(Matie 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab bita
nno tì baa' u'panpaanketɔb saan, ne ki
laa' linigocienl se ki guɔn' be. *Yiko ya

wɔnwɔknb biba mɔ te, ki nieh nin be
miniem. ¹⁵Linigol nno laa' *Yesu i ya
tàan bo ma nno, ne nì cuo' bi'ke miyɔkm
ceen. Ne bi sen' ki jon' ki tì fuonde'
wɔ. ¹⁶Ne u niire' u'panpaankaab ki ye:
«Ninbi nin ben nieh be bo?»

¹⁷Ne linigol nno ni, uje uba tɔke'
wɔ ki ye: «Cenbaa, n tuke' n'buk ne
ki baa' a'saan. Usenpol uba ne ɲaake
kè, ki tien' kè ulenteb. ¹⁸U cuo' kè nà
saan la, u gbɔbreh kè ne, ne kuñinsen-
jujuku puubeh ki'ñɔbu bó, ki ɲmɔnh in-
in, ki'gbenent mɔ tereh. N gbáan' a'pan-
paankaab be ní ɲɔre usenpol nno, ne ba
fre'» ¹⁹Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Ninbi
fenfennɔ ya nibe, na teke' Uwien ki jin'.
N li wuɔke ni'saan kí tì kpaan mila ne?
N li ɲmɔbe sukle ni'bo kí tì kpaan mila
ne?» Ne ki ye: «Taa men kibuk nno ní.»

²⁰Ne bi taa' kè ki baa' u'saan. Usen-
pol nno laa' *Yesu ma nno ne ki cère'
ki'gbenent ɲɔh pepebu, kì lu' ki bindeh,
kuñinsenjuku puubeh ki'ñɔbu bó. ²¹Ne
*Yesu niire' ki'baa ki ye: «Nì cin' kè ma
nì wuɔke'-aa?» Ne ki'baa ye: «Nì cin'
kè haali ki'buwaam ni ne. ²²U sɔbe ki
gbɔbreh kè umu nin miñunm ni ne, ki
nuunh wɔ ní ku kè. A li fre la, á muɔ te
micécekm kí tore te.» ²³Ne *Yesu ye: «Be
tien' a ye n li fre la? Wà teke' ki jin' ɲa ní
gbele niba.» ²⁴Ne kibuk nno ya baa wu-
ure' i ya tàan bo ki ye: «N teke' ɲe ki jin',
tore nni, kime n'tekjim ne pɔre' nni.»

²⁵*Yesu laa' linigol nno tiinh ki taakeh
ní, ne u tien' usenpol nno bo ki ye: «Usen-
pol wà teh binib igbaanlenteb nno n
tɔkeh ɲe ne, dàan kibuk kie, ki la ji ní
ɲekn kè lidaali liba.» ²⁶Usenpol nno wu-
ure', ne ki cère' kibuk nno ya gbenent ɲɔh
pepebu, ne ki dàan' kè. Kì dɔ ki naan
utenkpii, ne binib bà yebe ye kì kpo'-a!
²⁷Ama *Yesu cuo' ki'nuɔ ki fin' kè. Ne kì
fii' ki sere'.

²⁸*Yesu kun' ma nno ne u'pan-
paankaab niire' wɔ bi' baba bo ki ye: «Be
tien' tinbi ɲa fre' ki ɲɔre' usenpol nno?»

²⁹Ne u jiiñ' be ki ye: «Yie ya senpol ya bol wɔn, ikaare baba ŋa nĩ la, bonn ŋa te kɪ fre kɪ ŋɔre yɛ.»

Yesu tí len' u'kuum nin u'mekrm bó

(*Matie 17:22-23; Luk 9:43-45*)

³⁰Yesu nin u'panpaankaab siere' ni'saan, ne ki cuon' ki càare' Galile ya tinfenm. *Yesu ŋa yie uba nĩ li ben u te nà saan, ³¹kime u yie wɔ nĩ wɔkn u'panpaankaab ne. U tɔke' be ki ye: «Bi li taa Unil ya Bijɛ kɪ ŋukn binib, be nĩ ku wɔ. Ama wienta daali u li mekre bitenkpiib ni.» ³²U'panpaankaab ŋa cii' u'lenm nno ya tingi ne ka kaabe' be nĩ niire wɔ mɔ.

Ŋme yé unikpekiek-i?

(*Matie 18:1-5; Luk 9:46-48*)

³³Yesu nin u'panpaankaab ti baa' Kapernawum ya du ni, ne ki kɔn' kuduku kuba ni. Bi te kuduku nno ni ma nno, ne u niire' be ki ye: «Ni bi nieh be bo usen ni?» ³⁴Ne bi se ki ŋmin, kime bi bi nieh ticiant bo ne usen ni. ³⁵Nen saan ne u kèle' ki yin' u'panpaankaab piik nin bile nno ke, ne ki tɔke' be ki ye: «Unil yie wɔ nĩ li yé usenlier la, wɔ nĩ tien u'ba bi'ke ya gbaarke, kɪ li yé bi'ke ya tonsɔn.» ³⁶Ne ki taa' kibuk kiba ki sien' bi'siik ni, ki yu-ure' kè ki bibe', ki tɔke' be ki ye: ³⁷«Wà ke teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min ne. Wà ke teke' nni la, na yé u teke' min ne, u teke' wà sɔn' nni ní nno ne.»

Wà ŋa nen te la, u se ti'ciek bó ne

(*Luk 9:49-50*)

³⁸Nen saan ne San tɔke' wɔ ki ye: «Cen-baa, ti laa' unil uba u ŋuɔh isenpol binib saan a'yel bo. Wa pe ti'bo ma nno ne ti pien' wɔ.» ³⁹Ne *Yesu ye: «La ji nĩ pien wɔ men, kime nil ŋa nĩ fre kɪ tien miyɔkm ya bonn n'yel bo ŋɔ kɪ pɔk kɪ len n'bo nà

bre i ya tãan bo. ⁴⁰Wà ŋa nen te la, u se ti'ciek bó ne. ⁴¹N tɔkeh ne imòñ ne, wà ke de' ne kiñunyibuok ki ye ni yé Kristo yaab ma nno ne la, wa nĩ lúo u'-suul fiebu.»

La cère ubaan uba nĩ ture Uwien ya sen

(*Matie 18:6-9; Luk 17:1-2*)

⁴²«Ama ibaan yà teke' nni ki jin' nɔ, unil cère' i'ni uba ture' Uwien ya sen la, bi bi taa' linècienl, ki jɔn' u'tule ni, ki ture' wɔ ki wie' miñuncienm ni la, ni bi li tu udaan bo. ⁴³A'nno ne cèreh a biih la, cere wù. A ŋmɔbe unno uba ŋɔ ki laa' limiel là ŋa ŋmɔbe gbenm la, ni tu nin á li ŋmɔbe inno ile, ŋɔ kɪ kɔ umucienm wà ŋa nĩ kpiin ni. ⁴⁴[Ni'saan, «Mu ŋa nĩ kpiin. Ininbieb yà ŋmɔnh tigbenent mɔ ŋa nĩ kpo.»][†] ⁴⁵A'taal ne cèreh a biih la, cere lè. A ŋmɔbe litaal liba ŋɔ ki laa' limiel là ŋa ŋmɔbe gbenm la, ni tu nin á li ŋmɔbe itãan ile, ŋɔ kɪ kɔ umu wà ŋa nĩ kpiin ni. [⁴⁶Ni'saan, «Mu ŋa nĩ kpiin. Ininbieb yà ŋmɔnh tigbenent mɔ ŋa nĩ kpo.»][§] ⁴⁷A'nunbu ne cèreh a biih la, likre bù. A ŋmɔbe bununbu buba ki kɔn' Uwien ya bel ni la, ni tu nin á li ŋmɔbe inun ile, ŋɔ kɪ kɔ umu wà ŋa nĩ kpiin ni. ⁴⁸Ni'saan, «Mu ŋa nĩ kpiin. Ininbieb yà ŋmɔnh tigbenent mɔ ŋa nĩ kpo.»

⁴⁹«Umu ne li cère unil ke nĩ ŋmaake ten miyaam. ⁵⁰Miyaam yé nibonn nà mɔn ne. Ama mi saa' ka ji ŋme la, niba ŋa te kɪ ji nĩ fre kɪ ŋmaake mè. Nĩ li ŋme ten miyaam, kɪ li ŋme nin tɔb.»

Uwien taan' nà la, nil la bore nè

(*Matie 19:1-12; Luk 16:18*)

10 *Yesu siere' ni'saan, ne ki jon' Sude ya tinfenm mà te Sudeñ ya kpenpuol bó nno ni. Inigol tí taan' u'saan, ne u tí wɔkn' be ten u tí nĩ teh ma bo.

[†]9:44 Bi kpie' ki kele' tigbont tã nno ya tuba ni migbiirm 44 ŋa te tu'ni.

[§]9:46 Liike 9:44.

²*Farisienmbe biba nekn' wɔ ki yíe be n' biike wɔ, ne ki niire' wɔ ki ye: «Uje ɣmɔbe usen wɔ n' wíe u'po-oo?» ³Ne u niire' be ki ye: «Moyis là ye ní li teh mila?» ⁴Ne bi ye: «Moyis là ye uje yíe wɔ n' wíe u'po la, wɔ n' kele kugbɔnku kí de wɔ kí wuɔn kí ye u wíe' wɔ.» ⁵Ne *Yesu ye: «Ní'yufaa bo ne cère' Moyis là kele' ki ye ní li teh nɔ. ⁶Ama micincinm, uyo wà Uwien là ñen' uɣendun wuu nɔ, u là ñen' uje nin upii ne. ⁷Nen ne cère' uje kuɔn' upii la, u li dāan u'naa nin u'baa, ⁸ne ben bile nɔ n' taan kí tien unibaab. Nɔ ne ba ji te nib bile, bi ji yé unibaab ne. ⁹Tɔ, Uwien taan' nà la, nil la bore nɛ.»

¹⁰Bi tì baa' iden ne u'panpaankaab mɔ liebe' ki niire' wɔ tigber nɔ bo. ¹¹Ne u jiiin' be ki ye: «Uje wà wíe' u'po, ki tí kuɔn' upiitɔ la, uje nɔ yé ujenanmaa ne u'po ukpiek nɔ bo. ¹²Upii wà fii' u'ce saan, ki tì kun' ujetɔ la, upii nɔ yé upiinanmaa ne.»

Yesu nin mubumu

(Matie 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³Tɔ, binib tukeh mubumu, ki bàareh *Yesu saan ɣɔ wɔ n' me mù, ne u'panpaankaab kɔnh nin be. ¹⁴U laa' bi kɔnh nin be ma nɔ, na ɣmaake' wɔ, ne u tɔke' be ki ye: «Cère men mubumu mù n' li bàareh n'saan. La piendeh mù men, kime binib bà te ten mubumu ne si Uwien ya bel. ¹⁵N tɔkeh ne imɔn ne, wà ke ɣa teke' Uwien ya bel ya gber kibuk yaam la, wa n' kɔ lí'ni.» ¹⁶Nen saan ne u yuunh mubumu nɔ, ki taah u'nuɔ ki paakeh mu'bo, ki teh mù Uwien ya mɔnm.

Ufàadaan uba ya gber

(Matie 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷*Yesu siereh uyo wà nɔ, ne uje uba sen' ki baa' ki lá gbaan' u'nintuoli, ki niire' wɔ ki ye: «Cenbaa wà mɔn, n li tien

mila kí le limiel là ɣa ɣmɔbe gbenm-i?» ¹⁸Ne *Yesu niire' wɔ ki ye: «Be tien' a yih nni wà mɔn-i? Uwien baba ɣa ní la, uba ɣa mɔn. ¹⁹A ben iwɔb yà ye: «La ku nil, ki la teh nanmaal, ki la suh, ki la nendeh nib bo, ki la jinh nib, kí li boh a'naa nin a'baa nɔ.» ²⁰Ne uje nɔ ye: «Cenbaa, n boh ní'ke haali n'buwaam ni ne.» ²¹*Yesu liike' wɔ, u'yenm songe' u'bo, ne u tɔke' wɔ ki ye: «Nibonn niba ne pɔre' ɣe. Jo kí tì kuɔre a ɣmɔbe tibont tà ke nɔ, kí taa ilike nɔ kí de bicecekdenb, kí li ɣmɔbe lifaal paaki bó, ɣɔ kí baa kí lá paan n'bo.» ²²*Yesu len' nɔ ma nɔ, ne uje nɔ saa' u'nun bó, ki siere' ki bure' nin uyensaa, kime u ɣmɔbe lifaal ki gbien'.

²³*Yesu jiebe' ki liike' u'panpaankaab, ne ki tɔke' be ki ye: «Ní faa ki gbien' nin binib bà ɣmɔbe lifaal nɔ n' kɔ Uwien ya bel ni.» ²⁴U len' nɔ ma nɔ, ne miyɔkm cuo' u'panpaankaab ceen, ne u tí tɔke' be ki ye: «N'bumu, Uwien ya bel ni ya kɔm faa ceen ne. ²⁵Ní faa nin ufàadaan n' kɔ Uwien ya bel ni ki cen' ñɔkma n' càare mikpelpienbonm ni.» ²⁶Ní tùɔre' ki beke' be ceen, ne bi tɔkeh tɔb ki teh: «O, nì te nɔ la, ɣme li fre kí ɣmere?» ²⁷*Yesu caan' bi'bo inun, ne ki tɔke' be ki ye: «Binib ne ɣa n' fre, Uwien wɔn ɣa n' gbele niba, u li fre kí tien ní'ke.»

²⁸Ne Pier tɔke' wɔ ki ye: «Tinbi wɔn la, ti dāan' tibont ke ne ki paan' a'bo-a!» ²⁹Ne *Yesu ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, unil wà ke dāan' u'den bii u'ninjieb bii u'ninsieb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu bii u'kpāan min nin tigbemɔnmɔnt bo la, ³⁰u li le iden nin ninjieb nin ninsieb nin naambe nin mubumu nin ikpāan, ní'ke bolm kobk fenfennɔ, ama u li le ijend mɔ. Ne uyo wà we ní nɔ, u lá li le limiel là ɣa ɣmɔbe gbenm. ³¹Bisenlierb lá li paan puoli ki yebe. Puoli bó yaab mɔ lá li liere usen ki yebe.»

**Yesu tí len' u'kuum nin
u'mekrm bó nta bo**

(Matie 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² *Yesu nin u'panpaankaab doh Yerusalem bó, ne u le usen. Bi joh ma nno u'panpaankaab ya yenn saa' ne bujewaambu cuo' bà mo pe u'bo nno. Nen saan ne u tí yin' u'panpaankaab piik nin bile nno u'ba saan ne ki cin' ki tókeh be ná li tí tu wó ni'bo. ³³ U tóke' be ki ye: «Li cengeh men, ti doh Yerusalem bó ne. Ti tí baa' la, bi li taa Unil ya Bijé kí ñukn bitótuórcienb nin *Yiko ya wónwóknb, be ní bu wó tibuur, kí ye u kpe mikuum, kí taa wó kí ñukn bà ña yé Sufmbe. ³⁴ Bi li lè wó, kí cere u'bo tíñinsent, kí ñì wó inalebe, kí yaan kí ku wó, ne wienta daali wó ní mekre bitenkpiib ni.»

Saak nin San ya miebu

(Matie 20:20-28)

³⁵ Tó, Sebede ya bijieb Saak nin San nekn' Yesu, ne ki tóke' wó ki ye: «Cenbaa, ti yé á tuo kí tien ti li mie ñe ná ne.» ³⁶ Ne u niire' be ki ye: «Ni yé ní tien ba ne kí de ne?» ³⁷ Ne bi ye: «A lá jin' a'bel la, á cère tí'ni uba ní li ke a'nojje bó, utó mo ní li ke a'nojen bó.» ³⁸ Ne u ye: «Na ben ni mieh nibonn ná. Ni li fre kí ji n li ji ijend yá nno-ó?» Bii ni li fre kí kó n li kó micécekm mà ni nno ni-ii? ³⁹ Ne bi ye: «Ti li fre.» Ne u ye: «Imón, ni li ji n li ji ijend yá nno, ki li kó n li kó micécekm mà ní nno ni. ⁴⁰ Ama binib bà li kèle n'nojje nin n'nojen bó nno wón, na yé min ne li gènde be. Uwien ne li de mifenm nno u bonde' mè ki ble' binib bà nno.»

⁴¹ U'panpaankaab piik bà sèen' nno cii' Saak nin San tóke' wó ki ye bà, ne bi'benku ni cin' ki beh bi'bo. ⁴² Nen saan ne u yin' be u'ba saan ki tóke' be ki ye: «Ni

ben ní te ma ugendun wuu ni. Bà yé idu ya berb wóbndeh i'ñib ne, ne bà ñmóbe ticiént nno wógeh be bi'tuóm kpe ma bo. ⁴³ Na ní li te nno ninbi ni. Ni'ni wá yé wó ní li yé ucien la, wó ní tien u'ba ni'tonsón. ⁴⁴ Ni'ni wá yé wó ní li yé usenlier la, wó ní tien u'ba ni'ke ya yonb. ⁴⁵ Kime Unil ya Bijé ña baa' ugendun wuu ni be ní sòn kí de wó. U baa' wón ne ní sòn kí de binib, kí kpo ñó kí de binib bà yebe kí wíe.»

Yesu likre' Bartime

(Matie 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ *Yesu nin u'panpaankaab tí baa' Seriko ya du ni. Bi ñeh u'ni uyo wá nno ne linigocienl paan' bi'bo. Ujuón uba ke sengbaal ki mieh, bi yih wó Bartime, u yé Time ya bije. ⁴⁷ U cii' bi ye Nasaret ya *Yesu ne gèbreh, ne u cin' ki wuureh ki teh: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muó nni micécekm.»

⁴⁸ Linigol nno tengeh u'bo ki teh wó ní ñmile, ama u túóreh ki wuureh ne ki teh: «*Dafid ya yaabile, muó nni micécekm.» ⁴⁹ Ne *Yesu sere' ki ye: «Yin wó men ní.» Ne bi yin' wó ki tóke' wó ki ye: «Cuo a'ba! Fii kí sere, u yih ñe.»

⁵⁰ Ne u wíe' u'liergbenku, ki fii' wukbu, ki baa' *Yesu saan. ⁵¹ *Yesu niire' wó ki ye: «A yé ní tien ba kí de ñe?» Ne u ye: «Cenbaa, n yé ní likre ne.» ⁵² Ne *Yesu ye: «Li joh, a'tekjim ne ñmien' ñe.» U likre' i ya tàan bo, ne ki paan' *Yesu bo.

**Binib kpiekreh Yesu u
tì kón' Yerusalem ni**

*(Matie 21:1-11; Luk
19:28-40; San 12:12-19)*

11 *Yesu nin u'panpaankaab tí neke Yerusalem ki tuo' Betifaaje nin Betani ya du. Ì te Olifi ya siin ya juól bó ne. Bi tí tuo' ni'saan ma nno, ne u sòn' u'panpaankaab ni bile ² ki tóke' be ki ye:

** 10:38 Yesu taa' tinennent tule ne ki wuón' ijend nno yebe ki kpe ma bo. Tun si: kí ñu kijendyiek ni bii kí lùo ijend ni.

«Li joh men udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tì kɔn' u'ni la, ni li pɔk kí le uɲuunfanfaan uba lùo. Uba ŋa laan jèke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní. ³Unil niire' ne ki ye be tien' ni loreh wɔ la, ní ye: «Yonbdaan ne cieke wɔ. U li jiin wɔ ní fenfenna wu.»»

⁴Bi bure', ne ki tì laa' uɲuunfanfaan nno lùo iden iba saali bunañɔbu saan ki neke usen. Ne bi cin' ki loreh wɔ. ⁵Binib bà se ni'saan nno ya biba niire' be ki ye: «Ni teh ba sɔ? Be tien' ni loreh uɲuunfanfaan wu nɔ?» ⁶Ne bi jiin' be *Yesu bi ye be ní ye ma nno. Ne binib nno cèbe' be bi bure', ⁷ki tuke' uɲuunfanfaan nno ki baa' *Yesu saan, ne ki taa' bi'lier ki paan' u'bo, *Yesu jèke'. ⁸Nen saan ne biba taah bi'lier ki pèreh usen ni ki yebe. Bitɔb kɔh kumuɔku ni, ki bereh tifer ki mɔ lá pèreh. ⁹Bà le usen nno nin bà pɛ puoli nno ke wuureh ki teh: «Osana^{††}, Uwien ya mɔnm ní li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nno bo. ¹⁰Uwien ya mɔnm ní li te ti'yaaje *Dafid ya bel là we ní nno bo. Osana, Uwien wà te paaki bó.»

¹¹Tɔ, *Yesu tì baa' Yerusalem, ki kɔn' Uwien ya duku^{‡‡} ya luo bo, ki liike' ti-bont ke. Uwien benh wù ní kɔ ma nno, ne wɔn nin u'panpaankaab piik nin bile nno ñen' ki bure' Betani ya du bó.

Yesu wie' bukenkenbu buba miɲùm

(Matie 21:18-19)

¹²Kutaaku faa', ne *Yesu nin u'panpaankaab ñen' Betani ya du ni ki bure'. Bi joh ma nno ne mikònm tì cuo' wɔ. ¹³U laa' bukenkenbu buba tì se fɔnfɔkm ki ŋmɔbe tifer. Ne u jon' wɔ ní tì liike u li le niba bu'bo bii wa ní le. U tì baa' bu'nintuɔli, ki laa' tifer baba ne bu'bo. Kime na là yé kenken ya lònùonyo. ¹⁴Ne u tɔke' busubu nno ki ye: «Uba ŋa ji li le bil liba a'bo fiebu.» Ne u'panpaankaab cii' u len' ki ye bà.

Yesu ŋɔre' binib Uwien ya duku ya luo bo

*(Matie 21:12-17; Luk
19:45-48; San 2:13-22)*

¹⁵Yesu nin u'panpaankaab tì baa' Yerusalem. Ne *Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki cin' ki ŋuɔh binib bà kuɔreh tiwent nin bà daanh tiwent nno ki ñen-deh; ki tureh bilikkpendb ya teb nin bà kuɔreh inenjel nno ya biemu ki gbðbreh. ¹⁶Wa cèreh nib tukeh went ki gèbreh Uwien ya duku ya luo bo.

¹⁷Nen saan ne u tɔke' be ki ye:

«Nì ke! *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Bi li yin n'duku inibol ke ya kaare ya duku ne»,

ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tanaanbùol ne.»

¹⁸Bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb cii' *Yesu tien' ma bo. Ne bi nuunh bi li tien ma kí ku wɔ, ama ki ji fenge wɔ. Kime u'wɔknm sɔnge linigol nno ya yenm ceen ne. ¹⁹Nì juɔre' ma nno, ne *Yesu nin u'panpaankaab tí siere' udu nno ni.

Yesu wie' bukenkenbu bùa miɲùm nno kuore'

(Matie 21:20-22)

²⁰Kuteŋesɔnsɔnku, ne bi cuonh ki gèbreh bukenkenbu nno saan, ki laa' bù kuore' paaki ki tì ci' tingi. ²¹Ne Pier tiere' nà wun tien', ne ki tɔke' *Yesu ki ye: «Cenbaa, liike, a wun wie' bukenkenbu bùa miɲùm nno, kuore'-a!» ²²Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Teke men Uwien kí ji. ²³N tɔkeh ne imɔn ne, unil wà ke li tɔke lijuɔl lie kí ye lè ní fii kí tì lu miñuncienm ni, ki teke' ki jin' ki ye nì li tien ten u len' ma bo, ka maaleh milele la, nì li tien nno ne. ²⁴Nen bo ne n tɔkeh ne ki teh ni mie' Uwien nibonn nà ke ni'kaare ni la, ní li du kí ye ni laa' ne ŋɔ, ne ni li mɔnbe kí

^{††}11:9 Liike Matie 21:9.

^{‡‡}11:11 Liike Matie 12:5.

le nè ne. ²⁵ Uyo wà ni te ki kàareh, kí lá tiere ki ye uba ñmòbe ne tigber tà ke la, ní fère udaan ño ni'Baa wà te paaki bó nno mɔ́ ñ fère ne ni'biil. [²⁶ Ama na fère' ni'tɔb la, ni'Baa wà te paaki bó mɔ́ ña ñ fère ne.>]»^f

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usen wɔ ñ tien u teh nà nɔ?

(Matie 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Yesu nin u'panpaankaab tí liebe' ki baa' Yerusalem ni. *Yesu kɔn' ki cuonh Uwien ya duku ya luo bo, ne bituɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbe ya cienb baa' u'saan, ²⁸ ki niire' wɔ ki ye: «A ñmòbe usen á tien a teh nà nɔ-ɔɔ? Ñme ne de' ñe usen á tien nè?» ²⁹ Ne u ye: «N'mɔ́ li niire ne iniire iba kpein ne. Ni fre' ki jiin' nni la, n'mɔ́ li tɔke ne n ñmòbe usen wà ki teh n teh nà nɔ. ³⁰ San là siih binib Uwien ya ñunm ma nno, ñme ne là de' wɔ usen-i? Uwien bii binib ne? Tɔke nni men.»

³¹ Nen saan ne bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien ne de' wɔ usen la, u li niire te kí ye: «Be tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?» ³² Ta ñ fre kí ye binib mɔ́ sɔ.» Bi fenge linigol nno mɔ́, kime bi'ke tuo' ki ye San là cinbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ne. ³³ Ne bi tɔke' *Yesu ki ye: «Ta ben.» Ne u'mɔ́ ye: «N'mɔ́ ña ben, ka ñ tɔke ne wà de' nni usen ñ tien n teh nà nɔ mɔ́.»

Bikpàab bà bre ya kpenjenm

(Matie 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 Ni ya puoli bó ne *Yesu pɔn' be mikpenjenm ki ye: «Uje uba ne là ñmòbe bukpaabu, ki caan' bukpaabu nno ni tisir tà bi taah tu'bii ki ñeh fen nno, ne ki beke' ki linde' bù, ki gbin' kubùoku kùà bi li ñmengeh isibii nno bu'ni, ki caan' kininbentaak bu'ni, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, ne ki bure' usen. ² Uyo wà

isibii nno tí ben' nno, ne u sɔn' utonsɔnl uba bikpàab nno saan, wɔ ñ tí teke wɔn ukpedaan ya bó ní. ³ Utonsɔnl nno tí baa' ne bi cuo' wɔ ki ñi', ki ñɔre' wɔ, u liebe' inuɔkuon. ⁴ Ukpedaan nno tí sɔn' utonsɔntɔ bi'saan. Ne bi tí ñiñi' ki cube' u'yul, ki susuke' wɔ. ⁵ U tí liebe' ki sɔn' utonsɔntɔ bi'saan. Wɔn tí baa' ma, bi ku' wɔ ne. U liebe' ki sɔnsɔn' bitonsɔnb bi'saan bi yebe, bi tí ñiñi' biba, ki kuku' bitɔb. ⁶ U'bijé baba ne ji sien' u'saan, u yé u'bijé nno cɛen. Ne u fɔre' ki sɔn' wɔ bi'saan, ki maaleh ki teh u yé u'bijé ma nno, bi li tí bo wɔ ne. ⁷ Ama bikpàab nno laa' u'bijé nno we ní ma nno, ne bi tɔke' tɔb ki ye: «Wɔn ne yé u'faajil, cère men tí ku wɔ ño lifaal nno ñ juore ti'yaal.» ⁸ Ne bi cuo' wɔ ki ku', kí ñen' ki tí wie' kpegbaal.

⁹ «Tɔ, ukpedaan nno li tien mila? U li baa kí lá ku bikpàab nno ne, kí taa bukpaabu nno kí guun bikpetɔb. ¹⁰ Na kaan' *Uwien ya gbɔnku ni nì kele' nà saan ki ye: «Litenl là bidumeb wie' lè nno, len ne lá tien' litenkpiekl là co kuduku nno ne-εε?»

¹¹ Yonbdaan ne tien' nno, ne nì ñmòbe kuñuɔrku ti'nun bó.» ¹² *Sufmbe ya cienb bende' ki ye *Yesu pɔn' ben ne mikpenjenm. Nen bo ne bi'nun mɔ́n be ñ cuo wɔ, ama bi fenge' linigol nno ne ki siere' ki dàan' wɔ.

Sesa ya lenpolike

(Matie 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Bi sɔn' *Farisienmbe biba nin uber Herod yaab ya biba *Yesu saan be ñ tí dele wɔ, wɔ ñ len kí lòle u'ba. ¹⁴ Bi tí baa' ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa, ti ben ki ye a tɔkeh tigbemɔnt ne, ka fenge uba, ka boh uba ki cen' u'tɔ. A wɔngèh te Uwien ya sen mɔnmɔnm ne. Tɔ, ti ñmòbe usen

^f11:26 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba migbiirm 26 ña te tu'ni.

tí li pèh lenpo ki dienh ubercien Sesa bii ta ñmòbe?⁸⁸ Tí li pèh bii ti la pèh?»

¹⁵ *Yesu ben ki ye bi yé iñuon ilele ya nib ne, ne ki tóke' be ki ye: «Be tien' ni bikreh nni? Taa men milikbim miba ní ñ liike.» ¹⁶ Bi taa' ní; ne u niire' be ki ye: «Ŋme ya nennenku nin u'yel te mi'bo?» Ne bi ye: «Ubercien Sesa.» ¹⁷ Ne u tóke' be ki ye: «Taa men nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann, kí de Uwien.» U len' nno ma nno ne ni cuo' be miyokm ceen.

Bitenkpiib ya mekrm ya gber

(*Matie 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸ Nì ya puoli ne Saduseyenmbe biba baa' *Yesu saan. Ben ne lienh ki teh bitenkpiib ña ní mekre nno. ¹⁹ Bi tóke' wɔ ki ye: «Cenbaa, Moyis là kele' yiko ki de' te ki ye: «Unil ya ninje kpo' ki cère' u'po, ka ñmòbe buk la, wɔ ní kere ukpooii nno, kí maa mubumu kí de u'ninje wà kpo' nno.» ²⁰ Tɔ, ninjeb bilole biba ne là te, ne ukpiek lá kuon' upii, ki kpo', ka maa' buk. ²¹ Wà tɔ u'bo nno kere' ukpooii nno ki mɔ kpo' ka maa' buk. Wà mɔ tɔ wɔn bo nno mɔ kere' wɔ ki mɔ kpo' ka maa' buk. ²² Bi-jeb bilole nno ke tien' nno ki kpo' ka maa' buk. Upii nno mɔ ti fɔre' ki kpo'. ²³ Tɔ, bitenkpiib lá mekre' uyo wà la, ñme li si upii nno? Kime bi'ke bilole kuon' wɔ ki ti bòn ne.»

²⁴ Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Na ben nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ya tingi, ka ben Uwien ya tuom kpɛ ma bo. Nen ne cèreh ni tùreh. ²⁵ Bitenkpiib lá mekre' la, jeb ña ní kuon' piib, piib mɔ ña ní kun cɛr. Bi li te ten Uwien ya tondb ne paaki bó. ²⁶ Bitenkpiib ya mekrm men la, na kaan' Moyis ya gbɔnku ni nà saan Uwien là len' nin Moyis kufetuku kuba saan kù teknh umu ka wih nno ne-εε? U là tóke' Moyis ki ye: «Min ne yé *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien.» ²⁷ Uwien ña

yé tenkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien ne. Ninbi lienh ki teh bitenkpiib ña ní mekre ma nno ni tùre' kpelkpel ne.»

Li le wɔbl yé wɔbkiekl-i?

(*Matie 22:34-40; Luk 10:25-28*)

²⁸ *Yiko ya wɔnwɔknl uba là te ni'saan ki cii' bi nieh nin tɔb ma, ne ki laa' *Yesu jiiin' be mɔnmɔnm ma bo. U nekn' *Yesu ki niire' wɔ ki ye: «Ŋwɔb ke nni li le yé likpiekl-i?» ²⁹ Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Liwɔbkiekl si: «Ninbi Israyel yaabe, li cengeh men: Yonbdaan Uwien baba ne yé Yonbdaan. ³⁰ Li yé a'Yonbdaan Uwien nin a'fɛl ke nin a'tetem ke nin a'yenmaale ke nin a'tuom ke.» ³¹ Liwɔbl là tɔ si: «Li yé a'tɔ ten a yé a'ba ma bo.» Wɔbl liba ña te ki gèbre' lie ya wɔbl.»

³² Ne u tóke' *Yesu ki ye: «Cenbaa, a tóke' tigbɛmɔnt ne. A tóke' ki ye Yonbdaan Uwien yé Uwenbaabe ne, uba ña te ki pukn' u'bó ma nno, tù te ne. ³³ Unil yé Uwien nin u'fɛl ke nin u'yenmaale ke nin u'tuom ke, ki yé u'tɔ ten u yé u'ba ma bo la, nen ne mɔn ki cen' wɔ ní li taah tiwent ki teh ituore ki windeh ki dienh Uwien nin mipum ke ya bol.» ³⁴ *Yesu laa' u len' nin mibenm, ne u tóke' wɔ ki ye: «Ŋa fɔke nin Uwien ya bel.» Nen gèbre' ma nno, uba ña ji kaabe' ki niire' *Yesu niire ki pukn'.

Uwien ya Nigendke Kristo nin Dafid ya gber

(*Matie 22:41-46; Luk 20:41-44*)

³⁵ *Yesu là te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gber ma nno, ne ki niire' be ki ye: «Nì tien' mila *Yiko ya wɔnwɔknb lienh ki teh Uwien ya Nigendke Kristo yé *Dafid ya yaabil-i? ³⁶ Mifuoñanm là cère' *Dafid bugben len' ki ye:

«Yonbdaan Uwien tóke' n'Yonbdaan ki ye:

⁸⁸12:14 Liike Matie 22:17.

Kèle n'nojje bó,
 kí tì baa uyo wà
 n li cèrè á te a'nennendb bo litaal.)
³⁷ *Dafid mənən là yin' Uwien ya
 Nigendke Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien'
 mila ki liebe' ki yé u'yaabil-i?» Linigo-
 cienl cengeh *Yesu ya gber, ne nì ñme
 lè cæn.

Li ben men Yiko ya wənwəknb bó

(Matie 23:1-36; Luk 20:45-47)

³⁸ Yesu wəknh bə Uwien ya gber, ne
 ki təkheh bə ki teh: «Li ben men *Yiko
 ya wənwəknb bó. Bi yíe bə ní li guoh
 tiliergbengt ne ki gaakeh, ki yíe binib
 ní li gbaandeh ki fuondeh bə mudaamu
 ni, ³⁹ ki yíe bə ní li kaah binikpekpiekb
 ya kànkàan itáan ya dur ni nin tinacent
 ni. ⁴⁰ Ben ne jinh ki pendeh bikpopiib, ki
 kàareh nì wuəkreh, ki bəndeh binib ya
 nun bó. Nen bo ne Uwien li tùore kí dere
 bi'tub cæn.»

Ukpopiiceekdaan uba ya pum

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Tɔ, *Yesu ke ki neke Uwien ya pum
 ya likkpienbùol, ne ki likeh linigol nno
 kpiendeh len ilike ma bo. Bifaadenb bà
 yebe bàareh ki kpiendeh ilike len ì yebe.
⁴² Ukpopiiceekdaan uba mə baa' ki lá
 kpien' milikbim mile ma baa' gbənkú
 kuba mənən. ⁴³ Ne *Yesu yin' u'pan-
 paankaab ki təkhe' bə ki ye: «N təkheh ne
 imən ne, ukpopiiceekdaan wuɔ kpien'
 ilike ki cən' bà ke kpien' nno. ⁴⁴ Kime
 bi'ke de' ka pəkre' bi'like ya pəkl. Ama
 wən yé uceekdaan ne, ki tonde' u ñməbe
 nə ke nno ki lá kpien'.»

Bi lá li bere Uwien ya duku

(Matie 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 *Yesu siere' Uwien ya duku ya
 luo bo ki ñen', ne u'panpaankaab
 ni uba təkhe' wə ki ye: «Cenbaa, liike iten
 yíe gbenge ki kpe ma bo-a! Liike bi taa' yè
 ki men' tidur tù ñməbe kuñuorku ma bo-

al!» ² Ne u təkhe' wə ki ye: «A laa' tiducient
 tuu nɔ-ɔɔ? Bi lá li bere tu'ke ne, tenl liba
 mənən ña lá li juore kí li pe təl bo.»

Ijend ya yo lá li te ma bo

(Matie 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu jon' ki tì kèlè' Olifi ya siin ya juol
 bo, Uwien ya duku ya nuun bó, ne Pier
 nin Saak nin San nin Andre baa' u'saan
 bi'baba, ki lá niire' wə ki ye: ⁴ «Tɔke te, ti-
 bont nno ke lá li tien uyo wà? Ku le diəku
 ba li wuon kí ye uyo nno baa'.» ⁵ Ne u cin'
 ki təkheh bə ki teh: «Li ben men, ki la cèrè
 uba ní tuln ne. ⁶ Kime binib lá li baa ki
 yebe kí li ñməbe n'yel ki teh bi yé min
 ne, kí tuln binib bà yebe. ⁷ Ni lá cii binib
 tɔh lituol kənkənm ni bii fənfəkm la, ni la
 cèrè ni'fəl ní li tiinh. Kime tu ya bont ke li
 tien ne kí yaan, na laan yé gbengbenyo.
⁸ Kime linibol liba li jèke linibotəl. Libel
 liba ya nib mə li jèke libetəl yaab. Kitink
 li jènge bùol, bùol. Mikənm mə li lu. Nì
 li te ten imerwien ya cincinm ne.

⁹ «Ninbi ben wən, li ben men. Bi lá li
 cuo ne kí jon tibuur, kí ñi ne itáan ya dur
 ni. Min bo, bi lá li tuke ne kí jo tibuur idu
 ya cienb nin biberb saan. Nno ne ni li yé
 n'mənkunb bi'saan. ¹⁰ Bi li kpaande tig-
 bəmənəmənt tuu inibol ke saan ne kí yaan.
¹¹ Bi cuo' ne ki jon' tibuur la, ni la pək kí li
 yəke ni li len kí ye bà. Uyo nno lá baa' la,
 *Mifuoñaanm ne li təkhe ne ni li len kí ye
 bà. Na yé ninbi ne li len, *Mifuoñaanm
 ne li len. ¹² U ya yo ne unil li kuore u'n-
 inje, bə ní ku wə. Baa mə li kuore u'buk,
 bə ní ku kè. Mubumu mə li fii kí sere mu'-
 naambe nin mu'baambe bo, kí cèrè bə ní
 ku bə. ¹³ Min bo ne binib ke li nen ne.
 Ama wà ke li mìnde kí li ñməñməbe kí tì
 fore nno, wən ne li ñmere.»

Nibonn nə ñməbe ijuoke ya gber

(Matie 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ «Ni li le ijuoke ya bonn nə saah
 tibont tà ke mən nno se na bi li sere
 nə saan. (Wà ke kàanh la, wə ní li ciih

ni'tingi.) Uyo nno lá baa' la, bà li te Sude ya tinfenm ni nno, be ní sen kí jo ijuon bó. ¹⁵ Wà te kudulekaaku ya paaki la, u la jire kí kò iden ni, kí taa niba. ¹⁶ Wà mɔ te ikpàan bó la, u la liebe kí kun, wɔ ní tì taa u'liergbenku. ¹⁷ U ya yo bipiib bà punbe nin bà ñmɔbe mubumu mùa ñaanh, li ñmɔbe micedeem ne. ¹⁸ Li kàareh men, Uwien la cèrè nè ní tien kusenafuoku. ¹⁹ I ya den binib li ji ijend kí gbien. Haali uñdun ya cincinm kí lá baa fenfenna, nib ña laan jin' i ya jend ya bol, ka ji li li ji yè fiebu. ²⁰ Yonbdaan ña bi kùore' ijend nno ya wien bo la, uba mɔnɔn ña bi li ñmɔre. U gènde' binib bà nno bo ne cèrè' u kùore' iwien nno bo.

²¹ «U ya yo unil tòke' ne ki ye: «Liike men, Uwien ya Nigendke Kristo te nie saan' bii «u te nie bó» la, ni la tuo. ²² Kime bitonnenmɔnkunb li baa. Biba li ye bi yé Uwien ya Nigendke Kristo ne. Bitɔb li ye bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ne. Bi li tien micincilm ya bont nin miyɔkm ya bont, kí tuln binib. Bi li nuunh nì tuo' la, be ní tuln Uwien gènde' binib bà nno mɔnɔn ne. ²³ Ninbi li ben men. N kpie' kí tòke' ne tigber nno ke ñɔ.»

Unil ya Bijè ya baam ya gber

(Matie 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ «Ama, ijend nno ya yo gèbre' la, uwien li biike, uñmaal ña ji li wien, ²⁵ Iñmaabii li cecere kí lu, tibont tà ñmɔbe mituom paaki bó li jènge. ²⁶ U ya yo ne bi li le Unil ya Bijè te titewɔlgbont ni, ki we ní, ki ñmɔbe ufaa nin ukpieke ki gbien'. ²⁷ U ya yo ne u li sɔn Uwien ya tondb be ní jo lenpuoli nin nintuoli nin ugen nin ujie bó, kí cin utingbaan uba kí tì baa utɔ, kí taan Uwien gènde' binib bà nno ke.»

Bukenkenbu ya kpenjem

(Matie 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ «Bukenkenbu ya tetem yé mikpenjem ne ni'bo. Ni lá laa' bù tɔh isigben, kí bundeh la, ni ben ki ye nì neke uñalend ne*. ²⁹ Nno ne, ni lá laa' tibont tuu teh la, ní li ben kí ye Unil ya Bijè nekn' ni'nañuon saan ñɔ†. ³⁰ N tòkeh ne imɔn ne, tibont nno ke li tien kí le fenfenna ya nib bie ña laan kpo' ki gben'. ³¹ Kutaaku nin kitink li gben. Ama n'gber tun ña ñmɔbe tù ní gben.»

Uba ña ben lidaali là

Unil ya Bijè li baa ní

(Matie 24:36-44)

³² «Ama uba ña ben tibont nno li tien lidaali là bii uyo wà. Paaki bó, Uwien ya tondb ña ben. U'Bijè mɔnɔn ña ben, Uwien Baa baba ne ben. ³³ Li ben men ki la gɔh, kime na ben uyo nno. ³⁴ Nì naan uje wà joh usen kí tòke' u'tonsɔnb ki ye be ní li likeh u'den mɔnmɔnm, ki wuon' wà ke u li sɔn lituonl là, kí tòke' u'nañɔguurl ki ye u la gɔh, kí yaan kí bure' ne. ³⁵ Nen bo, la gɔh men, kime na ben uyo wà ududaan li baa ní. U li baa ní kutajuoku-uu, kuyoku-uu, ukuojemuɔyo-oo, kutenñaaku-uu, na ben. ³⁶ Li ben men, ñɔ u la lá lure kí baa kí le ni dɔ kí gɔh. ³⁷ N tòkeh ne nà nɔ n tòkeh binib ke ne, la gɔh men.»

Bi kpaan' iye be ní ku Yesu

(Matie 26:1-5; Luk 22:1-2; San 11:45-53)

14 Nì sien' iwien ile be ní jele *Sufmbe ya Pak ya nacenku. U ya yo ne bi ñmɔnh kpɔnɔ wà ña ñmɔbe ñòke. *Bitɔtuarcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nuunh bi li tien ma kí bɔle kí cuo *Yesu kí ku wɔ, ² ne ki tòkeh tɔb ki teh:

*13:28 Liike Matie 24:32.

†13:29 Liike Matie 24:33.

«Ti la cuo wɔ men kunacenu nɔɔ ya yo. Ti cuo' wɔ u ya yo la, udu ya nib li kpre.»

Upii uba wule' Yesu ya yul bo lefina

(Matie 26:6-13; San 12:1-8)

³Tɔ, *Yesu là te Betani ya du ni, Simɔn ujend den ki jinh tijier. U jinh uyo wà nɔɔ ne upii uba kɔn' ní ki tuke lefina uba u'daaku faa cɛɛn alabaat[‡] ya dingl ni, bi yih lefina nɔɔ naar. Upii nɔɔ kpɔbre' lid-ingl nɔɔ ya tule, ki taa' lefina nɔɔ kɛ ki wuwule' *Yesu ya yul bo. ⁴Binib bà te nì'saan nɔɔ ya biba ya benku ni ben', ne bi niireh tɔb ki teh: «Bɛ tien' u ñɛnde' lefina wuɔ nɔɔ? ⁵Bi bi li fre kí kuɔre wɔ kí lɛ nè ñ gèbre iwentun kobiita ya paaku kí taa kí gbiire bijiinb-a!» Nɛ ki kɔnh nin upii nɔɔ. ⁶Nɛ *Yesu ye: «Cère wɔ men wɔ ñ fuore. Bɛ tien' ni ŋaabeɛh u'yenm nɔ nɔɔ? U tien' nà mɔn nɛ ki de' nni-a! ⁷Bijiinb li li te nì'saan uyo kɛ nɛ. Ni yíe ní tore bɛ uyo wà la, ni li fre kí tore bɛ; ama min ŋa ñ li te nì'saan uyo kɛ. ⁸U tien' u li fre kí tien nà nɛ. U taa' lefina nɔɔ ki wule' n'bo ki kpie' ki bonde' n'gbenent ŋɔ bɛ ñ sube nni nɛ. ⁹N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, bi li kpaande tiggɛmɔnmɔnt tuu uɣendun ni nà saan kɛ nɔɔ, bi li len u tien' nà nɔ bɔ, ŋɔ binib ñ li tien u'bo.»

Sudas yíe wɔ ñ kuɔre Yesu

(Matie 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰*Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt nɔɔ jon' ki tì laa' bitɔtuɔrcienb ki ye u li taa *Yesu kí ŋukn bɛ. ¹¹Bi cii' nɔɔ ma nɔɔ bi'yenm sɔnge' cɛɛn, nɛ bi pùon' ki ye bi li de wɔ ilike. Nɛ u bure' ki tì nuunh u li ñɛ isen yà kí taa *Yesu kí ŋukn bɛ.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbe ya Pak ya nacenu

(Matie 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; San 13:21-30)

¹²Kpɔnɔ wà ŋa ŋmɔbe ñɔke ya nacenu ya cincindaali, lidaali là bi kòreh *Sufmbe ya Pak ya pefanfaan nɔɔ ne *Yesu ya panpaankaab niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ŋɛ kunacenu nɔɔ ya jier le saan-i?» ¹³Nɛ u tɔke' u'panpaankaab ni bile ki ye: «Ní jo udu bɔ. Ni tì kɔn' u'ni la, ni li lɛ uje uba u tuke liñuncuɔl ki cendeh nɛ. Ní paan u'bo, ¹⁴kí tì kɔ u li kɔ iden yà ni nɔɔ ni kí tɔke udendaan kí ye: «Tí' Cɛnbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji kunacenu nɔɔ ya jier ku le duku ni?» ¹⁵U li wuɔn nɛ lidutɔtuɔl ya paaki ya ducienku kuba bi bonde' kù ŋɔ, tibont kɛ te ku'ni. Ní tien te kunacenu nɔɔ ya jier kun ni.»

¹⁶Bi bure' ki tì baa' udu nɔɔ ni, nɛ ki laa' *Yesu tɔke' bɛ ki ye bi li lɛ nà kɛ nɔɔ, nɛ ki tien' kunacenu nɔɔ ya jier.

¹⁷Nì juɔre' nɛ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nɔɔ baa' ki kɔn' kuduku nɔɔ ni. ¹⁸Bi kɛ ki jinh uyo wà nɔɔ nɛ u tɔke' bɛ ki ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ninbi bà te ki jinh n'saan nɔ ni ya uba nɛ li kuɔre nni.»

¹⁹Bi'yenm saa' ki gbien', nɛ bi niireh wɔ jeje ki teh: «N teh min ŋa ñí-a?» ²⁰Nɛ u ye: «Ninbi piik nin bile biɛ ni ya uba nɛ li kuɔre nni. Min nin udaan nɛ taan' ki paan' lisenl ni nɔ. ²¹Unil ya Bijɛ li kpo tɛn nì kele' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ma bo nɔ nɛ. Ama unil wà li kuɔre wɔ nɔɔ nì bre udaan bo. Ba bi maa' wɔ mɔnɔn la, nì bi li tu u'bo.»

Yonbdaan ya jier

(Matie 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Korent yaab 11:23-25)

²²Bi te ki jinh tijier ma nɔɔ, nɛ *Yesu yuure' kpɔnɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ,

[‡]14:3 Liike Matie 26:7.

ki taa' ki de' be, ki ye: «Teke men. Nà sò yé n'gbenent.»²³ Nè ki taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ki taa' ki de' be, bi'ke ñun'.²⁴ Nè u tɔke' be ki ye: «Nà sò yé n'sèm. Men ne wɔngeh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtioku. Mì li puube binib bà yebe ya kpele bo.»²⁵ Nè ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ma ji li ñu sibii ya daam haali kí tì baa lidaali là n li liebe kí ñu mè midèfènm Uwien ya bel ni.»

**Yesu tɔke' Pier ki ye u li
nié kí ye wa ben wɔ**

(*Matie 26:31-35; Luk
22:31-34; San 13:36-38*)

²⁶ Bi gen' Uwien ya yuon ki gben' ne ki ñen' ki don' Olifi ya siin ya juɔl bo.
²⁷ Nèn saan ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Ni'ke li sen kí dàan nni, kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N li ku upekpaal ne ipe ke ní yere.»²⁸ Ama uyo wà n li mèkre bitenkpiib ni nno, n li liere ne kí jo Galile.»²⁹ Nè Pier tɔke' wɔ ki ye: «Bi'ke li sen kí dàan ñe mɔnɔn la, min ña ní sen.»³⁰ Nè *Yesu ye: «N tɔkeh ñe imɔn ne, kuñɔnku kuu a li nié bolm mita kí ye ña ben nni ne kí yaan ukuoje ní muɔ kí lere.»³¹ Nè Pier ñiikeh ki lienh ki teh: «Haali bi li ku min nin sin ke mɔnɔn la, ma ní nié kí ye ma ben ñe.» Nè bitɔb bà sien nno ke len' nno.

**Yesu kàare' ni'ba saan
bi yih nè Getsemani**

(*Matie 26:36-46; Luk 22:39-46*)

³² Tɔ, *Yesu nin u'panpaankaab tì baa' niba saan, bi yih nè Getsemani. Nè u tɔke' be ki ye: «Juore men nié saan, ní jo kí tì kàare.»³³ Nè ki taa' Pier nin Saak nin San ki bure'. Bujewaanbu cin' ki kɔh wɔ ne u'yenm saah.³⁴ Nè u tɔke' be ki ye: «N'yenm saa' ki tì kende' ten mikuum ne benh nin nni. Ni'mɔ ní juore nié saan, ki la gɔh.»

³⁵ U jende' ki jon' inun bó waamu, ne ki pùon' ki kàareh ki teh nì li tuo la, Uwien

la cère' ijend yie ya yo ní baa ní,³⁶ ki lienh ki teh: «O, n'Baa, a li fre kí tien nibonn ke. Cère ijend yie ní jende nni. Ama la cère nè ní li yé min yie nà, cère' nè ní li yé sin yie nà.»

³⁷ U liebe' ní u'panpaankaab bita nno saan, ki laa' bi dɔ ki gɔh ne, ne u tɔke' Pier ki ye: «Simɔn, a gɔh ne-εε? Ña ní fre kí la gùɔn kukurku kuba mɔnɔn-ii?»³⁸ La gɔh men, kí li kàareh ñɔ ki la lu biikm ni. Ni'yenm yie, ama mituɔm ne pɔre' ne.»

³⁹ Nè ki tí jende' waamu, ki kàare' nin i ya ñɔbonbaab.⁴⁰ U tí liebe' ní u'panpaankaab bita nno saan, ki laa' bi tí gɔh ne, kime migùɔnm ne ñònde' be, ba ben bi li jiin kí ye bà.

⁴¹ U tí jon' ki kàare' ki liebe' ní nta bo, ki tɔke' be ki ye: «Ni bie ki fuoreh ne ki dɔ ki gɔh-a! Nì dèkre'-a! Uyo baa'-a! Bi li taa Unil ya Bije kí ñukn bibierdenb.⁴² Fii men tí jo. Liike men, wà kuɔre' nni nno nekn' ní ñɔ.»

Yesu ya cuom

(*Matie 26:47-56; Luk
22:47-53; San 18:3-12*)

⁴³ U laan bie ki lienh ne Sudas u'panpaankaab piik nin bile nno ya uba nin linigol pɔk ki puɔ' u'bo ki tuke mujusiemu nin ilenben. Bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbe ya cienb ne sɔn' be ní.⁴⁴ Sudas wà kuɔre' *Yesu nno tɔke' linigol nno ki ye: «Ni lá laa' n jon' ki tì lɔkn' wà la, wɔn níno. Ní cuo wɔ, kí tùɔre kí li ñuuke wɔ ki joh.»

⁴⁵ Tɔ, Sudas tì baa' ne ki pɔk ki nekn' *Yesu ne ki ye: «Cenbaa,» ne ki lɔkn' wɔ.
⁴⁶ Nè bi cuo' Yesu.⁴⁷ Bà te ni'saan nno ya uba nère' kijusiek ki ge' ki paare' bitɔtuɔrcienb ya cien ya tonsɔnl uba ya tubl.
⁴⁸ Nè *Yesu tɔke' bà baa' be ní lá cuo wɔ nno ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilenben ní lá cuo nni ten n yé udukond ne-a!
⁴⁹ Idaan ke n là te ni'saan Uwien ya duku ya luo bo ne ki wɔknh binib, ne na cuo' nni u ya yo. Tɔ, ni cuo' nni fenfenno, ñɔ

nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno nè ñ tien ne.»

⁵⁰ Nen saan ne u'panpaankaab ke sen' ki daan' wɔ. ⁵¹ Unacenfaan uba ma là pe u'bo ki fifike' bukpelbu. Bi ye be ñ cuo unacenfaan nno ki ti dɛkre nin u'kpelbu, ⁵² ne u daan' bù ki sen' liñil ki bure'.

**Sufmbe ya buur ya
cekl yaab bun' Yesu tibuur**

(*Matie 26:57-68; Luk 22:54-55,
63-71; San 18:13-14, 19-24*)

⁵³ Bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien den. Bitɔtuɔrcienb ke nin *Sufmbe ya cienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb ma taan' ni'saan. ⁵⁴ Pier pe *Yesu bo, ki te fɔnfɔkm ki ti baa' bitɔtuɔrcienb ya cien den, ki kɔn' ki kɛle' biguguurb saan ki lokreh umu. ⁵⁵ Bitɔtuɔrcienb nin tibuur ya cekl yaab ke nuunh bi li dule nà bo kí biin *Yesu ŋɔ kí ku wɔ. Bi tien' ma ke ba laa' u'biil. ⁵⁶ Binib ligol nen' u'bo kutonnenku ke ya bol ama bi'gber nno ŋa cende'. ⁵⁷ Bi'ni biba fii' ki sere' ki nen' u'bo ki ye: ⁵⁸ «Ti cii' u len' ki ye u li bere Uwien ya duku kua binib men' kù nno, kí me kutaku iwien ita, nib ŋa ñ me kun.» ⁵⁹ U ya sen ni mɔnɔn bi'gber ŋa cende'.

⁶⁰ Bitɔtuɔrcienb ya cien fii' ki sere' binib nno ke ya siik ni, ne ki niire' *Yesu ki ye: «Ŋa ñ len kí jiin-ii? Ŋa ŋmɔbe tuba á len kí jiin binib bà biindeh ŋe nɔ-ɔɔ?» ⁶¹ Ne *Yesu ŋmin ka gere'. Bitɔtuɔrcienb ya cien tí niire' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo ne-εε? A yé ti pèkeh wà nno ya Bijε ne-εε?» ⁶² Ne *Yesu ye: «N yé wɔn ne. Ni li le Unil ya Bijε ke Uwien, mituɔm ke ya daan ya jie bó, ki li le u te titewɔlgbɔnt ni paaki bó, ki we ní.»

⁶³ U len' nno ma nno, ne bitɔtuɔrcienb ya cien kere' wɔn bugben ya lierl⁴, ne ki ye: «Ta ji nuunh mɔnkunl. ⁶⁴ Ni cii' u

suke' Uwien ma bo. Ni maaleh mila?» Ne bi'ke ye u bii' ki kpe mikum.

⁶⁵ Bi'ni biba cin' ki cereh u'bo tiñinsent ki taa' kukpelcieku ki pibn' u'nun bó, ki kureh wɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wà kure' ŋe.» Ne biguguurb nno taa' wɔ nin itenpe.

Pier nie' ki ye wa ben Yesu

(*Matie 26:69-75; Luk 22:56-62;
San 18:15-18, 25-27*)

⁶⁶ Pier te uluo bo uyo wà nno, ne bitɔtuɔrcienb ya cien ya piitonsɔnl uba baa' ⁶⁷ ki laa' Pier lokreh umu, ne u tɔure' ki liike' wɔ ki ye: «A'mò là te nin Nasaret ya *Yesu wuɔ ne.» ⁶⁸ Ne Pier nie' ki ye: «Ma ben, ka cii' a'lenm nno ya tingi.» Ne ki siere' ki kɔn' kunakuuku ni. [U ya yo ne ukuoje muɔ'.][§]

⁶⁹ Upiitonsɔnl nno tí laa' wɔ ne ki tí tɔke' binib bà te ni'saan nno ki ye: «Uje wuɔ ma yé *Yesu yaab ya uba ne.» ⁷⁰ Ne Pier tí nie' nle bo.

Ni tí pukn' waamu ne binib bà te u'saan nno ma tɔke' wɔ ki ye: «Ni yé imɔn ne, a yé *Yesu yaab ya uba ne, kime a'mò yé Galile ya nil ne.» ⁷¹ Ne Pier cin' ki nieh ki poleh ki teh: «Ma ben ni lienh unil wà ya gber nɔ, n nen' la, Uwien la daan nni» ⁷² Ne ukuoje pɔk ki muɔ' i ya taan bo ki lere'. Nen saan ne Pier tiere' *Yesu bi tɔke' wɔ ma ki ye: «A li nie bolm mita kí ye ŋa ben nni ne kí yaan ukuoje ñ muɔ kí lere» nno, ne ki muɔ' ceen.

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur

(*Matie 27:1-2, 11-14; Luk
23:1-5; San 18:28-38*)

15 Ni faa' kutenŋesɔnsɔnku, ne bitɔtuɔrcienb nin *Sufmbe ya cienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin tibuur ya cekl yaab ke kɛle' ki bonde' bi li tien ma bo. Bi lòle' *Yesu, ne ki taa' wɔ ki ti ŋukn'

⁴14:63 Liike Matie 26: 65.

[§]14:68 Bi kpie' ki kele' tiggɔnt tà nno ya tuba ni u ya yo ne ukuoje muɔ' ŋa te tu'ni.

Pilat. ²Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbe ya ber ne-εε?» Ne u jiin' wɔ ki ye: «Sin ne ye nɔ.»

³Tɔ, Bitɔtuɔrcienb nɔ biin' wɔ isen ya yebe ni. ⁴Ne Pilat tí niire' wɔ ki ye: «[Ja n len kí jiin-ii? Cenge bi biindeh ɛe mibi-inm mà ke ya bol-a!] ⁵Ama *Yesu ɛa ji jiin' ñɔbonl, ne ni cuo' Pilat miyɔkm.

**Bi bun' Yesu tibuur
ki ye u kpe mikum**

*(Matie 27:15-26; Luk
23:13-25; San 18:39–19:16)*

⁶*Sufmbe ya Pak ya nacenku ke nacenku ya yo la, Pilat li ñen lipekl ya nil wà linigol yíe wɔ ne kí wie. ⁷U ya yo ki laa' uje uba te lipekl ni bi yih wɔ Barabas. Wɔn nin binib bà là pe u'bo nɔ là kpiin' kukpiinku ne ki ku' unil uba. Nen bo ne bi là pekn' be. ⁸Linigol nɔ baa' Pilat saan ki tɔke' wɔ ki ye wɔ n tien u ti n teh ma kunacenku nɔ ya yo. ⁹Ne u niire' be ki ye: «Ni yíe n wie ne *Sufmbe ya ber ne-εε?» ¹⁰U niire' nɔ, kime u ben ki ye bitɔtuɔrcienb ɛmɔbe kinenk ne *Yesu bo, nen ne cère' bi taa' wɔ ki ɛukn' wɔ.

¹¹Ama bitɔtuɔrcienb ben sureh linigol nɔ ne ki teh be n tɔke Pilat wɔ n wie be Barabas. ¹²Ne Pilat tí niire' be ki ye: «Nɔ la, uje wà ni yih wɔ *Sufmbe ya ber nɔ n li tien wɔ mila?» ¹³Ne bi wuure' ki ye: «Kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo!» ¹⁴Ne Pilat tí niire' be ki ye: «U tén ki bi' li le biil ne?» Ne bi tũɔreh ki wuureh ki gbiekeh ki teh: «Kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo!»

¹⁵Pilat yíe wɔ n sɔnge bi'yenm ne ki wie' Barabas. U cère' u'sojambe ñi' *Yesu inalebe, ne u taa' wɔ ki de' be be n ti kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo.

Sojambe leh Yesu

(Matie 27:27-31; San 19:2-3)

¹⁶Sojambe nɔ taa' wɔ ki kɔn' Pilat den uluo bo, ne ki yin' bi'cekl ya sojambe ke ki taan', ¹⁷ki taa' kuliermón-mónku** kuba ki goln' wɔ, ne ki taa' ikonkon ki lɔnlɔn' uyukpekpɛ ki kpele' u'yul, ¹⁸ne ki teh ten bi pèkeh wɔ ne ki teh: «*Sufmbe ya berɔ, ti fuondeh ɛe-a!» ¹⁹Ki taah lilenbenl ki kpaakeh u'yul bo, ki cereh u'bo tiñinsent ne ki gbaandeh u'nun bó ki gòndeh. ²⁰Bi lè' wɔ ki tì gben', ne ki gore' kuliermónmónku nɔ, ki taa' u'wengolkaar ki jiin' ki goln' wɔ, ne ki taa' wɔ ki ñen' ki bure' be n ti kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo.

Bi kpe' Yesu udɔɔɔɔɔɔ bo

*(Matie 27:32-44; Luk
23:26-43; San 19:17-27)*

²¹Bi joh ma nɔ ne ki tì cende' uje uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirenn ya du ya nil ne, ki ñen' ikpàan bó ní. U yé Aleksand nin Lufus ya baa ne. Bi cuo' uje bugben ki wɔbn' wɔ, wɔ n tuke *Yesu ya dɔɔɔɔɔɔ. ²²Bi taa' *Yesu ki tì baa' niba saan, bi yih nè Golgota, ni'tingi si: «Kuyukpɔbku ya Bùol.» ²³Ne ki taa' midaam mà cuuke' uñɔke wà bi yih wù miir nɔ ki de' wɔ ki ye wɔ n ñu. Ne u yie' ka ñun'. ²⁴Sojambe nɔ kpe' wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo. Ne ki taa' u'wengolkaar be n ti gbiire ne ki fũɔre' imúɔn ki liike' wà ke li ji nà bó. ²⁵Ni là te kutenɛaaku tikur tiwe ne, ne bi kpe' wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo. ²⁶Bi là kele' nà cère' bi kpe' wɔ nɔ ki tebn' u'udɔɔɔɔɔɔ bo u'yul bó. Bi là kele' ki ye: «*Sufmbe ya ber.» ²⁷Bi kpe' idukond ile mɔ idɔɔɔɔɔɔ bo Yesu saan. Bi kpe' uba u'nɔjie bó, ki kpe' utɔ u'nɔgen bó. [²⁸Ne nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nɔ tien'. Ni kele' ki ye: «Bi kaan' wɔ ki kpɔbn' idukond bó ne.»]††

**15:17 U ya yo, biberb là guoh tiliermón tà ya daaku faa ne.

††15:28 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nɔ ya tuba ni migbiirm 28 ɛa te tu'ni.

²⁹ Binib bà gèbreh ni'saan nno sukreh wɔ ki gònbeh iyul ki tɔkeh wɔ ki teh: «Sin wà là ye a li bere Uwien ya duku kí lièbe kí me kù iwien ita nno ³⁰ ηmien a'ba, kí jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo-a!»

³¹ Bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔn-wɔknb mɔ leh wɔ ki teh: «U ηmien' binitɔb ne, ka ní fre kí ηmien u'ba-a! ³² Uwien ya Nigendke Kristo, Israyel yaab ya berɔ, jiire ní udɔpɔnpɔn wuu bo fenfennɔ, tí le ηɔ kí teke ηe kí ji-a!» Ne bi kpɛ' idukond yà u'saan idɔpɔnpɔn bo nno mɔ sukreh wɔ nno.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo

(*Matie 27:45-56; Luk 23:44-49; San 19:28-30*)

³³ Tɔ, kuwensiiku ya yo ne nì ci' ki biike' utingben ke bo ki tì baa' kutaa-juɔku tikur tuta ya yo. ³⁴ Tikur tuta ya yo ne *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «Elowi, Elowi, lama sabaktani?» Ni'tingi si: «N'Wien, n'Wien, be tien' a wie' nni?»

³⁵ Binib bà se ni'saan nno ya biba ηa cii' u wuure' ki ye ba mɔnmɔnm ne ki ye: «Li cengeh men u yih Eli ne.» ³⁶ Bi'ni uba sen' ki jon' ki tì yuure' ticitɔnt ki lá sèkn' midɛnmiηmiikm miba ni, ki taa' ki tuun' lilenbenl bo, ki tende' ki kòle' u'ñɔbu ki ye wɔ ní muɔre, ne ki ye: «Dàan men, tí liike Eli li baa kí lá jiin wɔ bii wa ní baa.»

³⁷ Nen saan ne *Yesu wuure' ufaa bo, ne ki kpo'. ³⁸ U ya yo ne kukpel-cɛkpekpiekku kù bore' Uwien ya duku ni bolm mile nno kere' ku'siik ni paaki ki tì ci' tingi. ³⁹ Sojambe kobk ya cien wà se *Yesu ya nun bó nno laa' u kpo' ma bo ne ki ye: «Imɔn, uje wuɔ mɔnbe ki yé Uwien ya Bije ne.»

⁴⁰ Bipiib biba mɔ là te ni'saan, ki se fɔnfɔkm ki likeh. Bi'ni uba si Mari Madelenn, utɔ si Saakbuk nin Yose ya naa Mari, utɔ mɔ si Salome. ⁴¹ *Yesu là te Galile ma nno, ne bipiib nno là pe u'bo,

ki sɔnh itùon ki toreh wɔ. Bipiib bà là pe u'bo ki tì baa' Yerusalem nno mɔ là te ni'saan ki yebe.

Yesu ya subm

(*Matie 27:57-61; Luk 23:50-56; San 19:38-42*)

⁴²⁻⁴³ Nì juɔre' ma nno ne uje uba baa' ní bi yih wɔ Yosef u yé Arimate ya nil, ki yé tibuur ya cekl yaab ya uba binib boh wɔ cɛen. U'mɔ là gu Uwien ya bel li baa ní uyo wà nno ne. Nì là yé kutaaku kù li faa *Saba ya daali, uyo wà bi bondeh *Saba ya daali nno ne. Yosef jon' Pilat saan nin lifèl ki tì tɔke' wɔ ki ye u tuo' la, wɔ ní cèbe wɔ *Yesu ya gbenent. ⁴⁴ Pilat cii' bi ye *Yesu kpo' ηɔ ma nno ne nì cuo' wɔ miyɔkm. Nen saan ne u yin' sojambe kobk ya cien ki niire' wɔ ki ye: «*Yesu kpo' ma nì wuɔke'-aa?» ⁴⁵ Ne u tɔke' wɔ u kpo' uyo wà. Pilat cii' u kpo' uyo wà ma nno, ne ki de' Yosef usen wɔ ní tì taa u'gbenent. ⁴⁶ Ne Yosef jon' ki tì de' kukpel-ciekku kuba, ne ki jiin' *Yesu ya gbenent udɔpɔnpɔn bo, ki taa' kù ki tenten' tù, ki taa' ki tì ble' ufele uba ni. Bi là cube' ufele nno kujɔtenku kuba ya kele ni ne, ne ki binde' kutengbengbenku kuba, ki biin' bufenañɔbu^{‡‡}. ⁴⁷ Ne Mari Madelenn nin Yose ya naa Mari laa' bi ble' *Yesu nà saan.

Yesu mekre' bitenkpiib ni

(*Matie 28:1-8; Luk 24:1-12; San 20:1-10*)

16 *Saba ya daali gèbre' ma nno, ne Mari Madelenn nin Saak ya naa Mari nin Salome jon' ki tì de' mikpɔm mà ya nu ηme be ní tì faan *Yesu ya gbenent. ² Saba ya daali gèbre', kutaaku kù li faa nno, ne bipiib nno wɔre' ki fii' nì biike ki bure' likul nno bó ki tì baa' ki laa' uwien te ki puɔreh. ³ Bi joh ma nno ne ki niireh tɔb ki teh: «[ηme li tì biire te kutenku nno?» ⁴ Bi tì tuo ni'saan sɔ, ki liike' ki laa'

^{‡‡}15:46 Liike Matie 27:60.

kutenku nno ŋa ji bi. Kù là yé kutencen-cienku ne. ⁵Bi tì baa' ki kòn' likul nno ni ne ki laa' unacenfaan uba ke unɔjie bó ki guo kulierpenpienku. Ne bujewaambu cuo' be ceen.

⁶Nen saan ne unacenfaan nno tɔke' be ki ye: «La cère men nè ní cuo ne jewaambu. Ni nuunh Nasaret ya *Yesu wà bi là kpe' wɔ udɔpɔnɔn bo nno ne. U mekre'-a! Wa ji te nie saan. Liike men, bi là taa' wɔ ki ble' nà saan sɔ. ⁷Li joh men, kí tì tɔke Pier nin u'panpaanketɔb kí ye u liere' be ki bure' Galile bó ŋɔ. Bi li tì le wɔ nen bó ne ten u là tɔke' be ma bo.»

⁸Nì beke' bipiib nno ceen ne bi ñen' likul nno ni ki tiinh bi'gbenent ke ŋɔh. Bujewaambu cuo' be ma nno ne ba tɔke' nil.

Yesu mekre' ki cère' bi laa' wɔ

(*Matie 28:9-10; San 20:11-18; Luk 24:13-35*)

[⁹*Saba ya daali gèbre', kutaaku kùà li faa nno ya tɛjaaku, *Yesu mekre' ma nno ne ki kpie' ki taa' u'ba ki wuɔn' Mari Madelenn. Wɔn ne yé upii wà isenpol ilole là ŋaake wɔ, *Yesu ŋɔre' yè nno. ¹⁰U jon' *Yesu yaab saan ki laa' bi te uyensaa ni, ki ke ki muɔh. Ne u tɔke' be ki ye u laa' Yesu. ¹¹Bi cii' u ye u laa' *Yesu u fuobe, ne ba teke' ki jin'.

¹²Ni ya puoli bó ne bi'ni bile là cuonh ki joh udugbaan bó. Bi joh ma nno ne *Yesu cère' bi laa' wɔ. Wa te ten u là te

ma uyo wà Mari Madelenn laa' wɔ nno. ¹³Bi liebe' bi'tɔb saan ki tì tɔke' be ki ye bi laa' Yesu, ne ba tí teke' ki jin'.

Yesu cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ

(*Matie 28:16-20; Luk 24:36-49; San 20:19-23; Itùon 1:6-8*)

¹⁴*Yesu fɔre' ki cère' u'panpaankaab piik nin uba laa' wɔ uyo wà bi te ki jinh tijier. U kòn' nin be ki ye be tien' ba teke' binib bà laa' wɔ u mekre' nno len' nà nno ki jin-i? Ne ki ye bi'yul ne faa. ¹⁵Ne ki tí tɔke' be ki ye: «Li joh men unɛndun ni ni'ke saan kí li kpaandeh tigbemɔnmɔnt binib ke saan. ¹⁶Wà ke li teke kí ji kí cère be ní sù wɔ Uwien ya ñunm ne li ŋmere. Wà ke ŋa teke' ki jin' la, Uwien li dere u'-tub. ¹⁷Binib bà ke li teke kí ji nno li tien miyɔkm ya bont. N'yel bo, bi li ŋɔre isenpol, ki li len milencenm, ¹⁸ki li cuo iwe ya ní tien be niba. Bi ñun' uñɔkñendke la, wa ní tien be niba. Bi li taa bi'nuɔ kí paan biwienb bo ne be ní faake.»

Uwien taa' Yesu ki don' paaki bó

(*Luk 24:50-53; Itùon 1:9-11*)

¹⁹Yonbdaan *Yesu tɔke' be tigber ki tì gben' ne Uwien cère' u don' paaki bó, ki tì kèle' u'jie bó. ²⁰Nen saan ne u'panpaankaab joh ni'ke saan ki tɔkeh binib tigbemɔnmɔnt. Ne Yonbdaan toreh be ki cèreh bi teh miyɔkm ya bont. Nen ne wɔnggeh ki teh bi lienh tigber tà nno te ne.]^{¶¶}

^{¶¶}16:20 Bi kpie' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni migbiirm 9 kí tì baa 20 ŋa te tu'ni.

Tigbemɔnmɔnt tà

Luk

kele' tù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kele' kugbɔnku kuu nno Luk ne. Wa yé Yesu ya tondb piik nin bile nno ya uba. Ama u tũre' ki nuun' bà là pɛ Yesu bo saan ne ki bende' u'gber cin' ma bo nin tù tì fɔre' ma bo. U là tɔke nin Pɔl u'sen ya jom ni ma nno ne cère' u bende' tù ki pukn'.

U kele' kugbɔnku kuu ki de' binib bà nno ɲa yé Sufmbe. Bi teke' Yesu ki jin' ne. Nen ne cère' u tɔkeh bɛ iñɔbonfafa ya tingi nin Sufmbe ya yaajetentienm mà ba ben mè nno.

Luk kele' kugbɔnku kua nɔ pɛ Matie nin Mark yaar bo ne, ama u kele' tigber tuba ta te Matie nin Mark nin San ya gbɔnt ni. Tun si: Yesu jon' ki fuonde' Mart nin Mari (10:38-42) nin Samari ya jenimɔn ya gber (10:29-37) nin uje wà ya buk bole' u liebe' ki laa' kè nno ya gber (15:11-32).

Luk bo, Yesu Kristo ne yé Yonbdaan ne, ki yé Uwien sɔn' wà wɔ n lá ɲmien binib. Imɔn, Uwien mekre' wɔn Yesu ne, ki de' wɔ mituɔm tibont ke bo. Luk ya gbɔnku ya gber tì tonde' Yerusalem ni ne (iyul 24) nin Yesu ya kuum udɔpɔnɔn bo nin u'mekrm bitenkpiib ni.

Nà cère' Luk kele' kugbɔnku kuu nɔ

1 Ni ben ki ye binib bà yebe ñikn' ki kele' tigbɔnt ni tibont tà là tien' tì'ni nno. ²Bi kele' tù ten binib bà là te tu'cincinyo ki laa' tù tien' ma bo, ki yé binib bà kpaandeh Uwien ya gber nno là wɔkn' te ma bo ne. ³Ne n'mɔ tũre' ki nuun' ki bende' tù cin' ma bo, ne ki maale' ki ye ni mɔn n'mɔ n paan tu'bo mɔnmɔnm kí kele' tù tentien ma bo, kí de sin ucien Teofil, ⁴ɲɔ a'mɔ n bende kí

ye bi wɔkn' ɲɛ tigber tà nno mɔnbe ki te ne.

**Uwien ya tond uba len'
ki ye bi li maa San**

⁵Uyo wà Herod là yé Sude ya ber nno, ki laa' utɔtuɔrke uba te, ki yé Abiya ya cekl yaab ya uba, bi yih wɔ Sakari; ki yih u'po Elisabet, u yé Arɔn ya yaabil. ⁶Bi'ke bile là yé binib bà cuube ne Uwien ya nun bó, ki boh Yonbdaan ya wɔb, ki teh u yé nà ke mɔnmɔnm. ⁷Ama ba là ɲmɔbe buk, kime Elisabet là yé uɲɔl ne, ne bi'ke bile là pore'-a.

⁸Ni kpaan' Sakari n sɔn lituonl Uwien ya nun bó, kime u'cekl li sɔn itũon Uwien ya nun bó uyo wà nno baa'. ⁹Ne bitɔtuɔrkaab ya tentienm bo, bi fũre' imũɔn, ni lu' Sakari bo, ne bi gènde' wɔ, wɔ n kɔ Yonbdaan ya dubenku ni, kí tì se liɲubl. ¹⁰Uyo wà u te ki sienh liɲubl nno, Uwien ya nib ligol te saali ne ki kàareh. ¹¹Nen saan ne Yonbdaan ya tond uba baa' u'saan, ki se bi sienh liɲubl liponpuol là bo nno ya jie bó. ¹²Sakari laa' wɔ ma nno, ni beke' wɔ, ne bujewanbu cuo' wɔ. ¹³Ne utond nno tɔke' wɔ ki ye: «Sakari, la cère' nè n cuo ɲɛ jewanbu. Uwien cii' a'kaare bó. A'po Elisabet li maa kibujebuk, ne á yin kè San. ¹⁴Ki li cère a'yenm n sɔnge kí gbien, ne binib bà yebe mɔ li pokn ki'màam bo. ¹⁵Ki li yé unikpekpiek ne Yonbdaan ya nun bó. Ka n ñu sibii ya daam, ka n ñu defefaam ke defefaam. *Mifuoñaanm li te ki'bo ki gbien haali ki'naa ya benku ni ne. ¹⁶Ki li cère Israyel yaab bà yebe n liebe kí paan Yonbdaan Uwien bo. ¹⁷Ki li ɲmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm nin mituɔm ten *Uwien ya ñɔbɔnsɔknl Eli ne. Ki li liere Yonbdaan usen, kí cère bibaambe n liebe kí taan nin bi'bumu buñɔbu, kí cère binib bà ɲa tuo' Uwien ya ñɔbu bó n li ɲmɔbe iyenmaale ten binimɔnb, kí cère binib n li yé binib bà bonde' bɛ n teke Yonbdaan.»

¹⁸ Ne Sakari tãke' utond nno ki ye: «Be li cère n' bende kí ye a len' nà nò, nì te? Kime min pore'-a ne n'po mɔ pore'.» ¹⁹ Ne utond nno jii'n wɔ ki ye: «N yé Uwien ya tond Gabriel ne, ki te Uwien ya nun bó ki sɔnh u'tùon. U sɔn' nni ní n' lá tãke ñe tigbɛmɔnmɔnt tuu ne. ²⁰ Tɔ, a'lɛnl li tebe, ña ji li freh ki lienh kí tì baa uyo wà nibonn nno n' tien, kime ña teke' ki jin' ki ye n tãke' ñe tigber tà nò ya yo lá baa' la, tù li tien.»

²¹ U ya yo ki laa' linigol nno gu Sakari li ñe ní Uwien ya duku ni uyo wà ne. U wuoke' ka ñen' ní ma nno ne nì beke' be cɛen. ²² U lá ñen' ní ka ji freh ki lienh, ne bi bende' ki ye u laa' niba ne tideknt yaam Uwien ya duku ni. Ne u wɔngɛh be migbaam, ka freh ki lienh.

²³ Sakari ya tùon ya wien tì gben' ne u lièbe' u'den. ²⁴ Nì tete ne u'po Elisabet lá punbe', ki bóle' u'ba ki tì baa' iñmaale iñun, ²⁵ ne ki maale' u'yɛnm ni ki ye: «A laa'-aa! Uyo wà Yonbdaan yíe ne ki muo' nni, ki ñen' nni ife ni binib ya nun bó.»

Uwien ya tond tãke' Mari ki ye u li maa Yesu

²⁶ Elisabet ya tenpunbe ya ñmaalluob ni, ne Uwien sɔn' u'tond Gabriel Galile ya tinfenm ya du uba ni, bi yih wù Nasaret. ²⁷ U là sɔn' wɔ ujefaan uba saan ne wa ben je, bi yih wɔ Mari. Bi là pun' wɔ uje uba ne u yé *Dafid ya yaabil, bi yih wɔ Yosef. ²⁸ Utond nno baa' ki kɔn' Mari den, ne ki ye: «N fuondeh ñe Mari. Yonbdaan tien' ñe tinimɔnt ki gbien', ne ki te nin ñe.» ²⁹ Mari cii' iñɔbon nno ma nno ne nì beke' wɔ cɛen, u maaleh wɔ n' bende ifuonde nno ya tingi si bà. ³⁰ Ne utond nno tãke' wɔ ki ye: «Mari, la cère nè n' cuo ñe jɛwaanbu, kime Uwien tien' ñe tinimɔnt ne. ³¹ Liike-a! A li punbe, kí maa kibujebuk kí yin kè Yesu. ³² Kì li yé unikpekiek ne, bi li yih kè Uwien wà ña ñmɔbe Nacentɔ ya Bijɛ ne. Yonbdaan Uwien li de wɔ u'yaaje *Dafid ya bel.

³³ U li yé uber ne Sakɔb ya yaabii bo uyo ke. Ne u'bel nno ña n' li ñmɔbe gbenm.»

³⁴ Nen saan ne Mari tãke' utond nno ki ye: «Nì li tien mila kí tuo, kime ma ben je-a?» ³⁵ Ne utond nno jii'n wɔ ki ye: «*Mifuoñaanm li jii're ní a'bo, ne Uwien wà ña ñmɔbe Nacentɔ ya tuom n' lèkn a'bo ten usɔnge. Nen ne cère' a li maa kibuk kà nno, li yé uñaan, bi li yih kè Uwien ya Bijɛ ne. ³⁶ Liike, a'puole Elisabet punbe' ma u'ñmaalluob sɔ. Wɔn wà bi là yih wɔ uñol nno punbe' u'por ni ne. ³⁷ Kime Uwien ña gbele' niba.» ³⁸ Nen saan ne Mari jii'n utond nno ki ye: «N yé Yonbdaan ya piitonsɔnl ne. Nè n' tien ten a len' ma nò.» U ya yo ne utond nno siere' ki dàan' wɔ.

Mari jon' ki tì fuonde' Elisabet

³⁹ I ya den ne Mari pɔk ki bure' ijuon bó, Sude ya tinfenm ya du uba ni. ⁴⁰ U tì baa' ki kɔn' Sakari den, ne ki fuonde' Elisabet. ⁴¹ Elisabet cii' ifuonde nno ma nno, ne u'buk nukbe' u'benku ni. *Mifuoñaanm jii're' ní u'bo ki gbien', ⁴² ne u len' ufaa bo ki ye: «Uwien tien' ñe u'mɔnm ki cɛn' bipiib ke, ki tien' mimɔnm kibuk kà te a'benku ni nno mɔ bo. ⁴³ N'mɔ ya ba ne n'Yonbdaan ya naa baa' n'saan-i? ⁴⁴ Kime uyo wà a'fuonde lu' n'tubl ni nno, ne n'buk nukbe' n'benku ni nin uyensɔnge. ⁴⁵ Sin wà teke' ki jin' ki ye Yonbdaan tãke' ñe nà nno li tien nno, Uwien ya mɔnm te a'bo.»

Mari gen' iyuon ki donde' Yonbdaan

⁴⁶ Ne Mari ye:
«N ñengeh Yonbdaan,
⁴⁷ ki ñmɔbe uyensɔnge ki gbien',
Uwien, n'ñmienl bo.
⁴⁸ U tiere' min u'tonsɔnpiijiin bó,
fenfennɔ kí taa kí li joh,
binib ke li len kí ye Uwien ya mɔnm te
n'bo.
⁴⁹ Kime mituɔm ke ya daan tien' nni
tibont tà ñmɔbe ukpieke,

u'yel si: Uñaan nē.

⁵⁰ U li tuu ki teh binib bà boh wə tin-
imònt nē,

haali uyo wà ña ñmòbe gbenm.

⁵¹ U wuon' binib u'tuom,

ki ñore' binib bà maaleh ki teh
bi yé binikpekpiekb nno.

⁵² U ñen' biberkienb bi'bel ni,
ki kpieke' bijiinb.

⁵³ U de' binib bà mikònm ñmòbe be ti-
bont na ñmòbe fuul,

ki ñore' bifaadenb bi bure' inòpien.

⁵⁴ U tiere' u'nimònt bó,

ki tore' u'tonsònb Israyel yaab,

⁵⁵ ten u là ye u li tuu ki teh ma

ki dienh ti'yaaje *Abraham nin u'yaabii
nno.»

⁵⁶ Mari tien' Elisabet saan nì baa' ten in-
maale ita,

nē ki liebe' ki kun'.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya màam

⁵⁷ Elisabet ya mamaayo baa', nē u maa'
kibujebuk. ⁵⁸ U'den yaab nin u'kònkun-
lieb cii' Yonbdaan muo' wə micceekm ki
gbien', nē wòn nin ben ke pokn'.

⁵⁹ Kibuk nno ya wienniin daali, nē bi
baa' be ñ jìe ki'punl, ki yíe be ñ yin kè
Sakari ten ki'baa. ⁶⁰ Nē ki'naa yìe', ki ye
bi li yin ke San nē. ⁶¹ Nē bi tòke' wə ki ye
ba yih a'den ya nil uba li ya yel-a. ⁶² Nē
bi niire' ki'baa migbaam ki ye u yíe wə ñ
yin u'buk li le yel ba?

⁶³ Nē u wuon' be ki ye be ñ de wə
kudòbipenpenku kuba wə ñ keke ku'bo.
Bi de' wə, nē u keke' ki ye: «ki'yel si San»
nē. Nē nì cuo' bi'ke miyòkm. ⁶⁴ I ya tàan
bo nē Sakari ya lenl tēbre', nē u cin' ki
lienh, ki pèkeh Uwien. ⁶⁵ Nēn saan nē
bujewaanbu cuo' binib bà ke kə ka fəke
nin ni'saan nno. Sude ya tinfenm ya du
yà ke te ijuon bó nno ya nib lienh tig-
ber nno. ⁶⁶ Tù de' binib bà ke cii' tù nno

iyenmaale. Nē bi maaleh bi'yenm ni ki
teh: «Kibuk kie lá li yé be ya nitunbu sò?»
Kime Yonbdaan ya tuom te ki'bo.

Sakari ya yuon

⁶⁷ Nēn saan nē *Mifuoñaanm jiiire' ní
kibuk nno ya baa Sakari bo ki ti gben', ki
cère' u sòkndeh Uwien ya ñòbon ki teh:

⁶⁸ «Tí pèke men Yonbdaan, tinbi Is-
rayel yaab ya Wien,

kime u baa' u'nib saan, ki teke' be ki wie',

⁶⁹ ki cère' wà li ñmien te,

ñen' u'tonsònl *Dafid den,

ki ñmòbe mituom.

⁷⁰ U là cère' u'ñòbonsòkn len' nēn nē uyo
bo.

⁷¹ Bi là len' ki ye:

«Uwien ye u li fie te bà se ti'bo saan,

kí ñen te bà ke nēn te ya nuò ni.

⁷² U là muo' ti'yaajeb micceekm,

ki tiere' u'jotieku bó.»

⁷³ U là pùon' nà sò ti'yaaje Abraham:

⁷⁴ «u là ye u li ñen te ti'nennendb ya nuò
ni,

ñò tí li pukeh wə ki la fenge,

⁷⁵ kí li pe u'bo mòmòmnm,

kí li cuube u'nun bó,

ti'fuobm ke ni.»

⁷⁶ «Sin, n'buke, bi li yin ñe

Uwien wà ña ñmòbe Nacentə ya
ñòbonsòknl.

Kime a li liere Yonbdaan,

kí tùore u'sen kí de wə,

⁷⁷ kí cère u'nib ñ bende kí ye u li fère be
bi'biere, be ñ ñmere.»

⁷⁸ Kime ti'Wien ñmòbe tinimònt ki
gbien'.

U'nimònt nno bo nē u li cère kuwen-
wenku ñ ñe paaki bó kí wende ti'bo
tēn uwien puoreh ma bo.

⁷⁹ Kuwenwenku nno li wende binib bà
te licinñunl ni, mikuum ya jinjinku
yiin bi'bo nno.

Kù li wuon te usen wà li de te uyenduon.»

⁸⁰Kibuk nno kpienh, ne ki lenh miyem⁸⁸. Kì te kupenpelku ni ne ki ti baa' uyo wà kì ñen' kì'tuonl upaan bo Israyel yaab ya nun bó.

Yesu ya màam ya gber

(Matie 1:18-25)

2 Tò, i ya den ne Erom ya bercien Ogust caan' ki ye be ñ kàan binib bà ke te u ya tinfenm bo nno. ²Bi là kaan' kukènkpieku bu'gben ma nno ki laa' Kirinus ne yé Siri ya tinfenm ya gobina. ³Wà ke là li jo kí tì kàan kukènk nno u'yaa-jedu ni ne. ⁴Nen bo ne Yosef ñen' Galile ya tinfenm ya du wà bi yih wù Nasaret nno ni, ki jon' bi maa' *Dafid udu wà ni u te Sude ya tinfenm ni, bi yih wù Betelem nno ni, kime Yosef bugben yé *Dafid ya yaabil ne. ⁵U là tóke nin Mari utenpunb ki jon' ni' bó kukènk nno ne. Bi là pun' Yosef u ya jefaan ne, ama wa laan là kuon' wà. ⁶Bi te Betelem ni u yo wà nno, ne Mari ya mamaayo baa', ⁷u maa' u'jefenmel kì yé kijek ki taa' tikpelcer ki pòbn' kè, ki taa' kè ki kpien' tiwent jinh nà ni, kime fenm ña là te cenduku ni.

Uwien ya tond uba tóke' biwenkpaab Yesu ya màam bó

⁸Tò, biwenkpaab biba là te mitinfenm nno ni, ki kòh ikpàan bó, ki gòh ki gu bi'went kuñonku. ⁹Yonbdaan ya tond uba puo' bi'saan, ne Yonbdaan ya wenwenku wende' ki yile' bi'bo, ne bujewanbu cuo' be cæn. ¹⁰Nen saan ne utond nno tóke' be ki ye: «La fenge men, kime n tuke tigbemomont ne ñ lá tóke ne. Tigber nno li sange binib ke ya yem kí gbien. ¹¹Dinnò wuò nò, bi maa' ni'ŋmienl *Kristo Yonbdaan, *Dafid ya du ni. ¹²Nà sò li yé kudieku: ni li le kicenfendk kiba puobe tikpelcer ni ki kpe

tiwent jinh nà ni.» ¹³Ne Yonbdaan ya tond ligol baa' utondbaab nno saan i ya tãan bo bi pèkeh Uwien ki teh: ¹⁴«Uwien si ukpieke paaki bó. Uyenduon ñ li te kitink bo binib bà Uwien yíe be nno bo» ¹⁵Yonbdaan ya tond nno siere' ki liebe' ki don' paaki bó u yo wà nno, ne biwenkpaab nno ji tókeh tób ki teh: «Tí jo men Betelem, kí tì liike nibonn nà tien' ni' bó ño Yonbdaan cère' tí bende nò.» ¹⁶Ne bi pòk ki bure' ki tì baa' ki laa' Mari nin Yosef nin kicenfendk nno, ki kpe tiwent jinh nà ni. ¹⁷Bi laa' kè ma nno, ne ki len' Yonbdaan ya tond bi tóke' be nà ke kicenfendk nno bo nno. ¹⁸Ne ni beke' binib bà ke cii' biwenkpaab len' tigber tà nno. ¹⁹Mari wòn cengeh tigber nno ke, ne ki tùoreh ki taah tù ki blinh u'fèl bo. ²⁰Nen saan ne biwenkpaab nno siere' ki liebeh, ki pèkeh Uwien, ki kpiekreh wò, bi cii' nà nin bi laa' nà bo. Kime ni'ke tien' ten Yonbdaan ya tond bi len' ma bo ne. ²¹Wienniin daali bi jie' kibuk nno ya punl ne ki yin' kè Yesu. Kime Yonbdaan ya tond là ye be ñ yin' kè li ya yel ne ki yaan bi punbe' kè.

Bi taa' Yesu ki kòn' Uwien ya duku ya luo bo ki wuon' Uwien

²²Uyo wà ni kpaan' be ñ tien tijoknt ya ñenm ya tuorl ten Moyis ya yiko ye ma bo nno, ne Mari nin Yosef taa' kibuk nno ki jon' Yerusalem, be ñ tì wuon Yonbdaan. ²³Kime ni kele' Yonbdaan ya yiko ya gbonku ni ki ye: «Kibujebukpiek ke li yé Yonbdaan yaak ne.» ²⁴Mari nin Yosef li tien lituorl nno Yonbdaan ya yiko ye ma bo ne. U ye be ñ li taah kumuoku ni ya nenjel ile bii iden ya nenjefanfaan ile ne ki teh lituorl nno.

²⁵Tò, uje uba là te Yerusalem ni, bi yih wò Simeyón, u yé unil wà cuube ne, ki pe *Uwien bo mòmòm, ki gu lidaali

§§1:80 Bi li fre kí lebre *ki lenh miyem* kí ye ki pe Uwien ya sen bo nin kí'yenmaale ke mò.

là Uwien li ñen Israyel yaab bi'jend ni. *Mifuoñaanm là te u'bo, ²⁶ki tãke' wã ki ye wa ñ kpo, ka laa' Yonbdaan ya Nigendke Kristo. ²⁷*Mifuoñaanm cère' u kɔn' Uwien ya duku* ya luo bo. U te len uyo wà nnɔ, ne kicenfendk *Yesu ya naa nin ki'baa tuke kè ki kɔn' ní, be ñ lá tien kè lituɔrl Yonbdaan ya yiko ye ma bo, ²⁸ne Simeyɔn teke' kè ki ŋuuke, ki pèkeh Uwien ki teh:

²⁹«Tɔɔ, Yonbdaan, fenfennɔ a tien' a là tãke' nni nà nnɔ.

A li fre kí cère min a'tonsɔnl ñ kpo nin uyenduɔn.

³⁰Kime a cère' n'nun laa' Uŋmienl.

³¹A là bonde' wã uŋendun ya nib ke ya nun bó ne.

³²U yé kuwenwenku kùa li cère bà ŋa yé Israyel yaab ñ bende ŋe ne.

Wɔn bo ne binib li kpieke a'nib Israyel yaab.»

³³Kibuk nnɔ ya naa nin ki'baa cii' Simeyɔn len' ki'bo tigber tà nnɔ, ne nì beke' be. ³⁴U tien' be Uwien ya mɔnm, ki tãke' ki'naa Mari ki ye: «A li ben ki ye kibuk kie bo, tinbi Israyel yaab ni bà yebe li lu, bà yebe mɔ li fii. Kì yé kudieku kùa li cère binib ŋa ñ len ki cii' tɔb bó ne. ³⁵Kì li cère iyenmaale yà buɔ binib bà yebe ya fèl ni ñ ñe upaan bo. Sin Mari mɔnɔn, nì li wire ŋe ten bi cãke' ŋe kijuk ne.»

³⁶Upii uba mɔ là te, ki yé *Uwien ya ñɔbonsãknl, bi yih wã Ann. U yé Fanuyel ya bise, ki yé Aser ya bol ya nil, ki pore' cœen. U là tien' u'ce saan ibin ilole, ne u kpo' ki cère' wã, ³⁷u juore' ki yé ukpopii ki tì baa' ibin piniin nin inan, ka jendeh Uwien ya duku, ki pukeh wã ñonku nin wien ni, ki lùoh buñɔbu, ki kàareh. ³⁸Tɔ, u ya yo ne u'mɔ baa' ní, ki cin' ki faareh Uwien kibuk nnɔ bo, ne ki tãke' ki'gber

Yerusalem ya nib bà ke là gu uyo wà Uwien li teke be kí wie nnɔ.

Yosef nin Mari liebe' ki kun' Nasaret

³⁹*Yesu ya baambe tien' Yonbdaan ya yiko ye ma nnɔ ke, ne ki liebe' ki kun' Nasaret, bi'du ni Galile ya tinfenm ni. ⁴⁰Kibuk nnɔ kpienh, ki faakreh, ki lenh miyefuom, ne Uwien ya mɔnm te ki'bo.

Yesu tãke nin u'baambe ki jon' Yerusalem

⁴¹Binl ke binl *Yesu ya baambe doh Yerusalem bó ne ki tì jelah Pak ya nacenku. ⁴²*Yesu tì laa' ibin piik nin ile uyo wà nnɔ, ne bi tuke' wã ki don' Yerusalem bó ten bi tì ñ tuu ki joh ma kunacenku nnɔ. ⁴³Kunacenku nnɔ ya wien tì gben' ma nnɔ ne bi liebe' ki kunh bi'donbó. Ama kibuk *Yesu wɔn là juore' Yerusalem ni ne, ba ben ki ye u juore'. ⁴⁴*Yesu ya baambe cuon' liwentunŋmenl ki maaleh ki teh u lii te bisen-jotɔb ni ne. Bi lá tiere' ki liike' ka laa' wã, ne ki cin' ki nuunh wã bi'yaab nin bi'benbenkaab ke ni. ⁴⁵Ba laa' wã, ne ki pekre' ki nuunh wã ki liebeh Yerusalem. ⁴⁶Wienta daali ne bi laa' wã Uwien ya duku ya luo bo, u ke *Yiko ya wɔnwɔknb ya siik ni, ki cengeh bi'wɔknm, ki niireh be iniire. ⁴⁷Nì jin' binib bà ke cengeh u'bó nnɔ, kime u ŋmɔbe mibenm, ne ki jii-indeh be mɔnmɔnm. ⁴⁸Uyo wà u'baambe tì laa' wã nnɔ, nì beke' be cœen, ne u'naa ye: «Kibuke! Be ne a tien' tɔ nɔ nnɔ? Liike min nin a'baa ya yenm saa' ma cœen uyo wà tì nuunh ŋe nnɔ-a!» ⁴⁹Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Be bo ne ni nuunh nni? Na ben ki ye ñ li te n'Baa den ne-εε?†» ⁵⁰Ama ba cii' u tãke' be liñɔbonl là nnɔ ya tingi.

⁵¹Nen saan ne *Yesu paan' bi'bo ki liebe' Nasaret, kime u là boh be ne. U'naa taah tigber nnɔ ke ki blinh u'fèl

*2:27 Liike Matie 12:5; Mark 11:11.

†2:49 Bi li fre kí lebre ñ li te n'Baa den kí ye ñ li sɔnh n'Baa ya tuonl ne mɔ.

bo. ⁵² *Yesu kpienh ki yebreh, u'yenfuom pukndeh, ne Uwien nin binib ke ya yenn songe u'bo.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gber

(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; San 1:19-28)

3 Erom yaab ya bercien Tiber Sesa ya bel ya piikn binlɔun bo, ki laa' Pons Pilat ne yé Sude ya tinfenm ya gobina. Herod mɔ yé Galile ya tinfenm ya gobina, u'ninje Filip mɔ yé Iture nin Trakonit ya gobina, ne Lisaniyas mɔ yé Abilenn ya. ² U yo wà Anni nin Kayif yé bitɔ-tuɔrcienb ya cienb nɔ ne Uwien len' nin Sakari ya bije San kupenpelku ni. ³ U cin' ki cuonh mitinfenm mà nuɔn Suden ya kpenl nɔ ni, ki kpaandeh ki teh: «Lèbre men ni'tetem, n sɔi ne Uwien ya ñunm ɔɔ Uwien n fère ne ni'biere.» ⁴ U tien' nɔ ɔɔ nà ke! *Uwien ya ñobonsoknl Esayi ya gbɔnku ni nɔ nè n tien ne. Nì ke! ki ye: «Udaan uba te kupenpelku ni ki wuureh ki teh:

«Tùɔre men Yonbdaan ya sen,
kí cubn u'sengbenmu kí de wɔ.

⁵ Bi li taa titent kí gbien tijbòr ke,
kí bere kí jenge ijuɔn nin igbengben ke,
kí naare isen yà ke pòle',
kí kpelke isen yà ke ɔa kpelke.

⁶ Unisaal ke li le Uwien ɔmiendeh ma binib.»

⁷ Nen saan ne San tɔkeh linigol là bàareh u'saan, ki nuunh wɔ n sɔi be Uwien ya ñunm nɔ ki teh: «Iwaalɛb ninbi, ɔme ne wuɔn' ne ni li tien ma kí ñe Uwien ya benpiebe wà we ní nɔ ni?

⁸ Li sɔnh men itùon yà wɔngeh ki teh ni lèbre' ni'tetem, ki la li maaleh ni'yenn ni ki teh: «Ti'yaaje si *Abraham ma nɔ, nì dèkre' ne, kime n tɔkeh ne ne, Uwien li fre kí cère iten yie nɔ n kpende *Abraham ya yaabii. ⁹ Uwien bonde' liyel ɔɔ wɔ n kpike isiin. Isiin yà ke ɔa lùonh bi-imɔnmɔn la, u li ge yì kí wie umu ni ne.»

¹⁰ Ne inigol nɔ niireh wɔ ki teh: «Ti nín li tien mila?» ¹¹ Ne u jindeh be ki teh: «Wà ɔmɔbe ilier ile la, wɔ n taa liba kí pu wà ɔa ɔmɔbe. Wà mɔ ɔmɔbe tijier la, wɔ n pu wà ɔa ɔmɔbe.»

¹² Bilenpotekb mɔ baa' u'saan wɔ n sɔi be Uwien ya ñunm, ne ki niire' wɔ ki ye: «Cenbaa, ti'mɔ li tien mila?» ¹³ Ne u jiiin' be ki ye: «La wɔbndeh men nib be n li paanh ni gèbreh bi sien' ne ubien wà.»

¹⁴ Ne sojambe mɔ niire' wɔ ki ye: «Ne tinbi le? Ti'mɔ li tien mila?» Ne u jiiin' bi'mɔ ki ye: «La fienh men nib ya bonn, ki la biin wà ɔa ɔmɔbe biil. Cère men ni'yenn n li songe ni'paaku bo.»

¹⁵ Binib là gu Uwien ya Nigendke Kristo ya baam, ne ki maaleh bi'yenn ni ki teh: «San la lii yé wɔn ne-a?» ¹⁶ Ne San tɔke' bi'ke ki ye: «Min taah miñunm ne ki siih ne Uwien ya ñunm. Ama uba we ní, ki cen' nni. Ma kpe n lore u'taceningben. Wɔn ne lá li cère *Mifuoñaanm nin umu n jiiire ní ni'bo. ¹⁷ U taa' kiyonyiek ɔɔ wɔ n tì lende u'ji. U li taa mijibim kí cùɔn ubɔnbuɔn ni, kí taa tifent kí wie umu wà ɔa n kpiin ni.»

¹⁸ Tɔ, San liebe' ki taa' iñɔbontɔ i yebe ki saake' binib ya gbenent, ki tɔke' be tigbemɔnmɔnt.

¹⁹ U ya yo ne gobina Herod là taa' u'ninje ya po Herodiyad, ki kuɔn', ki liebe' ki sɔn' itùonbiertɔ mɔ i yebe. Nen ke bo ne San tɔke' wɔ ki ye u bii'. ²⁰ Nen bo ne Herod cuo' San ki tì pɛkn', ki liebe' ki bii' ki pukn'.

San sɔi' Yesu Uwien ya ñunm

(Matie 3:13-17; Mark 1:9-11)

²¹ San là siih binib ke Uwien ya ñunm ma nɔ, ne ki sɔi' *Yesu mɔ. *Yesu kàareh uyo wà nɔ, ne kutaaku yàare', ²² *Mifuoñaanm jiiinh ní ki naan unenjel ki lá kèlè' u'bo, ne unieke uba ñen' paaki bó ní

ki ye: «Sin, a yé n'bijé[‡] ne, n yíe ñe ne n'yenm sänge a'bo.»

Yesu ya yaajeb ya yel

(Matie 1:1-17)

²³ Uyo wà *Yesu baa ten ibin pita nno, ne ki cin' u'tuonl. Binib là maaleh ki teh u yé Yosef ya bije ne. Yosef là yé Heli ya bije ne, ²⁴ Heli mɔ yé Matat ya bije, Matat mɔ yé Lefi ya bije, Lefi mɔ yé Melki ya bije, Melki mɔ yé Yanayi ya bije, Yanayi mɔ yé Yosef ya bije, ²⁵ Yosef mɔ yé Matatias ya bije, Matatias mɔ yé Amos ya bije, Amos mɔ yé Nahum ya bije, Nahum mɔ yé Esili ya bije, Esili mɔ yé Nagayi ya bije, ²⁶ Nagayi mɔ yé Mart ya bije, Mart mɔ yé Matatias ya bije, Matatias mɔ yé Semeyinn ya bije, Semeyinn mɔ yé Yosek ya bije, Yosek mɔ yé Yoda ya bije, ²⁷ Yoda mɔ yé Yowanan ya bije, Yowanan mɔ yé Lesa ya bije, Lesa mɔ yé Sorobabel ya bije, Sorobabel mɔ yé Salatiel ya bije, Salatiel mɔ yé Neri ya bije, ²⁸ Neri mɔ yé Melki ya bije, Melki mɔ yé Adi ya bije, Adi mɔ yé Kosam ya bije, Kosam mɔ yé Elmadam ya bije, Elmadam mɔ yé Eri ya bije, ²⁹ Eri mɔ yé *Yesu^f ya bije, *Yesu mɔ yé Elieser ya bije, Elieser mɔ yé Yorim ya bije, Yorim mɔ yé Matat ya bije, Matat mɔ yé Lefi ya bije, ³⁰ Lefi mɔ yé Simeyɔn ya bije, Simeyɔn mɔ yé Suda ya bije, Suda mɔ yé Yosef ya bije, Yosef mɔ yé Yonam ya bije, Yonam mɔ yé Eliyakim ya bije, ³¹ Eliyakim mɔ yé Meleya ya bije, Meleya mɔ yé Mena ya bije, Mena mɔ yé Matata ya bije, Matata mɔ yé Natan ya bije, Natan mɔ yé *Dafid ya bije, ³² *Dafid mɔ yé Yese ya bije, Yese mɔ yé Yobed ya bije, Yobed mɔ yé Bos ya bije, Bos mɔ yé Sala ya bije, Sala mɔ yé Nasɔn ya bije, ³³ Nasɔn mɔ yé Aminadab ya bije, Ami-

nadab mɔ yé Adimin ya bije, Adimin mɔ yé Arini ya bije, Arini mɔ yé Esilom ya bije, Esilom mɔ yé Fares ya bije, Fares mɔ yé Suda ya bije, ³⁴ Suda mɔ yé Sakɔb ya bije, Sakɔb mɔ yé *Isaak ya bije, *Isaak mɔ yé *Abraham ya bije, *Abraham mɔ yé Tara ya bije, Tara mɔ yé Nakor ya bije, ³⁵ Nakor mɔ yé Seruk ya bije, Seruk mɔ yé Eragawu ya bije, Eragawu mɔ yé Falek ya bije, Falek mɔ yé Eber ya bije, Eber mɔ yé Sala ya bije, ³⁶ Sala mɔ yé Kayinam ya bije, Kayinam mɔ yé Afaksad ya bije, Afaksad mɔ yé Sem ya bije, Sem mɔ yé Nowe ya bije, Nowe mɔ yé Lamek ya bije, ³⁷ Lamek mɔ yé Matusala ya bije, Matusala mɔ yé Enɔk ya bije, Enɔk mɔ yé Yared ya bije, Yared mɔ yé Malelel ya bije, Malelel mɔ yé Kayinam ya bije, ³⁸ Kayinam mɔ yé Enɔs ya bije, Enɔs mɔ yé Set ya bije, Set mɔ yé Adam ya bije, Adam mɔ yé Uwien ya bije.

Satan biike' Yesu

(Matie 4:1-11; Mark 1:12-13)

4 *Mifuoñaanm jiire' ní *Yesu bo ki gbe u'ni. U siere' Suden ya kpen saan, ne m̀i tuke' wɔ ki jon' kupenpelku ni, ² ne usenpol bikreh wɔ len ki ti baa' iwien pinan. Iwien pinan nno wa jin' niba. I gèbre' ma nno ne mikònm cuo' wɔ.

³ Nen saan ne usenpol tɔke' wɔ ki ye: «A yé Uwien ya Bijé la, cère litenl lie n kpende kpɔnɔ.» ⁴ *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Nil ña n li fuobe jier baba bo.» »

⁵ Ne usenpol taa' wɔ ki don' nà saan dokre', ki wuɔn' wɔ ugendun ya bel ke i ya tãan bo, ⁶ ne ki tɔke' wɔ ki ye: «N li de ñe libel lie ya cient nin li'faal ke, kime bi là taa' ni'ke ki de' min ne. N li fre kí taa nè kí de n yíe wà. ⁷ Nen bo, a gbaan' n'n-intuɔli ki puke' nni la, sin ne li si ni'ke.»

[‡]3:22 Bi kpíe' ki kele' tigbont tã nno ya tuba ni bi ye: A yé n'bijé ne. Dinno n tien' ñe n'bijé.

^f3:29 Migbiirm mie ni bi ye *Yesu la, ba niire' Yonbdaan Yesu. U'mo te uba ne.

⁸ Ne *Yesu jiiñ' wɔ ki ye: «Nì ke!e' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«A li gbaan kí kpieke a'Yonbdaan Uwien ne

kí li pukeh wɔn baba.» »

⁹ Ne *usenpol taa' wɔ ki jon' Yerusalem, ki tì duon' wɔ *Uwien ya duku ya paaki leklemi, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya Bijé la, maabe kí lá ci tingi ni, ¹⁰ kime nì ke!e' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Sin bo, Uwien li wɔbn u'tondb be n' guure ɲe.» ¹¹ Ki tí ye: «Bi li guɔre ɲe ɲɔ a'taal la me tenl.» » ¹² Ne *Yesu jiiñ' wɔ ki ye: «Nì tí ke!e' mɔ ki ye: «Ŋa n' biike a'Yonbdaan Uwien.» »

¹³ Usenpol biike' *Yesu mibiikm ke ya bol ki tì gbele', ne ki laan siere' ki dāan' wɔ.

Yesu cin' u'tuonl Galile ni

(*Matie 4:12-17; Mark 1:14-15*)

¹⁴⁻¹⁵ *Yesu liebe' ní Galile ya tinfenm ni nin *Mifuoñaanm ya tuɔm, ki wɔknh *Sufmbe ya táan ya dur ni; ne binib ke kpiekreh wɔ. U ya yo ne u'yel kpienh mitinfenm nno ni ni'ke saan.

Nasaret ya nib ɲa teke' Yesu ki jin'

(*Matie 13:53-58; Mark 6:1-6*)

¹⁶ *Yesu baa' Nasaret ya du ni, bi wube' wɔ nà saan, ne ki kɔn' *Sufmbe ya taanl ya duku ni *Saba ya daali ten u tì n' teh ma uyo ke. U fii' ki sere' wɔ n' kàan *Uwien ya gbɔnku, ¹⁷ ne bi taa' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi ya gbɔnku ki de' wɔ. U père' kugbɔnku nno, ne ki kaan' nà saan nì ke!e' ki ye:

¹⁸ «Yonbdaan ya Fuoñaanm te n'bo, kime u gènde' nni n' tɔke bijiinb tigbemonmɔnt ne, ki sɔn' nni ní n' lá tɔke iyonbe kí ye ì li teke i'yul, kí tɔke ijùon kí ye ì li likre, kí tɔke bi jèndeh bà nno kí ye bi li ñe bi'jend ni,

¹⁹ kí tɔke binib libinl là Yonbdaan li tien be tinimɔnt.»

²⁰ *Yesu konkonde' kugbɔnku nno, ki jiiñ' ki de' litaanl ya duku ya tonsɔnl, ne ki kè!e'. Binib bà ke te kuduku nno ni caan' u'bo inun, ²¹ ne u cin' ki tɔkeh be ki teh: «Tigber tà ni cii' tù nɔ, dinno ne tù tien'.» ²² Ne bi'ke kun' u'bo imɔn. U len' iñɔbonmɔnmɔn yà nno beke' be cɛen, ne bi niireh tɔb ki teh: «Wa yé Yosef ya bije-ɛɛ?»

²³ Ne u tɔke' be ki ye: «N ben ki ye ni li pɔ nni mikpenjem mie nɔ ki ye: «Dɔktie, buu a'ba.» Ni tí li tɔke nni kí ye «ni cii' n tien' nà ke Kapernawum ya du ni nno, n' tien nè n'du ni mɔ.» » ²⁴ Ne ki tí ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, *Uwien ya ñɔbonsɔknl ke ñɔbonsɔknl ya tiema du ni yaab ne ɲa tekhn u'gber.» » ²⁵ N tɔkeh ne imɔn ne, Eli ya yo utaa là sere' ibin ita nin iɲmaale iluob ne, ne mikɔncienm lu' uɲendun ke ni. U ya yo ki laa' bikpopiib po ne Israyel ya du ni. ²⁶ Nin nen ke ɲɔ Uwien ɲa là sɔn' Eli bi'ni uba mɔnɔn saan. Ama u là sɔn' wɔ Sarepta ya du wà te Sidon ya tinfenm ni nno ya kpooi uba saan ne. ²⁷ *Uwien ya ñɔbonsɔknl Elise ya yo ki laa' ijend po ne Israyel ya du ni, ama Elise ɲa là cère' bi'ni uba mɔnɔn lùore', u là cère' Naaman wà yé Siri ya tinfenm ya nil nno baba ne lùore'.

²⁸ Binib bà ke te litaanl ya duku ni nno cii' u len' nà nno ne bi'benku ni ben' u'bo ki gbien', ²⁹ ne bi fii', ki cuo' wɔ ki ñen' udu ni, ki taa' wɔ ki tì baa' bi'du nno te ligbengbenl là bo nno ya tintinm saan, be n' ture wɔ kí wie li'tingi. ³⁰ Ama u ñen' bi'siik ni, ki bure'.

Yesu ɲɔre' usenpol uje uba saan

³¹ U tì baa' Galile ya tinfenm ya du uba ni bi yih wù Kapernawum, ki cin' ki wɔknh binib Uwien ya gber *Saba ya daali. ³² U'wɔknm nno cuo' binib nno ke miyɔkm cɛen, kime u du u'wɔknm nno bo ne. ³³ Tɔ, uje uba là te Sufmbe ya taanl

ya duku nno ni usenpol njaake wo. U laa' Yesu, ne ki wuure' ufaa bo ki ye: ³⁴ «Ho! Nasaret ya Yesu, tinbi nin sin tu le ne? A baa' á lá boln te ne-ee? N ben a yé udaan wà, a yé Uwien ya Niñaan ne.» ³⁵ Ne *Yesu tien' u'bo ki ye: «Ŋmile, kí siere ki dāan uje wuɔ nɔ». Ne usenpol nno gbɔɔbe' uje nno binib ke ya siik ni, ki dāan' wo ka tien' wo niba. ³⁶ Ne nì cuo' bi'ke miyɔkm cɛen. Nen saan ne bi niireh tɔb ki teh: «Be ya gber sɔ nɔ? U ŋmɔbe ufaa nin mituɔm ne ki wɔbndeh isenpol, ì dāandeh binib-a!» ³⁷ Ne *Yesu ya yel kpienh mitinfenm nno ke ni.

Yesu buu' binib bà bun iwien ke ya bol

(Matie 8:14-17; Mark 1:29-34)

³⁸ *Yesu ñen' litaanl ya duku nno ni, ki jon' Simɔn den, ki laa' Simɔn ya cɔbnaa bun, u'gbenent ton cɛen. Bi gbāan' *Yesu ki ye wo n̄ cèrè wo n̄ faake. ³⁹ Ne u gòn' u'bo, ki tien' iwien nno bo ne u faake' ki pɔk ki fii' ki cènde' be.

⁴⁰ Uwien behn wù n̄ lu uyo wà nno, ne bà ke yaab bun iwien ke ya bol tukeh be ki bàareh *Yesu saan. U taah u'nuɔ ki paakeh bi'bo, ne bi faakreh. ⁴¹ U cèreh isenpol mɔ dāandeh linigol, ki wuureh ki teh: «A yé Uwien ya Bijè ne.» Ama *Yesu tengèh i'bo ne ka cèreh ì lienh kime ì ben ki ye u yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.

⁴² Nì faa', ne *Yesu siere' ki jon' nib nja te nà saan. Ne linigol cin' ki nuunh wo. Bi tì laa' wo, ne ka jì yíe wo n̄ siere kí dāan be. ⁴³ Ne u tɔke' be ki ye: «Nì kpe n̄ taa Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt tuu nɔ kí tɔke idutɔ mɔ yaab ne, kime nen bo ne Uwien sɔn nni ní.» ⁴⁴ Nno ne u tɔkeh binib Uwien ya gber *Sufmbe ya taaan ya dur tà te Sude ya tinfenm ni nno ni.

Yesu yin' u'panpaankepiekb

(Matie 4:18-22; Mark 1:16-20; San 1:35-51)

5 Lidaali liba *Yesu là se Genesaret ya nunciennm ya gbaal, ne linigol pebeh

wo ki nuunh be n̄ cenge Uwien ya gber. ² U laa' iñerde ile miñunm nno ya gbaal. Bijenbeb ñen' i'ni ki te ki sɔkreh bi'bāan. ³ Ne *Yesu kɔn' iñerde nno ya bubu, bù yé Simɔn yaabu, ne ki gbāan' wo ki ye wo n̄ sule kí kɔ miñunm ni waamu. U sule' ki kɔn', ne *Yesu kèlè' buñerbu nno ni, ki cin' ki wɔknh inigol Uwien ya gber.

⁴ U wɔkn' ki tì gben', ne ki tɔke' Simɔn ki ye: «Jo miñunm n̄ nà saan, ní tì wie ni'bāan kí cuo ijen.» ⁵ Ne Simɔn jiiin' wo ki ye: «Cenbaa, ti jènde' kuñɔnɔmenku ne ka cuo' bonn. Ama sin len' ma nɔ, n li wie.»

⁶ Bi wie', ki cuo' ijen ì yebe ka dindin, haali ibāan tì behn yè n̄ kere. ⁷ Ne bi kenbe' ki yin' bi'jenbetɔb bà te buñertɔbu ni nno, be n̄ baa kí tore be. Bi baa', ne bi ñen' ijen nno ki gbien' iñerde ile nno ke, haali ì tì behn yì n̄ lin. ⁸ Simɔn Pier laa' nno ma nno, ne ki gbaan' *Yesu ya nun bó, ki tɔke' wo ki ye: «Yonbdaan, jende n'saan, kime n yé ubierdaan ne.» ⁹ Bi cuo' ijen ì yebe ma nno, ne nì cuo' Simɔn nin bà ke te u'saan nno miyɔkm cɛen. ¹⁰ Miyɔkm cuo' Sebede ya bijieb Saak nin San bà yé Simɔn ya tonsɔntɔb nno mɔ. Nen saan ne *Yesu tɔke' Simɔn ki ye: «La fenge, fenfenno kí taa kí li joh, a jì li taakeh binib ne ki dienh nni.» ¹¹ Bi dèrè' bi'ñerde nno ki ñen' ugbe, ki dāan' ni'ke, ne ki paan' u'bo.

Yesu cèrè' ugend uba lùore'

(Matie 8:1-4; Mark 1:40-45)

¹² Lidaali liba ne *Yesu te mitinfenm nno ya du uba ni, uje uba mɔ te len lijendl gbe u'gbenent ke bo. U laa' Yesu, ne ki baa' ki lá pùon' u'nun bó, ki gbāan' wo ki ye: «Yonbdaan, a yíe la, a li fre kí cèrè n̄ lùore.» ¹³ Ne *Yesu tende' u'nuɔ ki me' wo, ne ki ye: «N yíe, lùore.» Ne lijendl nno pɔk ki gben' i ya taaan bo. ¹⁴ Ne *Yesu kpekpè' u'bo ki ye u la tɔke nil nà tien', ne ki tɔke wo ki ye: «Li jo kí tì le utɔuɔrke, kí tien milùorm ya tuɔrl ten Moyis là ye

be ń li teh ma bo. Nen ne li wuon kí ye a lùore'»

¹⁵ *Yesu ya yel tùreh ki kpienh, ne inigol taakeh u'saan be ń cenge u'gber ki yebe, ki nuunh wɔ ń buu bi'ni bà yé biwienb. ¹⁶ Ama u sɔbe ki siereh bi'saan ne, ki joh nib ɲa te nà saan, ki ti kàareh.

Uje uba ya tàan nin u'nuo faan' Yesu cèrè' u faake'

(Matie 9:1-8; Mark 2:1-12)

¹⁷ Lidaali liba ne *Yesu te ki wɔknh Uwien ya gber. *Farisienmbe nin *Yiko ya wɔnwɔknb bà ñen' Galile nin Sude ya tinfenm ya du ke ni nin Yerusalem bó ní nno mɔ te ni'saan. Yonbdaan Uwien ya tuom cèreh u buuh biwienb. ¹⁸ Ne bijeb biba tuke' uje uba linagenl bo ki baa' ní. Uje nno ya tàan nin u'nuo ne là faan'. Bi nuunh be ń taa wɔ kí kuon kuduku ni kí ti ble *Yesu ya nun bó ne. ¹⁹ Linigol nno bo ba laa' fenm be ń kuon wɔ Yesu saan ma nno, ne ki don' u te kudulekaaku kùa ni nno ya paaki, ki cube' libònl, ne ki taa' wɔ ki kuon' ki yekn' nin linagenl nno, ki ble' siik ni *Yesu ya nun bó. ²⁰ *Yesu laa' bi teke' wɔ ki jin' ma nno, ne ki tɔke' uje wà ya tàan nin u'nuo faan' nno ki ye: «N fèrè' ɲe a'biere ɲ.»

²¹ Nen saan ne *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe cin' ki maaleh ki teh: «U yé ɲme ne ki sukreh Uwien nɔ? Uwien baba ɲa ñí la, ɲme li fre kí fère binib bi'biere?» ²² *Yesu bende' bi'yenmaale, ne ki niire' be ki ye: «*«Be tien' ni maaleh nɔ nno ni'yenm ni?»* ²³ Ni le ba ne faa? *«N tɔke wɔ kí ye n fère' wɔ u'biere ne faa bii wɔ ń fii kí li cuonh ne faa?»* ²⁴ Nen bo, n li wuon ne kí ye Unil ya Bije ɲmɔbe mituom unendun wuu ni wɔ ń fère binib bi'biere. Ne ki tɔke' uje wà ya tàan nin u'nuo faan' nno ki ye: «N lienh sin ne, fii, kí yuure a'nagenl, kí li kunh.»

²⁵ I ya tàan bo ne u pɔk ki fii' bi'nun bó, ki yuure' linagenl là u bi do li'bo nno, ki pèkeh Uwien ki kunh. ²⁶ Ni cuo' bi'ke

miyɔkm cɛen, ne bi pèkeh Uwien. Bu-jewaanbu cuo' be, ne bi lienh ki teh: «Ti laa' miyɔkm ya bonn dinno.»

Yesu yin' Lefi wɔ ń paan u'bo

(Matie 9:9-13; Mark 2:13-17)

²⁷ Ni ya puoli bó ne *Yesu siere' ni'saan ki joh, ki laa' ulenpotekl uba bi yih wɔ Lefi, u ke lenpotekbùol. *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» ²⁸ Ne u dàan' ni'ke, ki fii' ki paan' u'bo.

²⁹ Lefi tien' tijier u'den tù yebe ki teke' *Yesu kucɛnku. Bilenpotekb ligol nin binitɔb mɔ là te tijier nno ya jim. ³⁰ Nà ɲmaake' *Farisienmbe nin bi'yaab bà yé *Yiko ya wɔnwɔknb nno, ne bi niire' *Yesu ya panpaankaab ki ye: «Be tien' ni jinh, ki ñuh nin bilenpotekb nin bibierdenb-i?» ³¹ Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Binib bà ɲmɔbe laanfie ɲa nuunh dɔktie, bà bun ne nuunh dɔktie. ³² Ma baa' ń yin nimònb, n baa' ń yin bibierdenb ne be ń lèbre bi'tetem.»

Uñòlòle ya gber

(Matie 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³ *Farisienmbe nno tɔke' *Yesu ki ye: «San ya panpaankaab nin tinbi *Farisienmbe yaab sɔbe ki lùoh buñɔbu ne, ki kàareh, ne a'yaab ben jinh ki ñuh-a!» ³⁴ Ne u jiin' be ki ye: «Ni li fre kí cèrè binib bà bi yin' be upiikuon nno ń lòle buñɔbu uyo wà piice laan te bi'saan-ii?» ³⁵ Ama uyo uba we ní be ń ñen piice bi'saan. U ya yo ne bi li lòle buñɔbu.» ³⁶ Ne u tí pɔn' be mikpenjenm ki ye: «Uba ɲa ń jie kí lekre lilierfènl ya kpelcieku kí lekn likpaal. U tien' nno la, u li saa lifènl nno, ne lifènl ya kpelcieku nno ɲa ń tuo kí cuo nin likpaal nno. ³⁷ Uba mɔ ɲa ń taa midaam mà ɲa laan muo' ki ben' kí pieke iyɔkpaan ni. U tien' nno la, midaam nno li kpien iyɔl nno, kí wule kí ñende ne iyɔl mɔ ń saa. ³⁸ Ama bi piekeh midaam mà ɲa laan muo' ki ben' iyɔfèn ni ne. ³⁹ Wà ke ñun' midaam mà muo' ki ben' la, wa ji

yíe mà ña laan muo' ki ben', u li ye: «Mà muo' ki ben' nno ne ñme.»

Saba ya daali ya gber

(Matie 12:1-8; Mark 2:23-28)

6 *Saba uba ya daali, *Yesu nin u'panpaankaab gèbreh ikpàan iba ni, ne u'panpaankaab coh ijifen⁸ ki cienh ki nukhe ki ñmòn. ²Ne *Farisienmbe biba niire' be ki ye: «Be tien' ni teh yiko kùon' nà *Saba ya daali?» ³Ne *Yesu jiin' be ki ye: «Na kaan' *Dafid là tien' ma bo ne-εε? Mikònm là cuo' wòn nin u'nib ma nno, ⁴u kòn' Uwien ya ninbonl ni, ki taa' kpònò wà bi taa' ki de' Uwien nno ki ñmòn', ki taa' ki de' u'nib, bi'mò ñmòn'. Ama bitò-tuórkaab baba ne là ñmòbe usen be ñ ñmòn kpònò nno.» ⁵Ne ki tóke' be ki ye: «Unil ya Bijé ne ñmòbe usen wò ñ wuon bi li tien nà Saba ya daali.»

Uje uba ya nuò faan', Yesu cèrè' u faake' Saba ya daali

(Matie 12:9-14; Mark 3:16)

⁶*Saba ya detòl liba, *Yesu tí kòn' litaanl ya duku ni, ki wòknh binib Uwien ya gber. Uje uba mò te len, u'nojje faan'. ⁷*Yiko ya wònwòknb nin *Farisienmbe sekndeh be ñ liike u li cèrè unil ñ faake *Saba ya daali bii wa ñ cèrè, kime bi nuunh be ñ le bi li dule nà bo kí biin wò ne. ⁸*Yesu ben bi'yenmaale ma nno ne ki tóke' uje wà ya nuò faan' nno ki ye: «Fii kí sere siik ni.» U fii' ki sere', ⁹ne *Yesu niire' be ki ye: «*Saba ya daali la, unil ñmòbe usen wò ñ tien nà mòn bii nà bre ne? U ñmòbe usen wò ñ ñmien unil bii wò ñ ku wò ne?» ¹⁰U liike' bi'ke ki gòbre' ki bòn', ne ki tóke' uje wà ya nuò faan' nno ki ye: «Tende a'nuò.» U tende' u'nuò, ne u jire' u'ciem. ¹¹Bi'benku ni ben' cèen, ne bi gbierèh be ñ liike bi li tien *Yesu ma.

Yesu gènde' u'tondb piik nin bile

(Matie 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹²Lidaali liba ne *Yesu don' lijuòl bo wò ñ tì kàare, ki gòn' ki kàareh ¹³nì tì faa', ne u yin' u'panpaankaab ki gènde' bi'ni piik nin bile, ki yin' be u'tondb. ¹⁴U'tondb nno ya yel so: Simòn, wà u yin' wò Pier nno nin u'ninje Andre nin Saak nin San nin Filip nin Batelemi ¹⁵nin Matie nin Toma nin Alfe ya bije Saak nin Simòn wà ya nun món u'du ya gber bo, ¹⁶nin Saak ya bije Sudas nin Sudas Iskariyot wà lá li kuore Yesu.

Yesu kpaandeh Uwien ya gber, ki buuh biwienb

(Matie 4:23-25)

¹⁷Yesu nin u'tondb jiinh lijuòl nno bo, ki lá sere' li'niel, u'panpaankaab yebe nà saan nno. Linigocienl liba mò là te ni'saan. Li ñen' ní Sude ya tinfenm ke ni nin Yerusalem ni nin Tir ni nin Sidon ya du ni ne. Idu nno te miñuncienm ya gbaal ne. ¹⁸Bi baa' be ñ cenge u'gber ne, kí nuunh wò ñ buu bi'ni bà yé biwienb. Ne u buu' be, ki ñore' isenpol mò ñ ñmòbe binib bà ki jèndeh nno saan. ¹⁹Linigol nno ke nuunh be ñ me wò, kime mituòm miba ne ñeh u'ni ki cèreh bi'ke faakreh.

Uwien ya mòm te ni'bo

(Matie 5:1-12)

²⁰Nen saan ne Yesu caan' u'panpaankaab bo inun, ki ye: «Ninbi bijiinbe, Uwien ya mòm te ni'bo, kime Uwien ya bel yé ni'yaal ne. ²¹Ninbi bà mikònm ñmòbe ne fenfenno nò, Uwien ya mòm te ni'bo, kime ni lá li ji kí gbo. Ninbi bà muoh fenfenno nò, Uwien ya mòm te ni'bo, kime ni lá li lè.

⁸6:1 Liike Matie 12:1.

²² «Binib nen ne,
ka yé be ní li lenh ne,
ki sukreh ne,
ki saah ni'yel Unil ya Bije bo la, Uwien
ya mɔnm te ni'bo.
²³ Bi teh ne nɔ la, cère men ni'yenm ní li
songe ní li poknh,
kime ni li le lisuul là yebe paaki bó.
Bi'yaajeb mɔ là teh nɔ ne Uwien ya
ñɔbonsɔknb.»

Nì bre binib bo

²⁴ «Ama ninbi bifaadenbe, nì bre ni'bo,
kime ni jin' ni'ηmaa ηɔ.
²⁵ Ninbi bà jinh ki gbieh fenfennɔ nɔ,
nì bre ni'bo,
kime mikònm lá li cuo ne.
Ninbi bà leh fenfennɔ nɔ,
nì bre ni'bo,
kime ni'yenm lá li saa ten ni ke mikuum
ne ki muoh.
²⁶ Binib ke pèkeh ne la, nì bre ni'bo.
Bi'yaajeb mɔ là teh nɔ ne
bitonnenñɔbonsɔknb.»

Li yé men ni'nennendb

(Matie 5:38-48; 7:12a)

²⁷ «N tɔkeh ninbi bà cengeh nni nɔ
ne, li yé men ni'nennendb, kí li teh bà
nen ne mɔnmɔnm. ²⁸ Li tɔkeh men binib
bà wienh ne miɣùum ki teh Uwien ní
tien be u'mɔnm, kí li kàareh ki dienh
bà sukreh ne. ²⁹ Unil kpòbe' a'kpienku
kuba la, pekre kutɔku mɔ kí de wɔ. Unil
fie' a'liergbenku la, cèbe wɔ a'lierwawaal
mɔ. ³⁰ Wà ke mie' ηe nibonn la, pu wɔ.
Wà mɔ ta' a'bonn la, la niire wɔ ni'bó.
³¹ Ni yé binib ní li teh ne nà nɔ, ni'mɔ ní
li teh be nen.

³² «Ni yé bà yé ne baba la, ni li le ku
le penpeku? Bibierdenb mɔnɔn yé bà yé
be ne. ³³ Ni teh mɔnmɔnm bà teh ne mɔn-
mɔnm baba ne la, ni li le ku le penpeku?
Bibierdenb mɔnɔn teh nɔ ne. ³⁴ Ni kpen-
deh bà ni daan ki ye bi li jiin ne baba la,
ni li le ku le penpeku? Bibierdenb mɔnɔn

kpendeh bi'tɔb ne, ki daan ki teh bi li
jiin be bi kpende' nà nɔ. ³⁵ Ama ninbi li
yé men ni'nennendb, kí li teh be nà mɔn,
kí li kpendeh binib tibont, ki la daan ki
ye bi li jiin ne tù. Ni teh nɔ la, ni li
le lisuul là yebe, ne ki li yé Uwien Wà
ηa ηmɔbe Nacentɔ ya bumu. Wɔn mɔnɔn
teh bibierdenb nin binib bà ηa faareh wɔ
tinimònt ne. ³⁶ Li teh men tinimònt ten
ni'Baa Uwien teh ma bo.»

La li biindeh men tɔb

(Matie 7:1-5)

³⁷ «La biindeh men nib ηɔ Uwien mɔ
la biin ne. La ye men uba kpe utudere
ηɔ Uwien mɔ la ye ni'mɔ kpe utudere.
Li fèreh men binib bi'biere ηɔ Uwien mɔ
ní fère ne ni'yi. ³⁸ Li punh men binib ηɔ
Uwien mɔ ní li punh ne. U li gbien ni'yiek
kè ní gbe wɔ ní yeyeke, kí ñiñi kí gbien nè
ní wule, ne kí de ne, kime ni taah nà ki
bikreh tibont ki dienh binitɔb nɔ Uwien
mɔ li taa nen ne kí biike kí de ne.»

³⁹ *Yesu tí pɔn' be mikpenjenm ki ye:
«Ujuɔn li fre kí die u'juɔntɔ-ɔɔ? Bi'ke bile
ηa ní lu kubùoku ni-ii? ⁴⁰ Wà bengeh ηa
cen' wà wɔknh wɔ. Ama wà ke benge' kí
tì gben' la, u li te ten u'cenbaa ne.

⁴¹ «Be tien' a lenh kumuɔku kùà te a'tɔ
ya nunbu ni, ka ji lenh jaantelke wà puɔn
a'yaabu ni? ⁴² A li tien mila kí tɔke a'tɔ
kí ye: «Cère ní ñen kumuɔku kùà te a'-
nunbu ni nɔ», ηɔ ka lenh jaantelke wà
puɔn a'yaabu ni nɔ. Sin iñuon ilele ya
nilɔ, kpie kí ñen jaantelke wà puɔn a'-
nunbu ni nɔ, kí li lenh mɔnmɔnm, kí
yaan kí fre kí ñen kumuɔku a'tɔ yaabu
ni.»

Busubu nin bu'bii ya gber

(Matie 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ *Yesu tí tɔke' be ki ye: «Busumɔn-
mɔnbu ηa ní fre kí lùon ibii yà ηa mɔn.
Busubu bùa ηa mɔn mɔ ηa ní fre kí lùon
ibii yà mɔn. ⁴⁴ Busubu ya bii ne cèreh
bi bendeh bù yé busubu bùa ya bol. Ba

pòh kenken konkonbu bo, ka pòh cècè mɔ benenk bo. ⁴⁵Unimòn ya yenmaalmòn-mòn yà te u'fèl bo ne cèreh u teh nà mòn, ne ubierdaan ya yenmaalbiere cèreh u teh nà bre, kime unil ke len' ki kun' nà bó la, ni ñen' iyenmaale yà te u'fèl bo ne.»

Binib bile men' bi'dur ma bo

(Matie 7:24-27)

⁴⁶«Be bo ne ni yih nni: «Yonbdaan, Yonbdaan,» ka teh n tókeh ne ní li teh ma bo. ⁴⁷Wà ke baa' n'saan, ki ciuh n'gber, ki teh tù ye ma la, n li wuon ne u naan udaan wà. ⁴⁸U naan uje wà yíe wò ní me kuduku ño ki gbin' ni ñuoke', ki pu' litenpuul kutentieku bo ne. Miwuom kòn' ki puube' ki yile' kuduku nno bo, ne ka fre' ki jènge' kù, kime udaan nno men' kù mòmòmóm ne. ⁴⁹Ama unil wà ciuh n'gber, ka teh tù ye ma la, u naan uje wà men' kuduku utintele bo ne. Miwuom kòn', ki puube' ki yile' ku'bo, ne kù pòk ki lu' kpelkpel.»

Yesu buu' sojacien uba ya tonsónl

(Matie 8:5-13)

7 *Yesu tóke' binib nno tigber ki gben', ne ki bure' Kapernawum ya du bó. ²Sojambe kobk ya cien uba là te ki ñmobe utonsónl uba ki yíe wò cèen. Utonsónl nno lá bun ki benh wò ní kpo. ³Sojacien nno cii' bi lienh Yesu bó, ne u sòn' Sufmbe ya cienb u'saan, be ní ti gbáan wò wò ní baa kí lá ñmien u'tonsónl nno. ⁴Bicienb nno baa' *Yesu saan, ne ki tũreh ki gbáanh wò ki teh: «Sojacien nno kpe á tore wò ne, ⁵kime u yíe tí'du ya nib, ne wòn ne men' tí'taanl ya duku.»

⁶Nen saan ne Yesu paan' bi'bo ki bure', ki tí neke sojacien nno den, ne u sòn' u'jotieb bi tuobe' wò usen bó, ki tóke' wò ki ye: «Yonbdaan, sojacien nno ye a la jí ní jènde a'ba, kime wa kpe á baa kí kò u'den. ⁷Nen bo ne u maale' ki ye wa kpe wò

ní bugben ní tuobe ñe usen bó mòmòm. A lí len' ki ye faake la, u'tonsónl nno lí faake ne. ⁸Kime wòn mòmòm ñmobe binib bà yé nin wò bicienb, ne ki mò yé sojambe biba ya cien. U tóke' uba ki ye: «Lí joh» la, u joh ne, u tóke' utò ki ye: «Den» la, u bàareh ne. U tí tóke' u'tonsónl ki ye: «Tien nie» la, u teh nen ne.»

⁹*Yesu cii' u'ñobon nno ma nno, ni cuo' wò miyòkm, ne u jiebe' ki liike' linigol là pè u'bo nno ki ye: «N tókeh ne ne, ma laan laa' mie ya tekjim ya tunbu Israyel yaab mòmòm ni.» ¹⁰Binib bà tuobe' *Yesu usen bó nno liebe' sojacien nno den, ki laa' u'tonsónl nno faake'-a.

Yesu mekre' ukpopii uba ya bije

¹¹Lidaali liba ne *Yesu joh udu uba bó, bi yih wù Nayinn, ki tóke nin u'panpaankaab nin binib ligol. ¹²U tí tuo wò ní kò udu nno ni, ne ki laa' ukpopii uba ya bubaabk kpo' bi tuke ki joh kukaaku bó, ne udu nno ya nib pè ka dindin. ¹³Yonbdaan laa' ukpopii nno ma nno, ne ki muo' wò miececkm, ki tóke' wò ki ye: «Jí la muoh», ne ¹⁴ki cuon' ki nekn' ikelien, ki tende' u'nuo ki me' yè. Binib bà tuke utenkpii nno sere', ne u ye: «Unacien, n lienh sin ne, fii.» ¹⁵U fii' ki kèle', ki cin' ki lienh, ne *Yesu taa' wò ki de' u'naa. ¹⁶Nen saan ne bujewanbu cuo' bi'ke, ne bi pèkeh Uwien ki teh: «Uwien ya ñobonsòkncien uba ne ñen' tí'ni. Uwien ne baa' wò ní ñmien u'nib.»

¹⁷Ne bi tókeh *Yesu tien' nà nno Sude ya tinfenm ke ni nin itengbaan yà ke neke Sude nno ni.

San wà siih binib Uwien ya ñunm sòn' u'panpaankaab Yesu saan

(Matie 11:2-19)

¹⁸San wà siih binib Uwien ya ñunm nno ya panpaankaab jon' ki tí tóke' wò tigber nno ke. Ne u yin' bi'ni bile, ¹⁹ki sòn' be Yonbdaan saan, be ní tí niire wò

kí ye wɔn ne yé wà li baa** ní nno bii bi li guure utɔ ne?

²⁰San ya panpaankaab nno baa' *Yesu saan ne ki tɔke' wɔ ki ye: «*«San wà siih binib Uwien ya ñunm nno ne sɔn' te a'saan tí lá niire ɲe»* kí ye: «*Sin ne yé wà li baa ní nno bii ti li guure utɔ ne?»*» ²¹U ya yo ki laa' *Yesu cèreh biwienb bà yebe faakreh, ki cèreh iwɔb cuonh, ki ɲuɔh isenpol binib saan, ki likreh ijùɔn ì yebe; ²²ne ki tɔke' San ya panpaankaab nno ki ye: «*Liebe men kí tí tɔke San ni laa' nà nin ni cii' nà: ijùɔn likreh, iwɔb cuonh, ijend lùoreh, igbaan ciih, bitenkpiib mekreh, ne bijiinb ciih tigbemɔnmɔnt.*» ²³Wà ɲa tùre' Uwien ya sen min bo la, Uwien ya mɔnm te u'bo.»

²⁴San ya panpaankaab liebe' uyo wà nno, ne Yesu cin' ki tɔkeh linigol San ya gber ki teh: «*Ni là jon' kupenpelku ni ní tí liike ba? Ni là jon' ní tí liike limuɔnl là mitafaam jèngèh lè ne-ɛɛ?*» ²⁵Ni nín là jon' ní tí liike ba? Ni là jon' ní tí liike unil wà guo tikpelcɛmɔnmɔnt ne-ɛɛ? Binib bà guoh tikpelcɛmɔnmɔnt, ki te li-wiel ni nno kɔh biberb den ne. ²⁶Tɔ, ni nín là jon' ní tí liike ni le bonn ne? Ni là jon' ní tí liike Uwien ya ñɔbonsɔknl ne-ɛɛ? N tɔkeh ne imɔn ne, u cen' Uwien ya ñɔbonsɔknl mɔnm. ²⁷Kime wɔn San bo ne ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Liike, n li sɔn n'tond wɔ ní liere ɲe, kí lá tùre a'sen.*»

²⁸«*N tɔkeh ne ne, ba laan maa' nil uba, u cen' San. Ama unil wà yé uwaal Uwien ya bel ni cen' wɔ.*»

²⁹«*Udu ya nib ke, haali nin bilenpotekb ke cii' San ya gber, ki bende' ki ye Uwien yé ugbemɔndaan, ne ki cère' u sii' be Uwien ya ñunm.*» ³⁰Ama Farisienmbe nin bà ben yiko mɔnmɔnm ɲa tuo' u sii' be Uwien ya ñunm. Nen ne wuɔn' ki ye bi yie' Uwien yie nà.»

³¹Yesu tí len' ki ye: «*N nín li taa ba kí nenge fenfennɔ ya nib-i? Bi naan ba?*»

³²Bi naan ten mubumu ne ke kidaak ni ki jeleh, ki tɔkeh mu'tomu ki teh:

«*Ti piebe' ne liwol, ne na ɲɔn' ciek.*»

«*Ti gen' ikuyuon, ne na muɔ'.*»

³³Kime San wà siih binib Uwien ya ñunm baa' ki kùɔ tijier tubambe, ka ñuh daam, ne ni ye usenpol ne ɲaake wɔ.

³⁴Unil ya Bijè baa', ki jinh ki ñuh, ne ni ye: «*Liike men uje wuɔ yé ufɔnfuɔb ne ki yé udeyibl, ki jɔreh nin bilenpotekb nin bibierden.*» ³⁵Ama binib bà ke tuo' Uwien ya yenfuom ne ben mi mɔn ki kpe ma bo.»

Upii uba kpieke' Yesu

³⁶Lidaali liba ne Farisien uba yin' *Yesu wɔ ní baa kí lá ji u'den, ne u jon' Farisien nno den, ki tí ke ki jinh. ³⁷Upi-isɔnsɔnd uba mɔ là te udu nno ni. U cii' *Yesu te Farisien nno den ki jinh, ne ki tuke ní lefina uba alabaat^{††} ya dingl ni, ³⁸ki baa' kí lá sere' *Yesu ya puoli bó u'tàan saan, ki muɔh, u'nunsiir luh *Yesu ya tàan bo, ki sèkndeh yè, ne u taah u'yur ki ɲmireh yè, ki bibeh yè, ki taah lefina nno ki faanh yè. ³⁹Farisien nno laa' nno ma nno, ne ki maale' u'yenm ni ki ye: «*Uje wuɔ bi yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl la, u bi li bende upii wà miekeh wɔ nɔ yé udaan wà. U bi li bende kí ye u yé usɔnsɔnd ne.*»

⁴⁰Ne *Yesu tɔke' Farisien nno ki ye: «*Simɔn, n ɲmɔbe tigber tuba ní tɔke ɲe.*» Ne u ye: «*Len n'cenbaa*» ⁴¹Ne *Yesu ye: «*Uje uba ne kpende' binib bile ilike. U kpende' uba milikbim itur kobiinun, ki kpende' utɔ milikbim itur piɲun.*» ⁴²Bi'ke bile ɲa ní fre kí pè wɔ ma nno, ne u cèbe' be bi'fèn. Bijeb bile nno ni, u le li yie ulikdaan nno ki cen' utɔ.» ⁴³Ne Simɔn jii' wɔ ki ye: «*N maale' ki ye wà ya fènl yebe nno*

**7:19 Liike Matie 11:3.

††7:37 Liike Matie 26:7.

ne li yíe wɔ ki cɛn'.» Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A tɔke' bù te.» ⁴⁴Ne ki pekre' upii nɔ bó, ki tɔke' Simɔn ki ye: «A laa' upii wuɔ-ɔɔ? N kɔn' ní a'den ma ɔa de' ñunm be ní sɔkre n'tàan, ama upii wuɔ wɔn, u taa' u'nunsiir ne ki sèkn' yè, ki taa' u'yur ki ɔminjire' yè. ⁴⁵Ɔa lɔkn' nni ama n ti kɔn' ní ma wɔn ɔa dàan n'tàan ya bibm haali nin fenfennɔ. ⁴⁶Sin ɔa taa' kpɔm mɔnɔn ki fàan' n'yul, ama wɔn taa' lefina ne ki fàan' n'tàan. ⁴⁷Nen bo, n tɔkeh ɔe ne, n fère' wɔ u'biere ì yebe ma nɔɔ, ne cère' u yíe nni ki gbien', kime unil wà n fère' wɔ ibiere waamu la, udaan mɔ yíe nni waamu ne.» ⁴⁸Nen saan ne u tɔke' upii nɔ mɔ ki ye: «N fère' ɔe a'biere.» ⁴⁹Ne wɔn nin binib bà jinh nɔ maaleh bi'yenm ni ki teh: «Uje wuɔ yé ɔme ne, ki tì fèreh binib bi'biere?» ⁵⁰Ne *Yesu tɔke' upii nɔ ki ye: «A'tekjim ne ɔmien' ɔe. Li joh nin uyenduɔn.»

Yesu ya tondb nin bipiib biba piereh wɔ

8 Ni ya puoli bó ne *Yesu joh iducen-cien nin iduwawaale ni, ki kpaandeh Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt, ne u'tondb piik nin bile nɔ pe u'bo. ²Bipiib bà u là cère' bi faake' nin u là ɔɔre' bà saan isenpol nɔ mɔ pe u'bo. Ben si: Mari wà bi yih wɔ Madelenn nɔɔ, *Yesu là ɔɔre' isenpol ilole wɔn saan ne ³nin Herod ya tonsɔnb ya cien Kusa ya po Sann nin Susann nin bipiitɔb ligol, ne bi'ke taah bi'bont ki toreh wɔn nin u'tondb.

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm

(*Matie 13:1-9; Mark 4:1-9*)

⁴Tɔ, binib ñen' ní idu ke ni, ki baa' *Yesu saan, ki taan' ki tien' linigocienl, ne u pɔn' be mikpenjenm ki ye: ⁵«Ukpaal uba ne là jon' wɔ ní tì plè tibonbuor ya bim. U plèh ma nɔɔ, miba lu' usengbe, ne binib tete' mi'bo, ne inuɔn baa' kí là

jin' mè. ⁶Mitɔm lu' kutentieku bo, ki pen'. Ní'saan ɔa sɔnge ma nɔɔ, ne mipiem nɔɔ kuore'. ⁷Mitɔm mɔ lu' kujegorku ni, ki pen'. Ne mipiem nɔɔ nin kujegorku ke kpieh, ne kujegorku wɔbn', ki ku' mè. ⁸Mitɔm mɔ lu' kitinmɔnmɔnk bo, ki pen' ki kpére', ne ki lùon' kokobk.» *Yesu len' ki pukn' ki ye: «Wà ɔmɔbe litubl la, wɔ ní cii.»

Be tien' Yesu pɔh binib mikpenjenm-i?

(*Matie 13:10-17; Mark 4:10-12*)

⁹*Yesu ya panpaankaab niire' wɔ mikpenjenm nɔɔ ya tingi. ¹⁰Ne u jiiin' be ki ye: «Uwien ne cère' ninbi bende' u'bel ya gbebɔlkaar. Ama bitɔb ben wɔn, nì yé mikpenjenm ne bi'bo ɔɔ
«be ní li likeh ka lenh,
kí li cengeh ka ciih ní'tingi.»

Wà plè' tibonbuor ya bim ya kpenjenm ya tingi

(*Matie 13:18-23; Mark 4:13-20*)

¹¹«Mikpenjenm nɔɔ ya tingi sɔ: tibonbuor nɔɔ yé Uwien ya gber ne. ¹²Mibim mà lu' usengbe nɔɔ yé binib bà ciih Uwien ya gber, usenpol bàareh ki lá ñen-deh tì bi'fèl ni ɔɔ bi la teke Uwien kí ji kí ɔmere ne. ¹³Mibim mà lu' kutentieku bo nɔɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gber, ki teknh tì nin uyensɔnge, ama ka cèreh tì kpaakeh ñaan bi'fèl ni ne. Bi teke' Uwien ki jin' nì wuɔke' waamu, mibiikm tu' be la, bi pɔk kí wie Uwien ya sen ne. ¹⁴Mibim mà lu' kujegorku ni nɔɔ mɔ yé binib bà ciih Uwien ya gber ne ki cèreh uɔendun ya gber nin lifaál ya yenmaale nin uɔendun ya ɔmaa wɔbndeh tigber nɔɔ ki cèreh ta fɔreh mɔnmɔnm bi'fèl ni ne. ¹⁵Mibim mà lu' kitinmɔnmɔnk bo nɔɔ mɔ yé binib bà ya fèl bo mɔn, bi ɔmɔbe tigbemɔnt, ki cengeh tigber nɔɔ, ki taah tì ki blinh bi'fèl bo, ki ñikndeh ki cèreh tì sɔnh itùon ne.»

Yesu sureh binib be ní li cengeh u'gber

(Mark 4:21-25)

¹⁶ *Yesu tí ye: «Uba ña ní se frl kí taa lisenl kí cubn li'bo bii kí taa lè kí sien gado ya tingi. Ama u li taa lè kí tuon likpenkpenl bo ne ño bà ke kòh ní iden ní ní li lenh. ¹⁷ Kime bonn ña te ki buo ño ba lá li le nè, gber mo ña te ki buo ño ka lá li ñe upaan bo. ¹⁸ Nen bo, li-ike men ni'yul bo nin ni cengeh n'gber ma bo, kime wà ñmòbe la, bi li de wò kí pukn, wà ña ñmòbe la, bi li tonde kí fie u maaleh ki teh u ñmòbe nà waamu nno mɔnɔn nɛ.»

Yesu ya naa nin u'ninjieb

(Matie 12:46-50; Mark 3:31-35)

¹⁹ *Yesu ya naa nin u'ninjieb baa' ki nuunh wò. Linigol te ma nno ne ba fre' ki kɔn' ki laa' wò. ²⁰ Ne bi tòke' wò ki ye: «A'naa nin a'ninjieb te saali ki yé be ní le ñe.» ²¹ Ne u tòke' be ki ye: «N'naa nin n'n-injieb si binib bà ke ciuh Uwien ya gber ki teh tù ye ma bo nɛ.»

Yesu cèrè' kutafaaku ñmile'

(Matie 8:18, 23-27; Mark 4:35-41)

²² Lidaali liba ne *Yesu nin u'panpaankaab kɔn' buñerbu, ne u tòke' be ki ye: «Cèrè men tí puore kí jo miñuncienm ya gbaatl bó.» Ne bi bure'. ²³ Bi te miñunm bo ki joh ma nno ne *Yesu duon' ki gòh. Kutafaabiiku kuba pòk ki fii' miñunm bo, ki cèreh miñunm fih ki kòh buñerbu nno ni ki gbiekeh. Nì là yé kinunbònk ne bi'bo. ²⁴ Ne bi baa' ki lá finde' *Yesu ki tòke' wò ki ye: «Cenbaa, Cenbaa, ti benh tí luo nɛ.» *Yesu finde', ki tien' kutafaaku nin iñungbegbel nno bo. Kutafaaku go, iñungbegbel nno lu' ne ni'ke ñmile'. ²⁵ Ne u niire' u'panpaankaab ki ye: «Ñ le ni'tekjim-i?»

*Yesu tien' nà nno cuo' be miyòkm, ki cuo' be bujewaambu, ne bi niireh tɔb ki teh: «U cinbe ki yé be ya nitunbu sò nò? U tengeh kutafaaku nin miñunm mɔnɔn bo, ne ni'ke boh wò.»

Yesu ñjre' isenpol uje uba saan

(Matie 8:28-34; Mark 5:1-20)

²⁶ Bi tì baa' Gerasa yaab ya tinfenm ni. Mitinfenm nno kuo Galile ya ñuncienm nɛ. ²⁷ *Yesu ñeh buñerbu ni uyo wà nno, ne mitinfenm nno ya je uba cende' wò. Isenpol ne là ñaake wò. U cuonh upuntenge nì wuòke', ka ji te den, ki kò bi subeh bitenkpiib tijòlulnt tà ni nno ni. ²⁸ Ujɛ nno laa' *Yesu ma nno ne ki gbaan' u'nintuòli, ne isenpol nno cèrè' u wuure' ufaa bo ki ye: «Yesu, Uwien wà ña ñmòbe Nacentò ya Bijɛ, min nin sin tu le nɛ? N gbáanh ñe nɛ, la jènde nni.» ²⁹ Yesu tòke' usenpol nno kí ye wò ní siere kí dàan uje nno ma nno ne cèrè' u len' nno. Usenpol nno cuo' uje bugben nì wuòke'. Bi là kuòndeh wò mugbiemu, ki lùòh wò tikudòkr, u la jo niba saan ne, ama u cienh tikudòkr nno ne ki kòh mugbiemu nno. Usenpol nno tukeh wò ki joh nib ña te nà saan nɛ. ³⁰ *Yesu niire' wò ki ye: «Bi yih ñe ba?» Ne u ye: «Bi yih nni Ligol nɛ.» Isenpol ñaake wò ki yebe ma nno ne cèrè' u ye nno. ³¹ Ne isenpol nno gbáan' *Yesu ki ye u la wòbn yè, yè ní jo kubùòku^{††} kùà ñò ka ñmòbe bien nno ni.

³² Tò, fangambe biba mo là te ligbengbenl bo ki yebe ka dindin, bi kpaah be. Isenpol nno gbáan' *Yesu ki ye wò ní cèbe yè, yè ní jo kí tì kò fangambe nno. U tuo', ³³ ne ì dàan' uje nno, ki jon' ki tì kɔn' fangambe nno. Ne fangambe nno ke sen' ki tinde' ligbengbenl nno, ki tì lu' miñunm ni ki luo'.

³⁴ Bà kpaah fangambe nno laa' nà tien', ne ki sen' ki jon' udu ni nin idugbaan, ki

^{††}8:31 Sufmbe là maaleh ki teh kubùòku kuba ne te bi pekndeh len isenpol ki gu lidaali là Uwien li bu yè tibuur.

tì tóke' binib tigber nnó. ³⁵ Ne bi ñen' ki joh be ñ tì liike nà tien'. Bi tì baa', ki laa' uje wà isenpol dāan' wó nnó ya yenm jire' u ke *Yesu saan, ki guo, ne bujewaambu cuo' be. ³⁶ Binib bà là te ni'saan ki laa' tibont nnó ke tentien' ma bo nnó tóke' be *Yesu cère' uje nnó faake' ma bo. ³⁷ Ne bujewaambu cuo' Gerasa ya tinfenm yaab ke cēen. Nen ne cère' bi tóke' *Yesu ki ye wó ñ jende bi'saan. *Yesu liebe' ki kón' buñerbu, wó ñ bure, ³⁸ ne uje wà isenpol dāan' wó nnó gbáanh wó ki teh wó ñ cère wó ñ paan u'bo, ne *Yesu ña tuo', ki tóke' wó ki ye: ³⁹ «Liebe kí kun kí tì tóke binib Uwien tien' nà ke ki de' ñe.» Ne u bure', ki cuonh udu ni ni'ke saan, ki tókeh binib *Yesu tien' nà ke ki de' wó.

**Yesu cère' upii uba faake',
ki mekre' kibupiik kiba mɔ**

(Matie 9:18-26; Mark 5:21-43)

⁴⁰ *Yesu liebe' ki baa' miñuncienm ya gbaatɔl, ne linigol teke' wó, kime bi'ke là gu wó ne. ⁴¹ Ne *Sufmbe ya taanl ya duku ya cien uba, bi yih wó Yayirus, baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki gbáan' wó ki ye wó ñ den u'den, ⁴² kime u'bubaabk ne bun, ki behn kè ñ kpo; kì ñmɔbe ibin piik nin ile ne. Ne *Yesu paan' u'bo ki bure'.

U joh ma nnó ne linigol pɛ u'bo ki pebeh wó, wa ji tì freh ki fuoreh. ⁴³ Upii uba mɔ te ni'saan, ki laa' tifer ibin piik nin ile ta ghen'. U jon' dɔkziembe saan, ki ñende' u'like kí tì ghen'. Uba ña fre' ki buu' wó. ⁴⁴ U baa' *Yesu ya puoli bó, ki lá me' u'wengolkaar ya ñogben, ne u'fer nnó pɔk ki ghen' i ya tãan bo. ⁴⁵ Ne *Yesu niire' ki ye: «Ŋme me' nni?» Bi'ke nie' ki ye ba me' wó ma nnó ne Pier tóke' wó ki ye: «Cɛnbaa, linigol là guɔn' ñe nɔ ne pebeh ñe.» ⁴⁶ Ne *Yesu ye: «Unil uba me' nni, kime n laa' mituɔm miba ñen' nni.» ⁴⁷ Upii nnó laa' wa ñ fre kí ɔle,

bujewaambu cuo' wó, u'gbenent ñoh, ne u baa' ki lá gbaan' *Yesu ya nintuɔli, ki tóke' wó binib ke ya nun bó, nà cère' u me' wó nin u faake' i ya tãan bo ma bo. ⁴⁸ Ne *Yesu tóke' wó ki ye: «N'bisɛ, a'tekjim ne ñmien' ñe. Li joh nin uyenduɔn.» ⁴⁹ *Yesu laan te ki lienh ne unil uba ñen' Yayirus donbó ki lá tuobe' be usen ni, ki tóke' Yayirus ki ye: «A'bisɛ kpo'-a! La ji ñ li ñmɔbe Cɛnbaa yenñaabe.» ⁵⁰ *Yesu cii' bi len' ma bo, nin nen ke ñɔ u tóke' Yayirus ki ye: «La fenge, teke nni kí ji baba, u li ñmere.»

⁵¹ *Yesu tì baa' Yayirus den, ne ka cère' binib ke paan' u'bo ki kón'. U cère' Pier nin San nin Saak nin kibupiik nnó ya naa nin ki'baa baba ne paan' u'bo ki kón'. ⁵² Binib bà ke te ni'saan nnó muɔh ki'kuum bo ne ki kpiendeh. Ne *Yesu tóke' be ki ye: «La ji muɔh men, ka kpo', kì gɔh ne.»

⁵³ Ne bi leh Yesu, kime bi ben ki ye kibuk nnó kpo'-a! ⁵⁴ *Yesu cuo' ki'nuɔ, ki tóke' kè ki ye: «N'buke, fii.» ⁵⁵ Ne ki-naank liebe' ní i ya tãan bo, kì fii' ne *Yesu ye be ñ de kè tijier kè ñ ji. ⁵⁶ Nì cuo' ki'naa nin ki'baa miyɔkm, ne *Yesu kpekpe' bi'bo ki ye bi la tóke nil nà tien' nɔ.

Yesu sɔn' u'tondb piik nin bile

(Matie 10:5-15; Mark 6:7-13)

9 *Yesu taan' u'tondb piik nin bile, ki de' be mituɔm nin usen be ñ li ñuɔh isenpol ke ya bol binib saan, kí li buuh iwien. ² U sɔn' be, be ñ li tókeh binib Uwien ya bel ya gber, kí li buuh biwienb, ³ ne ki tóke' be ki ye: «Ni joh la, ni la tuke bonn. Ni la tuke gbien, kí la tuke kɔl, kí la tuke jier, kí la tuke like, kí la tuke lier ile mɔ. ⁴ Ni tì baa' iden yà ke bi teke' ne la, ni li te nen saan kí tì baa lidaali là ni li siere udu nnó ni. ⁵ Udu wà ya nib ña teke'

ne la, ní kpakpaare ní'tàan ya tengunku^{¶¶} kí wié nè, kí siere. Nen ne li yé ní'saan ya nib bo kudieku.»⁶ Tɔ, bi bure', ne ki joh idu ni, ki tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt, ki cèreh biwiɛnb faakreh ní'ke saan.

**Herod nuunh wɔ́ ñ
bɛnde Yesu yé udaan wà**

(Matie 14:1-12; Mark 6:14-29)

⁷ Gobina Herod cii' bi lienh *Yesu teh tibont tà ke nno bó, ne ka ben u li maale kí ye bà. Kime biba lienh ki teh: «San wà là siih binib Uwien ya ñunm nno ne mekre',»⁸ bitɔb lienh ki teh: «Eli ne liebe' ní», bitɔb mɔ lienh ki teh: «Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nno ya uba ne mekre' ki liebe' ní.»⁹ Ne Herod ye: «Min bugben ne là cèrè' bi tükre' San ya yul-a! N cii' bi lienh wà mɔ bó nɔ, u'mɔ yé ñme ne?» Ne ki nuunh wɔ́ ñ le Yesu.

Yesu jin' linigocienl liba

(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; San 6:1-14)

¹⁰ *Yesu ya tondb liebe' ní, ki lá tɔke' wɔ́ bi tien' nà ke, ne u taa' be ki jende' bi tì te bi'baba Betsayida ya du bó ya kele. ¹¹ Inigol nno cii' u bure' ma nno ne ki paan' u'bo. *Yesu teke' be, ki tɔkeh be Uwien ya bel ya gber, ne ki buuh bi'ni bà ye biwiɛnb.

¹² Uwien benh wù ñ lu, ne u'tondb piik nin bile nno nekn' wɔ́ ki tɔke' wɔ́ ki ye: «Ti te ñien ña te nà saan ne, cèrè linigol lie ñ jo idu bó, kí tì nuun tijier nin gɔgɔbùol.»¹³ Ne *Yesu ye: «Ninbi bugben, de be men be ñ ji.» Ne bi ye: «Ti ñmɔbe kpɔɔɔ uɲun nin ijen ile baba ne, ti'bugben ne ña nín jon' ki tì de' tijier ki lá de' bie ya nib ke ña ñí la.»¹⁴ Bijeb là li baa ten itur iɲun. Ne *Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cèrè men linigol nno ñ kèle tingi ni, icek icek binib piɲunɲun.»

¹⁵ Ne bi cèrè' bi'ke kèle' nno. ¹⁶ Ne *Yesu yuure' kpɔɔɔ uɲun nin ijen ile nno, ki yaare' ki liike' paaki, ki faare' Uwien tu'bo, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' u'panpaankaab be ñ gbiire linigol nno. ¹⁷ Bi'ke ñmɔn' ki gbo', ne bi tantaan' tijenjɛnt tà sien' nno, ki gbien' ikpencub piik nin ile.

**Pier ye Yesu yé Uwien ya
Nigendke Kristo ne**

(Matie 16:13-19; Mark 8:27-29)

¹⁸ Lidaali liba ne *Yesu jende' ki tì kàareh, ne u'panpaankaab te u'saan. U niire' be ki ye: «Inigol lienh ki teh n yé ñme ne?»¹⁹ Ne bi jiiin' wɔ́ ki ye: «Biba lienh ki teh a yé San wà siih binib Uwien ya ñunm nno ne, bitɔb lienh ki teh a yé Eli ne, bitɔb mɔ lienh ki teh Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nno ya uba ne mekre' ki liebe' ní.»²⁰ Ne u niire' be ki ye: «Ninbi nín teh n yé ñme ne?» Ne Pier jiiin' wɔ́ ki ye: «A yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.»²¹ Ne *Yesu tükre' ki kpekepe' bi'bo ki ye bi la tɔke tù nil.

Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó

(Matie 16:24-28; Mark 8:30-9:1)

²² Yesu tɔke' be ki ye: «Ni kpe Unil ya Bije ñ ji ijend kí gbien ne. *Sufmbe ya cienb nin bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb li wie u'gber, kí ku wɔ́, ne wienta daali wɔ́ ñ mekre bitenkpiib ni.»

²³ Ne ki tɔke' bi'ke ki ye: «Unil yé wɔ́ ñ paan n'bo la, u la tɔnge u'ba. Wɔ́ ñ li yuunh u'dɔpɔɔpɔɔn daan ke daan ki bukeh ki paakeh n'bo. ²⁴ Kime wà ke yé wɔ́ ñ fie u'miel la, wɔ́n ne li kpo kí juore fenn. Ama wà ke li tuo kí kpo min bo nno, wɔ́n ne li ñmere. ²⁵ Unil laa' uɲendun wuu ni ya bont ke ñɔ ki tì luu' limiel la, u laa' be ya kpele? ²⁶ Unil ye min nin n'gber ñmɔbe wɔ́ ife la, uyo wà Unil ya Bije lá li baa ní kí li ñmɔbe wɔ́n nin u'Baa nin u'-

^{¶¶}9:5 Sufmbe bo kí kpakpaare itàan ya tengunku ya tingi si: nà ke ji tu unil la, na yé uba yaar, ni ji yé u'yaar ne.

tondb ya kpieke nno, udaan mo li nmabe wo ife ne. ²⁷ N tãkeh ne imãn ne, ninbi bã se nie saan no ya biba li le Uwien ya bel ne kã yaan kã kpo.»

Yesu ya gbenent lèbre'

(*Matie 17:1-8; Mark 9:2-8*)

²⁸ *Yesu len' ki gben' ma nno, iwien iniin gèbre', ne u taa' Pier nin San nin Saak, ki don' lijuol liba bo wo ñ ti kãare. ²⁹ U ti te ki kãareh ma nno ne u'nun bõ lèbre', u'wengolkaar pende' kponkpon, ki dõnbeh inun bõ. ³⁰ Ne bi laa' bije bile u'saan bi tãkeh tigber. Moyis nin Eli ne. ³¹ Bi'mo windeh tein. Bi tãkeh wo u li kpo Yerusalem ni ma bo ya gber ne. ³² U ya yo ki laa' migũõnm ñõnde' Pier nin u ya tãb, ne bi dõ ki gõh. Bi finde', ne ki laa' *Yesu windeh ki dõnbeh inun bõ, ki laa' bijeb bile nno mo se u'saan. ³³ Uyo wã, bijeb nno ye be ñ siere *Yesu saan nno, ne Pier tãke' wo ki ye: «Cenbaa, ti te nie saan ma no ni mõn ne. Cere tí põ ininbon⁸⁸ ita, sin liba, Moyis liba, Eli mo liba.» Pier len' nno, kime wa ben u li len kã ye bã ne.

³⁴ U lienh nno u'ñõbu ña laan lu', ne kutewõlgbõnku kuba baa' ki lá pibn' bi'bo. Kù pibndeh bi'bo uyo wã nno ne bujewaambu cuo' Pier nin u'tõb nno. ³⁵ U ya yo ne bi cii' unieke uba bõ kutewõlgbõnku nno ni u ye: «N'Bije sõ no, n gẽnde' wõn ne. Li cengeh men u'bõ.» ³⁶ Unieke nno ti nmile' uyo wã nno, bi laa' *Yesu baba ne ji se. Ne bi bõle' tigber nno bi'ba ya bũol, ka tuo' ki tãke' nil bi laa' nã nno u ya yo.

Yesu ñore' usenpol kibuk kiba saan

(*Matie 17:14-18; Mark 9:14-27*)

³⁷ Kutaaku faa', ne bi jiiere' ní lijuol nno bo. Ne linigocienl tuobe' *Yesu usen bõ. ³⁸ Linigol nno ni uje uba wuure' ki ye: «Cenbaa, n gbãanh ñe ne, muo n'bijeb, kime u ye n'bubaabk ne. ³⁹ Usenpol uba

ne sõbe ki coh kè, ki cèreh kã ciikeh ki wuureh, ki'gbenent tereh, kuñinsenjujuku ñeh ki'ñõbu bõ. Usenpol nno bun-greh kè ki gbiekeh, ne ka wienh kè tonm. ⁴⁰ N gbãan' a'panpaankaab be ñ ñore usenpol nno ki'saan, ne ba fre'.»

⁴¹ Ne *Yesu ye: «Ninbi fenfennõ ya nibe, na teke' Uwien ki jin', ki yé binib bã bre. N li wuõke ni'saan kã ti kpaan mila ne? N li nmabe sukle ni'bo kã ti kpaan mila ne? Ne ki tãke' uje nno ki ye: «Taa a'bijeb ní.» ⁴² Kibuk nno we ní uyo wã nno ne usenpol nno tí gbõbe' kè tingi ni, ki cère' ki tereh. Ne *Yesu tien' usenpol nno bo, ki buu' kibuk nno, ki taa' kè ki de' ki'baa. ⁴³ Nì cuo' linigol nno ke miyõkm ne bi lienh ki teh: «Uwien nmabe mituõm.»

Yesu tí len' u'kuum nin u'mekrm bõ

(*Matie 17:22-23; Mark 9:30-32*)

*Yesu teh nã nno beke' linigol nno ke, ne u tãke' u'panpaankaab ki ye: ⁴⁴ «Tũore kã cenge men n ye ñ tãke ne nã no. Nã ñ taande bi li taa Unil ya Bijeb kã ñukn binib.» ⁴⁵ Ne ba cii' ni'tingì. Uwien ne bõle' nè ñõ bi la bende. Ne ba kaabe' be ñ niire *Yesu ni'tingì mo.

Ñme yé unikpekiek-i?

(*Matie 18:1-5; Mark 9:33-37*)

⁴⁶ *Yesu ya panpaankaab cin' ki nieh nin tãb be ñ bende wã yé bi'ke ya cien ne. ⁴⁷ *Yesu ben bi'yenmaale, ne ki taa' kibuk kiba ki sien' u'ba saan, ⁴⁸ ki tãke' be ki ye: «Wã ke teke' kibuk ten kie n'yel bo la, u teke' min ne. Wã ke teke' nni la, u teke' wã sõn' nni ní nno ne. Imõn, wã yé uwaal ni'ni la, wõn ne yé ni'ke ya cien.»

Wã ña nen ne la, u se ni'ciek bõ ne

(*Mark 9:38-40*)

⁴⁹ Nen saan ne San tãke' wo ki ye: «Cenbaa, ti laa' unil uba u ñuõh isenpol binib

⁸⁸9:33 Liike Matie 17:4.

saan a'yel bo. Wa pe a'bo ten tinbi ma nno ne ti pien' wɔ.» ⁵⁰Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «La ji n' pien wɔ men, kime wà ɲa nen ne la, u se ni'ciek bó ne.»

Samari yaab biba ɲa teke' Yesu

⁵¹Uyo wà *Yesu li liebe kí dùo paaki bó nno nek'n' ní. Ne u caan' ki ye u li jo Yerusalem ne, pèrn ɲa te len, ⁵²ne ki sɔn' u'tondb be n' liere usen. Bi bure' ki tì baa' Samari ya du uba ni, be n' bonde kí li gu wɔ. ⁵³Ama udu nno ya nib ɲa teke' wɔ, kime u joh Yerusalem bó ne. ⁵⁴U'panpaankaab Saak nin San laa' nno ma nno ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a yíe tí cère umu n' jiire ní kí lá wi be-εε?» ⁵⁵Ne *Yesu jiebe' ki liike' Saak nin San, ki kɔn' nin be. ⁵⁶Ne wɔn nin u'panpaankaab siere' ni'saan, ki bure' udutɔ bó.

Binib bà yíe be n' paan Yesu bo ya gber

(Matie 8:19-22)

⁵⁷Bi joh ma nno ne uje uba tɔke' *Yesu ki ye: «A joh nà bó ke la, n li pe a'bo ne.» ⁵⁸Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Iɲek ɲmɔbe ifele, inuɔn mɔ ɲmɔbe titer, ama Unil ya Bijɛ wɔn ɲa ɲmɔbe u li kpɔkn nà saan yul.» ⁵⁹U tí tɔke' utɔ mɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» Ne u ye: «Yonbdaan, cèbe nni n' jo kí tì sube n'baa ɲɔ kí liebe ní kí paan a'bo.» ⁶⁰Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Cère bitenkpiib n' li subeh bi'tɔb. Sin wɔn li joh kí tì li tɔkeh binib Uwien ya bel ya gber.»

⁶¹Ne utɔ mɔ tí tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n li paan a'bo, ama cère n' kun kí tì cèbe n'den yaab ɲɔ.» ⁶²Ne *Yesu tɔke' u'mɔ ki ye: «Wà ke ɲa teke' Uwien ya tuonl tinɔjer tule la, wa kpe wɔ n' sɔn Uwien ya bel ni ya tuonl.»

Yesu sɔn' u'panpaankaab pilole nin bile

10 Ni ya puoli bó ne Yonbdaan *Yesu liebe' ki gènde' binib pilole nin bile*, ki sɔn' be, bilele be n' liere kí jo wɔn bugben li jo idu yà ke ni nno. ²Ne kí tɔke' be ki ye: «Tijier ben' ki yebe, ama bà li taan tù ɲa yebe. Nen bo gbáan men ukpedaan wɔ n' sɔn bitonsɔn be n' tì taan u'jier. ³Li joh men. N sɔnh ne ma nɔ, ni li te ten mupebumu ne te ikèr ya siik ni. ⁴Ni la tuke likbu, ki la tuke kɔl, ki la taa tacaan, ki la fuonde nil sen ni. ⁵Ni kɔn' iden yà la, ní kpíe kí fuonde iden nno ya nib kí ye: «Li te men uyenduɔn ni.» ⁶Unil te ni'saan ki nuunh uyenduɔn la, u li le ni'yenduɔn nno. Nno ɲa ní la, ni'yenduɔn nno li juore ni'yu ne. ⁷Ní li te i ya den, ki la lèbre dentɔ, kí li jinh ki ñuh bi dienh ne nà, kime utonsɔn ke kpe be n' li pèh wɔ ne. ⁸Ni kɔn' udu wà ni, bi teke' ne la, ní li jinh bi li de ne nà, ⁹kí li buuh biwienb bà te ni'saan, kí li tɔkeh be ki teh Uwien ya bel nek'n' be ɲɔ. ¹⁰Ama ni kɔn' udu wà ni, ba teke' ne la, jo men binib taakeh nà saan kí tì tɔke be kí ye: ¹¹«Ni'du wuu ya tengunku kùà mɔnɔn tebn' ti'tàan bo nɔ, ti pipre' kun ne kí wie ni'bo. Ama ní nín li ben kí ye Uwien ya bel nek'n' ne ɲɔ.» ¹²*Yesu tí tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne ne, lidaali là Uwien li bu binib tibuur nno, binib nno ya tudere li cen Sodm† yaab yu.» »

Idu yà ɲa tuo' ki teke' Yesu ki jin'

(Matie 11:20-24)

¹³*Yesu tí len' ki ye: «Korasinn yaabe, nì bre ni'bo. Betsayida yaabe, nì bre ni'mɔ bo. Kime ni laa' miyɔkm ya bont tà ni'bùol nɔ, Tir nin Sidɔn yaab mɔ bi là laa' tù la, bi bi tien' ten bi ke mikum ne, kí pùnpùkn mifentem ɲɔ kí wɔn

*10:1 Bi kpíe' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni bi ye binib pilole ne.

†10:12 Sodm yé uyo bo ya du uba ne. U'nib là teh ibiere cèen ne.

kí ye bi lèbre' bi'tetem nì wuòke'. ¹⁴Li-daali là Uwien li bu binib tibuur nno, ni ya tudere li cen Tir nin Sidon yaab yu. ¹⁵Ninbi Kapernawum yaabe, ni maaleh ki teh Uwien li duon ne paaki ne-ee? U li jiin ne kutenkpiiku ni ne.»

¹⁶*Yesu tóke' u'panpaankaab ki ye: «Wà cengeh ni'gber la, u cengeh n'yaar ne. Wà nen ne la, u nen min ne. Wà nen nni la, u nen wà sòn' nni ní ne.»

Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nno liebe' ní

¹⁷*Yesu ya panpaankaab pilole nin bile nno liebe' ní nin uyensonge, ki tóke' wò ki ye: «Yonbdaan, isenpol mòmòm tuonh tí'ñòbu bó ne a'yel bo.» ¹⁸Ne u tóke' be ki ye: «N laa' *Satan cere' kutaaku bo ten utemeknde ki lá lu'. ¹⁹Liike men, n de' ne mituòm ní li taanh iwe nin inen bo, kí li ñmòbe mituòm ki cen' unen-nend ya tuòm ke. Bonn ña ní tien ne. ²⁰La li poknh men isenpol tuo' ni'ñòbu bó ma nno bo, ama li poknh men Uwien kele' ni'yel paaki bó ma nno bo.»

Yesu ye wòn bo ña ñí la, uba ña ní fre kí bende Uwien

(Matie 11:25-27; 13:16-17)

²¹U ya yo ne *Mifuoñaanm cère' *Yesu ya yenm songe cèen ne u len' ki ye: «Baa, sin kutaaku nin kitink ya Yonbdaan, a bóle' tibont tà biyenfodenb nin biben-benb nno, a taa' tì ki wuòn' biwaab ne. Nen bo ne n pèkeh ñe. Imòn, Baa, a yíe ne ki tien' nno.»

²²*Yesu tí len' ki ye: «N'Baa ne taa' tibont ke ki ñukn' nni. N'Baa ña ñí la, uba ña ben min u'Bije yé udaan wà. Min u'Bije ña ñí la, uba mò ña ben n'Baa yé udaan wà. Binib bà n yíe' ki taa' n'Baa ki wuòn' be nno mò ben u yé udaan wà.»

²³Ne ki jibe' ki liike' u'panpaankaab, ki tóke' ben baba ki ye: «Ni'nunbu laa' nà nò, Uwien ya mòmòm te ni'bo. ²⁴N tókeh ne ne, *Uwien ya ñòbonsòknb nin biberb

ligol là yíe be ní le ni lenh nà nò, ne ka laa' nè. Bi là yíe be ní cii ni ciih nà nò, ne ka cii' nè.»

Samari ya jenimòn uba ya gber

²⁵Nen saan ne bà ben *yiko mòmòmòm nno ya uba fii' ki sere' ki nuunh wò ní bi-ike *Yesu ne ki niire' wò ki ye: «Uwòn-wòknò, n li tien mila kí le limiel là ña ñmòbe gbenm-i?» ²⁶Ne *Yesu niire' wò ki ye: «Be kele' *Yiko ya gbònkú ni? A kàanh be len-i?» ²⁷Ne u jiin' wò ki ye: «Li yíe a'Yonbdaan Uwien nin a'fèl ke nin a'tetem ke nin a'tuòm ke nin a'yenmaale ke, kí li yíe a'tò mò ten a yíe a'ba ma bo.» ²⁸Ne *Yesu tóke' wò ki ye: «A jiin' mòmòmòm. Li teh nno kí le limiel là ña ñmòbe gbenm.»

²⁹Ama u yíe wò ní wuòn kí ye u cu-ube ma nno, ne ki tí niire' *Yesu ki ye: «Ŋme ne nín yé n'tò?» ³⁰Ne *Yesu tóke' wò ki ye: «Uje uba ne là ñen' Yerusalem ki joh Seriko bó, ki tì lu' idukond ya nuò ni. Idukond nno fie' u'went ke, ki ñi' wò u tì beh wò ní kpo, ne ì siere' ki dään' wò.

³¹Nibonn yaam, utòtuòrke uba mò kpe u ya sen ki lá leke' u'bo, ne ki lóke' ki gèbre'.

³²Ni te pupuki, ne Lefi ya bol ya nil uba mò kpe u ya sen ki mò lá leke' u'bo, ne ki mò lóke' ki gèbre'.

³³Ama Samari ya nil uba mò là joh usen ki tì baa' ni'saan ki laa' wò, ne ki muò' wò micèekm cèen.

³⁴U cuon' ki nekn' wò, ki taa' midaam mà bi yih mè fen nno ki sòsòkre' u'gbien, ki taa' mikpòm ki tentien' yè, ki taa' tikpèl-cer ki lólòle' yè, ki taa' wò ki jekn' wòn bugben ya ñuun bo, ki taa' wò ki jon' ticendur tuba saan, ki tì liike' wò. ³⁵Kutaaku faa' ne u ñen' ilike ki de' ticendur nno ya daan, ki tóke' wò ki ye: «Liike nni wò. A ñen' ilike ki pukn' yii bó la, n lá liebe' ní la, min bugben ne li pè ñe.»

³⁶Ne *Yesu niire' wà ben *yiko nno ki ye: «A ya bùol bijeb bita nno ni, ñme ne yíe wà lu' idukond ya nuò ni nno?» ³⁷Ne u jiin' wò ki ye: «Wà muò' wò micèekm

nnɔ.» Nɛ *Yesu ye: «Li joh ki mɔ́ n̄ tì n̄ li teh nnɔ.»

Yesu jon' ki tì fuonde' Mart nin Mari

³⁸ *Yesu nin u'panpaankaab te usen ni ki joh ma nnɔ nɛ ki tì baa' udu uba ni, nɛ upii uba teke' wɔ́ u'den, bi yih wɔ́ Mart. ³⁹ U ɲmɔbe ninse uba, bi yih wɔ́ Mari. Mari nnɔ baa' ki lá kèle' Yonbdaan *Yesu saan, ki cengeh u'gber. ⁴⁰ Ama Mart wɔ́n ya nun mɔ́n tijer ya tienm bo nɛ. Nen bo nɛ u kpiere' ní ki lá tɔ́ke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, n'ninse cèbe' min baba nɛ itùon nɛ nà teh ɲɛ niba? Tɔ́ke wɔ́ wɔ́ n̄ tore nni-a!» ⁴¹ Nɛ Yonbdaan tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Mart, Mart, a cèrè' a'nun mɔ́n ti-bont tà yebe bo nɛ, nen nɛ cèrè' a jieh. ⁴² Ama nibonn niba kpein nɛ yé nibon-mɔ́nn. Mari wɔ́n gènde' nen nɛ. Uba ɲa n̄ fie nɛ u'saan.»

Yesu wɔ́kn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo

(Matie 6:9-13; 7:7-11)

11 Lidaali liba nɛ *Yesu te niba saan ki kàareh. U kàare' ki tì gben', nɛ u'panpaankaab ya uba tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Yonbdaan, San wà siih binib Uwien ya ñunm wɔ́kn' u'panpaankaab bi li kàareh ma bo nɛ, a'mɔ́ n̄ wɔ́kn te ti li kàareh ma bo.» ² Nɛ *Yesu tɔ́ke' bɛ ki ye: «Ni kàareh la, ní li teh:

⟨Tí'Baa,

cèrè binib kɛ́ n̄ li boh a'yel,

cèrè' a'bel n̄ baa ní,

³ Li dienh te daanl kɛ́ daanl ya wentunl ya jier.

⁴ Fèrè te tí'biere, kime tí'mɔ́ fèrèh bà kɛ́ biih tɛ nnɔ nɛ.

La cèrè tí lu mibiikm ni.»

⁵ *Yesu tí tɔ́ke' bɛ ki ye: «Tɛnten, ni'ni uba n̄ li ɲmɔbe jɔ́, nɛ u'jɔ́ nnɔ́ n̄ baa u'den kuyɔ́ku ya siik kí len kí ye: ⟨N'jɔ́,

kpende nni kɔ́nɔ́ uta, ⁶ kime n'jɔ́ uba nɛ ñen' usen ki baa' n'den, nɛ ma ɲmɔbe jier n̄ de wɔ́.» ⁷ Nɛ u'jɔ́ nnɔ́ n̄ jiiin kuduku ni ki ye: ⟨La ɲmɔbe nni yenɲaabe, min nin n'bumu kɛ́ duɔ́n' ki piin'-a, ma n̄ fre kí fii kí de ɲɛ.» ⁸ N tɔ́keh nɛ nɛ, wa n̄ fii kí de wɔ́ kujɔ́tiɛku bo mɔ́nɔ́n la, u li fii kí de wɔ́ u yé nà kɛ́, u gbien' wɔ́ uyɛnɲaabe ma nnɔ bo. ⁹ Nen bo nɛ n tɔ́keh nɛ, li mieh men, bi li pu nɛ; li nuunh men, ni li le; li ñih men kunagenku, bi li piire. ¹⁰ Kime wà kɛ́ mieh la, bi punh wɔ́ nɛ. Wà kɛ́ nuunh la, u lenh nɛ. Wà kɛ́ mɔ́ ñih kunagenku la, bi piireh nɛ. ¹¹ Ni'ni uba ya buk mie' wɔ́ ujen la, u li de kè uwe-ɛɛ? ¹² Bii kí mie' wɔ́ lijènl la, u li de kè unen-ii? ¹³ Ninbi bibierdenb, ni ben ki dienh ni'bumu nà mɔ́n la, bɛ li tien ni'Baa wà te paaki bó ɲa n̄ cèrè *Mifuoñaanm n̄ jiire ní binib bà mieh wɔ́ mè nnɔ bo!»

Biba ye Yesu ɲmɔbe Belsebul ya tuɔ́m nɛ

(Matie 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ Uje uba nɛ là te usenpol cèrè' u'lɛnl tebe. *Yesu ɲɔ́rè' usenpol nnɔ́ u'saan, nɛ u ji freh ki lienh. Nì beke' linigol cɛ́n. ¹⁵ Ama bi'ni biba lienh ki teh u taah isenpol ya cien Belsebul ya tuɔ́m nɛ ki ɲuɔ́h isenpol binib saan.

¹⁶ Bitɔ́b mɔ́ yé bɛ́ n̄ biike wɔ́, nɛ ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye wɔ́ n̄ tien miyɔ́km ya bonn nà li wuɔ́n kí ye u'tuɔ́m ñen' Uwien saan nɛ. ¹⁷ Ama u ben bi'yennaale ma nnɔ́ nɛ ki tɔ́ke' bɛ́ ki ye: ⟨Libel là kɛ́ ya nib bore' tɔ́b ki kɔ́nh bi'ɲmiel ni la, libel nnɔ́ li juore fɛ́nm nɛ, nɛ li'niib ya dur n̄ lulu tu'tɔ́r bo. ¹⁸ Ni lienh ki teh n taah isenpol ya cien Belsebul ya tuɔ́m nɛ ki ɲuɔ́h isenpol binib saan bii ba? *Satan ya nib tɔ́h lituɔ́l bi'ɲmiel ni la, u'bel li tien mila ka n̄ juore fɛ́nm-i? ¹⁹ Ni ye min taah isenpol ya cien Belsebul ya tuɔ́m nɛ ki ɲuɔ́h

³11:11 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nnɔ́ ya tuba ni n̄ kele' ki ye: Ni'ni uba ya buk mie' wɔ́ kɔ́nɔ́ la, u li de kè litɛnl-ii?

isenpol binib saan la, ni'yaab taa' nme ya tuom ki nuch isenpol binib saan? Ni'yaab teh ma bo ne li wuon ki ye na nmabe mɔn. ²⁰ Ama min taa' Uwien ya tuom ne ki nuch isenpol binib saan. Nen ne wuon' ki ye *Uwien ya bel baa' ní ni'saan.

²¹ «Ufefaa bèle' u'jekɔnwent, ki ke ki gu u'den la, niba na n' tien u'faal. ²² Ama wà mɔ faa ki cen' wɔn pi' wɔ ki faake' nin wɔ la, u li fie u'jekɔnwent tà u du tu'bo nɔ ke, kí fie u'faal mɔ kí gbighiire binib.

²³ «Wà ke na se n'ciek bó la, u nen nni ne. Wà ke na taakeh ki toreh nni la, u kpiendeh ne.»

Isenpol liebe' unil saan la, nì bre u'bo ma bo

(Matie 12:43-45)

²⁴ «Usenpol siere' ki daan unil la, u cuonh ki lindeh kupenpelku ni ne, ki nu-unh u li kèle nà saan kí fuore. U tì luol' la, ne wɔ n' ye u li liebe kí tì nɛkn u là siere' ki daan wà nɔ ne. ²⁵ U li liebe ní kí le bi tũre' ki nɛnɛre' u'konkuon nɔ, ki tien' tibonmɔnmɔnt len. ²⁶ Nen saan ne u li jo kí tì taa ní isenpol ilole yà bre ki cen' wɔn, i'ke n' lá nɛkn unil nɔ kí li te, kí cère wɔ n' juore fenm kí cen u là te mikpiekm ma bo.»

Uwien ya mɔnm li te binib bà bo

²⁷ *Yesu laan bie ki lienh, ne upii uba len' ufaa bo linigol nɔ ni ki ye: «Upii wà maa' nɛ ki naan' nɛ nɔ Uwien ya mɔnm te u'bo.» ²⁸ Ne *Yesu ye: «Binib bà cengeh Uwien ya gber, ki boh tù nɔ, Uwien ya mɔnm te ben bo ne.»

Bi yíe Yesu n' tien miyɔkm ya bonn

(Matie 12:38-42)

²⁹ Binib taakeh *Yesu saan ki yebreh, ne u len' ki ye: «Fenfennɔ ya nib bie yé bibierdenb ne, ki nuunh be n' le miyɔkm ya bonn. *Uwien ya nɔbonsɔknl Sonas ya yɔkm ya bonn baba na n' la, ba ji li le yɔkm ya bontɔnn niba. ³⁰ Uwien là

tien' Sonas nà nɔ là yé kudieku ne Ninif yaab bo. Nɔ ne, u li tien Unil ya Bije nà nɔ mɔ li yé kudieku fenfennɔ ya nib bo. ³¹ Uwien li bu binib tibuur lidaali là nɔ, Seba ya piiber li fii kí biin fenfennɔ ya nib, kime u là n'en' ní fonfɔkm ne wɔ n' lá cenge Salomɔn ya yenfogber. Ama unil uba te nie saan nɔ ki cen' Salomɔn. ³² Uwien li bu binib tibuur lidaali là nɔ, Ninif ya nib mɔ li fii kí biin fenfennɔ ya nib, kime Sonas là tɔke' be Uwien ya gber, ne bi lèbre' bi'tetem. Ama unil te nie saan nɔ ki cen' Sonas.»

Inun yé tigbenent ya frl ne

(Matie 5:15; 6:22-23)

³³ «Uba na n' se frl kí taa lè kí bóle bii kí taa kusenku kí cubn li'bo, ama u li taa lè kí tuon likpenkpenl bo ne nɔ bà ke kɔh ní iden ni n' li lenh. ³⁴ A'nunbu yé a'gbenent ya frl ne. A'nun mɔn la, a'gbenent ke te kuwenwenku ni ne. A'nun na mɔn la, a'gbenent ke te licinñunl ni ne. ³⁵ Nen bo, fiin kí liike kuwenwenku kua te a'bo nɔ la li yé licinñunl-a! ³⁶ Kuwenwenku wendeh nɛ, ka s'en' niba saan la, a'gbenent ke te ku'ni ne. Nì te ten lifrl là wien cɛn ne wendeh nɛ.»

Yesu biin' Farisienmbe nin Yiko ya wɔnwɔknb

(Matie 23:1-36; Mark 12:38-40)

³⁷ *Yesu len' ki gben', ne Farisien uba yin' wɔ wɔ n' baa kí lá ji u'den, ne u jon' Farisien nɔ den ki tì ke ki jinh. ³⁸ Farisien nɔ laa' *Yesu jinh ka nire' ki paan' iyaajebok ye ma bo, ne nì cuo' wɔ miyɔkm. ³⁹ Ne Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «*Farisienmbe, liike men ni naan ma, ni ñikndeh ki cendeh isèn nin tiyer ya puoli ne, ama inasuyenmaale nin mibiern ne gbe ni'fèl ni. ⁴⁰ Ijɔr ninbi, na ben ki ye Uwien wà n'en' tibont tà ni lenh tù nɔ, wɔn ne tien' unisaal ya fèl mɔ-ɔɔ? ⁴¹ Nen bo, taa men ni nmabe tibont tà, kí pu bi-jiinb nɔ ni'bont ke la li nmabe jɔknt.

⁴²«Ninbi *Farisienmbe, nì bre ni'bo, kime ni gbiinh ni'ninjo nin ni'gònt nin ni'kpinfetor bolm piik ne, ki taah miba ki dienh Uwien, ama ka tonge ní li cube, ka yíe Wien mɔ. Ni bi li teh nen ne, ki la sunde tibontor tà sien' nno mɔ bó.

⁴³«Ninbi *Farisienmbe, nì bre ni'bo, kime ni yíe ní li kaah binikpekpiekb ya kánkàan ne itáan ya dur ni, ki yíe binib ní li gbaandeh ki fuondeh ne mudaamu ni. ⁴⁴Nì bre ni'bo, kime ni naan ikul yà bere' nib ña ji lenh yè, ki cuonh ki taanh i'bo ka ben ne.»

⁴⁵Ne bà ben *yiko mɔnmɔnm nno ya uba tɔke' wɔ ki ye: «Uwɔnwɔknɔ, a lienh nno ma nɔ, a sukreh ti'mɔ ne-a!» ⁴⁶Ne *Yesu ye: «Ninbi bà ben *yiko mɔnmɔnm nno, nì bre ni'mɔ bo, kime ni cèreh binib tukeh itukkpekpiek ne ka toh ni'bugben ní taa ni'nɔbil mɔnɔn kí me yè. ⁴⁷Nì bre ni'bo, kime ni meh *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là te uyo bo nno ya kul ne, ki sunde'-a ki ye ni ya yaajeb ne là ku' be. ⁴⁸Ni teh nà ne wɔngèh ki teh ni tuo' ni'yaajeb là tien' nà nno ne, kime bi là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ne ninbi ji meh bi'kul. ⁴⁹Nen bo ne Uwien len' nin miyenuom ki ye: «N li sɔn n'ñɔbonsɔknb nin bitondb bi'saan. Bi li ku bi'ni biba kí jènde bitɔb.» ⁵⁰Nen ne li cère Uwien ní dere fenfenno ya nib ya tub haali uɛndun ya cincinyo bi là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb bà ke nno bo ki lá tu fenfenno, ⁵¹kí cin Abel, ki ti baa' Sakari, wà bi là ku' wɔ Uwien ya duku ya luo bo nno. N tɔkeh ne imɔn ne, Uwien li dere fenfenno ya nib ya tub binib nno ke ya kuum bo.

⁵²«Ninbi bà ben *yiko mɔnmɔnm nno, nì bre ni'bo, kime na dienh nib sen be ní bende Uwien. Ninbi ña pe Uwien ya sen bo, ne ki piendeh binib bà yíe be ní paan u'bo nno mɔ.»

⁵³*Yesu ñen' uyo wà nno, ne *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Farisienmbe taa' u'bo ubenpiebe ne ki niireh wɔ iniire tigber ke

ya bol bo, ⁵⁴ki nuunh be ní dele kí cuo wɔ u'lenm ni.

Li ben men iñuɔn ilele ya nib bó

(Matie 10:26-27)

12 U ya yo ne binib itur taan' *Yesu saan, haali ki tì pebeh tɔb. Ne *Yesu cin' ki tɔkeh u'panpaankaab ki teh: «Li ben men *Farisienmbe ya kɔnɔ ya ñɔke bó, bi yé iñuɔn ilele ya nib ne. ²Niba ña te ki buɔ ñɔ ka lá li ñe upaan bo. Tigber tuba mɔ ña te ki juore' kí li buɔ ñɔ ba lá li bende tì. ³Ni len' nà ke licinñunl ni la, bi li cii nè kuwenwenku ni ne. Ni bunbe' nà litubl ni kudubenu bó nno, bi li kpaande nè kuduku ya paaki ne.»

Li fenge men Uwien baba

(Matie 10:28-31)

⁴«Ninbi bà yé n'jɔtieb nno, n tɔkeh ninbi ne: la fenge men bà kuuleh tigenent, ka ji li fre kí tien niba kí pukn. ⁵N li wuɔn ne udaan wà nì kpe ní li fenge wɔ. Li fenge men Uwien. Wɔn ne li fre kí cère ní kpo ne ki ñmɔbe mituɔm wɔ ní taa ne kí wie umu wà ña ní kpiin ni. N tɔkeh ne ne, li fenge men wɔn.

⁶«Bi li fre kí kuɔre inuɔn iɛun iɛe ne? Nin nen ke ñɔ Uwien ña ní sunde i'ni uba mɔnɔn bó. ⁷Nen bo, la fenge men, kime ni cen' inuɔn ligol. Uwien ben haali ni'yur mɔnɔn ya ñɔbu.»

Li lienh binib ya nun bó ki teh a yé Yesu yɔ

(Matie 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸«N tɔkeh ne ne, wà ke lienh binib ya nun bó ki teh u yé n'yɔ la, Unil ya Bije mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ yé u'yɔ ne. ⁹Ama wà ke lienh binib ya nun bó ki teh wa yé n'yɔ la, n'mɔ li len Uwien ya tondb ya nun bó kí ye udaan mɔ ña yé n'yɔ. ¹⁰Unil len' Unil ya Bije bo fenfenm la, Uwien li fère wɔ. Ama

unil suke' *Mifuoñaanm men la, Uwien ɲa ń fère wɔ.

¹¹ «Bi taa' ne ki jon' itáan ya dur ni bii tibuur ya cienb saan bii udu ya cienb saan be ń bu ne tibuur uyo wà la, la ñiin men ni li len ma bo bii ni li len bà kí ñe len. ¹²Kime *Mifuoñaanm ne li cère ní bende ni li len kí ye bà u ya yo.»

Ufàadenjor uba ya kpenjenm

¹³Linigol nno ni uje uba tɔke' *Yesu ki ye: «Cenbaa, tɔke n'ñinje kí ye wɔ ń gbiire ti'baa ya faal kí de nni n ya bó.» ¹⁴Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Uje, ɲme de' nni usen ń tũre ni'gber bii ń gbiire ne ni'faali?» ¹⁵Ne ki tɔke' linigol nno ki ye: «Li ben men ki la cère ni'nun ń li fɔke lifaal bo, kime unil ɲmɔbe lifaaciendl mɔnɔn la, na yé len ne li cère wa ń kpo.»

¹⁶Ne ki pɔn' be mikpenjenm ki ye: «Ufàadaan uba ne là te u'kpàan lùon' cɛen. ¹⁷Ne u maaleh u'fèl ni ki teh: «N li tien mila? Kime ma ji ɲmɔbe ń li cùnɔn nà saan n'jier.» ¹⁸Ne ki ye: «N li tien ma sɔ: n li we n'ɔnbuɔn ke ne, kí me icenciendl, kí cùnɔn n'jier nin n'bont ke, ¹⁹ne kí ye n ɲmɔbe lifaal li yebe ki li baa nni ibin ibin. Nen bo, n li fuoreh ne, kí li jinh, ki ñuh, ki poknh.» ²⁰Nen saan ne Uwien tɔke' wɔ ki ye: «Ujor sin, a li kpo kuñonku kuu ke. A taan' lifaal là ke nɔ, ɲme ji li si lè?» ²¹Unil wà ke nuunh lifaal ki dòkn-deh, ka ɲmɔbe nà yé lifaal Uwien ya nun bó nno yaam mɔ te nno ne.»

La cère men ni'nun ń li mɔn tijier nin tiwengolkaar bo

²²*Yesu tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Nen bo ne n tɔkeh ne ki teh ni la cère nè ń li wiebe ne ni li tien ma kí li fuobe bo, ní li maaleh ki teh: «Ti li ji ba?» Kí la cère nè ń li wiebe ne ni'gbenent bo, ní li maaleh ki teh: «Ti li gole ba?» ²³Kime limiel cen' tijier, ne tigbenent mɔ cen' tiwengolkaar. ²⁴Maale men kí li-ike ikankaan te ma bo. Ya koh, ka ceh,

ka ɲmɔbe ɔnbuɔn, ka ɲmɔbe jieblibùol. Ama Uwien ne jindeh yè. Na nín cen' inuɔn-ii? ²⁵Ni'ni ɲme ne u'niinm ni, u li fre kí fɔkn u'miel waamu kí pukn-i? ²⁶Na nín li fre kí tien nibonwawaann ma nɔ, be tien' ni ñiinh tibontɔr bo? ²⁷Maale men kí liike tisir puh ma bo. Ta loh kunkum, ka loh kpelcer mɔ. Ama n tɔkeh ne ne, uber Salomɔn nin u'fàaciendl ke wa là gole' kpelcer tù mɔn kí baa' mipuum nno ya miba mɔnɔn. ²⁸Uwien cèreh timosir tà te kubaaku ni dinno ki li wun teke umu puh mipúmɔnmɔnm la, be li cère wa ń tien ninbi binib mimɔnm kí cen timuɔr-i? Ni'tekjim ne pɔre' ne. ²⁹Ninbi la cère men ni'nun ń li mɔn ni li ji bà nin ni li ñu bà bo, ki la cère iyenmaale ń li jèndeh ne. ³⁰Kime uɲen-dun yaab bà ɲa pe Uwien ya sen bo ya nun ne mɔn tu ya bont ke bo. Ama ninbi ben wɔn, ni'Baa Uwien ben ki ye ni cieke tù. ³¹Nen bo, cère men ni'nun ń li mɔn *Uwien ya bel bo, u li taa tibont nno kí pukn ne. ³²Kicekwawaak ya nibe, la fenge men, kime ni'Baa Uwien yé ní li te u'bel ni ne.»

Lifaal là ɲa ɲmɔbe gbenm

(Matie 6:19-21)

³³«Kuɔre men ni ɲmɔbe nà, kí taa ilike nno kí pu bijiinb, ɲɔ kí li ɲmɔbe mulik-sɔrmu mùa ɲa ń saa, kí li ɲmɔbe Uwien saan lifaal là ɲa ɲmɔbe gbenm. Nasu ɲa ń nekn nen saan, kuotuul mɔ ɲa te ni'saan kí mɔ lè. ³⁴Kime ni'faal te nà saan la, ni'fèl mɔ dɔ nen saan ne.»

Bonde men kí li gu Yonbdaan

³⁵«Li bondeh men ni'ba, ki la cère ni'fr ń kpín. ³⁶Li te men ten bitonsɔnb bà gu uyo wà bi'cenbaa ñen' upiikuɔn bó ki lá ñi' kunagenku la, be ń pɔk kí piire nno. ³⁷Uwien ya mɔnm te bitonsɔnb bà bi'cenbaa li baa ki le bà gɔh nno bo. N tɔkeh ne imɔn ne, u li taa u'tonsɔnkpelcer kí gole kí cère ben ne ń kèle, wɔn ń

taa tijer kí gbiire be. ³⁸ U baa' kuyɔku ya siik bii ukuojemuɔyo mɔnɔn ki laa' bi bonde' la, Uwien ya mɔnm te bi'bo. ³⁹ Ni ben ki ye ududaan bi ben uyo wà unasu li baa la, wa bi li cère nasu n̄ kɔ u'den. ⁴⁰ Ni'mɔ n̄ bonde kí li gu, kime uyo wà na maaleh ki teh Unil ya Bijé li baa ní nno, u ya yo ne u li baa.»

Utonsɔnl wà mɔn nin wà bre ya gber

(Matie 24:45-51)

⁴¹ Nen saan ne Pier niire' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, a pɔn' tinbi ne mikpenjenm mie bii a pɔn' mè binib ke ne?» ⁴² Ne u jiiin' wɔ ki ye: «U le tonsɔnl ba ne n̄mɔbe mibenm u'cɛnbaa du u'bo? Wɔn si: wà ya cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ n̄ li likeh u'tonsɔntɔb, kí li loh be tijer uyo wà ni kpe ne. ⁴³ Utonsɔnl nno ya cɛnbaa baa' ki laa' u sɔnh lituonl nno li'donbɔ la, Uwien ya mɔnm li te utonsɔnl bugben bo. ⁴⁴ N tɔkeh ne imɔn ne, u'cɛnbaa li de wɔ ticiɛnt wɔ n̄ li likeh u'bont ke. ⁴⁵ Ama n'ba la, utonsɔnl nno li maale u'yenm ni kí ye u'cɛnbaa li wuɔke, ne kí cin kí li n̄ih u'tonsɔntɔb, bijeb nin bipiib ke, kí li jinh, ki n̄uh ki yibeh. ⁴⁶ Utonsɔnl nno ya cɛnbaa li baa ní lidaali là nin uyo wà wa maaleh ki teh u li baa, ne kí bien u'gben cɛen, kí cère wɔ n̄ le bà n̄a tuo' Uwien ya n̄ɔbu bó li le utudere wà nno.»

⁴⁷ «Utonsɔnl wà ben u'cɛnbaa yíe ma, ka bonde' bonn, ka tien' u'cɛnbaa yíe ma la, bi li bien u ya gben ne kí gbien. ⁴⁸ Ama utonsɔnl wà n̄a ben u'cɛnbaa yíe ma, ki sɔnh lituonl là kpe be n̄ n̄i wɔ mɔnɔn la, bi li n̄i wɔ waamu ne. Nen bo ne bi de' wà ni yebe la, bi niireh wɔn ne bi de' wɔ nà nno bó ki gbiekeh. Bi guun' wà tibont tù yebe la, bi niireh wɔn ne tu'bó ki gbiekeh.»

Na yé n̄ɔkpaan, ni yé umaapàare ne

(Matie 10:34-36)

⁴⁹ «N tuke umu ne ki lá wie' kitink bo, ne n bi yíe wù n̄ pɔk kí teke ne. ⁵⁰ N li

jènde kí tì kende. Ma jènde' ki tì gben' la, n'yenm n̄a n̄ duɔn. ⁵¹ Ni maaleh ki teh n tuke uñɔkpaan ne ki baa' uɔɔndun wuu ni-ii? Na te nno, n tɔkeh ne ne, n tuke umaapàare ne ki baa'. ⁵² Kime fenfennɔ kí taa kí li joh, binib biɔun te iden iba la, bi li pàare tɔb. Bitá li nen bile, bile nno mɔ li nen bita.

⁵³ Bibaa li nen u'bije, u'bije mɔ li nen wɔ; binaa li nen u'bise, u'bise mɔ li nen wɔ; upii li nen u'yaabise, u'yaabise mɔ li nen wɔ.»

Binib n̄a ciuh Uwien teh tibont tà fenfennɔ nɔ ya tingi

(Matie 16:2-3)

⁵⁴ *Yesu tɔke' linigol nno ki ye: «Ni laa' titewɔlgbɔnt te nintuɔli bó la, ni pɔk tɔkeh ki teh: «utaa li nii ne», ne wɔ n̄ nii. ⁵⁵ Mitafaam n̄en' unɔgen bó ní la, ni tɔkeh ki teh kutòntònkɔ li cùun, ne kù n̄ cùun. ⁵⁶ Ninbi in̄uɔn ilele ya nibe, ni freh ki sekndeh ki bendeh kutaaku nin kitink ya bont teteh ma bo, be tien' na fre' ki sekn' ki bende' Uwien teh tibont tà fenfennɔ nɔ ya tingi?»

A bii' unil la, cuo u'dunl tonm

(Matie 5:25-26)

⁵⁷ «Be tien' ninbi bugben n̄a freh ki maaleh ki bendeh nà mɔn-i? ⁵⁸ Sin nin unil n̄mɔbe mimaam, ne u tuke mè kí jo tibuur la, cère ní gben mè uyo wà ni laan te usen ni. Nno n̄a n̄i la, u li taa n̄e kí tì n̄ukn tibuur ya cien, u'mɔ n̄ taa n̄e kí tì n̄ukn lipekɔ ya cien wɔ n̄ pekɔ n̄e. ⁵⁹ N tɔkeh n̄e ne, n̄a tì pèn' ki gben' tibuur ya like la, n̄a n̄ n̄e len.»

Lèbre mɛn ni'tetem

13 U ya yo ne binib biba baa' ki lá tɔke' *Yesu ki ye Galile yaab biba là te ki teh lituɔrl ki dienh Uwien, ne Pilat ku' be. ² Ne *Yesu jiiin' be ki ye:

«Ni maaleh ki teh Galile ya nib nno là yé bibierdenb ki cen' Galile ya nitɔb ne cère' bi jènde' be nno-ɔɔ? ³Na te nno. N tɔkeh ne ne, na lèbre' ni'tetem la, ni'ke mɔ li kpo nno ne.» ⁴*Yesu tí len' ki ye: «Likpenkpenfɔkrl là lu' ki ku' bijeb piik nin biniin Silowe ni ma nno, ni maaleh ki teh bi là teh ibiere ki cen' Yerusalem ya nitɔb ke ne-εε? ⁵Na te nno. N tɔkeh ne ne, na lèbre' ni'tetem la, ni'ke mɔ li kpo nno ne.»

Busubu bùa ɲa lùonh ya kpenjenm

⁶Ne ki pɔn' be mikpenjenm ki ye: «Bukenkenbu buba ne là se uje uba ya kpàabu ni. Nì tete ne u lá baa' wɔ ní liike bù lùon' bii bua lùon'-i? Ne ki laa' bua lùon'. ⁷Ne u tɔke' u'tonsɔnl wà gu buk-pàabu nno ki ye: «Ibin ita sɔ n baa' ma ke ní pùɔ ikenken busubu buu bo la, ma lenh bonn. Ge bù, la cère bù ní jí ní se ki teknh kitink ya sensenm fɛnm.» ⁸Ne utonsɔnl nno tɔke' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, dàan bù libinl liɛ nɔ, ní gbii bu'niel, kí nuun tiwent ya bint kí tien bù. ⁹N'ba la, libinl là we ní nɔ, bù li lùon. Bua lùon' la, á jí ní ge bù.»»

Yesu cère' upii uba faake' Saba ya daali

¹⁰*Saba uba ya daali ne *Yesu te Sufmbe ya taanl ya duku kuba ni, ki wɔknh binib Uwien ya gber. ¹¹Ki laa' upii uba mɔ te len, usenpol ɲaake wɔ, ki tien' wɔ uwien ibin piik nin iniin, u bɔ ka freh ki yaareh. ¹²*Yesu laa' wɔ, ki yin' wɔ, ne kí tɔke' wɔ ki ye: «Upii, a laa' a'ba,» ¹³ki taa' u'nuɔ ki paan' u'bo, ne u yaare' i ya tàan bo, ki cin' ki pèkeh Uwien.

¹⁴*Yesu cère' upii nno faake' *Saba ya daali ma nno ne litaanl ya duku nno ya cien ya benku ni ben' ne u tɔke' linigol nno ki ye: «Ni ɲmɔbe iwien iluob ne ní li sɔnh itùon. Ni li bàareh i ya wien ne

u buuh ne, na yé *Saba ya daali ne ni li bàareh u buuh ne.»

¹⁵Ne Yonbdaan *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Ninbi iñuɔn ilele ya nibe, ni'ni ɲme ɲa ñendeh u'ne bii u'ɲuun *Saba ya daali ki tí ñundeh? ¹⁶Upii wuɔ yé *Abraham ya yaabil ne, ne *Satan cère' u bun ibin piik nin iniin ka ní fre kí yaare. Ma bi li cère wɔ ní faake *Saba ya daali bii?» ¹⁷*Yesu len' nno ma nno ne ife cuo' binib bà ke nieh nin wɔ miñiem nno. Ama linigol nno ke ya yenn songe' u tien' miyɔkm ya bont tà ke nno bo.

Mibim mà ñilke ya kpenjenm

(*Matie 13:31-32; Mark 4:30-32*)

¹⁸Nen saan ne *Yesu ye: «Uwien ya bel naan ba? N li taa ba kí nenge lè? ¹⁹Lì naan mibim mà bi yih mè mutaar uje uba taa' ki bule' u'kpàabu ni ne. Mì pen' ki kpére' ki tɔn' isigben, ne inuɔn tereh i'bo ki kɔh.»

Kpɔnɔ ya ñɔke ya kpenjenm

(*Matie 13:33*)

²⁰*Yesu tí ye: «N tí li taa ba kí nenge Uwien ya bel-i? ²¹Lì naan kpɔnɔ ya ñɔke wà upii uba bun' kpɔnɔyom mà dindin, ki taa' wù ki tien' len, kpɔnɔ nno ke nuule' ne.»

Ni li ñe bunañɔbu bùa kí kɔ

(*Matie 7:13-14, 21-23*)

²²*Yesu joh Yerusalem, ne ki ñeh iducencien nin iduwawaale ni ki wɔknh binib Uwien ya gber. ²³Ne udaan uba niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, bà li ɲmere ɲa yebe ne-εε?» Ne *Yesu tɔke' be ki ye: ²⁴«Cère men ni'nun n li mɔn ní ñe bunañɔbu bùa wiebe kí kɔ. N tɔkeh ne ne, kime binib bà yebe li nuunh be ní ñe bù kí kɔ ka ní fre. ²⁵Uyo uba ududaan lá li fii kí piin bunañɔbu, ne ni juore' kí li se saali ki ñih kunagenku ki teh: «Yonbdaan, piire te bunañɔbu.» U li tɔke ne kí ye: «Ma ben ni yé nà bó yaab.» ²⁶Nen saan ne ni li

lien h ki teh: <Tinbi nin sin ne là taakeh ki jinh ki ñuh. A là te ti'du ya senje ni ne ki wòknh binib Uwien ya gber.> ²⁷ Ne wò ñ tóke ne kí ye: <N tókeh ne ne, jende men n'saan, ma ben ni yé nà bó yaab. Ninbi, ni'ke teh nà bre ne.> ²⁸ Nen ne cère' bi li juon ne saali, ní li muoh ki ñmònh iñòg-ben uyo wà ni li le *Abraham nin *Isaak nin Sakòb nin *Uwien ya ñòbonsòknb ke te Uwien ya bel ni nno. ²⁹ Binib li ñe len-puoli bó ní nin nintuòli bó ní nin ikele ke ní kí lá kèle kí ji tijier Uwien ya bel ni. ³⁰ Nno ne bà paan' puoli ya biba lá li liere usen. Bà mò liere' usen ya biba lá li paan puoli.»

Yesu kpìndeh Yerusalem bo

(Matie 23:37-39)

³¹ U ya yo ne *Farisienmbe biba nekn' *Yesu ki tóke' wò ki ye: «Siere libùol lie kí li joh, kime Herod yíe wò ñ ku ñe ne.» ³² Ne *Yesu tóke' be kí ye: «Li joh men kí tì tóke u ya tiibe ki ye: <Dinno n ñuoh isenpol binib saan, ki cèreh bi-wienb faakreh, ki tí li wun tien nno wenli mò, ne n'tuonl ñ gben wienta daali.> ³³ Ama n li cuon dinno nin wenli nin daalibó ne kí baa Yerusalem, kime na kpe *Uwien ya ñòbonsòknl ñ kpo niba saan, ki kende' Yerusalem ni.»

³⁴ Ne ki ye: «Yerusalem, Yerusalem, a kuuleh *Uwien ya ñòbonsòknb, ki yèkreh u sònh binib bà a'saan nno iten ki kuuleh be. Uyo ke n là yíe ñ taan a'nib n'ba saan ten ukuoñ taakeh u'bumu u'fiebe ni ma bo, ne ba tuo'. ³⁵ Liike men Uwien seln' ne ni'kònkuoñ ma. N tókeh ne ne, na ji li le nni, kí tì baa uyo wà ni li len kí ye: <Uwien ya mòm ñ li te wà we ní Yonbdaan ya yel bo nno bo.>»

Yesu cère' uwien uba faake' Saba ya daali

14 *Saba uba ya daali ne *Yesu jon' *Farisienmbe ya cien uba den wò ñ tì ji tijier, ne binib bà te ni'saan nno

sieke wò. ² Uje uba mò te ni'saan ki se *Yesu ya nun bó u'gbenent còncuoñ', ³ ne *Yesu niire' bà ben *yiko mòm mòm nno nin *Farisienmbe ki ye: «Unil ñmòbe usen wò ñ buu biwienb *Saba ya daali bii wa ñmòbe?» ⁴ Bi ñmin, ne *Yesu me' uje nno ki cère' u faake', ne u cèbe' wò u bure'. ⁵ Ne u niire' be ki ye: «Ni'ni ñme ya buk bii u'ne lu' liñunbunl ni *Saba ya daali la, wa ñ ñen wò i ya taan bo?» ⁶ Ne ba fre' ki jiin' wò u'niire nno.

Yesu tókeh binib ukànkàan ya gber

⁷ *Yesu laa' bi yin' binib bà tijier ya jim nno gèndeh binikpekiekb ya kànkàan ki kaah, ne u pòn' be mikpenjenm ki ye: ⁸ «Unil yin' ñe upiikuon ya jier ya jim la, la jo kí tì kèle binikpekiekb ya kànkàan. Nba la, u yin' uba mò u cen' ñe u'mò ñ lá baa ní, ⁹ ne wà yin' ni'ke bile nno ñ baa kí lá tóke ñe kí ye: <Cère uje wuo ñ kèle a ke nà saan nò.> Ne a fii kí tì kèle puoli bó nin ife. ¹⁰ Nen bo, unil yin' ñe tijier ya jim la, jo kí tì kèle puoli bó, ñò wà yin' ñe nno lá baa' la, wò ñ tóke ñe kí ye: <N'jo, den inun bó ní.> Nen saan ne nì li yé a'bo ukpieke sin nin bà ke jinh tijier nno ya nun bó. ¹¹ Kime wà ke kpiekreh u'ba la, Uwien li yuon wò. Wà ke jiiindeh u'ba tingi la, Uwien li kpieke wò.»

¹² Ne *Yesu tóke' wà yin' wò tijier ya jim nno ki ye: «A ye á yin binib tijier ya jim la, la yin a'jòtieb, ki la yin a'ninjieb, ki la yin a kpi nin bà, ki la yin a'kònkuoñ-lieb bà yé bifaadenb, kime bi'mò li fre kí yin ñe á ji kí jiin. ¹³ Ama a ye á yin binib tijier ya jim la, yin bijiinb nin itejenb nin iwòb nin ijùon. ¹⁴ Uwien ya mòm li te a'bo, kime ben ña ñmòbe niba be ñ jiin ñe. Uwien ne li su ñe uyo wà u li cère binimònb ñ mekre bitenkpiib ni nno.»

Tipiikuonjier ya kpenjenm

(Matie 22:1-10)

¹⁵ Wòn nin binib bà jinh tijier nno ya uba cii' u len' ma bo ne ki tóke' wò ki

ye: «Bà li ji tijier Uwien ya bël ni nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo.» ¹⁶Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Uje uba ne là tien' tijier tù yebe, ki yin' binib ligol be ñ baa kí lá ji. ¹⁷Tijier nno ya jijiyɔ baa' ne u sɔn' u'tonsɔnl u nɔn' ki tɔke' be kí ye be ñ den bi bonde' ni'ke ki gben'-a. ¹⁸Ne bi'ke yìe', a li ye bi kpaan' iye ne. Ukpiek ye: «Tien' nni kafala, ma ñ fre kí baa, kime n de' bukpaabu ne ki yíe ñ jo kí tí liike bù.» ¹⁹Uto ye: «Tien' nni kafala, ma ñ fre kí baa, kime n de' inaje piik ne ki yíe ñ jo kí tí wɔkn yè.» ²⁰Uto mɔ ye: «N laan kuɔn' upii sɔ, nen bo ne ma ñ fre kí baa.» ²¹Ne utonsɔnl nno liebe' u'cenbaa saan, ki tí tɔke' wɔ bi'ke len' ma bo. Nen saan ne u'cenbaa nno ya benku ni ben', ne u tɔke' u'tonsɔnl nno ki ye: «Jo tontonm isenje nin musenbumu ni, kí tí taa ní bijiinb nin itejenb nin ijùɔn nin iwɔb, be ñ baa kí lá ji.» ²²Ne utonsɔnl nno liebe' ní ki lá tɔke' u'cenbaa ki ye: «Cenbaa, n tien' a ye ma nno, ama mifenm bie ki sien'.» ²³Ne u'cenbaa tɔke' wɔ ki ye: «Nno la, jo isen ni nin ikpàan ni, kí tí cékn binib be ñ baa ɔ n'den ñ gbe. ²⁴N tókeh ne ne, binib bà n là kpie' ki yin' be nno uba mɔnɔn ɔa ñ lèn n'jier.» »

Dàan men tibont ke kí paan Yesu bo

(Matie 10:37-38)

²⁵*Yesu joh ma nno ne binib pe u'bo ki yebe. U jiebe' ki liike' be, ne ki tɔke' be ki ye: ²⁶«Unil baa' wɔ ñ paan n'bo, ka yíe nni ki cen' u'naa nin u'baa nin u'po nin u'bumu nin u'ninjieb nin u'ninsieb nin u'miel mɔnɔn la, wa kpe wɔ ñ li yé n'panpaanke. ²⁷Unil wà ke ɔa yu-unh u'dɔpɔnɔn ki bukeh ki paakeh n'bo la, wa ñ fre kí li yé n'panpaanke. ²⁸Ni'ni ɔme ne yíe wɔ ñ me kuduku la, wa ñ kpie kí kèle kí bù kí liike u'like li baa bii ya ñ baa? ²⁹Wà tien' nno ɔo ki pu' kuduku nno ka fre' ki men' ki faa' kù la, binib bà ke li le kuduku nno li lè wɔ ne, ³⁰kí len

kí ye: «Liike men udaan wɔ cin' ki meh kuduku ne ka fre' ki faa' kù.» ³¹U le ber ba ne ɔmɔbe sojambe itur piik kí yíe wɔ ñ jo kí tí jèke' ubertɔ wà ɔmɔbe sojambe itur pile, ɔo ka ñ kpie kí kèle kí maale kí liike, u li fre kí taa u'sojambe itur piik nno kí tuobe ubertɔ wà ɔmɔbe sojambe itur pile nno bii wa ñ fre? ³²U laa' wa ñ fre la, wɔn nno laan te fɔkm ma nno, u li sɔn ucendenduol ne wɔ ñ cende wɔ usen ni kí tɔke wɔ kí ye wɔ ñ cère be ñ gben tigber nno. ³³Nno ne ni'ni wà ke ɔa dàan' u ɔmɔbe nà ke la, wa ñ fre kí li yé n'panpaanke.»

Miyaam ya kpenjenm

(Matie 5:13; Mark 9:50)

³⁴«Miyaam yé nibonn nà mɔn ne. Ama mì saa' ka ji ɔme la, niba ɔa te kí ji ñ fre kí ɔmaake mè. ³⁵Mi li juore fenm ne, ma ji li ɔmɔbe tuonl. Bi li taa mè kí wule ne. Wà ɔmɔbe litubl la, wɔ ñ ci.»

Upe wà bole' ya kpenjenm

(Matie 18:12-14)

15 Bilenpotekb nin bibierdentɔb ke nekndeh *Yesu saan be ñ cenge u'gber. ²Ne *Farisienmbe nin Yiko ya wɔnwɔknb bunbeh u'bo ki teh: «Uje wɔo teknh bibierdenb ne ki taakeh ki jinh nin be.»

³Nen saan ne *Yesu pɔn' be mikpenjenm ki ye: ⁴«Ni'ni ɔme ɔmɔbe ipe kobk ɔo uba bole' la, wa ñ cère ipe piwe nin iwe yà sien' nno kumuɔku ni, kí jo kí tí nuun wà bole' nno haali kí tí le wɔ? ⁵U tí laa' wɔ la, u'yenm li sɔnge ne wɔ ñ yu-ure wɔ kí buke. ⁶U tí baa' iden la, u li yin u'jɔtieb nin u'kɔnkuɔnlieb, kí tɔke be kí ye: «Cère men tí li poknh, kime n laa' n'pe wà là bole' nno.» ⁷Nno ne n tókeh ne, ubierdaan uba mɔnɔn lèbre' u'tetem la, Uwien ya yenm li sɔnge u'bo kí cen binib piwe nin biwe bà cuube ka ɔmɔbe be ñ lèbre bi'tetem nno bo.»

Bulikbu bàa bole' ya kpenjenm

⁸«U le pii ba ñmòbe milikbim piik ñò miba bole' la, wa ñ se lifrl, kí ñèrè kuduku, kí tùòrè kí nuun kí tì le mè? ⁹U tì laa' mè la, u li yin u'jotieb nin u'kònkuañlieb kí tòke be kí ye: «Cère men tí li poknh, kime n laa' n'likbu bàa là bole' nno.» ¹⁰Nno ne n tòkeh ne, ubierdaan uba mònòn lèbre' u'tetem la, Uwien ya tondb li pokn u'bo.»

Kibuk kà gaare' ya kpenjenm

¹¹*Yesu tí ye: «Uje uba ne là te ki ñmòbe bijieb bile. ¹²Ne uwaal tòke' u'baa kí ye: «N'Baa, gbiire a'faal kí taa n lá li ji nà bó kí de nni.» Ne u'baa gbiire' u'faal kí de' bi'ke bi ya bó. ¹³Na wuòke', ne uwaal nno taan' u'faal ke, ki bure' fonfòkm udu uba bó, kí tì te ni'bó ki teh fenfenm, kí ñende' u'faal ke. ¹⁴U tì ñende' ni'ke ki gben', ne mikòncienm miba lu' udu nno ni. U ya yo ne tijiint kòn' wò. ¹⁵Nen saan ne u jon' udu nno ya je uba saan wò ñ taa wò lituonl, ne uje nno jon' wò u'kpàabó u tì gu fangambe. ¹⁶U yíe wò ñ ji fangambe nno ya jier mònòn, ama uba ña dienh wò tù. ¹⁷Ne u maale' u'yenm ni ki ye: «N'Baa ya tonsònb ke jinh ki gbieh ne, ne mikònm benh mè ñ ku min nie saan. ¹⁸N li fii kí liebe n'baa bó, kí tì tòke wò kí ye: «N'Baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mò. ¹⁹Ma ji kpe á yin nni a'bije. Li teh nni ten n yé a'tonsònb ya uba ne.» » ²⁰Ne ki fii' ki liebeh u'baa bó.

«U tì tuo iden, ki laan bie ki te fòkm, ne u'baa laa' wò, nì cuo' wò micècek, ne u sen' ki tuobe' wò usen bó, kí lókn' wò. ²¹Ne u'bije tòke' wò ki ye: «N'Baa, n bii' Uwien, ki bii' a'mò. Ma ji kpe á yin nni a'bije.» ²²Ama u'baa tòke' u'tonsònb ki ye: «Taa men lilièrmònòmnl ní tonm kí lá goln wò, kí piln wò miflìm, kí cèkn wò itacaan, ²³kí taa ní unafanfaan wà gbenge, kí lá kòrè, tí jele kunacenku.

²⁴Kime n là maaleh ki teh n'bije wuò nò kpo' ne, jaan u fuobe. U là bole' ne, ne n piire' wò.» Ne bi cin' ki jeleh kunacenku.

²⁵«U ya yo ki laa' u'bije ucien te ukpàabó ne. U ñen' ukpàabó ní ki lá tuo iden, ne ki cii' inacenjelgangaan nin kujaanku bó. ²⁶Ne u yin' bitonsònb ya uba, ki niire' wò nà tien'. ²⁷Ne u tòke' wò ki ye: «A'waake ne liebe' ní. U liebe' ní nin laanfè ma nno, ne a'baa cère' bi kòrè unafanfaan wà gbenge.» ²⁸U cii' nno ma nno ne u'benku ni ben', u je' ka kòn', ne u'baa ñen' ki gbáan' wò. ²⁹Ne u tòke' u'baa ki ye: «Liike, n sònñ ñe itùon ibin ibin ne, ka yìe' a'ñòbu bó fiebu, ama ña de' nni wòbuk mònòn, min nin n'jotieb ñ jele kunacenku. ³⁰Ama a'bije wuò, wòn là paan' ijenkpend bo ne, ki tì ñende' a'faal ki lá liebe' ní, ne a kòrè' wò unafanfaan wà gbenge-a!» ³¹Ne u'baa jiin' wò ki ye: «N'buke, sin te n'saan uyo ke ne. Sin ne si n ñmòbe tibont tà ke. ³²A'waake wòn, n là maaleh ki teh u kpo' ne, jaan u fuobe. U là bole' ne, ne n piire' wò. Nen bo ne nì kpe tí jele kunacenku kí pokn.»

Utonsònl wà ñmòbe miyenfuom

16 *Yesu tòke' u'panpaankaab ki ye: «Ufàadaan uba ne là te ki ñmòbe utonsònl uba u likeh u'bont ke. Bi linde' u'puoli bó ki lá tòke' u'cènbaa ki ye u ñèndeh u'faal ne. ²Ne u'cènbaa yin' wò ki lá niire' wò ki ye: «N ciih bi lienh a'bo be ya gber sò? Wuon nni a tentien' n'bont ma bo, kime ña ji li yé n'tonsònl.» ³Ne utonsònl nno maale' u'yenm ni ki ye: «N'cènbaa li ñen nni lituonl ni ma, n li tien mila? Ma ñmòbe tuòm ñ ko kpàar-a! Ki ye n li mièh mò la, nì ñmòbe nni ifè ne. ⁴Tò, n ben n li tien ma ñò n'cènbaa ñen' nni lituonl ni la, biba ñ teke nni bi'den.» ⁵Ne ki yih bà ñmòbe u'cènbaa ya fènl nno uba uba, ne ki niire' ukpiek ki ye: «A ñmòbe n'cènbaa ya fènl iñe?» ⁶Ne u

ye: «Mikpɔm tikucinwawaart[¶] kobk.» Ne u tɔke' wɔ ki ye: «Taa a'fɛnl ya gbɔnku nɪ kɪ kɛle tonm, kɪ kele tikucinwawaart piŋun.»⁷ Ne ki niire' utɔ ki ye: «Sin, a'mɔ ɲmɔbe u'fɛnl iŋe?» Ne u ye: «Ji tibɔtɔcencient[§] kobk.» Ne u tɔke' u'mɔ ki ye: «Taa a'fɛnl ya gbɔnku kɪ kele tibɔtɔcencient piniin.»⁸ Utonsɔnl wà ɲa ɲmɔbe gbemɔnt nno ya cenbaa cii' nno ma nno, ne ki pɛke' wɔ ki ye u ɲmɔbe miyɛnfuom ne ki tien' nno. Kime uɲɛndun wuu ya nib ɲmɔbe miyɛnfuom bi'tɔb bo ki cen' bà yé Uwien yaab.

⁹«N tɔkeh ne ne, nɪ li taah uɲɛndun wuu ni ya faal là lereh binib, ki coh binib kujɔtieku, ɲɔ li lá gben' la, Uwien nɪ teke ne u'den yà tuu ki te ni.»¹⁰ Wà yé unimɔn nibonwawaann ni la, u li yé unimɔn ne niboncencienn mɔ ni. Wà ɲa yé nimɔn bonwawaann ni la, wa nɪ li yé nimɔn boncencienn mɔ ni.¹¹ Na yé nimɔnb uɲɛndun wuu ya faal ni la, ɲme ji li de ne lifaamɔnl-i?¹² Na likeh utɔ ya bont mɔnm la, ɲme ji li de ne ni'yaar-i?

¹³«Utonsɔnl uba ɲa nɪ fre kɪ li pɛ cenbaambe bile bo. U li nen uba ne, kɪ li yé utɔ. U li se uba ya ciek bó ne, kɪ li likeh utɔ fɛnm. Na nɪ fre kɪ li pɛ Uwien bo ki liebe' ki pɛ ilike mɔ bo.»

Yesu len' tigbetɔr tù yebe

(Matie 11:12-13;

5:31-32; Mark 10:11-12)

¹⁴*Farisienmbe cii' *Yesu len' tigber tà ke nno ne ki lɛh wɔ, kime bi yé ilike ki gbien'.¹⁵ Ne u tɔke' bɛ ki ye: «Ninbi, ni yé binib bà yih ni'ba binimɔnb ne binib ya nun bó, ama Uwien ben ni'fɛl ni te ma bo, kime binib likeh nà ten nɪ yé nibonmɔnn la, nɪ yé fɛnm ne Uwien ya nun bó.

¹⁶«Uwien de' Moyis *yiko wà nno, binib là pɛ wɔn nin *Uwien ya nɔbon-sɔknb ya gber bo ne ki tì baa' San ya yo.

Kí ñe u ya yo ne bi tɔke' binib Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt, ne unil ke mɔh ki nu-unh wɔ nɪ kɔ li'ni nin ufaa.¹⁷ Nin nen ke ɲɔ nɪ faa nin Yiko ya gbeyɔyɔl liba mɔnɔn nɪ juore fɛnm ki cen' kutaaku nin kitink ya gbenm.

¹⁸«Uje wà ke wie' u'po ki tí kuɔn' upiitɔ la, u tien' linaŋmaal ne. Upii ya cɛ wie' wɔ, ujetɔ kuɔn' wɔ la, uje nno mɔ tien' linaŋmaal ne.»

Ufàadaan uba nin Lasaar ya gber

¹⁹«Ufàadaan uba ne là te, ki guoh tiwenmɔnmɔnt tà ɲmɔbe kudaaku, ki teh tinacent idaan ke, ki jinh nà ɲme, ki poknh.²⁰ Ucecekdaan uba mɔ là dɔ ufàadaan nno ya nañjebu saan inel yèyèke' wɔ ni'ke saan, bi yih wɔ Lasaar.

²¹U yé wɔ nɪ ji ijieyɔyɔl yà ñeh ufàadaan nno ya tebl bo ki luh nno mɔnɔn ka nɪ le. Isengbele ne bàareh ki lá liereh u'nel nno.

²²Ni tete ne ucecekdaan nno lá kpo'. Ne Uwien ya tondb baa' ki lá yuure' wɔ ki don' paaki bó *Abraham saan. Ufàadaan nno mɔ lá kpo', ne bi sube' wɔ.²³ U te kutenkpiiku ni ki jèndeh, ne ki lá yaare' ki laa' *Abraham fɔnfɔkm, ki laa' Lasaar mɔ te u'saan.²⁴ Ne u wuure' ki ye: «N'baa

*Abraham, muɔ nni micɛckem, kɪ sɔn Lasaar wɔ nɪ tì taa u'nɔbijom, kɪ tuun miñunm ni kɪ lá sɛkn n'lenl, kime n jèn-deh umu wuu ni ki gbiekeh ne.»²⁵ Ne *Abraham tɔke' wɔ ki ye: «N'buke, tiere

kɪ ye a là fuobe ma nno, a là te liwiél ni ne, ne Lasaar te ijend ni. Fɛnfɛnɔ Lasaar ji te uyensonge ni ne nie saan, ne sin te ijend ni.²⁶ Nitɔnn mɔ si: kubùoku kùà ñɔ ka ɲmɔbe bien ne te tinbi nin ninbi ya siik ni, ɲɔ unil yé wɔ nɪ ñe ti'saan kɪ jo ni'bó la, u la fre, uba mɔ ɲa nɪ fre kɪ ñe ni'saan kɪ baa ti'bùol.»²⁷ Ne ufàadaan nno tɔke' *Abraham ki ye: «Wee, n'baa, nɪ te nno la, n gbáanh ɲe ne, sɔn Lasaar wɔ nɪ

[¶]16:6 Bi yih *tikucinwawaart* nno ne bat. Kuba li fre kɪ teke ten litr pita nin uluob.

[§]16:7 Bi yih *tibɔtɔcencient* nno ne Kɔr. Kuba li fre kɪ teke ten litr kobiita nin piluob.

jo n'baa den ²⁸ kime n'ninjieɓ biɓun sien' ni' bó. Wɔ́ n̄ tì gbiere be, ɲɔ́ bi la baa nie saan, ki mɔ́ n̄ lá li jèndeh.) ²⁹ Ne *Abraham tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Bi ɲmɔ́be Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ́ nin *Uwien ya ñɔ́bonsɔ́knɓ ya gber. Be n̄ li pe *yiko nnɔ́ bo, kí li cengeh tigber nnɔ́ teh bà.» ³⁰ Ne u ye: «N'baa *Abraham, na te nnɔ́, ba n̄ cii, ama unil ñen' kuteɲkpiiku ni ki jon' bi'saan la, bi li lèbre bi'tetem.» ³¹ Ne *Abraham tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Ba paan' Uwien de' Moyis *yiko wà nnɔ́ bo, ka cenge' *Uwien ya ñɔ́bonsɔ́knɓ ya gber la, unil mekre' bitenkiɓ ni mɔ́nɔ́n la, ba n̄ tuo kí lèbre bi'tetem.» »

La cère uba n̄ tùre Uwien ya sen

(Matie 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

17 *Yesu tɔ́ke' u'panpaankaab ki ye: «Nà li cère binib n̄ tùre Uwien ya sen ɲa li li lúo, ama wà li cère utɔ́ n̄ tùre nnɔ́, nì bre u'bo. ² Bi bi taa' linècienn ki jon' u'tule ni, ki ture' wɔ́ ki wie' miñuncienm ni la, nì bi li tu u'bo, nin wɔ́ n̄ cère ibaan yie ya uba n̄ tùre Uwien ya sen. ³ Nen bo, li ben men.

A'tɔ́ bii' ɲe la, wuɔ́n wɔ́ u'biil. U tuo' ki ye u bii' la, á fère wɔ́. ⁴ U bii' ɲe uwien uba bolm milole, ki baa' a'saan bolm milole kí tɔ́ke' ki ye u bii' ɲe la, á fère wɔ́.»

Mitekjim ya gber

(Matie 17:19-20)

⁵ Ne u'tondb tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Yonbdaan, cère ti'tekjim n̄ yebre kí pukn.» ⁶ Ne u tɔ́ke' be ki ye: «Ni bi ɲmɔ́be mitekjim m̄i waa ten kusiiku kùà bi yih kù mutaar nnɔ́ ya bim mɔ́nɔ́n la, ni bi li tɔ́ke busubu buu kí ye bù n̄ ɲebe bu'ba kí tì caan miñuncienm ni, ne bù n̄ tuo ni'ñɔ́bu bó.»

Utonsɔ́nɓ bi li sɔ́nh ma bo u'cɛnbaa ya bùol

⁷ «Ni'ni ɲme ɲmɔ́be utonsɔ́nɓ u koh wɔ́ bukpàabu bii u kpaah wɔ́ tiwent, ki ñen' ni' bó ní la, u li tɔ́ke wɔ́ kí ye: «Den tonm kí lá ji?» ⁸ Na te nnɔ́. U li tɔ́ke wɔ́ kí ye: «Lèbre a'kpelcer, kí tien tijier, kí taa kí lá sien nni n̄ ji kí ñu kí tì gben kí yaan a'mɔ́ n̄ ji kí ñu.» ⁹ Utonsɔ́nɓ tien' u'cɛnbaa ye wɔ́ n̄ tien nà la, u li de wɔ́ faala-aa? ¹⁰ Ni'mɔ́ yaam te nnɔ́ ne. Ni tien' Uwien ye ní tien nà ke la, ní tɔ́ke kí ye: «Ti yé bitonsɔ́nɓ bà ɲa nuunh be n̄ pèke te ne, ti tien' ti bi li tien nà ne.» »

Yesu cère ijend piik lùore'

¹¹ *Yesu joh Yerusalem ma nnɔ́, ne ki ñen' Samari nin Galile ya tinbien. ¹² U tì koh udu uba ni uyo wà nnɔ́, ne ijend piik tobreh wɔ́ usen bó, ki te fɔ́nfɔ́km, ¹³ ki lienh ufaa bo ki teh: «Cɛnbaa Yesu, muɔ́ te micɛcek.» ¹⁴ *Yesu laa' yè ne ki tɔ́ke' yè ki ye: «Li joh men bitɔ́tuɔ́rkaab saan be n̄ tì fiin ne.»

Ì joh ma nnɔ́ ne ki lùore'. ¹⁵ Bi'ni uba laa' u lùore' ma nnɔ́, ne ki liebe' ní ki lá pèkeh Uwien ufaa bo, ¹⁶ ne ki gbaan' *Yesu ya nintuɔ́li, ki faare' wɔ́. Uje bugben yé Samari ya nil ne. ¹⁷ Nen saan ne *Yesu ye: «Ijend piik nnɔ́ ke ɲa lùore' bi? Biwe nnɔ́ nín te le saan-i? ¹⁸ Ucaan wuɔ́ baba ɲa ñí la, bi'ni uba mɔ́nɔ́n ɲa maale' wɔ́ n̄ liebe ní kí kpieke Uwien-a!» ¹⁹ Ne ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Fii, kí li joh, a'tekjim ne ɲmien' ɲe.»

Uwien ya bel li baa ní

(Matie 24:23-28, 37-41)

²⁰ *Farisienmbe niire' *Yesu ki ye: «Uwien ya bel li baa ní u le yo ba?» Ne u tɔ́ke' be ki ye: «Uwien ya bel ya baam ɲa yé bonn nà binib lenh nè. ²¹ Ba n̄ ye: «Liike men li te nie saan bii li te nie bó.» Kime Uwien ya bel te ni'ni ne.»

²²Ne ki tōke' u'panpaankaab ki ye: «Uyo uba we ní, ni'nun li món ní tien Unil ya Bijé saan liwentunl liba mōnōn, ka ní le wō. ²³Bi li tōke ne kí ye: «Liike men, u te nie bó,» bii «U te nie saan.» La jo men, ki la jekbeh. ²⁴Kime utemeknde ñeh kutaaku ya kele uba, ki muoreh ki ti bàareh ukeltō ma bo nno, Unil ya Bijé yaam mō li te nno ne lidaali là u li baa ní nno. ²⁵Ama ni kpe wō ní ji ijend kí gbien ne. Fenfēnno ya nib li wie u'gber ne kí yaan tibont nno ke ní tien. ²⁶Ni là te ma bo Nowe ya yo nno, Unil ya Bijé ya babaayo mō lá li te nno ne. ²⁷Binib là jinh ne ki ñuh, bijeb kuondeh bipiib, bipiib mō kunh ticer, ki ti baa' lidaali là Nowe kōn' buñerçienbu, ne miwuom kōn' ki jin' bi'ke. ²⁸Bii ni li te ten ni là te ma bo Lot ya yo ne. Binib là jinh ne ki ñuh, ki teh ukpenkpende, ki koh tikpàar, ki meh tidur. ²⁹Ama lidaali là Lot ñen' Sodōm ya du ni nno, ne umu nin mitenñōkjiem ñen' paaki bó ní utaa yaam ki lá ku' bi'ke. ³⁰Lidaali là Unil ya Bijé lá li puō ni' bó ní nno, ni li te nno ne.

³¹«U ya yo wà te kudulekaaku ya paaki, u'went te kuduku ni la, u la jiire kí kō kí taa tù. Wà mō te ikpàan bó la, u la liebe kí kun. ³²Tiere men Lot ya po bó. ³³Wà nuunh wō ní fie u'miel la, wōn ne li kpo kí juore fenm. Wà li tuo kí kpo min bo nno, wōn ne li le limiel. ³⁴N tōkeh ne ne, ni'daali ya ñōnku, binib bile li dō gado uba bo, be ní taa uba kí dāan utō. ³⁵Bipiib bile li te ki nāanh unegōn uba bo, be ní taa uba kí dāan utō. ³⁶[Bijeb bile li te bukpaabu ni, be ní taa uba kí dāan utō.]**»

³⁷Ne u'panpaankaab niire' wō ki ye: «Yonbdaan, ni li tien le saan-i?» Ne u tōke' be ki ye: «Liwenkpil te nà saan la, inenyobl taakeh nen ne.»

Ukpopii uba nin tibuur ya nil uba ya gber

18 Ne *Yesu pōn' be mikpenjenm, wō ní wuōn be kí ye ni mōn be ní li kàareh uyo ke ne, ki la cère bi'gbenent ní ñende. ²U tōke' ki ye: «Tibuur ya nil uba ne là te udu uba ni, ka fenge Wien, ka boh nib. ³Ukpopii uba mō là te udu nno ni, ki bàareh u'saan, ki tōkeh wō ki teh: «Liike min nin n'nennend ya gber tuu kí kun nni imōn.» ⁴U tuu ki yienh ni ti wuōke', ne u maale' u'yenm ni ki ye: «Nin ma fenge Wien, ka boh nib ma ke nno, ⁵n li kun wō imōn ne, kime u gbien' nni uyenñaabe ne. Ma kun' wō mōn la, u li tuu ki bàareh ne n'yenm ní ti ñe n'ba ni.»

» ⁶*Yesu tí tōke' u'panpaankaab ki ye: «Ni cii' tibuur ya nil wà ña buh buur tu'donbó nno len' ma bo-a! ⁷Uwien ne ña ji li kun u'nigendkaab bà muōh ki yih wō ñōnku nin wien ni nno imōn-ii? U li taande-ee? ⁸N tōkeh ne ne, u li kun be imōn na ní taande. Ama Unil ya Bijé lá li baa ní uyo wà nno, u li bie kí le binib ñmōbe mitekjim kítink kie bo-oo?»

Farisien uba nin ulenpotekl uba ya gber

⁹*Yesu tí pōn' mikpenjenm wō ní wuōn binib bà maaleh ki teh bi cuube ki yindeh binitōb nno. ¹⁰U ye: «Bijeb bile ne don' Uwien ya duku bó, be ní ti kàare. Uba yé Farisien, ne utō yé ulenpotekl. ¹¹Farisien nno se ne ki kàareh u'yenm ni ki teh: «Uwien, n faareh ñe nin ma te ten binitōb te ma nno bo. Ma suh, ka teh nà bre, ka teh nañmaal, ka te ten ulenpotekl wuō nō. ¹²N lùoh buñōbu bolm mile ne iwien ilole ni. N lenh nà ke nno, n gbiinh nè bolm piik ne, ki taah miba ki dienh ñe.» ¹³Ama ulenpotekl nno, wōn se fōnfōkm ne, ka kaabe wō ní yaare kí

**17:36 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 36 ña te tu'ni.

liike paaki bó mɔ̀nɔ̀n, ki gbiknh liyul ki teh: «O, Uwien muɔ̀ min ubierdaan micɛcekɛm.»¹⁴ N tɔ̀keh ne ne, Uwien bù' ulenpotekl nno ne ugbemɔ̀ndaan, u kun', nà yé Farisien nno, kime wà ke kpiɛkreh u'ba la, Uwien li yuɔ̀n wɔ̀ ne. Wà ke ji-indeh u'ba tingi la, Uwien li kpiɛke wɔ̀ ne.»

Yesu nin mucɛnfendmu

(*Matie 19:13-15; Mark 10:13-16*)

¹⁵ Binib tukeh mucɛnfendmu ki bàareh *Yesu saan ɲɔ̀ wɔ̀ ń taa u'nuɔ̀ kí mɛ mù. U'panpaankaab laa' nno ma nno, ne ki konh nin be.¹⁶ Ama *Yesu cèrè' bi taa' mù ki baa' u'saan, ne u ye: «Cèrè men mubuwawaamu mù ń li bàareh n'saan. La piendeh mù men, kime binib bà te ten mubumu ne si Uwien ya bel.¹⁷ N tɔ̀keh ne imɔ̀n ne, wà ke ɲa teke' Uwien ya bel ya gber kibuk yaam la, wa ń kɔ̀ lí'ni.»

Ufàadaan uba ya gber

(*Matie 19:16-30; Mark 10:17-31*)

¹⁸ *Sufmbe ya cien uba niire' *Yesu ki ye: «Cenbaa wà mɔ̀n, n li tien mila kí le limiel là ɲa ɲmɔ̀be gbenm-i?»¹⁹ Ne *Yesu ye: «Be tien' a yih nni wà mɔ̀n-i? Uwien baba ɲa ńí la, uba ɲa mɔ̀n.²⁰ A ben iwɔ̀b yà ye: «La teh naɲmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la nendeh nib bo, kí li boh a'naa nin a'baa nno.»²¹ Ne ucien nno tɔ̀ke' wɔ̀ ki ye: «N boh ni'ke haali n'buwaam ni ne.»²² *Yesu cii' nno ma nno ne ki tɔ̀ke' wɔ̀ ki ye: «Nibonn niba bie ki pɔ̀re' ɲe. Kuɔ̀re a ɲmɔ̀be tibont tà ke, kí taa ilike nno kí de bijiinb, kí li ɲmɔ̀be lifaal paaki bó, ɲɔ̀ kí baa kí lá paan n'bo.»²³ Ama u cii' nno ma nno ne u'yenm saa' ki gbien', kime u'faal yebe.

²⁴ *Yesu laa' u'yenm saa' ma nno ne u ye: «Nì faa ki gbien' nin binib bà ɲmɔ̀be lifaal ń kɔ̀ Uwien ya bel ni.²⁵ Nì faa nin ufàadaan ń kɔ̀ Uwien ya bel ni ki cen' nin ńɔ̀kma ń càare mikpelpienbonm ni.»²⁶ Ne binib bà cengeh u'bó nno ye: «O,

nì te nno la, ɲmɛ li fre kí ɲmɛre?»²⁷ Ne *Yesu ye: «Binib ne ɲa ń fre, Uwien wɔ̀n ɲa gbele' niba.»

²⁸ Ne Pier tɔ̀ke' wɔ̀ ki ye: «Tinbi wɔ̀n la, ti dàan' ti'faal ne ki paan' a'bo-a!»²⁹ Ne *Yesu tɔ̀ke' be ki ye: «N tɔ̀keh ne imɔ̀n ne, unil wà ke dàan' u'den bii u'po bii u'nin-jieb bii u'naa bii u'baa bii u'bumu, Uwien ya bel bo la,³⁰ u li le haali kí tì gèbre tibont tà ke u dàan' tù nno fenfennɔ̀ wuɔ̀ nɔ̀. Ne uyo wà we ní nno, u li le limiel là ɲa ɲmɔ̀be gbenm mɔ̀.»

Yesu len' u'kuum nin u'mekrm bó nta bo

(*Matie 20:17-19; Mark 10:32-34*)

³¹ *Yesu nin u'panpaankaab piik nin bile nno cuonh ki joh, ne u tɔ̀ke' be ki ye: «Li cengeh men, ti doh Yerusalem bó sɔ̀, *Uwien ya ńɔ̀bonsɔ̀knb là kele' nà ke Unil ya Bijè bo nno li tien ne.³² Kime bi li taa wɔ̀ kí ɲukn bà ɲa yé Sufmbe, be ń lè wɔ̀, kí jènde wɔ̀, kí cere u'bo tiñin-sent,³³ kí ńí wɔ̀ inalɛbe, kí yaan kí ku wɔ̀, ne wienta daali wɔ̀ ń mekre bitenkpiib ni.»³⁴ U'panpaankaab nno ɲa cii' ni'tingi, kime ińɔ̀bon nno ya tingi buɔ̀ ne, ne ba bende' ì ye yè ń ye bà.

Yesu likre' ujuɔ̀n uba

(*Matie 20:29-34; Mark 10:46-52*)

³⁵ *Yesu tì nekn' Seriko ya du ni. Ujuɔ̀n uba là te udu nno ni, ki kaah sengbaal ki mieh binib tibont.³⁶ U cii' lin-igol gèbreh ma nno ne u niire' ki ye: «Be teh nɔ̀?»³⁷ Ne bi tɔ̀ke' wɔ̀ ki ye: «Nasaret ya *Yesu ne gèbreh.»³⁸ Ne u yin' ufaa bo ki ye: «Yesu, *Dafid ya yaabile, muɔ̀ nni micɛcekɛm.»³⁹ Binib bà le *Yesu usen nno tengeh u'bo ki teh wɔ̀ ń ɲmile, ama u tùɔ̀reh ki wuureh ne ki teh: «*Dafid ya yaabile, muɔ̀ nni micɛcekɛm.»⁴⁰ Ne *Yesu sere' ki ye be ń taa wɔ̀ ní. U nekn' *ma nno ne Yesu niire' wɔ̀ ki ye: «A yíe ń tien bà kí de ɲɛ?» Ne u ye: «Yonbdaan, n yíe ń likre ne.»⁴² Ne *Yesu ye: «Likre, a'tekjim

ne ŋmien' ŋe.»⁴³ U likre' i ya tãan bo, ne ki paan' u'bo, ki pèkeh Uwien. Binib nno ke laa' nno ma nno ne ki mo pèkeh Uwien.

Ulenpotekl uba teke' Yesu u'den

19 *Yesu kɔn' Seriko ya du ni, ki joh wɔ́ n̄ càare. ²Uje uba là te len, bi yih wɔ́ Sase, u yé bilenpotekb ya cien ne, ki yé ufàadaan mɔ́, ³ki nuunh wɔ́ n̄ le *Yesu kí bende wɔ́. Ama linigol te ma nno, wa fre' ki laa' wɔ́, kime u yé kinijenjenk ne. ⁴Ne u sen' ki liere' usen ki tì don' busubu buba, *Yesu li gèbre nà saan, ŋɔ́ u lá gèbreh la, wɔ́ n̄ le wɔ́. ⁵*Yesu tì baa' nì'saan, ki yaare' ki liike', ne ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Sase, jiiire ní tonm, kime dinnɔ́ wuo nɔ́ nì kpé n̄ gɔ́ a'den ne.»

⁶U jiiire' ní tonm, ne ki teke' *Yesu nin uyensonge. ⁷Linigol nno laa' nno ma nno ne bi'ke bunbeh ki teh: «U jon' ki tì càan' ubierdaan ne.»

⁸Ne Sase fii', ki sere', ki tɔ́ke' Yonbdaan ki ye: «Yonbdaan a ben-ii! N li gbiire n'-faal mile kí taa miba kí de bijiinb. N là jin' unil ya bonn la, n li jiiin nè bolm minan ne kí de udaan.» ⁹Ne *Yesu tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Dinnɔ́ Uŋmienl baa' iden yii, kime a'mɔ́ yé *Abraham ya yaabil ne. ¹⁰Unil ya Bije baa' wɔ́ n̄ lá nuun bà bole' ne, kí ŋmien be.»

Bitonsɔnb bita ya kpenjenm

(Matie 25:14-30)

¹¹Binib bà cengeh *Yesu ya gber nno maaleh ki teh u neke Yerusalem ma nno, bi li pɔ́k kí le Uwien ya bel i ya tãan bo ne, ne u tí pɔ́n' be mikpenjenm, ¹²ki ye: «Unikpekpiek uba là yíe wɔ́ n̄ jo udu uba bó nì fɔ́ke, be n̄ tì jin wɔ́ libel wɔ́ n̄ liebe ní. ¹³Nen saan ne u yin' u'tonsɔnb piik, ki de' unil ke milikbim, ne ki tɔ́ke' be ki ye: «Taa men kí li teh ukpenkpende, kí tì baa uyo wà n li liebe ní.» ¹⁴U'du ni ya nib là nen wɔ́, ne ki sɔ́n' binib ki ye be n̄ upaan u'bo kí tì tɔ́ke ubercien kí ye: «Ta yíe uje wuo n̄ li ye ti'ber.» ¹⁵Ama u

jin' libel nno, ki liebe' ki kun' ní, ne ki yin' u'tonsɔnb bà u là de' be ilike nno ŋɔ́ wɔ́ n̄ liike wà ke tien' ukpenkpende, ki laa' kpele wà. ¹⁶Ukpiek baa', ki lá tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cenbaa, a là de' nni milikbim mà nno, n taa' mè ki tien' ukpenkpende, ki laa' piik ki pukn'.» ¹⁷Ne u tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Nì mɔ́n. A yé utonsɔnmɔ́nmɔ́n ne. A tien' unimɔ́n nibonwawaann ni ma nɔ́, n li cère a li likeh idu piik.» ¹⁸Ne nle mɔ́ baa', ki lá tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cenbaa, a là de' nni milikbim mà nno, n taa' mè ki tien' ukpenkpende, ki laa' miŋun ki pukn'.» ¹⁹Ne u tɔ́ke' u'mɔ́ ki ye: «Li yé idu iŋun ya cien.» ²⁰Ne utɔ́ mɔ́ baa', ki lá tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cenbaa, liike, a'likbim nno sɔ́. N là pɔ́bn' mè kukpelcieku ni ne ki bóle'. ²¹Kime n fenge ŋe ne. A'gber faa ne, a yuunh ŋa ble' nà, ne ki ceh ŋa bule' nà.» ²²Ne u tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Utonsɔnbierɔ́ sin, a len' ki lòle' a'ba ne. N li n̄i nen bo ne kí bu ŋe tibuur. A ye a ben n'bó, n'gber faa ne, n yuunh ma ble' nà, ne ki ceh ma bule' nà. ²³Be tien' ŋa nín taa' n'like ki tì ble' banki n lá baa' ní la, n̄ le n'like nin kpele kí pukn-i?» ²⁴Ne ki tɔ́ke' bà te nì'saan nno ki ye: «Fie men u'saan milikbim nno, kí taa kí pukn wà ŋmɔ́be milikbim piik nno.» ²⁵Ne bi tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cenbaa, u ŋmɔ́be milikbim piik-a!» ²⁶Ne u ye: «N tɔ́keh ne ne, wà ke ŋmɔ́be la, bi li de wɔ́n ne kí pukn. Wà ŋa ŋmɔ́be la, bi li tonde kí fie u ŋmɔ́be nà waamu nno mɔ́nɔ́n ne. ²⁷N'nennendb ben wɔ́n, ba là yíe n̄ li yé bi'ber. Nen bo, taa men be ní, kí lá kòkòre be n'nun bó.» »

Binib kpiekreh Yesu u tì kɔ́n' Yerusalem ni

(Matie 21:1-11; Mark 11:1-11; San 12:12-19)

²⁸*Yesu pɔ́n' be mikpenjenm nno ki tì gben', ne ki liere' be usen bi doh Yerusalem bó. ²⁹U tì nek'n' Betifaaje nin Betani ya du. Ì te lijuɔ́l liba saan ne, bi yih lè Olifi ya siin ya juɔ́l. Nen saan ne

u sɔn' u'panpaankaab bile ³⁰ki ye: «Li joh men udu wà te inun bó nɔ ni. Ni tì kɔn' u'ni la, ni li lɛ uɲuunfanfaan uba lùo. Uba ŋa laan jèke' wɔ. Ní lore wɔ kí taa ní. ³¹Unil niire' ne ki ye be tien' ni loreh wɔ la, ní tɔke wɔ kí ye: «Yonbdaan ne cieke wɔ.» »

³²*Yesu sɔn' bà nnɔ, bure' ki tì laa' tibont nnɔ ke te ten u bi tɔke' be ma bo. ³³Bi loreh uɲuunfanfaan nnɔ uyo wà nnɔ, ne u'denb niire' be ki ye: «Be tien' ni loreh wɔ?» ³⁴Ne bi jiin' be ki ye: «Yonbdaan ne cieke wɔ.» ³⁵Ne ki tuke wɔ ki baa' *Yesu saan, ne ki taa' bi'liergbengt ki paan' uɲuunfanfaan nnɔ bo, ki cèrè' *Yesu jèke'. ³⁶U joh ma nnɔ ne binib taah bi'liergbengt ki pèreh usen ni. ³⁷U tì nek'n' Yerusalem ki baa' Olifi ya siin ya juol ya tintindbùol, ne u'panpaankaab ke ligol cin' ki poknh, ki lienh ufaa bo ki pèkeh Uwien bi là laa' *Yesu tien' miyɔkm ya bont tà ke nnɔ bo, ³⁸ki wuureh ki teh:

«Uwien ya mɔnm n' li te uber wà we ní Yonbdaan ya yel bo nnɔ bo.

Uyenduɔn n' li te paaki bó, pèke men Uwien paaki bó.»

³⁹*Farisienmbe bà te linigol nnɔ ni ya biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cenbaa, tɔke a'panpaankaab bie be n' ŋmile.» ⁴⁰Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne ne, bi ŋmile' mɔnɔn la, iten li wuure kí pèke nni ne.»

Yesu muɔh Yerusalem bo

⁴¹*Yesu nek'n' Yerusalem ya du, ki laa' wù ma nnɔ ne ki muɔh u'bo, ⁴²ki teh: «Yerusalem, a bi ben uyenduɔn ya sen dinno la, nì bi li mɔn a'bo. Ama fenfennɔ ŋa ji li lɛ wù, kime u buɔ ne. ⁴³Uyo uba we ní a'nennendb lá li ñe ni'ke bó ní kí lá jebe ŋe, ⁴⁴kí ku a'nib ke, kí bere a'dur ke, ka n' cèrè tenl liba n' juore kí li pɛ tɔl bo, kime ŋa bende' uyo wà Uwien baa' wɔ n' tore ŋe.»

Yesu ŋɔrɛ' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo

(Matie 21:12-17; Mark 11:15-19; San 2:13-22)

⁴⁵*Yesu kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ne ki cin' ki ŋuɔh bà kuɔreh tibont u'bo nnɔ ki ñendeh.

⁴⁶Ne ki tɔkeh be ki teh:

«Nì ke! *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N'duku li yé ikaare ya duku ne, ama ninbi taa' kù ki tien' binasub ya tanaanbùol ne.» »

⁴⁷Idaan ke *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo ne, ki wɔknh binib Uwien ya gber. Ne bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbe ya cienb nuunh be n' ku wɔ, ⁴⁸ka laa' bi li ñe isen yà, kime binib ke ya nun mɔn be n' cenge u'gber ne.

Bi niire' Yesu wà de' wɔ usen wɔ n' tien u teh nà nɔ

(Matie 21:23-27; Mark 11:27-33)

20 Lidaali liba ne *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gber, ki tɔkeh be tigbɛmɔnmɔnt, ne bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb nin *Sufmbe ya cienb baa', ²ki lá niire' wɔ ki ye: «Tɔke te, a ŋmɔbe usen a tien' a teh nà nɔ-ɔɔ? Ŋme ne de' ŋe u ya sen-i?» ³Ne u jiin' be ki ye: «N'mɔ li niire ne iniire iba ne. Tɔke nni men. ⁴San là siih binib Uwien ya ñunm ma nnɔ, ŋme là de' wɔ usen-i? Uwien bii binib ne?»

⁵Nen saan ne bi tɔkeh tɔb ki teh: «Ti ye Uwien ne de' wɔ usen la, u li niire te kí ye: «Be tien' ta là teke' wɔ ki jin'-i?» ⁶Ti tí ye binib ne de' wɔ usen la, linigol lie li yèke te iten kí ku te, kime bi'ke tuo' ki ye San là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ne.» ⁷Ne bi jiin' *Yesu ki ye ba ben wà là de' San usen. ⁸Ne u'mɔ ye: «N'mɔ ŋa ben, ka n' tɔke ne wà de' nni usen n' tien n teh nà nɔ mɔ.»

Bikpàab bà bre ya kpenjem

(Matie 21:33-46; Mark 12:1-12)

⁹ Ni ya puoli bó ne u pɔn' binib mikpenjem ki ye: «Uje uba ne là ñmɔbe bukpàabu, ki caan' bukpàabu nno ni tisir tà bi taah tu'bii ki ñeh fen nno, ki taa' bù ki guun' bikpàab biba, ne ki bure' usen, ki ti wuɔke' ni'bo. ¹⁰ Uyo wà isibii nno ti ben' nno, ne u sɔn' utonsɔnl uba bikpàab nno saan be ní ti de wɔ u ya bó ní. Ama bikpàab nno tí ñi' wɔ, ki ñɔre' wɔ u bure' inɔpien. ¹¹ Ne u tí sɔn' utonsɔntɔ, bi tí ñi' u'mɔ, ki suke' wɔ, ki ñɔre' u'mɔ u bure' inɔpien. ¹² Ne u tí liebe' ki sɔn' nta, bi tí ñi' u'mɔ ki bunbunge' wɔ, ne ki ñɔre' wɔ. ¹³ Ne ukpèdaan nno ye: «N li tien mila? N li sɔn n'bijè wà n yé wɔ ne. Nba la, bi li ti bo wɔn.» ¹⁴ Ama bikpàab nno laa' u'bijè nno we ní ma nno, ne bi tɔke' tɔb ki ye: «Wɔn ne yé u'faajil, cère men tí ku wɔ ñɔ lifaal nno ní juore ti'yaal.» ¹⁵ Ne bi ñen' wɔ ukpegbe, ki ti ku' wɔ.

«Nen bo ukpèdaan nno li tien be mila?

¹⁶ U li baa kí lá ku bikpàab nno, ne kí taa bukpàabu nno kí guun bikpetɔb.»

Linigol nno cii' u len' nno ma nno, ne bi ye: «Uwien la cère nè ní tien.»

¹⁷ *Yesu caan' bi'bo inun ne ki ye: «Na te nno la, nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Litènl là bidumeb wie' lè nno, len ne lá tien' litenkièkl là co kuduku nno ya tingi si ba?»

¹⁸ Wà ke lu' litènl nno bo la, u li kɔkuɔ ne. Litènl nno lu' wà mɔ bo la, li li memere wɔ ne. ¹⁹ *Yiko ya wɔnwɔknɔb nin bitɔtuɔrcienb bende' ki ye *Yesu pɔn' ben ne mikpenjem nno. Nen bo ne bi nun mɔn be ní cuo wɔ i ya tàan bo, ne ki fenge' linigol nno.

Sesa ya lenpolike

(Matie 22:15-22; Mark 12:13-17)

²⁰ U ya yo ne bi cin' ki pingeh Yesu, ne ki sɔn' bifinfiinb biba u'saan, be ní li teh

ten bi yé binimɔnb ne ki yé be ní cenge u'gber, ñɔ kí dule u'lenm bo kí cuo wɔ, kí ñukn udu nno ya gobina. Wɔn ne ñmɔbe mituɔm udu nno bo. ²¹ Ne bi baa' kí lá niire' wɔ ki ye: «Cenbaa, ti ben ki ye a lienh nà nin a wɔknɔ binib nà ke nno cube ne, ki ben ki ye ña boh uba kí cen' utɔ, ki wɔknɔ mɔnɔnm binib li tien ma kí li pe Uwien ya sen bo. ²² Tɔke te, ti ñmɔbe usen tí li pèh lenpo ki dienɔ ubercien Sesa bii ta ñmɔbe?»

²³ Ama *Yesu ben bi'cekn ne ki tɔke' be ki ye: ²⁴ «Wuɔn nni men milikbim miba.» Bi wuɔn' wɔ, ne u niire' be ki ye: «Ŋme si kunennenku nin liyel là te mi'bo nɔ?» Ne bi ye: «Ubercien Sesa.» ²⁵ Ne u tɔke' be ki ye: «Taa men nà yé Sesa yaann kí de Sesa, kí taa nà mɔ yé Uwien yaann kí de Uwien.» ²⁶ Ba fre' kí laa' bi li dule nà bo kí cuo *Yesu u'lenm ni binib ya nun bó. U'lenm ni, u jiin' bi'niire ma bo nno cuo' be miyɔkm, ne ba ji ye niba.

Bitenkpiib ya mekrm ya gber

(Matie 22:23-33; Mark 12:18-27)

²⁷ Saduseyenmbe biba mɔ nekɔn' Yesu. Ben ne lienh ki teh bitenkpiib ña ní mekre nno. Bi niire' wɔ ²⁸ ki ye: «Cenbaa, Moyis là kele' yiko ki de' te ki ye: «Unil ya ninje kpo' kí cère' u'po, ka ñmɔbe buk la, wɔ ní kere ukpopii nno, kí maa mubumu kí de u'ninje wà kpo' nno.» ²⁹ Tɔ, ninjieb bilole biba ne là te, ne ukpièk lá kuɔn' upii, kí kpo', ka maa' buk. ³⁰ Ne ulie kere' ukpopii nno, kí mɔ kpo', ka maa' buk. ³¹ Nta mɔ tien' nno, kí mɔ kpo', ka maa' buk. Bi teteh nno ne jeb bilole nno ke ti kuɔn' upii nno kí bòn', kí kpo', ka maa' buk. ³² Upii nno mɔ ti fɔre' kí kpo'. ³³ Tɔ, bitenkpiib lá mekre' uyo wà la, ñme li si upii nno? Kime bi'ke bilole kuɔn' wɔ kí ti bòn' ne.»

³⁴ Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Uñɔndun wuu ni ne bijeb kuɔndeh bipiib, bipiib kunh ticer. ³⁵ Ama binib bà Uwien ye bi kpe be ní mekre bitenkpiib ni, kí li yé

uɣendun wà we ní yaab nno; wun ni jeb ɲa ní kuɔn piib, bipiib mɔ ɲa ní kun cɛr. ³⁶Ba ji li kpo, kime bi li te ten Uwien ya tondb nɛ. Bi li mekre ma nno, bi li yé Uwien ya bumu nɛ. ³⁷Moyis mɔnɔn là wuɔn' te nì wien ki ye bà kpo' li mekre. U laa' nà saan kufetuku kuba kù teknh umu ka wih nno, u yin' Yonbdaan ki ye *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb ya Wien nɛ. ³⁸Uwien ɲa yé tenkpiib ya Wien, u yé bà fuobe ya Wien nɛ, kime wɔn bo bi'ke fuobe nɛ.»

³⁹Nɛ *Yiko ya wɔnwɔknb biba tɔke' *Yesu ki ye: «Cɛnbaa, a len' mɔnmɔnm.» ⁴⁰Nɛ uba ɲa ji kaabe' wɔ ní niire wɔ niire niba bo.

Uwien ya Nigendke Kristo nin Dafid ya gber

(*Matie 22:41-46; Mark 12:35-37*)

⁴¹Nɛ *Yesu niire' bɛ ki ye: «Nì tien' mila, binib lienh ki teh Uwien ya Nigendke Kristo yé *Dafid ya yaabil-i? ⁴²Kime *Dafid bugben là len' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni ki ye:

«Yonbdaan Uwien tɔke' n'Yonbdaan ki ye:

Kèle n'ɔjie bó,

⁴³kí tì baa uyo wà n li cèrè á te a'nen-
nendb bo litaal.»

⁴⁴*Dafid yih *Uwien ya Nigendke Kristo u'Yonbdaan la, u ji tien' mila ki liebe' ki yé u'yaabil mɔ?»

Li ben men Yiko ya wɔnwɔknb bó

(*Matie 23:1-36; Mark 12:38-40*)

⁴⁵Linigol nno cengeh *Yesu ya gber, nɛ u tɔke' u'panpaankaab ki ye: ⁴⁶«Li ben men *Yiko ya wɔnwɔknb bó. Bi yé bɛ ní li guoh tiliergbengt nɛ ki gaakeh, ki yé binib ní li gbaandeh ki fuondɛh bɛ mudaamu ni, ki yé bɛ ní li kaah binikɛpkɛkb ya kànkàan itàan ya dur nin tinacent ni. ⁴⁷Ben nɛ jinh ki pendɛh bikpopiib, ki kàareh nì wuɔkreh ɲɔ binib

ní ye bi yé binimɔnb. Uwien li dere bi'tub kí gbien kí cɛn binitɔb.»

Ukpopiicecekdaan uba ya pum

(*Mark 12:41-44*)

21 *Yesu liike', ki laa' bifàadenb bàareh ki kpiendeh ilike Uwien ya pum ya likkpienbùol, ²ki laa' ukpopiicecekdaan uba mɔ baa' kí lá kpien' mi-likbim mile. ³Nɛ u ye: «N tɔkeh nɛ imɔn nɛ, ukpociicecekdaan wuɔ kpien' ilike ki cɛn' bi'ke. ⁴Kime bi'ke de' ka pɔkre' bi-like ya pɔkl. Ama wɔn yé ucecekdaan nɛ, nɛ kí tonde' u ɲmɔbe nà ke nno kí baa', kí lá kpien'.»

Bi lá li bere Uwien ya duku

(*Matie 24:1-2; Mark 13:1-2*)

⁵Binib lienh Uwien ya duku ya gber ki teh bi taa' itɛn yà ki mɛn' kù nno nin binib pun' Uwien tibont tà, bi taa' kí tien' ku'ni nno mɔn cɛɛn. Nɛ *Yesu tɔke' bɛ ki ye: ⁶«Ni likeh nà nɔ, uyo uba we ní, tenl ɲa ní juore kí li pɛ tɔl bo, bi li bere ni'ke nɛ.»

Ijend ya yo lá li te ma bo

(*Matie 24:3-14; Mark 13:3-13*)

⁷Nɛ bi niire' wɔ ki ye: «Cɛnbaa, nì li tien nno u le yo ba? Ku le diɛku ba li wuɔn te kí ye uyo baa'?» ⁸Nɛ u jiin' bɛ ki ye: «Li ben mɛn, kí la cèrè uba ní tuln nɛ. Kime binib lá li baa kí yebe, kí li ɲmɔbe n'yel kí teh bi yé min nɛ, kí tɔke kí ye uyo nno baa' ɲɔ. Ni la paan bi'bo. ⁹Ni lá cii' binib tɔh lituɔl kɔnkɔnm, kí cii' binib yɛnɛh bi'berb ya ñuɔn bó la, ni la cèrè nɛ ní cuo nɛ jɛwaanbu, kime tu ya bont ke li tien nɛ kí yaan. Ama na yé uɣendun li pɔk kí gben i ya tàan bo nɛ.»

¹⁰Nɛn saan nɛ u tí tɔke' bɛ ki ye: «Lini-bol liba li jèke linibotɔl. Libel liba ya nib mɔ li jèke libetɔl yaab. ¹¹Kitink li jènɛ kí gbien, nɛ mikònm nin iwienbiere mɔ ní lu bùol, bùol. Micincilncienm li tien kutaaku bo.

¹²«Ama kí yaan nen ké ń tien nno, bi li cuo ne, kí jènde ne, kí cère bé ń bu ne tibuur *Sufmbe ya táan ya dur ni, kí taa ne kí jon lipekl. Min bo ne bi lá li tuke ne kí jon tibuur biberb nin idu ya cienb saan. ¹³Nno ne ni li yé n'mònkunb bi'saan. ¹⁴Taa men kí ble ni'yul ni kí ye na ń li nuunh ni li tì len ma kí ñmere. ¹⁵Kime min ne li tòke ne, ni li tì len ma bo nin miyefuom, ño kí'nennendb ya uba la fre kí niè nin ne, kí la fre kí len kí jiiin ne. ¹⁶Haali ni'baambe nin ni'naambe nin ni'ninjieb nin ni'yaab nin ni'jotieb mɔ̀nɔ̀n li kuore ne. Ne bi li ku ni'ni biba. ¹⁷Min bo ne binib ke li nen ne. ¹⁸Ama ni'ni uba mɔ̀nɔ̀n ya yul ña ń gàare. ¹⁹Ni mìnɔ̀ndè' ijend ke ni la, ni li le limiel là ña ñmòbe gbenm.»

Bi lá li bere Yerusalem ya du

(Matie 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰«Ni lá laa' sojambe jebe' Yerusalem ya du uyo wà la, li ben men kí ye bi li bere wù, na ń taande. ²¹Uyo nno lá baa' la, bà te Sude ya tinfenm ni nno, bé ń sen kí jo ijuɔ̀n bó. Bà mɔ̀ te Yerusalem ni la, bé ń sen kí ñe u'ni. Bà mɔ̀ te idugbaan bó la, bi la ji ń kɔ̀ udu ya benku ni. ²²Kime u ya yo ne Uwien li dere Yerusalem ya nib ya tub, ño nà ke kele' *Uwien ya gbɔ̀nku ni nno ń tien. ²³U ya yo, bipiib bà punbe' nin bà ñmòbe mubumu mùa ñaanh, li ñmòbe miececkm ne, kime Uwien ya benku ni ben' udu nno ya nib bo ma nno, bi li jènde kí gbien. ²⁴Bi li ku biba nin kijusiek, kí cuo bitòb kí jon inibol ke ya du bó, ne bà ña yé *Sufmbe nno li ñuuke Yerusalem bugben kí tì baa uyo wà Uwien sien' nno.»

Unil ya Bijé ya baam ya gber

(Matie 24:29-31; Mark 13:24-27)

²⁵«Micincilm ya bont li tien uwien nin uñmaal nin iñmaabii bo. Iñungbegbel li fii miñuncienm bo, kí li ñmòbe kuwaaku kí gbien, kí ñaabe binib ya

yenm ba ji li ben bi li tien ma. ²⁶Tibont tà ñmòbe paaki bó mituom li jènge, binib li maaleh nà li tu uñendun wuu nɔ̀ bo ne bi'fèl ń sen kí tì kende. ²⁷U ya yo ne bi li le Unil ya Bijé te kutewɔ̀lgbɔ̀nku ni, kí we ní, kí ñmòbe ufaa nin ukpieke kí gbien'. ²⁸Ni lá laa' tu ya bont ke cin' kí teh la, ní cuo ni'ba, kí cère ni'yul ń li cè, kime ni'ñmeñmeryo nekn' ní ño.»

Bukenkenbu ya kpenjenm

²⁹Yesu tí pɔ̀n' be mikpenjenm kí ye: «Sekn men bukenkenbu nin isitɔ̀ ke. ³⁰Ni lá laa' i bundeh la, ninbi nin ni'yul ben kí ye nì neke uñalend ne. ³¹Ni'mɔ̀ yaam te nno ne. Ni lá laa' tibont nno teh la, ní li ben kí ye Uwien ya bel nekn' ní ño.

³²«N tòkeh ne imɔ̀n ne, tibont nno ke li tien, kí le fenfenno ya nib bie ña laan kpo' kí gbien'. ³³Kutaaku nin kitink li gben, ama n'gber tun ña ñmòbe tù ń gben.»

La gòh men ño Unil ya bijé ya baam la pìln ne

³⁴«Liike men ni'yul bo, kí la cère tidey-ibr nin ujincien nin uñendun ya bont ya nuunm ń yebre ni'fèl ni ño Unil ya Bijé ya babaadaali la pìln ne, ³⁵ten bubebu pìlndeh ijen ma bo, kime Unil ya Bijé ya baam li ci binib bà ke te utingben bo ne. ³⁶La gòh men, kí li kàareh uyo ke, ño kí le mituom kí ñe ijend yà ke we ní nno ni, kí fre kí sere Unil ya Bijé ya nun bó.»

³⁷Uwien ni la, *Yesu te Uwien ya duku ya luò bo ne kí wòknh binib Uwien ya gber, ne nì biire' la, u joh kí tì gòh Olifi ya siin ya juɔ̀l bo. ³⁸Ne udu ya nib ke bàareh u'saan Uwien ya duku ya luò bo kutenñesɔ̀nsɔ̀nku kí cengeh u'gber.

Bi kpaan' iye bé ń ku Yesu

(Matie 26:1-5, 14-16; Mark 14:1-2, 10-11; San 11:45-53)

22 Kpɔ̀nɔ̀ wà ña ñmòbe ñòke ya nabel cenku kùa bi yih kù *Sufmbe ya Pak nno nekn' ní. ²Ne bitòtuarcienb nin

*Yiko ya wɔnwɔknɔ nuunh bi li tien ma kí ku Yesu, ne ki ji fenge udu ya nib.

Sudas yíe wɔ ń kuɔre Yesu

(Mark 14:10-11; Matie 26:14-16)

³Nen saan ne *Satan kɔn' Sudas Iskariyɔt ya fɛl ni. U yé *Yesu ya panpaakaab piik nin bile nno ya uba ne. ⁴U jon' bitɔtuɔrcienɔ nin Uwien ya duku ya guguurb ya cienɔ saan, wɔ ń tì tɔke be u li tien ma kí taa *Yesu kí ɲukn be. ⁵Bi'yenm sɔnge' cɛen, ne bi kpaan' buɔɔbu ki ye bi li de wɔ ilike. ⁶U tuo', ne ki nuunh u li ńe isen yà kí taa *Yesu kí ɲukn be ki la cère linigol nno ń bende.

Yesu nin u'panpaankaab jele' Sufmbe ya Pak

(Matie 26:17-29; Mark 14:12-26)

⁷Lidaali là bi jeleh kɔɔwɔ wà ɲa ɲmɔbe ńɔke ya nacenku nno baa'. Nen daali ne bi kòreh *Sufmbe ya Pak ya pefanfaan. ⁸Ne *Yesu sɔn' Pier nin San ki tɔke' be ki ye: «Jo men kí tì tien te Pak ya jier tí ji.» ⁹Ne bi niire' wɔ ki ye: «A yíe tí tien ku'jier le saan-i?» ¹⁰Ne u ye: «Cenge men, ni tì kɔn' udu ni la, ni li le uje uba tuke liɲuncuɔl ki cendeh ne. Ní paan u'bo, kí tì kɔ u li kɔ iden yà ni nno ni, ¹¹kí tɔke udendaan ki ye: <Ti'Cenbaa ye wɔn nin u'panpaankaab li ji Pak ya nacenku ya jier ku le duku ni?» ¹²U li wuɔn ne lidutɔtuɔl ya paaki ya ducienku kuba, bi bonde' kù ɲɔ. Ní tien kunacenku nno ya jier kun ni.» ¹³Bi bure', ki tì baa' ki laa' *Yesu bi tɔke' be ki ye bi li le nà nno ke, ne ki tien' kunacenku nno ya jier.

Yonbdaan ya jier

(Matie 26:26-30; Mark

14:22-26; 1 Korent 11:23-25)

¹⁴Tijier nno ya jijjiyo baa', ne *Yesu nin u'tondb kèle' ki jinh. ¹⁵Ne u tɔke' be ki ye: «N'nun là mɔn min nin ninbi ń taan kí ji kunacenku ya jier ne kí yaan ń jènde.

¹⁶N tɔkeh ne ne, kime ma ji li ji ku'jier kí tì baa uyo wà ku'tingi li tùɔre kí wende Uwien ya bel ni.»

¹⁷Ne ki taa' midaam, ki faare' Uwien ki ye: «Teke men midaam mie kí gbiire.

¹⁸N tɔkeh ne ne, ma ji li faa kí ńu sibii ya daam, kí tì baa uyo wà Uwien ya bel li baa ní.»

¹⁹Ne ki taa' kɔɔwɔ, ki faare' Uwien, ki kɔkuɔ', ki taa' ki de' be, ne ki ye: «Nà sɔ yé n'gbenent, n taa' ki de' ne. Li teh men nno kí li tien n'bo.» ²⁰Bi jin' ki tì gben', ne u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ne ki ye: Midaam mie yé n'sèm ne, ki wɔngheh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛnku. Ninbi bo ne m̀li puube.

²¹«Liike men, wà li kuɔre nni nno ke nie saan ki jinh nin nni. ²²Unil ya Bije li kpo Uwien sien' wɔ ma bo ne. Ama unil wà li kuɔre wɔ nno, ni bre udaan bo. ²³Ne u'panpaankaab cin' ki niireh tɔb ki teh: <Ti'ni ɲme li tien ni ya bonn-i?» »

Yesu ya panpaankaab findeh ticient bo

(Matie 18:1; 20:25-28;

Mark 9:34; 10:42-45)

²⁴Uyo uba ne *Yesu ya panpaankaab findeh nin tɔb wà li yé ucien bi'ni. ²⁵Ne u tɔke' be ki ye: «Idu ya berb wɔbndeh i'niɔ ne, ne bà ɲmɔbe ticient bi'bo cèreh bi yih be binimɔnb. ²⁶Ninbi yaam ɲa te nno. Wà yé ucien ni'ni la, wɔ ń tien u'ba uwaal. Wà yé usenlier la, wɔ ń tien u'ba utonsɔnl. ²⁷Wà teh tijier nin wà jinh, ɲme cen' utɔ? Na yé wà jinh-ii? Nin nen ke ɲɔ min te ni'ni ten utonsɔnl ne.

²⁸«Ninbi ne ńikn' ka siere' ki dāan' nni uyo wà ke nì faa n'bo. ²⁹Nen bo, n'Baa cère' u'bel yé n'yaal ma nno, n'mo li cère lè ń li yé ni'yaal, ³⁰ɲɔ ní li jinh ki ńuh nin nni n'bel ni, kí kèle muberbiemu bo, kí bu Israyel yaab ya baamul piik nin ile nno tibuur.»

**Yesu tãke' Pier ki ye u li
nie kí ye wa ben wã**

(*Matie 26:31-35; Mark
14:27-31; San 13:36-38*)

³¹ *Yesu tãke' Simõn ki ye: «Simõn, Simõn, liike *Satan mie' usen wã n̄ yoyoke ne ten bi yoknh kufenku ma bo ki ñendeh mibim ne. ³² Ama n kàare' ki de' sin ño a'tekjim la pãre ñe. Uyo wã a liebe' ní ki paan' n'bo la, á saake a'nin-jieb ya gbenent.» ³³ Ne Pier tãke' wã ki ye: «Yonbdaan, n li tuo be n̄ pekñ min nin sin, bii kí kpo nin ñe mãõnõn-a!» ³⁴ Ne *Yesu ye: «Pier, n tãkeh ñe ne, dinno mãõnõn, a li nie bolm mita kí ye ña ben nni ne kí yaan ukuoje n̄ mu.»

Bonde men ni'ba, ni yé lituõl ne ni'bo

³⁵ Ne ki niire' be ki ye: «N là sõn' ne ma, ki ye ni la tuke like, ki la tuke kãl, ki la taa tacaan nno, ni là luo' niba-aa?» Ne bi ye: «Ta là luo' niba.» ³⁶ Ne u ye: «Fenfennõ wã ñmõbe bulikbu la, wã n̄ li tuke. Wã mõ ñmõbe likãl la, wã n̄ li tuke. Wã ña ñmõbe jusiek la, wã n̄ kuõre u'lierku kí de. ³⁷ N tãkeh ne ne, kime nã kele' n'bo *Uwien ya gbõnku ni nno li tien ne. Nì kele' ki ye:

«Bi kaan' wã ki kpõbn' idukond bó ne),
«bi li mõnbe kí tien nni nno ne fenfennõ.»

³⁸ Ne bi ye: «Yonbdaan, liike-a mujusiemu mule sã.» Ne u tãke' be ki ye: «Nì li dèkre.»

Yesu kàare' Olifi ya siin ya juõl bo

(*Matie 26:36-46; Mark 14:32-42*)

³⁹ *Yesu ñen' ni'saan ki jon' Olifi ya siin ya juõl bo ten u tì n̄ joh uyo ke ma bo, ne u'panpaankaab mõ paan' u'bo. ⁴⁰ U tì baa' ni'saan, ne ki tãke' be ki ye: «Li

kàareh men ño ki la lu biikm ni.» ⁴¹ Ne ki dään' be, ki jende' waamu, ki gbaan' ki kàareh ⁴² ki teh: «N'Baa, a yíe la, cère ijend yie n̄ jende nni. Ama la cère n ya yíem n̄ tien, cère a'yaam n̄ tien.» [⁴³ Nen saan ne Uwien ya tond uba ñen' paaki bó ní, ki baa' u'saan ki saake u'gbenent. ⁴⁴ *Yesu ya yenm saa' ki tì kende', ne u tũõre' ki kàare' nin inunmõn; ne kutõn-tõnku ñeh wã ki naan misem ki tuoreh tingi ni.]††

⁴⁵ U kàare' ki gben' ne ki fii' ki liebe' u'panpaankaab bita nno saan, ki laa' bi'yenm saa' ki gbien', bi dõ ki gõh, ⁴⁶ ne u ye: «O! Nì tuo', ni dõ ki gõh-õ? Fii men, kí li kàareh ño ki la lu biikm ni.»

Yesu ya cuom

(*Matie 26:47-56; Mark
14:43-50; San 18:3-11*)

⁴⁷ *Yesu laan bie ki lienh ne linigol liba puõ' bi'bo, bi yih wã Sudas, u yé *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba nno le be usen. U nekñ' *Yesu ne ki lãkn' wã. ⁴⁸ Ne *Yesu tãke' wã ki ye: «Sudas! A li lãkn Unil ya Bijẽ ne kí kuõre wã-õ!» ⁴⁹ *Bã te nin Yesu nno laa' nã benh n̄ n̄ tien, ne ki niire' wã ki ye: «Yonbdaan, tí taa mujusiemu kí gege be-ee?» ⁵⁰ Ne bi'ni uba taa' kijusiek ki ge' ki paare' bitõtũõrcienb ya cien ya tonsõnl uba ya nõjietubl. ⁵¹ Ne *Yesu ye: «Dään men, ni li dèkre», ne ki me' utonsõnl nno ya tubl nno ki cère' u faake'. ⁵² Ne ki tãke' bitõtũõrcienb nin Uwien ya duku ya gugurb ya cienb nin *Sufmbe ya cienb bã baa' be n̄ lá cuo wã nno ki ye: «Ni tuke mujusiemu nin ilenben ní lá cuo nni ten n yé udukond ne-a! ⁵³ N là te nin ne Uwien ya duku ya luo bo idaan ke, ne na cuo' nni. Ama fenfennõ ninbi nin ubierõ ya tuõm ya yo ne baa'!»

††22:44 Bi kpíe' ki kele' tigbõnt tã nno ya tuba ni migbiirm 43 nin 44 ña te tu'ni.

Pier nie' ki ye wa ben Yesu

(*Matie 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; San 18:12-18, 25-27*)

⁵⁴Nen saan ne bi cuo' *Yesu ki taa' wɔ ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien den. Ne Pier pe bi'bo ki te fɔnfɔkm. ⁵⁵Bi sɛre' umu uluo ya siik, ne ki kɛle' ki jebe' wu. Pier mɔ baa' ki kɛle' bi'ni. ⁵⁶Upiitonsɔnl uba laa' wɔ u ke umu saan, ne u caan' u'bo inun ki ye: «Uje wuɔ nɔ mɔ bi te nin *Yesu ne.» ⁵⁷Ne u nie' ki ye: «Upii, ma ben wɔ.» ⁵⁸Ni pukn' waamu, ne unitɔ mɔ laa' wɔ, ki tɔke' wɔ ki ye: «A'mɔ yɛ bi ya uba ne.» Ne Pier ye: «Kayi! Ma yɛ bi'yo.» ⁵⁹Ni tien ten kukurku kuba, ne unitɔ mɔ len' ki ye: «Ni yɛ imɔn ne, uje wuɔ mɔ bi te nin *Yesu ne, kime u yɛ Galile yo ne.» ⁶⁰Ne Pier jiiin' wɔ ki ye: «Uje, ma ben a ye a ye bɔ.» U laan bie ki lienh ne ukuoje pɔk ki muɔ'. ⁶¹U ya yo ne Yonbdaan jiebe' ki caan' Pier bo inun. Ne Pier tiere' Yonbdaan bi tɔke' wɔ ma ki ye: «Dinnɔ, a li nie bolm mita kɛ ye ŋa ben nni ne kɛ yaan ukuoje n muɔ nɔ.» ⁶²Ne u fii' ki nien' saali, ki ti muɔ' ki gbiende' cɛen.

Biguguurb sukreh Yesu ki yieke ki nɪh wɔ

(*Matie 26:67-68; Mark 14:65*)

⁶³Nen saan ne binib bɔ gu *Yesu nɔ leh wɔ, ki yieke ki nɪh wɔ, ⁶⁴ki taa' kukpelciɛku ki pibn' u'nun bɔ, ki tɔkeh wɔ ki teh: «Bukre' wɔ nɪ' ŋe.» ⁶⁵Ne ki liebe' ki sukreh wɔ isuk mɔ i yebe.

Sufmbe ya buur ya cekl yaab bun' Yesu tibuur

⁶⁶Ni faa' kutɛnŋɛsɔnsɔnku, ne *Sufmbe ya cienb nin bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb taan', ki cɛre' bi taa' *Yesu ki baa' bi'buur ya cekl yaab saan. ⁶⁷Ne bi niire' wɔ ki ye: «A yɛ Uwien ya Nigendke Kristo ne la, tɔke te.» Ne u jiiin' be ki ye: «N tɔke' ne

mɔnɔn la, na li li teke kɛ ji. ⁶⁸N ti niire' ne iniire mɔ la, na n jiiin nni. ⁶⁹Ama kɛ nɛ fenfennɔ kɛ taa kɛ li joh, Unil ya Bije li kɛle Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya jie bɔ.» ⁷⁰Ne bi'ke ye: «Nen men la, a yɛ Uwien ya Bije ne-a!» Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Ninbi mɔnɔn len' bɔ te, n yɛ wɔn ne.» ⁷¹Nen saan ne bi ye: «Ta ji nuunh mɔnɔnkunl, tinbi mɔnɔn cii' u'nbɔbu ni.»

Bi tuke Yesu ki jon' Pilat saan tibuur

(*Matie 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; San 18:28-38*)

23 Ne bi'ke fii', ki taa' *Yesu ki jon' Pilat saan, ²ki cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Ti laa' uje wuɔ sureh ti'du ya nib ne be n kpre, ki tɔkeh be ki teh, bi la ji n li pɛh ubercien Sesa lenpo, ki teh u yɛ Uwien ya Nigendke Kristo, uber ne.» ³Ne Pilat niire' wɔ ki ye: «Sin, a yɛ *Sufmbe ya ber ne-ɛɛ?» Ne u jiiin' wɔ ki ye: «Sin ne ye nɔ.» ⁴Ne Pilat tɔke' bitɔtuɔrcienb nin linigol nɔ ki ye: «Ma laa' uje wuɔ ya biil.» ⁵Ne bi nɪikeh ki teh: «U wɔknh Sude ya tinfennm kɛ ni ne, ki cɛreh binib kpreh. U cin' Galile ya tinfennm ni ne, ki ŋmɔŋmɔbe ki lɔ baa' nie saan.»

Herod bun' Yesu tibuur

⁶Pilat cii' nɔ ma nɔ, ne ki niire' ki ye: «Uje bugben yɛ Galile yo ne-ɛɛ?» ⁷Pilat cii' *Yesu nɛn' Galile ma nɔ, ne u ye be n taa wɔ kɛ jo Herod saan, kime Herod ne likeh Galile ya nib, ki te Yerusalem ni i ya den. ⁸Herod laa' *Yesu ma nɔ, ne u'yenm sɔnge cɛen, kime u lɔ cii' u'bɔ, ne ki nuunh wɔ n le wɔ ni ti wuɔke', ki daan wɔ n tien miyɔkm ya bonn ŋɔ wɔ n le. ⁹U niire' *Yesu iniire i yebe, ama *Yesu ŋa jiiin' wɔ nbɔnɔl. ¹⁰Bitɔtuɔrcienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb mɔ te ni'saan ki biindeh wɔ ufaa bo. ¹¹Herod nin u'sɔ-jambe liike' wɔ fennm, ki lɛ' wɔ, ne Herod taa' kulierku kuba, kɔ mɔn cɛen ki goln' wɔ, ki cɛre' bi taa' wɔ ki jiiin' Pilat saan.

¹² Herod nin Pilat ɲa là ɲmɛ. Nen daali ne bi ɲmaake'.

**Bi bun' Yesu tibuur
ki ye u kpe' mikum**

(*Matie 27:15-26; Mark
15:6-15; San 18:39-19:16*)

¹³ Nen saan ne Pilat yin' bitɔtuɔrcienb nin *Sufmbe ya cienb nin udu ya nib, ¹⁴ ki tɔke' be ki ye: «Ni taa' uje wuɔ ki baa' n'saan ki ye u gaandeh binib ne. Nen bo ne n bun' wɔ tibuur ni'ke ya nun bó, ki ni-ire' wɔ iniire ni biindeh wɔ isen yà ni nno, ka laa' u bi' bà. ¹⁵ Herod mɔ ɲa laa' u bi' bà. Nen bo ne u jiin' wɔ ní ti'saan. Tɔ, wa tien' nà kpe' kuum. ¹⁶ Nen bo, n li cère be ní ñi wɔ ne, kí taa wɔ kí wie.» ¹⁷ [Binl ke binl, kunacenu nno ya yo la, Pilat ñendeh lipɛkl ya nil uba ne ki wienh.]^{‡‡} ¹⁸ Ne bi'ke taan' ki wuure' ki ye: «Ku uje wuɔ nɔ, kí wie tɛ Barabas.» ¹⁹ Bi là cuo' Barabas ki pekn', kime u là cère' binib kpi' udu ni, ne ki ku' unil mɔ.

²⁰ Pilat yé wɔ ní wie *Yesu ma nno, nen ne cère' u liebe' ki len' nin binib nno. ²¹ Ama be ní wuureh ne ki teh: «Kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo! Kpe wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo!» ²² Ne u tí niire' be nta bo ki ye: «U tén ki bi' li le biil be ne? Min ɲa laa' u tien' nà ni kpe' kuum. N li cère be ní ñi wɔ ne, kí taa wɔ kí wie.» ²³ Ama bi ñiikɛh ki wuureh ufaa bo ne ki teh be ní kpe' wɔ udɔɔɔɔɔɔ bo. Bi wuure' ki tí faake' ²⁴ nin Pilat, ne u gbele' ki tuo' bi ye ma. ²⁵ U pekre' Barabas wà là cère' binib kpi' udu ni, ki ku' unil mɔ nno ki wie'. Bi là ye wɔ ní wie' wɔn ne. Ama *Yesu wɔn, u taa' wɔ ki de' be be ní tí tien wɔ bi yé ma ne.

Bi kpe' Yesu udɔɔɔɔɔɔ bo

(*Matie 27:32-44; Mark
15:21-32; San 19:17-27*)

²⁶ Bi taa' *Yesu ki bure'. Bi joh ma nno ne ki tí cende' uje uba bi yih wɔ Simɔn, u yé Sirenn ya du ya nil ne, ki ñen' ik-pàan bó ní. Bi cuo' uje bugben ki wɔbn' ki bukn' wɔ udɔɔɔɔɔɔ ne u pe *Yesu ya puoli bó. ²⁷ Linigocien pe *Yesu bo. Bi'ni biba yé bipiib ne, ki muh ki kpiendeh u'bo. ²⁸ *Yesu jiebe' ki liike' be, ne ki ye: «Yerusalem ya piibe, la muh men min bo, li muh men ninbi nin ni'bumu bo. ²⁹ Kime uyo uba we ní bi li len kí ye: «Bipiib bà yé iɲɔl, ka maa', ka ɲaan' nno yaam tu.» ³⁰ U ya yo ne binib li tɔke ijuɔn kí ye: «Bere men kí ñɛkn ti'bo», kí tɔke igbengben mɔ kí ye: «Lèkn men ti'bo.» ³¹ Kime bi teh udɔɔɔɔɔɔ nɔ la, bi ji li tien mila udɔɔkuon-i?»

³² Bi là tuke' idukond ile mɔ, be ní tí taan kí ku yen nin Yesu. ³³ Bi tí baa' niba saan, bi yih nè «Kuyukpɔbku ya Bùol.» Nen saan ne bi kpe' *Yesu udɔɔɔɔɔɔ bo, ne ki kpe' idukond ile nno mɔ. Bi kpe' uba u'nojje bó, ki kpe' utɔ u'noɲen bó. ³⁴ [Ne *Yesu ye: «N'Baa, fère be bi'biere, kime ba ben bi teh nà.»]^{¶¶} Sojambe taa' u'wengolkaar ki fùɔre' imúɔn ki gbiire' tù. ³⁵ Ne udu ya nib se ki likeh. *Sufmbe ya cienb ben leh *Yesu ne ki teh: «U ɲmien' bitɔb ne. U yé Uwien ya Nigendke Kristo la, wɔ ní ɲmien u'ba mɔ.» ³⁶ Sojambe nno mɔ sukreh wɔ, ki nekn' wɔ ki taa' midɛɲmɛmiikm ki tende' wɔ, ³⁷ ne ki ye: «A yé *Sufmbe ya ber la, ɲmien a'ba-a!» ³⁸ Bi là kele' ki tebn' u'yul ya paaki bó, ki ye: «*Sufmbe ya ber sɔ nɔ.»

³⁹ Idukond yà bi kpe' yè idɔɔɔɔɔɔ bo nno ya uba mɔ sukreh wɔ ki teh: «ɲa yé Uwien ya Nigendke Kristo bi? ɲmien

^{‡‡}23:17 Bi kpie' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni migbiirm 17 ɲa te tu'ni.

^{¶¶}23:34 Bi kpie' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni, «N'Baa, fère be bi'biere, kime ba ben bi teh nà» ɲa te tu'ni.

a'ba ŋɔ kɪ ŋmɪɛn tɪ'mɔ!»⁴⁰ Ne udukondtɔ nɔɔ tien' u'bo ki ye: «Tinbi nin wɔn taan' ki laa' utudere uba, ne ŋa fenge Wien-a!⁴¹ Tinbi yaam kpe' utudere wuu ne, kime bi tien' tɛ tɪ'tuon kpe' ma bo ne. Ama wɔn ŋa tien' biere iba.»⁴² Ne ki ye: «Yesu, a lá jin' a'bel uyo wà la, á li tien n'ból.»⁴³ Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «N tɔkeh ŋɛ imɔn ne, dinnɔ mɔnɔn a li te nin nni Uwien den ne.»

Yesu ya kuum udɔɔɔɔɔɔɔ bo

(*Matie 27:45-56; Mark 15:33-41; San 19:28-30*)

⁴⁴ Nì là tuo kuwensiiku ya yo ne, nì cì' ki biike' utingben ke bo ki tì baa' kutaa-juɔku tikur tuta ya yo.⁴⁵ Wien ŋa jì ñeh ne kukpelcekpekieku kùà bore' Uwien ya duku ni bolm mile nɔɔ kere' ku'siik ni.⁴⁶ U ya yo ne *Yesu wuure' ufaa bo ki ye: «N'Baa, n taa' n'miel ki ŋukn' ŋɛ.» U len' nɔɔ ki tì gben', ne ki kpo'.⁴⁷ So-jambe kobk ya cien laa' nɔɔ ma nɔɔ, ne ki pèke' Uwien ki ye: «Ujɛ wuɔ mɔnbe ki yé ugbemɔndaan ne.»

⁴⁸ Binib bà ke baa' ligol be á lá liike nɔɔ, laa' tibont tà ke tien', ne ki liebe' ki kunh nin uyensaa.⁴⁹ Binib bà ke ben wɔ nin bipiib bà ñen' Galile ya tinfenm bó ní, ki pe u'bo nɔɔ, se fɔnfɔkm ki likeh.

Yesu ya subm

(*Matie 27:57-61; Mark 15:42-47; San 19:38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Uje uba là te, bi yih wɔ Yosef, u ñen' *Sufmbe ya du uba ni, ne bi yih wù Arimate. U là yé *Sufmbe ya buur ya cekl yaab ya uba ne, ki cuube, ki yé unimɔn, ki gu Uwien ya bel li baa ní uyo wà. Wa là tuo' u'tɔb ye be á tien ma, ne ka kuɔn' u'ba bi'tuon ni.⁵² U jon' Pilat saan ki tì tɔke' wɔ ki ye wɔ á cèbe wɔ *Yesu ya gbenent ŋɔ wɔ á jiiin tù udɔɔɔɔɔɔɔ bo kɪ tì sube.⁵³ Pilat tuo', ne Yosef jiiin' *Yesu

ya gbenent udɔɔɔɔɔɔɔ bo, ki taa' kukpel-cieku ki tenten' tù, ki taa' ki tì ble' ufele ni. Bi là cube' ufele nɔɔ kujɔtenku kuba ya kele ni ne, ka laan sube' nil len⁵⁴.⁵⁴ Nì là yé lidaali là bi bondeh Saba ne, ne Saba bugben behn wɔ á cin.

⁵⁵ Bipiib bà là ñen' Galile ya tinfenm bó ní ki pe *Yesu bo nɔɔ, paan' Yosef bo, ki tì laa' ufele nɔɔ, ki laa' bi taa' *Yesu ya gbenent ki ble' len ma bo.⁵⁶ Bipiib nɔɔ liebe' ki kun', ki tì bonde' lefina nin mikpɔm. Ne ki juore' ki fuore' *Saba ya daali liwɔbl ye ma bo.

Yesu mekre' bitenkpiib ni

(*Matie 28:1-10; Mark 16:1-8; San 20:1-10*)

24 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùà li faa nɔɔ, ne bipiib nɔɔ wɔre' ki fii', ki taa' bi là bonde' mikpɔm mà mi'nu ŋme nɔɔ ki jon' likul bó.² Bi tì baa', ki laa' kutenku kùà bi là taa' ki biin' likul nɔɔ ŋa jì bi.³ Ne bi kɔn' ka laa' Yonbdaan *Yesu ya gbenent.⁴ Nì beke' be ceen ne ba jì ben bi li ye bà. I ya tàan bo ne bi laa' bijeb bile baa' ki lá sere' bi'saan, ki guo tikpelcer tù windeh ki dɔnbeh inun bó.⁵ Bujewaanbu cuo' bipiib nɔɔ, ne ba jì kaabe' ki liike' bijeb nɔɔ, ne bi niire' be ki ye: «Be tien' ni nuunh unifuob bitenkpiib ni?»⁶ Wa jì te niɛ saan. U mekre'-a. Tiere men u là tɔke' ne ki ye bà uyo wà u laan là te Galile ni nɔɔ.⁷ U là ye ñi kpe' be á taa Unil ya Bijɛ kɪ ŋukn bibierdenb, be á kpe' wɔ udɔɔɔɔɔɔɔ bo, ŋɔ wienta daali wɔ á mekre' bitenkpiib ni ne.»

⁸ Nen saan ne bipiib nɔɔ tiere' *Yesu la len' ki ye bà.⁹ Bi siere' likul nɔɔ saan ki liebe' ki kun', ki taa' tigber nɔɔ ke ki tɔke' *Yesu ya tondb piik nin uba nɔɔ nin binitɔb bà ke mɔ là pe u'bo nɔɔ.¹⁰ Bipiib nɔɔ ya yel si: Mari Madelenn nin Sann nin Mari Saak ya naa. Ben nin bipiitɔb ne taa' tigber nɔɔ ki tɔke' *Yesu ya tondb.

§§23:53 Liike Matie 27:60.

¹¹ Bi tǎke' be ma nno ne bi maaleh ki teh ni yé mijǎrlenm ne, ne ka teke' tigber nno ki jin'. ¹² Nen saan ne Pier fii' ki sen' ki jon' likul nno saan, ki gbien' ki liike', ki laa' kukpelcieku nno baba ne do len. Ni-bonn nà tien' nno cuo' wǎ miyǎkm cǎen, ne u liebe' ki kun'.

**Yesu cère' u'panpaankaab bile
laa' wǎ Emayus ya sen ni**

(Mark 16:12-13)

¹³ Nen daali ne *Yesu ya panpaankaab ya bile joh udu uba bó bi yih wù Emayus. Kí ñe Yerusalem kí tì baa udu nno ni te ten kǎnsini piik nin uba ne. ¹⁴ Bi joh ma nno ne ki lienh tibont tà ke tien' nno bó. ¹⁵ Bi lienh ki nieh nin tǎb uyo wà nno, ne *Yesu nènde' be, bi tǎke ki joh. ¹⁶ Ni libe' bi'yenm ne ba bende' wǎ. ¹⁷ U niire' be ki ye: «Ni cuonh ki lienh be ya gber ne?» Bi'yenm saa' ne bi sere'. ¹⁸ Bi'ni bi yih wà Kleyopas nno jiin' wǎ ki ye: «N maale' ki ye sin baba ne te Yerusalem ni, ka ben nà tien' len iden yie nǎ.» ¹⁹ Ne u ye: «Be ya bonn tien'-i?» Ne bi tǎke' wǎ ki ye: «Ti lienh nà tu' Nasaret ya *Yesu nno ya gber ne. U là yé *Uwien ya ñǎbonsǎknl ne, ki ñmǎbe mituǎm u'lenm nin u'tùon ke ni, binib nin Uwien ya nun bó. ²⁰ Ama ti'yaab bà yé bitǎtuǎrcienb nin ti'du ya cienb taa' wǎ ki tì ñukn' Erom ya cienb, bi bun' wǎ ki ye u kpe mikum, ne ki kpe' wǎ udoǎpǎnpon bo. ²¹ Tinbi là daan ki ye wǎn ne li teke tinbi Israyel yaab kí wie. Nin ti'dendenl ke ñǎ tibont nno ke tien' ma dinnǎ wienta sǎ. ²² Ama ti'cekl ya piib biba tǎke' te tigber tuba tù jin' te. Bi wǎre' ki fii' ki jon' likul bó, ²³ ka tì laa' *Yesu ya gbenent, ne ki liebe' ní ki lá tǎke' te ki ye Uwien ya tondb biba baa' bi'saan ki tǎke' be ki ye u fuobe. ²⁴ Ne ti'yaab biba mǎ jon' likul nno bó, ki tì laa' nì te ten bipiib nno len' ma ne. Ama wǎn wǎn, ba laa' wǎ.»

²⁵ Ne *Yesu tǎke' be ki ye: «O, bijebe, mibenm ne pǎre' ne. Na teke' *Uwien ya

ñǎbonsǎknb là len' nà ke nno tonm. ²⁶ Ni kpe Uwien ya Nigendke Kristo í jènde ne kí yaan Uwien í kpieke wǎ.» ²⁷ Ne ki cin' ki tǎkeh be nà ke kele' u'bo Uwien ya gbont ni nno. U cin' ki tǎkeh be Moyis là kele' nà u'bo ne ki tì baa' *Uwien ya ñǎbonsǎknb ke mǎ là kele' nà.

²⁸ Bi tì neknl bi joh udu wà ni nno, ne *Yesu tien' ten u ye wǎ í gèbre ne. ²⁹ Ne bi cékn' wǎ ki ye wǎ í juore bi'saan, uwien benh wù í lu ne, nì li biire na í wuǎke. Ne u juore' bi'saan. ³⁰ Bi kèle' be í ji uyo wà nno, ne u yuure' kpǎnǎ, ki faare' Uwien, ki kǎkuǎ' ki de' be. ³¹ Nen saan ne bi'yenm cǎbre', bi bende' wǎ, ne u pǎk ki fele'. ³² Ne bi tǎke' tǎb ki ye: «U bi lienh ki tǎureh ki tǎkeh te *Uwien ya gbǎnku ya gber ya tingi usen ni ma nno, nà bi sienh ti'fèl ni ten umu-uu?»

³³ Ne bi fii' ki liebe' Yerusalem i ya tǎan bo ki tì laa' *Yesu ya tondb piik nin uba nno nin binitǎb taan' ki te. ³⁴ Bi tǎke' bi-panpaankaab bile nno ki ye: «Yonbdaan mǎnbe ki mekre'. U cère' Simǎn laa' wǎ.» ³⁵ Ne bipanpaankaab bile nno mǎ tǎke' be nà tien' usen ni, ki tǎke' be ki ye bi bende' wǎ uyo wà u kǎkuǎ' kpǎnǎ nno ne.

**Yesu cère' u'panpaakaab
piik nin uba laa' wǎ**

*(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; San
20:19-23; Itùon 1:6-8)*

³⁶ Bi lienh bi'ñǎbu ña lu', ne *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tǎke' be ki ye: «Li te men uyenduǎn ni.» ³⁷ Ni fènde' be ki gbien', bujewaambu cuo' be, kime bi maaleh ki teh ni yé ufenfend ne. ³⁸ Ne u niire' be ki ye: «Be tien' nì cuo' ne bujewaambu, ni maaleh milele? ³⁹ Liike men n'nuǎ nin n'tǎan, min lì ne. Me nni men kí liike, ni li le n ñmǎbe tigbenent nin ikpǎb. Fǎnfend ña ñmǎbe gbenent ki niireh nin kpǎbl.» ⁴⁰ U lienh nno uyo wà nno, ne ki wǎngǎh be u'nuǎ nin u'tǎan. ⁴¹ Nen saan ne bi'yenm sǎnge', ama ba laan teke' ki jin' ki gben', ki bie ki

te miyɔkm ni. Ne u niire' be ki ye: «Ni ηmɔbe niba libùol lie ní ji-ii?» ⁴²Bi de' wɔ lijenjenpulkaal liba. ⁴³Ne u teke', ki ηmɔn' bi'nun bó.

⁴⁴Ne ki tɔke' be ki ye: «N laan là te nin ne uyo wà nnɔ, n là tɔke' ne ki ye: ni kpe Moyis là kele' nà nin *Uwien ya ñɔbon-sɔknb là kele' nà nin nà ke kele' Uwien ya yuon ya gbɔnku ni n'bo nnɔ, ke ñ tien ne.»

⁴⁵Nen saan ne u cìbre' bi'yenm be ñ fre kí cii nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nnɔ ya tingi. ⁴⁶Ne ki tí tɔke' be ki ye: «Ni kele' ki ye ni kpe Uwien ya Nigendke Kristo ñ jènde, kí kpo kí mɛkre bitenkpiib ni wienta daali. ⁴⁷Bi li tɔke uɣendun ya nib ke n'gber, kí ye be ñ lèbre bi'tetem ηɔ Uwien ñ fère be bi'biere. Bi li cin

Yerusalem ni ne kí li tɔkeh tù. ⁴⁸Ninbi ne yé n'mɔnkunb tibont nnɔ ke bo. ⁴⁹Min nin n'yul ne li cère ní le n'Baa là pùon' ki ye u li de ne nà nnɔ. Ní li te Yerusalem ni, kí tì baa lidaali là ni li le mituɔm mà li ñe paaki bó ní nnɔ.»

Yesu don' paaki bó ma bo

(Mark 16:19-20; Itùon 1:9-11)

⁵⁰*Yesu taa' be ki jon' Betani ya du bó ya kele, ki tì yuon' u'nuɔ ki tien' be Uwien ya mɔnm. ⁵¹U teh be Uwien ya mɔnm uyo wà nnɔ, ne ki dàan' be, Uwien cère' u don' paaki bó. ⁵²Bi gbaan' ki kpieke' wɔ, ne ki liebe' Yerusalem nin uyensɔngciɛn. ⁵³Bi là tuu ki te Uwien ya duku ya luo bo ne ki pèkeh Uwien.

Tigbemɔnmɔnt tà

San

kele' tù nɔɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond San ne kele' kugbɔnku kuu nɔɔ. U yíe binib ní bende Yesu yé udaan wà ne. Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo ne. Wɔn ne liebe' ki yé Uwien ya Bijé.

San kele' tigbemɔnmɔnt ma bo nɔɔ bore' nin Matie nin Mark nin Luk kele' tù ma bo. U yíe binib ní tũre kí cii Yesu tien' tibont tà nin u len' tà nɔɔ ya tingi ne. San ya gbɔnku ya cincinm (1:1-18) u tɔkeh binib ki teh Yesu bugben ne yé Uwien ya ñɔbonl. U là te nin Uwien ne haali ucincinyo ne ki baa' ki lá kɔn' nin binib (1:1-18).

San ya gbɔnku gbiire' ibɔk ile ne. Libɔkpiekl ni (1:18–12:50), San lienh Yesu tien' miyɔkm ya bont tà nɔɔ bó ne. U tien' tù ki tì dukn' bolm milole ne. Tu ya bont ne wɔngeh ki teh Yesu yé Uwien ya Bijé. Sufmbe ya cienb tuu ki findeh nin wɔ ki teh u taah u'ba ki kpàandeh Uwien ne, ki kendeh Saba ya daali ya yiko bo. Yesu tɔke' binib ki ye wɔn ne yé tijier tà dienh limiel, ki yé kuwenwenku kùa wendeh uɣendun.

Libɔkliel ni (13:1–21:25), San liebe' ki ye Yesu ne yé usen wà unisaal li kpien wù kí baa Baa Uwien saan, ki liebe' ki ye Yesu siere' uɣendun wuu ni ki liebe' u'Baa bó (iyul 13–17). Li ya bɔkl ni San lienh bi cuo' Yesu ma bo, ki bun' wɔ tibuur ki ye u kpe mikuum, ki kpe' wɔ udɔpɔnɔn ma bo ne. U mekre' bitenkpiib ni, ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ u fuobe (iyul 18–21).

Yesu Kristo ne yé Uwien ya ñɔbonl

1 Uwien ɣa laan là ñen' uɣendun ma nɔɔ ki laa' Liñɔbonl te ne. Li là te nin Uwien ne, ki yé Uwien. ²Li là te nin Uwien ne micincinm. ³Uwien là ñen' tibont ke nin len ne. Uwien ɣa ñen' bonn niba ɣo la te ni'ñenm ni. ⁴Len ne yé limiel ya daan. Limiel nɔɔ ne dienh binib kuwenwenku. ⁵Kuwenwenku nɔɔ wendeh licinñunl ni, ne licinñunl ɣa fre' ki kpiin' kù.*

⁶Uwien sɔn' unil uba ní, bi yih wɔ San. ⁷U baa' wɔ ní kun kuwenwenku nɔɔ bo imɔn ne, ɣo wɔn bo binib ke ní teke kù kí ji. ⁸Wɔn ɣa yé kuwenwenku nɔɔ, ama u baa' wɔ ní kun ku'bo imɔn ne. ⁹Kù yé kuwenwenmɔnku kùa baa' uɣendun ni kù ní wende binib ke ne.

¹⁰Uwien ñen' uɣendun nin Liñɔbonl nɔɔ ne. Li baa' uɣendun ni ama uɣendun ya nib ɣa bende' lè. ¹¹Li baa' li'yaab saan, ne li'yaab ɣa teke' lè. ¹²Ama binib bà ke teke' lè nɔɔ, bi teke' lè ki jin' ne, ne li de' be usen be ní li yé Uwien ya bumu. ¹³Bi yé Uwien ya bumu ma nɔɔ, na yé u maa' be ten unisaal maa' mubumu ma bo ne, Uwien ne yé ki cère' bi yé u'bumu.

¹⁴Liñɔbonl nɔɔ tien' li'ba unisaal, ki baa' ki lá kɔn' ti'ni, ki teh tinimɔnt cɛen, ki tɔkeh tigbemɔnt baba. Ti laa' u'kpieke. Ukpieke wà u'Baa Uwien de' wɔ wù, kime u yé u'bubaabk ne. ¹⁵San kun' u'bo imɔn ki kpaande' ki ye: «N là lienh wɔn bo ne ki teh wà li paan n'bo ní nɔɔ cɛn' nni, kime u là te ki laa' ba laan maa' nni.»

¹⁶U'nimɔnt ni ne u de' ti'ke bupaabu, ki li liebe' kí de te bù kí pukn. ¹⁷Imɔn, Moyis ne là de' te *yiko. Tinimɔnt nin tigbemɔnt tun wɔn, *Yesu Kristo ne baa' nin tù. ¹⁸Uba ɣa kpele ki laa' Wien. Ama u'Bijébaab wà yé Uwien ki te nin Uwien nɔɔ ne cère' ti bende' wɔ.

*1:5 Bi li fre kí lebre *licinñunl ɣa fre' ki kpiin' kù* kí ye licinñunl ɣa teke' kù mɔ.

San wà siih binib Uwien ya ñunm ya gber

(Matie 3:1-12; Mark 1:1-8; Luk 3:1-18)

¹⁹ Sufmbe ya cienb bà te Yerusalem ni nno sɔn' bitɔtuɔrkaab nin Lefi yaab† San saan, ne bi tì niire' wɔ ki ye: «A yé ñme ne?» ²⁰ Ne San kun' imɔn ki ye: «Min ña yé Uwien ya Nigendke Kristo.» ²¹ Ne bi liebe' ki niire' wɔ ki ye: «A nín yé ñme? A yé Eli ne-εε?» Ne u ye: «Ma yé Eli.» Bi tí niire' wɔ ki ye: «A yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nno ne-εε?» Ne u ye: «Hnhn.» ²² Ne bi tí niire' wɔ ki ye: «A nín yé ñme ne? A bugben tɔke te a yé udaan wà, ñɔ tí bende ti li tì jiiin bà sɔn' te ní nno kí ye bà.»

²³ Nen saan ne San jiiin' be ki ye: «N yé wà wuureh kupenpelku ni ki teh: ‹Tùɔre men kí cubn Yonbdaan ya sen,› nno ne.

*Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi là len' nno ne.»

²⁴ Bi sɔn' binib bà San saan nno ya biba là yé *Farisienmbe ne. ²⁵ Bi liebe' ki niire' wɔ ki ye: «Ŋa yé Uwien ya Nigendke Kristo, ka yé Eli, ka yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nno mɔ la, be nín tien' a siih binib Uwien ya ñunm-i?» ²⁶ Ne u tɔke' be ki ye: «Min taah miñunm ne ki siih binib Uwien ya ñunm. Ama uba te ni'siik ni, na ben wɔ. ²⁷ U pe n'puoli bó ní ne, ama ma kpe ní lore u'taceningben mɔnɔn.»

²⁸ Ni'ke là tien' Betani ya du ni ne, Suden ya kpenpuol bó. San là siih binib Uwien ya ñunm nen saan ne.

Yesu ne yé Uwien ya Pebuk

²⁹ Kutaaku faa', San laa' *Yesu we ní u'saan, ne u ye: «Liike men, Uwien ya *Pebuk kà ñendeh uɓendun ya nib ya biere nno sɔ. ³⁰ N là tɔke' wɔn ya gber ne ki ye uje uba pe n'puoli bó ní ki cen'

nno nno, kime u là te ki laa' ba laan maa' nni. ³¹ Min mɔnɔn ña là ben udaan wà ne, ama n baa' ki siih binib Uwien ya ñunm ñɔ Israyel yaab ne ní bende wɔ.»

³² Ne San tɔke' binib ki ye: «N laa' *Mifuoñaanm ñen' paaki bó ki jiih ní, ki naan unenjel, ki lá te u'bo. ³³ Min mɔnɔn ña là ben udaan wà ne, ama Uwien wà sɔn' nni ní li siih binib u'ñunm nno, ne tɔke' nni ki ye n li le *Mifuoñaanm jiiire' ní ki lá te uje uba bo. Wɔn ne li cère *Mifuoñaanm ní jiiire ní binib bo. ³⁴ N laa', ne ki kun' imɔn ki ye wɔn ne yé Uwien ya Bijje.»

Bà kpie' ki tien' Yesu ya panpaankaab

³⁵ Kutaaku faa', ne San tí te ni'saan nin u'panpaankaab bile. ³⁶ U laa' *Yesu gèbreh, ne u caan' u'bo inun, ki ye: «Liike men, Uwien ya Pebuk sɔ.» ³⁷ San ya panpaankaab bile nno cii' u len' nà, ne ki paan' *Yesu bo. ³⁸ *Yesu jiebe', ki laa' bi pe u'bo, ne u niire' be ki ye: «Ni yé ba?» Ne bi ye: «Rabi, a te le saan-i?» Rabi ya tingi si: Uwɔnwɔknl bii Cenbaa ne. ³⁹ Ne u ye: «Den men, ni li le.» Nì là te kutaa-juɔku tikur tunan ya yo ne. Bi paan' u'bo ki tì laa' u te nà saan, ne ki juore' u'saan ki tonde' ni'daali ya wentunl.

⁴⁰ Bijeb bile bà là cii' San ya lenm ñɔ ki paan' *Yesu bo nno, bi yih uba Andre, u yé Simɔn Pier ya ninje. ⁴¹ U kpie' ki jon' ki tì laa' u'ninje Simɔn ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' Mesi.» Mesi ya tingi si: Uwien ya Nigendke Kristo ne. ⁴² Ne ki taa' wɔ ki baa' *Yesu saan. *Yesu caan' Simɔn bo inun, ki tɔke' wɔ ki ye: «Bi yih ñe Simɔn ne, San ya bijje. Bi ji li yih ñe Sefas ne.» Sefas ya tingi si: Litenpenl ne.

⁴³ Kutaaku tí faa' ne *Yesu yé wɔ ní jo Galile ya tinfenm bó. U laa' Filip ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Paan n'bo ní.» ⁴⁴ Filip nno yé Betsayida ya du yɔ ne. Andre nin Pier mɔ yé nen bó yaab ne. ⁴⁵ Filip jon' ki tì

†1:19 Lefi yaab yé binib bà là toreh bitɔtuɔrkaab Uwien ya duku ni ne.

laa' Natanayel ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' unil wà Moyis là kele' u'gber Yiko ya gbɔnku ni nnɔ. *Uwien ya ñɔbonsɔknb mɔ là len' u'gber. Wɔn si: Nasaret ya Yesu, Yosef ya bije.» ⁴⁶ Ne Natanayel ni-ire' wɔ ki ye: «Nìbonmɔnmɔnn li fre kí ñe ní Nasaret ya du ni-ii?» Ne Filip tɔke' wɔ ki ye: «Den kí tí liike.»

⁴⁷ *Yesu laa' Natanayel we ní u'saan, ne u ye: «Liike men, Israyel ya bol ya nil tenten sɔ, u yé ugbemɔndaan ne.» ⁴⁸ Ne Natanayel niire' wɔ ki ye: «A ben nni le saan-i?» Ne *Yesu ye: «A bi te bukenkenbu ni ma nnɔ n kpìe' ki laa' ñe ne ki yaan Filip yin' ñe.» ⁴⁹ Ne Natanayel ye: «Cenbaa, a mɔnbe ki yé Uwien ya Bijé ne. A yé Israyel ya bercien ne.» ⁵⁰ Ne *Yesu ye: «N tɔke' ñe ki ye n laa' ñe bukenkenbu ni ma nnɔ ne a teke' nni ki jin'. A li le miyɔkm ya bont tà yebe ki cen' niɛ nɔ.» ⁵¹ Ne ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, ni li le kutaaku ye, kí le Uwien ya tondb doh kutaaku ki jiih ní *Unil ya Bijé ya yul ya paaki.»

Bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni

2 Wienta daali ne bi tien' upiikuɔn uba Kana ya du ni, Galile ya tinfenm ni. *Yesu ya naa mɔ là te ni'saan. ² Bi là yin' *Yesu nin u'panpaankaab mɔ upiikuɔn nnɔ. ³ Midaam là pɔre', ne *Yesu ya naa tɔke' wɔ ki ye: «Ba ji ñmɔbe daam.» ⁴ Ne *Yesu jiih' wɔ ki ye: «Upii, min nin sin tu le ne? N'yo ña laan baa'-a!» ⁵ Ne u'naa tɔke' bitonsɔnb ki ye: «U ye ma la, ní tien nnɔ.»

⁶ Tɔ, icincencien iluob iba là se ni'saan. Cin ke cin là li fre kí teke ten icùɔn iniin bii icùɔn piik nin ile. *Sufmbe là kuonh i ya cin ni ne miñunm ki taah ki sɔkreh bi'ba, ki paakeh iyaajebok ye ma bo. ⁷ *Yesu tɔke' bitonsɔnb nnɔ ki ye: «Gbien men icin yii nɔ miñunm.» Ne bi gbien' i'ke miɛen. ⁸ Ne u ye: «Kon men kí tí de

wà likeh kunacenku ya tòn.» Ne bi kon' ki tí de' wɔ, ⁹ ki laa' miñunm nnɔ kpende' midaam ñɔ. Ne u wube' ki liike', ka ben mî ñen' nà saan. Ama bitonsɔnb bà kon' ki tí de' wɔ nnɔ, ben ben. Ne u yin' piice, ¹⁰ ki tɔke' wɔ ki ye: «Wà ke ye wɔ ní de midaam la, u kpìereh ki dienh mà ñme ne. Binib ñun' ki tí gbo' la, ne u ji dienh mà ña ñme ki gbien'. Sin sieni' ma ñme ki tí kende' ne ki yùɔn' ki de'-a!»

¹¹ Nen ne yé miyɔkm ya bonn nà *Yesu cin' ki tien' nè. U là tien' miyɔkm ya bonn bugben Kana ni ne, Galile ya tinfenm ni, ki cère' binib laa' u ñmɔbe ukpìeke ma bo. Ne u'panpaankaab teke' wɔ ki jin'.

¹² Ni ya puoli bó ne wɔn nin u'naa nin u'ninjieɓ nin u'panpaankaab jiiire' Kapernawum ya du bó, ki tí tien' ni'bó iwenkàanke.

Yesu ñɔre' ikpenkpend Uwien ya duku ya luo bo

(Matie 21:12-13; Mark
11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Nì là sieni' waamu ne *Sufmbe ya Pak ní jele, ne *Yesu don' Yerusalem bó, ¹⁴ ki tí kɔn' Uwien ya duku[‡] ya luo bo, ki laa' binib te u'bo. Biba kuɔreh ine nin ipe nin inenjel, bitɔb kpendeh ilike. ¹⁵ Ne u taa' iñmi ki tien' unalebe yaam, ki ñɔre' biwenkuɔrb nnɔ nin bi'pe nin bi'ne nnɔ ke ki ñen' saali, ki kpenkpien' bilikkpendb nnɔ ya like, ki tuture' bi'teb ki gbɔgbɔbe'. ¹⁶ Ne ki tɔke' binenjekuɔrb nnɔ ki ye: «Ñen men ni'ke nie saan! Ni la taa n'Baa ya duku kí tien kukpenkpend-duku.» ¹⁷ Ne u'panpaankaab tiere' ki ye nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien, n'nun mɔn a'duku ya gber bo cɛen, ne nì sienh n'fèl ni ten umu.»

¹⁸ Ne *Sufmbe ya cienb niire' wɔ ki ye: «A li tien mi le yɔkm ya bonn kí wuɔn te kí ye a ñmɔbe usen á tien a teh nà nɔ?» ¹⁹ Ne u ye: «We men Uwien ya duku

[‡]2:14 Liike Matie 12:5; Mark 11:11; Luk 2:27.

kuu, ɲɔ́ n̄ taa iwien ita kí liebe kí me kù.»
²⁰Ne bi ye: «Bi taa' ibin pinan nin iluob ne ki men' Uwien ya duku kuu nɔ́, ne sin ye a li taa iwien ita kí liebe kí me kù-uu?»²¹ Ama *Yesu lienh Uwien ya duku kùá bó n̄nɔ́, u niireh u'gbenent ne.²² Uyo wà u mekre' bitenkpiib ni n̄nɔ́, ne u'pan-paankaab tiere' ki ye u là len' n̄nɔ́. Ne ki teke' nà kele' *Uwien ya gbɔ́nku ni n̄nɔ́ nin *Yesu ya lenm ki jin'.

Yesu ben nà te unil ya fêl ni

²³*Yesu là te Yerusalem ni ne Pak ya nacenku n̄nɔ́ ya yo, ki tien' miyɔ́km ya bont, binib laa', ne bà yebe teke' wɔ́ ki jin'.²⁴ Ama wɔ́n ɲa du bi'bo, kime u ben binib ke ya yenmaale.²⁵ Wa nuunh uba n̄ tɔ́ke wɔ́ unil ya gber. Kime wɔ́n bugben ben nà te unil ya fêl ni.

Yesu nin Nikodem ya gber

3 Uje uba là te bi yih wɔ́ Nikodem, u yé *Farisienmbe ya cekl ya nil ne, ki yé Sufimbe ya cienb ya uba.² U baa' *Yesu saan kuñɔ́nku ki tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «Cen-baa, ti ben ki ye Uwien ne sɔ́n' ɲe ní á lá wɔ́kn te, kime Uwien ɲa te nin nil la, wa n̄ fre kí tien yɔ́km ya bont ten a teh ma bo nɔ́.»³ Ne *Yesu tɔ́ke' wɔ́ ki ye: «N tɔ́keh ɲe imɔ́n ne, ba maa' unil wà ki lere' la⁴, udaan ɲa n̄ fre kí le Uwien ya bel.»⁴ Ne Nikodem ye: «Unil tien' ucien la, bi li tien mila kí maa wɔ́ kí lere? U li fre kí liebe kí kɔ́ u'naa ya benku ni ɲɔ́ be n̄ maa wɔ́ kí lere-ee?»⁵ Ne *Yesu ye: «N tɔ́keh ɲe imɔ́n ne, ba maa' nil wà miñunm nin *Mifuoñaanm ni la, udaan ɲa n̄ fre kí kɔ́ Uwien ya bel ni.⁶ Unisaal maa' nà la, n̄i ye unisaal ne. *Mifuoñaanm maa' nà la, n̄i yé *Mifuoñaanm yaann ne.⁷ La cère n tɔ́ke' ɲe ma ki ye n̄i kpɛ be n̄ maa ne kí

lere n̄nɔ́ n̄ cuo ɲe miyɔ́km.⁸ Mitafaam⁸ joh mì yé nà bó ne, ne a ciuh mi'waaku bó, ka ben mì ñen' nà, ki niireh nin mì joh nà. Unil wà ke *Mifuoñaanm maa' wɔ́ la, u'mo yaam te n̄nɔ́ ne.»

⁹Ne Nikodem niire' wɔ́ ki ye: «N̄i li tien mila kí tien-i?»¹⁰ Ne *Yesu jiin' wɔ́ ki ye: «A yé unil wà wɔ́knh Israyel yaab Uwien ya gber, ne ka ben n len' nà nɔ́ ya tingi-i?»¹¹ N tɔ́keh ɲe imɔ́n ne, ti lienh ti ben nà ne, ki kundeh imɔ́n ti'nun laa' nà bo, ne na teknh ti'mɔ́nknun ki jinh.¹² N tɔ́keh ne uɲendun wuu ni ya gber, ne na teknh t̄u ki jinh. N tɔ́ke' ne paaki bó yaar la, ni li tien mila kí teke t̄u kí ji?¹³ Unil ya Bijɛ wà ñen' paaki bó ki jiire' ní ɲa n̄i la, uba ɲa don' paaki bó.

¹⁴«Bi li fin Unil ya Bijɛ paaki bó ten Moyis là fin' ma uwe udɔ́ bo ki caan' kupenpelku ni n̄nɔ́ ne,¹⁵ ɲɔ́ unil wà ke teke' wɔ́ ki jin' la, wɔ́ n̄ le limiel là ɲa ɲmɔ́be gbenm.»¹⁶ Imɔ́n, Uwien yé uɲendun ya nib ki gbien', ne ki taa' u'Bubaabk ki de' ɲɔ́ wà ke teke' wɔ́ ki jin' la, u la kpo kí juore fenn, ama wɔ́ n̄ le *limiel là ɲa ɲmɔ́be gbenm.¹⁷ Kime Uwien ɲa sɔ́n' ní u'Bijɛ uɲendun ni wɔ́ n̄ lá biin uɲendun ya nib, u sɔ́n' wɔ́ ní wɔ́ n̄ lá ɲmien be ne.¹⁸ Wà ke teke' wɔ́ ki jin' la, Uwien ɲa n̄ biin wɔ́. Ama wà ke ɲa teke' wɔ́ ki jin' la, Uwien biin' wɔ́ ɲɔ́, kime wa teke' wɔ́n Uwien ya Bubaabk ki jin'.¹⁹ Uwien ñiikeh nà bo sɔ́ ki biindeh binib: kuwenwenku baa' uɲendun ni, ne binib yé licinñunl ki cen' kuwenwenku, kime bi'tuon bre ne.²⁰ Wà ke teh nà bre nen kuwenwenku ne, ka yé wɔ́ n̄ nekn kù, kime u jie u'tuonbiere n̄nɔ́ li ñe upaan bo ne.²¹ Wà ke teh nà mɔ́n joh kuwenwenku ni ne, ne binib n̄i le u'tuon kí bende kí ye u teh Uwien yé nà ne.

³3:3 Grekmbe ya lenm ya ñɔ́bonl là teh kí maa kí lere n̄nɔ́ li fre kí ye kí maa paaki bó mɔ́.

⁸3:8 Grekmbe ya lenm ya ñɔ́bonl là teh *Mifuoñaanm n̄nɔ́ li fre kí ye mitafaam mɔ́.*

ki coh wɔ ne. ¹⁴ Ama wà ke li ñu n li de wɔ miñunm mà nno, ñuñun ña ji li cuo wɔ fiebu. N li de wɔ miñunm mà nno li te ten liñunbunl ne u'ni, kí li dienh wɔ limiel là ña ñmobe gbenm.» ¹⁵ Ne upii nno ye: «Cenbaa, de nni mi ya ñunm, ñuñun ji la cuo nni ño n ji la bàareh nie saan ki luh.»

¹⁶ Ne *Yesu ye: «Jo kí ti yin a'ce kí liebe ní.» ¹⁷ Ne u ye: «Ma ñmobe ce.» Ne *Yesu jiin' wɔ ki ye: «A ye ña ñmobe ce ma no, ni yé imòñ ne. ¹⁸ Kime a kun' ticer ki ti dukn' jeb biñun ne. A ji te uje wà saan fenfenno no ña yé a'ce. A len' ma no, a tóke' tigbemònt ne.» ¹⁹ Ne upii nno ye: «Cenbaa, n bende' ki ye a yé *Uwien ya ñobonsoknl ne. ²⁰ Tinbi Samari yaab ya yaajeb puke' Uwien lijuol lie bo ne, ne ninbi *Sufmbe ye bi li pukeh Uwien nà saan si: Yerusalem ni ne.»

²¹ Ne *Yesu tóke' wɔ ki ye: «Upii, teke kí ji kí ye, uyo we ní, nib ña ji lá li pukeh Baa Uwien lijuol lie bo, ka ji li pukeh wɔ Yerusalem mɔ ni. ²² Ninbi Samari yaab pukeh Uwien, ne ka ben wɔ. Tinbi *Sufmbe wɔn, ti ben wɔ, ne ki pukeh wɔ. Kime wà li ñmien binib ke ñen' *Sufmbe ni ne. ²³ Uyo we ní, ne ni yé fenfenno ne, bipupukmònb li pukeh Baa Uwien bi'fèl ni ne imònmòñ. Kime Uwien nuunh bi ya nib ya bol ne be ní li pukeh wɔ. ²⁴ Uwien ña ñmobe gbenent, ba lenh wɔ. Binib bà ke pukeh wɔ nno li pukeh wɔ bi'fèl ni^{††} ne imònmòñ.» ²⁵ Ne upii nno ye: «N ben ki ye Uwien ya Nigendke, wà bi yih wɔ *Kristo nno, li baa ní. U lá baa' la, u li tóke te tibont ke ya tingi.» ²⁶ Ne *Yesu ye: «Min wà lienh ñe no, n yé wɔn ne.»

²⁷ U ya yo ne u'panpaankaab liebe' ní. Bi laa' wɔn nin upii tókeh tigber ma nno ne ni cuo' be miyokm, ama uba ña kaabe' ki niire' wɔ ki ye: «A yé ba u'saan-i?» Bii «A tókeh wɔ be ya gber-i?»

²⁸ Nen saan ne upii nno taa' u'cuol ki sien', ki jon' udu ya benku ni, ki tì tóke' binib ki ye: ²⁹ «Den men kí tì liike uje wà tóke' nni n tien' nà ke no-a! Wa lii yé Uwien ya Nigendke Kristo-oo?» ³⁰ Ne bi ñen' udu ni ki joh *Yesu bó.

³¹ Upii nno liebe' udu bó uyo wà nno, ne *Yesu ya panpaankaab gbáanh wɔ ki teh: «Cenbaa, ji tijier.» ³² Ne u tóke' be ki ye: «N ñmobe tijier tuba ní ji na ben tù.»

³³ Ne u'panpaankaab niireh tób ki teh: «Uba ne nín tuke' tijier ki lá de' wɔ bii?» ³⁴ Ne u tóke' be ki ye: «N'jier si ní tien wà sɔn' nni ní yé nà ne, kí sɔn u'-tuonl kí tì gben. ³⁵ Ninbi pɔh mikpenjenm ki teh: «Nì sɔn' iñmaale inan ne nè ní kpaan tikpejier ya taanm.» Ama min tókeh ne ne: yaare men kí liike, tikpejier ben' ki kpaan' mitaanm ño. ³⁶ Wà taakeh tikpejier teknh u'paaku ne, ki taakeh ni'ke limiel là ña ñmobe gbenm bo. Nen ne li cère wà buuh nin wà taakeh ke ní li ñmobe uyensonge. ³⁷ Mikpenjenm mà teh: «Uba buuh, ne utɔ taakeh» nno yé imòñ ne. ³⁸ Kime n sɔn' ne ní tì taan tikpejier tà na jènde' tu'bo ne. Biba ne jènde' ki sɔn', ne ninbi jondeh bi'ton-tonku bo.»

³⁹ Upii nno tóke' Samari ya tinfenm yaab ki ye *Yesu tóke' wɔ u tien' nà ke ma nno ne bi teke' *Yesu ki jin' ki yebe, ⁴⁰ ki baa' u'saan, ki gbáan' wɔ ki ye wɔ ní juore bi'saan, ne u tien' nin be iwien ile. ⁴¹ Binib teke' wɔ ki jin' wɔn bugben ya lenm bo ki yebe ki cen' bà teke' wɔ ki jin' upii nno ya lenm bo nno. ⁴² Ne bi tóke' upii nno ki ye: «Na ji yé a ya lenm baba bo ne ti teke' wɔ ki jin'. Tinbi bugben cii' u len' ma bo, ki bende' ki ye u mɔnbe ki yé uñendun ya ñmienl ne.»

^{††}4:24 Grekmbe ya lenm ya ñobonl là teh bi'fèl ni nno li fre kí ye Mifuoñaanm ya tuom bo mɔ.

**Yesu cèrè' utonsòncien
uba ya buk faake'**

⁴³ Iwien ile nno gèbre', ne *Yesu ñen' ni'saan ki jon' Galile ya tinfenm ni. ⁴⁴ Wòn bugben ne là len' ki ye *Uwien ya ñòbonsòknl ke ñòbonsòknl ya tiema du ni yaab ne ña boh wò. ⁴⁵ Ama u ti baa' Galile ya tinfenm ni ma nno, bi teke' wò kucènku mòmòm ne, kime bi'mò là jon' Yerusalem be ñ ti jele kunacenku ma nno, bi là laa' u tien' nà ke kunacenku nno ya yo.

⁴⁶ U liebe' ki baa' Kana ya du ni, Galile ya tinfenm ni, u là cèrè' miñunm kpende' midaam nà saan nno. Gobina ya tonsòncien uba te Kapernawum ya du ni u'bije bun. ⁴⁷ Utonsòncien nno cii' *Yesu ñen' Sude ya tinfenm bó ki baa' Galile ya tinfenm ni, ne u baa' ki gbáan' *Yesu ki ye wò ñ jo u'den, kí cèrè u'bije ñ faake, kime u behn wò ñ kpo ne. ⁴⁸ Ne *Yesu tòke' wò ki ye: «Na laa' yòkm ya dièku nin yòkm ya bonn la, na li li teke nni kí ji-a!» ⁴⁹ Ne utonsòncien nno tòke' wò ki ye: «Yonbdaan, jo n'den tonm! A taande' la, a li ti baa kí le n'buk nno kpo'-a.» ⁵⁰ Ne *Yesu ye: «Li kunh, a'bije faake'-a.»

Uje nno teke' *Yesu tòke' wò nà nno ki jin', ne ki liebe' ki kùnh. ⁵¹ U kùnh ma nno ne u'tonsònb tuobe' wò usen ni ki tòke' wò ki ye: «A'bije faake'-a.»

⁵² Ne u niire' be ki ye: «U le yo ba ne u'gbenent tunge'?» Ne bi tòke' wò ki ye: «Wenli kutaajuòku kukurku kuba ya yo ne u'gbenent wun songe'.» ⁵³ Ne uje nno bende' ki ye u ya yo ne *Yesu wun tòke' wò ki ye u'bije faake' ñ. Nen saan ne wòn nin u'den yaab ke teke' *Yesu ki jin'.

⁵⁴ Nen ne tien' miyòkm ya bonlienn nà *Yesu tien' nè uyo wà u ñen' Sude ya tinfenm ni, ki liebe' ní Galile ya tinfenm ni nno.

**Uje uba ya tàan nin u'nuo
faan' Yesu cèrè' u faake'**

5 Ni ya puoli bó ne Sufmbe ya nancenu kuba te Yerusalem ni, ne *Yesu don' ni'bó. ² Bi là lùke' kujebieku kuba Yerusalem ni, kù te bi yih nà saan ipe ya nañòbu nno. *Sufmbe ya lenm ni, bi yih kujebieku nno Betsata ne. Tininbont tunun là se ki guòn' kù. ³ Biwienb dòdò tininbont nno ni ki yebe. Bìba yé ijùòn, bitòb yé idien, bitòb mò ya nuò nin bi'tàan ke faan'. [Bi'ke là dò ki gu uyo wà miñunm li jènge ne. ⁴ Kime uyo uba la, Uwien ya tond uba ti ñ jire ní ne kí lá kò kujebieku nno ni, kí kùkùre miñunm. Uyo wà u baa' ki lá kùreh uwien wà kpìe' ki kòn' la, u bun iwien yà ke la, u li faake ne.]⁵ Uje uba mò là te ni'saan ki bun ibin pita nin iniin. ⁶ *Yesu laa' u dò, ne u bende' ki ye u bunge' nì wuòke'-a. Ne u niire' wò ki ye: «A yíe á faake-ee?» ⁷ Ne uwien nno jiiin' wò ki ye: «Yonbdaan, miñunm lá jèngeh la, ma ñmòbe nil wà li taa nni kí kuòn mi'ni. N behn ñ kò la, ne uba ñ kpìe nin nni kí kò.» ⁸ Ne *Yesu tòke' wò ki ye: «Fii, kí yuure a'nagenl, kí li cuonh.» ⁹ Ne u faake' i ya tàan bo, ki yuure' u'nagenl, ki cuonh.

Ni'daali là yé *Saba ya daali ne. ¹⁰ Nen bo ne *Sufmbe ya cienb tòke' uje wà faake' nno ki ye: «Dinnò yé *Saba ya daali ne, ña ñmòbe sen a yuure' a'nagenl kí tuke.» ¹¹ Ne u tòke' be ki ye: «Uje wà cèrè' n faake' nno, wòn ne ye ñ yuure n'nagenl kí li cuonh.» ¹² Ne bi niire' wò ki ye: «U le daan ne ye á yuure a'nagenl kí li cuonhi?»

¹³ Ne uje wà faake' nno ña bende' unil wà ne, kime linigol là te ni'saan ma nno wa bende' *Yesu taa' nà bó.

¹⁴ Uyo uba ne *Yesu lá laa' wò Uwien ya duku ya luo bo, ne ki tòke' wò ki ye: «Liike, fenfenno a faake'-a! A la ji ñ

††5:4 Bi kpìe' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 5:3b-4 ña te tu'ni.

tien biere ḡ ijend yà cen' yie nɔ la tu ḡe.»¹⁵ Ne uje nno jon' ki tì tɔke' *Sufmbe ya cienb ki ye *Yesu ne cère' u faake'.¹⁶ Nen bo ne Sufmbe ya cienb cin' ki kɔnh nin Yesu, kime u cère' unil faake' *Saba ya daali.¹⁷ Ama *Yesu tɔke' be ki ye: «N'Baa sɔnh itùon ne haali nin fenfenno, ne n'mɔ sɔnh.»¹⁸ *Yesu len' nno ma nno ne Sufmbe ya cienb tùoreh ki nuunh be í ku wɔ. Na yé u saa' *Saba ya daali ya kuɔl baba ne bi nuunh be í ku wɔ, kime u yin' Uwien wɔn bugben ya Baa ma nno u taa' u'ba ki kpaan' Uwien ne.

Uwien de' u'Bije mituom

¹⁹ Nen saan ne *Yesu liebe' ki tɔke' be ki ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, Uwien ya Bije ḡa í fre kí tien niba u'ba bo. U laa' u'Baa teh nà nno, u'mɔ teh nen ne. U'Baa teh nà nno, u'mɔ teh nen ne,²⁰ kime Baa yie u'Bije, ne ki wuɔn' wɔ u teh nà ke. U li wuɔn wɔ itùon yà cen' yie nɔ, ḡ nè í tùore kí cuo ne miyɔkm.²¹ Uwien Baa mekreh bitenkpiib, ki cèreh bi fuobe ma nno, nno ne u'Bije mɔ li cère u yie bà nno í li fuobe.²² Uwien Baa ḡa buh nil uba buur, u cèbe' u'Bije ne tibuur ke,²³ ḡ binib ke í kpieke u'Bije ten bi kpiekreh u'Baa ma bo. Unil wà ke ḡa kpieke' Uwien ya Bije la, wa kpieke' u'Baa wà sɔn' wɔ ní nno mɔ ne.

²⁴ «N tɔkeh ne imɔn ne, unil wà ke cii' n'gber, ki teke' wà sɔn' nni ní ki jin' la, u laa' limiel là ḡa ḡmɔbe gbenm ne. Uwien ḡa í biin udaan. U ñen' mikuum ni ne, ki kɔn' mifuobm ni.²⁵ N tɔkeh ne imɔn ne, uyo we ní, ne ni yé fenfenno ne, bitenkpiib li cii Uwien ya Bije ya nieke bó. Bà li cii nno li le limiel.²⁶ Baa yé limiel ya daan ma nno ne ki cère' u'Bije mɔ yé limiel ya daan,²⁷ ki de' wɔ ufaa wɔ í bu binib tibuur, kime u yé Unil ya Bije ne.²⁸ La cère men nie ke í cuo ne miyɔkm. Uyo we ní, binib bà ke te ikul ni nno li cii u'nieke bó,²⁹ kí ñe ní. Bà sɔn' lituonmɔnmɔnl nno li mekre kí le limiel,

ne bà sɔn' itùonbiere nno mɔ li mekre ḡa Uwien í bu be tibuur.»

Nà wɔngeh ki teh Yesu mɔnbe ki ñen' ní u'Baa Uwien saan

³⁰ «Ma í fre kí tien niba n'ba bo. N buh binib tibuur n'Baa ye ma bo ne. N'buur cuube ne, kime ma nuunh n yie nà, n nuunh wà sɔn' nni ní nno yie nà ne.³¹ N kundeh n'ba bo imɔn la, na í tuo n'mɔnkun nno.³² Uba ne kundeh n'bo imɔn, ne n ben ki ye u lienh n'bo nà nno, yé imɔn ne.³³ Ninbi bugben là sɔn' ni'tondb San saan, ne u tì len' n'bo tigbemɔnt.³⁴ Na yé n nuunh unil ya mɔnkun ne cère' n tiere' ne San ya gber. N lienh nno ḡa ní ḡmere ne.³⁵ San là te ten lifrl là bi se' lè li wendeh ne. Ninbi bugben là tuo' ki pokn' u'wenwenku ni uyo uba.³⁶ Ama niba kundeh n'bo imɔn, ki cen' San ya mɔnkun. Nen si: n'Baa de' nni itùon yà nno n sɔnh yen ne, ne n li sɔn yè kí tì gben ne. Itùon bugben ne wɔngeh ki teh n'Baa ne sɔn' nni ní.³⁷ N'Baa wà sɔn' nni ní nno, wɔn bugben kundeh n'bo imɔn ne. Ama na cii' u'nieke bó, ka laa' wɔ mɔ.³⁸ U'gber ḡa te ni'fèl ni, kime na teke' u sɔn' wà ní nno ki jin'.³⁹ Ni tùoreh ki fiinh *Uwien ya gbɔnku, ki maaleh ki teh, ni li le kun ni ne limiel là ḡa ḡmɔbe gbenm. Kugbɔnku nno ne kundeh n'bo imɔn.⁴⁰ Ne na yie ní baa n'saan kí le limiel nno.

⁴¹ «Na yé n nuunh ukpieke binib saan ne.⁴² Ama n ben ne, ninbi ḡa ḡmɔbe Wien ya yiem ni'fèl ni.⁴³ Min baa' n'Baa ya yel bo ne, ne na teke' nni. Ama unil baa' wɔn bugben ya yel bo la, ni teknh wɔ ne.⁴⁴ Ni yie ní li kpiekreh tɔb ne, ka nuunh kpieke wà ñeh ní Uwien baba saan nno. Nen bo, ni li tien mila kí teke nni kí ji? ⁴⁵ Ni la maaleh ki teh min ne li biin ne n'Baa saan. Ni du Moyis wà bo nno, wɔn ne li biin ne.⁴⁶ Ni bi teke' Moyis ki jin' la, ni bi li teke n'mɔ kí ji ne, kime Moyis là kele' n ya gber ne.⁴⁷ Na teke' Moyis kele'

nà nno ki jin' ma nno, ni li tien mila kí teke n'gber kí ji?»

Yesu jin' linigocienl liba

(Matie 14:13-21; Mark 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 Ni ya puoli bó ne *Yesu puore' Galile ya ñuncienm mà bi liebe' ki yih mè Tiberiyad ya ñuncienm nno. ² Binib laa' u teh miyokm ya bont, ki cèreh biwienb faakreh ma nno ne bi pe u'bo ki yebe. ³ Ne *Yesu nin u'panpaankaab don' lijuol ki ti kèle'. ⁴ Nì là sien' waamu ne *Sufmbe ya Pak í jele. ⁵ *Yesu yaare' ki laa' binib we ní u'saan ligol, ne u niire' Filip ki ye: «Ti li de tijier le saan ño binib bie í ji?» ⁶ Wón bugben là ben u li tien ma bo, ne ki niire' Filip ño wó í cii u li len kí ye bà. ⁷ Ne Filip jiin' wó ki ye: «Ti taa' iwien kobiile ya tuonl ya paaku mɔnɔn ki de' tijier la, ta í baa unil ke í le finfiimu kí ji.»

⁸ Ne u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Andre u yé Simɔn Pier ya ninje nno tóke' *Yesu ki ye: ⁹ «Kibujebuk kiba te nie saan ki ñmobe kɔnɔ uñun nin mujenwawaamu mule ama binib bie yebe ki kpe ma nɔ, ni li tien be ba?»

¹⁰ Ne *Yesu tóke' be ki ye: «Cère men binib nno ke í kèle.» Timɔsɔngt là yebe ní'saan, ne bi kèle' tu'bo. Bijeb là li baa ten itur iñun. ¹¹ *Yesu yuure' kɔnɔ nno, ki faare' Uwien, ki gbiire' binib nno, ne ki tien' nno mujenwawaamu nno mɔ. U là de' bi'ke bi yíe ma bo ne. ¹² Bi'ke ñmɔn' ki gbo', ne u tóke' u'panpaankaab ki ye be í tanaan tijenjent tà sien' nno ño niba la ñende. ¹³ Bi tanaan' binib nno ñmɔn' kɔnɔ uñun nno ki gbo' tijenjent tà sien' nno, ki gbien' ikpencub piik nin ile.

¹⁴ Binib nno laa' *Yesu tien' miyokm ya bonn nno ma nno ne ki ye: «Uje wuu mɔnbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa uñundun wuu ni nno ne.» ¹⁵ *Yesu bende' ki ye bi nuunh be í cuo wó kí tien bi'ber, ne ki siere' bi'saan, ki liebe' ki don' lijuol u'baba.

Yesu cuonh miñunm bo

(Matie 14:22-33; Mark 6:45-52)

¹⁶ Kutaajuoku juore' ma nno ne u'panpaankaab bure' miñuncienm bó, ¹⁷ ki ti kɔn' buñerbu, ki joh miñuncienm ya kpenpuol, Kapernawum ya du bó. Nì bi-ire' ki laa' *Yesu ña laan baa' bi'saan.

¹⁸ Kutafaaku fii' ki joh ki gbiekeh, ne in-ungbegbel fih. ¹⁹ Bi kùre' buñerbu ki baa' konsini uñun bii uluob, ne ki laa' *Yesu cuonh miñunm bo ki nekndeh buñerbu nno, ne bujewaambu cuo' be. ²⁰ Ne u tóke' be ki ye: «Min ne. La sen men jewaambu.» ²¹ U len' nno ma nno bi'yenm sɔnge ne bi taa' wó buñerbu nno ni. Ne i ya tàan bo bi pòk ki baa' ugbe, bi li ñe nà saan buñerbu ni.

Linigol nuunh Yesu

²² Kutaaku faa', ne linigol là juore' miñuncienm ya gbaatɔl nno tiere' ki ye buñerbu buba ne wun te ní'saan, ki bende' ki ye bù wun fii' uyo wà nno, *Yesu ña kɔn' bù, u'panpaankaab baba ne wun kɔn' bù ki bure'. ²³ Ama iñerto ñen' Tiberiyad ya du bó ní ki baa' nà saan Yonbdaan wun taa' kɔnɔ ki faare' Uwien, ki de' binib bi ñmɔn' nno. ²⁴ Linigol nno laa' *Yesu nin u'panpaankaab ña ji te ní'saan ma nno ne bi kɔn' iñerde nno, ki joh miñuncienm ya kpenpuol, Kapernawum ya du bó, be í ti nuun wó.

Yesu ne yé limiel ya jier

²⁵ Bi ti laa' wó miñuncienm ya kpenpuol, ne ki niire' wó ki ye: «Cɛnbaa, a baa' nie saan u le yo ba?» ²⁶ Ne u tóke' be ki ye: «N tókeh ne imɔn ne, ni jin' tijier ki gbo' ma nno, nen bo ne ni nuunh nni, na yé ni bende' miyokm ya bont nno ya tingi ne ki nuunh nni. ²⁷ La sɔnh men ki nuunh tijier tà saah. Ama li sɔnh men ki nuunh tijier tà dienh ne limiel là ña ñmobe gbenm. Unil ya Bijeb ne li de ne tijier bugben, kime

Baa Uwien bugben wuɔn' ki ye u de' wɔn ne u'tuɔm.»

²⁸ Ne bi niire' wɔ ki ye: «Ti li tien mila kí sɔn Uwien yíe itùon yà?» ²⁹ Ne *Yesu ye: «Uwien yíe lituonl là si: ní teke min wà u sɔn' nni ní nno ne kí ji.» ³⁰ Ne bi ye: «A li tien mi le yɔkm ya bonn tí le ɔɔ kí teke ɔɔ kí ji? A li sɔn ba?» ³¹ Ti'yaajeb là jin' tijier tà bi yih tù *mann nno kupenpelku ni. Nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «U de' be tijier tà ñen' paaki bó ní be í ji.» ³² Ne *Yesu ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, na yé Moyis ne là de' ne tijier tà ñen' paaki bó ní nno. Ama n'Baa ne dienh ne tijiemɔnt tà ñeh paaki bó ní. ³³ Kime tijier tà Uwien dienh ne tù nno, tun ne ñeh paaki bó ní ki dienh uɔndun ya nib limiel.» ³⁴ Ne bi ye: «Yonbdaan, li dienh te tu ya jier uyo ke.» ³⁵ Ne u ye: «Min ne yé limiel ya jier. Wà ke baa' n'saan la, kònm ɔɔ ji li cuo wɔ. Wà ke teke' nni ki jin' la, ñuñun ɔɔ ji li cuo wɔ. ³⁶ N kpie' ki tɔke' ne ɔɔ: ni laa' nni, ama na nín teke' nni ki jin'. ³⁷ Binib bà ke n'Baa taah be ki dienh nni li baa n'saan. Wà ke baa' n'saan la, ma í wie wɔ. ³⁸ Kime n ñen' paaki bó ní í lá tien wà sɔn' nni ní yíe nà ne, ma baa' í tien n'bugben yíe nà. ³⁹ Wà sɔn' nni ní yíe nà si: u de' nni binib bà ke nno, n la cère bi'ni uba í bole, ama í mekre bi'ke uwenfɔrke ya daali[¶]. ⁴⁰ Kime n'Baa yíe nà si: «Binib bà ke laa' min u'Bije ki teke' nni ki jin' nno í le limiel là ɔɔ ɔmɔbe gbenm ne. Ne n li mekre be uwenfɔrke ya daali.»

⁴¹ U ya yo ne Sufmbe ya cienb bunbeh u'bo, kime u len' ki ye: «Min ne yé tijier tà ñen' paaki bó ní.» ⁴² Ne ki tɔkeh tɔb ki teh: «Uje wuɔ Yosef ya bije *Yesu ɔɔ ñí-ii? Ti ben u'naa nin u'baa-a! Be tien' u len' ki ye u ñen' paaki bó ní?»

⁴³ Ne *Yesu liebe' ki tɔke' be ki ye: «La bunbeh men tɔb saan. ⁴⁴ N'Baa wà sɔn'

nni ní nno ɔɔ dère' nil, ki baa' n'saan la, nil ɔɔ í fre kí baa n'saan. Unil wà ke baa' n'saan la, n li mekre udaan uwenfɔrke ya daali. ⁴⁵ Uwien ya ñɔbonsɔknb là keke' ki ye: «Uwien li wɔkn bi'ke miwɔknm.» Unil wà ke cii' n'Baa len' nà miwɔknm nno ni, ki teke' nè la, udaan li baa n'saan. ⁴⁶ Uba ɔɔ laa' Baa Uwien, wà ñen' ní u'saan nno baba ne laa' wɔ. ⁴⁷ N tɔkeh ne imɔn ne, unil wà teke' nni ki jin' la, u ɔmɔbe limiel là ɔɔ ɔmɔbe gbenm ne. ⁴⁸ Min ne yé limiel ya jier. ⁴⁹ Ni'yaajeb là jin' tijier tà bi yih tù *mann nno kupenpelku ni. Nin nen ke ɔɔ bi kpo'. ⁵⁰ Ama tijier tà ñen' paaki bó ní nno, unil jin' tun la, wa í kpo. ⁵¹ Min ne yé tijier tà ñen' paaki bó ní ki dienh binib limiel. Unil jin' tu ya jier la, u li fuobe ne uyo ke. N'gbenent ne yé tijier tà n li de' tù uɔndun ya nib ɔɔ be í le limiel.» ⁵² Nen bo ne *Sufmbe findeh bi'ɔmiel ni ki teh: «Uje wuɔ li tien mila kí de' te u'gbenent tí ɔmɔn-i?»

⁵³ Ne *Yesu ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, na ɔmɔnh Unil ya Bijé ya gbenent, ka ñuh u'sèm la, miel ɔɔ te ní ni. ⁵⁴ Unil wà ɔmɔnh n'gbenent ki ñuh n'sèm la, limiel là ɔɔ ɔmɔbe gbenm te u'ni, ne n li mekre wɔ uwenfɔrke ya daali. ⁵⁵ Kime n'gbenent yé tijiemɔnt ne, ne n'sèm yé midemɔnm. ⁵⁶ Unil wà ɔmɔnh n'gbenent ki ñuh n'sèm la, u te nin nni, ne n'mɔ te nin wɔ. ⁵⁷ N'Baa yé limiel ya daan ne ki sɔn' nni ní, wɔn bo ne n fuobe. Nno ne unil ɔmɔnh n'gbenent la, min bo ne u'mɔ li fuobe. ⁵⁸ Tijier tà ñen' paaki bó ní te nno ne. Ta te ten ni'yaajeb là jin' tà nno. Ben kpo'-a. Ama unil jin' tu ya jier la, u li fuobe ne uyo ke.» ⁵⁹ *Yesu là wɔknh *Sufmbe ya taanl ya duku kùà te Kaper-nawum ni nno ne ki len' nen ke.

[¶]6:39 Uwenfɔrke ya daali yé lidaali là Uwien li bu binib ke tibuur nno ne.

Yesu ya panpaankaab biba siere' u'saan

⁶⁰ U'panpaankaab cii' nno ma nno ne bi'ni bà yebe ye: «Tigber tuu faa ne. Ijme li fre kí cenge tù?»

⁶¹ U bende' u'yenm ni ki ye bi bunbeh tigber nno bo, ne ki niire' be ki ye: «Ni saa' ni'yenm ne-εε? ⁶² Ni nín ji bi laa' Unil ya Bijé liebe' ki doh paaki bó u là te nà saan ne le? ⁶³ *Mifuoñaanm ne dienh limiel. Unisaal baba ña ní fre kí tien bonn. Tigber tà n tóke' ne nò ñen' *Mifuoñaanm saan ne ki dienh limiel. ⁶⁴ Ama ni'ni biba ña teke' ki jin'.» Kime *Yesu là ben haali micincinm bà ña teke' wó ki jin', ki ben wà lá li kuore wó m. ⁶⁵ Ne u tí ye: «Nen bo ne n tóke' ne ki ye n'Baa ña cèbe' wà la, wa ní fre kí baa n'saan.»

⁶⁶ Kí ñe u ya yo ne u'panpaankaab ni bà yebe siere' u'saan ka ji tókeh nin wó. ⁶⁷ Ne u niire' piik nin bile nno ki ye: «Ni'mó yé ní siere bi?» ⁶⁸ Ne Simón Pier jiiin' wó ki ye: «Yonbdaan, ti siere' la, ti li jo ñme saan-i? Sin ne ñmóbe limiel là ña ñmóbe gbenm ya gber. ⁶⁹ Ti teke' ki jin', ki ben ki ye sin ne yé Uwien ya Niñaan.»

⁷⁰ Ne u tóke' be ki ye: «Min ne ña gènde' ne piik nin bile-ee? Ama ni'ni uba yé usenpol ne.» ⁷¹ *Yesu len' nno ma nno, u niireh Simón Iskariyot ya bije Sudas ne. Nin Sudas mó yé u'panpaankaab piik nin bile nno ya uba ma ke nno, wón ne lá li kuore wó.

Yesu ya ninjieb ña teke' wó ki jin'

7 Ni ya puoli bó ne *Yesu cuonh Galile ya tinfenm ni, ka yé wó ní jo Sude ya tinfenm ni, kime Sufmbe ya cienb bà te ni'bó nno nuunh be ní ku wó ne. ² Tó, nì là sien' waamu ne *Sufmbe ní jele kuna-cenku kúa bi yih kù Ininbon ya nacenku nno. ³ Ne u'ninjieb tóke' wó ki ye: «Siere nie saan, kí li joh Sude ya tinfenm bó ña a'panpaankaab mó ní tì le a teh miyókm ya bont tà. ⁴ Unil yé u'yel ní fii la, wa

buh u sònñ nà. A teh miyókm ya bont tà nno, cère binib ke ní le a teh nà.» ⁵ Kime ben u'ninjieb mənən ña là teke' wó ki jin'.

⁶ Ne *Yesu tóke' be ki ye: «N'yo ña laan baa'. Ninbi wón uyo ke mən ni'bo ne. ⁷ Uñendun ya nib ña ní fre kí li nen ninbi. Bi nen min ne, kime n lienh ki teh bi'tuon bre ne. ⁸ Ninbi li joh men kunacenu nno. Min ña ní jo, kime n'yo ña laan baa'.» ⁹ U là tóke' be nno ne ki juore' Galile ya tinfenm ni.

Yesu jon' Ininbon ya nacenku ya jelm

¹⁰ *Yesu ya ninjieb bure' kunacenu nno ma nno ne u'mó lókre' ki paan'. ¹¹ *Sufmbe ya cienb nuunh wó kuna-cenku nno ni, ne ki niireh ki teh: «U te le sò?»

¹² Ne linigol nno bunbeh ki tókeh tób u'gber. Biba teh u yé unimón, ne bitób teh wa yé nimón, u tulndeh binib ne. ¹³ Ama uba ña len' u'gber paan bo, kime bi fenge *Sufmbe ya cienb ne.

¹⁴ Bi jele' kunacenu ki tì gbiire' siik ni uyo wà nno, ne *Yesu jon' Uwien ya duku bó, ki tì wóknh binib Uwien ya gber. ¹⁵ Nì cuo' *Sufmbe miyókm, ne bi len' ki ye: «Uje wó ña benge' gbónku-a! U tien' mila ki ben kugbónku mie ya benm-i?»

¹⁶ Ne u tóke' be ki ye: «N wóknh binib nà nò, na yé min bugben ya wóknm. Nì yé wà sòn' nni ní nno ya wóknm ne. ¹⁷ Unil yé wó ní tien Uwien yé nà la, u li bende n wóknh binib nà nò, nì yé Uwien ya wóknm ne bii n lienh min bugben ya yel bo ne. ¹⁸ Unil wà lienh wón bugben ya yel bo la, u nuunh u'tiema kpieke ne. Unil wà nuunh wà sòn' wó ya kpieke la, wón ne yé ugbemónndaan, ka ñmóbe ton-nenku. ¹⁹ Moyis ne ña là de' ne *yiko-oo? Nin nen ke ni'ni uba ña pè yiko nno bo. Be tien' ni nuunh ní ku nni?»

²⁰ Ne linigol nno tóke' wó ki ye: «Usenpol ne ñaake ñe! Ijme nuunh wó ní ku ñe?» ²¹ Ne u ye: «N tien' miyókm ya bonn niba kpein ne *Saba ya daali, ne nì cuo'

ni'ke miyɔkm. ²² Moyis là ye ní li jeh ipun. Upunjie ɔa ñen' Moyis saan, u ñen' ni'yaajekpiekb saan ne. Nen bo ne *Saba ya daali mɔnɔn, kibuk kà kpaan' ní jie ki'punl la, ni jeh kè ne. ²³ Ni jeh ipun *Saba ya daali ɔa ni la saa Moyis ya yiko ne. Ne min cère' uwien ya gbenent ke faake' *Saba ya daali, ne ni'benku ni ben' n'bo-oo? ²⁴ La likeh men nib ya nun bó ki buh be buur. Cère men ni'buur ní li cuube.»

Binib nuunh be ní bende Yesu yé udaan wà

²⁵ Yerusalem yaab biba lienh ki teh: «Uje wà bi nuunh be ní ku wɔ nɔ ɔa sɔ-ɔɔ? ²⁶ Wɔn ne lienh binib ya nun bó ba teh wɔ niba nɔ! Bii ti'cienb mɔnbe ki bende' ki ye u yé Uwien ya Nigendke Kristo ne? ²⁷ *Kristo lá baa' la, uba ɔa ní bende u ñen' nà saan. Ama uje wuɔ wɔn ti'ke ben u ñen' nà saan.»

²⁸ *Yesu te Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib, ne ki len' ufaa bo ki ye: «Ni mɔnbe ki ben nni ki ben n ñen' nà saan-a! Nin nen ke ɔa ma baa' n'ba ya baam. Wà sɔn' nni ní nɔ yé ugbemɔndaan ne. Ama ninbi ɔa ben wɔ. ²⁹ Min wɔn, n ben wɔ, kime n ñen' wɔn saan ne, ne wɔn ne sɔn' nni ní.»

³⁰ Nen saan ne bi nuunh be ní cuo wɔ. Ama uba ɔa tien' wɔ niba, kime u'yo ɔa laan là baa'. ³¹ Linigol nɔ ni binib bà yebe ne teke' wɔ ki jin', ne ki len' ki ye: «Uwien ya Nigendke Kristo lá baa' la, u li tien miyɔkm ya bont kí cen uje wuɔ tien' ma bo nɔ-ɔɔ?»

Farisienmbe nin bitɔtuɔrcienb nuunh be ní cuo Yesu

³² *Farisienmbe cii' linigol nɔ bunbeh *Yesu bo nà ke nɔ, ne ben nin bitɔtuɔrcienb sɔn' biguguurb be ní tì cuo wɔ ní. ³³ Ne *Yesu tɔke' linigol nɔ ki ye: «Ma ji li wuɔke ni'saan, n li liebe wà sɔn' nni ní

nɔ bó. ³⁴ Ni lá li nuun nni ka ní le nni, kime na ní fre kí jo n tì li te nà saan nɔ.»

³⁵ Ne *Sufmbe niireh tɔb ki teh: «U li jo le saan ne ta ní le wɔ? U li jo Grekmbɛ ya tinfenm mà *Sufmbe yere' ki te mi'ni nɔ ne kí tì ní li wɔknh Grekmbɛ-ɛɛ? ³⁶ U len' ki ye tì li nuun wɔ, ka ní le wɔ, ka ní fre kí jo u tì li te nà saan nɔ. U'lenm mie nɔ ya tingi si ba?»

Miñunm mà dienh limiel ya gber

³⁷ Kunacenu nɔ ya tontondaali là yé uwengbenge ne. Nen daali ne *Yesu sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Uñuñun ɔmɔbe wà la, wɔ ní den n'saan kí ñu. ³⁸ Unil wà teke' nni ki jin' la, miñunm mà dienh limiel li puube u'fɛl ni ten likpenl ne. Nì keke' nɔ ne *Uwien ya gbɔnku ni.» ³⁹ U len' nɔ ma nɔ, u niireh *Mifuoñaanm mà Uwien lá li de mè binib bà teke' wɔ ki jin' nɔ ne. U ya yo ki laa' *Mifuoñaanm ɔa laan là jiiere' ní, kime Uwien ɔa laan là kpieke' Yesu.

Yesu bo, binib ɔa len' ki cii' tɔb bó

⁴⁰ Linigol nɔ cii' *Yesu len' nà nɔ ne biba len' ki ye: «Uje wuɔ mɔnbe ki yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl wà li baa ní nɔ ne.» ⁴¹ Bitɔb ye: «U yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.» Ne bitɔb mɔ ye: «Kristo li fre kí li yé Galile ya nil-ii? ⁴² Na keke' Uwien ya gbɔnku ni ki ye u li yé ti'yaaje *Dafid ya yaabil, kí li yé *Dafid ya du Betelem ya nil ne-ɛɛ?» ⁴³ Nɔ ne Yesu bo, linigol nɔ ɔa len' ki cii' tɔb bó, ne ki gbiire' icek ile. ⁴⁴ Bi'ni biba là nuunh be ní cuo wɔ ufaa bo ne, ama uba ɔa tien' wɔ niba.

⁴⁵ Biguguurb bà bitɔtuɔrcienb nin *Farisienmbe sɔn' be be ní tì cuo *Yesu nɔ liebe' bi'saan, ne bi niire' be ki ye: «Be tien' na cuo' wɔ ní?» ⁴⁶ Ne bi ye: «Nil uba ɔa laan len' ten u ya je.» ⁴⁷ Ne *Farisienmbe nɔ ye: «Ninbi mɔ cère' u tuln' ne ne-ɛɛ? ⁴⁸ Bicienb nin tinbi *Farisienmbe ni, unil te ki teke' wɔ ki

jin'-ii? ⁴⁹Linigol là teke' wɔ ki jin' nno
 ɲa ben *yiko ya gber ne. Bi yé binib bà
 Uwien wie' be miɲùtum ne.»

⁵⁰Nikodem, *Farisienmbe ya uba, wà
 là jon' *Yesu saan uyo uba nno niire' be
 ki ye: ⁵¹«Tí'yiko bo, ti li fre kí biin unil,
 ka kpie' ki bun' wɔ tibuur ki bende' u tien'
 nà-aa?» ⁵²Ne bi ye: «Sin, a'mɔ yé Galile
 yɔ ne-εε? Tùɔre kí fiin *Uwien ya gbɔnku
 kí liike, a li le Galile ya nil uba mɔnɔn ɲa
 laan ñen' *Wien ya ñɔbonsɔknl?»

Upiinaɲmaa uba ya gber

⁵³[Ne bi'ke kùn'.

8 *Yesu don' lijuɔl liba bo, bi yih
 lè Olifi ya siin ya juɔl. ²Nì faa'
 kutenɲesɔnsɔnku, ne u liebe' Uwien ya
 duku bó. Binib taan' u'saan ki yebe, ne
 u kèle' ki wɔknh be Uwien ya gber.
³Nen saan ne *Yiko ya wɔnwɔknb nin
 *Farisienmbe tuke' ní upii uba bi pìln'
 wɔn nin uje, ki lá sien' linigol nno ya
 nun bó, ⁴ne ki tɔke' *Yesu ki ye: «Cen-
 baa, upii wuɔ nɔ, bi pìln' wɔn nin je ne.
⁵Moyis ya yiko ni, nì yé liwɔbl ne be ñ
 li yèkreh iten kí kuuleh ni ya piibol. Tɔ,
 sin ye ba?» ⁶Bi là len' nno ɲɔ be ñ dele
 *Yesu kudieku ne, kí le bi li dule nà bo kí
 biin wɔ. Ne *Yesu gòn' ki ɲmɔbe u'ɔbil
 ki dengeh tingi ni.

⁷Bi ɲaake ki niireh wɔ ma nno ne u
 yaare' ki tɔke' be ki ye: «Ní'ni wà ɲa
 laan tien' biere la, wɔn ñ kpie' kí wie wɔ
 litenl,» ⁸ki liebe' ki gòn' ki ɲmɔbe u'ɔ-
 bil ki dengeh tingi ni. ⁹Bi cii' u len' nno
 ma nno ne bi'ke siereh uba uba, ki cin' bi-
 cienb ki tì fore' biwaab, ki tì dàan' *Yesu
 nin upii nno, u se *Yesu ya nun bó. ¹⁰Ne
 *Yesu yaare' ki niire' wɔ ki ye: «Upii, bi te
 le saan-i? Uba ɲa biin' ɲe-a?» ¹¹Ne u ye:
 «Yonbdaan, uba ɲa biin' nni.» Ne *Yesu
 ye: «N'mɔ ɲa ñ biin ɲe. Li joh, ki la ji ñ li
 teh biere.»^{§§}

Yesu ne yé uɲendun ya wenwenku

¹²*Yesu tí tɔke' linigol ki ye: «Min ne
 yé uɲendun ya wenwenku. Unil wà ke pe
 n'bo la, wa ñ li cuonh cinñun ni, ama u
 li le kuwenwenku kùa dienh limiel.

¹³«U len' nno ma nno ne *Farisienmbe
 tɔke' wɔ ki ye: «A kundeh a'ba bo ne imɔn.
 A'mɔnkun nno ɲa yé mɔn.» »

¹⁴Ne u tɔke' be ki ye: «N kundeh n'ba
 bo imɔn mɔnɔn la, n'mɔnkun nno yé
 imɔn ne, kime n ben n ñen' nà saan, ki
 ben n joh nà saan mɔ. Ninbi ne ɲa ben
 n ñen' nà saan, ka ben n joh nà saan
 mɔ. ¹⁵Ni buh tibuur unisaal buh ma bo
 ne. Min ɲa buh uba buur. ¹⁶N li buh
 binib tibuur mɔnɔn la, n'buur cuube ne,
 kime na yé min baba ne buh binib tibuur,
 min nin n'Baa wà sɔn' nni ní nno ne
 buh binib tibuur. ¹⁷Ni'yiko ni, nì kele'
 ki ye bimɔnkunb bile len' tigbebaabt la,
 bi'mɔnkun nno yé imɔn ne. ¹⁸N yé n'bug-
 ben ya mɔnkunl ne. Ne n'Baa wà sɔn' nni
 ní nno mɔ yé n'mɔnkunl.» ¹⁹Ne bi niire'
 wɔ ki ye: «A'baa te la?» Ne u jiin' be ki
 ye: «Na ben nni, ka ben n'Baa mɔ. Ni bi
 ben nni la, ni bi li bende n'Baa mɔ.»

²⁰U lienh nno, ki laa' u te Uwien
 ya duku ya luo bo ne, bi dienh Uwien
 mipum nà saan nno, ki wɔknh binib. Uba
 ɲa cuo' wɔ, kime u'yo ɲa laan baa'.

Yesu len' ki ye u ñen' ní paaki bó ne

²¹*Yesu tí tɔke' be ki ye: «N bureh ne.
 Ni li nuun nni, ka ñ le nni, kí tì kpo nin
 ni'biere. N joh nà saan nno, na ñ fre kí jo
 ni'saan.»

²²Ne Sufmbe niireh tɔb ki teh: «U ye
 wɔ ñ ku u'ba ne bii? Kime u len' ki ye u
 jo nà saan nno, ta ñ fre kí jo ni'saan.»

²³Ne u tɔke' be ki ye: «Ninbi yé kitink
 bo yaab ne. Ama min ñen' ní paaki bó ne.
 Ni yé uɲendun wuu yaab ne, ne min ɲa

§§8:11 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 7:53 kí tì baa 8:11 ɲa te tu'ni.

yé uḡendun wuu yɔ. ²⁴Nen bo ne n tɔke' ne ki ye ni li kpo nin ni'biere. Kime na teke' ki jin' ki ye n yé n yé wà ma nno ni li kpo nin ni'biere ne.»

²⁵Ne bi niire' wɔ ki ye: «A yé ḡme?» Ne u ye: «N tɔke' ne micincinm ki ye n yé wà nno, n yé wɔn ne. ²⁶N ḡmɔbe tigber tù yebe ní len ni'bo kí biin ne. Ama wà sɔn' nni ní nno yé uḡbemɔndaan ne. N cii' tigber tà u'saan nno n tɔkeh tun ne uḡendun yaab.»

²⁷*Yesu len' nno ma nno, ba bende' ki ye u lienh u'Baa ya gber ne. ²⁸Nen saan ne u tɔke' be ki ye: «Ni li fin Unil ya Bije uyo wà paaki bó nno ne kí bende kí ye ɔn yé n yé wà» ne. Ni li bende kí ye ma sɔnh niba n'ba bo. N tɔkeh n'Baa wɔkn' nni nà ne. ²⁹Wà sɔn' nni ní nno te nin nni ne. Wa dàan nni n'baba, kime n teh nà sɔnge u'yenm ne uyo ke.» ³⁰*Yesu lienh nno ma nno ne binib teke' wɔ ki jin' ki yebe.

Ibiere coh binib tiyonbt yaam

³¹Ne *Yesu tɔke' *Sufmbe bà teke' wɔ ki jin' nno ki ye: «Ni pe n'gber bo ka dàan' tù la, ni mɔnbe ki yé n'panpaankaab ne, ³²ki li bende tigbemɔnt. Ne tigbemɔnt nno li ñen ne tiyonbt ni.» ³³Ne bi ye: «Ti yé *Abraham ya yaabii ne. Uba ḡa li cuo' te yonbt. Be tien' a ye ti li ñe tiyonbt ni?» ³⁴Ne u ye: «N tɔkeh ne imɔn ne, wà ke teh ibiere la, u yé ibiere ya yonb ne. ³⁵Uyonb ḡa ní li tuu ki yé u'y-onbdaan den yɔ. Ama unil maa' u'bije la, u li tuu ki yé u'den yɔ uyo ke ne. ³⁶Nen bo ne Uwien ya Bije ñen' ne tiyonbt ni la, ni li mɔnbe kí ñe tu'ni ne. ³⁷N ben ki ye ni yé *Abraham ya yaabii ne. Ama ni nuunh ní ku nni ne, kime na tuo' n'gber. ³⁸Min tɔkeh ne n laa' nà n'Baa saan ne. Ne ninbi teh ni cii' nà ni'baa saan.» ³⁹Ne bi ye: «Ti'baa si *Abraham ne.» Ne u ye: «Ni bi yé *Abraham ya bumu la, ni bi li sɔnh u là sɔn' ma bo ne. ⁴⁰N tɔke' ne n cii' tigbemɔnt tà Uwien saan nno, ne ni

nuunh ní ku nni. *Abraham ḡa là tien' nno. ⁴¹Ninbi teh ten ni'baa ne.» Ne bi ye: «Tinbi ḡa yé gbaandbumu. Ti ḡmɔbe Baa uba ne. Wɔn si Uwien.» ⁴²Ne u ye: «Ni'baa bi si Uwien la, ni bi li yé nni ne, kime n ñen' ní Uwien saan ne. Ma baa' n'ba ya baam, wɔn ne sɔn' nni ní. ⁴³Be tien' na ciih n lienh ki teh bà? Kime na li yé ní cenge n'gber ne. ⁴⁴Ni'baa si usenpol ne, ne ni nuunh ní li teh u yé nà. U yé unikul ne haali uḡendun ya cinm, ka tɔkeh ḡbemɔnt, kime ḡbemɔnt ḡa te u'ni. U'lenm si kutonnenku ne, kime u yé utonnendaan ne, ki yé kutonnenku ya baa. ⁴⁵Ama min tɔkeh tigbemɔnt ne. Nen ne cère' na teknh n'gber ki jinh. ⁴⁶Ni'ni, ḡme li fre kí wuɔn kí ye n fii' ma, n tien' ibiere? N tɔkeh tigbemɔnt ne. Be tien' na teknh n'gber ki jinh-i? ⁴⁷Unil wà ke yé Uwien yɔ la, wɔn ne ciih Uwien ya gber. Ninbi ḡa ciih, kime na yé u'yaab.»

Unil wà ke boh Yesu ya gber ḡa ní kpo fiebu

⁴⁸*Sufmbe tɔke' wɔ ki ye: «Ta bi len'-ii? A yé Samari ya nil ne. Usenpol ne ḡaake ḡe.» ⁴⁹Ne u tɔke' be ki ye: «Senpol ḡa ḡaake nni. N boh n'Baa ne, ne ninbi ḡa boh nni. ⁵⁰Min ḡa nuunh ní kpieke n'ba; uba ne kpiekreh nni. Wɔn ne si wɔ ní li-ike tu ya gber. ⁵¹N tɔkeh ne imɔn ne, unil boh n'gber la, wa ní kpo fiebu.»

⁵²Ne *Sufmbe tɔke' wɔ ki ye: «Fenfennɔ wuu ti bende' ki ye usenpol ne ḡaake ḡe. Ti'yaaje *Abraham nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kpo', ne sin len' ki ye unil boh a'gber la, wa ní kpo fiebu-a! ⁵³A cen' ti'yaaje *Abraham ne-ee? Wɔn nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ke kpo'. Sin yé ḡme ne?» ⁵⁴Ne u tɔke' be ki ye: «N bi kpiekreh n'ba ne la, n'kpieke nno bi yé fenn ne. N'Baa ne kpiekreh nni, wɔn wà ni ye u yé ni'Wien nno. ⁵⁵Na ben wɔ, ama min ben wɔ. N bi ye ma ben wɔ la, n bi li tien utonnendaan ten ninbi ne. Ama min ben wɔ, ne ki boh u'gber. ⁵⁶Ni'yaaje

*Abraham là maale' ki ye u li le n'yo, ne ki pokn'. U laa' n'yo nno, nen bo ne u là ñmòbe uyensonge.»⁵⁷ Ne *Sufmbe ye: «Ŋa baa' ibin piñun, ne ki ye a laa' *Abraham?»⁵⁸ Ne u ye: «N tòke' ne imòñ ne, ba laan là maa' *Abraham ma nno ki laa' n te ne.»

⁵⁹ Nen saan ne bi gènde' iten be ñ yèke kí ku wò, ne u lókre' ki ñen' Uwien ya duku ya luo bo.

Yesu likre' uje uba bi maa' wò ujuon

9 *Yesu cuonh ki joh ne ki tì laa' uje uba, bi maa' wò ujuon. ² Ne u'panpaankaab niire' wò ki ye: «Cenbaa, uje wuo ne tien' ibiere bii u'naa nin u'baa ne tien' ñò bi maa' wò ujuon-i?» ³ Ne *Yesu jiiin' be ki ye: «Na yé uje bugben ya biere bo, ka yé u'naa bii u'baa ya biere mò bo. Nì te nno ñò unil ke ñ le Uwien li sòn lituonl là kí de wò ne. ⁴ Nì laan wien ma nò, nì kpe tí sòn wà sòn' nni ní nno ya tuonl ne. Nì li biire, ne nil ña ñ fre kí sòn. ⁵ N laan te uñendun ni ma nò, n yé uñendun ya wenwenku ne.»

⁶ U len' nno ki tì gben', ne ki sii' tiñin-sent tingi ni, ki taa' u'nòbil ki bunbun' titent, ki fàan' ujuon nno ya nun, ⁷ ki tòke' wò ki ye: «Jo kí tì fende kujebieku kùa bi yih kù Silowe nno ni.» Silowe ya tingi si: Bi sòn' wà. Ujuon nno jon' ki tì fende' ki liebeh ní ma nno, u ji like ne.

⁸ Ne ukonkuonlieb nin binib bà ben ki ye u yé wà tì ñ mieh nno niireh tób ki teh: «Na yé uje wuo ne là tì ñ ke ki mieh nno-ò?» ⁹ Biba ye wòn ne. Bitòb ye bi naan ne, wòn ña ñí. Ne wòn bugben ye: «Mín ne.» ¹⁰ Ne bi niire' wò ki ye: «A'nun likre' mila bo?» ¹¹ Ne u tòke' be ki ye: «Uje wà bi yih wò *Yesu nno, wòn ne bun' titent ki fàan' n'nun, ne ki tòke' nni ki ye ñ li joh Silowe ya jebieku ni kí tì fende. N jon' ki tì fende', ne ki likre'.» ¹² Ne bi niire' wò ki ye: «U te le saan-i?» Ne u ye: «Ma ben.»

Farisienmbe niire' ujuon wà likre' nno iniire

¹³ Ne bi taa' wò ki jon' *Farisienmbe saan. ¹⁴ Tò, lidaali là *Yesu bun' titent ki likre' ujuon nno là yé *Saba ya daali ne. ¹⁵ Ne *Farisienmbe mò niire' uje wà là yé ujuon nno nì tien ma bo ñò u likre'. Ne u tòke' be ki ye: «U bun' titent ne ki fàan' n'nun, ne n fende', ki likre'.»

¹⁶ Ne *Farisienmbe ya biba ye: «Uje bugben ña ñen' ní Wien saan, kime wa boh *Saba ya daali.» Ne bitòb ye: «Unil yé ubierdaan la, wa ñ fre kí tien yòkm ya bont tèn u teh ma nò.» Bi len' ka cii' tób bó ne ki gbiire' icek ile. ¹⁷ Ne bi liebe' ki niire' uje wà là yé ujuon nno ki ye: «Sin wà u likre' ñe nno, a maaleh ki teh u yé ñme ne?» Ne u ye: «U yé *Uwien ya ñòbonsòknl uba ne.»

¹⁸ *Sufmbe ya cienb ña teke' ki jin' ki ye u là yé ujuon, ne ki likre'. Ne ki yin' u'naa nin u'baa ní ¹⁹ ki lá niire' be ki ye: «Ni' bije sò nò-ò? Ni maa' wò ujuon ne-èè? Nì tien' mila u ji likeh fenfennò wuo nò?» ²⁰ Ne u'naa nin u'baa ye: «Tì ben ki ye ti' bije ne. Ti là maa' wò ujuon ne. ²¹ Ama ta ben nì tien' ma u likre' fenfennò wuo nò, ka ben udaan wà likre' wò mò. Wa ji yé buk, niire wò men. U li tòke ne u'gber.» ²² U'naa nin u'baa là fenge *Sufmbe ya cienb ma nno ne cère' bi len' nno, kime *Sufmbe ya cienb là kpaan' buñobu ki ye wà len' ki ye *Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo la, bi li ñore wò bi'taanl ya duku ni ne. ²³ Nen bo ne u'naa nin u'baa len' ki ye: «Wa ji yé buk, niire wò men.»

²⁴ *Farisienmbe tí yin' uje wà là yé ujuon nno, ki lá tòke' wò ki ye: «Tòke tig-bemònt Uwien ya nun bó. Tinbi ben ki ye uje bugben yé ubierdaan ne.» ²⁵ Ne u ye: «U yé ubierdaan la, ma ben. N ben nà nno nen si: N là yé ujuon ne, fenfennò wuo n likre'.» ²⁶ Ne bi niire' wò ki ye: «U tien' mila ki likre' ñe?» ²⁷ Ne u jiiin'

be ki ye: «N kpíe' ki tóke' ne, ne na tuo' ní cii. Be bo ne ni nuunh ní tí ní liebe kí tóke ne? Ní'mo la líi nuunh ní tien u'panpaankaab ne-a?»²⁸ U len' nno ma nno ne bi suke' wo, ki tóke' wo ki ye: «Sin ne yé u'panpaanke. Tinbi yé Moyis ya panpaankaab ne.²⁹ Tinbi ben ki ye Uwien là tóke' Moyis ne tigber, ama uje wuo won, ta ben u ñen' nà saan.»³⁰ Ne u ye: «Líike men miyokm ya bonn-a! U líkre' nni, ne na ben u ñen' nà saan-a!»³¹ Ti ben ki ye Uwien ña cengeh bierdaan ya kaare. Unil boh Uwien ki teh Uwien ya yém la, Uwien cengeh u ya kaare ne.³² Uñendun ya cincinyo kí lá baa dinnó, ta laan cii' nil líkre' wà bi maa' wo ujuon.³³ Uje bugben ña bi ñen' ní Uwien saan la, wa bi li fre kí tien niba.»³⁴ Ne bi tóke' wo ki ye: «Bi maa' sin a yé ubierdaan, ne a yíe á wókn tinbi-ii?» Ne ki ñore' wo ki ñen' litaanl ya duku ni.

Bà cinbe ki yé ijùn

³⁵ *Yesu cii' bi ñore' wo ki ñen' litaanl ya duku ni. Ne u jon' ki tí laa' wo, ki níire' wo ki ye: «Sin, a teke' Unil ya Bijé ki jin'-ii?»³⁶ Ne u jiin' wo ki ye: «Cenbaa, ñme ne yé Unil ya Bijé? Tóke nni ño ní teke wo kí ji.»³⁷ Ne *Yesu ye: «A laa' wo; won ne tókeh ñe tigber no.»³⁸ Ne u ye: «Yonbdaan, n teke' ñe ki jin',» ne ki gbaan' u'nintuoli ki puke' wo.

³⁹ Ne *Yesu ye: «N baa' uñendun wuu ni, ní bu tibuur ne, kí cère binib bà ña lenh ní líkre, ño bà líke ní juon.»⁴⁰ Farisienmbe bà te u'saan nno cii' u len' ma bo, ne ki níire' wo ki ye: «Tí'mo yé ijùn ne-ee?»⁴¹ Ne u tóke' be ki ye: «Ni bi yé ijùn la, na bi li ñmobe biere. Ama ni lienh ki teh ni yé binunyaanb ne, nen bo ne ni juore' ki te ni'biere ni.»

Yesu ne yé upekpaamón

10 «N tókeh ne imòn ne, unil wà maabe' ki kón' upepeke ni, ka ñen' nañóbu ki kón' la, u yé unasu ne, ki yé udukond.² Ama unil wà ñeh bunañóbu ki kóh nno, wón ne yé upekpaal.³ Unil wà gu bunañóbu nno li píire wo bù ne. Ipe ben u'nieke. U yih wón bugben ya pe ya yel, ne ki ñendeh yè.⁴ U tí ñen' u'pe ke la, u le usen ne í pe u'bo, kime í ben u'nieke.⁵ Ya ní paan caan bo. Í li sen wo ne mwon, kime ya ben cenb ya nieke.»*

⁶ *Yesu pón' be mikpenjenm mie no, ama ba cii' mi'tingi.

⁷ Ne u tí tóke' be ki ye: «N tókeh ne imòn ne, min ne yé upepeke ya nañóbu.⁸ Binib bà ke kpíe' ki baa' nin nni nno yé binasub ne, ki yé idukond, ama ipe ña cenge' bi'bó.⁹ Min ne yé bunañóbu. Unil ñen' min ki kón' la, u li ñmere, kí li kóh ki ñeh, ki li le u li ji bà.¹⁰ Unasu baa' la, u nuunh wo ní suu ipe kí kòkòre kí sasaa ne. Min baa' ní lá de yé limiel ne, ño niba la pòre í'fuobm ni.

¹¹ «Min ne yé upekpaamón. Upekpaamón li tuo kí kpo u'pe bo.¹² Unil wà ña cinbe ki yé pekpaal ki kpaah ipe ilike bo, ño ka yé pedaan mo nno, laa' ukèr we ní la, u li sen kí cère yè ne. Ukèr li cuo iba, ne yà sien' ní yeyere.¹³ Wà kpaah ipe ilike bo nno ña tónge yè. Nen ne cère u li sen kí daan yè.¹⁴ Min yé upekpaamón ne, ki ben n'pe, ne n'pe mo ben nni,¹⁵ ten n'Baa ben nni ma, n'mo ben wo nno. Ne min li tuo kí kpo n'pe bo.¹⁶ N ñmobe ipeto ya ña yé upepeke wuu ya pe. N lí li kpaah i'mo ne, ne í li cengeh n'nieke bó. F'ke li taan kí tien upepeke uba ne, kí li ñmobe upekpaal uba.¹⁷ N'Baa yíe nni, kime n li tuo kí kpo, ño kí liebe kí mekre.¹⁸ Uba ña ní fre kí ku nni. Min ne tuo' be ní ku

*10:5 *Yesu ya yo nno upedaan nin u'yul ne là sóbe ki yé upekpaal. Bi là taakeh bi'pe ki góndeh upepeke uba ni ne, ne uguguurl gu yè. Ní faa' la, ne wà ke ní baa upepeke nno saan kí yin u'pe, yé ní ñe kí paan u'bo.

nni. N ɣmɔbe mituɔm n̄ kpo, ki ɣmɔbe mituɔm n̄ mɛkre mɔ. N'Baa ne cɛ̀be nni n̄ tien nno.»

¹⁹ *Yesu len' nno ne Sufmbe ya gber ɣa tí cende'. ²⁰ Bi'ni bà yebe tɔke' ki ye: «Usenpol uba ne ɣaake wɔ. U waare' ne. Be tien' ni cengeh u'bó?» ²¹ Ne bitɔb ye: «U'lenm ɣa yé unil wà usenpol ɣaake wɔ ya lenm. Unil wà usenpol ɣaake wɔ li fre kí likre ijũɔn-ii?»

Sufmbe ɣa teke' Yesu ki jin'

²² Sufmbe là jelah kunacunku Yerusalem ni ki tien bi là tien' lituɔrl ki mɔnge' Uwien ya duku uyo wà nno ne. Nì là yé tiwɔrcient ya yo ne.† ²³ *Yesu là cuonh ki joh ki liebeh Salomɔn ya ninbonku ni Uwien ya duku ya luo bo. ²⁴ *Sufmbe ya cienb guɔn' wɔ, ne ki niire' wɔ ki ye: «A li cè̀re tí li jie nè n̄ tì wuɔke-a? A yé Uwien ya Nigendke Kristo la, tɔke te imɔn.»

²⁵ Ne u tɔke' be ki ye: «N là tɔke' ne, ne na teke' nni ki jin'. N sɔnh itũon yà n'Baa ya yel bo nno ne wɔngeh n yé udaan wà. ²⁶ Ninbi ɣa yé n'pe. Nen bo ne na teke' nni ki jin'. ²⁷ N'pe cengeh n'nieke bó. N ben yè, ne ì pe n'bo. ²⁸ N dienh n'pe lim-iel là ɣa ɣmɔbe gbenm. Ya n̄ kpo kí juore fenm, uba mɔ ɣa n̄ fre kí fie yè n'saan. ²⁹ N'Baa ne de' nni yè; u'tuɔm cɛn' mituɔm ke.‡ Uba ɣa n̄ fre kí fie bonn wɔn n'Baa ya nuɔ ni. ³⁰ Min nin n'Baa te miba ne.»

³¹ Ne *Sufmbe ya cienb tí yuure' iten be n̄ yèke kí ku wɔ. ³² Ne u tɔke' be ki ye: «N sɔn' ni'nun bó itũonmɔnmɔn ì yebe n'Baa ya yel bo. Li le tuonl bo ne ni nuunh ní yèke nni iten kí ku nni?» ³³ Ne *Sufmbe ya cienb ye: «Na yé tuonmɔnmɔnl bo ne ti nuunh tí yèke ɣe iten kí ku ɣe. A suke' Uwien ne. Sin yé unil, ne ki taah a'ba ki

teh Uwien.» ³⁴ Ne u ye: «Nì kele' ni'yiko ya gbɔnku ni ki ye ni yé iwien ne. ³⁵ Ti ben ki ye uba ɣa n̄ fre kí ɣmire nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni. Tɔ, Uwien là tɔke' binib bà u'gber nno, u ye bi yé iwien ne. ³⁶ Ne min wà Uwien gènde' nni ki sɔn' nni ní uɣendun wuu ni nno, n len' ki ye n yé u'Bije, ne ni ye n suke' wɔ-ɔɔ? ³⁷ Ma sɔnh n'Baa ya tũon la, la teke nni men kí ji. ³⁸ Ama n sɔnh yè la, na li li teke nni kí ji mɔnɔn la, teke men n sɔnh itũon yà nno kí ji, ɣɔ kí bende mɔnmɔnm̄ kí ye n'Baa te nin nni, ne n'mɔ te nin wɔ.»

³⁹ Nen saan ne bi tí nuunh be n̄ cuo wɔ, ne u ɣmere' bi'nuɔ ni.

⁴⁰ U liebe' ki jon' Suden ya kpenpuol bó, ki tì te San là cin' ki siih binib Uwien ya ñunm nà saan nno. ⁴¹ Ne binib baa' u'saan ki yebe, ki len' ki ye: «San ɣa là tien' yɔkm ya bonn niba, ama u là len' uje wuɔ ya gber tà nno yé imɔn ne.» ⁴² Ne binib teke' Yesu ki jin' ni'saan ki yebe.

Lasaar ya kuum

11 ¹⁻² Uje uba ne là te ki bun, bi yih wɔ Lasaar. U yé Mari nin Mart ya ninje ne. Wɔn nin ben ke là kɔh udu uba ni ne, bi yih wù Betani. Mari nno yé upii wà là taa' Iefina ki wule' Yonbdaan ya tãan bo, ki taa' u'yur ki ɣmijnmire' yè nno ne. ³ Uje nno ya ninsieb nno sɔn' bi tì tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, unil wà a yé wɔ nno bun ne.»

⁴ Yesu cii' ma nno ne ki ye: «Iwien bugben ɣa yé kuum. Ama ì li cè̀re binib n̄ kpieke Uwien ɣɔ kí kpieke wɔn Uwien ya Bije mɔ.»

⁵ Yesu là yé Mart nin u'ninse nin Lasaar ya gber. ⁶ U cii' Lasaar bun ma nno ne u juore' ki tien' u te nà saan nno iwien ile. ⁷ Iwien ile nno gèbre' ne u tɔke' u'panpaankaab ki ye: «Cè̀re men

†**10:22** Ba ɣa yé Sufmbe là kɔn' Uwien ya duku ni ki kuɔn' kù tijɔnkt, ne bi tien' lituɔrl ki liebe' ki mɔnge' kù. Sufmbe ji la jelah kunacunku ki tien nen bó ne.

‡**10:29** Bi kpìe' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni n̄ kele' ki ye: «N'Baa de' nni nà nno yebe ki cɛn' nibonn ke» ne.

tí liebe Sude ya tinfenm bó.»⁸ Ne u'panpaankaab ye: «Cenbaa, na yé iden yie ne Sufmbe là nuunh be ní yèke iten kí ku ñe ni'bó ne a tí liebeh ni'bó-oo?»⁹ Ne u'jiin' be ki ye: «Uwien uba ña te tikur piik nin tule-ee? Unil cuonh uwien ni la, wa ní gbiere, kime uñendun wuu ya wenwenku ne cèreh u lenh.»¹⁰ Ama unil cuonh kuñonku la, u li gbiere ne, kime na wien.»¹¹ Yesu len' nno ki tí gben', ne ki tí ye: «Tí'jo Lasaar gùon'-a, ama n li jo kí tí finde wɔ.»¹² Ne u'panpaankaab ye: «Yonbdaan, u gùon' la, u li faake-a!»

¹³ Yesu là yíe wɔ ní tɔke kí ye Lasaar kpo' ne. Ama u'panpaankaab ben maaleh ki teh u lienh migomònm ya gber ne.¹⁴ Nen saan ne *Yesu ji tɔke' be nì wien ki ye: «Lasaar kpo'-a!¹⁵ U kpo', ma te ni'saan ma nno, ninbi bo ne nì tien' nni uyensonge, kime nen ne li cère ní tùore kí teke nni kí ji. Tí jo men u'bó.»¹⁶ Ne u'panpaankaab ya uba, bi yih wà Toma ki liebe' ki yih wɔ lilebl nno tɔke' bitɔb ki ye: «Cère men tí'mɔ ní jo kí tí kpo nin wɔ.»

Yesu ne yé mimekrm, ki yé limiel

¹⁷ *Yesu tí baa' Betani ya du ni uyo wà nno, ki laa' Lasaar tien' likul ni iwien inan nínɔ.¹⁸ Betani ña fɔke nin Yerusalem. Nì li te ten kònsini uta ne.¹⁹ Nen ne cère' Sufmbe là baa' Mart nin Mari saan, be ní lá suon be bi'ninje ya kuum bo ki yebe.

²⁰ Mart cii' *Yesu we ní, ne u tobreh wɔ usen bó. Ama Mari wɔn juore' ki ke iden ne.²¹ Mart tí tɔke' *Yesu ki ye: «Yonbdaan, a bi te nie saan la, n'ninje ña bi kpo'.»²² Ama n ben ki ye fenfennɔ wuɔ mɔnɔn, a mie' Uwien nibonn nà ke la, u li de ñe nè ne.»²³ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A'ninje li mекре.»²⁴ Ne Mart ye: «N ben ki ye u lá li mекре uwenfɔrke ya daali, lidaali là binib li mекре nno ne.»

²⁵ Ne Yesu ye: «Min ne yé mimekrm ki yé limiel. Unil teke' nni ki jin' la, u kpo' mɔnɔn la, u li fuobe ne.»²⁶ Wà ke fuobe ki teke' nni ki jin' la, wa ní kpo' fiebu. A teke' n len' nà nɔ ki jin-ii?»²⁷ Ne Mart ye: «Hnn, Yonbdaan, n teke' ki jin' ki ye a yé Uwien ya Bije ne, ki yé Uwien ya Nigendke Kristo wà li baa ní uñendun ni nno.»

²⁸ Mart len' nno, ne ki bure' ki tí yin' u'ninse Mari, ki bunbe' ki tɔke' wɔ ki ye: «Cenbaa baa' ní, ki yih ñe.»

²⁹ Mari cii' nno ma nno ne ki pɔk ki fii', ki jon' u'saan.³⁰ *Yesu ña laan kɔn' udu ni, u laan te usen ni, Mart tuobe' wɔ nà saan nno ne.³¹ *Sufmbe bà te iden Mari saan, ki suondeh wɔ nno laa' u pɔk ki fii' ki ñen' saali ma nno ne bi'mɔ paan' u'bo. Bi là maaleh ki teh u joh likul bó ne wɔ ní tí muɔ.

³² Mari tí baa' *Yesu te nà saan uyo wà ki laa' wɔ nno, ne ki gbaan' u'nintuɔli, ki tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, a bi te nie saan la, n'ninje ña bi kpo'.»³³ Yesu laa' u muɔh, ki laa' *Sufmbe bà pe u'bo nno mɔ muɔh ma nno, ne u'yenm saa' ki gbien',³⁴ ne u niire' be ki ye: «Ni sube' wɔ le saan-i?» Ne bi ye: «Yonbdaan, den kí tí liike-a!»

³⁵ Ne saan ne Yesu muɔ'.³⁶ Ne *Sufmbe ye: «Liike men u là yíe wɔ nì tí kpe ma.»

³⁷ Ne bi'ni biba ye: «Wɔn wà là likre' ujuɔn-ii? Wa bi li fre kí cère Lasaar la kpo-oo?»

³⁸ Nen saan ne *Yesu ya yenm tí saa' ki gbien', ne u bure' likul bó. Nì là yé kujululnku ne, ne litenl bi ku'ñɔbu.³⁹ Yesu ye: «Biire men litenl nno.» Uje wà kpo' nno ya ninse Mart tɔke' wɔ ki ye: «Yonbdaan, u lii nuuke'-a! Kime u tien' len iwien inan sɔ.»⁴⁰ Ne *Yesu ye: «Ma tɔke' ñe ki ye a teke' nni ki jin' la, a li le Uwien ñmɔbe ukpieke ma bo-oo?»⁴¹ Nen saan ne bi biire' litenl nno, ne u yaare' ki

¹¹11:17 Liike Matie 27:60.

liike' paaki ki ye: «N'Baa, n faareh ñe nin a cenge' n'bó ma nɔ. ⁴²N ben ki ye uyo ke a cengeh n'bó ne. Ama linigol lie bo ne cère' n len' nno, ñɔ be n teke kí ji kí ye sin ne sɔn' nni ní.» ⁴³U len' nno, ne ki tien' ufaa bo ki ye: «Lasaar, ñe ní!» ⁴⁴Ne uje wà bi yé utenkpii nno ñen' likul ni ní, tikpelcer bie ki tenten' u'nuɔ nin u'taan, kutɔku piibe u'nun bó. Ne Yesu tɔke' be ki ye: «Ñenñen men tikpelcer nno, kí cère wɔ n li joh.»

Bi kpaan' iye be n ku Yesu

(Matie 26:1-5; Mark 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵Sufmbe bà là baa' Mari saan ki laa' Yesu tien' nibonn nà nno, bi'ni bà yebe teke' wɔ ki jin'. ⁴⁶Ama bi'ni biba mɔ jon' *Farisienmbe saan ki tì tɔke' be *Yesu tien' nà nno. ⁴⁷Nen saan ne bitɔtuɔrcienb nin *Farisienmbe nno yin' bi'buur ya cekl yaab ki taan', ne ki tɔke' be ki ye: «Ti li tien mila? Kime uje bugben teh miyɔkm ya bont cɛen ne. ⁴⁸Ti cère' u tuu ki teh nno la, binib ke li teke' wɔ kí ji, ne Erom yaab li baa kí lá bere ti'Wien ya duku, kí gben ti'bol ya nib ke.»

⁴⁹Bi yih bi'ni uba Kayif, wɔn ne là yé bitɔtuɔrcienb ya cien libinl nno, ne u tɔke' bitɔb ki ye: «Na ben niba, ⁵⁰ka ben ki ye ni mɔn unibaab n kpo ti'du ya nib bo ñɔ ti'bol ke la gben-ii?» ⁵¹U len' ma nno, na yé wɔn bugben ya yenm ni ne u len' nno. U là yé bitɔtuɔrcienb ya cien libinl nno ma nno, ne cère' u len' ten uñɔbonsɔknl ki ye *Yesu li kpo bi'bol ya nib ke bo. ⁵²Na yé bi'bol ya nib baba bo ne u li kpo. U li kpo kí taan Uwien ya bumu mùa yere' ni'ke saan nno kí tien be unibaab ne.

⁵³Kí ñe nen daali ne bi sien' ki ye bi li ku Yesu ne. ⁵⁴Nen bo ne *Yesu ña ji cèreh *Sufmbe lenh wɔ. U siere' ni'saan ki bure' udu uba bó, bi yih wù Efrayim, wa fɔke nin kupenpelku, ne wɔn nin u'panpaankaab tì te ni'bó.

⁵⁵Ni là sien' waamu ne be n jele *Sufmbe ya Pak ya nacenku. Ne binib

ñen' idugbaan ni ki baa' Yerusalem ki yebe, be n lá ñen bi'yul bo tijɔknt kí bonde kunacenu nno. ⁵⁶Bi te Uwien ya duku ya luo bo ki nuunh Yesu ma nno ne ki niireh tɔb ki teh: «Ni maaleh mila? U li baa kunacenu kuu bii wa n baa?» ⁵⁷Bitɔtuɔrcienb nin *Farisienmbe là len' ki ye unil ben u te nà saan la, wɔ n wuɔn be, be n jo kí tì cuo wɔ.

Mari fàan' Yesu ya tàan lefina

(Matie 26:6-13; Mark 14:3-9)

12 Ni là sien' iwien iluob ne Sufmbe n jele bi'Pak ya nacenku, ne *Yesu jon' Betani ya du ni. Lasaar wà u là mekre' wɔ nno, kɔh nen ni ne. ²Bi tien' *Yesu tijier ni'saan. Mart ne là gbiinh be tijier nno ne Lasaar mɔ yé bà jinh tijier *Yesu saan nno ya uba. ³Mari taa' lefina uba u te litrjenku, u'daaku faa cɛen, bi yih lefina nno naar, ki lá fanfaan' *Yesu ya tàan, ki taa' u'yur ki ñmĩñmire' yè. Lefina nno ya nu teke' kuduku ke. ⁴Ne *Yesu ya panpaankaab ya uba, bi yih wà Sudas Iskariyɔt, wɔn wà lá li kuɔre Yesu nno ye: ⁵«Be tien' ba n taa lefina nno kí kuɔre kí le iwentun kobiita ya paaku kí taa kí de bijiinb-i?» ⁶Na yé Sudas tɔngeh bijiinb ne. Kime u là yé unasu ne. Wɔn ne ñuuke kiliksɔrk ma nno, u suh bi taah ilike yà ki kpiendeh len nno ne. Nen ne cère' u len' nno. ⁷Ne *Yesu tɔke' Sudas ki ye: «Cère wɔ wɔ n fuore. U taa' lefina wuɔ wɔ n bonde n'subm ne. ⁸Bijiinb li li te ni'saan uyo ke ne; ama min ña n li te ni'saan uyo ke.»

⁹Sufmbe ligol cii' *Yesu te Betani ya du ni, ne ki baa' u'saan. Na yé Yesu baba bo ne bi baa'. Bi nuunh be n le Lasaar wà *Yesu là mekre' wɔ bitenkpiib ni nno mɔ ne. ¹⁰Nen saan ne bitɔtuɔrcienb sien' ki ye bi li ku Lasaar mɔ, ¹¹kime wɔn bo ne *Sufmbe teke' *Yesu ki jin' ki yebe, ka ji pe ben bitɔtuɔrcienb bo.

**Bi kpiekreh Yesu u
tì kòn' Yerusalem ni**

(*Matie 21:1-11; Mark
11:1-11; Luk 19:28-40*)

¹² Kutaaku faa', ne linigocienl là baa' Yerusalem ni lè ní jele kunacenku nno cii' *Yesu we ní, ¹³ ne bi bere' mubiëbisiimu ya fer ki tobreh wò usen bó, ki wuureh ki teh:

«Osana!

Uwien ya mɔnm ní li te wà we ní

Yonbdaan ya yel bo nno bo.

Uwien ya mɔnm ní li te Israyel yaab ya ber bo.»

¹⁴ *Yesu laa' uɔunfanfaan ki jèke' ten ni kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

¹⁵ «*Siyɔn[§] yaabe, la cère men nè ní cuo ne jewaambu.

Liike men, ni'bercien we ní,

ki jeke uɔunfanfaan.»

¹⁶ *Yesu ya panpaankaab ɔa laan là cii' ni'tingi u ya yo. Uwien kpieke' wò uyo wà nno, ne bi tiere' ki ye ni kele' u'bo nno ne *Uwien ya gbɔnku ni, ki bende' ki ye linigol nno tien' wò bi bi li tien wò ma bo ne.

¹⁷ Linigol là là te *Yesu saan lidaali là u là mekre' Lasaar ki yin' wò ki ye wò ní ñe ní likul ni nno, ben ne là tòke' binib tigber nno. ¹⁸ Nen bo ne binib ligol tuobe' wò usen bó, kime' bi là cii' u tien' miyɔkm ya bonn nno ma bo. ¹⁹ Nen saan ne *Fari sienmbe tòkeh tɔb ki teh: «Ni laa'-aa? Ninbi ɔa ji li fre kí tien niba. Uɔendun ya nib ke ji pe wɔn bo ne.»

Grekmbe biba nuunh be ní le Yesu

²⁰ Grekmbe** biba mɔ là baa' Yerusalem kunacenku nno ya yo be ní lá puke Uwien. ²¹ Bi nekn' Filip. U yé

Betsayida ya du wà te Galile ya tinfenm ni nno yò ne, ne ki tòke' wò ki ye: «Ucien, ti yé tí le *Yesu ne.» ²² Ne Filip jon' ki tì tòke' Andre. Ne bi'ke bile jon' ki tì tòke' Yesu. ²³ Ne *Yesu tòke' be ki ye: «Uyo wà Uwien li kpieke Unil ya Bije nno baa' ní ɔɔ. ²⁴ N tòkeh ne imɔn ne, bi bule' mijibim ma kpo' la, mì li juore mi'baba ne. Ama mì kpo' la, mì li pòre kí yebre ne. ²⁵ Wà ke yé wò ní fie u'miel la, wɔn ne li kpo kí juore fenm. Ama wà ke ɔa tɔngɔh u'miel uɔendun wuu ni la, wɔn ne li le limiel là ɔa ɔmɔbe gbenm. ²⁶ Unil yé wò ní sɔn n'tuon la, udaan ní li pe n'bo. N te nà saan la, n'tonsɔnl mɔ li te nen saan ne. Unil sɔnh n'tuon la, n'Baa li kpieke wò.»

Yesu lienh u'kuum bo

²⁷ «Fenfennɔ, n'yenm saa' ki gbien'-a! N li len kí ye ba? N ye: «N'Baa, ñe nni ijend yà we ní nɔ ni-ii?» Ama n baa' nen bo ne ki lá tu' uyo wuu nɔ. ²⁸ N'Baa, wuɔn a'kpieke.»

Nen saan ne unieke uba ñen' paaki bó ní ki ye: «N wuɔn' n'kpieke ɔɔ, ki li liebe kí wuɔn wù mɔ ne.»

²⁹ Linigol là se ni'saan ki cii' unieke nno bó nno, ya biba ye utaa ne dun', ne bitɔb ye Uwien ya tond uba ne len' wò.

³⁰ Ne u ye: «Na yé min bo ne cère' udaan wà len' nɔ len', ninbi bo ne u len'. ³¹ Fenfennɔ wuɔ ne Uwien li bu uɔendun wuu ya nib tibuur. Fenfennɔ ne Uwien li ɔɔre wà yé uɔendun wuu ya cien nno. ³² Min wɔn, uyo wà bi li fin nni paaki bó nno^{††}, ne n li dere binib ke kí nekn n'ba.» ³³ U len' nno ɔɔ wò ní wuɔn u li kpo mikuum mà ya bol ne.

³⁴ Ne linigol nno tòke' wò ki ye: «Ti cii' *Uwien ya gbɔnku ye Uwien ya

§12:15 Bi liebe' ki yih Yerusalem ne Siyɔn.

**12:20 Migbiirm mie ni bi ye *Grekmbe la*, bi niireh bà ɔa yé Sufmbe ne.

††12:32 Bi li fin nni paaki bó nno ya tingi te bolm mile bo ne. Miba si: kí fin uɔɔɔɔɔɔ bo. Mitɔm si: kí dùo paaki u'Baa saan.

Nigendke *Kristo li fuobe uyo ke ne. A tien' mila ki len' ki ye bi li fin Unil ya Bije udəpəpən bo paaki bó? Ʒme yé Unil ya Bije bugben-i?»³⁵ Ne u tək'e' be ki ye: «Kuwenwenku Ʒa ji li wuək'e' ni'ni. Li cuonh men uyo wà kuwenwenku laan te, Ʒo licinñunl la pìln ne. Unil wà ke cuonh licinñunl ni la, wa ben u joh nà bó.³⁶ Kuwenwenku laan te ma nɔ, teke men kù kí ji, Ʒo kí li yé kuwenwenku yaab.»

*Yesu len' nɔ, ne ki ñen' ni'saan ki jende' ki ti bóle'.

Sufmbe Ʒa teke' Yesu ki jin'

³⁷ Nin u là tien' miyɔkm ya bont tù yebe bi'nun ni ma ke nɔ, ba teke' wɔ ki jin'.³⁸ Ba teke' wɔ ki jin' Ʒo *Uwien ya ñobonsoknl Esayi là len' nà nɔ nè ní tien ne. U là ye:

«Yonbdaan, Ʒme tuo' ki teke' ti len' nà nɔ ki jin'-i?

Ʒme bende' a Ʒmɔbe mituɔm ma bo?»

³⁹ Esayi tí là len' nà bo cère' ba li li fre kí teke kí ji. U là ye:

⁴⁰ «Uwien juɔn bi'nun,

ki libe' bi'yenm,

Ʒo bi la lenh,

ki la cii' ni'tingi bi'yenm ni,

ki la lèbre bi'tetem,

Ʒo wɔ ní buu be.»

⁴¹ Esayi là len' nɔ, kime u là laa' *Yesu ya kpíeke ma nɔ ne cère' u len' u'gber.

⁴² Nin nen ke, *Sufmbe ya cienb bà yebe mɔnɔn là teke' *Yesu ki jin'; ama *Farisienmbe bo ne ba len' upaan bo ki ye bi teke' wɔ ki jin'. Bi là fenge' bi li Ʒore be litaanl ya duku ni ne.⁴³ Kime bi yé binib ya kpíekm ki cen' Uwien yaam.

Yesu tək'e' binib tigber tà nɔ ne lá li biin be

⁴⁴ *Yesu len' ufaa bo ki ye: «Wà ke teke' nni ki jin' la, na yé u teke' min baba ne ki jin', u teke' wà sɔn' nni ní nɔ mɔ ki

jin' ne.⁴⁵ Wà ke laa' nni la, u laa' wà sɔn' nni ní nɔ mɔ ne.⁴⁶ Min yé kuwenwenku ne ki baa' uɛndun ni, Ʒo unil wà ke teke' nni ki jin' la, u la juore cinñunl ni.⁴⁷ Unil cii' n'gber, ka bon' tù la, na yé min ne li biin wɔ, kime ma baa' ní lá biin uɛndun ya nib, n baa' ní lá Ʒmien be ne.⁴⁸ Wà ke wie' nni, ka teke' n'gber la, u laa' nibonn nà li biin wɔ. Uwenfɔrke ya daali la, n'gber nɔ ne li biin wɔ,⁴⁹ kime ma təkhe n'bugben ya gber. N'Baa wà sɔn' nni ní nɔ, wɔn ne tək'e' nni n li len ma bo nin n li wɔkn ma bo.⁵⁰ N ben ki ye u'gber dienh binib limiel là Ʒa Ʒmɔbe gbenm ne. Nɔ ne n təkhe tà ke nɔ n təkhe tù n'Baa tək'e' nni tù ma bo ne.»

Yesu sɔkre' u'panpaankaab ya tàan

13 Nì là sɛn' waamu ne *Sufmbe ya Pak ya nacenku ní jele. *Yesu ben ki ye u'yo baa' wɔ ní ñe uɛndun wuu ni, kí liebe u'Baa bó. U là yé u'nib bà te uɛndun ni nɔ. U là yé be ki ti gben' ne.

² *Yesu nin u'panpaankaab là jinh kutaajuɔku ya jier uyo wà nɔ ki laa' usenpol de' Simɔn Iskariyɔt ya bije Sudas iyenmaale Ʒo wɔ ní kuore Yesu.³ Yesu ben ki ye u'Baa de' wɔ mituɔm tibont ke bo, ki ben mɔ ki ye u ñen' ní Uwien saan ne, ki tí liebeh Uwien saan.⁴ Wɔn nin u'panpaankaab ke ki jinh, ne u fii' ki sere', ki gore' u'paaki bó ya lierl ki ble', ki taa' kukpɛlcieku ki gbin' u'ciek ni,⁵ ne ki taa' miñunm ki kuore' kusenku ni, ki cin' ki sɔkreh u'panpaankaab ya tàan^{††}, ki taah u gbin kukpɛlcieku kù nɔ ki Ʒmireh yé.⁶ U tù baa' Simɔn Pier saan, ne u tək'e' wɔ ki ye: «Yonbdaan, sin ní lá sɔkre min ya tàan-ii?»⁷ Ne *Yesu ye: «Fɛnfennɔ Ʒa ní cii n teh nà nɔ ya tingi, ama a lá li cii nè uyo uba ne.»⁸ Ne Pier ye: «Ʒa li li sɔkre n'tàan fiebu.» Ne *Yesu ye: «Ma sɔkre' a'tàan la, Ʒa ní le gbiin n'saan.»⁹ Ne Simɔn

^{††}13:5 Itàan ya sɔkrm là yé liyonbtuonl ne.

Pier ye: «Yonbdaan, nno la, la sòkre n'taan baba. Sòkre n'nuo nin n'yul mo.»
 10 Ne *Yesu ye: «Unil sii' la, wa n' li nu-unh wò n' pòk kí sii kí lere, u li sòkre u'taan baba ne, kime u'gbenent ke wien ne. Ni'mò wien ne, ama na nín yé ni'ke ne wien.»
 11 Kime *Yesu ben udaan wà li kuore wò, nen ne cèrè' u len' ki ye: «Na yé ni'ke ne wien.»

12 To, u sòkre' bi'taan ki tì gben', ki gole' u'lierl nno, ne ki liebe' ki tì kèle', ki niire' be ki ye: «Ni cii' n tien' ne nà nò ya tingi-ii? 13 Ni yih nni ni'Cenbaa nin ni'Yonbdaan ma nò, ni ñmòbe imòn ne, kime n yé wòn ne. 14 Min ni'Yonbdaan nin ni'Cenbaa sòkre' ni'taan ma nò, ni'mò n' li sòkreh ni'tòb ya taan nno. 15 Kime min wuòn' ne ni li teh ma ne, ni'mò n' li teh ni'tòb ten n tien' ne ma nò. 16 N tókeh ne imòn ne, utonsónl ña cen' u'cenbaa, utond mò ña cen' wà sòn' wò. 17 Ni bende' n len' nà nò ya tingi ma nò, ni teh nno la, Uwien ya mòm li te ni'bo ne.

18 «Ma lienh ni'ke bo, min n ben n gènde' binib bà; ama nà kele' *Uwien ya gbónku ni nno li tien ne. Ni kele' ki ye: «Min nin unil wà taakeh ki jinh n'jier ne fii' ki sere' n'bo.» 19 N tóke' ne nibonn nà ña laan tien' ya gber fènfennò, ñò nì lá tien' la, ní bende kí ye «n yé n yé wà» ne^f. 20 N tókeh ne imòn ne, unil teke' n sòn' unil wà la, u teke' min ne. Unil teke' nni la, u teke' wà sòn' nni ní nno ne.»

**Yesu tóke' u'panpaankaab
ki ye bi'ni uba li kuore wò**

(Matie 26:20-25; Mark
14:17-21; Luk 22:21-23)

21 *Yesu len' nno ki tì gben', u'yenn saa' ki gbien', ne u tóke' be ki ye: «N

tókeh ne imòn ne, ni'ni uba li kuore nni.»
 22 Ne u'panpaankaab jìebèh ki likeh tób, ka ben u niireh wà. 23 Bi jinh ma nno, u'panpaankaab ni u yé wà ki gbien' nno ne ke ki buòke wò. 24 Ne Simòn Pier kenbe' wò ki ye wò n' niire *Yesu kí ye u niireh ñme ne? 25 Ne u'panpaanke nno gbien' *Yesu bo, ki niire' wò ki ye: «Yonbdaan, ñme ne?» 26 Ne *Yesu tóke' wò ki ye: «N wóre' kpòno ki se' ki de' wà la^{ss}, wòn nín.» Ne ki wóre' kpòno ki se', ki de' Simòn Iskariyot ya bije Sudas. 27 Sudas teke' kpòno nno uyo wà nno, ne *Satan kòn' u'fèl ni. Ne *Yesu tóke' wò ki ye: «Tien a ye á tien nà nno tonm!»

28 Binib bà ke ki jinh tijier nno ni uba mòmòn ña bende' nà cèrè' *Yesu tóke' wò ki ye nno. 29 Sudas ne ñuuke kiliksòrk ma nno, biba maale' ki ye *Yesu tóke' wò ki ye wò n' jo kí tì de be kunacenku ya bont ne, bii wò n' jo kí tì de bijiinb ne niba. 30 Sudas teke' kpòno nno ma nno ne ki pòk ki ñen' i ya taan bo. Ni là yé kuñonku ne.

**Yesu gbierèh u'panpaankaab
be n' li yé tób**

31 Sudas ñen' uyo wà nno ne *Yesu tóke' be ki ye: «Fènfennò Uwien kpieke' Unil ya Bijè. Wòn bo ne bi li kpieke' Uwien mo. 32 Wòn bo ne bi kpieke' Uwien la, Uwien bugben mò li kpieke' wò. U li kpieke' wò fènfennò ne. 33 N'bumu, ma ji li wuòke ni'saan. Ni li nuun nni, ama n là tóke' *Sufmbe ya cienb nà nno, n ji li tóke' ni'mò nè fènfennò, kí ye: «Na n' fre kí jo n joh nà saan.» 34 N de' ne liwòbfènl ne: «li yé men tób.» N yé ne ma nno, ni'mò n' li yé tób nno. 35 Ni yé tób la, nen ne li cèrè binib ke n' bende kí ye ni yé n'panpaankaab.»

^f13:19 Liike 8:28.

^{ss}13:26 Ki wóre' kpòno ki se' ki de' unil yé kujòtieku ya dièku ne Sufmbe bo.

Yesu tǎke' ki ye Pier li nie kí ye wa ben wǎ

(Matie 26:31-35; Mark
14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶Ne Simǎn Pier niire' wǎ ki ye: «Yonbdaan, a joh lɛ bó?» Ne *Yesu jiin' wǎ ki ye: «N joh nà bó nno ɲa n fre kí paan n'bo fenfennǎ. A lá li paan n'bo uyo uba ne.» ³⁷Ne Pier niire' wǎ ki ye: «Yonbdaan, bɛ bo ne ma n fre kí paan a'bo fenfennǎ? N li tuo kí kpo a'bo-a!» ³⁸Ne *Yesu tǎke' wǎ ki ye: «A li mǎnbe kí tuo kí kpo n'bo-oo? N tǎkeh ɲe imǎn ne, a li nie bolm mita kí ye ɲa ben nni ne kí yaan ukuoje n mu.»

Yesu ne yé usen wǎ joh Uwien saan

14 *Yesu tǎke' u'panpaankaab ki ye: «La cère men ni'yenn n saa. Teke men Uwien kí ji, kí teke n'mǎ kí ji. ²Mifenm yebe n'Baa den. Ma bi yebe la, n bi li tǎke ne kí ye n joh n tì bonde mifenm kí ble ne-ɛɛ? ³N jon' ki tì bonde' mifenm kí ble' ne la, n li liebe ní, kí lá taa ne, ɲo ni'mǎ n tì n li te min te nà saan. ⁴N joh nà bó nno, ni ben ni bó ya sen.» ⁵Ne Toma tǎke' wǎ ki ye: «Yonbdaan, ta ben a joh nà bó, ti li tien mila kí bende ni'bó ya sen-i?» ⁶Ne *Yesu tǎke' wǎ ki ye: «Min ne yé usen wǎ wǎngɛh binib tigbɛmǎnt, ki dienɛ bɛ limiɛl. Uba ɲa n fre kí jo n'Baa saan ka ñen' min saan. ⁷Ni bi ben nni la, ni bi li bende n'Baa mǎ ne. Fenfennǎ ni ben wǎ, ki laa' wǎ m.»

⁸Ne Filip tǎke' wǎ ki ye: «Yonbdaan, wuǎn te a'Baa ne nì li dɛkre tɛ.» ⁹Ne *Yesu tǎke' wǎ ki ye: «Filip, n te ni'saan nì wuǎke' ki kpaan' nǎ, ne ɲa ben nni-ii! Unil wǎ laa' nni la, u laa' n'Baa ne. Bɛ tien' a tǎke' ki ye n wuǎn ne n'Baa?» ¹⁰ɲa teke' ki jin' ki ye n te nin n'Baa ne, ne n'Baa mǎ te nin nni-ii? N tǎkeh ne tigber

tà nǎ ɲa yé n'bugben yaar. N'Baa wǎ te nin nni nno ne sǎnh u'tùon.

¹¹«Teke men kí ji kí ye n te nin n'Baa ne, ne n'Baa mǎ te nin nni. Na teke' n'gber kí jin' la, teke nni men kí ji miyǎkm ya bont nno bo. ¹²N tǎkeh ne imǎn ne, unil wǎ ke teke' nni kí jin' la, u li sǎn itùon yǎ n sǎn' yé nǎ. U li sǎn itùon yǎ yebe nin n sǎn' yǎ nǎ mǎnǎn, kime n joh n'Baa bó ne. ¹³Ni mie' nà ke n'yel bo la, n li tien nɛ, ɲo bɛ n kpiɛke n'Baa min u'bije bo. ¹⁴Ni mie' nni *nà ke n'yel bo la, n li tien nɛ.»

Uwien li sǎn Utotorl uba ní

¹⁵Ni yé nni la, ni li boh n'wǎb ne, ¹⁶ne n li gbáan n'Baa wǎ n de ne Utotortǎ wǎ n li te ni'saan uyo ke. ¹⁷U yé *Mifuoñaanm ne, kí ye tigbɛmǎnt ya daan. Uɲɛndun ya nib ɲa n fre kí teke mɛ, kime ba lenɛh mɛ, ka ben mɛ mǎ. Ama Ninbi wǎn, ni ben mɛ; mì te ni'saan, kí li te ni'ni mǎ.

¹⁸Ma n cère ne ní li te ten mutenkpi-ibumu. N li liebe ní ni'saan. ¹⁹Ni sien' waamu, uɲɛndun ya nib ɲa ji li lɛ nni, ama ninbi li lɛ nni, kime n fuobe, ne ni'mǎ li fuobe. ²⁰Ni'daali baa' la, ni li bende kí ye min nin n'Baa taan' kí yé uni-baab ne, ne ninbi nin min mǎ taan' kí yé uni-baab.

²¹«Unil wǎ yé nni si: wǎ ben n'wǎb kí boh yé ne. N'Baa li yé unil wǎ yé nni, ne n'mǎ li yé udaan, kí cère udaan n bende nni.»

²²Ne Sudastǎ, wǎ ɲa yé Sudas Iskariyǎt nno niire' wǎ ki ye: «Yonbdaan, bɛ bo ne a li cère tinbi n bende ɲe, ka n cère uɲɛndun ya nib n bende ɲe?» ²³Ne *Yesu jiin' wǎ ki ye: «Wǎ yé nni la, u li boh n'gber ne, n'Baa li yé wǎ, ne ti li baa u'saan, kí li kǎh u'saan. ²⁴Wǎ ɲa yé nni la, wa n li boh n'gber. Ni cengeh tigber tà nǎ ɲa yé n'yaar, tǎ yé n'Baa wǎ sǎn' nni ní nno yaar ne.

*14:14 Bi kpiɛ' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni nni ɲa te tu'ni.

²⁵ «N laan bié ki te ní'saan ma nno ne ki tóke' ne tigber tuu no. ²⁶ Ama *Mifuoñaanm mà yé Utotorl nno, n'Baa li sɔn mè ní n'yel bo. Men ne li wɔkn ne ní'ke, kí tiere ne n tóke' ne tigber tà nno.

²⁷ «Li te men uyenduɔn ni. N dienh ne n nɔmbe uyenduɔn wà nno ne; ma dienh ne wù ten uɔndun ya nib dienh ma bo. La cère men ní'yenm ní saa, ki la sen jewaambu. ²⁸ Ni cii' n tóke' ne ki ye n li jo kí liebe ní ní'saan. Ni yíe nni la, n joh n'Baa saan ma nno ni bi li nɔmbe uyensonge ne, kime n'Baa cɛn' nni. ²⁹ N tókeh ne nibonn ná ɔa laan tien' ya gber fenfennɔ, ɔɔ ní lá tien' la, ní teke kí ji ne. ³⁰ Ma ji li tóke ne tigber nè ní wuɔke, kime uɔndun wuu ya cien we ní, wa ní fre kí tien nni niba. ³¹ Ama ní kpe uɔndun ya nib ní bende kí ye n yíe n'Baa, ne ki teh u tóke' nni ma bo. «Fii men tí jo.»

Yesu ne yé busumɔnbu

15 «Min ne yé busumɔnbu† ne n'Baa yé ukpaal wà tũreɔh busubu nno. ² Isigben yà ke te n'bo ka lùonh nno, u li ge yì kí wié ne. Ama isigben yà ke lùonh nno, u li kpekpere kí tũre yì, ne yì ní tũre kí lùon. ³ N tóke' ne tigber tà nɔ tũre' ní'tetem ɔɔ. ⁴ Li te men nin nni, ten n te nin ne ma. Usigben te u'ba, ka tuuke busubu bo la, wà ní fre kí lùon. Nno ne ní'mɔ ɔa te nin nni la, na ní fre kí tien bonn.

⁵ «Min ne yé busubu, ne ninbi yé isigben. Unil wà ke te nin nni, n'mɔ te nin udaan la, u li te ten usigben wà lùonh ki gbiekeh ne. Na te nin nni la, na ní fre kí tien bonn. ⁶ Unil wà ɔa te nin nni la, bi li jende wɔ kí tì wié ne wɔ ní kuore ten usigben wà ɔa tuuke subu bo. Isigben yà kuore' la, bi gèndeh yì ki kpiendeh umu ni ne ì wih. ⁷ Ni te nin nni, ki nɔmbe n'gber ní'fèl ni, ki mie' Uwien ni yíe ná la, u li de ne nè ne. ⁸ Ni yé n'panpaakaab,

ki te ten isigben yà lùonh ki gbiekeh la, nen ne kpiekreh n'Baa. ⁹ N'Baa yíe nni ma nno ne n'mɔ yíe ne. Li te men n'yíem ni. ¹⁰ N boh n'Baa ya wɔb, ne ki te u'yíem ni. Ní'mɔ boh n ya wɔb la, ní'mɔ li te n'yíem ni ne.

¹¹ «N tóke' ne nen ke ɔɔ ní li nɔmbe uyensonge wà n nɔmbe wù nno ne; ɔɔ ní'yenm ní li sɔnge kí tì gben. ¹² N yíe ní li teh ná si: li yíe men tɔb ten n yíe ne ma bo. ¹³ Nil ɔa nɔmbe yíem ki cɛn' wà li tuo kí kpo u'jɔtieb bo. ¹⁴ Ni teh n tóke' ne ná la, ni yé n'jɔtieb ne. ¹⁵ Ma ji li yih ne n'tonsɔnb; n li yih ne n'jɔtieb ne, kime utonsɔnl ɔa ben u'cɛnbaa ya gber ke; ama min tóke' ne tigber tà ke n cii' tũ n'Baa saan nno. ¹⁶ Na yé ninbi ne gènde' nni, min ne gènde' ne, kí de' ne lituonl kí ye ní li joh, kí li te ten isigben yà lùonh isibii yà li tuu ki te. Nen bo, ni mie' n'Baa nibonn ná ke n'yel bo la, u li de ne nè ne. ¹⁷ N yíe ni li teh ná si: ní li yíe tɔb ne.»

Uɔndun ya nib li nen Yesu nin u'yaab

¹⁸ «Uɔndun ya nib nen ne la, ní li ben kí ye bi kpie' ki nende' min ne. ¹⁹ Ni bi yé uɔndun yaab la, uɔndun yaab bi li yíe ne ne, kime uɔndun ya nib yíe bi'yaab ne. Ama ninbi ɔa yé uɔndun yaab. N ñen' ne uɔndun ya nib ni ma nno ne cère' bi nen ne. ²⁰ Li tien men n là tóke' ne ná ki ye: «Utonsɔnl ɔa cɛn' u'cɛnbaa nno.» Bi jènde' min la, bi li jènde ní'mɔ ne. Bi tuo' n'gber la, bi li tuo ní'mɔ yaar ne. ²¹ Min bo ne bi li tien ne nen ke, kime ba ben wà sɔn' nni ní. ²² Ma bi baa' kí lá tóke' be n'gber la, uba ɔa bi li biin be kí ye bi tien' ibiere, ama fenfennɔ, ba ji li fre kí dule niba bo kí ye ba tien' biere. ²³ Unil nen nni la, u nen n'Baa mɔ ne. ²⁴ Ma bi sɔn' yɔkm ya tũon yà nisaal ɔa laan sɔn' yè bi laa' la, uba ɔa bi li biin be kí ye bi tien' biere. Ama fenfennɔ bi laa' yè ne ki nen min nin n'Baa ke. ²⁵ Ama nen ke tien' ɔa

†15:1 Busubu nno yé tisir tà bi taah tu'bii ki ɔeh fen nno ne.

nè ñ cèrè nà kele' bi'yiko ya gbɔnku ɛ̃ni nno nè ñ tien ne. Nì kele' ki ye: «Bi nen nni ne ka ɣmɔbe bi nen nni bà bo.»

²⁶«Tɔ, n'Baa li cèrè ñ sɔn Utotorl ní. U yé *Mifuoñaanm ne, ki yé tigbemɔnt ya daan, ki ñen' ní n'Baa saan. Mì lá baa' uyo wà la, mì li kun n'bo imɔn. ²⁷Ni'mɔ li kun n'bo imɔn, kime ni te n'saan haali n'tuonl ya cincinyo ne.»

16 «N tɔke' ne nen ke ɣɔ nì lá tien' la, ni la wíe ni'tekjim ne. ²Bi li ɣɔre ne itáan ya dur ni. Uyo uba mɔnɔn we ní, unil ku' ne la, u li maaleh ki teh u tien' lituɔrl ne ki de' Uwien. ³Ba bende' n'Baa yé udaan wà, ka bende' n'mɔ yé udaan wà, nen ne li cèrè be ñ tien' ne nno. ⁴N tɔke' ne bi lá li tien' ne ma bo, ɣɔ u ya yo lá baa' la, ní li tien kí ye n là tɔke' ne nè ɣɔ.»

Mifuoñaanm ya tuonl

«Ma là tɔke' ne tù n'tuonl ya cincinyo, kime min nin ninbi ne là te. ⁵Ama fenfennɔ, n liebeh wà sɔn' nni ní nno saan ne, ne ni'ni uba ɣa niire' nni n joh nà bo-a?» ⁶Kime n len' ki ye n li bure kí cèrè ne ma nno ne ni'yenm saa' ki gbien'. ⁷Ama n tɔkeh ne imɔn ne, n jon' ne la, nì li mɔn ni'bo, kime ma jon' la, Utotorl nno ɣa ñ baa ní. N jon' la, n li sɔn wɔ ní ni'saan. ⁸U lá baa' la, u li cèrè uɣendun ya nib ñ bende kí ye bi yé bibierdenb, kí cèrè be ñ bende kí ye Uwien cuube, kí bende kí ye Uwien li bu be tibuur. ⁹U li cèrè be ñ bende kí ye bi yé bibierdenb, kime ba teke' nni ki jin'. ¹⁰U li cèrè be ñ bende kí ye Uwien cuube, kime n li jo n'Baa saan, ne na ji li le nni. ¹¹U li cèrè be ñ bende kí ye bi li bu be tibuur, kime Uwien bun' uɣendun wuu ya cien tibuur ɣɔ.

¹²«N bie ki ɣmɔbe tigber tù yebe ñ tɔke ne, ama tù li kpieke nin ne fenfennɔ.

¹³Uyo wà *Mifuoñaanm lá li baa nno; men mà yé tigbemɔnt ya daan nno; mì li pekre ne tigbemɔnt ya sen ke ni. Ma ñ tɔke mi'bugben ya gber, ama mì cii' tà nno, tun ne mì li tɔke ne. Mì li tɔke ne nà lá li tien' ya gber mɔ. ¹⁴Mì li kpieke nni, kime mì li taa n ya gber ne kí tɔke ne. ¹⁵N'Baa ya bont ke yé n'yaar ne, nen ne cèrè' n ye mì li taa n ya gber ne kí tɔke ne.»

Ni'yensaa li kpende uyensonge

¹⁶«Nì sien' waamu, na ji li le nni, nì pukn' waamu la, ni li le nni.»

¹⁷Ne u'panpaankaab biba niireh tɔb ki teh: «U len' nà nɔ ya tingi si ba? U ye nì sien' waamu, ta ji li le wɔ, nì pukn' waamu la, ti li le wɔ, ki ye u joh u'Baa bó! ¹⁸Ne ki tí ye «U yih ba waamu?» Ta ben u ye wɔ ñ ye bà?»

¹⁹*Yesu bende' bi yíe be ñ niire wɔ iniire, ne u tɔke' be ki ye: «Ni niireh tɔb n len' ma ki ye: «nì sien' waamu, na ji li le nni, nì pukn' waamu la, ni li le nni nno ya tingi ne-a?» ²⁰N tɔkeh ne imɔn ne, ninbi li muɔ kí kpiende, ne uɣendun ya nib li pokn. Ninbi ya yenm li saa, ama ni'yensaa nno lá li kpende uyensonge. ²¹Upii benh nin timer la, u te uyensaa ni ne u'merwien bo. Ama u tì maa' ki gben' la, uyensonge li cèrè wa ji li tiere imerwien nno bó, kime unifaan kɔn' uɣendun ni. ²²Nì te nno ne ni'mɔ bo; fenfennɔ, ni te uyensaa ni ne. Ama n lá li liebe kí le ne, ne ní li te uyensonge ni. Uba ɣa ñ fre kí ñen ni'yensonge nno ni'fèl ni.

²³«Nen daali na ji li niire nni bonn niba bó. N tɔkeh ne imɔn ne, ni mie' n'Baa nibonn n'yel bo la, u li de ne nè ne. ²⁴Na laan mie' bonn n'yel bo haali nin fenfennɔ. Mie men, ní li le ɣɔ kí le uyensonge kí tì gben.»

^{15:25} Bi ye bi'yiko ya gbɔnku la, bi niireh Uwien ya Jɔtiekpaaku ya gbɔnku ne. Liike 10:34.

Yesu faake' nin uɣendun

²⁵ «N tɔke' ne ni'ke mikpenjenm ni ne. Uyo uba we ní ma ji li pɔ kpenjenm kí tɔke ne gber. Ama n li tɔke ne n'Baa ya gber nè ní li wien ne. ²⁶ Ní'daali ni li mie n'Baa tibont n'yel bo. Ma tɔkeh ne ki teh min ne li mie n'Baa kí de ne, ²⁷ kime n'Baa bugben ne yíe ne, ni yíe nni, ki teke' ki jin' ki ye n ñen' ní wɔn saan ma nno bo. ²⁸ Tɔ, n ñen' n'Baa saan ne ki baa' uɣendun ni, n tí li ñe uɣendun ni kí liebe n'Baa bó.»

²⁹ Ne u'panpaankaab tɔke' wɔ ki ye: «A laa'-aa! Fenfennɔ a ji lienh nì wien ne, ɣa ji pɔh kpenjenm. ³⁰ Fenfennɔ ti bende' ki ye a ben tibont ke, ɣa nuunh nil ní niire ɣe niire kí yaan á bende u ye wɔ ní niire kí ye bà; nen ne cère' ti teke' ki jin' ki ye a ñen' ní Uwien saan ne.» ³¹ Ne *Yesu niire' be ki ye: «Ní teke' ki jin' fenfennɔ wuɔ nɔ-ɔɔ? ³² Tɔ, uyo uba we ní, ki lí baa'-a, ni'ke li yere wà ke ní taa u ya bó kí cère nni n'baba; ama ma te n'baba, kime n'Baa te nin nni. ³³ N tɔke' ne tigber tuu nɔ ɣɔ ni te nin nni ma nno, ní li te uyenduɔn ni ne. Uɣendun wuu ni, ni te ijend ni ne, ama li co men ni'ba, kime n faake' nin uɣendun ki gben' u'tuɔm ɣɔ.»

Yesu kàareh Uwien

17 Tɔ, *Yesu len' nno ki gben', ne ki yaare' ki liike' paaki bó, ki ye: «N'Baa, uyo baa', wuɔn a'Bije ya kpieke, ɣɔ a'Bije mɔ ní wuɔn a'kpieke. ² A de' wɔ mituɔm unisaal ke bo ɣɔ wɔ ní taa limiel là ɣa ɣmɔbe gbenm kí de a de' wɔ binib bà nno ke ne. ³ Limiel là ɣa ɣmɔbe gbenm si ben ní bende kí ye sin baba ne yé Uwien imɔn, kí bende *Yesu Kristo wà a sɔn' wɔ ní nno mɔ. ⁴ Min wuɔn' a'kpieke kitink bo, ki sɔn' a de' nni lituonl là ní sɔn nno ki gben'. ⁵ N'Baa, fenfennɔ, kpieke nni a'saan. De nni ukpieke wà n là ɣmɔbe wù a'saan ki laa' uɣendun ɣa laan te nno.

⁶ «N cère' binib bà a gènde' be uɣendun ya nib ni, ki de' nni nno bende' a yé udaan wà. Bi là yé a'yaab ne, ne a taa' be ki de' nni, ne bi boh a'gber. ⁷ Fenfennɔ, bi bende' ki ye a de' nni nibonn nà ke nno ñen' a'saan ne, ⁸ kime n tɔke' be a tɔke' nni tigber tà nno, ne bi teke' tù, ki mɔnbe ki bende' ki ye n ñen' ní a'saan ne, ki teke' ki jin' ki ye sin ne sɔn' nni ní.

⁹ «N kàareh ɣe ki dienh ben ne. Ma kàareh ɣe ki dienh uɣendun ya nib. Ama n kàareh ɣe ki dienh binib bà a de' nni be nno ne, kime bi yé a'yaab ne. ¹⁰ Nà ke yé n'yaann yé a'yaann ne, ne nà ke mɔ yé a'yaann yé n'yaann ne. Ben ne cèreh binib lenh n'kpieke. ¹¹ Ma ji li te uɣendun ni, ben ne li te uɣendun ni; min we ní a'saan ne. N'Baa uñaan, a de' nni a'yel là nno, cère liyel bugben ya tuɔm ní li gu be, be ní li yé unibaab ten min nin sin yé unibaab ma bo. ¹² N là te bi'saan uyo wà nno, n là gu be nin a'yel là a de' nni nno ya tuɔm ne. N guure' be, ne nì kpaan' wà ní kpo kí juore fenm nno baba ɣa ní la, bi'ni uba ɣa kpo' ki juore' fenm. U kpo' ki juore' fenm ɣɔ nà kele' a'gbɔnku ni nno nè ní tien ne. ¹³ Fenfennɔ, n we ní a'saan ne. N laan te uɣendun ni ma nno ne ki lienh nno, ɣɔ be ní li ɣmɔbe uyensɔnge wà n ɣmɔbe wù nno kí tí gben. ¹⁴ N tɔke' be a'gber, ne ɣendun ya nib nende' be, kime ba yé ɣendun yaab, ten n'mɔ ɣa yé ɣendun yɔ ma. ¹⁵ Ma kàareh ɣe ki teh á ñen be uɣendun ni, ama n kàareh ɣe ki teh a la cère usenpol ubiero ne ní tien be niba. ¹⁶ Ba yé ɣendun yaab ten n'mɔ ɣa yé ɣendun yɔ ma. ¹⁷ Cère ben li cinbe ki yé a'yaab tigbemɔnt bo. A'gber ne yé tigbemɔnt nno. ¹⁸ A sɔn' nni ní uɣendun ni ma nno, ne n'mɔ sɔn' ben uɣendun ni. ¹⁹ Ben bo ne n taa' n'ba ki de' ɣe, ɣɔ bi'mɔ ní li cinbe ki yé a'yaab tigbemɔnt bo.

²⁰ «Ma kàareh ɣe ki dienh ben baba, n kàareh ɣe ki dienh binib bà bi li tɔke be n'gber be ní teke nni kí ji nno mɔ ne. ²¹ N kàareh ɣe ɣɔ bi'ke ní taan kí li yé uni-

baab ne. Ten sin n'Baa a te nin nni ma n'mo te nin ne nno, cere bi'mo ni li te nin te, ho ugendun ya nib ni teke ki ji ki ye sin ne son' nni ni. ²² A de' nni ukpieke wa nno, n'mo de' be wu, ho be ni taan ki li ye unibaab ten min nin sin ye unibaab ma, ²³ kime n te nin be, ne a'mo te nin nni. Nno ne bi taan' ki ye unibaab ki ti gben', ho ugendun ya nib ni bende ki ye sin ne son' nni ni, ki bende ki ye a yie be ten a yie nni ma bo. ²⁴ N'Baa, a de' nni binib ba nno, n yie ni te na saan la, bi'mo ni li te nin nni ne, ki le a de' nni ukpieke wa nno, kime a yie nni ki laa' na laan nen' ugendun. ²⁵ N'Baa ugbemondaan, ugendun ya nib na ben ne, ama min ben ne. Ne bie no mo ben ki ye sin ne son' nni ni. ²⁶ N cere' bi bende' a ye udaan wa, ki li liebe ki cere be ni bende ne, ho a yie nni miyem ma nno ni li te bi'ni, ho n'mo ni li te nin be.»

Yesu ya cuom

(*Matie 26:47-56; Mark 14:43-50; Luk 22:47-53*)

18 *Yesu len' nno ki ti gben', ne won nin u'panpaankaab bure' ki ti puore' kubunbunku kua bi yih ku Sedron nno. Isiin ya kpaabu buba te ni'saan, ne won nin u'panpaankaab kon' bu'ni. ² Sudas, wa kuore' *Yesu nno, mo ben ni'saan, kime *Yesu nin u'panpaankaab la sbe ki taakeh ne. ³ Ne Sudas taa' Erom ya sojacekl liba nin Uwen ya duku ya guguurb ba bitotwarcienb nin *Farisienmbe son' be nno, bi joh ni'saan ki tuke ifr nin imonafin nin tijekonwent. ⁴ *Yesu ben na ke li tu wo ma nno, ne ki tuobe' be usen bo, ki niire' be ki ye: «Ni nuunh nme?» ⁵ Ne bi ye: «Ti nuunh Nasaret ya *Yesu ne.» Ne u ye: «Min so.» Sudas wa kuore' wo nno mo te bi'ni. ⁶ U len' ki ye won so ma nno, ne bi sulnh puoli bo ki luh. ⁷ *Yesu ti niire' be ki ye: «Ni nuunh nme?» Ne bi ye: «Ti nuunh Nasaret ya

*Yesu ne.» ⁸ Ne u ye: «N take' ne ki ye min so no. Ni nuunh min ne la, cere men bie be ni li joh.» ⁹ U len' nno ho u la len' tigber ta nno tu ni tien ne. U la len' ki ye: «N'Baa a de' nni binib ba nno, ma cere' uba monon bole'.»

¹⁰ To, Simon Pier nmobe kijusiek, ne ki nere' ki ge' ki paare' bitotwarcienb ya cien ya tonsoln uba ya najietubl. Bi yih utonsoln nno Malku ne. ¹¹ Ne *Yesu take' Pier ki ye: «Jiin a'jusiek ki con ki tuoku ni. N'Baa sien' ki ye ni ji ijend ya nno n la ji ye-ee?»

Bi tuke' Yesu ki jon' Anni saan

¹² Sojacekl nno nin li'cien nin Sufmbe ya guguurb nno cuo' *Yesu ki lole' u'nuo, ¹³ ne ki kpie' ki tuke' wo ki jon' Anni saan. Anni ye Kayif ya cuje ne. Kayif ne la ye bitotwarcienb ya cien libinl nno. ¹⁴ Won Kayif ne la take' *Sufmbe ya cienb ki ye ni mon unibaab ni kpo bi'du ya nib bo nno.

Pier nie' ki ye wa ben Yesu

(*Matie 26:69-70; Mark 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Bi tuke' *Yesu ki joh ma nno, ne Simon Pier nin *Yesu ya panpaanketo uba pe u'bo. Bitotwarcienb ya cien ben *Yesu ya panpaanketo bugben. Nen bo ne u paan' *Yesu bo ki kon' bitotwarcienb ya cien nno den uluo bo. ¹⁶ Ama Pier won juore' ki se saali ne bunaobu saan. Ne upanpaanketo wa bitotwarcienb ya cien ben wo nno jon' ki ti laa' upiitonsoln wa gu bunaobu nno, ne ki cere' Pier kon'. ¹⁷ Ne upii nno niire' Pier ki ye: «Sin, a'mo na lii ye uje wu ya panpaankaab ya uba-aa?» Ne u jiin' wo ki ye: «Ma ye u'panpaanke.»

¹⁸ Tiwor la te, ne bitotwarcienb ya cien ya tonsoln nin biguguurb sere' umu, ki lokreh. Ne Pier mo te bi'saan ki lokreh.

Bitɔtuɔrcienb ya cien niire' Yesu iniire

(Matie 26:59-66; Mark
14:55-64; Luk 22:66-71)

¹⁹ Bitɔtuɔrcienb ya cien niire' *Yesu iniire u'panpaankaab bo nin u wɔknh mi-wɔknm ma nno bo. ²⁰ Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «N len' binib ke ya nun bó ne, ki wɔkn' uyo ke ni'táan ya dur ni nin Uwien ya duku ya luo bo, *Sufmbe ke taakeh ná saan. Ma len' gber tuba bɔlm ni. ²¹ Be tien' a niireh min-i? Niire binib bà cenge' n'gber n tɔke' be ki ye bà. Ben ben n tɔke' be ki ye bà mɔnmɔnm.»

²² *Yesu len' nno ma nno, ki laa' biguguurb ya uba se ki neke wɔ, ne ki kpɔbe' wɔ utenpe, ki niire' wɔ ki ye: «A jiiindeh bitɔtuɔrcienb ya cien ne no nno-ɔɔ?» ²³ Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «N len' ni bre ne la, wuɔn ná cère' ni bre; ne n tí len' ni mɔn ne la, be tien' a ñih nni?»

²⁴ Nen saan ne Anni cère' bi taa' *Yesu ki jon' bitɔtuɔrcienb ya cien Kayif saan u'nuɔ juore' ki lùo.

Pier tí nie' ki ye wa ben Yesu

(Matie 26:71-75; Mark
14:69-72; Luk 22:58-62)

²⁵ Simɔn Pier se ki lokreh umu, ne bi niire' wɔ ki ye: «Sin, a'mɔ ná lii yé u'-panpaankaab ya uba-aa?» Ne u nie' ki ye: «Ma yé u'panpaanke.» ²⁶ Ne bitɔtuɔrcienb ya cien ya tonsɔnb ya uba, wà Pier bi ge' ki paare' u'tubl nno ya den yɔ uba tɔke' Pier ki ye: «Ma bi laa' ñe u'saan buk-pàabu nno ni-ii?» ²⁷ Ne Pier tí nie' ki ye wa ben Yesu. Ne ukuoje pɔk ki muo' i ya táan bo.

Bi taa' Yesu ki jon' Pilat saan

(Matie 27:1-2, 11-14;
Mark 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Nen saan ne bi taa' *Yesu ki ñen' Kayif den, ki jon' udu nno ya gobina den, bi yih wɔ Pilat. Ni là yé kutenɲesɔnsɔnku ne. *Sufmbe ya cienb ña là yé be ní kuɔn bi'ba jɔknt ñɔ kí fre kí jele bi'Pak ya nacenku ne. Nen ne cère' ba tuo' ki kɔn' Pilat den^f. ²⁹ Nen bo ne Pilat ñen' saali bi'saan, ki niire' be ki ye: «Uje wuɔ tien' ba ni bi-indeh wɔ?» ³⁰ Ne bi jiiin' wɔ ki ye: «Wa bi yé nibierɔ la, ta bi cuo' wɔ ki ñukn' ñe.»

³¹ Ne Pilat ye: «Ninbi bugben, taa wɔ men kí tí bu wɔ ni'yiko ye ma bo.» Ne bi ye: «Tinbi Sufmbe ña ñmɔbe sen tí ku nil.»

³² Bi len' ná no ne wuɔn' ki ye *Yesu là len' ná ki tɔke' binib, u li kpo mikuum mà ya bol nno ne ní tien. ³³ Pilat tí liebe' ki kɔn' tibuur ya duku ni, ki yin' *Yesu ki lá niire' wɔ ki ye: «Sin, a yé *Sufmbe ya ber ne-εε?» ³⁴ Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «A len' ná no, a maale' a'ba ne bii bi tɔke' ñe ne ki ye n yé *Sufmbe ya ber-i?» ³⁵ Ne Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Min ña yé Suf-a! A'bol ya nib nin bitɔtuɔrcienb ne taa' ñe ki ñukn' nni. A tien' be ne?» ³⁶ Ne *Yesu ye: «N'bel ña yé uɲendun wuu ni ya bel. N'bel bi yé uɲendun wuu ni ya bel la, n'nib bi li kɔn' tijeer ñɔ *Sufmbe ya cienb la fre kí cuo' nni. Ama fenfennɔ, n'bel ña nín te nie saan.» ³⁷ Ne Pilat tɔke' wɔ ki ye: «Nen men la, a yé uber ne-a!» Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «Sin ne ye n yé uber. N baa' uɲendun wuu ni ní lá tɔke' binib tigbemɔnt ne. Nen bo ne bi maa' nni. Unil wà ke pe tigberemɔnt bo ne cengeh n'bó.» ³⁸ Ne Pilat niire' wɔ ki ye: «Tigbemɔnt si ba?»

^f18:28 Sufmbe kɔn' bà ña yé Sufmbe den la, bi saa' bi'yiko ne, ki kuɔn' bi'ba tijɔknt kí tí kpaan uyo uba.

**Bi bun' Yesu tibuur
ki ye u kpe mikuum**

(Matie 27:15-31; Mark
15:6-20; Luk 23:13-25)

Pilat len' nno ma nno ne ki tí ñen'
*Sufmbe bó, ki tí tóke' be ki ye: «Min ña
laa' u'biil. ³⁹ Ama binl ke binl ni'Pak ya
nacenku ya yo la, n tuu ki ñendeh lipekl
ya nil uba ne ki wienh. Nen bo, ni yie
ní taa *Sufmbe ya ber nno ne kí wie-ee?»
⁴⁰ Ne bi wuure' ki ye: «La wie wón, wie
Barabas.» Barabas nno là yé unil wà yie'
Erom yaab ya ñobu bó ne.

19 Nen saan ne Pilat cère' bi taa'
*Yesu ki ñi' wò inalebe. ² So-
jambe taa' ikonkon ki lónlón' uyukpekie
ki kpele' u'yul, ki taa' kuliermónmónku
kuba ki goln' wò, ³ ne ki nekndeh wò ki
tókeh wò ki teh: «Sufmbe ya berò, ti fuon-
deh ñe-a!» Ne ki kpòbreh wò itenpe.

⁴ Ne Pilat tí ñen' saali, ki tóke' *Sufmbe
ki ye: «N li taa wò kí ñen ní saali
ni'saan ñò ní bende kí ye ma laa' u'biil.»

⁵ Nen saan ne *Yesu ñen' ní saali ki kpie
ikonkon ya yukpekie, ki guo kuliermón-
mónku nno. Ne Pilat tóke' be ki ye: «Uje
bugben sò.»

⁶ Ama bitòtuòrcienb nin biguguurb laa'
wò ma nno ne ki wuureh ki teh: «Kpe wò
udòpònpòn bo! Kpe wò udòpònpòn bo!»
Ne Pilat tóke' be ki ye: «Ni'bugben ní taa
wò kí tí kpe wò udòpònpòn bo, kime min
ña laa' u bií' nà nì kpe kuum.» ⁷ Ne bi
tóke' wò ki ye: «Tinbi ñmòbe yiko uba ne,
ne yiko nno bo, u kpe mikuum ne, kime
u taa' u'ba ki tien' Uwien ya Bijé ne.»

⁸ Pilat cii' bi ye *Yesu taa' u'ba ki tien'
Uwien ya Bijé ma nno, ne bujewanbu
tùòre' ki cuo' wò cèen. ⁹ Ne u tí liebe' ki
kòn' tibuur ya duku nno ni ki tí niire'
*Yesu ki ye: «Sin, a yé le bó yò ne?» Ama
*Yesu ña jiiin' wò. ¹⁰ Ne Pilat tóke' wò ki
ye: «Ija gereh min ne-ee? Ija ben ki ye

n ñmòbe mituòm ní wie ñe bii ní kpe ñe
udòpònpòn bo-oo?» ¹¹ Ne *Yesu tóke' wò
ki ye: «Uwien de' ñe mituòm mà nno baba
ña ní la, ña ñmòbe tuòm miba n'bo. Nen
bo ne unil wà taa' nni ki ñukn' ñe nno ya
biil cen' a'yaal.»

¹² Nen saan ne Pilat nuunh u li tien ma
kí wie Yesu, ama *Sufmbe wuureh ne ki
teh: «A wie' wò la, ña ji yé ubercien Sesa[§]
ya jò, kime unil wà ke yih u'ba uber la, u
yé Sesa ya nennend ne.»

¹³ Pilat cii' bi len' nno ma nno, ne ki
tí ñen' *Yesu saali, ne ki kèle' tibuur ya
biek bo, bi yih libùol là «Iten ya benben
nno.» *Sufmbe ya lenm ni, bi yih ni'saan
ki teh «Gabata» ne. ¹⁴ Nì là yé lidaali là
*Sufmbe bondeh bi'Pak ya nacenku nno
ne, ki tuo liwenyul ya yo, ne Pilat tóke'
be ki ye: «Ni'ber sò.» ¹⁵ Ne bi wuure' ki
ye: «U kpe mikuum ne! U kpe mikuum
ne! Kpe wò udòpònpòn bo!» Ne Pilat ni-
ire' be ki ye: «N kpe ni'ber udòpònpòn bo-
oo?» Ne bitòtuòrcienb jiiin' wò ki ye: «Ta
ñmòbe bertò ki kende' ubercien Sesa bo.»
¹⁶ Nen saan ne Pilat taa' *Yesu ki ñukn'
be be ní tí kpe wò udòpònpòn bo. Ne bi
taa' wò ki bure'.

Bi kpe' Yesu udòpònpòn bo

(Matie 27:32-44; Mark
15:21-32; Luk 23:26-43)

¹⁷ *Yesu bugben tuke u'dòpònpòn ki
ñen' udu ni, ki joh niba saan, bi yih nè
«Kuyukpòbku ya Bùol.» *Sufmbe ya lenm
ni, bi yih ni'saan «Golgota» ne. ¹⁸ Bi kpe'
wò udòpònpòn bo ñen saan ne, ne ki kpe'
bijeb bile mò; uba ukele uba, utò mò
ukeltò, ne *Yesu fo siik ni. ¹⁹ Pilat kele'
mikelm miba ki ye: «Nasaret ya *Yesu
wà yé *Sufmbe ya ber nno sò», ne ki cère
bi taa' ki tebni' u'dòpònpòn bo. ²⁰ Nì kele'
*Sufmbe ya lenm ni nin Erom yaab ya
lenm ni nin Grekmbe ya lenm ni ne. Bi
kpe' *Yesu udòpònpòn bo nà saan nno ña

[§]19:12 Sesa ne là yé Erom yaab likèh mitinfenm mà nno ke ya bercien.

fòke nin udu ni, nen ne cère' *Sufmbe bà yebe kaan' mikelm nno. ²¹ Ne *Sufmbe ya tɔtuɔrcienb tòke' Pilat ki ye: «Ija bi li kele kí ye *Sufmbe ya ber, a bi li kele kí ye: wɔn ne ye u yé *Sufmbe ya ber ne.» ²² Ne Pilat tòke' be ki ye: «N kele' nà nɔ n kele' ne.»

²³ Sojambe kpe' *Yesu udɔpɔnpɔn bo ki gben', ne ki gbiire' u'wengolkaar igbiin inan, wà ke ugbiin uba ki tì sien' u'lier-fòfòkrku. Kulierfòfòkrku nno ɔa ɔmɔbe ñeñie kí ñe paaki kí tì ci tingi, kime bi là lòn' kù ne. ²⁴ Nen saan ne bi tòke' tɔb ki ye: «Ti la kere kù men, cère men tí fùore imúɔn, kí liike wà li ji kù.» Nen ke tien' ɔa nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno nè ñ tien ne. Nì kele' ki ye:

«Bi gbiire' n'wengolkaar,
ne ki fùore' imúɔn,
be ñ liike wà li ji n'lierku.»

Tɔ, sojambe nno tien' nen ne.

²⁵ *Yesu ya naa nin u'naa ya ninse nin Klopas ya po Mari nin Mari Madelenn se u'dɔpɔnpɔn saan. ²⁶ *Yesu laa' u'naa nin u'panpaanke wà u yé wɔ ki gbien' nno se ki buòke, ne u tòke' u'naa ki ye: «Upii, a'bije sɔ,» ²⁷ ne ki tòke' u'panpaanke nno mɔ ki ye: «A'naa sɔ.» Kí ñe nen daali ne u'panpaanke nno cère' *Yesu ya naa te u'den.

Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo

(Matie 27:45-56; Mark

15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Ni ya puoli bó ne *Yesu ben ki ye fenfennɔ u sɔn' u'tùon ke ki gben'-a, ne ki len' ki ye: «Uñiñun ne ɔmɔbe nni,» ɔa nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno ñ tien. ²⁹ Licuɔl liba se ni'saan ki gbe miderɔmɔmɔmɔm miba, ne bi taa' ticitɔnt kí sèkn' mi'ni, ki taa' ki tuun' kusiiku kùà bi yih kù isɔp nno ya lenbenl bo, ki tende' ki kòle' u'ñɔbu. ³⁰ U muore' midaam nno

ne ki ye: «N tien' ni'ke ki gben' nínɔ», ki gòn', ne ki kpo'.

Soja uba còke' Yesu ya kele ni likpaanl

³¹ Nì là yé lidaali là *Sufmbe bondeh bi'Saba ne. U ya *Saba là yé uwengbenge ne. Nen bo ne *Sufmbe ya cienb ɔa là yé nikpil ñ li te dɔpɔnpɔn bo, ne ki tòke' Pilat ki ye wɔ ñ cère u'sojambe ñ ñi kí kuɔ bi kpe' binib bà nno ya tàan**, kí jiin be. ³² Ne sojambe nno baa' kí ñi' kí kuɔ' binib bà bi kpe' be idɔpɔnpɔn bo nin *Yesu nno ya tàan. Bi ñi' kí kuɔ' ukpiek ye, kí ñi' kí kuɔ' ulie mɔ ye. ³³ Ama bi tì baa' *Yesu saan ma nno, kí laa' u kpo'-a, nen bo ne ba kuɔ' u'ye. ³⁴ Ne sojambe nno ya uba taa' likpaanl kí còke' *Yesu ya kele ni. Ne mis-è m nin miñunm pɔk kí ñen' i ya tàan bo. ³⁵ Unil wà laa' tibont nno ne tòke' u laa' nà. U len' nà nɔ yé imɔn ne, ne u ben ki ye u tòke' tigbemɔnt ne, ɔa ni'mɔ ñ teke kí ji. ³⁶ Bi tien' *Yesu nno ɔa nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno nè ñ tien ne. Nì kele' kí ye: «Ba ñ kuɔ' u'kpɔbl liba mɔnɔn.» ³⁷ Nì tì liebe' kí kele' *Uwien ya gbɔnku ni kí ye: «Bi li caan unil wà bi còke' wɔ likpaanl nno bo inun.»

Yesu ya subm

(Matie 27:57-61; Mark

15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Ni ya puoli bó ne Yosef wà yé Ari-mate ya du ya nil nno baa' kí mie' Pilat kí ye wɔ ñ cèbe wɔ wɔ ñ jiin' *Yesu ya gbenent udɔpɔnpɔn bo. Pilat tuo', ne u jon' kí tì jiin' tù. Yosef bugben là yé *Yesu ya panpaanke ne ka tuo' nil ñ bende, kime u là fenge *Sufmbe ya cienb ne. ³⁹ Nikodem, wà là baa' *Yesu saan miba kuñonku nno mɔ baa', kí tuke' lefina. Bi cùuke lefina wà bi yih wɔ *miir nno nin bi yih wà alowes nno ne. Lefina nno ya kpieke li baa' ten kilo pita. ⁴⁰ Yosef

** 19:31 Bi là ñih kí kòh binib bà bi kpaakeh be idɔpɔnpɔn bo ya tàan ɔa be ñ kpo tonm ne.

nin Nicodem taa' kukpelcieku ki tenten' *Yesu ya gbenent, ne ki taa' lefina nno ki tien' tu'bo, *Sufmbe subeh bitenkpiib ma bo. ⁴¹ Isiin ya kpàabu buba te bi kpe' *Yesu nà saan nno. Bi là gbin' ufele uba bukpàabu nno ni ka laan sube' nil len. ⁴² Ni là yé lidaali là *Sufmbe bondeh Saba ne, ne ufele nno mo ña fòke nin ni'saan. Nen bo ne bi taa' *Yesu ki ti sube' u'ni.

Yesu mekre' bitenkpiib ni

(Matie 28:1-8; Mark 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùà li faa nno ne Mari Madelenn wòre' ki fii' ni bìike, ki bure' likul nno bó. U ti baa' ki laa' kutenku kùà bi là taa' ki biin' likul nno ña ji bi. ² Ne u sen' ki jon' Simón Pier nin *Yesu ya panpaanketò wà u yé wò ki gbien' nno saan, ki ti tòke' be ki ye: «Bi ñen' Yonbdaan likul nno ni ñò! Ta ben bi taa' wò ki ble' nà saan!»

³ Nen saan ne Pier nin *Yesu ya panpaanketò nno ñen' ki joh likul nno bó. ⁴ Bi joh ma nno bi'ke bile tiinh ne, ama upanpaanketò nno sen' ki cen' Pier ki kpie' ki baa' li'saan, ⁵ ne ki gbien' ki liike', ki laa' tikpelcer nno ne dò len, ama wa kòn'. ⁶ Simón Pier, wà paan' puoli bó ní nno, mo baa', ne ki kòn' likul nno ni, ki laa' tikpelcer nno dò len, ⁷ ki laa' kukpelcieku kùà bi là taa' ki pibn' *Yesu ya yul nno jende' ki dò likonkonl, ku'ba. ⁸ Nen saan ne upanpaanke wà bi kpie' ki baa' likul saan nno mo kòn' ki laa', ne ki teke' ki jin'. ⁹ Kime haali nin u ya yo ba laan là ci' nà kele' *Uwien ya gbónku ni ki ye *Yesu lá li mekre bitenkpiib ni nno ya tingi. ¹⁰ Ne *Yesu ya panpaankaab nno liebe' ki kùn'.

Yesu cère' Mari Madelenn laa' wò

(Matie 28:9-10; Mark 16:9-11)

¹¹ Tò, Mari juore' ki se saali ne likul nno saan ki muoh. U se ki muoh, ne ki

lá gbien' ki liike' li'ni, ¹² ki laa' Uwien ya tondb bile bi guo tiwenpenpien' ki ke *Yesu ya gbenent là dò nà saan nno. Uba ke u'yul là kunh nà bó, ne utò mo ke u'tàan là kunh nà bó nno. ¹³ Ne bi niire' wò ki ye: «Upii, be tien' a muoh?» Ne u jiin' be ki ye: «Bi ñen' n'Yonbdaan ne, ma ben bi taa' wò ki ble' nà saan.» ¹⁴ U len' nno ma nno ne ki jiebe' ki laa' *Yesu se, ama wa bende' ki ye *Yesu ne. ¹⁵ Ne *Yesu niire' wò ki ye: «Upii, be tien' a muoh? A nuunh ñme?» Mari maale' ki ye uje wà gu bukpàabu nno ne, ne ki tòke' wò ki ye: «Cenbaa, sin ne taa' wò la, wuon' nni, a ble' wò nà saan ní jo kí taa.» ¹⁶ Ne *Yesu ye: «Mari.» Ne u jiebe' ki tòke' wò *Sufmbe ya lenm ni ki ye: «Rabuni.» Ni'tingi si «Cenbaa.» ¹⁷ Ne *Yesu ye: «La li co nni††, kime ma laan don' n'Baa bó, ama jo kí ti tòke n'ninjieb kí ye: n doh n'Baa wà yé ni'mò ya baa nno bó ne. U yé n'Wien ne, ki yé ni'mò ya Wien.» ¹⁸ Ne Mari Madelenn jon' ki ti tòke' *Yesu ya panpaankaab ki ye: «N laa' Yonbdaan,» ne ki tòke' be *Yesu tòke' wò tigber tà nno.

Yesu cère' u'panpaankaab laa' wò

(Matie 28:16-20; Mark 16:14-18; Luk 24:36-49)

¹⁹ Tò, *Saba ya daali gèbre', kutaaku kùà li faa' nno ya tajuoku, ne *Yesu ya panpaankaab taan' ki te kuduku kuba ni ki pinpiin' inañuon, kime bi là fenge *Sufmbe ya cienb ne. Ne *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni, ki tòke' be ki ye: «Li te men uyenduon ni.» ²⁰ U len' nno, ne ki wuon' be u'nno nin u'kele ni ya gbien. U'panpaankaab laa' wò ma nno, ne bi'yenn songe. ²¹ Ne u tí tòke' be ki ye: «Li te men uyenduon ni. N'Baa sòn' nni ma nno, ne n'mò sòn' ninbi.» ²² U len' nno, ne ki piebe' bi'bo, ki tòke' be ki ye: «Teke men *Mifuoñaanm. ²³ Ni fère' binib bà

††20:17 Bi li fre kí lebre *la li co nni* ki ye la me nni mo.

bi'biere la, Uwien mɔ li fère be. Na fère' bà la, Uwien mɔ ɲa n̄ fère be.»

Toma laa' Yesu ne ki teke' ki jin'

²⁴ *Yesu ya panpaankaab piik nin bile ya uba bi yih wà Toma, ki liebe' ki yih wà lilebl nno, ɲa là te nin bitɔb uyo wà *Yesu baa' bi'saan nno. ²⁵ Bi-panpaanketɔb tɔke' wɔ ki ye: «Ti laa' Yonbdaan.» Ne u tɔke' be ki ye: «Ma laa' bi là kpe' u'nuɔ ni ipenjen nà saan ya gbien, ka taa' n'nɔbil ki tuun' igbien nno ni, ka taa' n'nuɔ ki tuun' bi là cɔke' u'kele ni nà saan nno ya gbiel ni la, ma n̄ teke kí ji fiebu.»

²⁶ Tɔ, iwien iniin gèbre', ne *Yesu ya panpaankaab tí taan' ki te kuduku ni. Toma mɔ ji te bi'ni. Nin inaɲuɔn pipi ma ke nno *Yesu baa' ki lá sere' bi'siik ni ki ye: «Li te men uyenduɔn ni.» ²⁷ Ne ki tɔke' Toma ki ye: «Tende a'nɔbil kí me nie saan, kí liike n'nuɔ ya gbien, kí tende a'nuɔ kí tuun n'kele ya gbiel mɔ ni. Ji la maaleh tema, teke kí ji.» ²⁸ Ne Toma ye: «A yé n'Yonbdaan nin n'Wien ne.» ²⁹ Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «A laa' nni ma nno ne ki teke' ki jin'. Bà ɲa laa' nni ki teke' ki jin' nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo.»

Nà cère' San kele' kugbɔnku kuu

³⁰ *Yesu tien' miyɔkm ya bontɔr mɔ tù yebe u'panpaankaab ya nun ni. Ba kele' tù kugbɔnku kuu ni. ³¹ Bi kele' tuu nɔ ɲɔ ní teke kí ji kí ye *Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo, ki yé Uwien ya Bije ne. Ni teke' wɔ ki jin' la, wɔn bo ne ni li le limiel.

Yesu tí cère' u'panpaankaab laa' wɔ

21 Ni ya puoli bó ne *Yesu tí cère' u'panpaankaab laa' wɔ Tiberiyad ya ñuncienm ya gbaal. U cère' bi laa' wɔ ma sɔ: ² Simɔn Pier nin Toma wà bi liebe' ki yih wɔ lilebl nno nin Natanayel wà ñen' ní Kana ya du wà te Galile ya tinfenm ni nno nin Sebede ya bi-

jieb nin *Yesu ya panpaankaatɔb bile ne là taan' ki te. ³ Ne Simɔn Pier tɔke' be ki ye: «N joh lijenbel ne.» Ne bi ye: «Ti'mɔ li paan a'bo.» Ne bi ñen' ki bure' ki tí kɔn' buñerbu. Ba cuo' bonn haali kuñɔɲmenku.

⁴ Nì tí wendeh uyo wà nno, ne bi laa' *Yesu se miñunm ya gbaal. Ama u'panpaankaab nno ɲa bende' ki ye wɔn ne. ⁵ Ne u niire' be ki ye: «Hee! Nacenbe, na laa' bonn bi?» Ne bi ye: «Ta laa' bonn.» ⁶ Ne u tɔke' be ki ye: «Wie men bubebu buñerbu ya jie bó, ni li le.» Bi wie' ki cuo' ijen ì yebe cɛen ne ka fre' ki dère' bubebu nno ki jin' ni.

⁷ Ne *Yesu ya panpaanke wà u yíe wɔ ki gbien' nno tɔke' Pier ki ye: «Yonbdaan ne.» Simɔn Pier cií Yonbdaan ne ma nno, ki laa' u te liñil ne, ne u taa' u'lierl ki gole', ki lu' miñunm ni ki joh u'saan. ⁸ U'panpaanketɔb bà sien' nno we ní buñerbu ni ki dieh bubebu bù gbe ijen. Ba là fɔke nin ñunm ya gbaal. Nì li te ten meta kobk ne. ⁹ Bi tí baa' miñunm ya gbaal ki ñen' buñerbu ni ne ki laa' ikuɔn ya mu uba, ujen puu u'ni, ki laa' kpɔnɔ mɔ. ¹⁰ Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Taa ní men ni cuo' ijen yà nɔ ya iba.»

¹¹ Nen saan ne Simɔn Pier liebe' buñerbu nno ni, ki tí dère' bubebu ki ñen' liwel bo, bù gbe ijengbengbenge kobk nin piɲun nin ita. Nin ì yebe ma ke nno, bubebu nno ɲa kere'. ¹² Ne *Yesu tɔke' be ki ye: «Den men kí ɲmɔn.» U'panpaankaab ya uba mɔnɔn ɲa tɔnge wɔ n̄ niire wɔ kí ye: «Sin ɲme ne?» Kime bi ben ki ye Yonbdaan ne. ¹³ Nen saan ne *Yesu nekn', ki yuure' kpɔnɔ ki de' be, ki taa' ujen nno mɔ ki de' be. ¹⁴ *Yesu tí mekre' bitenkpiib ni ki cère' u'panpaankaab laa' wɔ ma, bolmta sɔ.

Yesu ye Pier n̄ li likeh u'niɔ

¹⁵ Bi jin' tijier nno ki gben' uyo wà nno, ne *Yesu niire' Simɔn Pier ki ye: «Simɔn,

San ya bije, a yíe nni ki cen' bie nɔ-ɔɔ^{‡‡}»
 Ne u jiiin' wɔ ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin
 mɔnɔn ben ki ye n fe ɲe.» Ne *Yesu tɔke'
 wɔ ki ye: «Li likeh n'pebumu». ¹⁶ Ne ki
 liebe' ki niire' wɔ ki lere' ki ye: «Simɔn,
 San ya bije, a yíe nni-ii?» Ne u tí jiiin' wɔ
 ki ye: «Hnn, Yonbdaan, sin mɔnɔn ben ki
 ye n fe ɲe.» Ne *Yesu tɔke' wɔ ki ye: «Li yé
 n'pekpaal.» ¹⁷ Ne ki liebe' ki niire' wɔ nta
 ki ye: «Simɔn, San ya bije, a fe nni-ii?» Ne
 Pier ya yenn saa', kime *Yesu niire' wɔ
 bolmta sɔ ki ye: «A fe nni-ii?» Ne u jiiin'
 wɔ ki ye: «Yonbdaan, a ben tibont ke, ki
 ben ki ye n fe ɲe.» Ne *Yesu tɔke' wɔ ki
 ye: «Li kpaah n'pe. ¹⁸ N tɔkeh ɲe imɔn
 ne, a là yé unacenfaan ma nno, a là guoh
 a'kpelcer a'ba ne, ki joh a yíe nà bó. Ama
 a tì pore' uyo wà la, a li yuon a'nuɔ, ne
 unito n golu ɲe, kí taa ɲe kí jo ɲa yíe nà
 bó.» ¹⁹ U len' nno ɲɔ wɔ n wuɔn, Pier lá li
 kpo mikuum mà ya bol kí kpieke Uwien
 ne. U len' nno ki gben', ne ki tɔke' wɔ ki
 ye: «Paan n'bo ní.»

**Pier niire' Yesu
 upanpaanketɔ nno ya gber**

²⁰ Pier jjebe', ki laa' *Yesu yíe upan-
 paanke wà ki gbien' nno pe bi'bo. Up-

anpaanke nno ne là gbien' *Yesu bo, bi
 là jinh tijier uyo wà nno, ki niire' wɔ ki
 ye: «Yonbdaan, ɲme ye wɔ n kuɔre ɲe?»
²¹ Pier laa' wɔ ma nno, ne ki niire' *Yesu
 ki ye: «Yonbdaan, be lá li tu wuɔ mɔ?»
²² Ne *Yesu jiiin' wɔ ki ye: «N yíe wɔ n li
 te kí tì baa uyo wà n li baa ní la, nì yé
 a'gber-ii? Sin, li pe n'bo ní dee.»

²³ Li ya ñɔbonl bo ne *Yesu yaab ni bi
 lienh ki teh u'panpaanke nno ɲa n kpo.
 *Yesu wɔn ɲa tɔke' ki ye wa n kpo. Ama
 u tɔke' wɔ ki ye: «N yíe wɔ li te kí tì baa
 uyo wà n li baa ní la, nì yé a'gber-ii» ne?

²⁴ Upanpaanke nno ne tɔke' binib tig-
 ber tuu, ki kele' tì kugbɔnku kuu ni. Ne
 ti ben ki ye u'gber nno yé imɔn ne.

²⁵ *Yesu tien' tibont tì yebe. Bi bi ye be
 n kele tu'ke jeje la, n maale' ki ye unɛn-
 dun wuu ya fenn ɲa n baa be n ble bi li
 kele tigbɔnt tà nno.

^{‡‡}21:15 Grekmbe ya lenm ya ñɔbonl là ya tingi si: *bie nɔ* nno li fre kí li yé binitɔb bii
 tibontɔr mɔ.

Yesu ya tondb ya tùon

Nà wəngəh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi yih wà kele' kugbɔnku kuu nɔ Luk ne. Kugbɔnku bugben yé tɔgbɛmɔnt tà u kele' tù nɔ ya tutukl nɛ. Kù tɔkeh Yesu ya tondb là kpaande' u'gbɛmɔnt uɛndun ni ma bo nɛ. Bi cin' ki kpaande' tù Yerusalem ni nɛ, ki tuɔn' mitinfenm mà guɔn' Yerusalem nɔ, ki ŋmɔŋmɔbe ki tì baa' idu yà ke guɔn' Mediterane ya ñuncienn nɔ.

Kugbɔnku kuu cin' nin Yesu ya dùom paaki bó Uwien saan ya gber nɛ (1:9). U cère' Mifuoñaanm jiiere' ní u'tondb bo ki toreh be bi'tùon ni (2:1-12).

Kí cin iyul 2 kí tì baa iyul 12, bi lienh Yesu ya tond Pier bo nɛ nì yebe. Binib bà là kpie' ki teke' Yesu ki jin' nɔ ke là yé Sufmbe nɛ. Sufmbe ya cienb là jènde' bi'mɔ ten bi là jènde' Yesu ma bo nɛ. Nin bi jèndeh be ma ke nɔ Mifuoñaanm dienh be lifèl nɛ bi tɔkeh binib Yesu ya gbɛmɔnt, ki teh miyɔkm ya bont (3-8).

Kí cin iyul 13 kí tì baa ku'bien, bi ji lienh Pɔl bo nɛ nì yebe. Bi lienh Pɔl concuon' ma bo ki tɔke' binib Uwien ya gber nɛ. Pɔl mɔ là yé Suf nɛ, ki yé Farisienmbe ya cekl ya uba, ki yé unil wà jèndeh Kristo ya taanl yaab cɛn.

Lidaali liba nɛ u lá joh Damas ya du bó wɔ ní tì tì jènde bà mɔ teke' Yesu ki jin' ni'bo nɔ. Nɛ Yesu tì jie' wɔ usen ki cère' u tien' u'yo. U ya Pɔl nɛ ji cère' Yesu ya gbɛmɔnt yere' Mediterane ya ñuncienn ya tinfenm ni, ki ŋmɔŋmɔbe ki tì baa' uducien Erom ni.

Yesu pùon' ki ye u li de u'tondb Mifuoñaanm

1 N'jo Teofil, n'gbɔnkpiekú ni, n tɔke' ŋɛ *Yesu cin' ki tien' nà nin u wɔkn'

nà, ²ki tì baa' lidaali là Uwien taa' wɔ ki don' paaki bó nɔ. Kí yaan Uwien ní taa wɔ kí dùo paaki bó nɔ *Mifuoñaanm cère' u wɔkn' binib bà u gènde' be ki tien' u'tondb nɔ bi li kpe isen yà. ³U kpo' ki mekre' bitenkpiib ni ma nɔ, u cère' ben nɛ laa' wɔ mibolm mà yebe, ki tì baa' iwien pinan, ŋɔ wɔ ní wuon be kí ye u mɔnbe ki fuobe. U cère' bi laa' wɔ, nɛ u tɔke' be Uwien ya bel ya gber. ⁴Lidaali liba wɔn nin ben jinh tijier[¶], nɛ u tɔke' be ki ye: «Ni la jende Yerusalem ni, ama ní li te len, kí tì baa lidaali là n'Baa Uwien li de nɛ u là pùon' ki ye u li de nɛ nà nɔ. Ni cii' lipuonl nɔ min saan nɛ. ⁵Ni là cii' n ye: San là taa' miñunm nɛ ki sii' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, nì sien' iwenkàanke nɛ, n li cère' *Mifuoñaanm nɛ ní jiiere ní ni'bo.»

Uwien cère' Yesu don' paaki bó

⁶*Yesu ya tondb taan' u'saan nɛ ki niire' wɔ ki ye: «Yonbdaan, nen men la, fɛnfennɔ nɛ a li fie tinbi Israyel yaab ya bel, kí jiiin kí de te-ɛɛ?»

⁷Nɛ *Yesu jiiin' be ki ye: «Lidaali là nin uyo wà tibont nɔ li tien nɔ ŋa yé ni'gber, Baa Uwien nɛ sien' ni'ke u yé ma bo. ⁸Ama uyo wà *Mifuoñaanm li jiiere ní ni'bo nɔ, ni li le mituɔm, kí li yé n'mɔnkunb Yerusalem ni nin Sude ya tinfenm ke ni nin Samari ya tinfenm ke ni nin utingben ke bo.»

⁹U len' nɔ ma nɔ nɛ Uwien cère' u doh paaki bó bi'nun ni. Nɛ kutewɔlgbɔnku kuba baa' ki lèkn' u'bo, ba ji laa' wɔ. ¹⁰U doh uyo wà nɔ nɛ bi juore' ki se ki likeh paaki bó. Bi se ki likeh ma nɔ nɛ ki laa' i ya tàan bo bijeb bile se bi'saan, ki guo tikpelcepient, ¹¹ki niire' be ki ye: «Galile yaabe, be tien' ni se ki likeh paaki nɔ? Uwien nɛ ñen' *Yesu wuɔ ni'saan ki don' paaki. U li baa ní ten ni laa' u doh ma bo nɔ nɛ.»

[¶]1:4 Bi li fre kí lebre wɔn nin ben jinh tijier nɔ kí yé wɔn nin ben te mɔ.

Yesu ya tondb nin binitɔb taan' be ní kàare

¹²Tɔ, *Yesu ya tondb siere' lijuɔl là bi yih lè Olifi ya siin ya juɔl nno bo ki liebe' Yerusalem ni. Lijuɔl nno ɲa fɔke nin Yerusalem. Ni lii te kɔnsini uba ne. ¹³Bi tì baa' Yerusalem ni ma nno ne ki kɔn' bi tì ní taakeh ki te paaki ya duku kùà ni nno. Pier nin San nin Saak nin Andre nin Filip nin Toma nin Batelemi nin Matie nin Alfe ya bije Saak nin Simɔn wà ya nun mɔn u'du bo ya gber nin Saak ya bije Sudas ne kɔn' ki te kuduku nno ni. ¹⁴Bipiib biba mɔ là te bi'ni, bi ya uba si: *Yesu ya naa Mari nin *Yesu ya ninjieb. Bi'ke kpaan' buɔɔbu, ne ki tuu ki taakeh ki kàareh.

Bi gènde' Matiyas ki lèrè' Sudas ya lènl

¹⁵I ya den ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno taan' litaanl. Bi là li baa binib kobk nin pile. Ne Pier fii' ki sere' bi'siik ni, ki tɔke' be ki ye: ¹⁶«N'yaabe, ni kpe *Mifuoñaanm là cèrè' *Dafid len' Sudas ya gber tà, bi kele' tù *Uwien ya gbɔnku ni nno ní tien ne. Wɔn Sudas ne là le ki wɔngèh binib bà cuo' *Yesu nno usen. ¹⁷Sudas là yé tinbi *Yesu ya tondb ya uba ne. *Yesu là gènde' u'mɔ ki de' wɔ ti sɔnh lituonl là nɔ ne.» ¹⁸(Sudas tien' nibonn nà bre, ne bi pèn' wɔ ilike, u taa' ki de' kitink kiba; ne ki lu' ki'bo libenlibl u'puoku kpiere', ne u'nier ke ñen'. ¹⁹*Yerusalem ya nib ke cii' tigber nno. Nen bo ne bi yin' kitink nno bi'lenm ni ki ye: «Akaldama» Ni'tingi si: Mísèm ya tink.) ²⁰Pier tí len' ki ye: «Ni kele' iyuon ya gbɔnku kùà te *Uwien ya gbɔnku ni nno ni ki ye: <U'den ní tien kulengbonku, ɲɔ nil la ji ní li kɔ yì.> Ni tí kele' ki ye: <Unitɔ ní lèrè u'lènl.> ²¹Binib te ki tɔke' nin te uyo wà ke Yonbdaan *Yesu là te nin te ti joh ni'ke

saan nno, ²²ki cin' uyo wà San là siih binib Uwien ya ñunm ki tì baa' lidaali là Uwien ñen' wɔ ti'bùol ki cèrè' u don' paaki nno. Ni kpe ben ya uba ne ní kpɔbn ti'bó, kí li yé umɔnkunl Yonbdaan ya mekrm bo.»

²³Nen saan ne bi gènde' bijeb bile. Bi yih uba Yosef, ki baanh wɔ Basabas, ki liebe' ki baanh wɔ Yustus mɔ, ki yih utɔ Matiyas. ²⁴Ne bi kàare' ki ye: «Yonbdaan, sin ne ben binib ke ya fèl ni te ma bo. Binib bile biè ni, wuɔn te a gènde' wà, ²⁵ɲɔ wɔ ní lèrè Sudas ya lènl a'tondb ya tuonl ni, kime Sudas dàan' lè ne ki jon' u kpe wɔn li te nà saan». ²⁶Bi kàare' Yonbdaan ki gben', ne ki fùore' imúon be ní liike bi li gènde wà. Nen ne wuɔn' be ki ye bi li gènde Matiyas ne. Ne bi taa' wɔ ki kpɔbn' *Yesu ya tondb piik nin uba nno bó.

Mifuoñaanm ya baam

2 *Pantekot ya nacenku ya daali, ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ke taan' ki te bùol liba. ²Ne bi cii' i ya tàan bo kuwaaku kuba ñen' ní kutaaku bó, ki naan ten kutafaabiiku, ki lá gbe kuduku kùà bi ke ku'ni nno. ³Nen saan ne bi laa' nibonn niba baa' ki naan imupien, ki pàareh ki paakeh wà ke ya yul bo. ⁴Ne *Mifuoñaanm kɔn' bi'ke ki tì gben', ki cèrè' bi lienh ilenbol, mì yé wà ke ní len ma bo.

⁵U ya yo ki laa' *Sufmbe bà pe Uwien bo mɔnmɔnm nno te Yerusalem ni ne. Bi ñen' idu yà ke te uɲendun ni ne ki baa'. ⁶Bi cii' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya waaku bó ma nno ne ki taan' ni'saan ki yebe. Bi cii' bi lienh ma nno ne ni beke' be ki gbien', kime wà ke ciih bi lienh u'tiema lenm ne. ⁷Ni beke' be ki gbien' ba ji ben bi li ye bà, ki ñuɔreh binib bà teke' *Yesu ki jin' nno, ne ki ye: «O, binib bà lienh nɔ, bi'ke ɲa yé Galile yaab-ii? ⁸Ni tien' mila ɲɔ ti'ni wà ke ciih bi lienh u'yaajelenm-i? ⁹Ti'ni biba ñen' Pat ya du bó ní ne, bitɔb

ñen' Medi ya du bó ní, bitòb mɔ ñen' Elam ya du bó ní, bitòb mɔ ñen' Mesopotami bó ní, bitòb mɔ yé Sude ya tinfenm yaab, bitòb mɔ ñen' Kapadosi ya tinfenm bó ní, bitòb mɔ ñen' Pɔnt ya tinfenm bó ní, bitòb mɔ ñen' Asi ya tinfenm bó ní, ¹⁰ bitòb mɔ ñen' Friji ya tinfenm bó ní, bitòb mɔ ñen' Panfili bó ní, bitòb mɔ ñen' Esipt bó ní, bitòb mɔ ñen' Libi ya du wà bi yih wù Sirenn nno ya tinfenm bó ní. Bitòb mɔ ñen' Erom bó ní. ¹¹ Tí'ni, biba yé *Sufmbe ne, bitòb mɔ yé Sufkpenkpend. Bitòb mɔ yé Kret yaab, bitòb mɔ yé Arabi yaab. Tí'ke ciuh bi lienh tí'lenm ni ne ki tókeh Uwien sɔn' itùoncien yà nno.» ¹² Ni beke' be ki gbien', ba ji ben bi li maale kí ye bà, ne ki niireh tɔb ki teh: «Ní'tingi si ba?» ¹³ Ama biba mɔ sukreh be ne ki teh bi ñun' midaam ne ki yibe'.

Pier tóke' linigol Uwien ya gber

¹⁴ Nen saan ne Pier nin u'tòb piik nin uba nno fii' ki sere', ne Pier len' ufaa bo, ki tóke' linigol nno ki ye: «Ninbi *Sufmbe nin ninbi bà ke te *Yerusalem ni nɔ, cenge men n'ból mɔnmɔnm, ní tóke ne ní'tingi. ¹⁵ Ni maaleh ki teh binib bie ñun' midaam ne ki yibe'-ee? Ba ñun' daam, kime nì laan te kutenñaaku ya kur tuwe ne. ¹⁶ Ama *Uwien ya ñɔbonsɔknl Sowel là len' nà nno ne teh. U là len' ki ye:

¹⁷ «Uwien ye: iwenfórke yà we ní nɔ; n li cère n'Fuoñaanm ní baa binib ke bo, ní'bijieb nin ní'bisieb li sɔkn n'ñɔbon, ní'nacenfɛnb nin ní'jecien li le tibont tideknt yaam.

¹⁸ U ya yo ne n lá li cère n'Fuoñaanm ní baa n'tonsɔnb, bijeb nin bipiib bo, be ní tien n'ñɔbonsɔknb.

¹⁹ N li tien micincilm kutaaku nin kitink bo, n li cère misèm nin umu nin kumuñi-ijuuku ní li te,

²⁰ uwien li bìike ten licinñunl,

ne uñmaal ní mɔnde ten misèm, kí yaan Yonbdaan ya daali ní baa ní, u li yé uwengbenge ne, ki li ñmɔbe ukpieke.

²¹ Nen daali wà ke li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel ne li ñmere.» »

²² Pier tí len' ki pukn' ki ye: «Ísrayel yaabe, cenge men n'ból. Ninbi mɔnɔn ben ki ye Uwien cère' Nasaret ya *Yesu tien' miyɔkm ya bont nin tibont tà ke nisaal ña ní fre kí tien tù, ñɔ wɔ ní wuɔn ne *Yesu yé udaan wà ne. ²³ Bi taa' wɔ ki ñukn' ne, ne ni cère' bà ña pe yiko bo kpe' wɔ udɔpɔnɔn bo ki ku' wɔ. Uwien là ben ne ki sien' ki ye nè ní tien nno. ²⁴ Ama Uwien mekre' wɔ ki ñen' wɔ mikuum ya jend ni, kime kuum ña ñmɔbe tuɔm mè ní juon wɔ kutenkpiiku ni. ²⁵ *Dafid là len' u'bo ki ye:

«N tuu ki lenh Yonbdaan n'nun bó ne.

U te n'nojie bó, ñɔ niba la sɛn n'fèl ne.

²⁶ Nen bo ne n ñmɔbe uyensonge, ki lienh miyensonglenm, n ben ki ye n li kpo, ama n ñmɔbe lidendenl,

²⁷ kime ña ní cère ní juore kutenkpiiku ni, ka ní cère min a'niñaan ní bùre.

²⁸ A wuɔn' nni limiel ya sen.

A te n'saan ma nno,

a li cère n li ñmɔbe uyensonge kí tì ghen ne.» »

²⁹ Pier tí len' ki ye: «N'yaabe, nì kpe ní tùɔre kí tóke ne tí'yaaje *Dafid ya gber ne. U là kpo', ne bi sube' wɔ. U'kul bie ki te tí'du ni haali nin dinnɔ. ³⁰ U là yé *Uwien ya ñɔbonsɔknl ne, ki ben ki ye Uwien là pùon' ki pole' ki ye u lá li cère u'yaabil liba ní kèle u'berbiek bo. ³¹ Uwien là cère' *Dafid bende' ki ye u'Nigendke Kristo lá li mekre bitenkpiib ni. Nen bo ne *Dafid là len' u'bo ki ye:

«Uwien ña cère' u juore kutenkpiiku ni, ka cère' u'gbenent bùre'»

³² U ya *Yesu ne Uwien mekre' wɔ bitenkpiib ni, ne tí'ke yé bimɔnkunb.

³³ U'Baa Uwien kpieke' wə, ki taa' wə ki kàan' u'jie bó, ki de' wə u là pùon' ki ye u li de wə Mifuoñaanm mà nnə, ne u cère' mì baa' tí'bo. Ni ciih nà, ki likeh nè nə, nì yé *Mifuoñaanm ya tuonl ne. ³⁴ Ti ben ki ye *Dafid ŋa là don' paaki, ama wən bugben là len' ki ye:
 <Yonbdaan Uwien tōke' n'Yonbdaan ki ye:

Kèle n'nojie bó,

³⁵ kí tì baa uyo wà n li cère á te a'nən-nendb bo litaal. »

³⁶ Ne Pier tí len' ki ye: «Israyel yaabe, ni'ke í mənbe kí bende kí ye ninbi kpe' *Yesu wà uɔpɔnpɔn bo nnə, Uwien tien' wən ne Yonbdaan, ki tien' wə Kristo u'Nigendke.»

³⁷ Linigol nnə cii' Pier len' nnə ma nnə ne nì jin' be, ki saa' bi'yenm ki gbien', ne bi niire' Pier nin *Yesu ya tonɔtɔb ki ye: «Tí'yaabe, ti nín li tien mila?»

³⁸ Ne Pier jiin' be ki ye: «Lèbre men ni'tetem, kí cère tí sii ni'ni wà ke Uwien ya ñunm *Yesu Kristo ya yel bo, ŋə Uwien í fère ne ni'biere, kí pu ne *Mifuoñaanm, ³⁹ kime tí'Yonbdaan Uwien là pùon' lipuonl ki ye u li taa *Mifuoñaanm kí de u yin' binib bà ke nnə. Ben si: ninbi nin ni'bumu nin bà ke te fəkm nnə.»

⁴⁰ Pier taah iñɔbontɔ i yebe ki sureh be, ki saakreh bi'gbenent ki teh: «Wie men fenfenno ya nib bà yé bibierdenb nnə ya gber ŋə Uwien í ŋmien ne.»

Binikpiekb bà là teke' Yesu ki jin' nnə là fuobe ma bo

⁴¹ Ne bi sii' binib bà tuo' u'gber nnə Uwien ya ñunm. Ni'daali binib bà pukn' bà teke' *Yesu ki jin' bó nnə li baa ten itur ita. ⁴² Bi tuu ki cengeh *Yesu ya tonɔb ya wəknm nin inunmón ne, ki te ten bi te naa nin baa, ki taakeh ki jinh tijier^{§§}, ki taakeh ki kàareh. ⁴³ Tɔ, Uwien

cère' *Yesu ya tonɔb teh miyɔkm ya bont cəen. Nen bo ne binib ke fenge Uwien. ⁴⁴ Binib bà ke teke' *Yesu ki jin' nnə kpe buñɔbu ne, ki taah bi'bont ke ki gbiinh tɔb. ⁴⁵ Bi kuɔreh bi'tinmu nin bi ŋmɔbe tibont tà, ne ki taah ilike ki gbiinh tɔb, nì wiebe be ma bo. ⁴⁶ Idaan ke bi là kpe buñɔbu ne, ki tuu ki taakeh Uwien ya duku ya luo bo, ki taakeh tɔb den ki jinh tijier, ki ŋmɔbe uyenŋmaa nin lifèsɔngl, ⁴⁷ ki pèkeh Uwien, ne bi'du ya nib ke yé bi'gber. Ne idaan ke Yonbdaan ŋmiendeh binib ki pukndeh bi'bó.

Pier nin San cère' uwɔb uba faake'

3 Lidaali liba ne Pier nin San joh Uwien ya duku bó tikur tuta ya kaare ya yo. ² Tɔ, uje uba là te bi maa' wə uwɔb. Idaan ke bi yuunh wə ki lá kaandeh Uwien ya duku ya nañɔbu bùa bi yih bù Bunañɔmɔnɔnɔnbu nnə saan, wə í li mieh binib bà kɔh Uwien ya duku ya luo bo nnə ne tibont. ³ U laa' Pier nin San tuo be í kɔ Uwien ya duku ya luo bo, ne u mie' be nibonn. ⁴ Pier nin San caan' u'bo inun, ne Pier tōke' wə ki ye: «Lilike te.» ⁵ Ne u tūɔre' ki likeh be, ki daan u li le bi'saan nibonn ne. ⁶ Ne Pier tōke' wə ki ye: «Ma ŋmɔbe like, ka ŋmɔbe ñɔkm. Ama n li de ŋe n ŋmɔbe nà ne. *Yesu Kristo wà yé Nasaret ya nil nnə ya yel bo, fii kí cuon!» ⁷ Ne ki cuo' u'nojie, ki fin' wə. Ne u'taan nin u'tegbiemu pɔk ki faake' i ya taa bo. ⁸ U maabe' ki ci', ki sere', ki cin' ki cuonh, ne ki paan' bi'bo ki kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki cuonh, ki məbreh, ki pèkeh Uwien. ⁹ Linigol ke laa' u cuonh ki pèkeh Uwien. ¹⁰ Bi bende' ki ye wən ne tì í ke Uwien ya duku ya Nañɔmɔnɔnɔnbu saan ki mieh nnə. Bi laa' u faake' ma nnə ne nì cuo' be miyɔkm nin bujewaambu.

§§2:42 Bi taakeh ki jinh tijier tà nnə li fre kí li yé Yonbdaan ya jier bii tijiefənt tuba.

**Pier lienh nin linigol
Uwien ya duku ya luo bo**

¹¹ Uje nno ña daan' Pier nin San. Ni cuo' binib nno ke miyokm ne bi sen' ki baa' bi'saan kuninbonku* kuba ni, bi yih kù «Salomɔn ya ninbonku.» ¹² Tɔ, Pier laa' binib nno ma nno, ne ki niire' be ki ye: «Israyel yaabe, be tien' nì cuo' ne miyokm-i? Be tien' ni likeh te ten ti'tiema tuom nin ti pe Uwien bo mɔnmɔnm ma nno ne cèrè' uje wuo faake?» ¹³ Uwien wà *Abraham nin *Isaak nin Sakɔb nin ti'yaajeb là pukeh wɔ nno ne kpieke' u'-tonsɔnl *Yesu wà ninbi kuore' wɔ ki yie' wɔ Pilat ya nun bó nno. Pilat wɔn là yie' wɔ n̄ taa wɔ kí wie ne, ne na tuo'. ¹⁴ Ninbi, yie' wà yé uñaan, ki yé ug-bemɔndaan, ne ki ji tɔke' Pilat ki ye wɔ n̄ taa unikul kí wie. ¹⁵ Ni ku' wà yé limiel ya daan, ne Uwien mekre' wɔ bitenkpiib ni. Tinbi ne yé bimɔnkunb. ¹⁶ Ti du u'yel bo ma nno ne liyel bugben ya tuom cèrè' uje wà ni likeh wɔ ki ben wɔ nɔ faake'. Ti teke' *Yesu ki jin' ma nno ne cèrè' uje wuo laa' laanfɛ ki tì gben' ki se ni'ke' ya nun bó nɔ.

¹⁷ «N'yaabe, n ben ki ye ninbi nin ni'-ciɛnb ku' *Yesu ma nno, na ben ne ki sɔn' li ya tuonl. ¹⁸ Uwien là cèrè' u'ñobonsoknb ke len' uyo bo ki ye u'Nigendke Kristo lá li jènde ne. Nen ne tien'. ¹⁹ Nen bo, lèbre men ni'tetem, kí liebe kí paan Uwien bo ñ wɔ n̄ fère ne ni'biere. ²⁰ Nno ne Yonbdaan li de ne lifuorl, ki li sɔn n̄ u'Nigendke Kristo ni'saan. Wɔn si *Yesu; u là gènde' wɔ ninbi bo ne. ²¹ N̄i kpe wɔn *Yesu n̄ li te paaki bó ne, kí tì baa uyo wà Uwien li fènde tibont ke. N̄i te tɛn u là cèrè' u'ñobonsoknb len' nà ke uyo bo nno ne. ²² Moyis wɔn là len' ki ye: «Yonbdaan Uwien li cèrè ni'ni uba n̄ ñe uñobonsoknl ni'bo ten min. Ní cenge u li tɔke ne nà ke.

²³ Unil wà ke ña tuo' uñobonsoknl nno ya ñɔbu bó la, Uwien li ñen wɔ u'nib ni ne ki gben' u'gber.» ²⁴ *Uwien ya ñobonsoknb ke, ki cin' Samiel nin biñobonsokntɔb bà paan' u'bo nno mɔ là len' nà teh iden yie nɔ ya gber. ²⁵ Ninbi ne yé Uwien ya ñobonsoknb nno ya yaabii, ne ki li jonde kujɔtiekù kù u là cuo' kù nin ni'yaajeb nno bo. U là tɔke' ni'yaaje *Abraham ki ye u li tien inibol yà ke te utingben bo nno u'mɔnm u ya yaabii bo ne. ²⁶ Mikpiekm, ninbi bo ne Uwien là gènde' u'tonsɔnl Yesu, ki sɔn' wɔ ni'saan wɔ n̄ lá tien ne Uwien ya mɔnm, kí ñen ni'ni wà ke u'tuonbiere ni.»

**Sufmbe ya buur ya cekl yaab bun'
Pier nin San tibuur**

4 Pier nin San laan bie ki lienh nin linigol nno; u ya yo ne bitɔtuorkaab nin Uwien ya duguurb ya cien nin Saduseyenmbe baa' bi'saan. ² Bi'benku ni ben' Pier nin San bo, kime bi wɔknh binib ki teh *Yesu mekre' bitenkpiib ni ma nno, binib bà kpo' mɔ li mekre ne. ³ Bi cuo' be ki laa' uwien lu' ñɔ, ne bi taa' be ki tì pekn' ki cèrè' bi te len n̄ tì faa'. ⁴ Nin nen ke, binib bà ci' Pier nin San len' nà nno, bi'ni bà yebe teke' *Yesu ki jin'. Bijeb bà teke' wɔ ki jin' nno li baa ten itur inun.

⁵ Kutaaku faa', ne bitɔtuorcienb nin *Sufmbe ya cienb nin *Yiko ya wɔnwɔknb taan' Yerusalem ni. ⁶ Bà là taan' nno ya biba si: bitɔtuorcienb ya cien Anni nin Kayif nin San nin Aleksand nin bitɔtuorcienb ya cekl ya nitɔb ke. ⁷ Bi cèrè' Pier nin San sere' bi'siik ni ne bi niire' be ki ye: «Ni taa' ba ya tuom ne bii ni taa' ñme ya yel ne ki buu' uwɔb wuo nɔ?»

⁸ Nen saan ne *Mifuoñaanm cèrè' Pier tɔke' be ki ye: «Bitɔtuorcienb nin *Sufmbe ya cienbe, ⁹ ti tore' uwɔb nno ma nno, ne ni buh te tibuur dinnɔ, ki niireh

***3:11** Bi yih nà saan *kuninbonku* nno te Uwien ya duku ya luo bo ne. Bi là taa' iten ne ki men' ku'kpenkpen, ki le' ki yekn' Uwien ya duku ya luo ya guoncencienl là guɔn' ki linde' kù nno.

te ki teh ti tien' mila ki buu' wɔ. ¹⁰Tɔ, ninbi nin Israyel ya nitɔb ke n̄ bende kí ye Nasaret ya *Yesu Kristo wà ninbi kpe' wɔ udɔpɔnɔn bo nno, Uwien mekre' wɔ bitenkpiib ni. U ya yel ya tuom ne cèrè' uje wuɔ faake' ki se ni'nun bó nɔ. ¹¹*Yesu bo ne ni keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Litɛn là ninbi bidumɛb wie' lè nno, len ne lá tien' litenkpiɛkl là co kuduku.» ¹²Miɲmɛniɲm ɲa n̄ ñe uba saan ki kende' *Yesu saan, kime *Yesu ya yel baba ɲa ñi la, Uwien ɲa de' nil uba liyel uɲendun wuu ni ɲɔ len bo tí fre kí ɲmere.»

¹³Bi sekn' ki laa' Pier nin San ɲa yé nikpekpiɛkb udu ni, ka ben gbɔnku ki gbien', ki ɲmɔbe lifɛl ki lienh ma nno, ne ni cuo' be miyɔkm. Ne bi bende' ki ye ben nin *Yesu ne là te. ¹⁴Tɔ, bi laa' uje wà faake' nno se Pier nin San saan ma nno ne ba ji ben bi li ye bà. ¹⁵Bi cèrè' bi ñen' Pier nin San tibuur ya duku nno ni, ne bi cin' ki gbierɛh ¹⁶ki teh: «Ti li tien mila binib bie nɔ? Binib bà ke te Yerusalem ni ben ki ye bi mɔnbe ki tien' miyɔkm ya bonn ne, ta n̄ fre kí nie. ¹⁷Ama ta yé tigber nno n̄ yebre udu ni ni'ke saan. Nen bo, cèrè men tí mɔnde bi'bo inun kí wɔbn be, bi la ji n̄ tɔke nil *Yesu ya gber.»

¹⁸Ne bi liebe' ki yin' be ki kuɔn', ki pien' be ki ye bi la ji n̄ wɔkn nil *Yesu ya gber, ki la ji n̄ te u'yel mɔ. ¹⁹Ama Pier nin San tɔke' be ki ye: «Ni kpe' tí tuo ni ya ñɔbu bó bii Uwien ya ñɔbu bó ne? Ninbi mɔnɔn maale men kí liike. Ni le ba mɔn Uwien saan ní-i? ²⁰Tinbi ɲa n̄ fre kí li ɲmin kí la tɔke ti laa' nà nin ti cii' nà.» ²¹Biciɛnb nno tí mɔnde' bi'bo inun ne ki taa' be ki wie'. Ba laa' bi li dule nà bo kí dere bi'tub, kime udu ya nib ke pèkeh Uwien miyɔkm ya bonn nno bo ne. ²²Pier nin San tien' miyɔkm ya bonn, ki cèrè' uje wà faake' nno ya bin gèbre' ibin pinan.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nno kàareh

²³Tɔ, bi taa' Pier nin San ki wie' ma nno ne bi liebe' ki jon' bi'tɔb saan, ki tí tɔke' be bitɔtuɔrcienb nin *Sufmbe ya cienb nno tɔke' be nà nno ke. ²⁴Bi cii' ma nno ne bi'ke kpaan' buñɔbu, ki kàareh Uwien ki teh: «Yonbdaan, sin ne ñen' kutaaku nin kitink nin miñuncienm, ki ñen' tibont tà ke te kutaaku bo nin tà ke te kitink bo nin tà ke te miñuncienm ni. ²⁵Sin ne là cèrè' Mifuoñaanm ya tuom bo, a'tonsɔnl ti'yaaje *Dafid len' ki ye:

«Be bo ne bà ɲa yé *Sufmbe ya benku ni ben' ki tí kende'?

Be bo ne idu ya nib maaleh yenmaalfenm-i?

²⁶Uɲendun ya bɛrcienb bonde' bi'ba, ne idu ya berb taan' bi'tɔb saan, be n̄ kɔn nin Yonbdaan nin u'Nigendke Kristo tijer.»

²⁷Imɔn ne, uber Herod nin Pɔns Pilat nin bà ɲa yé Israyel yaab nin Israyel yaab là taan' udu wuu ni, ki ku' *Yesu wà yé a'tonsɔnñaan ki yé a'Nigendke nno. ²⁸Bi taan' ki tien' a'tuom nin a'yíem bo, a là sien' ki ye nà n̄ tien nno ne. ²⁹Yonbdaan, fɛnfennɔ gbien' kí liike bi wɔbnɛh te li-wɔbl là ba, kí de tinbi a'tonsɔnb lifɛl ɲɔ tí li tɔkeh binib a'gber ki la fenge. ³⁰Wuɔn a'tuom kí cèrè biwienb n̄ faake, miyɔkm ya bont n̄ li teh, a'tonsɔnñaan *Yesu ya yel bo.»

³¹Bi kàare' ki gben' ma nno ne bi taan' ki te nà saan nno jènge'. *Mifuoñaanm baa' bi'ke bo, ne bi laa' lifɛl ki tɔkeh binib Uwien ya gber.

Binib bà teke' Yesu ki jin' nno taakeh bi'bont ki gbiinh tɔb

³²Linigol là teke' *Yesu ki jin' nno kpe buñɔbu ne, ki ɲmɔbe iyenmaale iba. Uba ɲa lienh ki teh u'bonn yé u'baba yaann. Bi'ke là taakeh bi'bont ne ki gbi-inh. ³³*Yesu ya tondb ɲmɔbe mitɔcienm ki kundeh imɔn ki teh Yonbdaan *Yesu

mɔnbe ki mekre' bitenkpiib ni. Ne Uwien juokeh bi'ke ki gbiekeh. ³⁴ Bi'ni uba ŋa te ki lu'o niba, kime bà ke ŋmɔbe mutinmu bii iden nɔ kuɔreh ne ki taah bi kuɔreh ki lenh ilike yà nɔ, ³⁵ ki lá dienh *Yesu ya tondb, ne bi gbiinh, ki dienh unil ke ni wiebe wɔ ma bo.

³⁶ Uje uba te bi'ni, bi yih wɔ Yosef. Ne *Yesu ya tondb baanh wɔ Banabas, ni'tingi si: «wà sɔngreh binib ya yenm.» U yé Lefi ya yaabil ne. Bi maa' wɔ Ciip ya du ni ne. ³⁷ U ŋmɔbe bukpàabu buba, ki kuɔre' bù, ne ki taa' u kuɔre' ki laa' ilike yà nɔ, ki lá de' *Yesu ya tondb.

Ananias nin u'po Safira ya gber

5 Tɔ, ujetɔ mɔ là te bi'ni, bi yih wɔ Ananias, ki yih u'po Safira. U kuɔre' u'kpàabu buba, ki teke' ilike. ² Wɔn nin u'po kpaan' buñɔbu ne u bore' ilike nɔ ya niba bó ki taa' u'ba, ki tuke' nà bó sɛn' nɔ ki lá de' *Yesu ya tondb. ³ Ne Pier niire' wɔ ki ye: «Ananias, be tien' a taa' a'fɛl ki cèbe' *Satan nɔ nɔ, ki lere' *Mifuoñaanm, ki bore' bukpàabu nɔ ya like ya niba bó ki taa' a'ba! ⁴ ŋa laan là kuɔre' bukpàabu nɔ ma nɔ, bù là yé a'yaabu ne. A kuɔre' bù ma nɔ, ilike nɔ mɔ yé a'yi ne. Be tien' a maale' a'fɛl ni á tien nɔ? A lere' Uwien ne, ŋa lere' nib.» ⁵ Ananias cii' iñɔbon nɔ ma nɔ, ne ki lu' ki kpo'. Ne bujewaancienbu cuo' binib bà ke cii' tigber nɔ. ⁶ Nen saan ne binacenfɛnb baa' ki taa' bukpɛlbu, ki pɔbn' wɔ, ki yuure' ki ñen' ki tì sube'.

⁷ Ni tien' ten tikur tuta, ne u'po kɔn' ní, ka ben nà tien'. ⁸ Ne Pier niire' wɔ ki ye: «Tɔke nni tigbemɔnt, ni kuɔre' bukpàabu bùa nɔ ya like keke sɔ-wɔ?» Ne u ye: «Hnn, i'keke nín.» ⁹ Ne Pier tɔke' wɔ ki ye: «Be tien' sin nin a'ce ke kpaan' buñɔbu ki biike' *Yonbdaan ya Fuoñaanm-i? Liike, bà sube' a'ce nɔ ne tuo bunañɔbu nɔ. Bi li yuure a'mɔ, kí ñen.» ¹⁰ Ne u'mɔ

lu' u'nun bó i ya tàan bo ki kpo'. Bina-cenfɛnb nɔ kɔn' ní ki laa' u kpo', ne bi tí yuure' u'mɔ, ki tì sube' u'ce saan. ¹¹ Bujewaancienbu cuo' Kristo ya taanl yaab ke nin binib bà ke cii' tigber nɔ.

Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont

¹² *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont udu ya nib ni ceen. Binib bà teke' *Yesu ki jin' nɔ ke kpe buñɔbu ne, ki taan' ki te Salomɔn ya ninbonku' ni. ¹³ Nitɔb ŋa kaabe' ki taakeh nin be, ama udu ya nib ke là pèkeh be ne. ¹⁴ Ne binib ligol, bijeb nin bipiib ke teknh Yonbdaan ki jinh uyo ke ki pukndeh bi'bó. ¹⁵ *Yesu ya tondb teh miyɔkm ya bont ma nɔ, ne binib yuunh biwienb ki là blinh tikaag-bont nin igado bo isengbe, ŋɔ Pier lá gèbreh, u'jinjinku mɔnɔn lu' bi'bo la, be ní faake. ¹⁶ Linigol mɔ tukeh biwienb nin binib bà isenpol ŋaake be nɔ, ki ñeh ní idu yà neke Yerusalem nɔ ni, ki bàareh *Yesu ya tondb saan ne bi cèreh bi'ke faakreh.

Bi cuo' Yesu ya tondb

¹⁷ Tɔ, bitɔtuɔrcienb ya cien nin binib bà ke pe u'bo ki yé Saduseyenmbe nɔ laa' *Yesu ya tondb teh nɔ ma nɔ, ne bi taa' bi'bo iponponbe, ki jon' ¹⁸ ki cuo' be, ki tì pɛkn' udu nɔ ya pɛkl ni. ¹⁹ Ama ni'daali ya ñɔnku, ne Yonbdaan Uwien ya tond baa' ki lá piire' lipekl ya nagenku, ki ñen' be, ne ki tɔke' be ki ye: ²⁰ «Li joh men Uwien ya duku ya luo bo, kí tì ní li tɔkeh binib mifuoɓfɛnm mie ya gber ke.» ²¹ Bi tuo' u'ñɔbu bó, ne kutenŋesɔn-sɔnku bi kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki wɔknh binib Uwien ya gber.

Bitɔtuɔrcienb ya cien nin binib bà pe u'bo nɔ baa' ki lá yin' *Sufmbe ya buur ya cekl yaab bà bi liebe' ki yih be Israyel ya cienb nɔ ke ki taan', ne ki sɔn' biguguru-urb be ní jo lipekl bó kí tì taa' *Yesu ya

[†]5:12 Liike 3:11.

tondb ní. ²² Bi tì baa' ni'saan ka laa' be, ne ki liebe' ní ki lá tãke' ki ye: ²³ «Ti tì baa' ki laa' lipekl ya duku pi mɔnmɔnm ne, biguguurb mɔ se kunagenku saan ki gu. Nin nen ke ti pìire' ma, ta laa' nil uba mɔnɔn len.» ²⁴ Uwien ya duku ya guguurb ya cien nin bitɔtuɔrcienb cii' tigber nno ma nno, ne ni beke' be *Yesu ya tondb bo cɛen, kime ba ben ni tien' ma[‡] ²⁵ Nen saan ne unil uba baa', ki tãke' be ki ye: «Liike men-a! Bijeb bà ni pek'n' be nno, bi te Uwien ya duku ya luo bo ki wɔknh binib Uwien ya gber.» ²⁶ Nen saan ne Uwien ya duku ya guguurb ya cien nin u'nib bure' be ní tì cuo *Yesu ya tondb ní. Ba cuo' be nin ufaa, bi tuke' be ní suoone, kime bi fenge udu ya nib la yèke be ten ne.

²⁷ Bi tuke' be ki tì baa', ne ki cère' bi sere' *Sufmbe ya buur ya cekl yaab ya nun bó, ne bitɔtuɔrcienb ya cien tãke' be ki ye: ²⁸ «Ta là wɔbn' ki pien' ne ki ye ni la ji ní wɔkn nil *Yesu ya gber-ii? Ne ni cère' ni'wɔknm gbe Yerusalem ni ni'ke saan-a! Ni yíe ní ye uje bugben ya kuum ñen' tinbi ne-a!»

²⁹ Ne Pier nin *Yesu ya tondtɔb tãke' be ki ye: «Ni kpe tí tuo Uwien ya ñɔbu bó ki cen' nin tí tuo binib ya ñɔbu bó. ³⁰ Ninbi ne kpe' *Yesu udɔɔpɔnɔn bo, ki ku' wɔ, ne ti'yaajeb ya Wien mɛkre' wɔ bitenkpiib ní, ³¹ ki kpièke' wɔ, ki taa' wɔ ki kàan' u'jie bó, wɔ ní li yé uber, kí li yé Uɣmienl, kí cère Israyel yaab ní lèbre bi'tetem ɔɔ Uwien ní fère be bi'biere. ³² Tinbi ne yé tigber nno ya mɔnkunb, ne Uwien taa' *Mifuoñaanm mà ki de' binib bà boh wɔ nno mɔ yé tu'mɔnkunl.»

³³ *Sufmbe ya buur ya cekl yaab cii' bi len' nno ma nno, ne bi'benku ni ben' bi'bo ki tì kende', ne bi yíe be ní ku be. ³⁴ Tibuur yaab nno ya uba fii' ki sere' bi'nun bó, bi

yih wɔ Gamaliel. U yé *Farisienmbe ya uba ne, ki yé *Yiko ya wɔnwɔknl mɔ, ki ɣmɔbe liyel *Sufmbe ke saan. U tãke' be ki ye be ní taa *Yesu ya tondb nno kí ñe saali waamu. ³⁵ Bi ñen' saali, ne u tãke' tibuur ya cekl yaab nno ki ye: «Israyel yaabe, liike men ni'yul bo nin ni yíe ní tien bijeb bie nà nɔ. ³⁶ Kime uje uba ne là te nà laan wuòke', bi yih wɔ Teyuda. U là yih u'ba unikpekpièk ne, ne bijeb kobiinan pe u'bo. Bi ku' wɔ ne binib bà ke pe u'bo nno yere', ne licekl nno juore' fenm. ³⁷ Uje nno yaam gèbre', ne Galile ya nil uba mɔ fii' ki sure' binib bi paan' u'bo ki yebe, bi yih wɔ Suda. Nì là yé uyo wà bi kàanh kukènkun nno ne. Bi ku' u'mɔ, ne binib bà ke pe u'mɔ bo nno, mɔ yere'. ³⁸ Nen bo ne n tãkeh ne, ji la tuuke men bijeb bie ya gber. Cère be men be ní li joh. Bi lienh nà nɔ nin bi sɔnh lituonl là nɔ yé unisaal yaam ne la, nì li juore fenm ne. ³⁹ Ama nì yé Uwien yaam ne la, na ní fre kí pien be. Ni kɔnh nin be tijer la, nba la, ni lá li le ni kɔnh nin Uwien ne.»

Gamaliel len' nno ma nno, ne bi tuo'. ⁴⁰ Bi yin' *Yesu ya tondb, bi liebe' ki kɔn' ní, ne bi ñi' be, ki pien' be ki ye bi la ji ní li tãkeh nil *Yesu ya gber, ne ki taa' be ki wie'. ⁴¹ *Yesu ya tondb siere' bi'saan nin uyensonge, kime bi ben ni kpe be ní ji ife *Yesu ya yel bo ne. ⁴² Idaan ke, bi tuu ki joh Uwien ya duku ya luo bo nin binib den ne, ki tì wɔknh binib, ki tãkeh tigbemɔnmɔnt ki teh *Yesu ne yé Uwien ya Nigendke Kristo.

Bi gènde' jeb bilole be ní li toreh Yesu ya tondb

6 Iden yà binib bà teke' *Yesu ki jin' ya cekl yèbreh ki pukndeh nno, ne *Sufmbe bà teke' *Yesu ki jin' ki lienh Grekme ya lenm nno cin' ki kɔnh nin

[‡]5:24 Bi li fre kí lèbre *ba ben ni tien' ma* kí ye ba ben tigber nno li kpaan ma mɔ.

Suftòb bà lienh bi'yaajelenm nno^f ki teh daan ke daan bi gbiinh tibont la, bi sun-deh bi ya kpopiib bó ne. ²Ne *Yesu ya tondb piik nin bile nno yin' binib bà ke teke' *Yesu ki jin' nno ki taan', ne ki tòke' be ki ye: «Na mòn tí juore tijier ya gbiirm bo kí dàan Uwien ya gber ya tòm. ³Nen bo, ti'yaabe, gènde men ni'ni jeb bilole bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'bo, bi ñmòbe miyenfuom, ki yé binimònb binib ya nun bó, ñò tí cère be ní li sònli ya tuonl. ⁴Tinbi *Yesu ya tondb wòn, tí li mòn-deh ki kàareh ne, kí li tòkeh binib Uwien ya gber.»

⁵*Yesu ya tondb len' nà nno ñmaake' binib nno ke, ne bi gènde' Etienn, u teke' *Yesu ki jin' mòmòm, *Mifuoñaanm te u'bo. Bi gènde' Filip nin Prokòr nin Nikanòr nin Timòn nin Pamena nin Antiyòk ya Nikola, u yé Sufkpenkpend. ⁶Bi taa' jeb bilole nno ki wòn' *Yesu ya tondb, bi taa' bi'nuò ki paan' bi'bo ne ki kàare' ki de' be.

⁷Uwien ya gber yereh ni'ke saan, ne binib teknh *Yesu ki jinh ki yebreh ki pukndeh Yerusalem ni. Bitòtuorkaab ligol mò tuo' ki teke' *Yesu ki jin'.

Bi cuo' Etienn

⁸Uwien juoke' Etienn ki gbien', ki de' wò mituòm ki gbien', ki cère' u teh miyòkm ya bont udu ya nib ni. ⁹*Sufmbe bà te litaanl ya duku kùà bi yih kù bà ña ji yé yonbe ya taanl ya duku nno, ya biba nin Sirenn ya du nin Aleksandri ya du nin Silisi ya du nin Asi ya tin-fenm yaab ke taan' ki findeh nin Etienn. ¹⁰Ama ba fre' ki faake' nin wò, kime u lienh nin *Mifuoñaanm de' wò miyenfuom mà nno ne. ¹¹Nen saan ne bi de' bi-jeb biba ilike be ní nen u'bo kí ye bi cii' u suke' Moyis nin Uwien. ¹²Bi len' nno ma nno ne udu ya nib nin bi'cienb nin *Yiko

ya wònwòknb kpre', ne ki bere' ki tí cuo' Etienn, ki taa' wò ki jon' *Sufmbe ya buur ya cekl yaab saan, ¹³ne ki tuke' biton-nendenb ní bi lá len' ki ye: «Uyo ke uje wuò sukreh Uwien ya duku ne, ki saah Moyis ya yiko. ¹⁴Kime ti cii' u len' ki ye Nasaret ya *Yesu li we Uwien ya duku kuu, kí lèbre mitetem mà Moyis là wòkn' te mè nno.» ¹⁵Ne tibuur ya cekl yaab nno ke caan' Etienn bo inun ki laa' u'nun bó te ten Uwien ya tond ya nun bó.

Etienn len' ki jin' Sufmbe ya buur ya cekl yaab

7 Nen saan ne bitòtuòrcienb ya cien niire' Etienn ki ye: «Bi len' ma nò, tù te-ee?» ²Ne Etienn jiiin' ki ye: «N'baambe nin n'niñjèbe, li cengeh men. Uyo wà ti'yaaje *Abraham laan là kò Mesopotami ya du ni, ka laan jon' ki tí kòn' Haraan ya du ni nno, ne Uwien wà ñmòbe ukpieke può' u'saan, ³ki tòke' wò ki ye: «Ñe a'du ni nin a'yaab ni, kí jo n li wuòn ñe udu wà nno ni.» ⁴Nen saan ne u fii' Kalde yaab ya du ni, ki tí kòn' Haraan ya du ni. U te wun ni ne haali u'baa tí kpo', ne Uwien cère' u baa' ki kòn' udu wà ni kò u'ni fenfenno nò. ⁵Uwien ña de' wò tink kiba udu wuu ni, wa de' wò tink kí kpe nin kutepenku ya pièn mòmòm, ama u pùon' ki ye u li taa udu wuu kí de wòn nin u'yaabii ne, wù ní li yé bi'yu uyo ke. Uyo wà Uwien pùon' lipuonl lie nno, ki laa' *Abraham ña laan ñmòbe buk. ⁶Ne Uwien tòke' wò ki ye: «A'yaabii lá li tien bicenb udutò ni, ne u'nib ní taa be kí tien iyonbe, kí jènde be ibin kobiinan. ⁷Ama min Uwien ne li dere bi li yé udu wà ya nib ya yonbe nno ya tub. Ni ya puoli bó ne a'yaabii li ñe udu nno ni, kí baa kí lá li pukeh nni nie saan.» ⁸Ne Uwien cuo' nin *Abraham kujòtieku kí tòke' wò ki ye upunjie ne yé kudieku kùà wòngheh

6:1 U ya yo binib bà là teknh *Yesu ki jiiinh nno, biyebnb là yé *Sufmbe ne. Bi'ni biba là lienh *Grekmbe ya lenm* ne, ki pè Grekmbe ya tentienm bo. Bitòb lienh bi'yaajelenm, ki pè bi'yaajetentienm bo. Ben ne là yebe.

bi'jotieku nno. Nen bo ne *Abraham maa' *Isaak, ne ki jie' u'punl wienniin daali. *Isaak mo maa' Sakob, ki mo jie' u'punl. Sakok mo tien' nno u'bijieb. Ben ne ye' ti'yaajeb piik nin bile nno.

⁹«Ti'yaajeb nno taa' iponponbe bi'waake Yosef bo, ne ki kuore' wo binib bo wo n' ti' n' li ye' uyonb Esipt b6. Ama Uwien la te nin wo, ¹⁰ne ki nen' wo u'jend ke ni, ki juoke' wo, ki de' wo miyefuom, ki cere' Esipt ya bercien Farahon ye' u'gber; ne ki taa' wo ki tien' udu nno nin u'den ke ya cien. ¹¹T6, mik6nm miba ya bol lu' Esipt nin Kanaan ya du ni ni'ke saan. Ni la ye' miccekciem ne binib bo. Ti'yaajeb na ji la nmobe bi li ji ba. ¹²Sakob cii' tijier te Esipt ni, ne u cere' u'bijieb jon' miba ki ti de'. ¹³Bi jon' nle ma nno, ne Yosef cere' u'ninjieb bende' wo, ne Farahon mo bende' Yosef ya bol si la. ¹⁴Nen saan ne Yosef son' be n' ti taa u'baa Sakob nin u'den yaab ke ni Esipt ni. Bi la te binib pilole nin bijun ne. ¹⁵Sakob nin u'den yaab ke jon' ki ti ko Esipt ni, ne u ti kpo'. Ni tete ne u'bijieb, ti'yaajeb mo ti kpo', ¹⁶ne bi taa' be ki ti sube' ufele uba ni Sikem ya du ni. *Abraham ne la taa' ilike ki de' ufele nno Sikem ni, Hemor yaab saan.

¹⁷«Uyo wa Uwien li tien u la pun' lipuonl la ki de' *Abraham nno nekn' ni. U ya yo ne ti'bol ya nib pore' ki yebre' Esipt ni, ¹⁸ki ti baa' uyo wa uberto teke' libel Esipt ni. Won na tu' Yosef. ¹⁹U la lere' ti'bol ya nib, ki jende' ti'yaajeb, ki wobn' be be n' taa bi'cenfendmu ki ti wie mu n' kpo. ²⁰U ya yo ne bi maa' Moyis, u la ye' kibuk ka mon Uwien ya nun bo ne. Bi wube' ke ki'baa den iqmaale ita ne. ²¹Bi taa' ke ki ti wie' uyo wa nno, ne Farahon ya bise leke' ki'bo, ki yuure' ke, ki wube' ke ten u'tiema buk. ²²Bi w6kn' Moyis Esipt yaab ya yenfuom ke. U la ye' unil wa nmobe mituom u'lenm ni nin u'tuon ni ne.

²³«T6, uyo wa u laa' ibin pinan nno, ne u taa' iyenmaale ki jon' wo n' ti fuonde u'yaab Israyel yaab. ²⁴U ti baa' ki laa' Esipt ya nil uba nmobe Israyel yo uba ki jendehe, ne u teke' Israyel yo bo, ki ni' ki ku' Esipt yo nno. ²⁵U tien' nno ki maaleh ki teh u'yaab li bende ki ye Uwien li cere won ne n' nen be bi'nennendb ya nu6 ni, ama ba bende'. ²⁶Kutaaku faa' so u laa' Israyel yaab bile konh. U ye' wo n' pa be, ne ki t6ke' be ki ye: «Ni'ninjiel ne, be tien' ni nmobe tob ki jendehe?» ²⁷Ama wa nmobe u'to ki jendehe nno pe' Moyis ki jende', ki t6ke' wo ki ye: «Nme ne kaan' ne ti'ber na a li buh te tibuur-i?» ²⁸A ye' a ku nni ten a wun ku' Esipt yo ma nno ne-a!» ²⁹U len' nno ma nno ne Moyis sen' ki jon' Madiyan ya du ni, ki ti ko, ne ki maa' mubujebumu mule ni'bo.

³⁰«Ibin pinan g6bre', ne Uwien ya tond uba baa' Moyis saan kupenpelku ni, Sinayi ya juol saan, ki te kufetuku kuba ni ku' teknh umu ka wih. ³¹Moyis laa' ne ma nno, ne ni cuo' wo miyokm. Uyo wa u nekndeh wo n' liike nno, ne ki cii' Yonbdaan len' ki ye: ³²«Min ne ye' a'yaajeb ya Wien, ki ye' *Abraham nin *Isaak nin Sakob ya Wien.» Bujewaanbu cuo' Moyis, u'gbenent na, ne wa ji kaabe' ki liike'. ³³Nen saan ne Yonbdaan t6ke' wo ki ye: «Cekre a'tacaan, kime a se na saan no n te ni'saan ne. ³⁴Im6n, n laa' n'nib Israyel yaab ya cekem kpe ma bo Esipt ni, ki cii' bi'kpiende b6, ne ki jiere' ni n' nmien be. Fenfenna li joh, n son' ne Esipt b6, a ti nen be len ne.»

³⁵«Moyis wa Israyel yaab la ye' wo, ki t6ke' ki ye nme kaan' wo uber wo n' li buh be tibuur nno, Uwien tien' won ne uber nin Uqmienl, ki son' wo, ki cere' u'tond wa la baa' u'saan kufetuku kuba ni nno toreh wo. ³⁶Won ne nen' be Esipt ni. U tien' miyokm ya bont udu nno ni nin miunncienm6nm6nm saan nin kupenpelku ni ibin pinan. ³⁷Won Moyis ne t6ke' Israyel yaab ki ye: «Uwien li

cère ni'ni uba n̄ n̄e uñòbonsòknl ni'bo ten min.)³⁸ Israyel yaab là taan' kupenpelku ni uyo wà nno, wòn ne là te ti'yaajeb nin Uwien ya tond wà lienh nin wò nno ya siik ni. Utond nno là tòke' wò tigber tà di-enh limiel Sinayi ya juol bo wò n̄ lá tòke te ne.³⁹ Nin nen ke ti'yaajeb ña tuo' ki bon' wò. Bi yìe' u'ñòbu bó, ne ki yìe be n̄ liebe Esipt ni,⁴⁰ ne ki tòke' Aròn ki ye: «Me te ibule yì n̄ li le te usen, kime Moyis wà ñen' te Esipt ni nno, ta ben nà tu' wò.»⁴¹ U ya yo ne bi men' ubul uba u naan kinabuk, ki tùre' lituòrl ki de' wò, ne ki jele' kunacenu ki pokn' bi men' ubul wà nno bo ki gbien'.⁴² Nen ne cère' Uwien búle' be ibuon, ki seln' be bi pukeh tiwent tà te kutaaku bo nno, ten *Uwien ya ñòbonsòknb keke' ma *Uwien ya gbònk ni. Bi keke' ki ye: «Israyel yaabe, ni là kòre' tiwent ki tien' ituòre yà nin ni tien' ituòrtò yà kupenpelku ni ibin pinan nno, ni là tien' ki de' min ne-εε?»⁴³ Na là tien' ki de' min, ama ni là yuure' ubul Molok ya ninbonl ne ki tuke', ki yuure' ubul wà naan liñmaabil bi yih wò Erefann nno m̄. Ni là men' ibule nno ki ye ni li gbaandeh ki pukeh yin ne. Nen bo ne n li cère be n̄ cuo ne tiyonbt kí jon nà bó fòke ki cen' nin *Babilonn.»⁴⁴ «Ti'yaajeb là te kupenpelku ni ma nno bi là ñmòbe ben nin Uwien cendeh lininbonl là ni ne. Kujotieku ya gbònk m̄ là te len ni ne. Uwien ne là tòke' Moyis ki ye wò n̄ tien lininbonl nno. Ne Moyis tien' lè Uwien wuon' wò ki ye lè n̄ li naan ma bo nno.⁴⁵ Ti'yaajeb là taa' lininbonl nno ki de' bi'yaabii. Ne bi teke' lè ki ñuuke ki ti baa' uyo wà Sosuwe yé bi'senlierl nno.

Ben nin Sosuwe là joh be n̄ ti teke udu wà, ben bo Uwien là ñore' inibol u'ni nno ma nno, bi là tuke lè ne. Lininbonl nno là te nen saan ne, ki ti baa' uber *Dafid ya yo.⁴⁶ Uwien ya yenn songe *Dafid bo, ne *Dafid mie' wò usen wò n̄ me kuduku ki de' wòn Uwien wà yé u'yaaje Sakòb ya Wien nno.⁴⁷ U'bijè Salomòn ne men' Uwien kuduku.

⁴⁸ «Ama Uwien wà ña ñmòbe Nacentò ña kòh nib men' tidur tà ni ten *Uwien ya ñòbonsòknl là len' ma ki ye Uwien ye:⁴⁹ «Kutaaku ne yé n'berbiek, kitink yé n'taan taanh nà bo ne, ni li me be ya dubol ne kí de nni, ñò n̄ li kòh ku'ni ki fuoreh?»

⁵⁰ Na yé min ne ñen' tibont ke-εε?»

⁵¹ Etienn tí len' ki ye: «Ni'yul faa, ne ni'fél bo te ten binib bà ña pe Wien bo, ka cengeh u'gber, ki yienh *Mifuoñaanm uyo ke. Ni te ten ni'yaajeb ne.⁵² Ni'yaajeb là jènde' *Uwien ya ñòbonsòknb ke, ki ku' binib bà tòkeh ki teh Uwien ya Gbemòndaan li baa' ní nno. Fefennò, u baa' ní, ne ni kuore' wò, ki ku' wò.⁵³ Uwien là sòn' u'tondb bi lá de' ninbi ne u'yiko, ne na bon' wò.»

Bi yèke' Etienn iten ki ku' wò

⁵⁴ Etienn len' nno ma nno ne bi'benku ni ben' ki ti kende', ne bi gbienh u'bo in-òbii.⁵⁵ Ama *Mifuoñaanm te Etienn bo ma nno, ne u yaare' ki liike' kutaaku bo, ki laa' Uwien ya wenwenku windeh, ki laa' *Yesu se Uwien ya jie bó.⁵⁶ Ne u ye: «Liike men, n laa' kutaaku ye, ne ki laa' Unil ya Bijè** se Uwien ya jie bó.»

⁵⁷ U len' nno ma nno ne bi wuure' ufaa bo, ki pipi' bi'tub, ne ki taan' ki bere' ki ti cuo' wò,⁵⁸ ki ñen' wò udu nno ni, be n̄ ti yèke wò iten kí ku wò, ne ki gore' bi'lier-cencien ki ble' ki guun' unacenzaan uba

§7:46 Bi kpìe' ki keke' tigbont tà nno ya tuba ni, n̄ keke' ki ye kí me kuduku kí de Sakòb ne.

**7:56 Bi liebe' ki yih Yesu ne Unil ya Bijè.

bi yih wɔ Sɔl. ⁵⁹ Bi yèkreh wɔ iten uyo wà nɔ, ne u kàareh ki teh: «Yonbdaan Yesu, teke n'naank.» ⁶⁰ Ne ki gbaan', ki wu-ure' ufaa bo ki ye: «Yonbdaan, la tɔnge bi'biere yii nɔ.» U len' nɔ ki gben', ne ki kpo'.

8 Sɔl mɔ se bà ku' Etienn nɔ ya ciek bó ne.

Sɔl jèndeh Kristo ya taanl yaab

Kí ñe nen daali ne bi cin' ki jèndeh *Kristo ya taanl yaab bà te Yerusalem ni nɔ ki gbiekeh. Nɛn bo ne bi'ke yere', ki jon' Sude nin Samari ya tinfenm ni. *Yesu ya tondb baba ne ji là sien' Yerusalem ni. ² Binib bà pɛ Uwien bo mɔnmɔnm nɔ ne sube' Etienn, ki muo' u'kuum ki gbien'. ³ Sɔl wɔn là ñikndeh wɔ ñ bere *Kristo ya taanl ne. U joh iden ne kí tì coh bijeb nin bipiib ufaa bo kí tì pekndeh.

Filip tɔkeh Uwien ya gbemɔnmɔnt Samari ni

⁴ *Kristo ya taanl yaab yere' ma nɔ, ne ki cuonh ni'ke saan ki tɔkeh binib u'gbemɔnmɔnt. ⁵ Filip jon' Samari ya tinfenm ya du uba ni ki tì tɔkeh binib Uwien ya Nigendke Kristo ya gber. ⁶ Udu nɔ ya nib cengeh Filip bó, ki lenh u teh miyɔkm ya bont tà nɔ mɔ, nen ne cèrè' bi pɛ u'gber bo mɔnmɔnm. ⁷ Isenpol ñaake binib bi yebe ne u ñuɔh yè bi'saan, ì siereh ki wuureh ufaa bo. U cèrèh iwɔb nin idien mɔ faakreh ki yebe. ⁸ Nen bo ne udu nɔ ya nib ya yenm sɔnge' ki gbien'.

⁹ Uje uba mɔ là te udu nɔ ni, bi yih wɔ Simɔn, u teh iñɔke nì coh Samari ya tinfenm ya nib miyɔkm. U là yih uba unikpekpiek ne. ¹⁰ Ne binib ke tuo' u'ñɔbu bó, ka tuuke wà yé wà, ki lienh u'bo ki teh: «Uwien ya tuɔm ne kpènde' unil wuɔ. Bi yih nen ne mitɔcienm.» ¹¹ Bi tuonh u'ñɔbu bó, kime u ñen' uyo ne

ki teh iñɔke nì coh be miyɔkm. ¹² Ama Filip baa' ki lá tɔke' be Uwien ya bel ya gbemɔnmɔnt, ki liebe' ki tɔke' be *Yesu Kristo yé udaan wà, bi teke' ki jin' ne u sii' bijeb nin bipiib ke Uwien ya ñunm. ¹³ Simɔn, uñɔkdaan nɔ mɔnmɔn teke' ki jin', ne Filip sii' u'mɔ Uwien ya ñunm. Wa ji siereh Filip saan, ki lenh u teh miyɔcienm ya bont, ne nì coh wɔ miyɔkm ceen. ¹⁴ *Yesu ya tondb bà te Yerusalem ni nɔ cii' Samari ya tinfenm ya nib mɔ teke' Uwien ya gber ki jin', ne bi sɔn' Pier nin San ni'bo. ¹⁵ Bi tì baa', ne ki kàare' ki de' Samari ya nib bà teke' ki jin' nɔ, ñɔ Uwien ñ de be *Mifuoñaanm. ¹⁶ Kime *Mifuoñaanm ña laan là jiire' ní bi'ni uba mɔnmɔn bo. Bi là sii' be Uwien ya ñunm baba ne, Yonbdaan *Yesu ya yel bo. ¹⁷ Nen saan ne Pier nin San taa' bi'nuɔ ki paan' bi'bo, ki kàare' ki de' be, ne *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo. ¹⁸ Simɔn uñɔkdaan nɔ, laa' *Yesu ya tondb taa' bi'nuɔ ki paan' binib bo, *Mifuoñaanm jiire' ní bi'bo ma nɔ, ne u ye u li de be ilike, ¹⁹ be ñ de wɔ mituɔm nɔ, ñɔ u'mɔ taa' u'nuɔ ki paan' unil wà bo la, *Mifuoñaanm ñ jiire' ní udaan bo. ²⁰ Ne Pier tɔke' wɔ ki ye: «Sin nin a'like ke ñ juore fenm, kime a maale' ki ye a li fre kí taa ilike kí de Uwien ya paabu ne. ²¹ A'niba ña lì te tigger tuu ni, kime a'yenmaale ña cuube Uwien ya nun bó. ²² Lèbre a'tetem, kí wie a'biern mie nɔ, kí kàare Yonbdaan, nba la, u li fère ñe a'yenmaalbiere yii nɔ. ²³ Kime n laa' a ñmɔbe iponponbe ki gbien', ne ibiere lùo ñe inmi yaam.» ²⁴ Ne Simɔn uñɔkdaan nɔ, tɔke' Pier nin San ki ye: «Ni bugben kàare men Yonbdaan kí de nni, ñɔ ni len' nà nɔ niba la tu nni.» ²⁵ Pier nin San kun' Yonbdaan bo imɔn, ki tɔke' binib u'gber ki tì gben' ne ki liebeh Yerusalem. Bi joh ma nɔ ne ki tɔkeh tiggemɔnmɔnt Samari ya tinfenm ya du ya yebe ni.

Etiyopi ya keracicien uba teke' Yesu ki jin'

²⁶Lidaali liba ne Yonbdaan ya tond uba tóke' Filip ki ye: «Fii, kí taa unógen bó, kí tí kpíen usen wà ñeh Yerusalem kí joh Gasa ya du bó nno. Nib ña ji kpíen-deh usen bugben.» ²⁷Filip fii' kí bure'. U joh ma nno ne kí laa' uje fáarke uba, u yé Etiyopi ya keracicien uba ne. Wón ne líkeh Etiyopi ya piiber Kandasi ya faal ke. U là baa' Yerusalem ní kí puke' Uwien ne. ²⁸U líebe' kí kunh kí kaa kútenlolku ní, ne kí kàanh *Uwien ya ñòbonsòknl Esayi là keke' kugbònkú kùà nno. ²⁹Ne Mifuoñaanm tóke' Filip kí ye: «Cuon kí nekn kútenlolku kuu nò.» ³⁰Filip sen' kí nekn' kù, ne kí cii' u kàanh *Uwien ya ñòbonsòknl Esayi là keke' kugbònkú kùà nno. Ne Filip níire' wò kí ye: «A kàanh kugbònkú kùà nò, a cíih ku'tingi-ii?» ³¹Ne u ye: «Nil ña wuón' nni ku'tingi la, n lí tien mila kí cii?» Ne kí tóke' Filip kí ye wò ñ kò ní kí kèle u'saan. ³²U kàanh *Uwien ya gbònkú ní nà saan nno, ní keke' kí ye:

«Bí tuke wò ten bí tuke upe ne kí joh be ñ tí kòre.

U te ten bí gureh kipebuk ya kobr ne ka muh.

Nno ne u'mò ña len' tuba.

³³Bi yuón' wò, ne kí mun' wò imòñ, ñme jí lí len u'yaabii bó?

Kíme bí gben' u'míel uñendun wuu ní ña.»

³⁴Ne uje nno tóke' Filip kí ye: «N faare' ñe ne, laan tóke nni, *Uwien ya ñòbonsòknl nno len' ñme ya gber ne? Wón bugben ya gber ne bíi u len' uba yaar ne?» ³⁵Nen saan ne Filip ñi' mikèlm nno bó kí tóke' wò *Yesu ya gbemònmònt. ³⁶Bi jojoh kí tí baa' libùol liba miñunm te ní'saan, ne uje nno tóke' Filip kí ye: «Liike-a, miñunm sò-a! A lí tuo kí sii nni Uwien ya

ñunm-ii?» ³⁷[Ne Filip ye: «A teke' *Yesu kí jin' mòmòm la, usen te.» Ne u ye: «N teke' kí jin' kí ye *Yesu Kristo yé Uwien ya Bíje ne.»]†† ³⁸Nen saan ne u cère' bí sien' kútenlolku nno, ne wón ní Filip ke bíle jíire', kí kón' miñunm ní, ne Filip sii' wò Uwien ya ñunm. ³⁹Bi ñen' miñunm ní uyo wà nno, ne Yonbdaan ya Fuoñaanm taa' Filip kí bure'. Uje nno ña jí laa' wò ne kí líebe' kí kón' u'tenlolku ní, kí joh ní uyensonge. ⁴⁰Filip wón, bí tí laa' wò Asot ya du ní ne. U ñeh idu yà ke ní nno, u tókeh bíbib tìgbemònmònt ne, kí tí baa' Sesare ya du ní.

Sòl pekre' kí paan' Yesu bó

9 U ya yo kí laa' Sòl laan bíe kí ñmòbe limutuol bíbib bà teke' Yonbdaan kí jin' nno bó ne, kí nuunh wò ñ kú be. U jon' bítuòrcienb ya cíen saan, ²wò ñ keke' kugbònkú kí de wò usen wò ñ jó *Sufmbe ya táan ya dur tà te Damas ya du ní nno. U tí laa' ní'bó bíbib bà pe *Yesu ya sen bó, ní yé bíjeb bíi bípiib la, wò ñ cuo be kí lòle, kí taa be ní Yerusalem ní.

³Sòl joh kí tí neke Damas ya du ma nno, ne kuwenwenku kuba ñen' paaki bó ní í ya táan bó, kí wende' kí yile' u'bo.

⁴U lu' tingi ní, ne kí cii' uníeke uba bó u teh: «Sòl, Sòl, be tien' a jèndeh nni?»

⁵Ne Sòl níire' kí ye: «Yonbdaan, a yé u le daan ne?» Ne u tóke' wò kí ye: «Min *Yesu ne, a jèndeh min ne. ⁶Ama fii, kí kò udu ní, bí lí tóke ñe a lí tien ma bó.»

⁷Sòl ní bíjeb bà tóke nno jeke kí se, ka jí lí fre kí len, kíme bí cii' uníeke bó ne, ama ba laa' wà lienh. ⁸Sòl fii', u'nunbii ke, ama wa jí lenh. Ne bí cuo' u'nuo, kí dère' wò kí kón' Damas ya du ní. ⁹U tien' iwien ita ka lenh, ka jinh, ka ñuh mò.

¹⁰Tò, unil uba là te Damas ya du ní, kí teke' Yonbdaan kí jin', bí yih wò Ananías. Yonbdaan yin' wò tídeknt yaam kí ye: «Ananías.» Ne u ye: «Min

††8:37 Bí kpíe' kí keke' tìgbònt tà nno ya tuba ní migbíirm ³⁷ ña te tu'ni.

sɔ, Yonbdaan.» ¹¹ Ne Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Fii, kí tì kp̄ien usen wà bi yih wù usen wà cuube nɔɔ, kí li joh Sudas den, kí tì niire uje uba bó, u te ki kàareh, bi yih wɔ Sɔl. U yé Tars ya du ya nil ne. ¹² U laa' uje uba tidéknt yaam, bi yih wɔ Ananiyas, u kɔn' ní u'saan, ki lá taa' u'nɔɔ ki paan' u'bo, wɔ ní likre.» ¹³ Ne Ananiyas jii' ki ye: «Yonbdaan, n cii' binib len' uje bugben ya gber ki yebe. Bi ye u jènde' a'nib ki gbien' Yerusalem ni. ¹⁴ Bitɔtuɔrcienb de' wɔ usen u baa' nie saan mɔ wɔ ní cuo binib bà taakeh a'yel bo nɔɔ ne.» ¹⁵ Nin nen ke Yonbdaan tɔke' wɔ ki ye: «Li joh u'saan, kimɛ min ne gènde' wɔ, wɔ ní cèrè bà ɲa yé Israyel yaab nin bi'berb nin Israyel yaab ní bende n yé udaan wà. ¹⁶ Min bugben ne li wuɔn wɔ u li ji ijend yà ke n'yel bo.» ¹⁷ Nen saan ne Ananiyas fii' ki jon' Sudas den, ki tì kɔn' Sɔl saan, ki taa' u'nɔɔ ki paan' u'bo, ne ki ye: «N'n-inje Sɔl, Yonbdaan *Yesu wà cèrè' a laa' wɔ usen ni, uyo wà a we ní nɔɔ ne sɔn' nni ní, ní baa kí cèrè á likre, kí cèrè *Mifuoñaanm ní jiiire ní a'bo.» ¹⁸ Ne nibonn niba ñen' Sɔl ya nun ni i ya tàan bo ki lu' ki naan tijenpɔkr. U ya yo ne u likre', ki fii', bi sii' wɔ Uwien ya ñunm, ¹⁹ ne u jin' tijier ki laa' mituom.

Sɔl kpaande' Uwien ya gber Damas ya du ni

Sɔl tien' Damas ya du ni iwenkàanke binib bà teke' Yonbdaan ki jin' nɔɔ saan. ²⁰ Ne ki cin' i ya tàan bo ki kɔh *Sufmbe ya táan ya dur ni, ki tɔkeh binib ki teh *Yesu yé Uwien ya Bije ne. ²¹ Miyɔkm cuo' binib bà ke ciuh u tɔkeh tigber tà nɔɔ, ne bi niireh tɔb ki teh: «Bo, na yé wɔn ne là jèndeh binib bà taakeh *Yesu ya yel bo Yerusalem ni nɔɔ-ɔɔ? Wa baa' wɔ ní lá cuo bà mɔ te nie saan nɔ ne, kí lòle be, kí taa be kí jo Yerusalem, kí tì ɲukn bitɔtuɔrcienb-ii?» ²² Sɔl wɔn tùɔreh ki faakreh ne, ki lienh ki jinh *Sufmbe bà te Damas ya du ni nɔɔ, ki wongeh

be ki teh *Yesu mɔnbe ki yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.

²³ Iwien yà yebe gèbre', ne *Sufmbe nɔɔ gbiere' ki kpaan' be ní ku Sɔl. ²⁴ Idaan ke, ñɔnku nin wien ni, bi ke ki gu udu nɔɔ ya guon ya nañuɔn ne, Sɔl lá ñen' ní la, be ní ku wɔ. Ne u cii' bi kpaan' u'bo iye ma bo. ²⁵ Ne kuñɔnku kuba, wɔn nin binib bà te nɔɔ yuure' wɔ kukendencencienku kuba ni, ki ñen' liguonl.

Sɔl liebe' Yerusalem bó

²⁶ Ne Sɔl bure' ki tì baa' Yerusalem, ki yé wɔ ní taan nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nɔɔ; ne bi'ke fenge' wɔ, ka teke' ki jin' ki ye u'mɔ ji yé unil wà teke' *Yesu ki jin' ne. ²⁷ Nen saan ne Banabas taa' wɔ ki jon' *Yesu ya tondb saan, ki tì tɔke' be Sɔl là laa' Yonbdaan usen ni ma bo nin Yonbdaan len' nin wɔ ma bo nin u laa' lifèl ki tɔke' binib *Yesu ya gber Damas ya du ni ma bo. ²⁸ Banabas tɔke' be ma nɔɔ ne bi tuo' ki cèrè' Sɔl nin ben te. U tɔkeh nin be ki cuonh Yerusalem ni ni'ke saan, ki tɔkeh binib Yonbdaan ya gber nin lifèl. ²⁹ U là tɔke' *Sufmbe bà lienh Grekmbe ya lenm nɔɔ mɔ tigber nɔɔ, ne bi finde' nin wɔ, ki nuunh be ní ku wɔ. ³⁰ Binib bà teke' *Yesu ki jin' nɔɔ cii' bi nuunh be ní ku Sɔl ma nɔɔ, ne bi taa' wɔ ki jon' Sesare ya du ni, ki cèrè' u bure' Tars ya du bó. ³¹ *Kristo ya taanl yaab bà te Sude ya tinfenm ni nin Galile ya tinfenm ni nin Samari ya tinfenm ni nɔɔ ke là te uyenduɔn ni ne, ki faakreh mitekjim ni, ki boh Yonbdaan bi'fuobm ni ne, *Mifuoñaanm saakreh bi'gbenent ki cèreh bi yebreh ki pukndeh.

Pier cèrè' Ene faake'

³² Tɔ, Pier joh ni'ke saan ma nɔɔ, ne ki jon' Lida ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nɔɔ mɔ saan. ³³ U laa' uje uba ni'saan u'gbenent faan' bi yih wɔ Ene. U dɔ kukaagbɔnku bo haali ibini iniin ka freh ki fih. ³⁴ Nen saan ne Pier tɔke' wɔ ki

ye: «Ene, *Yesu Kristo de' ñe laanfie ño. Fii, kí gbəgbəbe a'kaagbənku.» Ne u pək ki fii' i ya t̄aan bo. ³⁵ Binib bà ke te Lida ya du ni nin Sarənn ya du ni nno laa' wə, ne ki lèbre' bi'tetem, ki paan' Yonbdaan ya sen bo.

Pier cère' upii uba mèkre' Yope ya du ni

³⁶ Upii uba là te Yope ya du ni ki teke' *Yesu ki jin', bi yih wə Tabita, ki liebe' ki yih u'yel bugben Grəkmbə ya lenm ni ki teh Dorkas, ni'tingi si: «upiecel». U là sən̄h it̄onm̄onm̄on i yebe, ne ki punh bi-jiinb mipum. ³⁷ Uwien uba s̄o u lá bunge', ki kpo'. Bi s̄ii' wə, ne ki taa' wə ki t̄i ble' lidut̄ut̄uɔl ya duku kuba ni paaki. ³⁸ Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nno cii' Pier te Lida ya du ni. Idu nno ña fəke nin i'to ma nno, ne bi sən' bijeb bile, be ñ t̄i yin Pier wə ñ ñikn kí baa bi'saan tonm. ³⁹ Bi t̄i baa' ki t̄oke' Pier ne u fii' ki paan' bi'bo ki bure'. U t̄i baa' ni'saan, ne bi taa' wə ki don' paaki ya duku nno ni. Bikpopiib bà ke taan' ni'saan nno te Pier ya nun bó ki muəh, ki wəngəh wə tikpelcer tà Dorkas là ñele' t̄u uyo wà u là fuobe nno. ⁴⁰ Pier ñore' bi'ke ki ñen', ne ki gbaan', ki kàare', ki pekre' utenkp̄ii nno bó ki len' ki ye: «Tabita, fii.» Ne u likre', ki laa' Pier, ne ki fii' ki kèle'. ⁴¹ Pier cuo' u'nuə ki fin' wə, ne ki yin' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno nin bikpopiib nno, ki taa' wə ki wuəñ' be u fuobe. ⁴² Binib bà ke te Yope ya du ni nno cii' tigber nno. Nən bo ne binib teke' Yonbdaan ki jin' ki yebe. ⁴³ Pier tien' Yope ya du ni ki wuəke'. U là te uje u'ba den ne, bi yih wə Simən u yé ugbəñjəbl.

Kərneyi laa' Yonbdaan ya tond uba tideknt yaam

10 Uje uba là te Sesare ya du ni, bi yih wə Kərneyi. U yé Sojambe kobk ya cien ne. Bi yih Sojacekl nno «Itali ya Sojambe ne.» ² Kərneyi nin u'den yaab

ke p̄e Uwien bo m̄onm̄onm̄ ne, ki boh wə. U punh bijiinb mipum ki gbiekeh, ki kàareh idaan ke. ³ Lidaali liba ya tajuəku tikur tuta ya yo, ne u cinbe ki laa' Uwien ya tond uba tideknt yaam, u kən' ní u'saan ki yin' wə ki ye: «Kərneyi.» ⁴ U li-ike' Uwien ya tond nno, ne bujəwaanbu cuo' wə, ne u ye: «Yonbdaan, a ye ba?» Ne Uwien ya tond nno t̄oke' wə ki ye: «A'kaare nin a punh bijiinb mipum ma nno ne cère' Uwien tiere' a'bó. ⁵ Fənfennə, sən binib be ñ jo Yope ya du ni, kí t̄i yin uje uba ní, bi yih wə Simən, ki baanh wə Pier. ⁶ U te ugbəñjəbl uba den ne, bi yih u'mə Simən. Iden nno te miñuncienn ya gbaal ne.» ⁷ Uwien ya tond wà len' nin Kərneyi nno bure', ne Kərneyi pək ki yin' u'tonsənb ni bile nin u'sojambe bà te u'saan idaan ke, ki sən̄h wə it̄on nno ni ya uba, wə p̄e Uwien bo m̄onm̄onm̄ nno, ⁸ ki t̄oke' be u laa' nà nno ke, ne ki sən' be Yope ya du bó.

Uwien wuəñ' Pier nibonn niba tideknt yaam

⁹ Kutaaku faa' ki laa' bi te usen ni ki neke Yope ya du. Kuwensiiku ya yo, ne Pier don' u te kudulekaaku k̄ua ni nno ya paaki wə ñ kàare. ¹⁰ Mikənm cuo' wə, ne u yé wə ñ ji. Bi teh tijer be ñ de wə uyo wà nno, ne u laa' tideknt yaam, ¹¹ kutaaku ye, ki laa' nibonn niba, ni naan bukp̄elbu ki piə, bi co ni'ñogben inan ni jiih ní tingi. ¹² It̄aan inan ya went ke ya bol nin tiwent tà fuunh kubenku bo ke ya bol nin inuəñ ke ya bol te nibonn nno bo. ¹³ Ne u cii' unieke uba bó u ye: «Pier, fii kí ku kí ñm̄on.» ¹⁴ Ne Pier ye: «Kayi, Yonbdaan, n t̄i fii' ma, ma ñm̄on' nibonn nà yé likuəɔl, ki yé tijəknt ya bonn fiebu.» ¹⁵ Ne unieke nno tí ye: «Uwien m̄ongə' nà la, la ye n̄i yé jəknt.» ¹⁶ Unieke nno ye nno bolm mita, ne nibonn nno pək ki liebe' ki don' kutaaku. ¹⁷ Uyo wà Pier te ki maaleh wə ñ bende u laa' nibonn nà tideknt yaam nno ya tingi nno,

ne binib bà Kórneyi sòn' be, bi te ki niireh be ní bende Simón den nno baa' ni'saan, ki lá sere' bunañbu ni, ¹⁸ ne ki yin' ki niire' ki ye: «Uje wà bi yih wò Simón, ki baanh wò Pier nno te iden yà sò-òò?» ¹⁹ Pier laan bie ki te ki maaleh u laa' nibonn nà tideknt yaam nno ya tingi, ne *Mifuoñaanm tòke' wò ki ye: «Liike, bijeb bita biba nuunh ñe. ²⁰ Fii kí jiiire, kí paan bi'bo, ki la jie, kime min ne sòn' be ní.» ²¹ Ne Pier jiiire', ki tòke' bijeb nno ki ye: «Min ne yé unil wà ni nuunh wò nno. Ni nuunh nni be bo?» ²² Ne bi tòke' wò ki ye: «Kórneyi ne sòn' te ní. U yé Sojambè kobk ya cien ne, ki yé ugbemòndaan, ki boh Uwien. *Sufmbe ke pèkeh wò ki gbiekeh ne. Uwien ya tond uba tòke' wò ki ye wò ní yin ñe, á baa u'den wò ní cenge a'gber.» ²³ Pier taa' be ki kòn', ki cèrè' bi gòn'.

Ni faa' ne u fii' ki paan' bi'bo. Yope ya du ya nib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya biba pìere' wò. ²⁴ Ni tí liebe' ki faa' ne Pier baa' Sesare ya du ni. U baa' ki laa' Kórneyi yin' u'den yaab nin u'jotiemònb bi taan' ñò, ki ke ki gu wò. ²⁵ Pier baa' uyo wà nno, ne Kórneyi tuobe' wò, ki lá gbaan' u'nintuòli, ki puke' wò. ²⁶ Ne Pier tòke' wò ki ye: «Fii», ne ki cuo' wò ki fin' ki ye: «N'mò yé unisaal ne.» ²⁷ U lienh nin wò ki tí kòn', ne ki laa' binib taan' ki yebe. ²⁸ Ne u tòke' be ki ye: «Ninbi, ni ben ki ye unil wà ke yé Suf ña ñmòbe sen wò ní kò wà ña yé Suf den bii wò ní taan nin udaan. Ama min wòn Uwien wuon' nni ki ye n la ye uba yé jknt ka kpe' ní nekñ wò. ²⁹ Nen bo ne ni yin' nni ma nno, n baa', ka yie'. N ji niireh ne ne, ni cinbe ki yin' nni be bo?» ³⁰ Ne Kórneyi tòke' wò ki ye: «Detòlbo ya tajuòku tikur tuta ya yo, ten wu ya yo, n là te n'den ki kàareh, ne ki laa' uje uba i ya tãan bo, u se n'nun bó ki guo tikpelcer tù windeh teen. ³¹ Ne u tòke' nni ki ye: «Kórneyi, Uwien teke' a'kaare, ki tiere' a punh bijiinb mipum ma nno bó. ³² Nen bo, sòn binib be ní jo Yope ya du ni, kí tí yin uje wà te ni'bó, bi

yih wò Simón, ki baanh wò Pier nno ní. U te ugbónjèbl uba den ne, bi yih u'mò Simón, u'den te miñuncienm ya gbaal.» ³³ U tòke' nni ma nno, i ya tãan bo, ne n sòn' be ní tí yin ñe ní. A baa' ma nò, ni mòn. Fenfennò, tí'ke te nie saan Uwien ya nun bó ne, ki yie' tí cii tigber tà ke u tòke' ñe á lá tòke te nno.»

Pier tòke' Uwien ya gber Kórneyi den

³⁴ Ne Pier len' ki ye: «Imòn ne, fenfennò n bende' ki ye Uwien ña yie' uba ki cen' utò. ³⁵ Inibol ke ni, unil te ki boh Uwien, ki teh nà cuube la, Uwien ya yenn sònge u'bo ne. ³⁶ Ni ben tigbemònmònt tà Uwien cèrè' Israyel yaab cii' tù nno. Tù yé tigber tà cèrè' Uwien nin binib taan' buñbu kí ñe *Yesu Kristo wà yé unil ke ya Yonbdaan nno bo ne. ³⁷ Ki ben San là kpaandeh uyo wà ki teh binib ní lèbre bi'tetem wò ní sii be Uwien ya ñunm nno gèbre' ma nno, nibonn nà tien', ki cin' Galile ya tinfenm ni ki tí baa' Sude ya tinfenm ke ni. ³⁸ Ki ben mò ki ye Uwien cèrè' *Mifuoñaanm te Nasaret ya *Yesu bo, ki de' wò mituòm. U là cuonh ni'ke saan ne ki teh nà mòn, ki cèreh binib bà ke usenpol jèndeh be nno faakreh, kime Uwien là te nin wò. ³⁹ U tien' tibont tà ke *Sufmbe ya du ni nin Yerusalem ni nno, tinbi ne yé tu'mònkunb. U ya *Yesu ne bi kpe' wò udòpòpò bo, ki ku' wò. ⁴⁰ Ama wòn ne, Uwien mèkre' wò wienta daali bitenkpiib ni, ki cèrè' binib laa' wò. ⁴¹ Wa cèrè' udu ya nib ke laa' wò, ama Uwien gènde' tinbi bà uyoyo ti yé bimònkunb nno, u cèrè' tinbi ne laa' wò. U mèkre' bitenkpiib ni ma nno, tinbi nin wòn ne taan' ki jin', ki ñun'. ⁴² U tòke' tinbi ne ki ye tí li kpaandeh ki tòkeh udu ya nib u'gber, kí li yé u'mònkunb ki ye Uwien gènde' wòn ne, wò ní bu binifuob nin bitenkpiib ke tibuur. ⁴³ *Uwien ya ñòbonsòknb ke là kun' wòn *Yesu bo imòn ki ye wà ke teke' wò ki jin' la, Uwien li fère udaan u'biere u'yel bo.»

Mifuoñaanm jiire' ní bà ɲa yé Sufmbe bo

⁴⁴Pier laan bie ki lienh, ne *Mifuoñaanm jiire' ní binib bà ke cengeh u lienh tigber tà nno bo. ⁴⁵Ne *Sufmbe bà teke' *Yesu ki jin' ki pìere' Pier nno, laa' Uwien de' bà ɲa yé *Sufmbe nno mo *Mifuoñaanm ne nì cuo' be miyokm. ⁴⁶Bi cii' bi lienh ilenbol ki pèkeh Uwien. Nen saan ne Pier len' ki ye: ⁴⁷«Uwien de' binib bie mo *Mifuoñaanm ten tinbi ma no, ɲme ji li fre kí ye bi la sii be Uwien ya ñunm-i?» ⁴⁸Ne ki de' usen bi sii' bi'ke Uwien ya ñunm, *Yesu Kristo ya yel bo. Nen saan ne bi gbáan' Pier ki ye wo ní tien bi'saan iwenkàanke kí pukn.

Pier liebe' ní Yerusalem ki tóke' Kristo ya taanl yaab u tien' nà

11 *Yesu ya tondb nin Sude ya tin-fenm yaab bà ke teke' *Yesu ki jin' nno cii' bà ɲa yé *Sufmbe mo teke' Uwien ya gber ki jin'. ²Pier liebe' ní Yerusalem u yo wà nno ne *Sufmbe bà teke' *Yesu ki jin' nno findeh nin wo ³ki teh: «Be tien' a kón' bà ɲa yé *Sufmbe den, ki jin' nin be tijier-i?» ⁴Nen saan ne Pier taa' tigber cin' ma bo, ki tóke' be tù tentien' ma bo ki ye: ⁵«N là te Yo-pe ya du ni ki kàareh, ne ki laa' nibonn niba tidéknt yaam, nì ñen' ní kutaaku bo, ki naan bukpelbu ki pié, bi co ni'ñogben inan, nì jiih ní ki lá nekn' nni. ⁶N liike' nè mɔnmɔnm, ne ki laa' itàan inan ya went ke ya bol nin kumuoku ni ya went ke ya bol nin tiwent tà fuunh kubenku bo ke ya bol nin inuon ke ya bol te nibonn nno bo. ⁷Ne n cii' unieke uba bó u tóke' nni ki ye: «Pier, fii kí ku kí ɲmɔn.» ⁸Ne n ye: «Kayi, Yonbdaan, n tì fii' ma, nibonn nà yé likuol ki yé tijoknt ya bonn ɲa laan kón' n'ñobu ni fiebu.» ⁹Ne unieke nno tí len' kutaaku bo ki ye: «Uwien mɔnge' nà la, la ye nì yé

joknt.» ¹⁰Unieke nno ye nno bolm mita, ne ni'ke liebe' ki don' kutaaku. ¹¹Ne i ya tãan bo, bijeb bita baa' ní ti te[‡] iden yà nno ya nañobu saan. Bi sɔn' be Sesare ya du bó ní ne be ní lá yin nni. ¹²Ne *Mifuoñaanm tóke' nni ki ye ní paan bi'bo, ki la ɲmɔbe gèngènde. Ne ti'ninjieb biluob bie nɔ piere' nni, ti tì baa' ki kón' uje nno den, ¹³ne u tóke' te u laa' Uwien ya tond uba baa' u'den ma bo, ki tóke' wo ki ye wo ní sɔn binib be ní jo Yo-pe ya du ni, kí tì yin uje wà bi yih wo Simɔn, ki baanh wo Pier nno ní. ¹⁴U li tóke' wo tigber tà li cère wɔn nin u'den yaab ke ní ɲmere. ¹⁵N cin' n li lienh, ne *Mifuoñaanm pɔk ki jiire' ní bi'bo ten mì là jiire' ní ti'bo micincinm ma nno. ¹⁶Nen saan ne n tiere' Yonbdaan là tóke' te liñobonl là nno. U là ye: «San là taa' miñunm ne ki sii' binib Uwien ya ñunm, ama ninbi wɔn, n li cère *Mifuoñaanm ne ní jiire' ní ni'bo.» ¹⁷Uwien de' tinbi bà teke' Yonbdaan *Yesu Kristo ki jin' bupaabu búa nno, u de' bi'mo bu ya paabaabu ne. Min yé ɲme ne kí fre kí pien Uwien u la tien u yé ma?» ¹⁸*Sufmbe nno cii' Pier len' nno ma nno, ne ba ji finde' nin wo. Bi pèke' Uwien, ne ki tóke' ki ye: «Imɔn, Uwien ne mɔnbe ki cère' bà ɲa yé *Sufmbe nno mo lèbre' bi'tetem ki laa' limiel.»

Antiyok yaab teke' Yesu ki jin'

¹⁹Tɔ, bi ku' Etienn uyo wà nno, ne bi cin' ki jèndeh binib bà teke' *Yesu ki jin', ne bi yere' ni'ke saan, ki tì baa' Fenisi ya tinfenm nin Ciip nin Antiyok ya du ni, ki tókeh *Sufmbe baba *Yesu ya gber. ²⁰Ama bi'ni bà yé Ciip nin Sirenn yaab nno baa' Antiyok ya du ni, ne ki cin' ki tókeh bà ɲa yé *Sufmbe nno mo Yonbdaan *Yesu ya gbemɔnmɔnt. ²¹Bi là ɲmɔbe Yonbdaan ya tuom ne. Nen bo ne binib teke' Yonbdaan ki jin', ki lèbre' bi'tetem, ki paan' u'sen bo ki yebe. ²²Tig-

[‡]11:11 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni, nì kele' ki ye n te ne.

ber nno lu' *Kristo ya taanl yaab bà te Yerusalem ni nno ya tubl ni, ne bi sɔn' Banabas Antiyɔk ya du bó. ²³ U tì baa' ki laa' Uwien tien' be tinimɔnt ma nno ne u'yenm sɔnge' ki gbien'. Ne u saake' bi'ke ya gbenent ki ye be ní li pe Yonbdaan ya sen bo nin inunmón. ²⁴ Banabas là yé unimɔn ne, ki teke' *Yesu ki jin', ne *Mifuoñaanm te u'bo. Nen bo ne binib là teke' Yonbdaan ki jin' ki yebe ki pukn' u'bó.

²⁵ Ni ya puoli bó ne Banabas bure' Tars ya du bó wɔ ní tì nuun Sɔl. ²⁶ U tì laa' wɔ, ne ki taa' wɔ ki baa' Antiyɔk ya du ni. Banabas nin Sɔl tien' len libinɔmenl ne ki te Kristo ya taanl yaab ni ki wɔkn' linigol Uwien ya gber. Bi cin' ki yin' binib bà teke' Yesu ki jin' «Kristo yaab» Antiyɔk ya du ni ne.

²⁷ U ya yo ne *Uwien ya ñɔbonsɔknb biba ñen' Yerusalem, ki baa' Antiyɔk ya du ni. ²⁸ Bi yih uba Agabus. U fii' ki sere', ne *Mifuoñaanm cèrè' u len' ki ye mikòncienm miba li lu utingben ke bo. (Mikòncienm nno mɔnbe ki lu' ubercien Klod ya yo ne.) ²⁹ Agabus len' nno ma nno ne bà teke' *Yesu ki jin' nno ye unil ke ní de u li fre kí de nà, be ní taa kí tì tore bi ya tɔb bà te Sude ya tinfenm ni nno. ³⁰ Bi'ke de', ne bi taa' ki sɔn' Banabas nin Sɔl be ní tì de *Kristo ya taanl ya cienb bà te Sude ni nno.

Uber Herod jènde' bà teke' Yesu ki jin'

12 U ya yo ne uber Herod cin' ki jèn-deh *Kristo ya taanl yaab biba. ² U cèrè' bi ku' San ya ninje Saak nin kiusiek. ³ U tien' nno, ki laa' nì ñmaake' Sufmbe, ne u cèrè' bi tí cuo' Pier mɔ. Nì là yé uyo wà *Sufmbe jeleh kunacenukù kùà bi ñmɔnh kɔnɔ wà ña ñmɔbe ñɔke nno ne. ⁴ Bi cuo' wɔ ma nno ne ki taa' wɔ ki tì pekn'. Ne ki cèrè' Sojambe icek inan gu wɔ. Cekl ke cekl ñmɔbe sojambe binan ne. Herod yé *Sufmbe ya Pak ñ gèbre ño ne wɔ ní ñen Pier kí bu wɔ tibuur udu ya

nib ya nun bó. ⁵ Pier te lipekl ni ma nno ne *Kristo ya taanl yaab mɔ te ki kàareh Uwien nin inunmón, ki dienh wɔ.

Uwien ya tond uba ñen' Pier lipekl ni

⁶ Tɔ, kutaaku kùà li faa ño Herod ní ñen Pier kí bu wɔ tibuur nno ya ñɔnku ki laa' Pier dɔ sojambe bile ya siik ni ne ki gɔh, ki lùò tikudɔkr tule. Biguguurb mɔ se bunañɔbu saan ki gu. ⁷ Ne Yonbdaan Uwien ya tond uba pɔk ki puɔ' ne u'wenwenku wende' kuduku nno ni. U ñi' Pier ya kele ni ki finde' wɔ, ne ki tɔke' wɔ ki ye: «Fii tonm», ne tikudɔkr nno lore' u'nuɔ ni ki lu'. ⁸ Ne utond nno tí tɔke' wɔ ki ye: «Gbin a'ningbenl, kí cèke a'tacaan.» Pier tien' nno, ne u tí ye: «Gole a'liergbenku kí paan n'bo ní.» ⁹ Ne Pier paan' u'bo ki ñeh, ki maaleh ki teh nì yé tideknt ne. Wa maaleh ki teh utond nno tien' nà nno mɔnbe ki yé imɔn ne. ¹⁰ Bi ñeh ma nno ne ki gèbre' uguguurl uba, ki tí gèbre' ulie, ki tì baa' tikur ya nagenku kùà pi saali ya nañɔbu nno. Kunagenku nno piire' ku'ba, ne bi ñen', ki kpìen' usen uba ki cuon' waamu, ne utond nno pɔk ki bure' ki dāan' wɔ. ¹¹ Nen saan ne Pier ya nun bó wende', ne u ye: «Fenfennɔ ne n bende' ki ye nì yé tigbemɔnt. Yonbdaan ne mɔnbe ki sɔn' u'tond ní u lá fie' nni Herod ya nuɔ ni, ki ñen' nni *Sufmbe yé be ní tien nni nà nno ni.»

¹² Pier cii' nà tien' wɔ nno ya tingi, ne ki bure' San wà bi baanh wɔ Mark nno ya naa Mari donbó. Binib taan' ni'saan ki kàareh ki yebe. ¹³ U tì baa', ki ñi' saali ya nagenku, ne upiitonsɔnl uba baa' ki lá liike' udaan wà ñih. Bi yih upii nno Loda. ¹⁴ U bende' Pier ya nieke, u'yenm sɔnge ki gbien' ne wa piire, ki sen' ki liebe' u'tɔb saan, ki tì tɔke' be ki ye Pier ne se bunañɔbu saan saali. ¹⁵ U len' nno ma nno, ne bi tɔke' wɔ ki ye u waare' ne. Nin nen ke u ñiikeh ki teh nì yé imɔn ne. Ne bi tɔke' wɔ ki ye nì lii yé Uwien ya tond wà gu wɔ ne. ¹⁶ Pier bie ki se ki

ñih kunagenku, bi pìire' ki laa' wòn ne, ne ni beke' be ceen. ¹⁷Nen saan ne u yuon' u'nuo ki wuon' be ki ye be ñ ñmile. Bi ñmile' ne u tóke' be Yonbdaan tien' ma ki ñen' wò lipekl ni, ne ki len' ki pukn' ki ye be ñ jo kí tì tóke Saak nin bi ya tób tigber nno. Ne ki ñen' ki bure' niba bó. ¹⁸Ni faa' uyo wà nno, ne sojambe nno ya yenm saa' ki gbien', ne bi niireh tób ki teh Pier wuò nín tien' mila? ¹⁹Nen saan ne Herod cère' bi nuun' wò. Bi nuun' wò, ka laa', ne u yin' biguguurb nno, ki niire' be tigber nno, ne ki cère' bi ku' be, ne ki siere' Sude ya tinfenm ni, ki bure' Sesare ya du bó, ki tì tien' ni'bó iden ile.

Uber Herod ya kuum

²⁰Herod ya benku ni piebe' Tir nin Sidon ya nib bo ki gbien'. Ne bi'ke kpaan' buñobu be ñ jo kí le wò. Bi kpie' ki laa' uje uba ne bi yih wò Blatus, wòn ne gu Herod ya dugokaaku. Wòn nin ben kpaan' tù ñjo wò ñ cuo uber ya dunl tigber nno ñ gben ne, kime tijier ñeh Herod ya du ni ne ki bàareh bi'du ni. ²¹Bi sien' lidaali là be ñ cende tób nno baa', ne Herod gole' u'berlierl, ki kèle' u'berbiek bo, ne ki cin' ki lienh binib ke ya nun bó. ²²U lienh ma nno, ne bi'ke wuureh ki teh: «Ni yé Uwien ya nieke ne, na yé nisaal yu.» ²³Ne Yonbdaan ya tond uba pebe' wò i ya tãan bo, ki cère' iwien iba ya bol lu' u'bo, ne ininbieb ñmònñ wò u tì kpo', kime wa kpieke' Uwien.

²⁴U ya yo ne Uwien ya gber tùore' ki yere' ki gbe ni'ke saan. ²⁵Banabas nin Sòl ben wòn, bi là taa' mipum ki tì de' *Kristo ya taanl ya cienb Yerusalem ni ma nno, ne ki taa' San wà bi baanh wò Mark nno, ki liebe' ki jon' Antiyok ya du bó.

Mifuoñaanm cère' bi gènde' Banabas nin Sòl ki sòn' be

13 *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyok ya du ni nno, *Uwien ya ñobonsoknb nin *Yesu ya gber ya

wònwòknb te bi'ni. Ben si: Banabas nin Simeyòn, bi baanh wò unibòn nin Lusiyus, u yé Sirenn ya du ya nil nin Manayenn, bi taan' ki wube' wòn nin Herod Antipas ne. Utò si Sòl. ²Lidaali liba ne bi lòle' buñobu ki taan' bùol liba ki dondeh Yonbdaan, ne *Mifuoñaanm tóke' be ki ye: «Bore nni men Banabas nin Sòl bi'ba, be ñ sòn n yin' be lituonl là bo nno.» ³Bi lòle' buñobu ki kàare' ki tì gben' ma nno, ne ki taa' bi'nuo ki paan' Banabas nin Sòl bo, ki cèbe' be bi bure'.

Banabas nin Sòl jon' Ciip ya dekl bó

⁴Tò, *Mifuoñaanm sòn' Banabas nin Sòl ma nno, ne bi bure' ki tì baa' Selusi ya du ni, ki kòn' buñercienbu, ki bure' Ciip ya dekl bó. ⁵Bi tì baa' lidekl nno ya du uba ni bi yih wò Salaminn, ne ki kòh *Sufmbe ya tãan ya dur ni ki tókeh binib Uwien ya gber. San Mark mò là tóke nin be ki toreh be. ⁶Bi cuon' ki càare' lidekl nno ke, ne ki tì baa' ligbaatòl ya du uba ni, bi yih wò Pafos, ki cende' uje uba, u yé uñòkdaan, ki yé utonnenñobonsoknl. U yé Suf ne, bi yih wò Bar Yesu. ⁷Uñòkdaan nno là te lidekl nno ya gobina saan ne, u yé ununwiendaan, u'yel si Segiyus Pòlus. U cieke wò ñ cii Uwien ya gber, ne ki cère' bi yin' Banabas nin Sòl ní. ⁸Bar *Yesu nno ya yetòl si Elimas ne. Grekmbe ya lenm ni Elimas ya tingi si uñòkdaan ne. U jeh Banabas nin Sòl ya gber, ne ki ñikndeh wò ñ pien gobina nno u la teke *Yesu kí ji. ⁹Ne *Mifuoñaanm cère' Sòl, wà bi liebe' ki yih wò Pòl nno caan' Elimas bo inun, ¹⁰ki tóke' wò ki ye: «Utonnendaan sin, a'biere ne yebre' nin ñe, a yé usenpol ya bije ne, ki nen nà ke mòn. A nuunh á saa Yonbdaan ya gbemònt kí tì kpaan mila ne? ¹¹Fenfennò, sin nin Yonbdaan ne kòle'. U li cère á juon teteli, ka ji li lenh bònbonl mònòn kí tì baa uyo wà u yé.» I ya tãan bo, ni tien' ten ligunl yaam ki biike' u'nun bó, ne u yekn' ki juon', ki tulnh ki nuunh wà li cuo u'nuo

kí die wɔ. ¹²Gobina nno laa' nì tien' nno ma nno, ne u teke' Yonbdaan ki jin', kime Yonbdaan ya gber tà bi wɔkn' wɔ nno jin' wɔ cɛen.

Pɔl nin Banabas jon' Pisidi ya tinfenm ya du uba ni bi yih wù Antiyɔk

¹³Pɔl nin u'tɔntɔknlieb kɔn' buñer-cienbu Pafos ya du ni, ki bure' ki tì baa' Peje ya du ni, u te Panfili ya tinfenm ni. Nen saan ne San Mark dāan' be ki liebe' Yerusalem. ¹⁴Pɔl nin Banabas ben siere' Peje ya du ni, ki bure' ki tì baa' Antiyɔk ya du ni, u te Pisidi ya tinfenm ni. *Saba ya daali, ne bi kɔn' ki kɛle' bi'taanl ya duku ni. ¹⁵Bi kaan' Moyis là kele' *yiko ya gbɔnku kùà nno ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kele' nà nno ki gben', ne litaanl ya duku nno ya cienb sɔn' be nì tì tɔke be kí ye bi ñmɔbe tigber be nì tɔke kí saake binib ya gbenent la, be nì tɔke. ¹⁶Nen saan ne Pɔl fil' ki sere' ki yuon' unuɔ ki len' ki ye: «Israyel yaab nin ninbi bà ke boh Uwien nno, li cengeh men. ¹⁷Tinbi Israyel ya bol ya Wien ne là gènde' ti'yaajeb, ki cère' bi pòre' uyo wà bi là te Esipt ni nno. Ne Uwien taa' u'tuɔm ki ñen' be u'ni. ¹⁸U jènde' nin be kupenpelku ni ibin pinan ne, ¹⁹ki yaan ki gben' inibol ilole yà là kɔ Kanaan ya tink bo nno, ki taa' bi'tink nno ki de' te, ki kpènde' ti'yaak.

²⁰«Kí ñe uyo wà Israyel yaab là kɔ Es-ipt ni nno kí tì baa uyo wà Uwien de' be Kanaan ya tink nno, nì tien' ten ibin ko-biinan nin piɣun ne. Ni ya puoli bó ne Uwien gèndeh bi'ni biba ki teh bi'sen-lierb, ki ñmɔñmɔbe ki tì baa' u'ñɔbons-ɔknl Samiel ya yo. ²¹U ya yo ne bi ye bi yíe be nì li ñmɔbe uber, ne Uwien gènde' Kis ya bije Sawul, u yé Bensamen[¶] ya baamul ya nil ki tien' bi'ber. U yé bi'ber ki tì baa' ibin pinan, ²²ne Uwien ñen'

wɔ libel ni, ki taa' *Dafid ki tien' bi'ber. Uwien len' wɔn *Dafid bo ne ki ye: «N laa' Yese ya bije *Dafid, u yé unil wà n'yenm songe u'bo ne. U li tien n yíe nà ke.» ²³Uwien ñen' wɔn *Dafid ya yaabii ni ne *Yesu ki tien' Israyel yaab ya ñmienl kí ñe u là pùon' lipuonl là nno bo. ²⁴San liere' *Yesu usen ki baa' ki lá tɔke' Israyel yaab ki ye be nì lèbre bi'tetem ñɔ wɔ nì sù be Uwien ya ñunm. ²⁵San là behw wɔ nì gben u'tuonl ma nno, ne ki niire' be ki ye: «Ni ben n yé ni maaleh ki teh n yé wà nno ne-ɛɛ? Na te nno, wɔn pɛ ní n'puoli bó ne, ama ma nín kpɛ nì lore u'tacening-ben mɔnɔn.» »

²⁶Tɔ, ne Pɔl tí tɔke' be ki ye: «N'yaab *Abraham ya yaabii nin bà ña yé *Sufmbɛ ki boh Uwien nno, Uwien là cère' tinbi ne cii' tigber tà li cère tí ñmɛre nno. ²⁷Nin nen ke Yerusalem ya nib nin bi'berb ña bende' *Yesu yé udaan wà, ka cii' *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' nà, bi kàanh nè *Saba ke Saba ya daali nno ya tingi. Nen bo ne bi bun' *Yesu tibuur. *Uwien ya ñɔbonsɔknb là len' ki ye bi li tien nno ne. ²⁸Ba laa' bi li dule nà bo kí ye u kpɛ mikuum. Nin nen ke bi mie' Pilat usen be nì ku wɔ. ²⁹Bi tien' wɔ nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye bi li tien wɔ ma bo ki gben' ma nno ne ki jiiin' wɔ udɔpɔnɔn bo, ki taa' wɔ ki tì sube'. ³⁰Ama Uwien cère' u mɛkre' bitenkpiib ni. ³¹*Yesu cère' binib bà là pɛ u'bo ki ñen' Galile ki lá baa' Yerusalem nno laa' wɔ iwien yà yebe. Fenfenno ben ne yé u'mɔnkunb udu ya nib ya nun bó. ³²Tinbi mɔnɔn tɔkeh ne tu ya gbemɔn-mɔnt ne ki teh Uwien là pùon' lipuonl ki de' ti'yaajeb ne. ³³U tien' lipuonl nno ki de' tinbi bà yé bi'yaabii ne; ki mɛkre' *Yesu ten nì kele' ma Uwien ya yuon ya gbɔnku ni, iyul ile, ki ye: «Sin ne yé n'Bije.

[¶]13:21 *Bensamen* yé Sakɔb ya bufɔrkaak ne, ki yé Israyel yaab ya baamul piik nin ile nno ya liba ya yaaje.

Dinnɔ ne n wuɔn' ki ye n yé a'Baa.>

³⁴Uwien cère' *Yesu mekre' bitenkpiib ni, ka ji li liebe len, ki niireh nin wɔ́ n bûre. U là len' nen ne ki ye:

«N li de ne tibont tà n là pùon' ki ye n li de tù *Dafid nno, tù ñen' ní n ya bùol ne, ki kpe be ní li du tu'bo.»

³⁵Nen bo ne nì tí kele' kugbɔnku nno ni níba saan ki ye:

«Ja ní cère a'niñaan ní bûre.»

³⁶*Dafid là fuobe uyo wà nno, u là yé Uwien ya tonsɔnl ne, ki teh Uwien yíe ma. U tì kpo', ne bi sube' wɔ́ u'yaajeb saan, u bûre'. ³⁷*Yesu wɔn, Uwien mekre' wɔ́ ne, wa bûre'. ³⁸⁻³⁹N'yaabe, Moyis ya yiko ña là fre' ki bù' ne gbemɔndenb ama wa ke teke' *Yesu ki jin' la, Uwien li bù wɔ́ ugbemɔndaan ne. Ní li ben kí ye wɔn bo ne bi tɔkeh ne ki teh Uwien li fère ne ní'biere. ⁴⁰Tɔ, li-ike men ní'yul bo ki la cère *Uwien ya ñɔbɔnsɔknb là len' nà nno ní tu ne. Bi là len' ki ye: ⁴¹«Ninbi bà yih bitɔb fɛnm nno, liike men, kí cère nè ní ji ne ní juore fɛnm, kime n li tien miyɔkm ya bonn niba, uyo wà ni laan fuobe, unil tɔke' ne lituonl nno bó la, na ní teke kí ji.» »

⁴²Pɔl nin Banabas ñeh litaanl ya duku nno ni uyo wà nno, ne bi gbáan' be ki ye *Saba wà we ní nno ya daali, be ní tí ní liebe ní, kí lá tɔke be tu ya gber. ⁴³Litaanl nno yaare' uyo wà nno, ne *Sufmbe ligol nin binib bà yé Sufkpenkpend ki pukeh Uwien nno paan' Pɔl nin Banabas bo. Ne Pɔl nin Banabas tɔkeh be ki teh Uwien juoke' be ma nno, be ní li tuu ki pe u'sen bo mɔnmɔnm.

⁴⁴Tɔ, *Saba wà tuɔn' nno ya daali, udu nno ya nib bà yebe taan' be ní cenge Yonbdaan ya gber. ⁴⁵*Sufmbe ya cienb

laa' linigol nno taan' ma nno, ne bi ponbe' nin be ki gbien', ki sukreh Pɔl, ki saah u tɔkeh tigber tà nno. ⁴⁶Nin nen ke Pɔl nin Banabas laa' lifɛl ki tɔke' be ki ye: «Nì bi kpe tí kpie kí tɔke ninbi ne Uwien ya gber. Ne ni yìe', ka teke' tù, ki maale' ki ye na kpe ní le limiel là ña ñmɔbe gbenm. Nen bo ne ti li pekre bà ña yé *Sufmbe bó. ⁴⁷Yonbdaan tɔke' te nà sɔ. U ye:

«N tien' sin ne kuwenwenku á li wende inibol ke, kí cère binib bà ke te utingben bo ní ñmɛre.» »

⁴⁸Binib bà ña yé *Sufmbe nno cii' bi len' nno ma nno, ne bi'yenm songe' ki gbien', ne bi pèkeh Yonbdaan ya gber ceen. Ne binib bà ke Uwien sien' ki ye be ní le limiel là ña ñmɔbe gbenm nno, teke' ki jin'. ⁴⁹Nen saan ne Yonbdaan ya gber yereh mitinfɛnm nno ke ni. ⁵⁰*Sufmbe ben wɔn, bi cère' bipiikpekpiekb bà te udu nno ni, ki pukeh Uwien nno nin udu nno ya cienb kpre' Pɔl nin Banabas bo, ki jènde' be, ne ki ñɔre' be ki ñen' bi'du ni. ⁵¹Pɔl nin Banabas kpakpaare' bi'taan ya tengunku ki wie' nè^{§§}, ne ki bure' Ikoniyoɔm ya du bó. ⁵²Binib bà teke' *Yesu ki jin' Antiyɔk ya du ni nno wɔn *Mifuoñaanm te bi'bo ne bi ñmɔbe uyensonge ki gbien'.

Pɔl nin Banabas te Ikoniyoɔm ya du ni

14 Pɔl nin Banabas tì baa' Ikoniyoɔm ya du ni, ne ki tien' bi bi tien' mà Antiyɔk ni nno. Bi kɔn' *Sufmbe ya taanl ya duku ni ki tɔke' binib Uwien ya gber. Nen bo ne *Sufmbe nin Grekmbe teke' ki jin' ki yebe. ²Ama *Sufmbe biba tien' uyufaa, ka teke' ki jin', ki sure' bà ña yé *Sufmbe nno bi kpre' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno bo, ki maaleh bi'bo nà bre. ³Nin nen ke Pɔl nin Banabas tien' udu nno ni ki wuɔke'. Bi là ñmɔbe lifɛl ki

§§13:51 Sufmbe bo kí kpakpaare itàan ya tengunku ya tingi si: nà ke ji tu unil la, nì yé u'yaar ne, na ji yé uba yaar.

lienhi ki du Yonbdaan bo ne, ne u cèreh bi teh miyokm ya bont ño wò ní wuon kí ye bi tókeh u'juokm ya gber tà nno yé imòn ne. ⁴ Ama udu nno ya nib ña len' ki cii' tób bó, ne ki gbiire' icek ile. Biba se *Sufmbe ya ciek bó, ne bitób mo se *Yesu ya tondb ya ciek bó. ⁵ *Sufmbe nin bi'cienb nin bà ña yé *Sufmbe nno ya biba bonde' bi li tien *Yesu ya tondb ma, ki ye bi li jènde be ne, kí yèke be iten kí ku be. ⁶ Pól nin Banabas cii' bi nuunh be ní tien be ma, ne ki sen' ki jon' Likawoni ya tinfenm ya du Lista nin Debe nin idu nno ya tengbaan ni. ⁷ Ne ki tókeh ni'mò bó yaab tigbemònt nno.

Pól nin Banabas te Lista ya du ni

⁸ Uje uba là te Lista ya du ni, u'tàan faan wà ní fre kí fii kí sere. Bi maa' wò uwòb ne, wa cuon' fiebu. ⁹ Lidaali liba Pól lienhi ne u cengeh. Pól caan' u'bo inun, ki bende' ki ye u'tekjim li cèreh wò ní faake. ¹⁰ Ne ki len' ufaa bo ki ye: «Fii kí sere.» Ne uje nno fii' ki maabe' ki ci', ki cin' ki cuonh. ¹¹ Linigol laa' Pól tien' nà nno, ne ki wuure' Likawoni yaab ya lenm ni ki ye: «Ho! Ibule ne kpende' binib ki baa' ti'saan-a!» ¹² Ne bi yin' Banabas *Seyus, ki yin' Pól Hermes*, kime Pól ne sòbe ki lienhi. ¹³ Ubul *Seyus nno ya duku te udu nno ya guon ya nañobu saan ne saali. Seyus ya tótuorke tuke' ní inaje nin misipuum mà u tien' mè uyukpekie yaam ki baa' iguon nno ya nañobu saan, ki yé wò nin linigol nno ní tùore lituorl kí de Banabas nin Pól.

¹⁴ Ama *Yesu ya tondb Banabas nin Pól cii' nno ma nno, bi'yenm saa' ki gbien', ne bi cuo' bi'lier ki kere'†, ki sen' ki kòn' linigol nno ya siik ni, ne ki wuureh ¹⁵ ki teh: «Ti'jotiebe, be bo ne ni teh nié ya bonn-i? Ti'mò yé binib ten ninbi ne. Ti baa' ki tókeh ne tigbemònt ne

ki teh ni'bule yii yé fenm ne, ní wie yì ki paan' Uwien wà fuobe bo. Wò ne ñen' kutaaku nin kitink nin miñuncienm nin tibont ke. ¹⁶ Uyo bo, u là cèreh inibol ke pe ì yé nà bo ne. ¹⁷ Nin nen ke wà dàan' mimònm ya tienm ño wò ní wuon binib u yé udaan wà. U cèreh utaa nihi, tijier teh, ni jinh ki gbuokeh, ki te liwiel ni.» ¹⁸ Nin *Yesu ya tondb len' nà ke nno bi ñikn' ne ki ti pien' linigol nno li la tùore tuorl kí de be.

¹⁹ Nen saan ne *Sufmbe biba ñen' Antiyok nin Ikoniyoim ya du bó ki baa' ní, ki lá sure' linigol nno, ki cèreh li kpre' Pól nin Banabas bo, ki yèke' Pól iten, ki fuun' wò ki ñen' udu ni, ki maaleh ki teh u kpo' ne. ²⁰ Binib bà teke' *Yesu ki jin' nno baa' ki lá sere' ki guon' wò, ne u fii', ki liebe' ki kòn' udu nno ni.

Pól nin Banabas liebe' ki jon' Antiyok ya du ni

Kutaaku faa' ne Pól nin Banabas siere' ki jon' Debe ya du bó, ²¹ ki ti tókeh ni'bó yaab tigbemònt nno. Ne binib teke' tù ki paan' *Yesu ya sen bo ki yebe. Bi siere' ki liebe' Lista ya du nin Ikoniyoim ya du nin Antiyok ya du wà te Pisidi ya tinfenm ni nno ni. ²² Bi gèbreh idu nno ni ma nno, ne ki saakreh bà teke' *Yesu ki jin' nno ya gbenent, ki gbiereh be ki teh be ní li tuu ki ñmòbe mitekjim, ki tókeh be ki teh ti li jènde kí gbien ne kí yaan kí kò Uwien ya bel ni. ²³ Nen saan ne bi gènde' *Kristo ya táan ke ni bicienb, ne ki lòle' buñobu, ki kàare' ki de' be, ki taa' be ki ñukn' Yonbdaan wà bi teke' wò ki jin' nno.

²⁴ Pól nin Banabas ñen' Pisidi ya tinfenm ni, ne ki jon' Panfili ya tinfenm ni. ²⁵ Bi ti baa' Peje ya du ni ki tóke' udu nno ya nib Uwien ya gber, ne ki bure' Atali ya du bó. ²⁶ Bi ti baa', ne ki kòn' buñer-

*14:12 Grekmbé ya du ni bi yih ibule ya cien ne Seyus, ne ki yih i'tond Hermes.

†14:14 Liike Matie 26:65.

cienbu, ki puore' miñuncienm ki liebe' Antiyok ya du bó. U ya du ni ne *Kristo ya taanl yaab kàare' ki ye Uwien n' juoke be bi sòn' lituonl là nno bo.

²⁷ Bi tì baa', ne ki taanl *Kristo ya taanl yaab, ki tóke' be Uwien cère' bi tien' tibont tà ke nno nin u wuon' bà ña yé *Sufmbe mitekjim ya sen ma bo. ²⁸ Pól nin Banabas tien' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno saan ki wuóke'.

Bi finde' upunjie bo Antiyok ya du ni

15 Tó, binib biba ñen' Sude ya tin-fenm bó ní ki baa' Antiyok ya du ni, ki lá wóknh binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ki teh: «Na jie' ni'pun Moyis ya yiko ye ma bo la, Uwien ña n' ñmien ne.» ² Pól nin Banabas ña tuo', ne ki finde' nin be tigber nno bo ki gbien'. Nen bo ne bi'ke tuo' ki ye Pól nin Banabas nin binitób biba n' jo Yerusalem, kí tì le *Yesu ya tondb nin u'taanl ya cienb ifinfinde nno bo. ³ Ne *Kristo ya taanl yaab bà te Antiyok ni nno pìere' be[‡]. Bi joh ma nno ne ki ñeh binib bà teke' *Yesu ki jin', ki te Fenisi nin Samari ya tinfenm ni nno saan, ki tókeh be ki teh bà ña yé *Sufmbe mɔ lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin'. Ne ni sɔngreh bi'ke ya yenm ki gbiekeh.

Bi taanl litaanl Yerusalem ni

⁴ Bi tì baa' Yerusalem ni, ne *Kristo ya taanl yaab nin bi'cienb nin *Yesu ya tondb teke' be kucènkú. Ne Pól nin Banabas tóke' be Uwien cère' bi tien' tibont tà ke nno. ⁵ *Farisienmbe ya cekl yaab bà lèbre' bi'tetem ki teke' *Yesu ki jin' nno ya biba, fii' ki sere', ki len' ki ye bà ña yé *Sufmbe ki teke' *Yesu ki jin' nno, ni kpe be n' jie bi'pun ne, kí li boh Moyis ya yiko. ⁶ Nen saan ne *Yesu ya tondb nin u'taanl ya cienb taanl be n' liike bi li tien ma tigber nno. ⁷ Bi finde' ki gbien' ma

nno, ne Pier fii' ki sere', ki tóke' be ki ye: «N'yaabe, ni ben ki ye Uwien gènde' nni ni'ni ni wuóke' ña bà ña yé *Sufmbe n' cii u'gbemɔnɔnt n'ñobu ni, kí teke *Yesu kí ji ne. ⁸ Uwien ben binib ya fèl ni te ma bo, ne ki de' be *Mifuoñaanm ten u là de' ti'mɔ ma bo ña wɔ n' wuon be, kí ye u gènde' be ne. ⁹ Wa bore' tinbi nin ben, kime mitekjim bo ne u sòkre' bi'fèl bo ya jòknt. ¹⁰ Ni te nno la, be tien' fenfenno ni delkeh Uwien, ki wɔbndeh be, be n' tuke litukl là tinbi nin ti'yaajeb ña fre' ki tuke' lè? ¹¹ Ama tinbi wɔn, Yonbdaan *Yesu ya juokm bo ne ti teke' wɔ ki jin' ki ñmère'. Ni te nno ne bà ña yé *Sufmbe mɔ ya bùol.»

¹² Pier len' ki gben', ne linigol nno ñmile', ki cengeh Banabas nin Pól li len kí ye bà. Ne bi cin' ki tókeh be Uwien cère' bi tien' miyokm ya bont tà bà ña yé *Sufmbe ni nno ma bo. ¹³ Banabas nin Pól len' ki gben' ma nno ne Saak mɔ ye: «N'yaabe, cenge men. ¹⁴ Simɔn tóke' te Uwien cin' ki tien' ma bo. U gènde' bà ña yé *Sufmbe mɔ ni binib ki tien' u'yaab. ¹⁵ Ni tien' ten *Uwien ya ñobonsoknb là len' ma bo ne, kime ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

¹⁶ «Yonbdaan là len' ki ye:

*Dafid ya den lu[¶], n li liebe ní kí me yì, N li liebe ní kí fin lilengbenl nno kí cère iden nno n' li se.

¹⁷ Nen bo ne binib bà sien' ke li nuun min Yonbdaan.

Inibol yà ke n yin' yè, yè n' li yé n'ye nno li nuun nni.

Yonbdaan ne len' nno,

ne ki tien' tibont nno ke.

¹⁸ U cère' binib bende' tibont nno haali uyo bo ne.»

¹⁹ Saak tí len' ki ye: «Nen bo ne n maale' ki ye ni mɔn ti la li wɔbndeh bà ña yé *Sufmbe, ki lèbre' bi'tetem ki

[‡]15:3 Bi li fre kí lebre ki pìere' kí ye ki tore' mɔ.

[¶]15:16 Migbiirm mie ya ciim te bolm mile bo ne. Dafid ya den lu' bii Dafid ya bel lu'.

paan' Uwien bo nno nin ti'yaajetentienm.
²⁰ Ama cère men tí kele kugbɔnku kí tɔke be kí ye: bi la li jinh bule ya jier, kime tũ yé tijɔknt ne, ki la teh naŋmaal, ki la ŋmɔnh wenkpil, ki la ji sèm. ²¹ Kime haali ti'yaajeb ya yo kí lá baa dinno, Moyis ŋmɔbe binib bà wɔknh u'yiko ne idu ke ni. Bi tuu ki kàanh wɔ ne *Saba ke *Saba ya daali *Sufmbe ya táan ya dur ni.»

Bi kele' kugbɔnku ki de' bà ŋa yé Sufmbe

²² Nen saan ne *Yesu ya tondb nin u'taanl yaab ke nin bi'cienb gbiere' ki kpaan' ki gènde' bijeb biba bi'ni ki pukn' Pɔl nin Banabas bó be ní sɔn be Antiyɔk ya du bó. Bi gènde' Sudas wà bi baanh wɔ Basabas nin Silas ne. Bi yé binib bà bi boh be *Kristo ya taanl yaab ni ne. ²³ Bi de' be kugbɔnku kùà nno bi kele' ku'ni ki ye ma sɔ: «Tinbi *Yesu ya tondb nin *Kristo ya taanl ya cienb, fuondeh ti'yaab bà ŋa yé Sufmbe ki te Antiyɔk ya du ni nin Siri ya tinfenm ni nin Silisi ya tinfenm ni nno. ²⁴ Ti cii' ti'yaab biba jon' ni'saan, ki tì tɔke' ne tigber tà ŋaabeh ni'yenm ki dienh ne iyenmaale. Ta sɔn' be be ní tì tɔke ne gber. ²⁵ Nen bo ne ti taan' ki kpaan' buñɔbu, ki gènde' ti'ni binib, tí sɔn be ni'saan, ben nin Banabas nin Pɔl, ti'yaab bà ti yé be nno. ²⁶ Bi yé binib bà ŋa tɔnge' bi'miel Yonbdaan *Yesu Kristo ya tuonl bo ne. ²⁷ Ti sɔn' Sudas nin Silas, be ní lá tɔke ne buñɔbu ni tigber tà ti kele' tũ kugbɔnku kuu ni nno ne. ²⁸ *Mifuoñaanm tore' te ti kpaan' buñɔbu, ti la wɔbn ne kí de ne *yiko uba wɔ ní li yé ni'bo litukl kí pukn tibont tà yé ni'bo tibonm̀nt nno bó. Tun si: ²⁹ ni la ŋmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la jinh sèm, ki la ŋmɔnh wenkpil, ki la teh naŋmaal. Ni cuo' ni'ba tu ya bont bo la, nen ne mɔn. Ni'yaam ní li ŋme.»

³⁰ Tɔ, bi cèbe' bi sɔn' binib bà nno bi bure' Antiyɔk ya du bó. Bi tì baa' ni'bó, ne ki taan' *Kristo ya taanl yaab ke, ki taa' kugbɔnku nno ki ŋukn' be. ³¹ Bi kaan' kù ma nno, ne bi'ke ya yenm sɔnge', kime kù saake' bi'gbenent. ³² Sudas nin Silas yé *Uwien ya ñɔbonsɔknb ma nno, ne ki tɔke' be tigber tũ yebe ki saake' bi'gbenent be ní li pɛ Uwien ya sen bo mɔnmɔnm. ³³ Bi wuoke' ni'saan waamu ne ki yaan binib bà teke' *Yesu ki jin' nno cèbe' be be ní liebe bà sɔn' be nno saan nin uyenduɔn. ³⁴ [Silas wɔn juore' ki te Antiyɔk ya du ni ne.][§]

³⁵ Pɔl nin Banabas mɔ juore' Antiyɔk ya du ni, ki tɔkeh nin binib bi yebe ki tì wɔknh binib, ki tɔkeh be Yonbdaan ya gber.

Pɔl nin Banabas pàare' tɔb

³⁶ Iwenkàanke gèbre', ne Pɔl tɔke' Banabas ki ye: «Cère tí liebe idu yà ke ni, tì là tɔke' binib Yonbdaan ya gber nno, kí tì fuonde binib bà teke' *Yesu ki jin' nno kí liike bi ŋuuke u'gber ma bo.» ³⁷ Banabas là yé wɔ ní tuke San wà bi liebe' ki yih wɔ Mark nno ne. ³⁸ Ama Pɔl ŋa tuo' wɔ ní liebe kí tɔke nin San Mark, kime u là siere' ki dàan' be Panfili ya tinfenm ni, ne ka tore' be bi'tuon ni. ³⁹ Pɔl nin Banabas finde' nin tɔb nì tì ben' ki fiire', ne wà ke taa' u ya bó. Nen saan ne Banabas taa' San Mark ki kɔn' buñɔcienbu, ki bure' Ciip ya dekl bó. ⁴⁰ Ne Pɔl gènde' Silas wɔ ní piere wɔ. Binib bà teke' *Yesu ki jin' nno kàare' Yonbdaan ki ye wɔ ní juoke be, ne bi bure', ⁴¹ ki ñeh *Kristo ya táan yà te Siri nin Silisi ya tinfenm ni nno saan, ki cèreh i'nib faakreh mitekjin ni.

Timote piere' Pɔl nin Silas

16 Pɔl nin Silas tì baa' Debe nin Lista ya du ni, ki laa' uje uba teke' *Yesu ki jin' ki te mifenm nno, bi yih wɔ

[§]15:34 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 34 ŋa te tu'ni.

Timote. U'naa yé Suf ne, ki teke' *Yesu ki jin', ne u'baa yé Grek. ²Binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Lista nin Ikoniyòm ya du ni nno ke pèkeh Timote ne. ³Pòl yé Timote ñ piere wò. *Sufmbe bà te ni'saan nno bo ne u jie' Timote ya punl, kime *Sufmbe nno ke ben ki ye Timote ya baa yé Grek ne. ⁴Bi cuonh ki ñeh idu ni ma nno, ne ki tókeh binib bà teke' ki jin' ki te i'ni nno, *Yesu ya tondb nin u'taanl yaab ya cienb bà te Yerusalem ni ñen' isen ya nno, ne ki sureh be be ñ li pe i'bo. ⁵Nen bo ne *Kristo ya táan yaab faakreh mitekjim ni, ne binitòb teknh wò ki jinh ki pukndeh bi'bó daan ke daan.

Uwien yé Pòl ñ jo Maseduonn ya tinfenm bó

⁶*Mifuoñaanm pien' Pòl nin u'tòntòknlieb bi la tóke Uwien ya gber Asi ya tinfenm ni. Nen bo ne bi gèbre' Friji nin Galasi ya tinfenm, ⁷ki tì baa' Misi ya tinbien, ki maaleh be ñ jo Bitini ya tinfenm ni, ne *Yesu ya Fuoñaanm ña de' be sen. ⁸Nen saan ne bi gèbre' Misi ya tinfenm, ki tì baa' Trowas ya du ni. ⁹Kuñonku ne Pòl laa' Maseduonn ya tinfenm ya je uba tideknt yaam, u se u'saan ki gbáanh wò ki teh wò ñ baa ní Maseduonn kí lá tore be. ¹⁰Pòl laa' Maseduonn ya je nno tideknt yaam ma nno, ne ti **pòk ki bonde' i ya tãan bo, tí jo Maseduonn ya tinfenm bó, kime ti bende' ki ye Uwien ne yin' te ni'bó tí tì tóke u'gbemònmònt.

Upii uba teke' Yesu ki jin' Filip ya du ni

¹¹Nen saan ne ti kòn' buñercienbu Trowas ya du ni, ki cubn' Samotras ya dekl bó. Kutaaku faa' ne ti bure' Neyapoli ya du bó. ¹²Ne ki ñen' nen saan, ki jon' Filip ya du bó; u yé Maseduonn ya tinfenm ya ducencien ne. Erom yaab ne

ñjuuke udu nno. Ti tien' u'ni iwenkàanke ne. ¹³*Saba ya daali, ne ti ñen' udu nno ni, ki jon' ukpen uba ya gbaal. Ti maale' ki ye *Sufmbe taakeh nà saan ki kàareh lii te nè ne. Ti laa' bipiib biba taan' ni'saan, ne ti kèle' ki tóke' be Uwien ya gber. ¹⁴Upii uba là te bi'ni, bi yih wò Lidi. U yé Tiyatiir ya du ya pii ne, ki pukeh Uwien, ki kuoreh ikpelde ì mòn ki yé imònmòn. Yonbdaan cibre' u'yenm ki cère' u cenge' mòmòmòm, ki tuo' Pòl len' nà nno. ¹⁵Ti sii' wòn nin u'den yaab ke Uwien ya ñunm ma nno, ne u tóke' te ki ye: «Ni tuo' ki ye n mònbe ki teke' Yonbdaan ki jin' la, den men, kí li te n'-den.» Ne ki cékn' te ti tuo'.

Bi pekn' Pòl nin Silas Filip ya du ni

¹⁶Lidaali liba ne ti tí là joh bi taakeh nà saan ki kàareh nno. Ne ujeffaan uba cende' te usen ni, ki yé uyonb; ki ñmòbe ipol iba, ki tókeh binib nà li wun ñ tien. U teh nno ne ki lenh lifaal li yebe ki dienh u'cenbaambe. ¹⁷U paan' tinbi nin Pòl bo ki wuureh ki teh: «Binib bie nò yé Uwien wà ña ñmòbe Nacentò ya tonsònb ne. Bi tókeh ne ni li kpien usen wà kí ñmere ne.» ¹⁸U teh nno ne idaan ke, Pòl ya benku ni tì piebe', ne u jiebe' ki tóke' ipol nno ki ye: «Yesu Kristo ya yel bo, siere men u'saan.» Ne ì siere' u'saan i ya tãan bo. ¹⁹Tò, ujeffaan nno ya cenbaambe laa' ba ji li fre kí le faal u'bo, ne bi cuo' Pòl nin Silas, ki tuke' be ufaa bo ki jon' udu nno ya nib taakeh nà saan nno, ñò u'cienb ñ bu be tibuur. ²⁰Ne ki taa' be ki wuon' Erom yaab ya buur ya cienb ki ye: «Binib bie nò yé *Sufmbe ne, ki tuke' fenfenm ki baa' tí'du ni, ²¹ki wòknh mitetem mà ña kpe tinbi Erom yaab ñ tuo mè, ki niireh nin tí paan mi'bo.»

²²Bi len' nno ma nno ne linigol kpre' bi'bo. Tibuur yaab nno dere' ki gore' Pòl

**16:10 Wà kele' kugbònkú kuu nno ye *tinbi* ma nno, nì wuon' ki ye u'mò tóke nin Pòl ne.

nin Silas ya went, ne ki ye be ní nì be ilenben. ²³Bi ñi' be ceen, ne ki taa' be ki ti pekn', ki tãke' wà gu lipekl nno ki ye wà ní li gu be mòmòm. ²⁴Bi tãke' wà ma nno ne u kuon' be lipekl ya dubenku ni, ki taa' bi'taan ki sekn' ido ya ñmobe ibon ni, ki lòle' ki mòm' yì.

²⁵Nì tì tuo kuyoku, ne Pól nin Silas te ki kàareh, ki geh iyuon ki pèkeh Uwien, ne lipekl ya nitòb cengeh bi'bó. ²⁶Ne kitink jènge' i ya taan bo ki gbien', ki cère' lipekl ya duku ya tenpuul mɔ jènge', ne li'nagent ke pipiire'. Tikudòkr tà lùo lipekl ya nib nno ke cecere'. ²⁷Wà gu lipekl nno finde', ki laa' tinagent yeye ma nno, ne u nère' u'jusiek wà ní ku u'ba, ki maaleh ki teh lipekl ya nib nno ke ñen' ki sensen' ne. ²⁸Ne Pól tien' u'bo ki ye: «La tien a'ba nà bre, ti'ke te ni'saan.»

²⁹Wà gu lipekl nno ye be ní taa umu ní, ne ki tòre' ki kòn' lipekl ya du ni, ki gbaan' Pól nin Silas ya nun bó, u'gbenent ke ñoh. ³⁰Ni ya puoli bó ne u taa' be ki ñen' saali, ki niire' be ki ye: «Bicienbe, n li tien mila kí ñmere?» ³¹Ne bi jiin' wà ki ye: «Teke Yonbdaan *Yesu kí ji, sin nin a'den yaab ke li ñmere.» ³²Nen saan ne bi tãke' wòn nin u'den yaab ke Yonbdaan ya gber. ³³Ne u taa' be u ya yo kuñonku nno ke ki tì sòkre' bi wun ñiñi' be ma nno ya gbien. Ne Pól nin Silas sii' wòn nin u'den yaab ke Uwien ya ñunm i ya taan bo. ³⁴Ne u taa' Pól nin Silas ki jon' u'den, ki tì de' be tijier. U teke' Uwien ki jin' ma nno ne wòn nin u'den yaab te uyensonge ni.

³⁵Kutaaku faa' ne Erom ya buur yaab nno sòn' bi'sojambe be ní jo kí tì tãke wà gu lipekl nno wà ní taa bijeb nno kí wie. ³⁶Wà gu lipekl nno tãke' Pól ki ye tibuur yaab sòn' ki tãke' nni ki ye ní taa ne kí wie. Nen bo, ñe men kí li joh nin uyenduon. ³⁷Ne Pól ye: «Tibuur yaab cère' bi ñiñi' tinbi Erom yaab binib ya nun bó ka bun' te buur, ne ki pekn' te. Fenfenna bi ji yé

be ní bõle kí wie te ma nɔ, ta ní tuo. Cère tibuur yaab bugben ní baa kí ñen te.»

³⁸Sojambe nno liebe' ki tì tãke' tibuur yaab nno Pól len' nà nno. Bi cii' Pól nin Silas yé Erom yaab ma nno ne bujewaambu cuo' be. ³⁹Ne bi baa' Pól nin Silas saan ki tien' be kafala, ne ki ñen' be lipekl ni, ki gbáan' be be ní siere udu nno ni. ⁴⁰Pól nin Silas ñen' kupenpeknudu nno ni, ne ki jon' Lidi den, ki laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno, ki saake' bi'gbenent, ne ki bure'.

Pól nin Silas te Tesalonik ya du ni

17 Pól nin Silas siere' Filip ya du ni, ne ki gèbre' Anfipolis nin Apoloni ya du ni, ki tì baa' Tesalonik ya du ni. *Sufmbe ya taanl ya duku kuba te len. ²Pól kòn' litaanl ya duku nno ni ten u tì ní teh ma bo. Ne ki taa' *Saba uta ki tãkeh be *Uwien ya gbõnku ya gber. ³U tãkeh tigber nno ya tingi ki teh Uwien ya Nigendke Kristo li jènde, kí kpo kí mekre bitenkpiib ni ne. Ne ki teh n tãkeh ne *Yesu wà ya gber nɔ, wòn ne yé Uwien ya Nigendke Kristo. ⁴*Sufmbe biba nin Grekmbe bà pukeh Uwien nno ligol nin bipiikpekpiekb mɔ ligol ya yenm songe' Pól len' nà nno bo, ne bi kpõbn' wòn nin Silas bó.

⁵*Sufmbe bà ya yenm ña songe' Pól len' nà nno bo nno, taa' u'bo iponponbe, ne ki taa' idukond isenje ni, ki kpõbn' bi'ba bó, ki cère' udu nno ya nib taan' ki yebe ki kpre' Pól nin Silas bo, ki teh fenfenm udu ni. Bi jon' uje uba den, bi yih wà Sasõn ki tì kòn' nin mituom, ki nuunh be ní taa Pól nin Silas kí jo udu nno ya nib taan' nà saan nno, ⁶ne ka laa' be. Ba laa' be ma nno ne ki cuo' Sasõn nin binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya biba ufaa bo, ki taa' be ki jon' udu nno ya cienb saan, ne ki wuureh ki teh: «Binib bà cuon' ki saa' ugendun ke nno, baa' nie saan mɔ, ⁷ne Sasõn teke' be u'den. Bi kende' ubercien Sesa ya yiko bo, ne ki lienh ki teh uberto

te, bi yih wɔ Yesu.»⁸ Tigber nno cɔke' lin-igol nin udu nno ya cienb ke,⁹ ne bi teke' Sason nin bi'tɔb nno ilike, ki yaan ki wie' be.

Pɔl nin Silas te Bere ya du ni

¹⁰ Ni biire' ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno cère' Pɔl nin Silas bure' i ya tàan bo Bere ya du bó. Bi tì baa' ne ki jon' *Sufmbe ya taanl ya duku bó. ¹¹ *Sufmbe bà kɔ Bere ya du ni nno teknh tigber ki cɛn' Tesalonik yaab. Nen bo ne bi teke' Pɔl tɔke' be tigber tà nno mɔnmɔnm, ne ki fiinh *Uwien ya gbɔnku daan ke daan be á liike tù te bii ta te. ¹² Bi'ni binib teke' *Yesu ki jin' ki yebe. Ne Grekmbɛ ya pi-ikpekpiekb nin bijeb mɔ teke' wɔ ki jin' ka dindin. ¹³ Ama uyo wà *Sufmbe bà te Tesalonik ya du ni nno cii' Pɔl te Bere ya du mɔ ni ki tɔkeh binib Uwien ya gber nno, ne bi jon' ni'mɔ bó ki tí tì cère' lin-igol kpre'. ¹⁴ Nen saan ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno cère' Pɔl siere' i ya tàan bo ki kpìen' usen wà joh miñuncienm bó nno. Silas nin Timote ben juore' Bere ya du ni ne. ¹⁵ Bà pìereh Pɔl nno, pìere' wɔ ki tì baa' Atenn ya du ni ne. Ne Pɔl tɔke' be ki ye bi tì baa' la, be á tɔke Silas nin Timote kí ye be á baa ní u'saan tonm.

Pɔl tɔkeh Uwien ya gber Atenn ya du ni

¹⁶ Pɔl gu Silas nin Timote Atenn ya du ni uyo wà nno, ne ki laa' ibule gbe udu nno ni, ne u'yenm saa' ki gbien'. ¹⁷ U te *Sufmbe ya taanl ya duku ni, ne wɔn nin *Sufmbe nin binib bà pukeh Uwien nno tɔkeh tigber. Idaan ke u joh binib taakeh nà saan ne ki tɔkeh binib bà bàareh ni'saan nno *Yesu ya gber. ¹⁸ Binib biba mɔ là te ni'saan ki benge' miyenfuom, ben nin Pɔl lienh. Biba yé *Epikuryenmbe, ne bitɔb yé *Stoyisien-

mbe. Biba lienh ki teh «Uje wɔw ñɔñbleh ki teh ba ne?» Ne bitɔb lienh ki teh: «U lii lienh niba bó ya bule ya gber ne.» Bi len' nno, kime Pɔl tɔkeh *Yesu ya gbɛmɔn-mɔnt nin mimekrm ya gber ne. ¹⁹ Ben nin wɔn jon' udu nno ya buur ya bùol, bi yih nà saan Ayeropaji^{††} nno, ne bi niire' wɔ ki ye: «A li fre kí tɔke te a wɔknh binib mi-wɔknfɛnm mà nɔ-ɔɔ?»²⁰ Kime a kpaakeh ti'tub ne nin a'gbecent tuu, ne ti yé tí cii tu'tingi. ²¹ Tɔ, Atenn ya du ya nib ke nin bicenb bà te udu nno ni nno fe tigbecent ya tɔkm ne. Nen bo ne bi taakeh ki kaah uyo ke ki tɔkeh tù.

²² Pɔl fii' ki sere' Ayeropaji ya nib nno ya siik ni, ne ki ye: «Atenn yaabe, n sekn' ki laa' ni pɛ ibule bo cɛen ne. ²³ N cuonh ni'du ni uyo wà nno ne ki likeh ni'pon-pob, ki tì laa' liba bi kele' li'bo ki ye: «Ta ben wà nno mɔ yaal sɔ.» Ni pukeh wà, ka ben wɔ nno min baa' á tɔke ne u ya gber ne. ²⁴ Wɔn ne yé Uwien, ki ñen' uɣendun nin tibont tà ke te u'ni nɔ. Wɔn wà yé kutaaku nin kitink ya Yonbdaan nno, ɣa kɔ nib men' tidur tà nno ni. ²⁵ Wa nuunh nil ya torm, niba ɣa pɔre' wɔ, kime wɔn ne dienh binib limiel nin mitafaam mà bi fuoreh mè nɔ nin tibont ke. ²⁶ U ñen' unibaab ne, ki cère' u pɔre' inibol yà te utingben ke bo nɔ. Wɔn Uwien ne sien' iyo ke, ki bobore' inibol ke nin i'konkuɔn. ²⁷ U là tien' nno ɣa binib á li nuunh wɔ ne. Nba la, bi ɣanɣaanh kí nuunh wɔ la, bi li tì le wɔ. Imɔn wa li jende' ti'ni uba mɔnɔn saan. ²⁸ Wɔn bo ne ti te, ki fuobe, ki cuonh. Ni'yonyuonb biba mɔ là len' nno ne. Bi là len' ki ye: «Ti'mɔ yé Uwien ya bumu ne.» ²⁹ Ti yé Uwien ya bumu ma nno, ta bi li maaleh ki teh Uwien naan ten ibule ne. Unisaal ne taa' u'yenmaale nin u'benm ki kpen' iten, ki duore' miñðkm nin ilike ya kurku ki tien' yì. ³⁰ Uwien ɣa tɔnge binib ɣa laan là ben

^{††}17:19 Ayeropaji yé ligbengbenl liba ya yel ne Grekmbɛ ya lenm ni. Bi là liebe' ki yih binib bà taakeh li'bo nno mɔ ki teh Ayeropaji yaab ne.

wɔ ki teh tibont tà nnɔ. Ama fɛnfennɔ u ji tɔkeh ɔɣɛndun ya nib ke ne ki teh be ń lèbre bi'tetem. ³¹ Kime u sien' lidaali là u li bu ɔɣɛndun ya nib ke tibuur tù ń li cube. U gènde' unil wà li bu binib tibuur nnɔ. U cère' udaan mèkre' bitenkpiib ni ɣɔ wɔ ń wuon binib kí ye u mɔnbe ki gènde' wɔn ne.»

³² Binib nnɔ cii' Pɔl len' ki ye binib li mèkre bitenkpiib ni ma nnɔ, ne biba le' wɔ, bitɔb mɔ len' ki ye: «Ti lá li cenge a'gber tuu uyo uba ne.» ³³ Ne Pɔl siere' bi'saan ki bure'. ³⁴ Nin nen ke binib biba teke' *Yesu ki jin', ki kpɔbn' Pɔl bó. Bi'ni bi yih uba Denis u yé Ayeropaji ya nil, utɔ mɔ yé upii, bi yih wɔ Damaris nin binitɔb mɔ.

Pɔl te Korɛnt ya du ni

18 Pɔl siere' Atenn ni, ne ki jon' Korɛnt ya du bó. ² U tì cende' Suf uba bi yih wɔ Akilas nin u'po. Bi maa' wɔ Pɔnt ya tinfenm ni ne, ki yih u'po Prisil. Bi ñen' Itali ya ducien Erom bó ne ki baa' na wuɔke'. Kime ubercien Klod ne là ble' liwɔbl ki ye *Sufmbe ke ń ñe Erom ya du ni. Pɔl nin ben cuo' kujɔtioku. ³ Ben nin Pɔl ya tuonl ke là te ne, bi là pɔh ininbon[‡] ne. Nen bo ne Pɔl jon' ki tì te bi'den, bi te ki sɔnh. ⁴ *Saba ke *Saba ya daali Pɔl joh *Sufmbe ya taanl ya duku ni ne bi tɔkeh tigber, ne u ñikndeh *Sufmbe nin Grekmbe ń teke *Yesu kí ji.

⁵ Silas nin Timote ñen' Maseduɔnn ya du bó, ki baa' ní uyo wà nnɔ, ne Pɔl taa' u'ba ki de' Uwien ya gber ya tɔkm baba, ki tùɔreh ki tɔkeh *Sufmbe ki teh *Yesu ne yé Uwien ya Nigendke Kristo. ⁶ Ba tuo' Pɔl ya ñɔbu bó, ki sukreh wɔ ma nnɔ, ne u gbegbe' u'wengolkaar ya tengunku ki tɔke' be ki ye: «Na ɣmɛre' la, ni'yaar bo, na ñen' min. Fɛnfennɔ n li pekɛrè bà ɣa yé *Sufmbe bó ne.» ⁷ Pɔl siere' ni'saan, ki

jon' uje uba den, bi yih wɔ Titiyus Yustus, u yé unil wà pukeh Uwien ne. U'den nin litaanl ya duku nnɔ buɔke ne. ⁸ Litaanl ya duku nnɔ ya cien Krispus nin u'den yaab ke teke' Yonbdaan ki jin'. Korɛnt yaab mɔ cii' Pɔl tɔkeh *Yesu ya gber tà nnɔ, ki teke' ki jin' ki yebe, ne bi sii' be Uwien ya ñunm.

⁹ Kuñɔnku kuba ne Yonbdaan tɔke' Pɔl tideknt yaam, ki ye: «La li fenge, li tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt nnɔ, ki la li ɣmin. ¹⁰ N te nin ɣe, uba ɣa ń fre kí tien ɣe nà bre, kime n'yaab yebe udu wuu ni.» ¹¹ Pɔl tien' ni'saan libinl liba nin ɣmaale iluob ne, ki wɔknh binib Uwien ya gber.

Bi tuke' Pɔl ki jon' Galiyɔn saan tibuur

¹² Tɔ, uyo wà Galiyɔn là yé Akayi ya tinfenm ya gobina nnɔ ne *Sufmbe ya cienb kpaan' Pɔl bo iye, ne ki cuo' wɔ, ki jon' tibuur, ¹³ ki tì tɔke' ki ye: «Uje wuɔ sureh binib be ń li pukeh Uwien yiko ɣa ye ma bo ne.» ¹⁴ Pɔl yàare' wɔ ń len, ne Galiyɔn tɔke' *Sufmbe nnɔ ki ye: «U bi bii' libiil liba ne, bii u bi tien' kinunbɔnk kiba ne la, ninbi Sufmbe, n bi li duɔn n'yenm kí cenge ni'bó. ¹⁵ Ama ni findeh nin tɔb iñɔbon bo nin binib ya yel bo nin ni'yiko bo wɔn la, nì yé ni'yaar ne. Min ɣa yé n li yé wà li bu tuu ya gber.» ¹⁶ Ne ki ɣɔre' be ki ñen' tibuur ya duku ni. ¹⁷ Ne binib bà ke te ni'saan nnɔ cuo' litaanl ya duku ya cien, Sɔstenn, ki ñih wɔ tibuur ya duku ya nun bó, ama Galiyɔn ɣa li tange' tù.

Pɔl liebe' Antiyɔk ya du bó

¹⁸ Pɔl bie ki tien' Korɛnt ya du ni ki wuɔke'. U cèbe' binib bà teke' *Yesu ki jin' nnɔ, ne wɔn nin Prisil nin Akilas bure' be ń tì kɔ buñɛrcienbu Sankre ya du ni. U kuo' u'yur wun ni ne u là pùon' lipuonl là nnɔ bo. Bi kɔn' buñɛrcienbu u ya du

[‡]18:3 Bi là nukeh tigbont ne ki pɔh ininbon nnɔ, mitom la, bi taah tikpelcer ne ki pɔh yè.

ni ne ki cubn' Siri ya tinfenm bó. ¹⁹Bi tí baa' Efes ya du ni ne Pól dàan' u'tòntòkn-lieb, ki jon' *Sufmbe ya taanl ya duku ni bi tí tòkeh tigber. ²⁰Bi gbáan' wò wò ní tien bi'saan iwenkàanke, ne wa tuo', ²¹ki cèbe' be, ki tòke' be ki ye Uwien tuo' la, u tí li liebe ní bi'saan uyo uba. Ne ki kón' buñercienbu ki siere' Efes ya du ni, ki bure' ²²ki tí baa Sesare ya du ni. U tí baa' ma nno ne ki don' Yerusalem bó, ki fuonde' *Kristo ya taanl yaab, ne ki ñen' ni'bó ki cón' Antiyók ya du bó. ²³U tien' iwenkàanke Antiyók ya du ni, ne ki tí bure'. U joh ma nno ne ki ñen' Galasi nin Friji ya tinfenm ni, ki faake' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya tekjim.

Apolos jon' Efes nin Korent ya du ni

²⁴Uje uba baa' Efes ya du ni, ki yé Suf, bi yih wò Apolos. Bi maa' wò Aleksandri ya du ni ne. U yé unil wà freh ki lienh ne, ki ben tigber tà keke' *Uwien ya gbónku ni nno mómóm. ²⁵Bi là wòkn' wò u li paan ma bo Yonbdaan ya sen bo. U'yenm pe *Yesu ya gber bo cèen, ne u tòkeh tù binib, ki wòknh be tù te ma bo mómóm. Ama u ben San là siih binib Uwien ya ñunm ma bo nno baba ne. ²⁶Apolos kón' *Sufmbe ya taanl ya duku ni, ki cin' ki tòkeh binib *Yesu ya gber nin lifèl. Prisil nin Akilas cenge' u'gber ki gben', ne ki taa' wò ki jon' bi'den, ki tí tùre' ki tòke' wò Uwien ya sen ya gber mómóm. ²⁷Apolos yíe wò ní jo Akayi ya tinfenm bó ma nno ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno saake' u'gbenent, ki keke' kugbónku ki de' wò wò ní tí de bi'tòb bà te ni'bó nno be ní teke wò kucènku mómóm. U tí baa' ni'bó ne ki tore' binib bà teke' *Yesu ki jin' Uwien ya juokm bo nno nì yebe. ²⁸Kime u lienh ki jinh *Sufmbe binib ke ya nun bó ne, ne ki ñiikeh nà keke' *Uwien ya gbónku ni nno bo, ki wongeh ki teh *Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo ne.

Pól tí te Efes ya du ni

19 Apolos laan bie ki te Korent ya du ni u yo wà nno, ne Pól ñen' ijuon ya du bó, ki baa' Efes ya du ni, ne ki laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya biba len, ²ki niire' be ki ye: «Ni tí teke' *Yesu ki jin' ma nò, *Mifuoñaanm jiiire' ni'bo ñò-òò?» Ne bi ye: «Tinbi ña laan li cii' nil len' ki ye *Mifuoñaanm te mómóm.» ³Ne Pól niire' be ki ye: «Bi sii' ne Uwien ya ñunsii u le ba?» Ne bi jiiin' wò ki ye: «Bi sii' te San là siih binib Uwien ya ñunsii wà nno ne.» ⁴Ne Pól tòke' be ki ye: «San là siih binib Uwien ya ñunm mitetem ya lèbrm bo ne, ne ki tòkeh be ki teh be ní teke wà li paan u'puoli bó ní nno kí ji. Ni'tingi si: be ní teke *Yesu kí ji.» ⁵Bi cii' Pól len' nà nno, ne ki cère' u sii' be Uwien ya ñunm Yonbdaan *Yesu ya yel bo. ⁶Pól taa' u'nuo ki paan' bi'bo, ne *Mifuoñaanm jiiire' ní bi'bo, ne bi lienh milencenm, ki sòkndeh Uwien ya ñòbon. ⁷Binib nno ke là li baa piik nin bile. ⁸Pól là joh *Sufmbe ya taanl ya duku ni, ki tí baa' inmaale ita ne, ki lienh nin binib ka fenge, ki tòkeh be Uwien ya bel ya gber, ki ñikndeh ki sureh be be ní tuo u tòkeh tigber tà nno. ⁹Ama bi'ni biba ya yul faa, ba tuo' ki teke' tigber nno, ne ki séreh binib bà teke' *Yesu ki jin' ki pe u'sen bo nno linigol ya nun bó. Nèn bo ne Pól siere' ki dàan' be, ki taa' bà teke' Yesu ki jin' nno, ki jon' Tiranus ya keraduku bó ki tí wòknh be idaan ke. ¹⁰U tien' nno ki tí dukn' ibin ile ne. Nèn bo ne Asi ya tinfenm ya nib, bà yé *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe ke cii' Yonbdaan ya gber.

Sikefa ya bijieb ya gber

¹¹Uwien cère' Pól teh miyòkm ya boncient cèen, ¹²haali bi tí taah mupapaa-jemu nin tikpelcer tà ke me' Pól nno mómóm ki tí paakeh bi'wienb bo nin isenpol ñaake binib bà bo, ne bi faakreh i ya tàan bo. ¹³*Sufmbe biba mò là te ki

cuonh ni'ke saan ki ñuoh isenpol binib saan. Bi yé be ní taa Yonbdaan *Yesu ya yel, kí li ñuoh isenpol binib saan, ne ki lienh ki teh: «*Yesu wà Pól tókeh binib u'gber nno ya yel bo, siere men.»¹⁴ Bituórcienb ya cien uba ne là te ki ñmóbe bijieb bilole, ki yé Suf, bi yih wò Sikefa. Ben ne là cuonh ki teh nno.¹⁵ Ne usenpol cère' uje wà u ñaake wò nno tóke' be ki ye: «N ben Yesu, ki ben Pól yé udaan wà. Ninbi le? Ni'mó yé ñmembé ne?»¹⁶ Ne ki fii' ki ciin' be, ki faake' nin bi'ke ki jènde' be ki gbien', ki bunbunge' be. Ne bi'ke sen' ki ñen' u'den iñil.¹⁷ Efes ya nib, bà yé *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe ke cii' tigber nno, bujewaambu cuo' bi'ke; ne bi kpieke' Yonbdaan Yesu.¹⁸ Linigol là teke' *Yesu ki jin' nno ya biba bàareh ki lá tókeh binib ya nun bó bi là teh nà na mōn nin bi là teh iñoke ma bo.¹⁹ Bà là teh in-
 70-oke nno ya biba tukeh bi'ñokgbont ní ki lá taakeh ki cokndeh, ki sienh binib ke ya nun bó. Bi bì' tigbont nno ya daaku, ki laa' ni te tilikur itur pijun ne.²⁰ Nno ne Yonbdaan ya tuom bo, u'gber yere' ni'ke saan ki ñmóbe mituom.

Kukpiinku kpi' Efes ya du ni

²¹ Ni ya puoli bó ne Pól maale' ki ye u li ñe Maseduonn nin Akayi ya tinfenm bó ne kí jo Yerusalem. Ne ki ye: «N ti baa' ni'bó la, n li jo Erom ya du bó mō.»²² Nen saan ne u gènde' bà toreh wò nno ya bile, bi yih uba Timote, ki yih utò Erat, ki sòn' be Maseduonn ya tinfenm bó. Ne wòn juore' Asi ya tinfenm ni ki tien' iwenkàanke.

²³ U ya yo ne kukpiinku kpi' Efes ya du ni Yonbdaan ya sen bo ki bre cēen.²⁴ Uje uba là te udu nno ni, bi yih wò Demetriyus. U taah ilike ya kur ne ki teh muduwawaamu mùa naan ten ubul *Atemis ya duku, ki kuoreh binib bo. Lituonl nno bo bitonsōnb lenh kpele cēen ne.²⁵ Demetriyus taan' binib bà ke sōnh lituonl nno nin binib bà mō sōnh li ya

tuonbol, ne ki tóke' be ki ye: «N'jotiebe, ni ben ki ye ti fuobe lituonl là bo sò-a!»²⁶ Ama Pól wòn lienh ki teh, ibule ña yé bonn, binib ne meh yì. U sure' binib bà bi tuo' u'ñōbu bó yebe. Na yé nie saan Efes ni baba, Asi ya tinfenm ke ni ne. Ninbi mōnōn cii', ki sekn' ki laa' mō.²⁷ U teh nno la, na yé ti'tuonl baba ne li saa. Ubu-
 cien *Atemis mō ya duku li juore fenm ne. Atemis wà, Asi ya tinfenm ya nib nin uñendun ya nib ke pukeh wò nno, mō ña ji li ñmóbe kpieke.»

²⁸ Binib nno cii nno ma nno ne bi'benku ni ben' ki gbien' ne bi wuureh ki teh: «Efes yaab ya bul *Atemis yé ubucien ne.»²⁹ Nen saan ne udu nno ya nib ke kpre', ki tóke ligol ki joh udu nno ya nib taakeh nà saan nno, ne ki cuo' Pól ya tōn-
 tōknlieb bile usen ni. Bi yih uba Gayus, ki yih utò Aristak. Bi yé Maseduonn ya tinfenm ya nib ne.³⁰ Pól yé wò ní jo linigol nno saan, ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno pien' wò.³¹ Mitinfenm nno ya cienb bà yé Pól ya jótieb nno mō sōn' ki tóke' wò ki ye u la jo linigol nno taan' nà saan nno.³² U ya yo ne linigol nno ñmóbe kuwaaku ki gbien', ka ji ben nà bó si nà bó. Biba wuureh ki lienh tuba, bi'tōb mō wuureh ki lienh tutōr. Bi'ni biba ña ji là ben nà cère' bi taan' ni'saan mōnōn.³³ *Sufmbe bà te ni'saan nno gènde' uje uba ki lien' usen, bi yih wò Aleksand. Linigol nno ni biba tóke' wò tigber nno ya tingi, ne u yuon' unuō ki wuōn' ki ye u yé wò ní tóke linigol nno tigber nno ya tingi ne.

³⁴ Ama linigol nno bende' ki ye u yé Suf ma nno, ne bi taakeh ki wuureh ki ti baa' ten tikur tule ki teh: «Efes yaab ya bul Atemis yé ubucien ne.»

³⁵ Udu nno ya keraci cère' linigol nno ñmile', ne u len' ki ye: «Efes yaabe, unil ke ben ki ye ninbi Efes yaab ne gu ubucien Atemis ya duku, ki ben ki ye u'nnenenku ñen' kutaaku bo ne ki jiiire' ní.³⁶ Uba ña ní fre kí nie kí ye ta te. Nen bo, ni bi li duon ni'yēnm ne, ki la tien niba ka maale'.

³⁷ Kime ninbi ne tuke' bijeb bie no ki baa' nie saan. Ba saa' niba ubul ya duku ni, ka suke' ti'bule mo. ³⁸ Demetriyus nin u'-tonsomb nmobe tigber nin unil la, tibuur ya buol te, ba buh tibuur mo te, be n jo nen bo ki ti len. ³⁹ Ni ti nmobe tigbetor ki pukn' la, bi li tuore tu udu ya taancienl la nendeh *yiko nno ni ne. ⁴⁰ Ta ben la, dinno ya taanl lie bo, ti'du ya cienb li biin te ki ye ti nuunh ti kpiin udu ne; kime ta nmobe ti li ni na bo ki toke na cere' ti taan'.» U len' nno ki gben', ne ki cere' bi'ke siere'.

Pól jon' Maseduonn nin Gres ya du ni

20 Kukpiinku nno ya waaku ti nmile' ma nno, ne Pól cere' binib ba teke' *Yesu ki jin' nno taan' u'saan, ne u saake' bi'gbenent, ki cere' be ki bure' Maseduonn ya tinfenm bo. ² U neh idu ya te mitinfenm nno ni, ki tokeh binib ba teke' *Yesu ki jin' nno tigber tu yebe ki saakreh bi'gbenent, ki ti baa' Gres ya du ni, ³ ki tien' len inmaale ita. U la behn wo n ko buñercienbu uyo wa ki jo Siri ya tinfenm bo nno ne ki cii' *Sufmbe kpaan' u'bo iye be n tien wo na bre, ne u ye u li liebe' ki ne Maseduonn ya tinfenm bo ne. ⁴ Ne binib biba piere' wo. Ba piere' wo nno ya yel si: Sopater, u ye Bere ya du ya nil ne, ki ye Pirus ya bje nin Aristak nin Sekundus, bi ye Tesalonik ya du ya nib ne nin Gayus, u ye Debe ya du ya nil ne nin Ticik nin Trofim, bi ye Asi ya tinfenm ya nib ne nin Timote. ⁵ Binib bugben liere' usen ki jon' Trowas ya du ni ki ti gu te^{ff}. ⁶ Tinbi won, kpwno wa na nmobe ñoke ya *nacenku gèbre' ne ki yaan ti kon' buñercienbu Filip ya du ni. Ti ti tu' be Trowas ya du ni wiengun daali ne, ki tien' len iwien ilole.

Pól te Trowas ya du ni

⁷ *Saba ya daali ya tajuoku ne ti taan' ti ji Yonbdaan ya jier, ne Pól cin' ki tokeh binib Uwien ya gber. Ni faa' la, u li bure ma nno ne u toke' be tu ki ti baa' kuyoku ya siik. ⁸ Ti taan' lidutuol liba ya paaki ya duku ni ne. Ifr yebe kuduku nno ni. ⁹ Unacenzaan uba ke lidutuol nno ya dutaaku ya dubonl bo, bi yih wo Etikus. Pól toke' tigber ki wuoke' ma nno ne miguonm ñnde' unacenzaan nno u guon' ki gbokre', ne ki cere' ki lu' tingi. Bi jiire' be n fin wo ki laa' u kpo'-a! ¹⁰ Nen saan ne Pól jiire' ki buon' ki yuure' wo, ne ki toke' be ki ye: «Cuo men ni'ba, wa kpo'.» ¹¹ Pól liebe' ki don' kuduku nno ya paaki ne ki gbiire' Yonbdaan ya jier bi jin', ne u ti toke' be tigber ki wuoke'. Ni ti tuo mi-faam, ne u bure'. ¹² Bi tuke' unacenzaan nno ni u fuobe ne unil ke ya yenm duon'.

Pól ñen' Trowas ki jon' Mile

¹³ Tinbi kon' buñercienbu, ki liere' usen ki bure' Asos ya du bo. Pól ye ti li taa wo buñercienbu ni nen bo ne, kime u la ye wo n cuon ne ki jo ni'bo. ¹⁴ U ti tu' te Asos ni, ne ti taa' wo buñercienbu nno ni ti bure' Mitilenn ya du bo. ¹⁵ Ti siere' ni'saan ki bure', ni nmomobe ki ti faa' ki laa' ti gaake Kiyo ya dekl ne. Kutaaku faa' ne ti baa' lidektol saan, bi yih le Samos, kutaaku ti liebe' ki faa' ne ti baa' Mile ya du ni. ¹⁶ Kime Pól na ye wo n wuoke Asi ya tinfenm ni ne ki lke' Efes ya du. U la behn wo n baa Yerusalem tonm ne, ki maaleh ni tuo' la, wo n baa len *Pantekot ya nacenku ya daali.

Pól cere' Kristo ya taanl la te Efes ni nno ya cienb

¹⁷ Pól te Mile ya du ni, ne ki son' ki yin' *Kristo ya taanl ya cienb ba te Efes ya du ni nno. ¹⁸ Bi baa' u'saan uyo wa nno,

^{ff}20:5 Liike 16:10.

ne u tǎke' be ki ye: «Kí ñe lidaali là n'-taal te Asi ya tinfenm ni nno, ninbi ne ben n là fuobe nin ne idaan ke ma bo. ¹⁹N jiiin' n'ba tingi ne ki sɔn' Yonbdaan ya tuonl nin tinunsiir, ki jin' ijend, kime *Sufmbe biba là kpaan' iye be ní li teh nni nà bre ne. ²⁰N tǎke' ne *Yesu ya gber binib taakeh nà saan nin ni'den ka bǎle' ne tigber tà ke li tore ne. ²¹N tǎke' *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe ki ye be ní lèbre bi'tetem kí paan Uwien ya sen bo, kí teke Yonbdaan *Yesu kí jí. ²²Fenfennɔ min ne te usen ni ki joh Yerusalem nɔ. *Uwien ya Fuoñaanm ne wɔbn' nni ní jo. Ma ben nà li tì tu nni ni'ból. ²³Ama n nín ben ki ye *Mifuoñaanm tǎkeh nni idu ke ni ki teh bi li tì lòle nni ni'ból, kí jènde nni mɔ. ²⁴Ama min ña nín tǎngheh n'miel ten len ne yé n'bo nibonmɔnn. N yíe ní sɔn ki tì baa' n'tuonl ya bien ne. N yíe ní tien Yonbdaan *Yesu ye ní tien nà nno ne. Nen si: ní tǎke binib Uwien ya juokm ya gbemɔnmɔnt.

²⁵«N là cuonh ki tǎkeh ninbi bà ke Uwien ya bel ya gber nno, n ben ki ye na ji li le nni. ²⁶Nen bo ne n tǎkeh ne dinno wuɔ ki teh ni'ni wà ke kpo' ki juore' fenfenm la, na ñen' min, ²⁷kime n tǎke' ne Uwien yíe nà ke, ka bǎle' ne niba. ²⁸Li ñuuke men ni'ba mɔnmɔnm, kí li ñuuke binib bà *Mifuoñaanm guun' ne be nno mɔ mɔnmɔnm. Li likeh be men. Bi yé Uwien ya taanl ne. U taa' u'Bije ya sèm ne ki de' lè. ²⁹N ben ki ye n bure' la, binib li kɔ ni'ni, kí li bre ten ikèr, kí li nuunh be ní bere litaanl nno, kí tien li'nib nà bre ka ní lɔkre uba mɔnɔn. ³⁰Bitonnendenb li ñe ninbi mɔnɔn ni kí lere binib bà teke' *Yesu ki jin' nno be ní wie u'sen kí paan ben bo. ³¹Nen bo, la gɔh men, kí li tien kí ye ibin ita sɔ n gbierèh ni'ni wà ke nin tinunsiir ne ñɔnku nin wien ni.

³²«Fenfennɔ n taa' ne ki ñukn' Uwien; ki tǎkeh ne ki teh ní tiere Uwien ya juokm ya gber bó. Tigber nno ñmɔbe mituɔm, ki li cère ní li faa mitekjim ni, ki

li de ne lifaal là u bonde' lè ki ble' binib bà ke yé u'yaab nno. ³³N là te ni'saan ma nno, ma binbe' uba ya likbu ki niireh nin u'wengolkaar. ³⁴Ninbi mɔnɔn ben ki ye n ya nɔje bo ne min nin n'tɔntɔknlieb là fuobe. ³⁵N tuu ki sɔnh ki wɔngheh ne ki teh ni'mɔ ní li sɔnh nin inunmɔn ñɔ kí li toreh bijiinb, kí li tien Yonbdaan *Yesu mɔnɔn là len' liñɔbonl là ki ye: «Wà dienh ya yenm sɔnge ki cen' wà teknh nno.»

³⁶Pɔl len' ki tì gben', ne wɔn nin ben ke gbaan' ne u kàare'. ³⁷Nen saan ne bi'ke cin' ki muɔh ki joh ki tì lɔknɔdeh Pɔl. ³⁸Bi'yenm tùɔre' ki saa' u len' liñɔbonl là ki ye ba ji li le wɔ nno bo ne, ne ki piere' wɔ, wɔ ní tì kɔ buñercienbu.

Pɔl doh Yerusalem bó

21 Ti cèbe' be ma nno ne ki kɔn' buñercienbu, ki bure' ki cubn' ki tì baa' Kɔs ya dekl; wienle daali ne tì baa' Lod ya dekl, ki ñen' nen saan ki bure' Patara ya du bó. ²Ti laa' ni'saan buñercienbu buba bù filh bù ní bure Fenisi ya tinfenm bó, ne ti kɔn' bù ki bure'. ³Ti jojoh ki tì likeh Ciip ya dekl tì'nun bó, ne ki ñmieke' lè unɔgen bó, ki cubn' Siri ya tinfenm bó, ki tì baa' Tir ya du ni. Bi li ñen ituk buñercienbu nno ni nen saan ne. ⁴Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' udu nno ni, ne ki tien' bi'saan iwien ilole. *Mifuoñaanm cère' bi' tǎke' Pɔl ki ye u la dùo Yerusalem bó. ⁵Iwien ilole nno gèbre' ma nno, ne ti liebe' ki bure'. Ti joh tí kɔ buñercienbu, ne ben nin bi'puob nin bi'bumu ke piere' te ki ñen' udu nno ni. Ti'ke gbaan' miñuncienm nno ya gbaal, ki kàare', ⁶ne ti cèbe' tɔb, ti kɔn' buñerbu nno, ne ben liebe' ki kun'.

⁷Ti kɔn' buñercienbu miforkaam Tir ya du ni ne ki tì baa' Tolemays ya du ni. Ti jon' ki fuonde' binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te ni'saan nno, ne ki tien' bi'saan uwien uba. ⁸Kutaaku faa' ne tì tí liebe' ki bure' ki tì baa' Sesare ya du ni, ki jon' ki tì te Filip wà tǎkeh *Yesu ya gbemɔnmɔnt nno

den. U yé bi là gènde' jeb bilole⁸⁸ bà nno ya uba ne. ⁹U là ñmabe bisieb binan ne ba ben jeb, ki sɔkndeh Uwien ya ñɔbon. ¹⁰Ti tien' ni'saan iwenkàanke, ne *Uwien ya ñɔbonsɔknl uba ñen' Sude ya tinfenm bó ki baa' ní bi yih wɔ Agabus. ¹¹U tu' te ni'saan ne ki teke' Pɔl ya ningbenl, ki lòle' wɔn Agabus ya tàan nin u'nuɔ, ki len' ki ye *Mifuoñaanm ye ma sɔ: «Udaan wà si liningbenl lie nno *Sufmbe li tì lòle wɔ nno ne Yerusalem ni, kí taa wɔ kí ñukn bà ña yé *Sufmbe.» ¹²Ti cii' nno ma nno ne tinbi nin binib bà te ni'saan nno gbáan' Pɔl ki ye u la òò Yerusalem bó. ¹³Ne Pɔl ye: «Ni teh be nɔ, ki mɔmuɔh ki saah n'yenm-i? Mìn bonde' ki gben' ne. Bi li tì lòle nni bii bi li tì ku nni Yerusalem ni Yonbdaan *Yesu bo mɔnɔn la, n li li jo ne.» ¹⁴Wa tuo' ti'yaam ma nno ne ti dāan' wɔ, ki ye: «Yonbdaan ní tien u yé ma.»

¹⁵Ti tien' ni'saan iwenkàanke yà nno gèbre', ne ti bonde' ki tì gben' ki don' Yerusalem bó. ¹⁶Binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Sesare ya du ni nno ya biba mɔ piere' te. Bi tuke' te ki jon' uje uba den tì tì gɔn', bi yih wɔ Minason, u yé Ciip ya nil ne, ki pe Yesu ya sen bo nì wuɔke'.

Pɔl baa' Yerusalem ni ki jon' Saak den

¹⁷Tɔ, ti baa' Yerusalem ni ma nno ne binib bà teke' *Yesu ki jin' nno teke' te nin uyensonge. ¹⁸Kutaaku faa' ne tinbi nin Pɔl jon' Saak den ki tì fuonde' wɔ. *Kristo ya taanl ya cienb ke mɔ là taan' ni'saan. ¹⁹Pɔl fuonde' be ki tì gben', ne ki tɔke' be ni'ke dokdoki kí ñe u'tuonl bo Uwien tien' nà bà ña yé *Sufmbe ya siik ni. ²⁰Bi cii' Pɔl len' nà nno, ne bi pèke' Uwien, ki tɔke' wɔ ki ye: «Ti' ninje, a laa'-aa! *Sufmbe itur itur ne teke' *Yesu ki jin', ne bi'ke ya nun mɔn be ní li boh Moyis ya yiko ne. ²¹Bi cii' bi ye a wɔknh *Sufmbe bà ke te inibotɔ ya du ni nno ki

teh bi la ji ní li pe Moyis ya yiko bo, ki la ji ní li jeh bi'bumu ya pun, ki la ji ní li pe bi'yaajebok bo. ²²Ti li tien mila? Bi li cii a'baam bó ne. ²³Tɔ, á tien ti li tɔke ñe nà nɔ. Bijeb binan biba te ti'ni, ki là pùon' lipuonl; ²⁴taa be ní jo Uwien ya duku ni, kí tì tien tijɔknt ya ñenm ya tuɔrl, á pè bi li tì taa tibont tà kí tien lituɔrl nno bo, ñɔ be ní kuo bi'yur. A tien' nno la, binib ke li bende kí ye bi lienh tà a'bo nno ta te, kí bende kí ye a'mo pe Moyis ya yiko bo ne. ²⁵Binib bà ña yé *Sufmbe ki teke' *Yesu ki jin' nno, ben wɔn, ti là maale' ki ye nì mɔn tí kele kugbɔnku ne kí tɔke be kí ye bi la ñmɔnh tɔtuɔrnɔnt, ki la ñmɔnh wenkpil, ki la jinh sèm, ki la teh nañmaal.»

²⁶Kutaaku tí faa' ne Pɔl taa' bijeb nno, wɔn nin ben tì taan' ki cin' ki teh tijɔknt ya ñenm ya tuɔrl nno. Ne u kɔn' Uwien ya duku ya luo bo, ki tɔke' utɔtuɔrke lidaali là bi li tien lituɔrl nno kí gben ñɔ wà ke ní de Uwien u'pum.

Bi cuo' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo

²⁷Tɔ, bi li tien lituɔrl nno kí tì dukn iwien ilole ne. Iwien nno tì benh yì ní gben, ne *Sufmbe bà ñen' Asi ya tinfenm bó ní nno laa' Pɔl Uwien ya duku ya luo bo, ki cère' linigol kpre' Pɔl bo, ne ki cuo' wɔ, ²⁸ki wuureh ki teh: «Israyel yaabe, la tuo men, uje wà sɔ cuonh ni'ke saan, ki wɔknh binib ke miwɔknm mà saah tinbi *Sufmbe nin Moyis ya yiko nin Uwien ya duku. U tuke' binib bà ña yé *Sufmbe mɔnɔn, ki kɔn' Uwien ya duku ni, ki kuɔn' kù tijɔknt.» ²⁹Kime bi là laa' Pɔl nin Trofim, wà yé Efes ya du ya nil nno tɔke udu ni ma nno ne bi maale' ki ye Pɔl taa' wɔ ki kɔn' Uwien ya duku ni ne.

³⁰Kukpiinku kpi' udu ni ni'ke saan, ne udu nno ya nib sen' ki taan' ní, ki cuo' Pɔl, ki dere' wɔ ki ñen' Uwien ya duku ni, ne

⁸⁸21:8 Liike 6:5.

ki pòk ki pìin' inañuon. ³¹ Uyo wà bi nu-unh be ñ ku Pòl nno, ne Erom ya Sojambe ya cien cii' bi ye: «Yerusalem ke kpi' ño.» ³² I ya taan bo, ne ucien nno taa' Sojambe nin sojambe kobk ya cienb biba, ki tiinh ki joh linigol nno saan. Bi laa' Sojambe nno nin bi'cien ma nno, ne bi daan' ka ji ñih Pòl. ³³ Nen saan ne sojambe ya cien nno cuon' ki nekn' Pòl, ki cuo' wò, ki tòke' u'sojambe ki ye be ñ taa tikudòkr tule kí lòle wò, ne ki niire' Pòl yé udaan wà nin u tien' bà. ³⁴ Ama linigol nno ni, biba wu-ureh ki lienh tuba, ne bitòb mò wuureh ki lienh tutòr. Kuwaaku nno bo ne sojambe ya cien nno ña fre' ki bende' nà tien', ne ki tòke' u'sojambe ki ye be ñ taa Pòl kí jo bi'-tonsònduku saan. ³⁵ Bi tuke wò ki joh ki tì baa' kuduku nno ya nañòkòkòl saan, ne sojambe tì gben' ki yuure' wò paaki, kime linigol nno ñmòbe kinunbònk ne. ³⁶ Udu nno ya nib ke pe puoli ne ki wuureh ki teh: «Ku wò men! Ku wò men!»

Pòl len' wò ñ fie u'ba Sufmbe saan

³⁷ Bi ye be ñ kuon Pòl kuduku nno ni uyo wà nno ne u niire' sojambe ya cien nno Grekmbe ya lenm ni ki ye: «A li tuo kí cèbe nni ñ tòke ñe liñòbonl liba-aa?» Ne ucien nno niire' wò ki ye: «A ciih Grekmbe ya lenm ne-ee?» ³⁸ Nen men la, sin ña ñí Esipt ya je wà cère' linigol yie' tì'du ya cienb ya ñòbu bó iden yie nò ki tuke' binikub itur inan ki jon' kupen-pelku ni nno-a?» ³⁹ Ne Pòl ye: «Min yé Suf ne, ki maa' Tars ya du wà te Silisi ya tin-fenm ni, u'yel kpére' nno ni, ki yé len ya nil. A tuo' la, á cèbe nni ñ len nin linigol lie nò.»

⁴⁰ U cèbe' Pòl ki ye wò ñ len, ne Pòl sere' linañòkòkòl nno bo, ki yuon' unuo ki ye be ñ ñmile, bi ñmile' cim, ne u len' be *Sufmbe ya lenm ni ki ye:

22 «N'baambe nin n'ninjiebe, cenge men fenfennò n li tòke ne tigber tà kí fie n'ba nò.»

² Bi cii' u lienh bi ya lenm ma nno, ne bi tùore' ki ñmile' cim.

Nen saan ne Pòl ye: ³ «N yé Suf ne, ki maa' Tars ya du wà te Silisi ya tinfenm ni nno ni. Ama bi wube' nni udu wà ni sò. Gamaliel ne là wòkn' nni tì'yaajeb ya yiko ya bom mòmòmòm. Ne n'nun là món Uwien ya tuonl bo, ten ni'ke ya nun món ma li'bo fenfennò wuo nò. ⁴ N là jèndeh binib bà pe *Yesu ya sen bo ne haali bi tì kpuokeh, ki coh bijeb nin bipiib, ki lùoh be tikudòkr, ki tì pekndeh. ⁵ Bitò-tuòrcienb ya cien nin *Sufmbe ya buur ya cekl yaab li fre kí tòke ne kí ye n len' nà nò nì yé imòn ne. Bi là kele' tigbont mòmòm ki de' nni ñ tì de *Sufmbe bà te Damas ya du ni nno, be ñ cèbe nni ñ cuo binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te ni'bó nno, kí lòle be tikudòkr kí taa be kí baa Yerusalem ni, kí lá dere bi'tub.»

Pòl tòke' be u teke' Yesu ki jin' ma bo

(Itùon 9:1-19; 26:12-18)

⁶ «N là joh ki tì nekn' Damas ya du, kuwensiiku ya yo, ne kuwenwencienku kuba ci' ki ñen' paaki bó ní, ki wende' ki yile' n'bo. ⁷ N lu' tingi ni, ne ki cii' unieke uba bó u teh: «Sòl, Sòl, be tien' a jèndeh nni?» ⁸ Ne n niire' ki ye: «Yonbdaan, a yé u le daan ne?» Ne u jiiin' nni ki ye: «Min Nasaret ya *Yesu ne, a jèndeh min ne.» ⁹ Min nin bà là te nno laa' kuwenwenku nno ama ba cii' wà lienh nni nno ya nieke bó. ¹⁰ Ne n tí niire' ki ye: «Yonbdaan, n li tien mila?» Ne u jiiin' nni ki ye: «Fii kí jo Damas ya du ni, bi li tì tòke ñe a li tien nà ke.» ¹¹ Kuwenwenku nno wende' n'nun ni ma nno, ma ji lenh, ne min nin bà tòke nno cuo' n'nuò ki dièh n tì baa' Damas ya du ni.

¹² «Uje uba là te len, bi yih wò Ananias. U pe Uwien ya sen bo mòmòmòm, ki boh Moyis ya yiko ne *Sufmbe bà ke kò Damas ni nno pèkeh wò. ¹³ U baa' ki sere' n'saan ne ki tòke' nni ki ye: «N'ninje Sòl, likre.» Ne n pòk ki likre' i

ya tãan bo ki laa' wɔ. ¹⁴Ne u tɔke' nni ki ye: <Ti'yaajeb ya Wien juɔ' ki gènde' ñe, á bende u'yíem, kí le *Yesu ugbemɔndaan, kí cii u'nieke bó. ¹⁵Kime a li yé u'mɔnkunl ne binib ke ya nun bó, kí tɔke be a laa' nà nin a cii' nà. ¹⁶Ji la taande, fii kí cère be á sù ñe Uwien ya ñunm, á te u'yel wɔ á fère ñe a'biere.>

¹⁷«Ni ya puoli bó ne n liebe' Yerusalem. Lidaali liba ne n te Uwien ya duku ni ki kàareh ne nì tien' nni tidéknt yaam, ¹⁸n laa' Yonbdaan ne u tɔke' nni ki ye: <Fii kí ñe Yerusalem ni tonm, kime len ya nib ña á teke a li tɔke be n'gber tà nno.> ¹⁹Ne n jiin' wɔ ki ye: <Yonbdaan, bi ben ki ye min ne là joh *Sufmbe ya tãan ya dur ni, ki coh binib bà teke' ñe ki jin' nno, ki tì pekndeh, ki jèndeh be ki gbiekeh. ²⁰Bi là kuuleh a'mɔnkunl Etienn uyo wà nno, min mɔnɔn là te ni'saan, ki tuo' ki ye nì mɔn, ne ki gu binib bà kuuleh wɔ nno ya wengolkaar.> ²¹Ne u tɔke' nni ki ye: <Li joh, kime n li sɔn ñe nà bó fɔke, bà ña yé *Sufmbe nno saan.>»

Ba kaabe' ki ñi' Pɔl kime u yé Erom yɔ ne

²²Linigol nno cenge' Pɔl bó ki tì baa' uyo wà u ye Yonbdaan ye wɔ á jo bà ña yé *Sufmbe saan nno, ne ki cin' ki wuureh ki teh: «Gben men unil wuɔ ya gber kitink bo, kime na kpe wɔ á li fuobe.» ²³Ne ki tùreh ki wuureh, ki goreh bi'liergbenkt ki wienh, ki yiil titent ki plèh paaki ki teh kutəngunku. ²⁴Ne Sojambe ya cien nno tɔke' u'sɔjambe ki ye be á taa Pɔl kí kuɔn bi'duku ni, kí ñi wɔ inalebe, kí wɔbn wɔ wɔ á tɔke u tien' bà ño bi wuureh u'bo nɔ nno. ²⁵Bi lòle' Pɔl, be á ñi wɔ inalebe uyo wà nno, ne u tɔke' Sojambe kobk ya cien wà se u'saan nno ki ye: «Ni ñmɔbe usen ní ñi Erom yɔ, ka kpie' ki bun' wɔ tibuur ki laa' u'biil-ii?» ²⁶Sojambe kobk ya cien nno cii' nno ma nno ne ki jon' bi'cien nno

saan, ki tì tɔke' wɔ ki ye: «A bi ye á tien be sɔ! Uje nno yé Erom yɔ ne.» ²⁷Ne bi'cien nno jon' Pɔl saan, ki tì niire' wɔ ki ye: «A yé Erom yɔ ne-εε?» Pɔl tuo'. ²⁸Ne ucien nno ye: «Min pèn' ilike ì yebe ne ki yaan ki kpende' Erom ya nil.» Ne Pɔl ye: «Bi maa' min n yé Erom ya nil ne.» ²⁹Pɔl len' nno ma nno ne bà bi li ñi wɔ kí wɔbn wɔ wɔ á len nno sule' ki sere' i ya tãan bo. Ucier nno bende' ki ye u lòle' unil wà nno yé Erom yɔ ma nno ne bujewaambu cuo' wɔ.

Sufmbe ya buur ya cekl yaab bun' Pɔl tibuur

³⁰Tɔ, sojambe ya cien nno yé wɔ á tùre kí bende *Sufmbe biindeh Pɔl nibonn nà bo ma nno, kutaaku faa' ne u lore' Pɔl, ki cère' bitɔtuɔrcienb nin *Sufmbe ya buur ya cekl yaab ke taan', ne u cère' Pɔl baa' ki lá sere' bi'nun bó.

23 Pɔl caan' tibuur ya cien nno bo inun ne ki ye: «N'yaabe, n ben n'yenm ni ki ye ma ñmɔbe biil Uwien ya nun bó haali nin fenfenno.» ²U len' nno ma nno, ne bitɔtuɔrcienb ya cien Ananiyas tɔke' bà se ki neke Pɔl nno ki ye be á ñi u'ñɔbu bó ne bi ñi'. ³Nen saan ne Pɔl tɔke' wɔ ki ye: «A yé a li mɔn binib ya nun ni ne, Uwien ne li ñi sin. A ke nie saan ki ye a buh nni tibuur ti'yiko ye ma bo ne, ne ki kende' *yiko bugben bo ki ye be á ñi nni.» ⁴Ne binib bà te ni'saan nno tɔke' Pɔl ki ye: «A sukreh bitɔtuɔrcienb ya cien sɔ-ɔɔ?» ⁵Ne Pɔl ye: «Weee! N'yaabe, ma ben ki ye u yé bitɔtuɔrcienb ya cien. N bi ben la, ma bi li len nno, kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: <Ña á len a'du ya cien fenfenm.>»

⁶Tɔ, Pɔl ben ki ye bi'ni biba yé Saduseyenmbe ne, bitɔb mɔ yé Farisienmbe. Ne u wuure' tibuur ya cekl yaab nno ya siik ni ki ye: «N'yaabe, n yé Farisien ne, ne n'baa mɔ yé Farisien. N ñmɔbe lidendenl ki ye bitenkpiib li mekre. Lidendenl nno bo ne, bi buh

nmi tibuur.» ⁷ U len' nno u'ñobu ña lu', ne Farisienmbe nin Saduseyenmbe cin' ki findeh nin tɔb, ne linigol nno bore' mile. ⁸ Saduseyenmbe ben, maaleh ki teh tenkpiib ña n' mɛkre, Wien ya tondb ña te, ciiku mo ña te, ama *Farisienmbe ben teh ni'ke te ne. ⁹ Bi bie findeh nin tɔb, ki ñmɔbe kuwaaku ki gbien', ne *Yiko ya wɔnwɔknb ni bà yé *Farisienmbe nno ya biba fii' ki sere' ki len' ufaa bo ki ye: «Ta laa' uje wuo ya biil. Nba la, Uwien ya tond bii niba ne len' nin wɔ.» ¹⁰ Ifinfinde nno brikreh ki joh ma nno, Sojambe ya cien nno fenge bi la lá dere kí tɔnde Pɔl ne ki tɔke' u'sojambe ki ye be n' jiiire kí jo kí tì ñen Pɔl bi'ni, kí jiiin bi'duku ni.

¹¹ Ni'daali ya ñonko ne Yonbdaan baa' Pɔl saan, ki tɔke' wɔ ki ye: «Cuo a'ba. A tɔke' binib n'gber Yerusalem ni ma bo nno, a li tì tɔke' tũ nno ne Erom ya du ni mo.»

Sufmbe kpaan' iye be n' ku Pɔl

¹² Kutaaku faa' ne *Sufmbe biba taan' ki kpaan' iye ki pole' ki ye ba ku' Pɔl la, ba n' ji ka n' ñu mo. ¹³ Binib bà kpaan' iye nno gèbre' pinan. ¹⁴ Bi jon' bitɔtuɔrcienb nin *Sufmbe ya cienb saan, ki tì tɔke' be ki ye: «Ti pole' ki ye ta ku' Pɔl la, ta n' ji bonn. ¹⁵ Fenfennɔ ninbi nin *Sufmbe ya buur ya cekl yaab tuo' la, ní sɔn unil wɔ n' jo Sojambe ya cien saan kí tì tɔke' wɔ kí ye wɔ n' cère Pɔl n' baa ni'saan, ní tũre kí fiin u'gber. Tinbi bonde' ño tí ku wɔ, wa n' baa nie saan.»

¹⁶ Pɔl ya ninse ya bije cii' bi bonde' ma bo, ne ki jon' Sojambe ya tonsɔnduku bó, ki tì kɔn' ki tɔke' Pɔl. ¹⁷ Nen saan ne Pɔl yin' Sojambe kobk ya cien uba, ki tɔke' wɔ ki ye: «Piere unacien wuo ni'-cien saan, kime u ñmɔbe tigber tuba wɔ n' tɔke' wɔ.» ¹⁸ Ne sojambe kobk ya cien nno taa' wɔ ki jon' bi'cien nno saan, ki tì tɔke' wɔ ki ye: «Lipekl ya nil Pɔl ne yin' nmi ki tɔke' nni ki ye n' piere unacien wuo a'saan, u ñmɔbe tigber tuba wɔ n' tɔke'

ñe.» ¹⁹ Sojambe ya cien nno cuo' unacien nno ya wuo bi jende', ne u niire' wɔ ki ye: «A yíe á tɔke nni be ya gber-i?» ²⁰ Ne u ye: «*Sufmbe biba bonde', ki ye bi li tɔke' ñe kí ye á wun taa Pɔl ní tibuur ya cienb saan, ño be n' tũre kí fiin u'gber. ²¹ Bi tɔke' ñe la, a la tuo, kime bijeb bà nuunh be n' gũbn usen bó kí ku Pɔl nno gèbre' pinan. Bi pole' ki ye ba ku' Pɔl la, ba n' ji ka n' ñu mo. Fenfennɔ bi bonde' ki gben'-a, bi ji cengeh sin bó ne.» ²² Ne Sojambe ya cien nno tɔke' unacien nno ki ye: «La tɔke' nil kí ye a tɔke' nni tigber tũ nno», ne ki cère' u bure'.

Bi taa' Pɔl ki jon' gobina Feliks saan

²³ Sojambe ya cien nno yin' sojambe kobk ya cienb ni bile ki tɔke' be ki ye be n' taa Sojambe kobiile nin bitenjekb pilole nin sojambe bà bukeh ikpaan nno kobiile, be n' bonde kí lá bure kuñonku tikur tuwe ya yo Sesare ya du bó. ²⁴ Ní bonde itaan mo kí taa Pɔl kí jo gobina Feliks saan, wɔ n' ñe caabu, niba la tien wɔ. ²⁵ Sojambe ya cien nno kele' kugbɔnku be n' tì de gobina Feliks. U kele' ki ye:

²⁶ «Min Klod Lisiyas ne fuondeh sin ucien, gobina Feliks. ²⁷ *Sufmbe là cuo' uje wuo ki benh be n' ku wɔ ne. N cii' u yé Erom yo ma nno ne n taa' Sojambe ki tì fie' wɔ bi'saan. ²⁸ N là yíe n' bende bi biindeh wɔ bà bo ma nno, ne ki taa' wɔ ki jon' *Sufmbe ya buur ya cekl yaab saan. ²⁹ Bi bun' wɔ tibuur, ne n bende' ki ye bi biindeh wɔ bi'yiko bo ne. Ma laa' u tien' nà, nì kpe be n' ku wɔ bii be n' pekn wɔ. ³⁰ N cii' bi ye *Sufmbe kpaan' iye be n' bóle kí ku wɔ ma nno ne n cère' bi taa' wɔ i ya tãan bo ki baa' a'saan, ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nno ki ye bi'mo n' jo a'saan, kí tì tɔke' ñe bi biindeh wɔ bà bo.»

³¹ Tɔ, Sojambe nno paan' bi'cien tɔke' be nà nno bo, ne ki taa' Pɔl kuñonku ki jon' Antipatis ya du bó. ³² Kutaaku faa' ne Sojambe bà cuonh tingi ni nno liebe' bi'duku bó, ne bitenjekb nno gèbre' nin

Pɔl ki joh Sesare ya du bó. ³³Bi tí baa' ki taa' kugbɔnku nno ki de' gobina Feliks, ne ki taa' Pɔl mɔ ki ŋukn' wɔ. ³⁴Gobina nno kaan' kugbɔnku nno ki gben', ne ki niire' Pɔl ki ye «A yé mi le tinfenm be yɔ ne?» Ne Pɔl ye: «N yé Silisi yɔ ne.» U cii' u yé Silisi yɔ ma nno, ³⁵ne u tɔke' wɔ ki ye: «Binib bà biindeh ŋe nno mɔ baa' ní la, n li cenge a'gber.» Ki cèrè' u te uber Herod là men' kuberduku kùà nno ni, ne bi gu wɔ.

Sufmbe biin' Pɔl

24 Iwien inun gèbre', ne bitɔtuɔrcienb ya cien Ananiyas baa' Sesare ya du ni nin *Sufmbe ya cienb biba nin lɔya uba bi yih wɔ Tɛtulus. Ne bi biin' Pɔl gobina Feliks ya nun bó. ²Bi yin' Pɔl u baa' ne Tɛtulus cin' ki biindeh wɔ ki teh: «Ucien Feliks, sin bo ne ti ŋmɔbe uñɔkpaan ki tí gben' kí ñe a laa' miyenfuom mà ki tuke' milèbrm ki baa' tí'du wuu ni nno. ³Ti lenh a teh mimɔnm mà uyo ke ni'ke saan, ne ki faareh ŋe. ⁴Ma yíe ní len kí wuɔke kí ŋaabe a'yenm. Nen bo, n gbáanh ŋe a'nimɔnt bo, á cenge tí'bo waamu. ⁵Ti sekn' ki laa' uje wuu yé unibierɔ ne. U kpiindeh *Sufmbe bà ke te unɛndun wuu ni ne, ki cèrèh bi teh fenfenm. Wɔn ne yé licèkl là pe Nasaret ya *Yesu ya sen bo nno ya cien. ⁶U là bikn' wɔ ní kuɔn Uwien ya duku tijɔknt mɔnɔn ne ti cuo' wɔ. [Ti là yíe tí bu wɔ tibuur tí'yiko ye ma bo ne. ⁷Ne Sojambe ya cien Lisiyas baa' ki lá taa' ufaa ki fie' wɔ tí'saan, ⁸ki tɔke' binib bà biindeh wɔ nno ki ye be ní jo a'saan.] * Sin mɔnɔn bun' wɔ tibuur la, a li bende ti biindeh wɔ bà bo.» ⁹Sufmbe taan' Tɛtulus buñɔbu ki ye u len' tà nɔ tù te ne.

Pɔl lienh Feliks ya nun bó wɔ ní fie u'ba

¹⁰Nen saan ne Feliks yuon' unuɔ ki de' Pɔl usen wɔ ní len. Ne Pɔl ye: «N ben ki ye a ŋuuke udu wuu nì tien' ibin yà yebe, nen bo, n li tɔke ŋe n'gbemɔnt nin midum. ¹¹N don' Yerusalem bó ki tí puke' Uwien ma na gèbre' iwien piik nin ile. A li fre kí niire binib kí liike tù te bii ta te. ¹²Nil ŋa laa' n te Uwien ya duku ni bii *Sufmbe ya táan ya dur ni bii udu ni niba saan ki findeh nin uba bii ki sureh binib be ní kpre. ¹³Ba ní fre kí wuɔn ŋe fenfenm wuu nɔ bi biin' nni bà bo. ¹⁴N ben nà sɔ ní tɔke ŋe: n pe *Yesu ya sen bo ŋɔ ní li pukeh tí'yaajeb ya Wien mɔnmɔnm ne, ne ben *Sufmbe lienh ki teh usen nno ŋa yé senmɔn. N boh nà ke kele' *yiko ya gbɔnku ni nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb kele' nà ke nno mɔ ne. ¹⁵N ŋmɔbe lidendenl là nno, ben mɔnɔn ŋmɔbe li ya dendenbaabl ne, ki ye Uwien li mekre bitenkpiib, bà mɔn nin bà bre ke. ¹⁶Nen bo ne n tuu ki ñikndeh n la li ŋmɔbe biil Uwien nin binib saan.

¹⁷«N tien' ibin yà yebe ka te Yerusalem ni, ne ki liebe' ní ní lá pu n'du ya jiiinb bupaabu, kí tùɔre lituɔrl kí de Uwien. ¹⁸Nen saan ne bi laa' nni n te uyo wà Uwien ya duku ya luo bo ki teh tijɔknt ya ñenm ya tuɔrl nno. Ba laa' nni nin nigol, ka laa' n cèrè' nib mɔ kpre' ma. ¹⁹Ama *Sufmbe bà ñen' ní Asi ya tinfenm bó ní nno, ne là laa' nni. Bi bi ŋmɔbe n'bo tigger la, ben ne bi li baa a'saan kí là biin nni, ²⁰bii ben bà biindeh nni nɔ, be ní tɔke ŋe *Sufmbe ya buur ya cèkl yaab bun' nni tibuur Yerusalem ni ma nno bi laa' n'biil li la? ²¹Nba la, n là sere' bi'nun bó ma ki wuure' ki len' liñɔbonl là baba ki ye: «N teke' ki jin' ki ye Uwien li mekre bitenkpiib nno bo ne ni buh nni tibuur dinno.»

*24:8 Bi kpie' ki kele' tigbɔnt tà nno ya tuba ni migbiirm 6b-8a ŋa te tu'ni.

²² Feliks ben *Yesu ya sen ya paanm bo ya gber mòmòm. Nen bo ne u tòke' be ki ye: «Liebe ní men lidaali liba. Sojambe ya cien Lisiyas lá baa' ní la, n li liike ní'gber ya tingi.» ²³ Ne ki tòke' Sojambe kobk ya cien ki ye wò ní li gu Pòl, ki la li wòbndeh wò isen iba ni. U'yaab ye be ní tore wò la, u la piendeh be.

²⁴ Iwenkàanke gèbre', ne Feliks tòke nin u'po Drusil ki baa' tibuur ni. U'po nno yé Suf ne. Feliks sòn' be ní tì yin Pòl ní wò ní lá tòke be tigber tà li cère be ní teke *Yesu Kristo kí ji ñò be ní cenge. ²⁵ Pòl te ki lienh ki wongeh unil li teh ma kí li cuube nin u li coh u'ba ma bo, kime Uwien li bu binib tibuur ma nno, ne bujewaambu cuo' Feliks, ne u ye: «Fenfennò á li fre kí li joh, n lá laa' mifenm la, n li liebe kí yin ñe.» ²⁶ Feliks daan ki teh nba la Pòl li de wò ilike ne. Nen bo ne u sòn' ki yih wò uyo ke bi tòkeh tigber.

²⁷ Ibinñmen ile gèbre', ne gobina wà bi yih wò Pòsiyus Festus nno baa' ki lá lèrè' Feliks ya lènl. Feliks yíe wò ní songe *Sufmbe ya yenm ma nno ne ki dàan' Pòl juore' ki paake.

Pòl ye ubercien Sesa ne li bu u'buur

25 Gobina Festus baa' Sesare ya du ni, ki tien' len iwien ita ne ki don' Yerusalem bó. ² U tì baa' ne bitòtuarcienb nin *Sufmbe ya buur ya cecl yaab nno ya senlierb baa' u'saan, ki lá biin' Pòl, ki gbáan' Festus cèen, ³ ki ye u la yíe, wò ní ñikn kí cère be ní taa Pòl kí baa Yerusalem ni. Kime bi kpaan' iye u we ní la, be ní ku wò usen ni ne. ⁴ Ne Festus tòke' be ki ye: «Pòl laan bie ki te lipekl ni ne Sesare ya du ni. Ne min mòmòm li liebe kí kun i tãan yie bo ne. ⁵ U ñmòbe libiil la, cère men ní'cienb ní paan n'bo kí tì biin wò nen bó.»

⁶ Festus lii tien' Yerusalem ni iwien iniin bii iwien piik ne ki yaan ki liebe' Sesare ya du bó. Kutaaku faa' ne u kòn' ki kèlè' tibuur ya duku ni ki sòn' be ní tì

taa Pòl ní. ⁷ Pòl baa' ma nno ne *Sufmbe bà ñen' ní Yerusalem nno guon' wò, ki biindeh wò nì bre isen yà yebe ni, ka ní fre kí wuon kí ye bi lienh tà nno tù te. ⁸ Pòl yíe wò ní fie u'ba ne ki len' ki ye: «Ma saa' *Sufmbe ya yiko, ka saa' Uwien ya duku, ka bii' ubercien Sesa mò.»

⁹ Festus yíe wò ní songe *Sufmbe ya yenm, ne ki niire' Pòl ki ye: «A yíe á dùo Yerusalem bó be ní tì bu ñe tibuur tigber tuu bo n'nun bó-oo?» ¹⁰ Ne Pòl jiiin' wò ki ye: «N li sere ubercien Sesa ya nun bó u'buur ya duku ni ne. Bi li bu nni tibuur nen saan ne. Sin mòmòm ben mòmòm ki ye ma bii' *Sufmbe niba. ¹¹ N bi bii' bii n bi tien' nibonn nà kpe mikuum la, ma bi li nuunh ní ñmère. Ama bi biindeh nni nà bo ña yé gbemònt la, uba ña ní fre kí taa nni kí ñukn be. Ubertien Sesa ne li bu n'buur.» ¹² Nen saan ne Festus nin u'gbegbierkaab taan' ki liike' tigber nno ne u tòke' Pòl ki ye: «A ye ubercien Sesa ne li bu a'buur ma nò a li jo wòn saan ne.»

Uber Agripa yíe wò ní cenge Pòl ya gber

¹³ Iwenkàanke gèbre', ne uber Agripa nin u'ninse Berenis tòke ki baa' Sesare ya du ni, be ní fuonde Festus. ¹⁴ Bi tien' len iden ile ma nno ne Festus tòke' uber Agripa Pòl ya gber ki ye: «Uje uba te libuol lie nò, Feliks ne là pekn' wò, u juore' ki te lipekl ni. ¹⁵ N là jon' Yerusalem uyo wà nno ne bitòtuarcienb nin *Sufmbe ya cienb baa' ki lá biin' uje bugben ki ye u kpe mikuum ne. ¹⁶ Ne n jiiin' be ki ye tinbi Erom yaab ya tentienm ni, bi biin' unil la, ti tì ní kòlè' wòn nin binib bà biindeh wò nno ne, wò ní cii bi biindeh wò bà bo, kí cère u'mò ní len u li len ma kí fie u'ba. Ta ní dere nil ya tubl ka kpie' ki bun' wò buur. ¹⁷ N tòke' be nno, ne bi baa' ní. Kutaaku faa' ma, ma taande', n kòn' ki kèlè' tibuur ya duku ni ne, ki sòn' bi tì taa' uje nno ní. ¹⁸ Ne binib bà biindeh wò nno fii' ki sere' ki guon' wò ki

biindeh wɔ. Min maaleh ki teh bi li biin wɔ nibonn nà bo nno li bre ki tì kende' ne, ama na te nno. ¹⁹N laa' bi findeh nin wɔ nà bo nno, yé bi'Wien bo ya paanm ya gber ne nin uje wà bi yih wɔ *Yesu u kpo' ɲɔ Pɔl lienh ki teh u fuobe nno ya gber ne. ²⁰Ma là ben n li tien ma tigber nno. Ne n niire' Pɔl ki ye u yé wɔ n jo Yerusalem be n tì bu wɔ tibuur tigber nno bo nen bó-oo? ²¹Ama u ye ubercien Sesa ne li bu u'buur. Nen bo ne n cèrè' u te lipekl ni, kí tì baa lidaali là n li cèrè be n taa wɔ kí jo ubercien saan.»

²²Ne uber Agripa tɔke' Festus ki ye: «Min mɔnɔn bi yé n cenge uje bugben bó.» Ne Festus tɔke' wɔ ki ye: «Wenli a li wun cenge u'bó.»

²³Kutaaku faa' ne uber Agripa nin Berenis baa' binikpekpiekb ya baam, ki tɔke nin sojambe ya cienb nin udu nno ni ya cienb, ki lá kɔn' kuducienku kùa uber teknh binib ku'ni nno ni. Ne Festus sɔn' bi taa' Pɔl ní. ²⁴Ne ki len' ki ye: «Uber Agripa nin ninbi bà ke te nin te nie saan nɔ, ni likeh uje wà nɔ, *Sufmbe ke là baa' n'saan Yerusalem ni, ki tí baa' nie saan mɔ, ki là wuureh ki teh na kpe wɔ n ji li fuobe. ²⁵Min ya bùol ma laa' u tien' nà ni kpe kuum; ama wɔn nin u'yul ye ubercien ne li bu u'buur ma nno, ne n ye ni mɔn n jon wɔ nen bó ne. ²⁶N yé n keke kugbɔnku kí de ubercien kí tɔke wɔ Pɔl ya gber ne, ka ben n li cinbe kí keke kí kun nà bó, nen bo ne n taa' wɔ ki sien' ni'nun bó. N cinbe ki sien' wɔ sin uber Agripa ya nun bó ne, á niire wɔ u'gber nno te ma bo, ɲɔ n bende' n li keke kí kun nà bó. ²⁷Kime n maale' ki ye nà mɔn n cèrè be n taa' lipekl ya nil kí jo Upercien saan ka tɔke' bi biin' udaan nà bo.»

Pɔl len' wɔ n fie u'ba Agripa ya nun bó

26 Tɔ, uber Agripa tɔke' Pɔl ki ye: «A ɲmɔbe usen á len kí fie a'ba.»

Ne Pɔl yuon' unuɔ ki cin' ki tɔkeh ki teh: ²«Uber Agripa, n'yenm sɔnge cɛen

nin n laa' usen dinnɔ wuɔ ma n len a'nun bó kí fie n'ba *Sufmbe biin' nni mibiinm mà ke nno ni. ³N ben ki ye a ben *Sufmbe ya tentienm ke, ki ben bi findeh nin tɔb nà bo. Nen bo ne n gbáanh ɲe á duon a'yenm kí li cengeh n li len kí ye bà.

⁴«*Sufmbe ke ben n là te ma n'na-cenfɛnm ni. Bi ben haali micincinm n là fuobe ma bo n'du ya nib ni nin Yerusalem ni. ⁵Bi ben nni nì wuɔke' ki ye n yé Farisienmbe ya cekl yɔ ne. Li ya cekl ne boh Moyis ya yiko mɔnmɔnm ki cɛn' icɛktɔ. Bi yé la, bi li fre kí kun imɔn. ⁶N ɲmɔbe lidendɛnl Uwien là pùon' lipuonl là ki de' ti'yaajeb nno bo ne. Nen bo ne bi buh nni tibuur dinnɔ. ⁷Tinbi *Sufmbe ya baamul piik nin ile nno ke pukeh Uwien nɔnku nin wien ni, ne ki daan ki ye Uwien li tien u'puonl nno. Uber Agripa, li ya dɛndɛnl bo ne *Sufmbe bi-indeh nni. ⁸Ninbi Sufmbe, be bo ne na teke' ki jin' ki maaleh ki teh Uwien ɲa n mekre tenkpiib-i? ⁹Min mɔnɔn là maaleh ki teh ni kpe, ni tuo' la, n ñe isen ke kí saa Nasaret ya *Yesu ya yel ne. ¹⁰N là teh nno ne Yerusalem ni. Min nin n'yul là coh Uwien ya nib ne ki tì pekndeh, kí ñe bitɔtuɔrcienb de' nni usen wà nno bo. Bi là ye bi li ku be la, n'mɔ se bi'ciek bó ne. ¹¹Uyo ke n là joh *Sufmbe ya táan ya dur ni ne ki tì jèndeh Uwien ya nib, ki wɔbndeh be be n suke wɔ. N'benku ni là piebe' bi'bo ki gbien', ne n joh idu yà ɲa te *Sufmbe ya tinfenm ni bó, ki tì jèndeh be.»

Pɔl tɔke' u teke' Yesu ki jin' ma bo

(Itùon 9:1-19; 22:6-16)

¹²«Nno ne lidaali liba bitɔtuɔrcienb de' nni usen n jo kí tì cuo binib bà teke' *Yesu ki jin' ki te Damas ya du ni nno. ¹³Uber Agripa, n là te usen ni ki joh Damas bó ma nno, kuwensiiku ya yo ne n laa' kuwenwenku kuba ñen' paaki bó ní ki windeh ki cɛn' uwien, ki wende' ki yile' min nin n'tɔntɔknlieb bo. ¹⁴Ti'ke

lu' tingi ni, ne n cii' unieke uba bó u len' *Sufmbe ya lenm ni ki ye: «Sól, Sól, be tien' a jèndeh nni? Nì bre a'bo nin á mò nin Uwien.»¹⁵ Ne n niire' wá ki ye: «Yonbdaan, a yé u le daan ne?» Ne u tóke' nni ki ye: «Min *Yesu ne, a jèndeh min ne.»¹⁶ Fii kí sere, kime n baa' a'saan, kí gènde' ñe á sòn n'tuonl ne, kí li yé n cère' a laa' tibont tà nò nin n lá li cère á le tà nno ya m̀nkunl.¹⁷ N sònñ ñe *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe nno saan ne. N li cère bi la fre kí tien ñe niba.¹⁸ Tì wende bi'nun bó, kí ñen be licinñunl ni, kí cère be í li te kuwenwenku ni, kí fie be *Satan ya nuw ni, kí taa be kí ñukn Uwien, ño Uwien í fère be bi'biere, kí de be lifaal là Uwien li de lè binib bà teke' min *Yesu ki jin' ki yé u'yaab nno.»

Pól tóke' u teke' Yesu ki jin' ki sòn' itùon yà

¹⁹ «Tò, uber Agripa, kí ñe nen daali ma, ma yìe' udaan wà len' nni paaki bó tideknt yaam nno ya ñòbu bó.²⁰ N kpié' ki tóke' Damas ya du ya nib ne Uwien ya gber, ki tuon' Yerusalem yaab nin Sude ya tinfenm ke yaab nin bà ña yé Sufmbe. N tóke' be ki ye be í lèbre bi'tetem kí paan Uwien ya sen bo kí sòn itùon yà wongeh ki teh bi m̀nbe ki lèbre' bi'tetem.²¹ Nen bo ne *Sufmbe cuo' nni Uwien ya duku ya luw bo, ki nuunh be í ku nni.²² Ama Uwien pi n'bo haali nin dinnò, ne ki cère' n yé u'm̀nkunl mubumu nin bicienb ke ya nun bó. Ma tókeh tuba ki kende' *Uwien ya ñòbonsòknb nin Moyis là len' ki ye tà li tien nno.²³ N tókeh ki teh Uwien ya Nigendke Kristo li bi li ji ijend ne, kí li yé unil wà li kpié kí m̀kre bitenkpiib ni, kí li wongeh *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe Uwien ya wenwenku.»

²⁴ Pól lienh wá í fie u'ba ma nno, ne Festus len' ufaa bo ki ye: «Pól, a yé uwaar ne. A'bencienm ne cère' a waare'.»²⁵ Ne Pól jiiñ' wá ki ye: «Ucien Festus, ma yé

waar. N lienh tigbem̀nt ne, na yé waarlenm.²⁶ Uber Agripa ben tigber nno. Nen bo ne n laa' lifèl ki lienh u'nun bó. N ben ki ye tigber nno tuba ña luon' wá, kime tigber nno ña là tien' balm ni.²⁷ Uber Agripa, a teke' *Uwien ya ñòbonsòknb là len' nà nno ki jin'-ii? N ben ki ye a teke' ki jin'.»

²⁸ Ne Agripa niire' Pól ki ye: «Nì sien' waamu ne á sure nni í tien Kristo yá.»²⁹ Ne Pól ye: «N kàareh Uwien tuo' la, nì yé fenfennò bii uyo uba ne la, sin nin binib bà ke cengeh n'bó nno, í tien *Kristo yaab ten min ne. Ama ma yíe be í lòle ne tikudòkr ten min.»

³⁰ Ne uber Agripa nin gobina Festus nin Berenis nin binib bà ke te kuducencienku kùa uber teknh binib ku'ni nno fii',³¹ kí ñeh ne ki tókeh tób ki teh: «Uje wuw ña tien' nà kpe kuum bii pekl.»³² Ne Agripa tóke' Festus ki ye: «Uje bugben ña bi ye ubercien Sesa ne li bu u'buur la, ti bi li fre kí wíe wá.»

Bi taa' Pól ki bure' Erom ya du bó

27 Tò, bi tóke' ki ye ti li jo Itali bó ma nno, ne bi taa' Pól nin lipekl ya nitób ki de' Sojambe kobk ya cien uba bi yih wá Juliyus. U te sojacekl là ni nno ya yel si «Ubercien ya Sojambe ne.»² Buñercienbu buba là te ki yé Adramiti ya du ya ñerbu, ki joh Asi ya tinfenm bó, ne ti kón' bù ki bure'. Tinbi nin uje uba ne là tóke bi yih wá Aristak. U yé Maseduonn ya tinfenm ya nil ne, ki kó Tesalonik ya du ni.³ Kutaaku faa' ne ti baa' Sidon ni. Sojambe ya cien Juliyus ñuuke Pól nin tinim̀nt ma nno ne ki cèbe' wá, wá í jo u'jotieb saan be í ti teke wá kucènkú.⁴ Tì siere' ni'saan ki joh, kutafaaku tobreh te ma nno, ne ti likn' Ciip ya dekl ki nuon lè,⁵ kí tì puore' miñuncienm mà nuon Silisi nin Panfili ya tinfenm nno, ne ki tì baa' Lisi ya tinfenm ya du uba ni bi yih wá Mira.⁶ Nen saan ne Sojambe ya cien nno laa' Aleksandri ya du ya ñercienbu buba,

bù joh Itali ya du bó, ne u cèrè' ti kòn' bun.

⁷Ti là tien' iwenkàanke ne ki jènjèn-deh ki tì nekn' Kinid ya du. Tí'nerbu là joh sosuo ne, kime kutafaaku là tobreh te ne, ne ti wie' ti bi cuube nà bó nno, ki cubn' Salomone ki tì linde' Kret ya dekl, ki nuon lè. ⁸Ti kpàakeh miñuncienm nno nin ijend ne, ki ñmɔñmɔbe ki tì baa' libùol liba saan bi yih lè «ñersien-bòmɔnmɔn», ni'saan ña fòke nin Lase ya du.

⁹Ti wuòke' usen ni ne *Sufmbe ya ñòlòle ya yo tì gèbre'. U ya yo gèbre' la, uñerkure ji ñmɔbe kinunbònk ne. Nen bo ne Pòl gbierè' be ki ye: ¹⁰«N'jotiebe, n likeh ma nɔ, ti bie ki joh nin buñerbu buu la, kinunbònk li tu te, ne na yé buñerbu baba ne li saa ituk ñ ñende, tinbi binib mɔnɔn te len.» ¹¹Ama Sojambe ya cien nno du uñerdaan nin uñerkurl bo ki cen' Pòl len' nà nno. ¹²Ne ñersienbùol nno mɔ ña mɔn nil ñ li te ni'saan tiwɔrcient ya yo ma nno, bà yebe ye nì mɔn be ñ bure ne, nì tuo' la, be ñ baa Kret ya ñersienbùol bi yih ni'saan Feniks. Ñersienbùol nno ñmɔbe kòkòbùon ile ne. Liba te nintuòli bó ugen bó, litòl te nintuòli bó ujie bó. Bi yíe tiwɔrcient nno ya yo kí le bi te nen saan ne.

Kutafaabiiku fii' miñuncienm bo

¹³Kutafaaku kuba ñen' ugen bó ní, ka faa ne bi ye bi bi maale' nà nno li tuo, ne ki lore' buñercienbu nno ki bure', ki kpàakeh Kret ya dekl. ¹⁴Ama bi bure' ma, na taande' ne kutafaabiiku kuba fii' lidekl nno bó ní ki yile' bi'bo bi yih kù «Lenpuoli ya jie bó ya tafaaku». ¹⁵Kutafaaku nno yile' buñerbu nno bo ma nno bua ji li fre kí tuobe kù. Kù pe' te ki cɔn', ne ti cèrè' buñerbu nno paan' ku'bo. ¹⁶Ti jòjoh ki tì likn' lidekl liba, bi yih lè Koda, ne ki ñikn' ki yuure' ti'ner-

cienbu dièh buñerwawaabu bùa nno ¹⁷ki kpìen' buciénbu ni. Ne biñerkurb taa' ñmɔ ki lòle' ki pònòn' ki cuo' buciénbu nno ya tingi. Bi là fenge nba la, buñerbu nno li tì yèke litengbil là bi yih lè Sirt †nno ne. Nen bo ne bi taa' nà co buñercienbu bù la joh tontonm nno ki jòn' bu'bo ki cùn' miñunm ni, ki cèrè' bù paan' kutafaaku bo. ¹⁸Kutaaku tí faa' ki laa' kutafaaku bie ki joh ki faa, ki jèngeh buñercienbu, ne bi ñen' ituk iba ki wie' miñunm ni. ¹⁹Wienta daali ne biñerkurb ñen' buñercienbu bugben ya went tuba mɔ ki wie' miñunm ni. ²⁰Ti tien' iden ya yebe ka laa' wien, ka laa' ñmaabii mɔ. Kutafaaku nno li bie ki faa ne. Ta ji daan ki ye ti li ñmere.

²¹Tɔ, nì wuòke' binib bà te buñercienbu ni nno ña jin' niba. Nen saan ne Pòl fii' ki sere' bi'nun bó ki tòke' be ki ye: «N'jotiebe, ni bi là tuo' n'ñòbu bó, ka siere' Kret ya dekl ni la, kinunbònk kie ña bi li tu te, tibont mɔ ña bi li ñende. ²²Fen-fennɔ wuo n gbáanh ne ne, cuo men ni'ba kime ni'ni uba ña ñ kpo, buñerbu baba ne li saa. ²³N yé Uwien ya nil ne, ne ki pukeh wɔ. Kuñonku kuu nɔ u sɔn' u'tond uba ni'saan, ²⁴u lá tòke' nni ki ye: «Pòl, la sen jewanbu. A li li sere ubercien Sesa ya nun bó ne. Uwien li juoke ñe kí cèrè binib bà ke te nin ñe buñercienbu ni nno ñ ñmere.» ²⁵Nen bo, n'jotiebe, cuo men ni'ba. N teke' Uwien ki jin' ki du ki ye u li tien u tòke' nni nà nno. ²⁶Ama kutafaaku li tuke te kí tì gbèn lidekl liba.»

²⁷Tɔ, piik nin ñonkunan sɔ, kutafaaku tuke te ti te Adriyatik ya ñuncienm bo. Nì tì tuo kuyòku ne biñerkurb maale' ki ye ti nekn' liwèl liba ne. ²⁸Bi yíe be ñ bikn' kí liike miñunm nno ñɔ ki kpe ma bo, ne ki taa' uñmɔ ki lòle' likuluònl liba ki wie' miñunm ni ki bikn' ki laa' nì kpe meta pita nin ulole ne. Ti jende' ki pukn', ne bi tí bikn' ki laa' meta pile nin uniin.

†27:17 Litengbil là bi yih lè Sirt nno te Libi ya ñuncienm ni ne, ka fòke nin ñungbaal.

²⁹ Bi fenge nba la, buñercienbu nno la ti yèke iten ne. Nen bo ne bi lòle' ikuluon inan ki jon' buñerbu nno ya puoli ki cuo' bù ki sien', ki tureh kutaaku n faa kí tu be. ³⁰ Biñerkurb nno nuunh be n lókre kí ñe buñercienbu nno ni ma nno ne ki jii' buñerwawaabu nno ki pùkn' miñunm bo, ki nen' ki ye bi joh be n ti lòle ikuluon ne kí jon buñercienbu nno ya nun bó. ³¹ Ne Pól tóke' sojambe nin bi'cien ki ye: «Binib bié ñen' buñerbu buu ni la, na n ñmere» ³² Nen saan ne sojambe cere' iñmi yà lùo buñerwawaabu nno, ki cère' bù bure'.

³³ Nì wendeh pìpi ne Pól gbáan' bi'ke be n ñikn kí ji tijier, ne ki ye: «Dinno wuo nò ni tien' iwien piik nin inan sò, ni te iyenben ni ka jinh niba. ³⁴ Nen bo ñikn men kí ji tijier, kime nì li tore ne ní ñmere. Ní'ni uba mɔnɔn ya yul ña n gàare» ³⁵ Pól len' ki gben', ne ki taa' kpɔnɔ, ki faare' Uwien bi'ke ya nun bó, ki kuw' ki cin' ki ñmɔnh. ³⁶ Nen saan ne bi'ke cuo' bi'ba ki mɔ jin' tijier. ³⁷ Ti là te binib kobiile nin pilole nin biluob ne buñercienbu nno ni. ³⁸ Bi'ke jin' ki gbo', ne ki ñen' tijier tà te buñerbu ni nno ki wie' miñunm ni ño bù n yuoke.

³⁹ Uwien puw' uyo wà nno, biñerkurb ña bende' bi te nà saan, ama bi laa' li-jaal liba miñuncienm ya gbaal. Ne bi ye ni tuo' la, bi li cère buñercienbu nno n ti ñe nen saan ne. ⁴⁰ Ne ki cere' ikuluon nno ya ñmi, ki cère' i juore' miñunm ni. Ne ki lore' tiñekurlɛnbent ya ñmi, ki taa' kukpelciɛku kuba ki jon' buñerbu ya nun bó paaki, ki cère' kutafaaku tureh be ki cuube miñunm nno ya gbaal. ⁴¹ Bi ti leke' litengbil liba bo miñunm linde' lè. Buñerbu don' li'bo, ne liñeryul bubn', bua ji li fre kí jo. Ne iñungbegbel fih ki yèkreh ufaa bo ki wieleh buñerbu nno ya juul bó.

⁴² Sojambe nno maale' ki ye bi li ku lipekl ya nib nno ne ño uba la wo kí ñe

kí sen kí ñmere. ⁴³ Ama sojambe ya cien nno yé wɔ n ñmien Pól, ne ka tuo' be n tien bi maale' nà nno, ne ki ye bà freh ki woh nno n kpie kí maabe kí lu miñunm ni, kí wo kí puore. ⁴⁴ Bà sien' nno mɔ n cuo idɔyɛk bii iñeryɔyɔl kí puore. Bi tien' nno ne bi'ke puore' caabu.

Pól te Malt ya dekl bo

28 Ti ñen' miñunm nno ni ma nno ne bi tóke' te ki ye bi yih lidekl nno Malt ne. ² Lidekl nno ya nib tien' te tinimɔnt cɛn. Utaa cin' ki niih, tiwɔr te ma nno, ne bi sère' umu ki cère' ti'ke jebe' wù. ³ Pól wore' tidɔbikuont, ki lá kpìen' umu ni. Umu nno ya wɔl cère' uwe ñen' tidɔbri nno ni, ki kère' Pól ya nuɔ ki juore' ki juɔn. ⁴ Lidekl nno ya nib laa' uwe juɔn Pól ya nuɔ bo ma nno, ne ki tókeh tɔb ki teh: «Uje wuo lì yé unikul ne. U ñmere' ka kpo' miñuncienm ni, ama ti'bul wà cuube nno ña n cère wɔ n li fuobe.» ⁵ Nen saan ne Pól gbe' uwe nno, u lu' umu ni ka cii' u'luol bó. ⁶ Bi maaleh ki teh nì li duun ne, bii Pól li kpo i ya tãan bo ne. Bi lilikeh nì ti wuoke', bi laa' bonn ña tien' wɔ, ne bi liebe' ki maale' ki ye u yé ubul ne.

⁷ Tɔ, lidekl nno ya cien uba là te bi yih wɔ Publiyus. U'kpàabu ña fɔke nin ti te nà saan nno. Ne u teke' te iwien ita, ki cènde' te ten ti yé u'jotieb ne. ⁸ Publiyus ya baa dɔ ki bun, u'gbenent ton, u juh misɛm. Pól jon' u dɔ nà saan nno, ki ti taa' u'nuɔ ki paan' u'bo ki kàare' ki de' wɔ, ne u faake'. ⁹ Pól tien' nno ma nno, ne biwientɔb bà te lidekl nno bo nno baa' u'saan, ne u cère' bi'mɔ faake'. ¹⁰ Binib nno seln' te cɛn. Ti ye tí siere uyo wà nno, ne bi pun' te nà ke cieke te.

Pól baa' Erom ya du ni

¹¹ Ti là tien' ni'saan iñmaale ita ne, ki yaan ki kɔn' Aleksandri ya ñercienbu

buba ki bure' bù ñmòbe ibuleb[‡] ya nen-nenku. Buñerzienbu nno là juore' ni'saan tiwərcient ya yo ne. ¹² Ti ti baa' Sirakus ya du ni, ki tien' len iwien ita, ¹³ ne ki ñen' len' ki nɔn' miñuncienm, ki ti baa' Lejiyo ya du ni. Kutaaku faa', kutafaaku kuba fii' ugen bó ní, ne ti taa' iwien ile ki baa' Pusɔl ya du ni. ¹⁴ Ti laa' binib bà teke' *Yesu ki jin' nno ya biba len, ne bi gbáan' te tí tien bi'saan iwien ilole. Ti tentien' nno ne ki ti baa' Erom ya du ni. ¹⁵ Binib bà teke' ki jin' ki te Erom ya du ni nno cii' ti we ní ne ki tuobe' te usen bó. Biba ti tuobe' te Apiyus ya daak saan ne, bitɔb mɔ̀ ti tuobe' te Ticendur tuta saan. Pɔl laa' be ma nno, ne ki faare' Uwien, ne u'gbenent saake'. ¹⁶ Ti ti baa' Erom ya du ni ma nno, ne bi de' Pɔl u'duku u'ba, ki cère' soja uba gu wɔ.

Pɔl tɔke' Erom yaab Uwien ya gber

¹⁷ Iwien ita gèbre', ne Pɔl yin' *Sufmbe ya cienb, bi taan', ne u tɔke' be ki ye: «N'yaabe, ma tien' ti'du ya nib bonn, ka saa' ti'yaajebok liba. Ama bi cuo' nni Yerusalem ni ne, ki taa' nni ki ñukn' Erom yaab. ¹⁸ Bi bun' nni tibuur ki laa' ma ñmòbe biil, ne bi yé be ní taa nni kí wie, kime ba laa' n tien' nà nì kpɛ be ní ku nni. ¹⁹ Ama *Sufmbe ña tuo' be ní wie nni ma nno ne cère' n len' ki ye ubercien Sesa ne li bu n'buur. Na yé n yé ní biin n'bol ya nib ne. ²⁰ N yin' ne ní lá wuɔn ne tu ya gber ne. Tinbi Israyel yaab là ñmòbe lidendenl là nno bo ne bi lòle' nni tikudɔkr.»

²¹ Ne bi tɔke' wɔ ki ye: «Sude ya tin-fenm ya nib ña kele' a'gber gbɔnku ni ki de' te. Ti'yo uba mɔ̀ ña ñen' ni'bó ní, ki lá tɔke' te a'gber bii ki len' tigbebiert tuba

a'bo. ²² Ama ti yé tí cii a'ñɔbu ni ne sin bugben maaleh ki teh bà, kime ti ben ki ye idu ke ni, binib ña tuonh a'cekl ya gber.»

²³ Ne bi sien' lidaali là bi li liebe ní Pɔl saan. Ni'daali, ne bi baa' u te nà saan nno, ki yebe cɛen. Pɔl cin' kutenñaaku ne ki tɔkeh Uwien ya bel ya gber ki ti baa' kutaajuɔku. U ñiikeh Moyis nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb là kele' nà *Uwien ya gbɔnku ni nno bo ne, ki tɔkeh be *Yesu ya gber ki ñikndeh be ní tuo tù. ²⁴ Bi'ni biba tuo' tù, ne bitɔb yè' ka teke' tù ki jin'. ²⁵ Bi ti siereh ka cii' tɔb bó ma nno, ne Pɔl len' liñɔbonl liba ki ye: «*Mifuoñaanm là cère' *Uwien ya ñɔbonsɔknl Esayi tɔke' ni'yaajeb tigber tà nno yé tigbemɔ̀nt ne. ²⁶ Mi là ye: «Li joh ki ti tɔke Israyel yaab kí ye:

Ni li tùɔre kí cenge ama na ní cii ni'tingi, ni li tùɔre kí liike ama na ní le,

²⁷ kime binib nno ya yul faa ne,

bi kpɛ' bi'tub ne,

ki pi' bi'nun,

ka yé bi'nun ní le,

ka yé bi'tub ní cii,

ka yé be ní bende ni'tingi bi'yenm ni,

ka yé be ní lèbre bi'tetem ñɔ̀ ní buu be.»

²⁸ Ne Pɔl tí tɔke' be ki ye: «Bende men kí ye Uwien sɔn' nni bà ña yé *Sufmbe saan ne ní ti tɔke be miñmienm ya gber. Ben li cengeh tù.»

²⁹ [Pɔl len' nno ma nno, ne *Sufmbe nno siere' ki findeh nin tɔb ki gbiekeh.][¶]

³⁰ Pɔl tien' ibinñmen ile ne ki te kuduku kùà u paanh ku'bo nno ni, ki teknh bà ke bàareh u'saan nno. ³¹ U tɔkeh binib Uwien ya bel ya gber nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya gber, ki ñmòbe lifèl ki lienh, ne uba ña piendeh wɔ.

[‡]28:11 *Ibuleb* nno yé Grekmbe ya bule ya yel ne. Bi là maaleh ki teh yin ne gu biñerkurb miñuncienm bo. Bi yih ibuleb nno ya liba Kastor, ki yih li'tɔ mɔ̀ Polus.

[¶]28:29 Bi kpɛ' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni migbiirm 29 ña te tu'ni.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Erom

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Yesu ya tond Pɔl ne kele' kugbɔnku kuu nɔ. U yé Suf ne, ki maa' Tars ya du ni. U là ben Kujɔtiekpaaku ya gbɔnku ya gber mɔnmɔnm ne, ki yé Farisien, ka sè yiko ya gber bo. U là jèndeh Kristo yaab cɛen ne. Ne ki tí lá joh Damas bó wɔ́ n̄ tì jènde n̄' m̄ bó yaab. Kristo jie' wɔ usen, ki tien' wɔ u' yɔ, ne u ji tɔkeh binib wɔn Kristo ya gber.

Pɔl ya sen ya jom nta bo ne u kele' kugbɔnku kuu ki de' Erom yaab. Bi'ni biba là teke' Kristo ki jin' ka yé Sufmbe. Ama Sufmbe bà teke' Kristo ki jin' ki juore' ki pe yiko bo ya biba lienh ki teh bà ɲa yé sufmbɛ nno m̄ li boh yiko nno ne. Nen bo ne Pɔl kele' kugbɔnku kuu nɔ.

Kí cin liyul 1 kí tì baa iyul 8, Pɔl ye unisaal ke yé ubierdaan ne. Ne yiko ɲa n̄ fre kí ñen nil biere ni. Ama unil ke li ɲmere kí ñe mitekjim nin Mifuoñanm ya torm bo ne.

Kí cin iyul 9 kí tì baa 11, Pɔl kele' Uwien ya nib Israyel yaab nin Kristo yaab ya gber ne. Kristo yaab ya tekjim te ten busubu ne. Bu'ñaan cin' Sufmbe ya bùol ne. Ama na yé Sufmbe ke ne teke' Kristo ki jin'. Nin nen ke ɲo Uwien bie ki yíe be ne ki yih be u'yaab.

Kí cin iyul 12 kí tì baa 15, Pɔl wuɔn' binib li pukeh Uwien ma bo nin bi li ɲme nin tɔb ma bo, ki sure' bà ya tekjim faa be n̄ li ciuh ki dienh bà ya tekjim ɲa faa nno. U tì fore' nin ifuonde ne (liyul 16).

Ifuonde

1 Min Pɔl ne kieh ne kugbɔnku kuu. N yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl ne. Uwien ne yin' nni n̄ li yé Yesu Kristo ya tond, ki gènde' nni n̄ li kpaandeh wɔn Uwien

ya gbemɔnmɔnt. ²Uwien là pùon' te ti ya gbemɔnmɔnt ne haali uyoyo, ki cèrè' u'ñɔbonsɔknb kele' tù u'gbɔnku ni. ³Tù lienh u'Bije bo ne. U tien' u'ba unisaal ne bi maa' wɔ *Dafid ya lontunku ni. ⁴Ama *Mifuoñanm bo ne Uwien wuɔn' ki ye u yé u'Bije ki cèrè' u ɲmɔbe mituɔm kí ñe u'mekrm bitenkpiib ni bo. Wɔn ne yé *Yesu Kristo ti'Yonbdaan. ⁵Wɔn bo ne n laa' mijuokm kí yé u'tond, ɲo u'yel bo n̄ li tɔkeh inibol ke ki teh be n̄ teke wɔ kí ji, kí li boh wɔ. ⁶Ni' m̄ te inibol nno ni ne, kime *Yesu Kristo yin' ni' m̄ ne. ⁷N kieh kugbɔnku kuu n̄ de ninbi bà ke te Erom ya du ni Uwien yíe ne, ki yin' ne ki tien' u'yaab nno ne. Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo n̄ juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Pɔl nuunh wɔ́ n̄ jo kí tì fuonde Kristo yaab bà te Erom ni nno

⁸Micincinm n li kpíe kí faare n'Wien ne. *Yesu Kristo bo ne n li faareh wɔ ni'ke bo, kime bi lienh uɲendun ni ni'ke saan ni'tekjim bó. ⁹Wɔn Uwien wà n sɔnh nin n'fèl ke ki dienh wɔ u'Bije ya gbemɔnmɔnt ya tɔkm ni nno ne yé n'mɔnkunl ki ye n tuu ki tien ni'bó n'kaare ni. ¹⁰N kàareh ki miéh wɔ uyo ke ki teh u tuo' la, wɔ n̄ de nni usen n̄ baa ni'saan ne. ¹¹Kime n'nun mɔn n̄ le ne kí cèrè ní le *Mifuoñanm ya paabu ɲo kí tùɔre kí li faa mitekjim ni ne. ¹²N len' nà nɔ ya tingi si: n baa' ni'saan la, min nin ninbi, wà ke n̄ saake u'tɔ ya gbenent kí ñe ti ɲmɔbe mitekjim ma nno bo ne. N ya tekjim n̄ saake ni'gbenent, ni' m̄ yaam n̄ saake n'yaar.

¹³N'yaabe, n yíe ní li ben kí ye n tuu ki bobndeh n̄ baa ni'saan ne, ka laan laa' bɔnl. N yíe n'tuonl n̄ cuon ni' m̄ saan ten li cuon' ma inibotɔ saan nno ne. ¹⁴Ni yé liwɔbl ne n'bo n̄ tɔke binib ke tigbemɔnmɔnt, bà ya nun wende' nin bà ya nun ɲa wende', bà ben niba nin bà ɲa ben niba

mɔ. ¹⁵Nen bo ne n'nun mɔn ń tɔke ninbi bà te Erom ni mɔ tigbɛmɔnmɔnt nɔɔ.

Tigbɛmɔnmɔnt yé Uwien ya tuɔm ne

¹⁶Fe ɲa ɲmɔbe nni tigbɛmɔnmɔnt ya tɔkm bo. Tù yé Uwien ya tuɔm ne, ki li ɲmien binib bà ke teke' tù ki jin': bà yé *Sufmbe mikpiɛkm nin bà ɲa yé *Sufmbe mɔ. ¹⁷Kime tun ne wɔngɛh Uwien ɲiikeh nà bo ki bùh binib bigbɛmɔndɛnb. U ɲiikeh mitekjim baba bo ne ki bùh binib bigbɛmɔndɛnb ten nì keke' ma u'gbonku ni ki ye: «Ugbɛmɔndaan li fuobe u'tekjim bo ne.»

Binib ke bre ne

¹⁸Uwien wɔngɛh haali paaki bó ne ki teh u'mutuol fii' binib bo. Kime bi sɔnh itùonbiere ne ka pe u'bo, ki piendeh tigbɛmɔnt ya sen bi'tùonbiere nɔɔ bo. ¹⁹Kime bi ben unisaal li fre kí bende nà ke Uwien bo. Wɔn Uwien ne wuɔn' be nè. ²⁰Imɔn, haali uɲɛndun ya cincinyo kí lá baa fɛnfennɔ nɔ, nib ɲa kpele ki laa' Wien nin bi'nunbu, ama bi lenh u ɲen' tibont tà ne ki bendeh ki teh u mɔnbe ki yé Uwien, ki ɲmɔbe mituɔm mà ɲa ɲmɔbe gbenm. Nen bo ne ba ji li fre kí ye ba ben wɔ. ²¹Nin bi ben wɔ ma ke nɔɔ, ba kpiɛkreh wɔ ki ye u yé Uwien, ka faareh wɔ mɔ. Ama bi juore' nin bi'ɲenmaalkuon ne, ka ɲmɔbe ɲenm, ki te libɔnbɔnl ni. ²²Bi yih bi'ba biyɛnfodɛnb ne, ki nín ji yé ijɔr. ²³Bi dàan' Uwien wà ɲa ń kpo ya kpiɛkm, ne ki lèbe' ki kpiɛkreh unisaal wà li kpo ya nennenu nin inuɔn nin itàan inan ya went nin tiwenbelnkaar ya nennent.

²⁴Nen bo ne Uwien seln' be, bi pe bi'ɲenm yé nà bo, ki sɔnh tijɔknt ya tùon, ki jindeh bi'ba ifɛ. ²⁵Bi taa' kutonnenku ne ki lèbe' Uwien ya gbɛmɔnt, ki pukeh tibont tà Uwien ɲen' tù, ki sɔnh itùon ki dienh tù, ki dàan' wɔn Uwien wà ɲen' tibont nɔɔ ke ki kpe kupɛnpeku uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm nɔɔ. Ami.

²⁶Nen bo ne Uwien seln' be, be ń li sɔnh ifɛ ya tùon bi'ɲenm yé ma bo. Ne bi'puob teh nà ɲa kpe tienm, ki dàan' miduɔnm nin bijeb, ki duɔndeh nin bi'piitɔb. ²⁷Bijeb mɔ dàan' miduɔnm nin bipiib, bi'menku kɔh bijetɔb ni ki gbiekeh, ne bi teh nà ɲa kpe tienm, ki yé ifɛ nin bi'jetɔb. Nen bo ne bi lenh bi'yul bo ya tudere wà kpe bi'tùonbiere nɔɔ.

²⁸Ba tɔngɛ' Uwien ma nɔɔ, ne u seln' be, be ń li ɲmɔbe ɲenmaalfɛnm, kí li teh nà ɲa kpe tienm. ²⁹Bi cèrɛ' mitetem mà ke ɲa mɔn ya bol nin mibiɛrm nin ununfɔke nin iponponbe nin linikul nin ikɔnkɔn nin milerkjim nin iyenmaalbiere ne ɲɛbrɛ' nin be. Bi yé bitonnɛndɛnb ne, ³⁰ki yé bitɛnfuɔnb, ki yé Uwien ya nennɛndɛnb, ki yé bikɛlnbaandɛnb, ki yé tigbɛngt nin tinacɛnkpekuont, ki yé idukond, ka boh bi'naambe nin bi'baambe, ³¹ki yé ijɔr, ki yé binib bà ba du bi'bo, ki yé binunkuɔndɛnb, ka muɔh nil cɛɛekm. ³²Bi ben Uwien sien' ki ye binib teh nɔɔ la, bi kpe mikuum ne. Nin nen ke bi tuu ki teh nɔɔ ne, ka juore' nen baba bo, ki liebe' ki saakreh binitɔb bà mɔ teh nɔɔ ya gbenent.

Uwien li bu unil ke tibuur

2 Tɔ, sin unil wà biindeh a'tɔ nɔɔ, a yé la, á li yé wà ke, a'mɔ te libiil ni ne Uwien saan. A biindeh a'tɔ ma nɔɔ a biindeh a'ba ne. Kime a biindeh wɔ nà bo nɔɔ, a'mɔ teh nen ne. ²Ti ben ki ye Uwien dieh binib bà teh tu ya bont ya tub la, u ɲmɔbe imɔn ne. ³Sin unil wà biindeh binitɔb bà teh tu ya bont, ki mɔ teh tù nɔɔ, a maaleh ki teh a li ɲɛ tibuur ni Uwien saan ne-ɛɛ? ⁴Uwien tien' ɲɛ tinimɔnt ki gbien', ki ɲmɔbe a'bo lifɛsɔngl nin kuminku, ne a yin' nen ke fɛnm-ii? ɲa ben ki ye Uwien tien' ɲɛ tinimɔnt ɲɔ á lèbre a'tetem ne-ɛɛ? ⁵A'yul faa, ɲa yé á lèbre a'tetem ma nɔɔ, a bondeh a'ba bo Uwien ya benpiebcien ne, ki gu lidaali là u'mutuol li fii binib bo wɔ ń bu be tibuur

nì'donbó nno. ⁶Nen daali ne u li jiin unil ke u'tùon kpe ma bo. ⁷Binib bà mìnkeh ki sòn̄h itùon yà m̄on, ki nuunh ukpieke nin lisel nin limiel là ña ñm̄obe gbenm Uwien saan nno, Uwien li cère ben ne ñ li tuu ki fuobe nin w̄o. ⁸Ama binib bà pe bi'yenm yíe nà bo, ki wíe' tìgbem̄ont ya sen, ki pe tibonbiert ya sen bo nno, Uwien ya mutuol li fii, u'benku ni ñ piebe bi'bo kí gbien. ⁹Binib bà ke teh nà bre nno, ijend nin mic̄eckm li lu bi'bo. Nì li lu bà yé *Sufm̄be nin bà ña yé *Sufm̄be ke bo ne. ¹⁰Ama bà ke teh nà m̄on li le ukpieke nin lisel nin uyenduon. Bà yé *Sufm̄be nin bà ña yé *Sufm̄be ke li le ne, ¹¹kime Uwien ña ñm̄obe gèngènde.

¹²Binib bà ke ña ben *yiko ki teh nà bre la, bi li kpo, ama Uwien ña ñ ñi *yiko bo kí bu be buur. Ama binib bà ke ben *yiko ki teh nà bre nno Uwien li ñi *yiko nno bo ne kí bu be tibuur. ¹³Kime na yé bà ben *yiko ne yé bigbem̄ondenb Uwien saan, ama Uwien bùh bà teh *yiko nno ye ma bo ne bigbem̄ondenb. ¹⁴Bà ña yé *Sufm̄be, ka ben *yiko ño ki teh *yiko nno ye ma nno, ba ben ma ki teh nno, bi'yenmaale ne yé bi'yiko. ¹⁵Bi teh nno ma nno, nen ne wongeh ki teh yiko ye nà nno te bi'yenm ni ne. Bi'yenm ni bi ben nà m̄on nin nà bre. Nen bo ne bi'yenmaale biindeh be uyo uba, ki teknh be uyot̄o m̄o. ¹⁶N t̄okeh binib tìgbem̄onm̄ont t̄a nno wongeh ki teh nì lá li te nno ne li-daali là Uwien li cère *Yesu Kristo ñ bu binib tibuur, kí cère be ñ ñen nà ke buo bi'f̄el ni upaan bo nno.

Sufm̄be nin yiko ya gber

¹⁷T̄o, sin Suf wà lienh ki teh a yé Suf, ki du *yiko bo baba, ki jebnh a'ba ki teh a ben Uwien, ¹⁸ki ben u yíe nà, ki ben nà m̄on nin nà ña m̄on, kí ñe *yiko bo, ¹⁹ki maaleh ki teh a yé ununyaan ne ki dīeh ij̄uon, ki yé bà te licin̄unl ni ya wenwenku, ²⁰ki w̄oknh ij̄or mibenm, ki w̄oknh mubumu, kime a ben *Uwien ya

yiko ma nno, a maaleh ki teh a ben tìbont ke ne, ki maaleh ki teh a lienh nà ke nno yé tìgbem̄ont ne. ²¹T̄o, sin wà w̄oknh bit̄ob n̄o nno, be tien' ña w̄oknh a'ba? Sin wà t̄okeh binib ki teh bi la suh nno, be tien' a suh? ²²Sin wà lienh ki teh nib la teh nañmaal nno, be tien' a teh lè? Sin wà ña yíe á cii bule ya nu nno, be tien' a suh tìbudur ya bont-i? ²³A jebnh a'ba *yiko bo, ki liebe' ki saah w̄o ma nno, a yuon-deh Uwien ne. ²⁴Kime nì kele' *Uwien ya gb̄onku ni ki ye: «Ninbi ne cèreh inibot̄o sukreh Uwien.»

²⁵T̄o, a jie' a'punl ki boh yiko la, upunjie ñm̄obe kpele ne. Ama a jie' a'punl ki saah yiko la, nì te ten ña jie' ne. ²⁶Wà ña jie' punl, boh *yiko la, Uwien ya bùol nì te ten u jie' u'punl ne. ²⁷Sin wà yé Suf ki ñm̄obe yiko, u kele' kugb̄onku ni, ki liebe' ki jie' a'punl m̄o nno, ña boh *yiko nno ma nno, wà ña jie' punl, ki boh w̄o nno ne li bu ñe tibuur. ²⁸Na yé unil wà yé Suf upaan bo baba ne yé Sufm̄on. Na yé wà jie' u'punl bi'ke laa' u jie' ne yé upunjiem̄on. ²⁹Suf ya yenm ne wongeh ki teh u yé Sufm̄on. Upunjiem̄on ñe lif̄el ni ne. U ya punjie ñen' *Mifuoñaanm saan ne, wa ñen' *yiko wà bi kele' w̄o kugb̄onku ni nno. Na yé binib ne li p̄eke wà yé Sufm̄on, Uwien ne li p̄eke w̄o.

Uba ña te ki yé gbem̄ndaan Uwien saan

3 *Sufm̄be ya kpele nín si ba? Bii bi'punjie ñm̄obe kpele-ee? ²Ni'ke ñm̄obe kpele wà yebe ne isen ke ni, kime Uwien kpie' ki taa' u'gber ki ñukn' ben ne. ³Nì ye nè ñ wuon kí ye ba? Nì ye nè ñ wuon kí ye bi'ni biba ña paan' Uwien ye ma bo la, nì li pien Uwien u la tien u ye ma bo ne-ee? ⁴Na ñ tien nno fiebu. Binib ke yé bitonnendenb m̄onon la, Uwien w̄on tuu ki yé ugbem̄ndaan ne ten nì kele' ma u'gb̄onku ni ki ye: «A'lenm ni ne bi li bende kí ye a yé ugbem̄ndaan.

Bi bun' nin ɲe tibuur la,
a li faake nin be.»

⁵Tɔ, nì yé ti teh nà ɲa cuube nì wɔngɛh ki teh Uwien yé ugbemɔndaan la, ti nín ji li len kí ye ba? Ti li ye Uwien dieh ti'-tub la, u teh nà ɲa cuube ne-εε? (N lienh binib lienh ma bo ne.) ⁶Na te nno fiebu. U teh nà ɲa cuube la, u li tien mila kí bu uɲɛndun ya nib tibuur-i?

⁷Tɔ, nì yé n'tonnenku wɔngɛh Uwien ya gbemɔnt ki cèreh binib kpiekreh wɔ la, be tien' u dieh n'tub ki teh n yé ubierdaan-i? ⁸Tí li teh nà bre ɲɔ nè n kpende nà mɔn-ii? Binib biba sukreh te ki teh ti lienh ki teh nno ne. Bideɛb li le utudere wà bi kpe wù ne.

⁹Nì ye nè n wuɔn kí ye ba? Nì ye nè n wuɔn kí ye tinbi Sufmbe, ti cen' binitɔb ne-εε? Na te nno fiebu. N là wɔkn' ne ki ye *Sufmbe nin bà ɲa yé *Sufmbe ke te ibiere ya yonbt ni ne. ¹⁰Nen ne kele' *Uwien ya gbɔnku ni. Nì kele' ki ye:

«Uba mɔnɔn ɲa te ki yé gbemɔndaan,

¹¹ uba ɲa te ki ɲmɔbe yenfuom,
uba ɲa te ki nuunh Uwien,

¹² bi'ke daan' u'sen ne,
ki taan' ki juore' fenm.

Uba mɔnɔn ɲa te ki teh nà mɔn.

¹³ Bi'nieke ye ten itenkpiifele ne,
bi'len ya tòn si milerm baba ne,
Bi'wuɔn ɲmɔbe tilɔbr ten iwaaleb ne.

¹⁴ Iɲɔbonbil nin miɲum baba ne gbe
bi'wuɔn ni.

¹⁵ Bi'taan ton linikul bo ne.

¹⁶ Bi ñen' nà ke saan la, bi saah ne,
ki kuɔndeh binitɔb micceekm ni.

¹⁷ Ba ben yenduɔn ya sen.

¹⁸ Ba fenge Wien.»

¹⁹Tɔ, ti ben ki ye *yiko len' nà ke nno, u len' ki de' binib bà li boh wɔ nno ne, ɲɔ uba la dule niba bo kí ye wa bii'. Nno ne uɲɛndun ya nib ke li bende kí ye bi ɲmɔbe libiil Uwien saan. ²⁰Nen bo ne unil teh *yiko ye ma bo la, na n cèreh Uwien n bù wɔ gbemɔndaan. Yiko cèreh binib bende nà yé ibiere baba ne.

Uwien bùh binib bigbemɔndenb mitekjim bo ne

²¹Fenfennɔ wuɔ Uwien ji wuɔn' u ñeh usen wà ki bùh binib bigbemɔndenb, na yé u tukndeh *yiko ye ma bo ne. Yiko nin Uwien ya ñɔbonsɔknb là juɔ' ki len' nen ne u'gbɔnku ni. ²²U bùh binib bigbemɔndenb bi'tekm *Yesu Kristo kí ji bo ne. Bà ke teke' *Yesu Kristo ki jin' la, u bùh be bigbemɔndenb ne. Kime bi'ke te miba ne. ²³Bi'ke tien' ibiere ne ki luɔ' Uwien ya kpieke. ²⁴Ama Uwien ya juokm bo ne u bù' be bigbemɔndenb *Yesu Kristo ya tuɔrl là de' be ki wie' nno bo. Na yé bi'nimɔnt bo ne. ²⁵Uwien taa' wɔn ne ki tien' lituɔrl u'sèm bo, ki de' bà ke teke' wɔ ki jin' ki wie', ki wuɔn' wɔn Uwien ya gbemɔnt, ka dere' binib ya tub bi'biere bo uyo bo, ²⁶u là duɔn' u'yenm uyo wà nno. Fenfennɔ wuɔ u wuɔn' u'gbemɔnt ki ye wà ke teke' *Yesu ki jin' ne yé ugbemɔndaan. U tien' nno ɲɔ binib n bende kí ye wɔn Uwien ne yé ugbemɔndaan.

²⁷Nì te nno la, uba bie ki ɲmɔbe u li jebn u'ba nà bo-oo? Nì yé fenm. Na yé binib ya tòn bo ne Uwien bùh be bigbemɔndenb, u bùh be bigbemɔndenb bi'tekjim bo ne. ²⁸Kime ti ben ki ye Uwien bùh unil ugbemɔndaan u'tekjim bo ne, na yé u teh *yiko ye ma bo ne u bùh wɔ ugbemɔndaan. ²⁹Uwien yé *Sufmbe baba ya Wien ne, ka yé bà ɲa yé *Sufmbe ya Wien-ii? U yé bi'mɔ ya Wien ne. ³⁰Kime Uwien te uba ne. Wɔn ne bùh bà yé *Sufmbe nin bà ɲa yé *Sufmbe bigbemɔndenb mitekjibaabm bo. ³¹Ti lienh nà nno, nì ye ne n ye mitekjim bo *yiko ɲa ji yé bonn ne-εε? Nno ɲa ñí! Ti wɔngɛh *yiko cinbe ki te ma bo ne.

Uwien bù' Abraham ugbemɔndaan u'tekjim bo ne

4 Tɔ, ti li ye ba kí taa kí jo ti'yaaje
*Abraham ya gber bo? Wɔn nin u'yul

là laa' ba? ²Ni bi yé u'tùonmɔnmɔn ne cère' Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan la, u bi ŋmɔbe u li jebn u'ba nà bo. Ama Uwien ya bùol na te nno. ³Kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nen bo ne Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan.» ⁴Unil sɔn' lituonl ki teke' nibonn la, na yé paabu, nì ye u'-paaku ne. ⁵Unil wà ŋa nuunh Uwien n̄ juoke wɔ u'tùon bo, ama ki teke' wɔn Uwien wà juokeh bibierdenb nno ki jin' la, u'tekjim bo ne Uwien li bù wɔ ugbemɔndaan. ⁶Nno ne *Dafid mɔ là pokn' binib bà Uwien bù' be bigbemɔndenb, ka tukn' bi'tùon nno ya mɔnm bo. *Dafid là ye:

⁷«Binib bà Uwien fère' be bi'biil, ki subn' bi'biere bo nno, u'mɔnm te bi'bo.

⁸Unil wà Yonbdaan ŋa n̄ tɔnge u'biere nno u'mɔnm te udaan bo.»

⁹Mimɔnm nno te ki de' bà jie' ipun baba ne bii m̄ te ki de' bà mɔ ŋa jie' ne? Tí liebe ní *Abraham ya gber bo. Ti ye u teke' Uwien ki jin' ma nno ne cère' Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan. ¹⁰U le yo ba ne u bù' wɔ ugbemɔndaan-i? Uyo wà u jie' u'punl nno bii uyo wà wa laan là jie' ne? Uyo wà wa laan là jie' nno ne. ¹¹Ni ya puoli bó ne Uwien cère' *Abraham jie' u'punl. Upunjie nno ne yé kudieku kùà wɔngeh ki teh *Abraham ya tekjim bo ne Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan ki laa' wa laan jie' punl. Nen ne cère' *Abraham yé binib bà ke teke' Uwien ki jin' ka jie' pun ya yaaje ŋɔ Uwien n̄ bù bi'mɔ bigbemɔndenb. ¹²Binib bà jie' ipun, ka pe upunjie baba bo, ama ki tek'n' *Abraham ya taal ni, ki teke' Uwien ki jin' ten *Abraham là teke' Uwien ki jin' ma, ki laa' wà laan jie' punl nno, u yé bi'mɔ ya yaaje ne.

Uwien pùon' binib bà teke' wɔ ki jin' nno mimɔnm

¹³Na yé *Abraham là bon' *yiko ne Uwien pùon' ki ye uɔndun li yé wɔn nin u'yaabii ya faal, kime mitekjim bo ne Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan. ¹⁴Ni yé Uwien bi pùon' ki ye uɔndun li yé bà boh *yiko nno ya faal ne la, mitekjim ŋa ji bi li ŋmɔbe kpele, lipuonl nno mɔ bi li juore fenm ne. ¹⁵Kime *yiko ya saam ne cèreh Uwien ya mutuol fih binib bo. Yiko ŋa te la, unil li saa wɔ-wɔ?

¹⁶Nen bo ne Uwien pùon' lipuonl mitekjim bo, ŋɔ lè n̄ li yé bupaabu, kí li kpe' *Abraham ya yaabii ke bo. Na yé li li te kí de bà pe *yiko bo baba ne, li li te ki de' bà mɔ teke' Uwien ki jin' ten *Abraham nno ne. Kime *Abraham yé tinbi bà ke teke' Uwien ki jin' nno ya yaaje ne. ¹⁷Ten nì kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «N tien' ŋe inibol ligol ya yaaje.» *Abraham ne yé ti'ke ya yaaje Uwien ya nun bó. Wɔn Uwien ne mekreh bitenkpiib, ne ki naanh ti-bont nin u'n̄ɔbon. ¹⁸Ni là naan lipuonl nno ŋa n̄ tien ne. Nin nen ke *Abraham tuu ki daan ne. U teke' Uwien ki jin' ne Uwien tien' wɔ inibol ligol ya yaaje. Ten nì kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A'yaabii li yebe ka ŋmɔbe fuul.» ¹⁹Ni là sien' waamu ne wɔ n̄ le ibin kobk, ki bende' ki ye u neke mikuum, ne u'po Sara mɔ tonde' ki yé uɔl. Ama nin nen ke *Abraham ya dum ŋa kùore' waamu mɔnm. ²⁰*Abraham ŋa maale' milele lipuonl nno bo, u'dum mɔ ŋa kùore', ama u tùoreh ki faakreh mitekjim ni ne, ki kpiekreh Uwien, ²¹ki cinbe ki ben ki ye Uwien pùon' nà nno, u ŋmɔbe mituɔm mà u li fre kí tien nè. ²²Nen bo ne Uwien bù' wɔ ugbemɔndaan. ²³Ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Uwien bù' *Abraham ugbemɔndaan.» Na yé *Abraham baba bo ne nì kele' nno. ²⁴Ni kele' ti'mɔ bo ne. Ti teke' Uwien wà cère' Yonbdaan

*Yesu mekre' bitenkpiib ni nno ki jin', ne wɔn Uwien bù' ti'mo bigbemɔndenb. ²⁵Uwien cèrè' wɔn *Yesu ne kpo' ti'biere bo, ki cèrè' u mekre' bitenkpiib ni, ɔɔ wɔn bo wɔ ñ bù te bigbemɔndenb.

Uwien cèrè' binib nin wɔn taan' buñɔbu

5 Tɔ, ti'tekjim bo ne Uwien bù' te bigbemɔndenb, ki cèrè' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo, tinbi nin wɔn taan' buñɔbu. ²Wɔn *Yesu Kristo ne cèrè' ti laa' mijuokm Uwien saan, kime ti teke' wɔ ki jin'. Ti fuobe mi ya juokm ni ne ki ɔmɔbe lidendenl ki jebnh ti'ba ki teh ti li le ukpieke Uwien saan. ³Na yé nen baba bo ne ti jebnh, ti jebnh ijend mo ni ne. Kime ti ben ti ye ijend ni ne ti lenh lifɛl, ⁴ne lifɛl cèreh ti ɔmɔbe kuminku, kuminku mo dienh te lidendenl. ⁵Lidendenl nno ɔa ñ yuon te. Kime Uwien de' te *Mifuoñaanm ma nno, men ne cèreh ti ben-deh ti'fɛl ni u yé te ki gbien' ma bo.

⁶Imɔn, uyo wà ta là ɔmɔbe tuom nno, ne *Kristo teke' tinbi bibierdenb ya kuum ki kpo'. Uwien ne sien' u ya yo. ⁷Ni faa nin unil ñ teke ugbemɔndaan ya kuum kí kpo. Nba la, uba li kaabe kí kpo unimɔn bo. ⁸Ama Uwien wuon' ki ye u yé te, ki cèrè' *Kristo teke' ti'kuum ki kpo' uyo wà ti laan là bie ki yé bibierdenb nno. ⁹Fenfennɔ, *Kristo ya sɛm bo ne Uwien bù' te bigbemɔndenb ma nno, be li tien ɔɔ wa ji li ñen te Uwien ya benpiebe wà we ní nno ni? ¹⁰Uyo wà ti là yé Uwien ya nennendb nno ne u cèrè' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñe u'Bije ya kuum bo. Tinbi nin wɔn taan' buñɔbu ma nno, be li tien ɔɔ ta ji li ɔmɔre u'Bije ya fuobm bo? ¹¹Na yé nen baba bo ne ti jebnh ti'ba, ti jebnh Uwien bo mo ne. Yonbdaan *Yesu Kristo taan' tinbi nin Uwien buñɔbu fen-fennɔ ma nno, ne cèrè' ti jebnh.

Adam nin Kristo ya gber

¹²Unibaab bo ne ibiere cin' uɔɔndun ni. Ibiere nno ne tuke' mikuum ki baa', ne binib ke kpuokeh kime bi'ke teh ibiere ne. ¹³Kí yaan Uwien ñ de Moyis *yiko nno ki laa' ibiere te ne uɔɔndun ni. Yiko ɔa laan là te ma nno, ba là tɔngɛh binib ya biere. ¹⁴Ama kí ñe Adam ya yo kí ti baa Moyis ya yo mikuum jinh binib ne. Nin ba tien' biere ten Adam là kende' Uwien ya ñɔbu bó ki bii' ma ke nno mikuum jinh be ne. Adam là yé unil wà we ní nno ya nennenu ne.

¹⁵Ama Uwien ya paabu nin Adam ya biil ɔa te, ka kpe mo. Unibaab ya biil bo ne mikuum jin' binib bi yebe ma nno, be li tien ɔɔ unibaab *Yesu Kristo mo bo Uwien ɔa ñ juoke binib bi yebe, kí de be bupaabu bù ñ li yebe ka ɔmɔbe bù kpe nin bà ni? ¹⁶Uwien ya paabu tien' nà nin unibaab nno ya biere tien' nà ɔa te. Wɔn unibaab ya biere bo ne Uwien ye binib ke kpe utudere. Ama Uwien ya juokm bo ne u bùh binib bigbemɔndenb nin bi'biere yebe ma ke nno. ¹⁷Unibaab ya biil bo ne mikuum ɔmɔbe mituom binib ke bo kí ñe wɔn unibaab nno. Ni te nno la, be li tien ɔɔ binib bà laa' Uwien ya nimɔncient tà cèrè' Uwien bù' be bigbemɔndenb nno ɔa ji li le Uwien ya fuobm, kí ji libel unibaab *Yesu Kristo bo? ¹⁸Unibaab ya biil ne tuke' utudere ki baa' binib ke bo. Nno ne unibaab ya tuonmɔnmɔnl mo bo, Uwien bùh binib ke bigbemɔndenb ki cèreh bi fuobe. ¹⁹Unibaab ɔa bon' Uwien ma nno ne cèrè' binib ke yé bibierdenb Uwien saan. Nno ne unibaab mo bon' Uwien ma nno cèrè' binib ke yé bigbemɔndenb Uwien saan.

²⁰Uwien lá taa' *yiko ki baa' ne binib ya biil yebre' ki gbien'. Ama ibiere yebe nà saan la, Uwien ya nimɔnt mo yebe ni'saan cɛen ne. ²¹Ibiere là ɔmɔbe mituom ne ki tukeh mikuum ki bàareh. Nno ne Uwien ya nimɔnt mo ɔmɔbe mituom

ki cèreh binib yé bigbemòndenb u'saan, ki li le limiel là ña ñmòbe gbenm kí ñe Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

Ti kpo' nin Kristo ma nno, ti li fuobe nin wò mò ne

6 Tò, nì te nno ma nno, nì ye nè ñ ye ba? Nì ye nè ñ ye tí li tuu ki teh ibiere ño Uwien ya nimònt ñ li yebreh ne-ee? ²Na te nno fiebu. Ti ñen' ibiere ya wòbl ni ño, ti li tien mila kí liebe kí li fuobe ibiere ni? ³Bii na ben ki ye bi sii' tinbi bà ke Uwien ya ñnum ti taan' nin *Yesu Kristo nno ti taan' u'kuum mò ne-ee? ⁴Bi sii' te Uwien ya ñnum ti taan' Kristo ya kuum ma nno, bi taan' ki sube' tinbi nin wòn ne. Ne u'Baa Uwien ya kpieke bo, u cère' u mекре' bitenkpiib ni ño ti'mò ñ li te mifuobfènm ni.

⁵Ne tinbi nin wòn taan' u'kuum ma nno, ti li taan' u'mekrm mò ne. ⁶Tùore men kí li ben kí ye bi kpe' wò uðòpòn-pòn bo ma nno, bi kpe' ti'tetekpaam mò nin wò ne. Mitetekpaam nno la ji ñ li ñmòbe tuòm ño ti la ji ñ li yé ibiere ya yonbe. ⁷Imò, unil kpo' la, u ñen' ibiere ya yonbt ni ne. ⁸Ti kpo' nin Kristo ma nno, ti teke' ki jin' ki ye ti li fuobe nin wò mò ne. ⁹Ti ben ki ye u mекре' bitenkpiib ni ma nno, wa ji li kpo, kuum ña ji ñmòbe tuòm u'bo. ¹⁰U kpo' bolm miba kpein ne ki gben' ibiere ya tuòm. Fenfennò u fuobe, ne u'fuobm nno yé Uwien yaam ne. ¹¹Nno ne ni'mò li bùh ni'ba ten ni'mò kpo' ki ñen' ibiere ya tuòm ni, ne ki fuobe ki de' Uwien *Yesu Kristo bo.

¹²Nen bo, ni la ji ñ cère ibiere ñ li ñmòbe tuòm ni'gbenent tà li kpo nno bo, kí la ji ñ li teh tù yé nà. ¹³Ni la taah ni'gbenenbel ki teh ibiere ten ì yé itùon-biere ya jewent ne. Ama ni te ten binib bà mекре' ki liebe' ki fuobe ma nno, taa men ni'ba kí de Uwien, kí taa ni'gbenenbel kí de wò ten ì yé itùonmòmòmò ya jewent ne. ¹⁴Na ji li te biere ya yonbt ni, kime

yiko ña ji ñuuke ne, Uwien ya nimònt ne ji ñuuke ne.

Tí ñe ibiere ni kí li teh nà mòm Uwien ya nun bó

¹⁵Nì tingi si ba? Tí li teh ibiere kí ye *yiko ña ji ñuuke te, Uwien ya nimònt ne ji ñuuke te-ee? Na te nno fiebu! ¹⁶Na ben ki ye a taa' a'ba ki de' unil, ki boh wò ten a yé u'yonb la, a mòmbe ki yé udaan ya yonb ne-ee? A taa' a'ba ki de' ibiere la, a yé ibiere ya yonb ne, ne ibiere bàareh nin mikuum ne. Nì yé a tí taa' a'ba ki de' Uwien, ki boh wò la, u li bù ñe ugbemòndaan ne. ¹⁷Tí faare men Uwien. Ninbi bà là yé ibiere ya yonbe uyo uba nno, fenfennò ni ji boh bi wòkn' ne miwòknm mà Uwien ya sen bo nno nin ni'fèl ke ne. ¹⁸Uwien ñen' ne ibiere ya yonbt ni, ne ki tien' ne tigbemònt ya yonbe. ¹⁹Ni'ji-int bo ne n taa' minisaaltetem ki tien' kunennenku ño ní fre kí cii. Uyo uba ni là taa' ni'ba ki tien' tijònk' nin fenfennm ya yonbe ne, ki teh nà ña kpe sen Uwien ya nun bó ma nno, fenfennò ní ji ñ taa ni'ba kí tien' tigbemònt ya yonbe, kí li yé Uwien ya nib imòmòm.

²⁰Ni là yé ibiere ya yonbe ma nno, niba ña là wòbndeh ne ní li teh nà cube Uwien ya nun bó. ²¹Ni là teh tibont tà uyo uba nno, tù ji coh ne ife ne fenfennò, ne tu'form là bàareh nin mikuum ne. ²²Ama fenfennò Uwien ñen' ne ibiere ya yonbt ni, ki tien' ne u ya yonbe, ne ni ji teh tibont tà mòm u'nun bó. Ne mifòrm, ni li le limiel là ña ñmòbe gbenm. ²³Ibiere ya paaku si mikuum ne, ne Uwien ya paabu si limiel là ña ñmòbe gbenm, Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

Yiko nin Kristo yaab ya gber

7 N'yaabe, n lienh nin ninbi bà nno, ni yé binib bà ben *yiko mòmòmòm ne. Ni ben ki ye unil te *yiko ya wòbl ni uyo wà u laan fuobe ne. ²Nno ne *yiko bo uje laan fuobe la, u'po ña ñmòbe sen wò ñ fii

u'saan, ama u'ce kpo' la, u ηmɔbe usen wɔ́ n̄ liebe kí kun ticer. ³Upii nebre' ki kun' ticer uyo wà u'ce laan fuobe la, bi li yin wɔ́ upiinaŋmaa ne. Ama u'ce kpo' la, wa ji te yiko ya wɔ́bl ni. U liebe' ki kun' ujetɔ́ la, ba n̄ yin wɔ́ piinaŋmaa.

⁴N'yaabe, ni'mɔ yaam te nno ne. Kristo là kpo' ma nno, ni'mɔ là kpo' nin wɔ́ ne, ka te yiko ya wɔ́bl ni, ni ji yé uba yaab ne. Ni'tingi si: ni ji yé Kristo wà mekre' bitenkpiib ni nno yaab ne, ηɔ́ tí li sɔ́nh itùon yà mon ki dienh Uwien. ⁵Imɔn, uyo wà ti là pɛ minisaaltetem bo nno, *yiko ne là cèreh ti lenh iyen-maalbiere, ki teh tibont tà bàareh nin mikuum. ⁶Fenfennɔ́ ti te ten ti kpo' ne ki ñen' nà là co te nno ni, ka ji te yiko ya wɔ́bl ni. Ti ji pɛ Mifuoñaanm wɔ́ngɛh te usenfaan wà nno bo ne, ki sɔ́nh Uwien ya tuonl; ta ji pɛ Moyis kele' yiko wà nno là wɔ́ngɛh te usenkpaan wà nno bo.

Yiko ne cèreh unil bendeh ibiere

⁷Tɔ́, nì ye nè n̄ ye ba? Nì ye nè n̄ ye yiko yé ibiere ya bonn ne-εε? Na te nno fiebu! Kime *yiko ηa bi te la, ma bi li bende nà yé ibiere ya bonn. Nà bi kele' *yiko ya gbɔ́nku ni ki ye: «La ηmɔbe nun-fɔ́ke la,» ma bi li bende kí ye ununfɔ́ke yé biere. ⁸Yiko ya wɔ́bl bo ne ibiere laa' usen ki cère' n ηmɔbe ununfɔ́ke ke ya bol. Yiko ηa bi te la, biere ηa bi ηmɔbe tuɔ́m. ⁹Uyo wà ma là ben yiko nno, n là fuobe ne. Ama n tì bende' *yiko nno ya wɔ́bl ma nno, ne ibiere laa' mituɔ́m n'bo, ¹⁰ne n kpo'. Yiko ya wɔ́bl là bi li de nni limiel nno, baa' nin mikuum ne min bo. ¹¹Kime *yiko ya wɔ́bl bo ne, ibiere laa' usen, ki lere' nni, ki cère' n kpo'. ¹²Imɔn, *yiko nin u'wɔ́bl ñen' Uwien saan ne ki mɔ́n, ki cuube.

¹³Tɔ́, nà yé nibonmɔ́nmɔ́nn ne kpende' n'bo mikuum-ii? Na te nno fiebu! Ibiere ne cère' n kpo'. Nibonmɔ́nmɔ́nn nno bo ne ibiere laa' usen ki ku' nni, ηɔ́ yì n̄ tùore

kí wuɔ́n ì yé bà. Yiko nno ya wɔ́bl ne wuɔ́n' te ibiere bre ki gbien' ma bo.

Ibiere coh binib tiyonbt ma bo

¹⁴Imɔn, ti ben ki ye *yiko ñen' Uwien saan ne. Min wɔ́n, n yé unisaal ne, ne ibiere cuo' nni tiyonbt. ¹⁵Ma ben n teh nà, kime n yé n̄ tien nà la, ma teh nen. Ama n nen nà nno n teh nen ne. ¹⁶N teh ma yé n̄ tien nà la, nen ne wuɔ́n' ki ye n tuo' ki ye *yiko yé nibonmɔ́nmɔ́nn ne. ¹⁷Nì te nno la, na yé min ne teh nno, ibiere yà te nni nno ne teh nno. ¹⁸N ben ki ye bonmɔ́nmɔ́nn ηa te nni, n niireh n yé unisaal ma nno ne. N yé n̄ tien nà mɔ́n, ama ma n̄ fre kí tien nè. ¹⁹Kime n yé n̄ tien mimɔ́nm mà nno, ma teh mè. Nà bre, ma yé n̄ tien nè nno, n teh nen ne. ²⁰N teh ma yé nà la, na yé min ne teh, ibiere yà te nni nno ne teh.

²¹Nen bo, n laa' n te mitetem mà ni sɔ́: min wà yé n̄ tien nà mɔ́n nno, n lenh n freh ki teh nà bre baba ne. ²²N fe *Uwien ya yiko n'yenm ni cɛen ne, ²³ama n laa' mituɔ́m miba mɔ́ te nni, ki mɔ́h nin n'yenmaalmɔ́nmɔ́n, ki cère' ibiere yà te nni nno cuo' nni tiyonbt, n te i'wɔ́bl ni. ²⁴Min wuɔ́ ya cecɛkdaan! Ijme li fie nni ibiere yà te nni, ki li baa nin nni mikuum nno saan-i? ²⁵N faareh Uwien, kime wɔ́n ne li fie nni kí ñe tí'Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

Min wɔ́n n'yenmaale ni, n te *Uwien ya yiko ya yonbt ni ne, ama minisaaltetem ya sen ni wɔ́n, n yé ibiere ya yonb ne ki te i'yiko ni.

Mifuoñaanm ne dienh limiel

8 Fenfennɔ́ Uwien ηa ji li dere bà yé *Yesu Kristo yaab ya tub. ²Kime unil yé *Yesu Kristo yɔ́ la, *Mifuoñaanm ya tuɔ́m mà dienh limiel nno, ne ñen' udaan ibiere nin mikuum ya tuɔ́m ni. ³Uwien tien' *yiko ηa n̄ fre kí tien nà. Kí ñe unisaal ya jiiint bo ne *yiko ηa là ηmɔbe tuɔ́m. Nen bo ne ibiere bo, Uwien sɔ́n'

ní u'tiema Bijε uɲendun wuu ni nin tigenent, tũ naan tinbi bibierdenb yaar. Uwien taa' wɔn ne ki tien' lituɔrl ki gben' ibiere ya gber. ⁴U tien' nno ɲo tinbi bà dāan' minisaaltetem ki pe *Mifuoñaanm yíe nà bo ne ní fre kí tien *yiko ye nà ke mɔnmɔnm. ⁵Binib bà pe minisaaltetem bo nno teh unisaal yíe nà ne. Ama bà pe *Mifuoñaanm bo nno, ben teh mì yíe nà ne. ⁶Unisaal yíe nà nno bàareh nin mikuum ne. Ama *Mifuoñaanm yíe nà nno nen dienh limiel nin uyenduɔn ne. ⁷Kime binib bà teh unisaal yíe nà nno yé Uwien ya nennendb ne. Ba boh *Uwien ya yiko, ka li li fre kí bo wɔ mɔ. ⁸Bà pe minisaaltetem bo nno ɲa ní fre kí sɔnge Uwien ya yenm. ⁹Ninbi ben wɔn, na pe nisaaltetem bo, ni pe *Uwien ya Fuoñaanm bo ne, kime Uwien ya Fuoñaanm te ni'ni. Kristo ya Fuoñaanm ɲa te unil wà ni la, udaan ɲa yé u'yo. ¹⁰Kristo te ninbi ni ma nno, ibiere cère' ni'gbenent li kpo mɔnmɔn la, *Mifuoñaanm ne yé ni'miel kí ñe Uwien bù' ne bigbemòndenb ma nno bo. ¹¹Uwien wà cère' *Yesu mekre' bitenkpiib ni nno ya Fuoñaanm te ni'ni ma nno, wɔn wà cère' Kristo mekre' bitenkpiib ni nno li de ni'gbenent tà lá li kpo nno mifuoɓm kí ñe *u'Fuoñaanm mà te ni'ni nno bo.

¹²N'yaabe, nen bo ne ti ɲmɔbe lifènl. Ama ta ɲmɔbe fènl nin unisaal ya tetem ɲo tí li teh unisaal yíe nà. ¹³Kime ni pe minisaaltetem bo la, ni li kpo ne, ama kí ñe *Uwien ya Fuoñaanm bo, ni wie' unisaal yíe nà la, ni li fuobe ne. ¹⁴*Uwien ya Fuoñaanm pekreh binib bà ke nno ne yé Uwien ya bumu. ¹⁵Uwien de' ne *u'Fuoñaanm mà nno ɲa co ne yonbt ɲo ní liebe kí sen bujewaanbu, ama *u'Fuoñaanm ne tien' ne u'bumu, ne ki cère' ti yih wɔ ti'Baa.[§] ¹⁶*Uwien ya

Fuoñaanm nin mi'yul ne kundeh imɔn ti'yenm ni ki teh ti yé Uwien ya bumu. ¹⁷Ti yé Uwien ya bumu ma nno, ti yé u'faajib mɔ ne. Ti yé Uwien ya faajib ne tinbi nin Kristo ke. Ti taan' ki jèndeh nin Kristo ma nno, tinbi nin wɔn li taan kí le ukpieke mɔ ne.

Uwien lá li kpieke u'nib

¹⁸N ben ki ye fenfennɔ ya jend ɲa ɲmɔbe be ní taa yè kí kpaan nin ukpieke wà Uwien lá li ñen wù upaan bo kí de te nno. ¹⁹Kime Uwien ñen' tibont tà ke nno gu nin inunmɔn ne lidaali là Uwien li wuɔn bà yé u'bumu. ²⁰Uwien ñen' tibont tà ke nno juore' fenm. Na yé tù yíe ne ki juore' fenm, wɔn Uwien ne cère' tù juore' fenm. Ama tù ɲmɔbe lidendenl ki ye ²¹lidaali liba tu'mɔ li ñe mituɔm mà kuuleh tù, ki cèreh tù te tiyonbt ni nno ni, ki mɔ ní le Uwien ya bumu ya kpieke, ki li te liwiel ni. ²²Ti ben ki ye haali nin fenfennɔ Uwien ñen' tibont tà ke nno jèndeh ne ki kpiendeh ten upii ne benh nin imerwien. ²³Na yé tibont nno baba, tinbi bà Uwien de' te *u'Fuoñaanm, mì yé u'paacindkaabu nno, ti'mɔ kpiendeh ti'fèl ni ne, ki gu lidaali là Uwien li wuɔn kí ye ti mɔnbe ki yé u'bumu, u de' te ki wie' nno. ²⁴Ti ɲmere' ama nì laan yé lidendenl ne. Unil ɲmɔbe lidendenl nibonn bo la, wa laan laa' nè ne. U laa' nè la, na ji yé dendenl u'bo. ²⁵Ti ɲmɔbe lidendenl nibonn bo, ka laan laa' nè la, ti li minde ne kí li gu.

²⁶Nno ne *Uwien ya Fuoñaanm toreh te ti'jiint ni, kime ta ben u yíe tí li kàareh wɔ ma bo. Ne *u'Fuoñaanm kàareh wɔ ki dienh te, ki dunh haali nil ɲa ní fre kí le u li taa iñɔbon yà kí tekɔn mì lienh nà nno. ²⁷Uwien, wà ben binib ya fèl ni te ma bo, ben *u'Fuoñaanm ya yenmaale.

§8:15 Grekmbe ya lenm ni bi kele' ki ye: Aba ne. Liñɔbonl nno ñen' *Sufmbe ya lenm ni ne, ne li'tingí si: Baa.

Men ne kàareh wɔ u yíe ma bo ki dienh u'yaab.

²⁸Ti ben ki ye Uwien teh tibont tà ke nno u teh tù binib bà yíe wɔ ya mɔnm bo ne. Bi yé binib bà u yin' be u là bobn' ma bo ne. ²⁹Kime u là ben be ki laa' ba laan maa' be, ne ki sien' ki ye be ní li naan u'Bije, ɲɔ u'Bije ní li yé kibukpiek libugol ni. ³⁰Uwien yin' bà nno, u là juɔ' ki gènde' ben ne. U yin' bà nno, u cère' ben ne yé bigbemòndenb. U cère' ben bà yé bigbemòndenb nno, u de' ben ne ukpieke.

Niba ɲa ní fre kí bore tinbi nin Uwien ya yíem

³¹Ti li len tu le ba kí pukn-i? Uwien se tí'ciék bó la, ɲme ji li fre kí tien te niba?

³²Wa yè' u'tiema Bije mɔnon bo, ama u taa' wɔ ki cèbe' wɔ ní tí kpo tí'ke ya biere bo ne. U de' te u'Bije ma nno, be li tien u la juoke te kí de te tibont ke? ³³ɲme li fre kí biin Uwien gènde' binib bà? Uwien mɔnon ye bi yé bigbemòndenb ne. ³⁴Nen bo, ɲme li fre kí ye bi kpe utudere? Yesu Kristo kpo'. Na yé u kpo' baba, u mekre' bitenkpiib ni mɔ ne, ki te Uwien ya jie bó, ki kàareh wɔ ki dienh te. ³⁵Be li fre kí bore tinbi nin Kristo u la li yíe te? Ijend bii uyensaa bii bi jèndeh te ma nno bii mikònm bii mieceekm bii kinunbɔnk bii mikuum-i? ³⁶Nì te ten nì kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ne. Nì kele' ki ye: «Sin bo ne bi kuuleh te idaan ke, ki likeh te ten ti yé ipe ne bi tuke ki joh be ní tí kòre.»

³⁷Ama *Yesu Kristo wà yíe te nno ya tuɔm bo ne, ti faa ki cen' wà ke mɔn' ki faake'. ³⁸Imòn, n ben ki ye niba ɲa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe te. Mikuum, limiel, Uwien ya tondb, paaki bó ya tuɔm ke ya bol, fɛnfennɔ ya gber, uyo wà we ní ya gber, mituɔm mà ke te ya bol, ³⁹nà ke te paaki bó, nà ke te dentingi, Uwien ñen' nà ke nno, niba ɲa te kí fre kí bore tinbi nin Uwien u la yíe

te. U wuɔn' te u'yíem nno kí ñe Yonbdaan *Yesu Kristo bo ne.

Uwien nin u'nib Israyel yaab ya gber

9Tɔ, n yé Kristo yɔ ne ki tɔkeh tigbemònt, ma nendeh. N'yenm nin *Mifuoñaanm ne yé bimònkunb ki ye ²n te uyensaacièn ni, ne nì wi n'fèl ni ki gbiekeh uyo ke. ³Imòn, n bi yíe Uwien ní wie nni miɲuòm kí bore min nin Kristo, n'yaab bà yé n'bol ya nib nno bo. ⁴Ben ne yé Israyel yaab. Uwien tien' ben ne u'bumu, ki de' be u'kpieke, ki cuo' nin be kujɔtieku mibolm mà yebe, ki de' be *yiko, ki wuɔn' be bi li pukeh wɔ ma bo, ne ki pùon' be ipuon. ⁵Israyel ya bol cin' nin bi ya yaajeb ne. Uwien ya Nigendke Kristo tien' u'ba unisaal ki ñen' bi ya bol ni ne. Wɔn ne yé Uwien ki ɲmɔbe mituɔm tibont ke bo. Wɔn si kupenpeku uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm. Ami.

⁶Na yé Uwien ɲa fre' ki tien' u là pùon' lipuonl là nno ne. Ama Israyel ya yaabii ke ɲa cinbe ki yé Israyel ya bol ya nib. ⁷*Abraham ya yaabii mɔ ke ɲa cinbe ki yé Uwien ya puonl ya bumu. Kime Uwien là pùon' *Abraham ki ye u'bije *Isaak ya bumu baba ne li yé u'yaabiimòn. ⁸Ni'tingi si: na yé unisaal maa' mubumu mùa ne yé Uwien ya bumu. Uwien ya puonl ya bumu baba ne yé u'bumu, ki yé *Abraham ya yaabii. ⁹Uwien là pùon' *Abraham ki ye ma sɔ: «Nì lá ɲmèn nɔ la, n li liebe ní kí le a'po Sara ɲuuke kibujebuk ne.»

¹⁰Na yé nen baba: tiere men Lebeka mɔ ya gber. Wɔn nin tí'yaaje *Isaak là maa' ileb ne, mù yé mujemu. ¹¹⁻¹²Ama ba laan la maa' mubumu nno, ki niireh nin mù ní tien nà mɔn bii nà bre, ne Uwien juɔ' ki tɔke' Lebeka ki ye ucien lá li tien uwaal ya yonb ne. Uwien len' nno ɲɔ wɔ ní wuɔn kí ye wa tukndeh nil ya tuonl bo ki gèndeh wɔ, ama u'yíem bo ne u gèndeh unil, ne miyíem nno ɲa ɲmɔbe lèbrm. ¹³Nì te ten nì kele' ma *Uwien ya

gbonku ni ne. Ni kele' ki ye: «N yie Sakob, ne ki nen Esawu.»

¹⁴Ni te nno la, ti nin li len ki ye ba? Ti li ye Uwien teh na na cuube ne-ee? Na te nno fiebu! ¹⁵Uwien la take' Moyis ki ye: «N yie ni muo unil wa micceekm la, n muoh won ne. N ti yie ni tien wa tinimont la, n teh won ne.» ¹⁶Nen bo, na ye unil ya yiem bo, ka ye u'niknm bo ne Uwien muoh wa micceekm. Uwien ya nimont bo ne u muoh unil micceekm. ¹⁷Ni kele' *Uwien ya gbonku ni ki ye Uwien take' Farahan ki ye: «N kaaan' ne uber na sin bo ni wuon binib n nmobe mituom ma bo ne, na binib ke ni cii n'yel bo utingben ke bo.» ¹⁸Nno ne Uwien yie wa ni muo wa micceekm la, u muoh won ne, ne u yie wa ya yul ni li faa la, u cereh li faa ne.

Uwien ya benpiebe nin u muoh binib micceekm ma bo

¹⁹Nen bo, uba li niire nni ki ye: ni te nno la, be bo ne Uwien konh nin binib ki teh ba teh ni'donbo? Bii u li fre ki ye: nme li fre ki pien Uwien u la tien u yie ma? ²⁰To, sin unisaalo, a ten ki ye nme ne ki nieh nin Uwien-i? Timaar li fre ki niire, wa men' tu ki ye «Be tien' a men' te no nno-oo?» ²¹Umaar na nmobe sen wa ni tien u'yoru u yie ma-aa? U li fre ki bore tuba ki me lisenl la nmobe kuuaruku, ki taa tutar ki me la na nmobe nuorku.

²²Uwien la yie wa ni wuon biba ki ye u'mutuol fii' bi'bo, ki yie be ni bende ki ye u nmobe mituom ne. Nin nen ke ba fin' u'mutuol ki bi kpe mikuom nno, u taa' lifesongl ceen ne ki nmobe be. ²³U la yie wa ni wuon bitob mo ki ye u muo' be micceekm ne, ki yie be ni bende u'kpieke yebe ki kpe ma bo ne. U la bonde' ben ne wa ni de be ukpieke nno. ²⁴Tinbi ne ye u bonde' ba nno. Na ye u yin' te *Sufmbe ya bol ni baba ne, ba na ye *Sufmbe mo te len ne. ²⁵Ni te ten ni kele' ma Ose ya gbonku ni nno ne. Ni kele' ki ye: «Linibol la ya nib na la ye n'yaab nno,

n li yin be n'yaab, linibol la ma la yie le nno, n li yie le.

²⁶Bi la take' be na saan ki ye ba ye n'nib la,

bi li yin be ni'saan min Uwien wa fuobe ya bumu.»

²⁷Israyel yaab ben won, *Uwien ya nobonsoknl Esayi mo la len' bi'gber ki ye: «Israyel yaab yebe ten likpentengbil monon la, bi'ni binikaankaab ne li nmere.

²⁸Kime Yonbdaan li son u'tuonl kitink bo u la len' ma bo nno ki ti gben ka ni taande.» ²⁹Ni liebe' ki te ten Esayi ti la len' ma ki ye:

«Yonbdaan mituom ke ya daan na bi cere' ti'bol sien' waamu la, ti bi kunde' ten Sodom nin Gomor yaab ne.»

Israyel yaab nin mitekjim ya gber

³⁰Ti len na nno ya tingi si ba? Ni'tingi si: ba na ye *Sufmbe ka la nuunh Uwien ni bu be bigbemondenb nno, fenfennon Uwien bu' be bigbemondenb bi'tekjim bo ne. ³¹Ama Israyel yaab ben la nuunh Uwien ni bu be bigbemondenb *yiko ya bom bo ne ka laa'. ³²Be bo ne ba laa'? Kime ba teke' Uwien ki jin', ki maaleh ki teh bi'tuon bo ne Uwien li bu be bigbemondenb. Nno ne bi gbire' milum ya tenl, ³³ten ni kele' ma *Uwien ya gbonku ni ki ye: «Liike men, n taa' milum ya tenl ki ble' Siyon ya du ni. Li ye lisenl la binib lekeh li'bo ki luh ne. Ama wa du li'bo la, fe na ni ji wa.»

10 N'yaabe, n'nun mon na bo n kaareh Uwien si: Israyel yaab ni nmere ne. ²N li fre ki kun bi'bo imon ki ye bi'nun mon Uwien ya tuonl bo, ama ba ben bi li son ma bo ne. ³Ba ben Uwien buh binib bigbemondenb isen ya ni, ne ki nuunh bi'tiema sen, be ni li ye bigbemondenb, ki yie' ka paan' isen ya bo Uwien buh binib bigbemondenb nno bo. ⁴Kime Kristo baa' ma yiko na ni nmobe

tuonl. Wà ke teke' wɔ ki jin' la, Uwien li bù udaan ugbemɔndaan ne.

Wà ke teke' Kristo ki jin' li ɲmere

⁵ Bà nuunh be ní li yé bigbemɔndenb *yiko bo nno, Moyis là keke' bi'gber ki ye: «Unil wà teh *yiko ye ma la, *yiko nno bo ne u li fuobe.» ⁶ Ama bà nuunh be ní li yé bigbemɔndenb mitekjim bo nno ya gber wɔn, nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye bi la li maaleh bi'yenm ni ki teh: «Ŋme li dùo paaki bó?» Nì'tingi si: ɲme li jiin Kristo ní? ⁷ Ki la li maaleh mɔ ki teh: «Ŋme li jiiire dentingi?» Nì'tingi si: ɲme li mekre Kristo ní? ⁸ Nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye ba? Nì keke' ki ye: «Uwien ya gber neke a'saan, ki te a'ñɔbu nin a'fèl ni.» Tigber nno yé mitekjim ya gber tà ti tɔkeh tù binib nno ne.

⁹ A yàare' ki len' binib ke ya nun bó ki ye *Yesu ne yé Yonbdaan, ki ɲmɔbe midum a'fèl ni ki ye Uwien mekre' wɔ bitenkpiib ni la, Uwien li ɲmien ɲe. ¹⁰ Kime a ɲmɔbe midum a'fèl ni la, Uwien bù' ɲe ugbemɔndaan ne. Ne a yàare' ki len' binib ke ya nun bó ki ye *Yesu yé a'Yonbdaan la, Uwien li ɲmien ɲe. ¹¹ Imɔn, nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Wà ke du u'bo la, fe ɲa ní ji udaan.» ¹² Nen bo, *Sufmbe nin bà ɲa yé *Sufmbe ke te miba ne. Bi'ke ya Yonbdaan te uba ne ki teh bà ke muɔh ki yih wɔ mimɔnm. ¹³ Imɔn: «Wà ke li muɔ kí yin Yonbdaan ya yel nno, wɔn ne li ɲmere.»

¹⁴ Tɔ, binib ɲa teke' wɔ ki jin' la, bi li tien mila kí muɔ kí yin wɔ? Ba cii' u'gber la, bi li tien mila kí teke wɔ kí ji? Unil ɲa kpaande' tù la, bi li tien mila kí cii' tù? ¹⁵ Ba sɔn' nil wɔ ní tì kpaande tù la, ɲme li kpaande tù? Nì te ten nì keke' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Binib bà tuke tigbemɔnmɔnt ki we ní nno ya cènl mɔn cèen ne.» ¹⁶ Nin nen ke na yé binib ke ne tuo' tigbemɔnmɔnt nno. Nen bo ne Esayi là len' ki ye: «Yonbdaan, ɲme tuo'

ki teke' ti len' nà nno ki jin'-i?» ¹⁷ Nen bo, mitekjim ñeh tigber ya ciim ni ne, ne tigber nno yé Kristo ya gber ne.

¹⁸ Tɔ, n niireh ne-a, Israyel yaab ɲa là cii' ne-ee? Ben ne là cii'-a! Nì te ten nì keke' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Bi cii' bi'ñɔfaam bó utingben ke bo, bi'ñɔbon jon' utingben bo ni'ke saan.»

¹⁹ Tɔ, n tí niireh ne-a, Israyel yaab ɲa là cii' ni'tingi ne-ee? Ben ne là cii' ni'tingi-a! Moyis là len' ɲɔ ki ye Uwien ye:

«N li cère ní li ponbe linibol là ɲa yé niba nno,

kí cère bà ɲa ben niba ya bol ní fin ni'mutuol.»

²⁰ Esayi mɔ là menge' lifèl ki len' ki ye Uwien ye:

«Binib bà ɲa nuunh nni nno, n cère' ben ne laa' nni.

Binib bà ɲa là niireh n'bo nno, n taa' n'ba ki wuɔn' ben ne.»

²¹ Israyel yaab ben wɔn, u len' bi'gber ki ye: «N tun' liwentunɲmenl, ne ki kenbeh ki yih linibol là ɲa boh nni ka ciih n'ñɔbu bó nno.»

Uwien ɲa wie' Israyel yaab

11 Nen bo, n niireh ne-a, Uwien wie' u'nib Israyel yaab ne-ee? Wa wie' be fiebu. Kime min Pɔl mɔnɔn yé Israyel yɔ ne, ki yé *Abraham ya yaabil, ki yé Bensamen ya lontunku yɔ. ² Uwien ɲa wie' u'nib bà uyo bo u là juɔ' ki gènde' be nno. Na ben nà keke' *Uwien ya gbɔnku ni Eli bo ne-ee? Nì keke' ki ye Eli biin' Israyel yaab Uwien saan ki ye: ³ «Yonbdaan, bi kuku' a'ñɔbonsɔknb, ki wewe' a'ponpob. Min baba ne sien', ne bi nuunh be ní ku n'mɔ.» ⁴ Ama Uwien jiin' wɔ ki ye: «N sien' n'ba bijeb bà ɲa gbaan' ki pèke' ubul Baal nno itur ilole ne.» ⁵ Nì te nno ne haali nin dinnɔ, Israyel yaab ni nì sien' binikàankaab bà Uwien gènde' be u'n-imɔnt bo nno ne. ⁶ U là gènde' be u'n-

imònt bo ne na yé bi'tùon bo. Nì bi yé bi'tùon bo ne la, Uwien ya nimònt ña ji bi li yé nimònt.

⁷Nnò la, ti nín li ye ba? Israyel yaab nuun' nà nnò, ba laa' nè, Uwien gènde' bà nnò ne laa' nè. Bitòb nnò wòn, Uwien cère' bi'yul faa ne. ⁸Nì te ten nì kele' ma *Uwien ya gbònkú ni ne. Nì kele' ki ye:

«Uwien fùore' bi'yenm,
ne ki cère' bi'nun ña lenh,
bi'tub ña ciih kí lá baa fenfennò wu.»

⁹*Dafid mò là len' bi'bo ki ye:

«Bi'jier í li yé bi'bo kudieku,
kí li yé bi'bo ticuor,
kí li yé bi li leke nà bo kí lu,
kí li yé bi'bo utudere wà bi kpe wù.

¹⁰Cère bi'nun í bònde bi ji la lenh,
kí cère be í li tuu ki niibeh ibuon.»

¹¹Nen bo, n niireh ne-a, Israyel yaab lu' ñò bi la ji í fii kpèlkpèl ne-ee? Na te nnò fiebu! Bi'lum nnò bo ne bà ña yé Israyel yaab mò li ñmere. Nen ne li fin bi'ponponbe. ¹²Nì yé *Sufmbe ya biil cère' uñendun laa' mimòm Uwien saan, ne bi'lum cère' bà ña yé *Sufmbe mò laa' lifaal Uwien saan la, bi lá li le miñmerm kí tì gben ma nnò, nì ji li te mila bo?

Bà ña yé Sufmbe ya ñmerm ya gber

¹³Tò, n ji cinbe ki lienh ninbi bà ña yé *Sufmbe nnò ne. *Yesu sòn' nni í tòke ne u'gber ma nnò, n poknh n'tuonl bugben bo ne, ¹⁴ki daan ki ye nì tuo' la, í fin n'bol ya nib ya mutuol ñò kí ñmien bi'ni bi'ba ne. ¹⁵Nì yé Uwien wie' *Sufmbe ki cère' wòn nin inibotò yà te uñendun ni taan' buñòbu la, u lá li liebe kí teke be ma nnò, nì ji li te mila bo? Na li yé bitenkpiib ya mekrm-ii?

¹⁶Tò, Uwien si kpòkò ya niba bó la, nì wuon' ki ye wòn si kpòkò nnò keke ne. Uwien si busubu ya ñaan la, nì wuon' ki yé wòn si bu'sigben mò ne. ¹⁷Israyel yaab te ten olifi ya sucaankaabu bùa bi còre' bu'sigben iba ne, ki taa' bà ña yé Israyel yaab ki te ten olifi ya subu bùa

pen' kumuòku ni nnò ya sigben ki nebn' ki kpòbn' yà sien' nnò bo ne. Fenfennò sin nin yà sien' nnò ke ji jondeh busubu nnò ya ñaan yà jindeh bù nnò bo ne. ¹⁸Nen bo, la jebnh a'ba bi còre' isigben yà nnò bo. A li tien mila kí jebn a'ba, kime na yé sin ne tuke isiñaan, isiñaan ne tuke ñe.

¹⁹Nba la, a li ye: «Bi còre' isigben nnò ñò be í taa min ne kí nebn' i'bùol.»

²⁰Imònt, isigben nnò ña teke' Uwien ki jin', ne bi còre' yì, sin teke' Uwien ki jin' ne bi taa' ñe ki nebn' i'bùol. Ama a la nín li jebnh a'ba, á li fenge.

²¹Kime Uwien còre' busubu ya sigbenmòn la, a ben ki ye u li dàan sin wà yé usigbennebnke nnò ne-ee?

²²Sekn kí bende Uwien ya nimònt nin u'bierm. U bre binib bà ña ji pe u'bo nnò bo, ne ki teh sin wà pe u'bo nnò tin-

imònt. A tuu ki pe u'bo la, u li tuu ki teh ñe tinimònt ne. Nnò ña ní la, u li wie a'mò ne.

²³Nì te nnò ne Israyel yaab mò bo: bi wie' bi'yufaa la, Uwien li jiin be kí nebn' bi là còre' be nà saan nnò ne. U ñmòbe mituom wò í jiin be kí nebn.

²⁴Sin wà yé olifi ya subu bùa pen' kumuòku ni ya sigben bi taa' ñe ki nebn' olifi ya sucaankaabu bo nnò, a yé usigbencaan ne, ña yé busubu nnò ya sigben-

mòn. Nnò ne Uwien ye wò í jiin kí nebn busucaankaabu nnò ya sigbenmòn bu'bo la, na í li faa.

Israyel ke li ñmere ne

²⁵N'yaabe, n yé í tòke ne tigbebòlkaar tuba ne, ñò ni la li maaleh ki teh ni yé biyenfodènb. Israyel yaab biba li li ñmòbe uyufaa ne haali nin uyo wà bà ña yé Israyel yaab ke li paan Uwien ya sen bo.

²⁶Nnò ne Israyel yaab ke li ñmere, ten nì kele' ma *Uwien ya gbònkú ni. Nì kele' ki ye:

«Uñmienl li ñe Siyon ya du ni ne,
kí gben Sakòb ya yaabii ya biil.

²⁷N li gben bi'biere,

n li cuo nin be kujotieku kùa nnò nínò.»

²⁸Tɔ, bi yìe' tigbemɔnmɔnt ma nno, ne ki kpɛnde' Uwien ya nennendb ɛɔ ninbi ne n̄ jonde. Ama Uwien bie ki yíe be ne kí ñe bi'yaajeb bo, kime wɔn ne là gènde' be ki tien' u'yaab. ²⁹Kime Uwien pun' unil bupaabu bùa la, wa liebeh ki teknh bù, u tí yin' unil la, u yin' wɔ ne, wa lèbreh u'yenmaale. ³⁰Imɔn, uyo bo ni'mɔ ɛa là boh Wien. Ama fenfennɔ *Sufmbe ɛa bon' Uwien ma nno ne u muo' ne micɛckm. ³¹Fenfennɔ ba bon' Uwien ma nno ne Uwien muo' ne micɛckm. Nen ne li cère Uwien n̄ muo bi'mɔ micɛckm. ³²Kime Uwien kuɔn' binib ke uyufaa ni, ɛɔ wɔ n̄ muo bi'ke micɛckm ne.

Uwien ya yebn ɛa ɛmɔbe kpaanm

³³Bo! Uwien ya faal mɔ laan yebe-a! U'yenfuom nin u'benm yebe cɛen ne! Nil ɛa n̄ fre kí bende u'yenmaale, ka n̄ fre kí bende u teh ma bo mɔ. ³⁴«Ŋme ben Yonbdaan ya yenmaale? Ŋme li fre kí gbiere wɔ? ³⁵Bii ɛme kpie' ki de' wɔ nibonn, ɛɔ wɔ n̄ jiin kí pè wɔ?»

³⁶Nibonn ke ñen' wɔn saan ne. Wɔn ne cère' ni'ke te, ne wɔn si ni'ke mɔ. Wɔn si ukpieke uyo wà ɛa ɛmɔbe gbenm. Ami.

Kristo yɔ li ɛmɔbe mitetem mà

12 Nen bo, n'yaabe, Uwien ya nimɔnt bo ne n gbiereh ne ní taa ni'ba kí de Uwien ten kitɔtuɔrwenk kà fuobe, ki mɔn, ki sɔnge Uwien ya yenm. Nen ne yé mipum ma sɔnge Uwien ya yenm. ²Ni la li te ten uɛndun wuu ya nib. Ama cère men Uwien n̄ lèbre ni'yenmaale kí de ne iyenmaalfaan ɛɔ ní li sekndeh kí bende Uwien yíe nà: n̄ mɔn, ka pɔre' niba, ki sɔnge u'yenm.

³Tɔ, Uwien de' nni bupaabu bùa nno bo, ne n tɔkeh ni'ke ki teh ni la li bùh ni'ba ki gèbreh ni kpe ma bo. Unil ke n̄ tùɔre kí bende u yé wà, ki li bùh u'ba ki kpàandeh Uwien cère' u teke' Kristo ki jin' ma bo. ⁴Unisaal ya gbenent te tuba

ne, ki ɛmɔbe igbenenbel ì yebe. Ama i'ke ɛa te tùon. ⁵Ti'mɔ yaam te nno ne. Nin ti yebe ma ke nno ti taan' nin Kristo ma nno, ti ji te tigbenent tuba ne, ne wà ke yé tigbenent nno ya gbenenbel ki tuuke i'tɔ bo. ⁶Uwien ya juokm bo ne u de' ti'ke bupaabu jeje. Nen bo, Uwien de' wà uñɔbonsɔkn ya paabu la, udaan n̄ li sɔkn-deh ki kpàandeh Uwien de' wɔ mitekjim ma bo. ⁷Uwien de' wà bupaabu wɔ n̄ li toreh binib la, wɔ n̄ li toreh. Uwien de' wà bupaabu wɔ n̄ li wɔknh la, wɔ n̄ li wɔknh. ⁸Uwien de' wà bupaabu wɔ n̄ li saakreh binib ya gbenent la, wɔ n̄ li saakreh binib ya gbenent. Uwien de' wà bupaabu wɔ n̄ li punh binib tibont la, wɔ n̄ li punh ki la cuɔleh. Uwien de' wà ticient wɔ n̄ li likeh binib la, wɔ n̄ li sɔnh u'tuonl mɔnmɔnm. Uwien de' wà bupaabu wɔ n̄ li muɔh binib micɛckm la, wɔ n̄ li muɔh be nin lifèsɔngl.

⁹Ní li yíe binib imɔnmɔn. Cère men ni'nun n̄ li mɔn nà mɔn ya tienm bo, kí li nen nà bre. ¹⁰Ní li yíe tɔb ten ninjieb yíe tɔb ma bo. Ní li ñikndeh ki boh tɔb, ama ní cère mibom n̄ li kpìreh ki ñeh ninbi. ¹¹Li yíe men lituonl ki la tiinh gbenen-bien. Cère men ni'nun n̄ li mɔn Yonbdaan ya tuonl bo. ¹²Ni ɛmɔbe lidendenl là u'saan nno cère men ni'yenm n̄ li sɔnge li'bo. Ní li ɛmɔbe kuminku ijend ni, kí li kàareh uyo ke. ¹³Ní li toreh Uwien ya nib bà n̄ pɔre' be, kí cère ni'nun n̄ li mɔn bicenb ya tekem bo. ¹⁴Ní li kàareh Uwien wɔ n̄ tien binib bà jèndeh ne nno u'mɔnm. Ní li teh wɔ n̄ tien be u'mɔnm, ni la teh wɔ n̄ wie be ɛmɔm. ¹⁵Li poknh men nin bà poknh, kí li muɔh nin bà muɔh. ¹⁶Li lienh men ki ciuh tɔb bó. La li wɔngeh men ni'ba, li jiindeh men ni'ba tingi binib ya nun bó, ki la maaleh ki teh ni yé biyenfodenb.

¹⁷Unil tien' ɛe nà bre la, la jiin wɔ nà bre. Li nuunh men ní li teh nà mɔn binib ke ya nun bó. ¹⁸Nì yé ni li fre, ne n̄ li ñe ninbi ne la, li ñikndeh men kí li ɛme

nin unil ke. ¹⁹N'jotiebe, unil tien' ne nà bre la, ninbi nin ni'yul la nuunh ní tu wɔ fɛnl, ama cère men Uwien ya mutuol ní fii wɔ ní tien u li tien ma. Kime nì ke! *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Yonbdaan ye: «Min ne li tu lifɛnl, min ne li jiin unil ke u'tuonl kpe ma bo.» ²⁰Ni liebe' ki ke! ki ye: «Mikònm ñmɔbe a'nennend la, de wɔ wɔ ní ji, uñuñun ñmɔbe wɔ la, de wɔ miñunm. A teh nno la, ni naan ten a woreh imukuɔn ne ki cokndeh u'yul bo.» ²¹La cère mibiernm ní faake nin ñe. Li faa nin mibiernm a'mɔnm bo.

Li boh men udu ya cienb

13 Unil ke ní li boh bicienb bà likeh udu nno. Kime nil ña yé cien ñɔ Uwien ña tien' wɔ cien. Bà ke yé udu ya cienb nno, Uwien ne tien' be bicienb. ²Nen bo, wà ke yè! udu ya cien ya ñɔbu bó la, u yè! Uwien sien' ki ye nen li te ma bo ne. Unil teh nno la, u nuunh u'ba bo utudere ne. ³Nno ne binib bà teh nà mɔn ña fenge udu ya cienb, bà teh nà bre ne fenge be. Nen bo, ña yé á li fenge be la, li teh nà mɔn, ñɔ be ní li pèkeh ñe. ⁴Kime udu ya cienb sɔnh Uwien ya tuonl là li pukn ñe a li te mɔnmɔnm ne. Ama a teh nà bre la, li fenge. Kime na yé fenn ne udu ya cienb ñmɔbe usen be ní dere a'tub. Bi dieh binib ya tub la, bi sɔnh Uwien ya tuonl ne be ní wuɔn kí ye Uwien ya mutuol fih bà teh nà bre bo. ⁵Nen bo, na yé ni boh udu ya cienb kí fenge utudere baba ne. Ama ni boh be kime ni'yennm ni, ni ben ki ye nen ne mɔn.

⁶Nen bo ne ni pèh lenpo. Kime lenpotekb nno, Uwien ne sien' bi'mɔ be ní li sɔnh li ya tuonl nin inunmón. ⁷Li teh men unil ke u kpe ní li teh wɔ nà. Li pèh men lenpo ki dienh bilenpotekb, kí li pèh tikre ki dienh tikrtekb, kí li boh bà kpe ní li boh be, kí li selndeh bà kpe ní li selndeh be.

Li yíe men tɔb

⁸La ñmɔbe men uba fɛnl. Lifenbaabl là ni li ñmɔbe lè si: ní li yíe tɔb ne, kime unil wà yé u'tɔ la, udaan bon' *yiko ye nà ke nno ne. ⁹Imòñ, *yiko wà ye: «La teh nañmaal, ki la ku nil, ki la suh, ki la ñmɔbe nunfɔke utɔ ya bonn bo» nin wà ke sien' nno taan' ki te yikobaab wà ye: «Li yíe a'tɔ ten a yíe a'ba ma bo» nno ni ne. ¹⁰Unil wà ñmɔbe miyíem ña teh u'tɔ nà bre. Nen si unil ñmɔbe miyíem la, u boh *yiko ye nà ke nno ne.

Bonde men kí li gu Kristo ya baam

¹¹Tɔ, n lienh nno kime ni ben ti te uyo wà. Nì yé uyo wà ni li finde migùɔnm bo ne. Kime lidaali là ti li ñmɔre nno ña ji fɔke ten lidaali là ti teke' Kristo ki jin' nno. ¹²Kuyɔku gèbre'-a! Kutaaku ya wendm ña ji fɔke. Nen bo, cère men tí dàan licinñunl ya tuonl, kí bèle kuwenwenku ni ya jewent. ¹³Cère men tí li te mɔnmɔnm ten binib te ma uwien ni. Cère men ti la li yíe uninfenjin, ki la ñuh ki yibeh, ki la teh sɔnsɔndl, ki la teh fɛnfenn, ki la kɔnh jer, ki la ñmɔbe nenk. ¹⁴Taa men Yonbdaan *Yesu Kristo kí tien ni'lierl, ki la ji ní de ni'gbenent sen tù ní tien tù yíe nà.

La biindeh men tɔb jier ya jim bo

14 Tɔ, teke men wà ña faa tekjim ni, ki la nièh nin wɔ u maaleh ma bo. ²Nba la, uba li fre kí maale kí ye tijier tuba ña kùɔ u'tekjim bo, kí le wà ña faa tekjim ni nno kùɔ tinɔnt, ne ki jinh tikpinfer baba. ³Wà jinh ni'ke nno, la li séreh wà jinh tijier tubambe nno. Wà mɔ ña jinh tijier tubambe nno, la biindeh wà jinh ni'ke nno. Kime Uwien teke' u'mɔ ne. ⁴A yé ñme ki biindeh u'tɔ ya tonsɔnl-i? U teh nì mɔn bii u teh na mɔn la, nì likeh u'cenbaa ne. Ne u li tien nè ní li mɔn ne, kime Yonbdaan li fre kí sere u'cièk bó.

⁵Nì te nno ne iwentun mo bo. Uba maaleh ki teh iwentun iba cen' i'to ne, utò mo maaleh ki teh i'ke te miba ne. Unil ke ñ li teh u maaleh ma bo. ⁶Unil wà boh liwentunl liba ki cen' i'to la, u boh lè ki selndeh Yonbdaan ne. Unil wà jinh ni'ke la, u jinh ki selndeh Yonbdaan ne, kime u faareh Uwien ne kí yaan kí ji. Wà mo ña jinh tijier tubambe nno, wa jinh tù ki selndeh Yonbdaan ne, kime u'mo ña jinh tù ki faareh Uwien ne. ⁷Ti'ni uba ña fuobe ki de' u'ba. Uba mo ña kpuokeh ki dienh u'ba. ⁸Ti fuobe la, ti fuobe ki de' Yonbdaan ne. Ti tí kpo' la, ti kpo' ki de' Yonbdaan ne. Nen bo ne ti fuobe bii ti kpo' la, ti yé Yonbdaan yaab ne. ⁹Kime Kristo kpo' ki mekre' bitenkpiib ni, ño wò ñ li yé bitenkpiib nin binifuob ke ya Yonbdaan ne. ¹⁰Ne sin, nì te nno la, be tien' a biindeh a'to? A'mo, be tien' a séreh a'ninje? Ti'ke li jo kí sere Uwien ya nun bó, ne wò ñ bu te tibuur. ¹¹Kime nì kele' *Uwien ya gbõnku ni ki ye:

«Min Yonbdaan wà fuobe ne len' ki ye: nisaal ke nisaal li gbaan n'nintuoli, kí yàare u'ñobu kí ye min ne yé Uwien.»

¹²Nen saan ne unil ke li tòke [Uwien] u tien' ma bo.

Uba la cère u'tò ñ tùre Uwien ya sen ni

¹³Nen bo, cère men ti dàan' tób ya bi-inm. Ni li ce nà bo si: ni la tien' niba nè ñ tuln ni'yo Uwien ya sen ni, kí cère wò ñ kò libiil ni. ¹⁴Yonbdaan *Yesu bo, n mɔnbe ki ben ki ye jier tuba ña yé jòknt. Unil ye tijier tuba yé tijòknt la, tù yé tijòknt wòn baba bo ne. ¹⁵A jinh tijier ki ben ki ye nì li saa a'to ya yenm la, ña ji kpe yíem ya sen. La cère Kristo kpo' unil wà bo nno ñ juore fenn a jinh tijier tà nno bo. ¹⁶La cère men nibonn nà mɔn ki de' ne nno ñ li yé nibonn nà bi'tòb li suke ne ni'bo. ¹⁷Kime Uwien ya bel ña yé jim nin ñunm ya gber. Lì yé tibont tà *Mifuoñaanm dienh te tù nno ya gber ne. Tun si: tigbemànt nin uyenduon nin

uyensonge. ¹⁸Unil ñmòbe mi ya tetem, ki sònkh ki dienh Kristo la, Uwien ya yenm songe u'bo ne, ne binib pèkeh wò.

¹⁹Nen bo, cère men tí li nuunh nà li cère tí li kpe buñobu, ki li cère tí'ni wà ke ñ li faakreh mitekjim ni. ²⁰La saah Uwien ya tuonl tijier bo. Imòn, jier tuba ña yé jòknt, ama nà bre si: unil li ji tijier tà nè ñ tuln u'tò Uwien ya sen ni ne. ²¹Nà mɔn si: á dàan tinont nin midaam nin tijier tà ke li tuln a'yo Uwien ya sen ni ne. ²²A'tekjim bo a ñmòbe iyenmaale ke tu ya bont bo la, cère nè ñ li te a'fèl ni Uwien ya nun bó. Unil wà jeke' wò ñ tien nibonn u'yenmaale ña biindeh wò la, Uwien ya mɔnm te u'bo ne. ²³Ama unil jinh tijier ki jieh la, u biindeh u'ba ne Uwien ya nun bó. Udaan jieh ma nno, wa teh mitekjim ye ma bo, kime nà ke ña yé tekjim yaann yé ibiere ne.

Li toreh men tób be ñ faake mitekjim ni

15 Tinbi bà faa mitekjim ni nno, nì mɔn tí li toreh bà ña faa tekjim ni nno ne bi'jiint ni, ki la li nuunh tí li teh ti'yenm yé ma. ²Cère men tí'ni wà ke ñ li teh nà songe u'tò ya yenm, ki mɔn ki de' wò, kí li toreh wò wò ñ faake mitekjim ni. ³Kime Kristo ña là nuunh wò ñ li teh u'yenm yé ma. Ten nì kele' ma *Uwien ya gbõnku ni ki ye: «Bà sukreh ñe nno, ya suk juore' min bo ne.» ⁴Nà ke là kele' *Uwien ya gbõnku ni uyo bo nno, nì là kele' nè ñ wòkn te ne. Nì là kele' nè ñ de te kuminku nin uyenduon ño tí li ñmòbe lidendel ne. ⁵Uwien wà yé kuminku nin uyenduon ya daan nno, ñ cère ní li lienh ki ciilh tób bó *Yesu Kristo yé ma bo, ⁶ñò ni'ke ñ aa iyenmaale iba kí kpaan buñobu, kí pèke Uwien, ti'Y-onbdaan *Yesu Kristo ya Baa.

Kristo baa' unil ke bo ne

⁷Nen bo, li teknh men tób ten Kristo teke' ne ma ño nè ñ de Uwien ukpieke.

⁸N tɔkeh ne ne, Kristo là tien' *Sufmbe ya tonsɔnl, ɲɔ Uwien là pùon' bi'yaajeb nà nno nè n tien ne. Nen ne wongeh ki teh Uwien yé umemɔndaan. ⁹Kristo baa' ɲɔ bà ɲa yé *Sufmbe mɔ n kpieke Uwien kí ñe u much binib micecek m ma nno bo ne ten ni kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Nen bo ne n li pèke ɲe inibol ke ni, kí gè iyuon kí donde ɲe.»

¹⁰Ni tí kele' ki ye:

«Ninbi inibotɔ nno,

li poknh men nin Uwien ya nib.» ¹¹Ni tí liebe' ki kele' ki ye:

«Ninbi inibotɔ ke,

li pèkeh men Yonbdaan, inibol ke n li dondeh wɔ.»

¹²Esayi mɔ là len' ki ye:

«Unil uba li ñe Yese ya bol ni, wɔn ne li fii kí li ɲmɔbe mituɔm inibol ke bo,

inibol ke li ɲmɔbe lidendɛnl wɔn bo ne.»

¹³Uwien wà yé lidendɛnl ya daan, n de ne uyensɔnge nin uyenduɔn kí gbien isen ke ni, kí ñe ni'tekjim bo, ɲɔ *Mifuoñaanm ya tuɔm n cère ni'dendɛnl nno n li yebreh ki gbiekeh.

Pɔl lienh u'tuonl bo

¹⁴N'yaabe, ninbi ya bùol wɔn, min nin n'ɣul ben n'yenm ni ki ye ni'nimɔnt yebe ki gbien', ni ɲmɔbe miɓenm isen ke ni, ki li fre kí li gbiereh tɔb. ¹⁵Nin nen ke n minge' lifèl ki kele' kugbɔnku kuu ni nibembe saan, ɲɔ n tiere ne tigber tà ni kpie' ki cii' tù ɲɔ ne. N kele' nno kí ñe Uwien là de' nni bupaabu bùa ¹⁶ki tien' nni *Yesu Kristo ya tonsɔnl bà ɲa yé *Sufmbe saan nno ne. N sɔnh lituonl nno ten utɔɔrke ne, ki tɔkeh bà ɲa yé *Sufmbe nno Uwien ya gbemɔnmɔnt, ɲɔ be n li yé lituɔrl là *Mifuoñaanm cère' li yé Uwien yaal, u'yenm sɔnge li'bo. ¹⁷*Yesu Kristo bo ne n li fre kí jɛbn n'ba n sɔnh lituonl là ki dienh Uwien nno bo. ¹⁸Kime ma n fre kí minge fèl kí len niba

bo, kí kende Kristo taa' nni n sɔn' lituonl là ki cère' bà ɲa yé *Sufmbe boh Uwien nno bo. N'lenm nin n'tuon ni ne u tien' nè, ¹⁹kí ñe miyɔkm ya bont nin Uwien ya Fuoñaanm ya tuɔm bo. Nno ne n fre' kí tɔke' Kristo ya gbemɔnmɔnt ni'ke saan, kí ñen' Yerusalem ki tì baa' Iliri ya tinfenm ni. ²⁰N'nun là mɔn n tɔke tigbemɔnmɔnt nno nib ɲa laan là cii' Kristo ya yel nà saan nno ne, kime ma là yé n ɲuɔn uba ya tenpuul bo. ²¹N là yé n tien ten ni kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni nno ne. Ni kele' ki ye:

«Ba là tɔke' binib bà u'gber nno li le wɔ, ba ɲa là cii' u'gber nno li cii tù.»

Pɔl yé wɔ n jo Erom bó

²²Nen ne là tuu ki piendeh nni ki cère' ma fre' ki baa' ni'saan. ²³Fenfennɔ ma ji ɲmɔbe tuonl iten nno ni. N ñen' ibin ibin ki nuunh n baa ni'saan, ne ka laa' bɔnl.

²⁴Ama n yé n jo España. N daan n joh ne la, n ñe kí le ne, kí jonde ni'tɔntɔkn bo waamu ɲɔ ní tore nni n baa ni'bó.

²⁵Ama fenfennɔ, n laan joh Yerusalem ne Uwien ya nib ya torm bo. ²⁶Kime Kristo yaab bà te Maseduɔnn nin Akayi ya tinfenm ni nno cèkre' bi'yenm be n tore Kristo yaab bà yé bijiinb ki te Yerusalem ni nno. ²⁷Imɔn, bi là cèkre' bi'yenm ne, ne ni li bi kpe be n tore be ne. Kime *Sufmbe laa' Uwien ya mɔnm mà nno, bi gbiire' mɛ nin bà ɲa yé *Sufmbe ne. Nen bo ne ni kpe bà ɲa yé *Sufmbe mɔ n gbiire bi'bont nin Sufmbe. ²⁸N taan' mipum nno ki gben', ki taa' ki jon' Yerusalem ki tì de' be la, n li ñe ni'saan ne kí yaan kí jo España ya du bó. ²⁹Ne n ben ki ye n we ní ni'saan la, n li baa nin Kristo ya mɔnm mà yebe ne.

³⁰N'yaabe, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nin *Mifuoñaanm ya yiem bo, ne n gbáanh ne, ní tore nni kí li kàareh Uwien ki dienh nni, ³¹ɲɔ wɔ n ñen nni Sude ya tugbendenb ya nuɔ ni, kí li kàareh wɔ mɔ ki teh wɔ n cère mipum mà n tuke mɛ ki

joh Yerusalem bó nno, Uwien ya nib n̄ t̄i teke m̄è m̄onm̄onm̄. ³²Nno n̄e Uwien tuo' la, n̄ li baa ni'saan nin uyensonge, kí fuore waamu. ³³Uwien wà yé uyenduon ya daan n̄ li te nin ni'ke. Ami.

Ifuonde

16 Tò, n̄ yíe ní teke ti'ninse Febe ne. U yé wà s̄onh Kristo ya taanl là te Sankre ya du ni nno ni ne. ²Yonbdaan ya yel bo, teke men w̄o ten ni kpe be n̄ li teknh Uwien ya nib ma bo. Uyo wà ke u lá cieke ní tore w̄o la, ní tore w̄o. Kime w̄on m̄onon là tore' binib bi yebe. U là tore' min m̄onon.

³Ní fuonde Prisil nin Akilas kí de nni. Bi yé n'tons̄onlieb ne *Yesu Kristo ya tuonl ni. ⁴Bi là nuunh be n̄ n̄mien min ne ki t̄i benh be n̄ kpo. Nen bo ne n̄ faareh be. Na yé min baba ne faareh be, Kristo ya táan yaab bà n̄a yé *Sufmbe nno m̄o ke faareh be ne. ⁵Ní fuonde Kristo yaab bà taakeh bi'den ki kàareh nno m̄o kí de nni. Ní fuonde n'jo Epayinet kí de nni. W̄on ne kpie' ki teke' Kristo ki jin' Asi ya tinfenm ni. ⁶Ní fuonde Mari kí de nni. U'gbenent ben' ni'bo c̄een ne. ⁷Ní fuonde n'ninjieb Andronikus nin Yuniyas. Min nin ben ne là te lipekl ni. Bi n̄m̄obe liyel *Yesu ya tondb saan. Bi kpie' ki teke' Kristo ki jin' nin nni m̄onon.

⁸Ní fuonde n'jo Ampliyatus kí de nni. N̄ yíe w̄o ki gbien' Yonbdaan bo ne. ⁹Ní fuonde n'jo Urben. U yé ti'tons̄onlie ne Kristo ya tuonl ni. Ní fuonde n'jo Stakis m̄o kí de nni. ¹⁰Ní fuonde Apeles wà wuon' ki ye u m̄onbe ki yé Kristo ȳo nno kí de nni. Ní fuonde Aristobul nin u'den yaab. ¹¹Ní fuonde n'den ȳo Herodiyon, kí fuonde Narsis nin u'den yaab bà p̄e Yonbdaan bo nno. ¹²Ní fuonde Trifenn nin Trifos bà ya gbenent ben' Yonbdaan

ya tuonl ni nno, kí fuonde ti'jo Persid wà m̄o ya gbenent ben' Yonbdaan ya tuonl ni nno. ¹³Ní fuonde Yonbdaan ya tons̄onm̄on Lufus nin u'naa wà yé n'm̄o ya naa nno. ¹⁴Ní fuonde Asenkirt nin Flegon nin Hermes, kí fuonde Patrobas nin Hermas nin ti'ninjieb bà te bi'saan nno. ¹⁵Ní fuonde Filolog nin Yuli, kí fuonde Nere nin u'ninse nin Olimpás nin Uwien ya nib bà ke te bi'saan nno. ¹⁶Ní fuonde ni'tob m̄onm̄onm̄. Kristo ya táan yaab ke fuondeh ne.

Igbierforke

¹⁷N'yaabe, n̄ gbáanh ne ne, liike men ni'yul bo nin binib bà boreh ne ki c̄ereh ni t̄ureh nno. Ben ne nieh nin bi là toke' ne Uwien ya gber tà nno. Ni la nekndeh bi ya nib, ¹⁸kime ba yé ti'Yonbdaan Kristo ya tons̄onb. Bi s̄onh bi'p̄or bo ne, ne ki n̄m̄obe uñ̄onmaa, ki lereh binib bà ya benm̄ n̄a yebe. ¹⁹Ninbi ben w̄on, unil ke ben ni n̄m̄obe mibom ma bo. Nen ne c̄ere' n'yenm̄ songe ni'bo. N̄ yíe ní li n̄m̄obe miyenfuom kí gbien, kí li teh nà m̄on ne, kí li ceke ki l̄okeh nà bre. ²⁰Na n̄ wuoke Uwien, uyenduon ya daan, li c̄ere ni te kí mere *Satan. Ti'Yonbdaan *Yesu n̄ juoke ne.

²¹N'tons̄onlie Timote fuondeh ne. N'den yaab Lusiyus nin Sas̄on nin Sosipater m̄o fuondeh ne.

²²Min Tetiyus wà P̄ol c̄ere' n̄ kele' kugb̄onku kuu nno m̄o fuondeh ne Yonbdaan ya yel bo.**

²³Gayus wà teke' min P̄ol nin Kristo ya taanl yaab ke ya c̄enku nno m̄o fuondeh ne. Erat wà n̄juoke udu wuu ya like nno m̄o fuondeh ne. Ti'ninje Katus m̄o fuondeh ne.

[²⁴Yonbdaan *Yesu Kristo n̄ juoke ne. Ami.]††

** 16:22 P̄ol nin u'yul n̄a cinbe ki kele' kugb̄onku bugben. U lienh ne uje uba cengeh ki kieh bi yih w̄o Tetiyus.

†† 16:24 Bi kpie' ki kele' tigb̄ont tà nno ya tuba ni migbiirm 24 n̄a te tu'ni.

²⁵ Cère men tí kpiéke Uwien. U ñmòbe mituòm mà li cère tí li faa mitekjim ni. N tókeh *Yesu Kristo ya gbemómómònt tà nnò ne ye nnò. Tù là buò ne haali uyo bo ne Uwien kpiire' tù, ²⁶ ki cère' fenfennò tù te upaan bo. *Uwien ya ñòbonsòknò là kele' tù bi'gbònt ni ma nnò ne cère' tù

ji te kuwenwenku ni. Uwien wà tuu ki te nnò, ne là sien' ki ye inibol ke ní cii tù, ñò kí li ñmòbe mibenm kí teke wò kí ji kí li boh wò. ²⁷ Uwien baba ne yé uyenfo-daan, ki kpe ukpiéke uyo wà ña ñmòbe gbenm *Yesu Kristo bo. Ami.

Kugbɔnkpɛku kùà Pɔl kele' ki de'

Korent

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl ya sɛn ya jom nle bo ne u caan' Kristo ya taanl là te Korent ni nno. Korent yé Grekmbe ya ducɛncien ya uba ne. Udu nno ya ñersienbùon bo ne cèrè' u là ñmɔbe lifaal ki gbien'. Binib bà yebe là fuobe fenfenm ne udu nno ni, ki pɛ ibule bo.

Pɔl cii' bi ye Kristo yaab ni biba mɔ fuobe fenfenm ne (1:11; 7:11). Udu nno ya nib ya tetem bo nin bi là lienh Kristo yaab bo tigber tà nno, ne cèrè' bi kele' kugbɔnku ki niire' Pɔl bi li te ma bo. Ne Pɔl kele' kugbɔnku kuu ki jiin' be bi'niire nno.

Kí cin liyul 1 kí tì baa iyul 4, Pɔl ye binib bà ke tɔkeh Kristo ya gbemɔnmɔnt nno, ke sɔnh lituonbaabl ne. Nen bo ne nà kpe be ñ li findeh nin tɔb.

Kí cin iyul 5 kí tì baa iyul 11:16, Pɔl ye Kristo yaab ña ji yé yonbe. U ye unil yé Kristo yɔ ki biɛ ki teh fenfenm la, be ñ pien wɔ (iyul 5–6). U wuɔn' be bi li te ma bo upiikuɔn ya sɛn ni (iyul 7) nin bi li fuobe ma bo nin bà ña yé Kristo yaab (iyul 8–10). U sureh be be ñ li nuunh tɔb ya mɔnm, kí li boh tɔb ne, kí li yíe tɔb, kí la ñmɔbe pàpàare (iyul 13).

Iyul 15 ni, Pɔl ye Uwien mekre' Kristo ma nno, u li mekre bitenkpiib mɔ. Pɔl sureh Korent yaab be ñ taan mipum kí tì tore Kristo yaab bà yé bijiinb Yerusalem bó. U tì fɔrè' nin ifuonde ne (16).

Ifuonde

1 Uwien ya yíem bo ne u yin' min Pɔl, ñ li yé *Yesu Kristo ya tond. Min nin

ti'ninje Sɔstenn ne kieh kugbɔnku kuu ²tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korent ya du ni nno. U gènde' be kí ñe *Yesu Kristo bo ne ki tien' u'yaab. U gènde' be be ñ li ñmɔbe mitetem mà dèkre' u'bo nin binib bà ke muɔh ki yih Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel ni'ke saan nno ne. U yé tinbi nin ben ke ya Yonbdaan ne. ³Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ñ juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Pɔl faareh Uwien u tien' Korent yaab mimɔnm mà nno bo

⁴N tuu ki faareh n'Wien ni'bo kí ñe u tien' ne mimɔnm ni yé *Yesu Kristo yaab ma nno bo ne. ⁵Kime ni yé u'yaab ma nno ne Uwien tien' ne mimɔnm ki gbien' isen ke ni, milenm nin mibenm ke ni, ⁶kí ñe bi tɔke' ne tigber tà Kristo bo, ni teke' tù, ki cèrè' tù kpe' iñaan ni'ni nno bo. ⁷Nen bo, ninbi bà gu nin inunmɔn lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu Kristo li ñen u'ba upaan bo nno Uwien ya paabu buba mɔnɔn ña ji pɔrè' ne. ⁸Wɔn ne li cèrè ní li faa kí tì fɔrè ño lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu [Kristo] li baa ní nno bi la ɛ bi li biin ne nà bo. ⁹Uwien yé umemɔndaan ne. Wɔn ne yin' ne ní taan nin u'Bije ti'Yonbdaan *Yesu Kristo.

Miborm mà te Kristo ya taanl yaab ni

¹⁰N'yaabe, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo ne n sureh ne ní li lienh ki ciih tɔb bó, kí la cèrè borm ñ li te ni'ni. Ama ní li kpe buñɔbu mɔnmɔnm, kí li ñmɔbe iyenmaale iba, kí li kpe usen uba. ¹¹Tɔ, n'yaabe, Kolowe^{††} den yaab tɔke' nni ki ye ifinfinde te ni'ni. ¹²N ye ñ len nà si: ni'ni biba lienh ki teh ben pɛ Pɔl bo ne, bitɔb teh ben pɛ Apolos bo ne, bitɔb teh

^{††}1:11 Kolowe yé upii ne.

ben pe Pier[¶] bo ne, bitɔb mɔ teh ben pe Kristo bo ne. ¹³Kristo bobore' ne-εε? Bi kpe' Pɔl ne udɔpɔnpɔn bo ni'bo-oo? Pɔl ya yel bo ne bi sii' ne Uwien ya ñunm-ii? ¹⁴N faareh Uwien, Kripus nin Gayus baba ña ñí la, ma sii' uba ni'ni Wien ya ñunm. ¹⁵Nen bo, uba ña ñí fre kí ye bi sii' ne Uwien ya ñunm n ya yel bo ne. ¹⁶Oo! N sii' Sitefanas nin u'den yaab mɔ. Ma teke' ki jin' ki ye n liebe' ki sii' uba Uwien ya ñunm ki pukn'. ¹⁷Kime Kristo ña sɔn' nni ñ li siih binib Uwien ya ñunm. U sɔn' nni ñ li tɔkeh binib u'gbemɔnmɔnt ne, ki la tuuke unisaal ya yenfogber ño *Yesu ya kuum udɔpɔnpɔn bo la juore fɛnm.

Yesu Kristo ne yé Uwien ya tuóm nin u'yenfuom

¹⁸Imɔn, Kristo ya kuum udɔpɔnpɔn bo yé tiwaargber ne bà pe fɛnm ya sen bo, ama tinbi bà Uwien ñmiendeh te nno, tinbi bo ni yé Uwien ya tuóm ne. ¹⁹Kime ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye Uwien ye:

«N li gben biyenfodenb ya yenfuom, kí cère bibenbenb ya benm ñ juore fɛnm.»

²⁰Tɔ, uyenfodaan ji te la? Yiko ya wɔn-wɔknl ji te la? Miniem ya nil ji te la uyo wuu nɔ? Uwien wuɔn' ki ye uɔɔndun ya yenfuom yé liwaarl ne. ²¹Kime uɔɔndun wuu ya nib nin bi'yenfuom ke ba fre' ki bende' Uwien u'yenfuom ni. Nen bo ne Uwien cèkre' u'yenm wɔ ñ cère binib bà teke' Kristo ki jin' nno ñ ñmere kí ñe tiwaargber tà ti kpaandeh tù ki tɔkeh binib nno bo. ²²*Sufmbe nuunh be ñ le miyokm ya bont ne, ne Grèkmbè nuunh miyenfuom. ²³Ama tinbi tɔkeh binib bi kpe' Kristo udɔpɔnpɔn bo ma nno ya gber ne. Tù yé tigber tà cɔkreh *Sufmbe ne, ki yé tiwaargber bà ña yé *Sufmbe bo. ²⁴Ama Kristo yé Uwien ya

tuóm nin u'yenfuom ne binib bà Uwien yin' be nno bo; *Sufmbe nin bà ña yé *Sufmbe ke. ²⁵Kime binib yih Uwien ya tuonl là liwaartuonl nno cɛn' unisaal ya yenfotuonl, ne u'jiint mɔ ñmɔbe mituóm ki cɛn' unisaal ya tuóm.

²⁶N'yaabe, tiere men Uwien yin' ne ki laa' ni yé bidenb bà. Unisaal bo ni'ni biyenfodenb nin inigbengbeng ña yebe, ne ba yé iden yà ñmɔbe mituóm yaab mɔ ña yebe. ²⁷Ama binib likeh bà ki teh ba ben niba nno, Uwien gènde' ben ne wɔ ñ jin bi yih bà biyenfodenb nno ife, ki gènde' bi yih bà ijiin nno wɔ ñ jin bi yih bà bifefaab nno ife. ²⁸Binib likeh bà ki teh ba ñmɔbe pukm uɔɔndun ni ki yindeh be, ki yih be fɛnm nno, Uwien gènde' ben ne, ki tien' binib likeh bà ki teh bi ñmɔbe mipukm nno fɛnm. ²⁹U tien' nno ño uba la li jɛbnh u'ba wɔn Uwien ya nun bó ne. ³⁰Wɔn ne taan' ninbi nin *Yesu Kristo, ki cère' Kristo yé ti'bo miyenfuom. Wɔn Kristo bo ne u bù' te bigbemɔndenb, ki gènde' te tí li yé u'yaab, ki de' te ki wie'. ³¹Nen bo, ni te ten nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno ne. Ni kele' ki ye: «Unil ye wɔ ñ wuɔn u'ba la, wɔ ñ wuɔn u'ba Yonbdaan bo.»

Pɔl tɔkeh binib bi kpe' Kristo udɔpɔnpɔn bo ma nno ya gber

2N'yaabe, min mɔnɔn là baa' ni'saan ma nno, ma baa' nin inɔɔbon yà ya ciim faa, ka baa' nin binib ya yenfuom ñ lá tɔke ne Uwien ya bonbɔlkaar ya gber, ²kime ma là jeke' ñ tɔke ne gber tuba ki kende' *Yesu Kristo ya gber, wɔn wà bi kpe' wɔ udɔpɔnpɔn bo nno ya gber. ³N là te ni'saan ma nno n là yé ujiin ne, ki fenge, ne n'gbenent ñoh pepebu. ⁴N là te ni'saan ma nno, na yé n là ben milenm ne bii n là taa' miyenfuom ne ki wɔknl ne bii ki tɔke' ne tiggemɔnmɔnt nno. Ama

¶1:12 Ni kele' migbiirm mie ni ki yé Kefasi ne. Bi liebe' ki yih wɔn ne Pier. Liike San 1:42.

*Mifuoñaanm ne wəngəh mi'tuəm n teh nà ke nno ni, ⁵ ɲɔ ni'tekjim la li pe binib ya yenfuom bo ama mè n li pe Uwien ya tuəm bo.

Uwien ya yenfuom

⁶ Tɔ, ti nín wəknh Kristo yaab bà tien' binicekrkaab mitekjim ni nno miyenuom ne. Na yé uɲendun wuu ya yenfuom, ka yé bà ɲmɔbe mituəm uɲendun bo ya yenfuom mɔ, kime bi gben' bi'gber. ⁷ Tinbi təkheh Uwien ya yenfuom ya gber ne. Tù yé tigbeɓɔlkaar tà là juore' ki buɔ ne. Kí yaan Uwien n̄ ñen uɲendun wuu nno u là juɔ' ki bonde' miyenuom bugben wɔ n̄ de te ukpieke ne. ⁸ Bà ɲmɔbe mituəm uɲendun wuu bo ya uba mɔnɔn ɲa bende' miyenuom nno. Kime bi bi bende' mè la, ba bi kpe' Yonbdaan ukpieke ya daan udɔpɔnɔn bo. ⁹ Ama n̄i te ten nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ne. N̄i kele' ki ye:

«Uwien bonde' nà ki ble' bà yíe wɔ nno, nil ya nunbu ɲa tuun' ni'bo, u'tubl ɲa cii' ni'bó, wa li maale' ni'bó mɔnɔn.»

¹⁰ U cère Mifuoñaanm kpiire' nen ne ki wuɔn' tinbi. Kime mi likeh ki lenh nibonn ke ne, haali tigber tà te Uwien ya fɛl bo mɔnɔn. ¹¹ Na yé unisaal baba ɲa ñí la, ɲme li fre kí bende nà te u'fɛl bo? Nno ne *Uwien ya Fuoñaanm baba ɲa ñí la, uba ɲa ben nà te Uwien ya fɛl bo. ¹² Tinbi wɔn, ta maaleh ten uɲendun ya nib maaleh ma bo, ama Uwien ne de' te *u'Fuoñaanm ɲɔ tí fre kí bende u punh te bupaabu bùa nno. ¹³ Ti lienh nibonn nà bo nɔ, ta taah nisaal ya yenfuom ya ñɔbon ki lienh. Ama ti lienh *Uwien ya Fuoñaanm ye tí len iñɔbon yà ne. Ti teh nno ma nno ti taah iñɔbon yà ñeh ní *Uwien ya Fuoñaanm saan ne ki wəknh

binib bà *Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni^{§§}.

¹⁴ Unil wà ɲmɔbe inisaalyenmaale baba ɲa n̄ fre kí teke *Uwien ya Fuoñaanm ya gber. Wɔn bo tù yé tiwaargber ne, ne wa n̄ fre kí cii tu'tingi, kime *Uwien ya Fuoñaanm ne cèreh binib bendeɗ tù.

¹⁵ Ama wà ɲmɔbe *Uwien ya Fuoñaanm wɔn li fre kí bende tibont ke ya tingi, ne uba ɲa n̄ fre kí bende udaan ya yenmaale.

¹⁶ N̄i te ten nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ne. N̄i kele' ki ye:

«Ŋme ben Yonbdaan ya yenmaale? Ŋme li fre kí gbiere wɔ?»

Ama tinbi wɔn, ti ɲmɔbe Kristo ya yenmaale ne.

Uwien ya tonsɔnl ya tuonl

3 N'yaabe, ma fre' ki len* nin ne ten n bi li len ma nin bà ɲmɔbe *Mifuoñaanm nno. Ama n len' nin ne ten ni yé binib bà pe minisaaltetem bo ne, ki yé mucenfendmu Kristo ya sen ni. ² N là de' ne mibiim ne, ma là de' ne jier tà kpieke, kime na là li fre kí ji tù. Fenfennɔ mɔnɔn na li li bie kí fre kí ji tù, ³ kime ni laan li bie ki pe minisaaltetem bo ne. Iponponbe nin ikɔnkɔn yà te ni'ni nno ne wəngəh ki teh ni bie ki ɲmɔbe minisaaltetem ne, ki ɲaake ki teh unisaal teh nà baba. ⁴ Ni'ni biba lienh ki teh ben pe Pɔl bo ne, bitɔb lienh ki teh ben pe Apolos bo ma nno, na pe nisaaltetem bo n̄no-ɔɔ? ⁵ Apolos yé be ne? Bii min Pɔl yé be ne? Ti yé Uwien ya tonsɔnb ne. Ne kí ñe tinbi bo Uwien cère' ni teke' *Yesu Kristo ki jin'. Ti'ni wà ke sɔn' Yonbdaan de' wɔ lituonl là ne. ⁶ Min Pɔl caan' busubu ne, ne Apolos jɔke' bù miñunm, ama Uwien ne cèreh bù kpient. ⁷ Nen bo, wà caakeh nin wà jɔknh miñunm ke ɲa yé niba, ama Uwien wà cèreh ni kpient nno ne yé niba. ⁸ Wà caakeh nin wà jɔknh ke te miba ne, ne wà

§§2:13 Migbiirm mie ya form ya ciim te bolm mile bo ne: ki wəknh binib bà Uwien ya Fuoñaanm te bi'ni bii ki təkheh binib Mifuoñaanm ya gber.

*3:1 Liike Ituon 18:1-17.

ke li le u'suul u'tiema tuonl bo ne. ⁹Kime ti te ki sɔnh Uwien ya tuonl ne[†]. Ni te ten Uwien ya kp̄aabu ne, ki te ten Uwien ya duku mɔ.

¹⁰Uwien ne de' nni bupaabu ki c̄ere' n yé udumecien wà ñm̄obe miyenuom, ki pu' kuduku ya tenpuul, ne uba ji ñuɔndeh. Ama unil ke ñ liike u'yul bo nin u ñuɔndeh ma bo. ¹¹Kime uba ña ji li fre kí pu tenputɔl ki kende' là te nɔɔ bo; len si: *Yesu Kristo. ¹²Uba li fre kí taa miñɔkm bii ilike ya kur bii iten yà mɔn ki ñm̄obe kudaaku kí ñuɔn litenpuul nɔɔ bo. Uto mɔ li fre kí taa idɔ bii timuɔr bii ikek kí caan litenpuul nɔɔ bo. ¹³Unil ke ya tuonl lá li ñe upaan bo Uwien li bu binib tibuur lidaali là nɔɔ ne. Kime ni'daali li baa nin umu ne. Umu nɔɔ ne li bikn wà ke ya tuonl kí wuɔn li yé là ba. ¹⁴Wà ke mu ña wìn' u ñuɔn' nà litenpuul nɔɔ bo la, u li le u'tuonl ya suul. ¹⁵Wà ke umu wìn' u ñuɔn' nà la, u'tuonl juore' fenn ne. Wɔn bugben nín li ñmere ama u li te ten unil wà càare' umu ni ne ki ñmere'.

¹⁶Na ben ki ye ni yé Uwien ya duku ne, ne *u'Fuoñaanm te ni'ni-ii? ¹⁷Unil bere' Uwien ya duku la, Uwien li gben udaan ya gber ne, kime kù yé wɔn Uwien ya tiema duku ne[‡], ne ninbi ne yé kuduku bugben.

¹⁸Uba la lereh u'ba. Unil te ni'ni ki yih u'ba uyenfodaan ten unɔndun wuu ni ya nib maaleh ma bo la, wɔ ñ kp̄ie kí tien u'ba uwaar ñɔ kí mɔnbe kí li yé uyenfodaan. ¹⁹Kime unɔndun wuu ya yenfuom yé liwaarl ne Uwien bo.

Ni te ten nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni ne. Ni kele' ki ye:

«U taah biyenfodenb ya cekn ne ki coh be.»

²⁰Ni tí liebe' ki kele' ki ye:

«Yonbdaan ben biyenfodenb ya yenmaale.

U ben ki ye ya yé bonn.»

²¹Nen bo, uba ji la ñm̄obe gbengt kí ye wɔn pe wuɔ bo bii wuɔ bo, kime nibonn ke yé u'yaann ne. ²²Min Pɔl bii Apolos bii Pier[¶] bii unɔndun wuu bii limiel bii mikuom nin tibont tà te fenfennɔ nɔ, haali nin tà we ní nɔɔ, ninbi si ni'ke. ²³Ama ni'mɔ yé Kristo yaab ne, ne Kristo mɔ yé Uwien yɔ.

Pɔl nin Korent yaab ya gber

4 Nen bo, unil ke ñ li ben kí ye ti yé Kristo ya tonsɔnb ne, ki yé binib bà Uwien taa' u'gbɔbɔlkaar ke ya bol ki ñukn' te tí taa tù kí tɔke binib. ²Tɔ, ni ben ki ye bi de' unil lituonl la, ni kp̄e wɔ ñ sɔn lè ni'donbɔ ne. ³Min wɔn, ninbi ne li biin nni bii tibuur ya nib mɔnɔn ne li biin nni la, n'baka ña kpe len. Min nin n'yul ña biindeh n'ba. ⁴Imɔn, n'yenmaale ña jèndeh nni niba bo, ama na yé nen ne wɔngeh ki teh n cuube Uwien ya nun bó. Yonbdaan ne yé wà buh nni tibuur. ⁵Nen bo, la ci men kí bu buur tu'daali ña laan baa. Guure men Yonbdaan ñ baa kí bu tibuur. Wɔn ne li ñen tibont tà buɔ licinñunl ni upaan bo, kí kpiire iyenmaale yà te unil ke ya f̄el bo kí wuɔn. Nen saan ne unil ke li le u kp̄e kupenpeku kùà Uwien saan.

⁶N'yaabe, n len' nà nɔ, n taa' min nin Apolos ya gber ne kunennenku ñ gbiere ne, ní tekn ti ya taal ni ñɔ ki la teh niba ki ti gèbreh nà kele'. Ni la li ñm̄obe gbengt ki teh ni pe uba bo ne, ki nen utɔ. ⁷Be wuɔn' ki ye a cen' bitɔb-i? A ñm̄obe ba ñɔ Uwien ña de' ñe nè? Uwien ne de' ñe nè la, be tien' a ji ñm̄obe tigbengt ten uba ña de' ñe nè?

[†]3:9 Bi li fre lebre ti te ki sɔnh Uwien ya tuonl kí ye tinbi nin Uwien te ki sɔnh u'tuonl mɔ.

[‡]3:17 Bi li fre kí lebre kù yé wɔn Uwien ya tiema duku ne kí ye kù yé kuñaanku mɔ.

[¶]3:22 Liike 1:12.

⁸Ni laa' ni yíe nà ke ɲɔ-a! Ni ji yé bi-fâadenb ne-a, ki kpende' bi'berb ne tinbi juore' fenm-a! Imɔn, n bi yíe ní mɔnbe kí li yé biberb ne, ɲɔ ti'mɔ́ n̄ tebn ne kí li yé biberb. ⁹Kime, min bo, n̄ naan Uwien tien' tinbi Yesu ya tondb, binigbaarkaab ne. Ti te ten binib bà bi bun' be tibuur ki ye bi kpe mikuum ne. Imɔn, ti yé tilaar ya bonn ne uɲendun wuu ni. Uwien ya tondb nin binib ke leh te ne. ¹⁰Kristo bo, tinbi te ten iwaar ne, ne ninbi yé biyen-fodenb kí ñe ni yé Kristo yaab ma nno bo-a! Tinbi yé ijiin ne, ne ninbi yé bifefaab. Bi kpierekreh ninbi ne ki yuɔndeh tinbi. ¹¹Mikònm nin uñuñun ɲmɔbe te, haali nin fenfennɔ wuu. Ta ɲmɔbe wengolkaar. Binib ñih te, ta ɲmɔbe ti kɔ nà. ¹²Ti jèndeh ki sɔnh ituon ne ki jinh ti'ɲɔje bo. Bi sukreh te, ne ti teh «Uwien n̄ tien be u'mɔnm.» Bi jèndeh te, ne ti tuonh ijend nno. ¹³Bi lienh ki saah te, ne ti duɔndeh bi'yenm. Bi likeh te ten ti yé tinagbok-muɔr ne uɲendun wuu ni, ki likeh te ten ti yé tijɔknt ya bonn ne unil ke bo haali nin fenfennɔ.

¹⁴Ma kele' tigber bugben n̄ jin ne ife, ama n nuunh n̄ pekre ne ní kpien usen ne, kime ni te ten n'tiema bumu ne, ne n yíe ne. ¹⁵Kime ni ɲmɔbe biwɔnwɔknb itur piik mɔnɔn Kristo ya sen ni la, ni'baa te uba ne. Min ne yé ni'baa, kime min ne tɔke' ne tigbemɔnmɔnt ne ni teke' *Yesu Kristo ki jin'. ¹⁶Nen bo ne n gbáanh ne, ní tekn n'taal ni Kristo ya sen ni. ¹⁷Nen bo ne n sɔn' Timote ni'saan. U sɔnh Yonbdaan ya tuonl ni'donbó ne. N yíe wɔ ten n'tiema buk ne. U li tiere ne n fuobe ma bo Kristo ya sen ni. N wɔknh nen ne ni'ke saan Kristo ya táan ke ni.

¹⁸Ni'ni biba là maaleh ki teh ma ji li baa ni'saan ne. Nen ne cère' bi gbengreh bi'ba. ¹⁹Ama Yonbdaan tuo' la, n li baa ni'saan na n̄ taande. Binib bà gbengreh

bi'ba nno n lá baa' la, na yé n li tukn bi'lenm baba bo ne, n li tukn kí liike bi'tuom mɔ kpe ma bo ne. ²⁰Kime Uwien ya bel ɲa yé lenm ya gber, li yé mituom ya gber ne. ²¹Tɔ, ni cinbe ki yíe ba? Ni yíe n̄ baa ni'saan nin iningben ne bii n̄ baa kí li ɲmɔbe miyíem nin uyenduɔn ne?

Pɔl kɔnh nin Korent yaab lisɔnsɔndl bo

5 Tɔ, bi lienh ni'ke saan ki teh uba te ni'ni ki teh lisɔnsɔndl liba ya bol. Bi lienh ki teh udaan diere' u'baa ya po ne. Haali binib bà ɲa pe Uwien ya sen bo mɔnɔn ɲa teh li ya sɔnsɔndl. ²Nin nen ke ne ni bie ki ɲmɔbe tigbengt-a! Ni bi li te ten ni ke mikuum ne, kí ñen udaan wà tien' ni ya bonn ni'ni. ³Min ɲa te nin ne. Nin ne ke n likeh ki lenh nà ke teh ni'ni. Nen bo, n bun' udaan wà tien' ni ya bonn tibuur n bi te nin ne la, n li bu wɔ ma bo ɲɔ. ⁴Ní taan litaanl Yonbdaan *Yesu ya yel bo. Ni taan' la, n'yenmaale li te nin ne, Yonbdaan *Yesu ya tuom mɔ te nin ne, ⁵ní taa udaan kí cèbe *Satan⁸ wɔ n̄ ji ijend u'gben ni ɲɔ u'naank n̄ ɲmere li-daali là Yonbdaan li bu binib tibuur nno.

⁶Ni gbengreh ni'ba nà bo nno ɲa mɔn. Na ben ki ye bi bun' kɔnɔyom, ki taa' kɔnɔ ya ñɔke waamu ki tien' len la, kɔnɔ nno ke nuuleh ne-ee? ⁷Ñen men ibiere yà te ni'ni kí wie ten bi wienh ma kɔnɔ ya ñɔke wà saa', ki la li ɲmɔbe jɔknt, kí li te ten kɔnɔyom mà bi bun' m̄ mifɛnfɛnm ka tien' ñɔke mi'ni. Ni mɔnbe ki te ten kɔnɔ wà ɲa ɲmɔbe ñɔke ne. Kime Kristo wà yé ti'Pak ya Pe-buk nno là taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de' Uwien, ti'tuonbiere bo ne. ⁸Nen bo, ti'tetem ke ni, cère men tí li jeleh kuna-cenku, kí la li ɲmɔbe biere iba nin ito. Lisɔnsɔndl nin ibiere ke ya bol te ten kɔnɔ ya ñɔke ne. Ama tí li jeleh nin

§5:5 Pɔl ye be n̄ taa udaan kí cèbe Satan ma nno u ye wɔ n̄ ye be n̄ ɲɔre udaan bi'cekl ni ne.

iyenmaalməṁmən nin tigbemənt. Nen ne te ten kpəṁ wà ḡa ḡməbe ṁəke.

⁹Tə, n là kele' n'gbəṁku ni ki ye ni la li ḡməbe kànkàan nin isənsənd. ¹⁰Ma ni-ireh kutataaku ni uḡendun ya nib bà yé isənsənd nin binunfəkdenb nin binasub nin bà pe ibule bo nno. Ni bi yé ben la, ni bi li ñe uḡendun wuu ni ne. ¹¹N là kele' nà nno ya tingi si: ni la ḡməbe kànkàan nin wà yih u'ba Kristo yə, ki bié ki yé usənsənd bii ununfəkdaan bii wà pe ubul bo bii utenfuon bii udeyibl bii unasu ne. Ni la taan nin ni ya nitunbu kí ji tijier mənən. ¹²⁻¹³Na yé min ne li bu kí biin bà ḡa yé Kristo yaab, Uwien ne li bu kí biin be. Bà yé Kristo yaab ben wən, ninbi ne li bu kí biin ben, kime nì kele' *Uwien ya gbəṁku ni ki ye: «Ñen men unibiero ni'ni.»

La taah men təb ki joh buur

6 U le sen bo ne, ni'ni wà ke nin u'tə laa' tigber la, u taah tū ki joh tibuur ya denb bà ḡa cuube Uwien saan, be n̄ tì bu tū, ka n̄ cère Uwien ya nib n̄ tūre tū? ²Na ben ki ye Uwien ya nib ne li bu uḡendun yaab tibuur-ii? Nì yé ninbi ne li bu uḡendun yaab tibuur la, be tien' na ji li fre kí tūre ni'gbewawaar-i? ³Na ben ki ye ti li bu Uwien ya tondb tibuur, ki ji ni-ireh nin fenfennə wuə ya gber-ii? ⁴Ni laa' tu ya gber ya bol ni'ni la, ni taah binib bà Kristo ya taanl ḡa yíe bi'gber ne ki teh ni'buur ya nib. ⁵N len' nà nɔ yé ni'fe ne. Yenfodaan uba mənən ḡa te ninbi Kristo yaab ni kí li freh ki tūreḡ tigber ni'ni-ii? ⁶Be tien' ni'ni wà nin u'tə laa' tigber la, u taah tū ki joh tibuur ya denb bà ḡa teke' Kristo ki jin' saan ki tì buh tū?

⁷Iməṁ, ni taah təb ki joh tibuur ma nno, nì wuəṁ' ki ye na kp̄ien' sen ne. Na bi kpe unil tien' ne nà bre la, ní tuo-oo? Bii u jin' ni'bonn la, ní dāan wə-əə? ⁸Ama ninbi ne teh binitəb nà bre, ki jinh

ki pendeh be, ne bi yé ni'yaab ne. ⁹Na ben ki ye binib bà ya tetem ḡa cuube ḡa n̄ kə Uwien ya bel ni-ii? La lereḡ men ni'ba. Isənsənd nin bà pe ibule bo nin binanḡmaab nin bijeb bà taah bi'təb ki teh bipiib ki duəndeh nin be ¹⁰nin binasub nin binunfəkdenb nin bideyib nin bitenfuonb nin bà fienh bi'təb ya bont nno ḡa n̄ kə Uwien ya bel ni. ¹¹Ni là te nno ne, ni'ke ḡa n̄ mənən la, ama Uwien sii' ki lūore' ne ki bore' ne ki tien' u'yaab ki b̄' ne bigbeməndenb, Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo nin wən ti'Wien ya Fuoñaanm bo.

Li teh men nà li kpiekreh Uwien

¹²«Niba ḡa yé n'bo kuəl**.» Nì yé iməṁ ne, ama na yé ni'ke ne yé n'bo nibonmənəmən. «Niba ḡa yé n'bo kuəl». Nì yé iməṁ ne, ama min ḡa n̄ taa n'ba kí tien niba ya yonb. ¹³«Tijier bo ne kupuoku te, kupuoku bo ne tijier mə te.» Tə, Uwien li cère ni'ke nile n̄ gben. Ama tigbenent tun ḡa te ki de' sənsəndl, tū te ki de' Yonbdaan ne, ne Yonbdaan mə te ki de' tigbenent. ¹⁴Ne Uwien wà cère' Yonbdaan mekre' bitenkpiib ni nno li cère u'tuəm bo ti'mə n̄ mekre.

¹⁵Na ben ki ye ni'gbenent yé Kristo ya gbenenbel ne-εε? N̄ taa n'gbenent tà yé Kristo ya gbenenbel nno kí tien ujenkpend ya gbenenbel-ii? Ma n̄ tien nno fiebu. ¹⁶Na ben ki ye wà ke mək̄n' ujenkpend la, wən nin ujenkpend nno taan' ki tien' tigbenent tuba ne-εε? Kime nì kele' *Uwien ya gbəṁku ni ki ye uje nin upii taan' la, «ben bile nno taan' ki tien' unibaab ne.» ¹⁷Ama wà ke taan' nin Yonbdaan la, wən nin Yonbdaan ya yenm taan' ki tien' miyenm miba ne.

¹⁸Wie men lisənsəndl. Unil teh ibiertə la, na likeḡ u'gbenent. Ama u teh lisənsəndl la, u teh u'tiema gbenent ne ibiere. ¹⁹Na ben ki ye ni'gbenent yé *Mi-

**6:12 Niba ḡa yé n'bo kuəl yé mikpenjenm ne Korent yaab là pəḡ mē.

fuoñaanm ya duku ne-εε? Uwien ne de' ne mè, ne mì te ni'ni. Nen bo na ji si niba. ²⁰Kime Uwien ne pèn' ki ñen' ne ti'yonbt ni. Nen bo, ní li taah ni'gbenent ki sònht itùon ya kpiékreh wòn Uwien.

Upii nin yiko ya gber

7 Tò, tí ji ñ liike men ni kele' nni kug-bonku tigber tà bo nno. Nì mòn uje ñ li coh u'ba upii bo ne^{††}. ²Ama linañmaal ya pienm bo, je ke je ñ li ñmòbe u'po, pii ke pii mò ñ li ñmòbe u'ce. ³Uje ya menku kòn' u'po ni la, na kpe u'po ñ yie. Upii mò ya menku kòn' u'ce ni la, na kpe u'ce mò ñ yie. ⁴Upii ña si u'tiema gbenent, u'ce ne si tù. Uje mò ña si u'tiema gbenent, u'po ne si tù. ⁵Uba la yie kí ye wa ñ duon nin u'tò. Nì yé ni lá yie ní le libònl kí kàare ne la, ní kpie kí len kí cii tób bó, kí laan dàan waamu. Ama ní liebe kí tükre kí li fuobe upii nin u'ce fuobe nin tób ma bo. Nno ña ñí la, *Satan li biike ne, kí ñe na ñ fre kí cuo ni'ba ma nno bo. ⁶N len' nà nò ña yé wòbl. N de' ne usen ni yie la, ní li teh nno ne. ⁷N bi yie unil ke ñ li te ten min ne^{‡‡}, ama Uwien de' unil ke u'tiema paabu ne. U de' uba buu ya paabu ne, ki de' utò mò buu ya paabu.

⁸N tókeh ijekpòk nin ipiikpòk nin bikpopiib ne ki teh nì mòn be ñ juore kí li te ten min ne. ⁹Ama ba ñ fre kí cuo bi'ba la, bijeb ñ kuon bipiib, bipiib mò ñ kun ticer. Kime bijeb kuon' bipiib, bipiib mò kun' ticer la, nen tu nin upii ya menku ñ li ñmòbe uje u wòlnh bii uje ya menku ñ li ñmòbe upii u'mò wòlnh.

¹⁰Piicieb nin bipiib bà ñmòbe ciebe, n li tóke ne nà nò yé ni'bo liwòbl ne. Nà ñen' min saan, Yonbdaan ne ye nno: Upii la fii u'ce saan. ¹¹Upii fii' u'ce saan la, u la liebe kí kun cer bii wò ñ liebe kí taan u'ce buñòbu. Uje mò la ñjore u'po.

¹²Bà sien' nno, na yé Yonbdaan ne tókeh be, min nin n'yul ne tókeh be. Nì yé uje yé Kristo yò ñò u'po ña yé Kristo yò ki tuo' ki ye u li te nin wò la, u la ñjore upii nno. ¹³Upii mò yé Kristo yò ñò u'ce ña yé Kristo yò ki tuo' ki ye u li te nin wò la, u la fii u'ce nno saan. ¹⁴Kime uje ña yé Kristo yò ñò u'po yé Kristo yò la, u'po nno bo Uwien li tien wò ten u yé u'yo ne. Upii mò ña yé Kristo yò ñò u'ce yé Kristo yò la, u'ce nno bo Uwien li tien wò ten u yé u'yo ne. Na bi te nno la, bi'bumu bi li yé bà yé tijòknt Uwien ya nun bó ya bumu ne, ama mù ji yé bà ña yé jòknt Uwien ya nun bó yaamu ne.

¹⁵Ama uje wà ña yé Kristo yò yie wò ñ wie u'po bii upii wà ña yé Kristo yò yie wò ñ fii u'ce saan la, u li fre kí tien u yie ma. U ya yo wà yé Kristo yò nin wà ña yé Kristo yò nno ña ji te gber. Uwien ña yin' ne ní li ñmòbe uyenduon ne-εε? ¹⁶Upii, sin bo a'ce bi li ñmere la, a ben-ii? Uje, sin bo a'po bi li ñmere la, a ben-ii?

Uba la nuunh wò ñ lèbre Uwien sien' wò ma bo

¹⁷Nen ñen' len la, Yonbdaan sien' unil ke ma bo la, wò ñ li fuobe nno. Uwien yin' unil ke ki laa' u se usensien wà la, wò ñ juore kí li se wun ni. N tókeh nen ne Kristo ya táan ke ni. ¹⁸Uwien yin' unil ki laa' u jie' u'punl ñò la, u la li buoh binib la bende kí ye u jie'. U yin' wà mò ki laa' wa jie' u'punl la, u la ji ñ jie'. ¹⁹Unil jie' u'punl bii wa jie' la, nà yé nen ne yé nibonmònn. Ama Uwien ya wòb ya bom ne yé nibonmònn. ²⁰Uwien yin' unil ke ki laa' u se usensien wà la, wò ñ juore kí li se wun ni. ²¹Uwien yin' ñe kí laa' a yé uyonb la, la cère ne ñ li wí ñe. Ama a laa' usen á fre kí ñe tiyonbt nno ni la, la cère nè ñ ñmere ñe. ²²Kime Yonbdaan

^{††}7:1 Nì mòn uje ñ li coh u'ba upii bo ne. Biba maaleh ki teh Korent yaab ne len' i ya ñòbon.

^{‡‡}7:7 Pòl ye u bi yie unil ke ñ li te ten wòn ma nno u ye wò ñ ye u bi yie unil ke ñ juore kí li yé lijekpòk ten wòn ne.

yin' unil ki laa' u te tiyonbt ni la, u ñen' udaan ibiere ya yonbt ni ne, u ji yé u'yo ne. Nno ne Yonbdaan tí yin' wà mɔ ki laa' wa te yonbt ni la, u ji yé Kristo ya yonb ne. ²³Uwien ne pèn' ki ñen' ni'ke ti'yonbt ni. Nen bo, la ji í li yé men nib ya yonbe. ²⁴Tɔ, n'yaabe, Uwien yin' wà ke ki laa' u se usensien wà la, wɔ í juore kí li se wun wɔn Uwien ya nun bó.

Bà ña kuɔn' piib nin bà ña kun' cer ya gber

²⁵Bà ña kuɔn' piib nin bà ña kun' cer ben wɔn, ma ñmɔbe Yonbdaan ya mesen í wuɔn be. Ama n li tɔke be n maaleh ma bo ne, kime n yé unil wà Yonbdaan muɔ' nni ki cèrè' n kpe be í li du n'bo ne.

²⁶Ti jinh ijend yà fenfennɔ nɔ bo, n maale' ki ye nì mɔn wà ke í juore kí li te ten u te ma bo ne. ²⁷A ñmɔbe upii la, la li nuunh sin nin wɔn í gbiire. Ña laan ñmɔbe pii la, ji la li nuunh á kuɔn. ²⁸Ama a ye á kuɔn upii la, na yé biere. Kijefɛnbuk mɔ ye kè í kun ticer la, na yé biere. Bà kuɔn' bipiib nin bà kun' ticer li ɛ ijend bi'fuobm ni. Ma yíe ijend nno í n tu be ne cèrè n len' nno.

²⁹N'yaabe, n yé í len nà sɔ: uyo wà sien' nno ña ji yebe. Nen bo, kí ñe fenfennɔ kí li joh wà ñmɔbe upii la, wɔ í tien ten wa ñmɔbe, ³⁰wà much la, wɔ í tien ten wa much, wà poknh la, wɔ í tien ten wa poknh, wà daanh tibont la, wɔ í tien ten wɔn ña si tibont nno, ³¹wà jondeh uɔndun ni ya bont bo la, wɔ í tien ten wa cinbe ki jondeh tu'bo, kime uɔndun wuu nɔ ji te ma bo nno wa ji li wuɔke.

³²Ma yíe niba í li wiebe ne. Wà ña ñmɔbe pii ya nun mɔn Yonbdaan ya tɔon bo ne. U'nun mɔn u li tien ma bo ña Yonbdaan ya yenm í li sɔnge u'bo ne. ³³Ama wà ñmɔbe upii ya nun mɔn u li

fuobe ma bo uɔndun wuu ni ne. U'nun mɔn u li tien ma bo ña u'po ya yenm í li sɔnge u'bo ne, ³⁴ne u'yenmaale gbiire' mile. Upii wà ña ñmɔbe ce nin kijefɛnbuk ya nun mɔn Yonbdaan ya tɔon bo ne, kí nuunh bi'yenmaale nin bi'fèl ke í li te ki de' Yonbdaan. Ama upii wà ñmɔbe ce ya nun mɔn u li fuobe uɔndun wuu ni ma bo ne, ne u'nun mɔn u li tien ma bo ña u'ce ya yenm í li sɔnge u'bo.

³⁵N len' nno ki nuunh ni'tiema mɔnm ne, ma nuunh í de ne wɔbl. Ama n nuunh ní li teh nà mɔn ki dèkre' ne, kí taa ni'ba kí de Yonbdaan kí li te ki de' wɔn baba.

³⁶¶Nì yé unil ñmɔbe kijekpeng u'menku te ki'ni nì tì kende', wà yíe wɔ í saa kè kí jin kè fe, ki yíe nibonn ke í li te ni'donbó la, wɔ í tien nà mɔn u'bo. Be í kuɔn tɔb. Na yé biere. ³⁷Ama unil cèkre' u'yenm, uba ña wɔbn' wɔ, ki yíe ne ki gènde' ki ye wɔn nin u'jekpeng í li te, wa í me kè fiebu la, u tien' nì mɔn ne. ³⁸Tɔ, wà kuɔn' u'jekpeng la, u tien' nì mɔn ne, ama wa juore' lijekpɔkl la, u tien' nì mɔn ki cen' u bi kuɔn' la.

³⁹Uyo wà upii ya ce laan fuobe la, u yé u'ce ne. Uje nno tì kpo' la, u li fre kí kun u yé uje wà, ama nì kpe uje nno í li yé Kristo yo ne. ⁴⁰N ya bùol, min maale' ki ye u juore' ka liebe' ki kun' je la, u li ñmɔbe uyensɔnge ki gbien'. Na yé *Uwien ya Fuoñaanm ne pekreh n'mo bi?

Titɔtuɔrnɔnt ya gber

8 Tɔ, tí ji í liike men titɔtuɔrnɔnt ya gber. Tun bo wɔn la, ti ben ki ye «ti'ke ñmɔbe mibenm ne.» Ama mibenm cèreh unil gbengreh u'ba ne, ne miyíem cèreh unil kpíenh mitekjim ya sen ni. ²Unil maaleh ki teh u ben niba la, wa laan bende' ki kpaan' u bi li bende ma

¶7:36 Migbiirm 36 kí tì baa 38 ya gber ya ciim te bolm mile bo ne. Biba maaleh ki teh migbiirm bugben lienh wà ñmɔbe kijekpeng ya gber ne. Bitɔb maaleh ki teh mi lienh bibaa wà ñmɔbe bise ka yíe wɔ í gèbre cer ya kunm bo ne.

bo. ³Ama wà yé Uwien la, Uwien ben udaan ne.

⁴Tɔ, titɔtuɔrnɔnt ya ηmɔnm wɔn la, ti ben ki ye ibule yà ke te uɔɔndun wuu ni nɔ ηa yé bonn, ki ben ki ye niba ηa te ki kende' Uwien bo. ⁵Imɔn, tibont te kutaaku nin kitink bo binib taah tù ki teh bi'wien. Imɔn, ben bo iwien te ligol ne, ne yonbdenb mɔ ligol. ⁶Ama tinbi bo Uwien te uba ne ki yé ti'Baa. Wɔn ne ñen' tibont ke, ne wɔn bo ne ti fuobe. Yonbdaan mɔ te uba ne. Wɔn si *Yesu Kristo. Kí ñe wɔn bo ne tibont ke te, ne ti'mɔ te kí ñe wɔn bo ne.

⁷Ama na yé binib ke ne ηmɔbe mi ya benm. Biba paan' ibule bo ki men' ne ki dāan' yì na laan wuɔke'. Nɛn bo ne bi bie ki ηmɔnh titɔtuɔrnɔnt la, bi maaleh ki teh tù yé titɔtuɔrnɔnt ne. Bi'fɛl ηa co ma nɔ ne bi'yenmaale jɛndeh be, ne bi maaleh ki teh tù kuɔndeh be tijɔnkt. ⁸Na yé tijier ne li cère tí li yé binib bà cuube Uwien ya nun bó. Ti jin' la, na n̄ pukn te niba, ta tí jin' mɔ la, na n̄ kuɔre te niba.

⁹Ama ní liike ni'yul bo, ki la cère wà ya tekjim ηa faa n̄ lu Uwien ya sen ni, kí ñe ni ηmɔbe usen ní li teh tibont tà nɔ bo. ¹⁰Kime unil wà ya tekjim ηa faa laa', sin wà ηmɔbe mibenm, jinh tijier ibule ya duku ni la, u'mɔ ya fɛl li cúun ne wɔ n̄ li ηmɔnh titɔtuɔrnɔnt ki ciibe. ¹¹Nnɔ ne a'benm nɔ bo a'tɔ wà ya tekjim ηa faa li bole. Ne Kristo kpo' u'mɔ bo ne. ¹²Ni teh u'yaab i ya biere ya bol, ki saah bi'yenm bi'fɛl ηa co ma nɔ bo la, ni teh Kristo ne ibiere. ¹³Nɛn bo, n jinh nà li cère n'tɔ n̄ lu Uwien ya sen ni la, ma ji li ji nè fiebu ηɔ ki la cère n'tɔ n̄ lu Uwien ya sen ni.

Yesu ya tondb ηmɔbe usen wà

9 Ma si n'ba bi? Ma yé *Yesu ya tond bi? Ma laa' Yonbdaan *Yesu bi? Na

yé n sɔn' Yonbdaan ya tùon ma nɔ ne cère' ni yé u'yaab-ii? ²Ma yé *Yesu ya tond binitɔb bo mɔnɔn la, ninbi bo wɔn n yé wɔ ne. Kime ni yé Yonbdaan yaab ma nɔ ne yé kudieku kùa wuɔn' ki ye n yé u'tond.

³Binib bà biindeh nni nɔ n li jiin be nà sɔ: ⁴Ta ηmɔbe sen tí ji kí ñu ti'tùon bo bi? ⁵Ta ηmɔbe sen wà ke n̄ li ηmɔbe upii wà yé Kristo yɔ, kí li tɔke nin wɔ bi? Yonbdaan ya tondtɔb nin u'ninjieb nin Pier^{ss} ηa teh nɔ ne-εε? ⁶Bii min nin Banabas baba ne ηa sɔn' tuontɔl la, ta n̄ ji? ⁷U le soja ba ne sɔnh sojatuonl ka teknh paaku fiebu? Bii ηme ne li caan busubu ka n̄ mɔ bu'bii? Bii ηme ne kpaah tiwent ka n̄ ñu tu'biim-i?

⁸N len' nà nɔ yé unisaal ya yenmaale baba ne-εε? Yiko ya gbɔnt ni mɔnɔn nà te nɔ-ɔɔ? ⁹Kime Moyis kele' yiko ya gbɔnt nɔ ni ki ye: «A taa une u taanh iji la, ηa n̄ lòle u'ñɔbu*.» Uwien tuukeh ine ya gber ne-εε? ¹⁰Na yé tinbi bo ne Uwien cinbe ki len' nɔ-ɔɔ? Imɔn, tinbi bo ne ni kele' nɔ. Nì kpe wà kòn' bukpaabu nin wa gun' bu'ji ke n̄ li daan ki ye wà ke li le u ya bó ne. ¹¹Ti cère' ni laa' *Mifuoñaanm ya mɔnm ma nɔ, ni de' te ni'faal ya niba bó la, ni bre ne-εε? ¹²Binitɔb ηmɔbe usen be n̄ teke tibont ni'saan la, ta ηmɔbe usen ki cen' be-εε?

Ama tinbi ηa tɔnge' nen ke, kime ta yé niba n̄ pien Kristo ya gbemɔnmɔnt ma nɔ ne cère' ta yé ti li yé uba bo tukl, ne ki ηmɔbe sukle nibonn ke bo. ¹³Na ben ki ye binib bà sɔnh itùon Uwien ya duku ya luo bo nɔ bi'jier ñeh kuduku nɔ ya luo bo ne-εε? Ne bà mɔ sɔnh itùon Uwien ya ponpuol saan nɔ, mɔ ηmɔbe bi ya bó ne binib tukeh tibont tà ki lá dienh Uwien u'ponpuol bo nɔ ni. ¹⁴Nnɔ ne Yonbdaan là de' usen ki ye binib bà

ss9:5 Liike 1:12.

*9:9 Israyel yaab là yé be n̄ gu tibont la, bi taah ine ne ì taanh ki ñendeh tibont nɔ ya bim.

kpaandeh tigbɛmɔnmɔnt nno, ń li fuobe tun bo.

¹⁵ Ama min ɲa tɔnge' i ya sen ke. Ne n kieh kugbɔnku kuu ma nɔ, na yé n nuunh ní de nni n kpe ní de nni nà nno ne. N kpo' la, ni tu nin uba ń cèrè ń lúo n jebnh n'ba nà bo nno. ¹⁶ Kí tɔke binib tigbɛmɔnmɔnt tun wɔn la, na yé ń li jebnh n'ba, kime ni yé n'bo liwɔbl ne. Ma tɔke' tũ la, ni bre n'bo ne. ¹⁷ Min nin n'yul ne bi cèkre' n'yenm ki sɔnh lituonl bugben la, n bi li nuunh lisuul ne. Na yé n yé ne ki sɔnh lè. Bi niin' nni ne n sɔnh lè, n bi li sɔnh lè ma bo. ¹⁸ Nen bo, n'suul si ba? N'suul si ń li tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt tuu ki la nuunh niba ne, ki la tuuke n tɔke' binib tigbɛmɔnmɔnt bugben la, n kpe be ń de nni tibont tà nno.

¹⁹ Ma yé uba ya yonb, ama n taa' n'ba ki tien' binib ke ya yonb ɲɔ ń le binib bà yebe kí de Kristo ne. ²⁰ *Sufmbe saan, n teh bi teh ma bo ne ɲɔ ń le be kí de Kristo. Imɔn, ma ji te Moyis ya yiko ya wɔbl ni, ama n lá te nin be la, n pe bi teh ma bo ne ɲɔ ń le be kí de Kristo. ²¹ Bà ɲa ben Moyis ya yiko nno saan mɔ n teh ten ben ne ɲɔ ń le bi'mɔ kí de Kristo. Na yé n kende' *Uwien ya yiko bo ne, kime n boh Kristo ya yiko ne. ²² Bà ya tekjim ɲa faa' mɔ saan la, n te ten ben ne ɲɔ ń le bi'mɔ kí de Kristo. Nen bo, binib ke saan n te ten ben ne ɲɔ ń ñikn kí cèrè bi'ni biba ń ɲmere. ²³ Tigbɛmɔnmɔnt bo ne n teh nen ke, ɲɔ n'mɔ ń le n ya bó tu'mɔnm ni.

²⁴ Na ben ki ye binib te minɔnsenniém bo la, bi'ke tiinh ne, ama unibaab wà li sen kí faake nno ne li le lisuul-ii? Nen bo, ni'ke ń li tiinh ki nuunh ní le lisuul. ²⁵ Wà ke nuunh wɔ ń nie kí sen la, u coh u'ba tibont tà yebe ni ne. U teh nno ɲɔ wɔ ń le lisuul là nno ɲa wuɔkreh. Tinbi wɔn, ti mɔh ki nuunh lisuul là li tuu ki te ne. ²⁶ Nen bo, min tiinh la, ma ɲaake ki tiinh ka ben n joh nà bó, ka te ten unɔkuñil wà

ñih ka ɲmɔbe u ñih wà. ²⁷ N biendeh n'g-benent ki gbiekeh, ki teh n'ba ten uyonb ɲɔ min wà tɔkeh bitɔb tigbɛmɔnmɔnt tuu nno, min bugben la lá lúo n ya bó ne.

La li ɲmɔbe men Israyel yaab là ɲmɔbe mitetem mà kupenpelku ni nno

10 N'yaabe, n yé ní li ben nà là tu' ti'yaajeb ne. Kutewɔlgbɔnku kuba ne là jiire' ní ki wɔngeh bi'ke usen, ne bi'ke puore' miñuncienm. ² Kutewɔlgbɔnku nin miñuncienm nno yé bi'ke bo Uwien ya ñunsii ne ki tien' be Moyis ya panpaankaab. ³ Bi'ke là taan' ki jin' ti-jiabaabt tà ñen' Uwien saan ne, ⁴ ki taan' ki ñun' miñunbaabm mà ñen' Uwien saan. Imɔn, bi'ke là ñuh miñunm mà nno Uwien ne là cèrè' mì tɔh ki ñeh kujɔtenku kuba ni. Kutenku nno yé Uwien yaaku ne, ne bi là te nà ke saan la, kù te ne. Kutenku nno là yé Kristo ne. ⁵ Nin nen ke Uwien ya yenm ɲa sɔnge' bi'ni bà yebe bo. Nen bo ne bi là kpokpo' kupenpelku ni.

⁶ Tibont tuu là tu' ti'yaajeb ɲɔ nè ń de te ucekn ɲɔ ti la tien nà bre ten ben ne. ⁷ Ni'mɔ la li pe ibule bo ten bi'ni biba là tien' ma. Ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Binib nno là kèlè' ki jin' ki ñun', ne ki fii' ki caan' kujelku.» ⁸ Ti la li teh men sɔnsɔndl ten bi'ni biba là tien' ma, ki cèrè' binib itur pile nin ita kpo' uwien uba nno. ⁹ Ti la biike men Yonbdaan† ten bi'ni biba là tien' ma ki cèrè' iwe kèkèrè' ki ku' be nno. ¹⁰ La li ɲulnh men ten bi'ni biba là ɲulnh ma ki cèrè' Uwien ya tond wà kuuleh baa' ki kuku' be nno.

¹¹ Tibont tuu nno ke là tu' ti'yaajeb ɲɔ nè ń de binitɔb ucekn ne. Bi kele' tũ ɲɔ tũ ń gbiere tinbi bà ɲa ji fɔke nin ug-bengbenyo nno ne. ¹² Nen bo, wà maale' ki ye u se mɔnmɔnm mitekjim ya sen ni la, wɔ ń li ben ki la lu. ¹³ Mibiikm mà tu'

†10:9 Bi kpie' ki kele' tibont tà nno ya tuba ni ni kele' ki ye Kristo ne.

ne nɔ, yé mibiikm mà li fre kí tu unisaal ke ne. Uwien yé umemɔndaan ma nɔ, wa ń cère mibiikm mà li faake nin ne ń tu ne. Ama mibiikm lá tu ne la, u li de ne mituɔm ní juun kí teke, kí wuɔn ne ni li kp̄ien isen yà kí ñe len.

La li tuuke men ibule nin ituɔre ya gber

¹⁴ Nen bo, n'jotiebe, wɛ men ibule nin ituɔre ya gber. ¹⁵ N lienh nin ninbi bà nɔ, ni yé biyenfodenb ne. Ninbi mɔnɔn ń maale kí liike n len' nà nɔ ya tingi. ¹⁶ Ti jinh Yonbdaan ya jier la, ti ñuh midaam mà, ki faareh Uwien mi'bo nɔ ɔ ɔ ɔ taakeh te nin Kristo ya sɛm-ii? Ti kɔh kpɔnɔ wà ki gbiinh ki ɔmɔnɔn nɔ ɔ ɔ taakeh te nin Kristo ya gbenent-ii? ¹⁷ Kpɔnɔ nɔ te kpɔnɔ uba ma nɔ, nin tí yebe ma ke nɔ ti taan' ki tien' tigbenent tuba ne. Kime ti'ke taakeh ki gbiinh u ya kpɔnɔbaab ne.

¹⁸ Liike men Israyel yaab teh ma bo. Binib bà jinh bi taah tiwent tà ki teh ituɔre liponpuol bo ki dienh Uwien nɔ, ben nin wɔn taakeh ne kí ñe liponpuol nɔ bo. ¹⁹ N len' nà nɔ ya tingi si ba? N ye ń ye ibule yé niba ne-ɛɛ? Bii n ye ń ye bi taah tiwent tà ki punh yì nɔ ya nɔnt ne yé niba? ²⁰ Na te nɔ. N ye ń ye bi tùɔreh ituɔre yà nɔ, ba tùɔreh ki dienh Wien, bi tùɔreh ki dienh isenpol ne. Ne ma yé ninbi nin isenpol ń li te gber. ²¹ Na ń fre kí ñu Yonbdaan ya deyiek, kí liebe kí ñu isenpol yaak mɔ. Na ń fre kí ji Yonbdaan ya jier, kí liebe kí ji isenpol yaar mɔ. ²² Bii ti yé tí fin Yonbdaan ya mutuol ne? Ti ɔmɔbe mituɔm kí cen' wɔ-ɔɔ?

Cère men ni teh nà ke ń li kpiɛkreh Uwien

²³ Tɔ, «Niba ɔa yé kuɔl[‡]» ama na yé ni'ke ne yé nibonmɔnmɔnn. «Niba ɔa yé kuɔl.» Ama na yé ni'ke ne li tore unil wɔ

ń kpére mitekjim ya sen ni. ²⁴ Uba la nuunh u'tiema mɔnm, ama wɔ ń li nuunh bitɔb yaam. ²⁵ Ni leke' tinɔnt tà ke bo ki daak ni la, de men kí ɔmɔn, ki la cère' ni'yenmaale ń li jèndeh ne, ní li niireh tù yé bà yaar, ²⁶ kime «Yonbdaan si kitink nin tibont tà ke te ki'bo.»

²⁷ Wà ɔa yé Kristo yɔ yin' ne tijier ya jim, ni tuo' ki jon' la, u de' ne nà ke la, ji men, ki la cère' ni'yenmaale ń li jèndeh ne, ní li niireh tù yé bà yaar. ²⁸ Ama unil tɔke' ne ki ye nì yé titɔtuornɔnt la, ni la ji. Wà tɔke' ne ki ye nì yé titɔtuornɔnt nɔ bo ne na ń ji ɔ ɔ ɔ udaan ya yenmaale la jèndeh wɔ. ²⁹ N niireh u ya daan ya yenmaale ne la jèndeh wɔ, ma niireh ninbi yi.

Tɔ, nba la, uba li fre kí maale u'yenm ni kí ye: «Be bo ne wa ń fre kí tien u bi ɔmɔbe usen wɔ ń tien nà kí ñe utɔ ya yenmaale bo? ³⁰ N faareh Uwien ki jinh tijier la, be bo ne bi li liebe kí biin nni n faareh Uwien tijier tà bo nɔ bo?»

³¹ Nen bo, ni jinh bii ni ñuh bii ni teh nà ke la, ní li teh ni'ke ki kpiɛkreh Uwien. ³² Nì yé Suf bii wà ɔa Suf bii Uwien ya taanl yɔ ne la, ni la cère ni'tentiem ń tuln bi'ni uba mɔnɔn. ³³ Ní li teh ten n teh ma bo. N sɔngreh binib ke ya yenm tibont ke ni ne, ka nuunh n'yul bo ya mɔnm, ki nuunh linigol ya mɔnm ɔ ɔ be ń ɔmere ne.

11 Tekn men n'taal ni ten n tek'n Kristo ya taal ni ma.

Uje nin upii li te ma bo ikaare ni

² N pèkeh ne nin ni tien n'bó tibont ke ni ma, ki pe Kristo ya nikpieb ya wɔknm mà n là wɔkn' ne mè nɔ bo mɔnmɔnm nɔ. ³ Ama n yé ní bende kí ye je ke ye ya cien si Kristo ne. Pii ke pii mɔ ya cien si uje ne, ne Kristo mɔ ya cien si Uwien. ⁴ Uje wà ke kàareh bii u sɔknɔdeh Uwien ya ñɔbon ki cùube nibonn la, u jindeh u'

[‡]10:23 Liike 6:12.

cien ne ife. ⁵ Ama upii wà mɔ ke kàareh bii u sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, bonn ɲa ɲaake u'yul bo la, u mɔ jindeh u'cien ne ife, kime nì te ten u kuo' u'yur⁴ ne. ⁶ Upii laa' wa ñ taa niba kí ɲekn u'yul bo la, wɔ ñ tu kí ce u'yur-a! Ama upii cen' u'yur bii u kuo' tũ la, nì yé u'bo ife ne. Nen bo, wɔ ñ li taah niba kí ɲekndeh u'yul bo. ⁷ Uje kàareh la, wa kpe wɔ ñ li cùube bonn, kime u yé Uwien ya nennenku ne, ki wɔngɛh Uwien ya kpieke. Ama upii wɔn wɔngɛh uje ya kpieke ne. ⁸ Na yé Uwien là taa' upii ya gbenent bo ne ki tien' uje, u là taa' uje ya gbenent bo ne ki tien' upii, ⁹ ne na yé upii bo ne Uwien là ñen' uje ama uje bo ne Uwien là ñen' upii. ¹⁰ Nen bo ne Uwien ya tondb bo, nì kpe upii ñ taa niba kí ɲekn u'yul bo kí wuɔn kí ye u ɲmɔbe usen wɔ ñ tien u teh nà. ¹¹ Tɔ, nin nen ke Yonbdaan ya sen ni wɔn, pii ɲa te la, je ɲa te. Je mɔ ɲa te la, pii ɲa te. ¹² Kime nì yé imɔn ne, Uwien là taa' uje ya gbenent bo ne ki tien' upii, ne upii mɔ ne maah uje. Ne nen ke ñen' Uwien saan ne.

¹³ Ninbi mɔnɔn maale men kí liike, upii kàareh niba ɲa ɲaake u'yul bo la, nì cuube-ee? ¹⁴ Uwien ñen' tibont ma bo mɔnɔn wuɔn' ki ye uje tuke tiyufɔrkrk la, nì yé ife ne. ¹⁵ Upii wɔn bo, tiyufɔrkrk yé ukpieke ne. Kime Uwien de' wɔ tiyufɔrkrk tũ ñ li piibe u'yul bo ne. ¹⁶ Unil nuunh wɔ ñ li nieh isen ke ni la, udaan ñ li ben ki ye tinbi ɲa ɲmɔbe mi ya tetem, Uwien ya táan yaab mɔ ɲa ɲmɔbe mɛ.

Yonbdaan ya jier

(*Matie 26:26-29; Mark*

14:22-25; Luk 22:14-20)

¹⁷ Tɔ, n gbierɛh ne ma nɔ ñ li tɔke ne usen wà bo ma ñ pɛke ne, kime ni taakeh ni'táan la, na teh nà li tore ne, ni teh nà li saa ne ne. ¹⁸ Mikpiekm n cii' bi ye ni

taakeh itáan la, ni ɲmɔbe ipàpàare ne. Ne n teke' ki jin' ki ye bi tɔke' nni tigber tà nno, tuba yé tigbemɔnt ne. ¹⁹ Imɔn, uyo uba la, nì kpe miborm ñ li te ni'ni ɲɔ be ñ bende bà cinbe ki yé bigbemɔndenb ne. ²⁰ Ni lá taan' la, na yé ni cinbe ki jinh Yonbdaan ya jier ne, ²¹ kime wà ke kpieleh wɔ ñ ji u'tiema jier ne. Mikɔnm ɲmɔbe uba, utɔ mɔ ñun' ki yibe' ɲɔ. ²² Na ɲmɔbe den ní ji kí ñu nen bó-oo? Bii ni yindeh Uwien ya taanl yaab ne, ki jindeh bijiinb ife? N li len kí ye ba? N li pɛke ne ne-ɛɛ? Ma ñ pɛke ne u ya sen bo.

²³ Tɔ, min cii' miwɔknm mà sɔ Yonbdaan saan ne ki taa' mɛ ki wɔkn' ne. Kuñɔnku kùà bi là li kuore Yonbdaan *Yesu nno, ne u taa' kɔnɔ ²⁴ ki faare' Uwien, ki kɔkɔ', ne ki ye: «Nà sɔ yé n'gbenent n taa' ki de' ne. Li teh men nno kí li tien n'bó.» ²⁵ Bi jin' ki tì gben', ne u taa' midaam mɔ, ki faare' Uwien, ne ki ye: «Midaam mie yé n'sèm ne, ki wɔngɛh ki teh Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛnku. Uyo wà ke ni ñuh mɛ la, ní li teh nno ki tien n'bó.» ²⁶ Kime uyo wà ke ni ɲmɔnh kɔnɔ wuɔ, ki ñuh midaam mie la, ni tɔkeh binib Yonbdaan ya kuum ya gber ne, kí tì baa lidaali là u li baa ní.

²⁷ Nen bo ne wà ke ɲmɔnh Yonbdaan ya kɔnɔ, ki ñuh u'daam, ka boh tijier bugben la, u biindeh u'ba ne Yonbdaan ya gbenent nin u'sèm bo. ²⁸ Nen bo, unil ke ñ tũɔre kí maale kí liike u'tetem te ma bo kí yaan kí ɲmɔn kɔnɔ nno, kí ñu midaam nno. ²⁹ Kime unil ɲmɔn' kɔnɔ nno, ki ñun' midaam nno, ka bùh ki teh nì yé Yonbdaan ya gbenent la, u ɲmɔnh, ki ñuh ma nno, u nuunh u'tiema yul bo ya tudere ne. ³⁰ Nen ne cère' ni'ni bà yebe yé biwiɛnb, bitɔb yé jiiin, bà yebe mɔ kpo'. ³¹ Tì tũɔre' ki maale' ki liike' tì'tetem te ma bo la, Yonbdaan ɲa ñ dere tì'tub nno. ³² Ama u dieh tì'tub la, u cekndeh te ɲɔ

⁴11:5 Pɔl ya yo upii là kuo' u'yur bii u cen' tũ la, nì yé u'bo ife ne.

u la lá bu kí biin uñendun ya nib kí yekn te ne.

³³N'yaabe, nen bo, ni tì taan' ní ji la, ní li guureh tɔb. ³⁴Mikònm ñmɔbe wà la, wɔ́ n' jí u'den, ñɔ́ ni la lá taan kí li nuunh ni'tiema tudere.

Tigber tà s'ien' nno, n lá baa' la, n li tũre tu'mo.

Mifuoñaanm ya paabu

12 Tɔ, tí jí n' líike men *Mifuoñaanm ya paabu ya gber. N'yaabe, ma yíe ní li te ka ben Mifuoñaanm dienh bupaabu búa ke ya bol nno ya gber. ²Ni ben kí ye na laan là pɛ Uwien ya sen bo ma nno, ibule ne là co ne ticuɔr ne na n' fre kí ñmere i'saan, kí ben mo kí ye ibule nno ña lienh. ³Nen bo ne n yíe ní tũre kí bende kí ye *Uwien ya Fuoñaanm cèreh unil tɔkeh tigber la, wa n' fre kí len kí ye: *Yesu n' juore fenm. *Mifuoñaanm ña ñí la, nil mo ña n' fre kí len kí ye: *Yesu yé Yonbdaan.

⁴*Mifuoñaanm ya paabu te ibol ibol ne, ama mi ya Fuoñaanbaabm ne dienh ni'ke. ⁵Itũon te ibol ibol ne, ama wà ke sɔnh kí dienh Yonbdaan uba ne. ⁶Itũon ya sɔnm te ibol ibol ne, ama Uwien uba ne cèreh unil ke sɔnh itũon. ⁷*Mifuoñaanm dienh wà ke bupaabu nè n' li toreh unil ke ne. ⁸*Mifuoñaanm ne dienh uba miyenfolelm. Mi ya Fuoñaanbaabm ne dienh utɔ mo mibenm. ⁹Men ne dienh uba mitekjim mà yebe, kí dienh utɔ mo bupaabu búa cèreh u buuh biwienb. ¹⁰Mi dienh uba mituɔm wɔ́ n' li teh miyɔkm ya bont, kí cèreh utɔ mo sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, kí cèreh utɔ mo sekndeh kí bendeh nà yé *Mifuoñaanm yaann nin nà ña yé Fuoñaanm yaann, kí cèreh uba lienh milencenm ibol ibol, kí cèreh utɔ mo sɔkndeh milencenm nno. ¹¹Mi ya Fuoñaanbaabm ne cèreh tibont nno ke teh. Mi dienh unil ke bupaabu jeje mi yíe ma bo ne.

Tigbenent te tuba ne, ama tu'gbenenbel te ligol ne

¹²Tɔ, líike men unisaal ya gbenent te ma bo. Tù ñmɔbe igbenenbel ligol ne. Nin ì te ligol ma ke nno, ì taan' kí tien' tigbenenbaabt ne. Kristo yaam mo te nno ne. ¹³Kime ti'ni bà yé *Sufmbe nin bà ña yé Sufmbe, bà yé iyonbe nin bà ña yé yonbe, Mifuoñaanbaabm ne jii're' ní ti'ke bo kí yé ti'bo Uwien ya ñunsii, kí tien' te unibaab. Ti'ke ñun' mi ya Fuoñaanbaabm ne ten miñunm.

¹⁴Tɔ, tigbenent ya gbenenbel ña te liba, ì te ligol ne. ¹⁵Litaal tɔke' kí ye: «Ma yé nuɔ ma nno, ma yé gbenent ya gbenenbel» la, lì li fre kí bore li'ba kí la tuuke gbenent bo-oo? ¹⁶Litubl mo tɔke' kí ye: «Ma yé nunbu ma nno, ma yé gbenent ya gbenenbel» la, lì li fre kí bore li'ba kí la tuuke gbenent bo-oo? ¹⁷Tigbenent ke bi yé bununbu ne la, unil bi li teh mila kí ciih? Tù tí bi yé litubl ne la, u bi li teh mila kí ciih unu? ¹⁸Ama Uwien tien' tigbenent ya gbenenbel ke gbenenbel li'bùol u yíe ma bo ne. ¹⁹Tigbenent ke bi yé ligbenenbel liba la, n' bi li yé tigbenent-ii? ²⁰Nen bo, igbenenbel te ligol ne kí taan' kí tien' tigbenenbaabt.

²¹Nen ne cè're' bununbu ña n' fre kí tɔke unu kí ye: «Ma cieke ñe.» Liyul mo ña n' fre kí tɔke itàan kí ye: «Ma cieke ne.» ²²Na te nno. Tigbenent ya gbenenbel yà bi likeh yè ten ya yé bonn nno mɔnɔn ñmɔbe lituonl ne. ²³Igbenenbel yà ña ñmɔbe sel nno, ti dienh yen ne lisel kí cen' i'tɔ. Ne tigbenent ya na'saan yé ife ya bonn nno, ti tũreh nen saan ne mɔnmɔnm. ²⁴Ama tigbenent ya nà saan ña yé fe ya bonn nno ña nuunh mi ya tũorm ke. Uwien ne tien' tigbenent ne kí de' tigbenent ya nà saan ña ñmɔbe sel nno, lisel kí gbien', ²⁵ñɔ́ tigbenent ya gbenenbel la boreh i'tɔ, ama yè n' li kpe buñɔbu kí li toreh i'tɔ. ²⁶Tigbenent ya niba saan wi

la, ni'ke saan wi ne. Niba saan laa' lisel la, ni'ke saan li ηmabe uyensonge ne.

²⁷ Ninbi ne ye Kristo ya gbenent, ne unil ke ye tigbenent nno ya gbenenbel.

²⁸ Uwien cere' binib ba sonh u'taanl ni si: mikpiekm, *Yesu ya tondb, nle bo *Uwien ya nɔbonsoknb, nta bo biwonwoknb. Ni ya puoli bo ne u de' ba bupaabu be ni li teh miyokm ya bont nin u de' ba bupaabu be ni li buuh biwienb nin u de' ba bupaabu be ni li much binib nin u de' ba bupaabu be ni li likeh binitob nin u de' ba bupaabu be ni li lienh milencenm ibol ibol nno. ²⁹ Bi'ke ye *Yesu ya tondb ne-ee? Bi'ke ye *Uwien ya nɔbonsoknb ne-ee? Bi'ke ye biwonwoknb ne-ee? Bi'ke teh miyokm ya bont ne-ee?

³⁰ Bi'ke ηmabe bupaabu be ni li buuh biwienb ne-ee? Bi'ke lienh milencenm ibol ibol ne-ee? Bi'ke sokndeh milencenm ibol ibol nno ne-ee? ³¹ To, cere men ni'nun ni li mon bupaabu bua mon ki cen' bupaabu ke ya bol bo.

Ama fenfeno n li wuon ne usen wa mon ki cen' isento.

Miyem ne cen' nibonn ke

13 N lienh binib ya lenm nin Uwien ya tondb ya lenm ke, ka nin ji ye nib la, n te ten lisenbuol bii ligangaal la much ki ηmabe kuwaaku ne. ² Ni ye n ηmabe bupaabu ki sokndeh Uwien ya nɔbon, ki ben tigber ta ke buo, ki ηmabe mibenm ke ya bol, ki ηmabe mitekjim ki ti gben', mi li fre ki cere ijuon ni nebre i'buol ηo ka ye nib la, ma ye bonn. ³ Ni ye n taa' n'faal ke ki bgibiire' binib, ki tuo' bi win' nni ηo ka ye nib la, ma ηmabe kpele uba nin uto.

⁴ Unil ηmabe miyem la, u ηmabe lifesongl ne, ki ηmabe tinimont, ka ηmabe nunfoke, ka wongeh u'ba, ka ηmabe gbengt, ⁵ ka teh fe ya bonn, ka nuunh u'tiema monm, ka ye benpiebdaan, ka ηuuh nib bo. ⁶ U'yenm ηa songe na ηa cuube bo, ama u'yenm pe tigbemont

bo ne. ⁷ Unil ηmabe miyem la, u ηmabe sukle tibont ke ni ne, ki du Uwien bo isen ke ni, ki ηmabe lidendenl isen ke ni, ki ηmabe kuminku na ke li tu wo bo.

⁸ Miyem ηa ni gben fiebu. Uwien ya nɔbon ya soknm men li gben ne. Milencenm ma binib lienh me nno mo li gben. Mibenm mo li gben. ⁹ Fenfeno wuo ti ben jenjenu ne, ne ki sokndeh Uwien ya nɔbon mo jenjenu. ¹⁰ Ama na mon ki ti gben' la baa' uyo wa la, ti ben na nin ti teh na jenjenu nno ke li gben ne.

¹¹ N la ye kibuk ma nno, n la lienh mibuwaalenm ne, ki ben tibont ya tingi kibuk ben ma bo, ki maaleh kibuk maaleh ma bo. N ti tien' ucien, ne ki daan' ibuwaatun. ¹² Fenfeno, ti lienh tibont domudomu ne, ni te ten ti likeh kinunliik ka ηa lenh monmonm ni ne, ne ki lenh tijinjint. Ama uyo we ni ti le tu nin ti'nunbu. Fenfeno ma laan ben tibont ki ti gben'. Ama uyo we ni ni bende tu ki ti gben ten Uwien ben nni ma bo.

¹³ To, mitekjim nin lidendenl nin miyem tuu ki te ne, ama tibont tuta nno ni miyem ne cen' tu'ke.

Mifuoñaanm ya paabu li toreh

Kristo ya taanl yaab ke ne

14 Li nuunh men ni li ye binib, ki cere ni'nun ni li mon *Mifuoñaanm ya paabu bo; ni'ke tu nin bupaabu bua li cere ni li sokndeh Uwien ya nɔbon. ² Kime unil lienh milencenm la, wa lienh nin nib, u lienh nin Uwien ne. Uba ηa ciuh u lienh ki teh ba. *Mifuoñaanm ne cereh u lienh tigber ta buo. ³ Ama unil sokndeh Uwien ya nɔbon la, u lienh nin binib ne, ki toreh be bi kpienh mitekjim ya sen ni, ki saakreh bi'gbenent, ki songreh bi'yenm. ⁴ Wa lienh milencenm la, u kpiendeh u'ba ne mitekjim ya sen ni. Ama wa sokndeh Uwien ya nɔbon toreh Kristo ya taanl yaab ne be ni kpere mitekjim ya

sen ni. ⁵N yé ni'ke ní li lienh milencenm, ama n tũore' ki fe ní li sɔkndeh Uwien ya ñɔbon ne. Wà sɔkndeh Uwien ya ñɔbon cen' wà lienh milencenm. Ama nì yé unil te kí sɔkn milencenm nno la, ni'mo li fre kí tore Kristo ya taanl yaab be ní kpére mitekjim ya sen ni.

⁶N'yaabe, nì yé n baa' ni'saan ki lá lienh milencenm baba, ka cèreh ni bendeh Uwien ya gbɛbɔlkaar, ka cèreh ni bendeh gbɛmɔnt, ka sɔkndeh ne Uwien ya ñɔbon, ka wɔknh ne wɔknm miba nin mitɔm la, n toreh ne níno-ɔɔ? ⁷Tɔ, maale men kí liike bi taah tibont tà ki jeleh kujelku nno te ma bo. Nì yé liwol bii kubieku ne tu'muo ɲa bore' la, bi li tien mila kí bende nà ke much ma bo? ⁸Unil piebe' butɔbu ya natunl ka piebe' mɔnmɔnm la, ɲme li bonde butɔbu? ⁹Ni'mo yaam te nno ne. Ni lienh iñɔbon ñeh ni'ñuɔn ni nib ɲa ciuh i'tingi la, bi li tien mila kí bende ni ye ní ye bà? Ni lienh ki wienh fenm ne. ¹⁰Ma ben ilenbol ya ñɔbu uɲendun wuu ni, ama lenm miba ɲa te ka ɲmɔbe mi'tingi. ¹¹Ma ciuh nil ya lenm la, u yé ucaan ne n'bo, ne n'mo yé ucaan u'bo. ¹²Ni'mo yaam te nno ne. Ni'nun mɔn *Mifuoñaanm ya paabu bo ma nɔ, tũore men kí li nuunh bù, ama ní li nuunh bupaabu bùa li tore Kristo ya taanl yaab be ní kpére mitekjim ya sen ni.

¹³Nen bo, unil lienh milencenm la, wɔ ní li kàareh, Uwien ní de wɔ bupaabu bùa li cère wɔ ní fre kí sɔkn milencenm nno. ¹⁴Kime n kàareh milencenm ni la, *Mifuoñaanm ne cère' n kàareh, n'bugben ɲa ben n teh bà. ¹⁵Nen bo, n li tien mila? *Mifuoñaanm cèreh n kàareh milencenm ni la, n li kàareh n ben milenm mà mɔ ni ne. Mì cèreh n geh iyuon milencenm ni la, n li geh n ben milenm mà mɔ ni ne. ¹⁶Kime *Mifuoñaanm cèreh a faareh Uwien milencenm ni baba ɲɔ unil te ni'ni, ka ben niba Uwien ya sen ni la, u li tien mila kí ye «Ami»? Kime wa ciuh a lienh ki teh bà. ¹⁷Imɔn, a faareh Uwien

nì mɔn cœen ne, ama na toreh bitɔb be ní kpére mitekjim ya sen ni.

¹⁸N faareh Uwien nin n lienh milencenm ki cen' ni'ke ma nno. ¹⁹Ama n te Kristo ya taanl yaab ni, ki tu ki len' in-ɔbon iɲun ì wien ki wɔkn' be la, nì tu nin ní len iñɔbon itur piik milencenm ni.

²⁰N'yaabe, la te men ten mubumu ni'yenmaale ni. Nà bre ya tienm wɔn, li te men ten mucenfendmu, ama iyenmaale ni wɔn, li maaleh men bicienb maaleh ma bo. ²¹Ni kele' *Uwien ya gbonku ni ki ye Yonbdaan ye:

«N li cère linibotɔl ya nib ne ní len nin n'nib bie milencenm, nin nen ke ɲɔ, ba ní cenge n'bó.»

²²Nen bo, milencenm ɲa yé ñieku binib bà teke' Uwien ki jin' nno bo, ama mì yé kudieku bà ɲa teke' wɔ ki jin' nno bo ne. Uwien ya ñɔbon ya sɔknm men yé kudieku bà teke' wɔ ki jin' nno bo ne, ma yé ñieku bà ɲa teke' wɔ ki jin' nno bo.

²³Nì yé Kristo ya taanl yaab ke taan' ɲɔ bi'ke lienh milencenm la, binib bà ɲa ben niba Uwien ya sen ni bii binib bà ɲa teke' wɔ ki jin', kɔn' ní la, ba ní ye ni yé iwaar-ii? ²⁴Ama unil ke sɔkndeh Uwien ya ñɔbon, wà ɲa teke' wɔ ki jin', bii wà ɲa ben niba u'sen ni kɔn' ní la, binib ke lienh nà nno ne li cère wɔ ní bende kí ye u yé ubierdaan, ne u'yenm ní saa u'biere bo. ²⁵U'fɛl bo ya gber ke li ñe upaan bo. Nno ne u li gbaan, kí puke Uwien, kí ye nì yé imɔn ne, Uwien mɔnbe ki te ni'ni.

Kristo yaab taan' la, bi la teh tibont ɲmerkɲmerki

²⁶N'yaabe, ti li tien mila? Ni lá taan' la, wà ɲmɔbe iyuon la, wɔ ní gè. Wà mɔ ɲmɔbe miwɔknm la, wɔ ní wɔkn. Uwien cère' wà bende' u'gbɛbɔlkaar la, wɔ ní tɔke tũ bitɔb. Wà mɔ ɲmɔbe bupaabu wɔ ní len milencenm la, wɔ ní len bii wɔ ní sɔkn mè. Wà teh nà ke la, wɔ ní cère nè ní li toreh Kristo yaab be ní kpére mitekjim

ya sen ni. ²⁷ Binib ye be ní len milencem la, nè li yé bile bii bita. Nì la gèbre' binib bita. Be ní li lienh uba uba. Uba mɔ ní li sɔkndeh bi lienh ki teh bà. ²⁸ Nìl ɲa te litaanl nno ni kí sɔkn la, be ní li ɲmin, kí li lienh bi'yenm ni nin Uwien. ²⁹ Nì yé Uwien ya ñobon ya sɔknm mɔ la, bile bii bita ní sɔkn, bitɔb ní fiin kí liike bi sɔkndeh ná nno ya tingi. ³⁰ Uwien cère' unitɔ bende' u'gbeɔlkaar litaanl nno ni, ki ye wɔ ní sɔkn tù la, wà bi lienh nno ní ɲmile. ³¹ Imɔn, ni'ke li fre kí li sɔkndeh Uwien ya ñobon ama ní li sɔkndeh uba uba. Nì teh nno la, unil ke li bende Uwien ya gber, ne nì li saake unil ke ya gbenent. ³² Unil sɔkndeh Uwien ya ñobon la, u li fre kí li coh u'ba. ³³ Kime Uwien ɲa yé fenfenm, u yé nibonn ke ní li te ni'donbó ne.

Nì te ma Kristo yaab ya táan ke ni si: ³⁴ Bipiib li ɲmin ne itáan ni. Ba ɲmɔbe sen be ní len, be ní li blinh bi'yul, kime nì ke'le' nno ne Moyis ya gbont ni. ³⁵ Bi yé be ní tũre kí cii niba ya tingi la, be ní tì niire bi'cieb idonbó; kime na kpe pii ní li lienh Kristo ya taanl ni.

³⁶ Bii Uwien ya gber ñen' ninbi saan ne-εε? Ninbi baba ne cii' tù-uu? ³⁷ Unil maaleh ki teh u yé *Uwien ya ñobon-sɔknl bii u maaleh ki teh *Mifuoñaanm te u'ni la, wɔ ní bende kí ye n ke'le' ná nɔ yé Yonbdaan ya wɔbl ne. ³⁸ Unil wà ɲa tɔnge' nè la, Uwien mɔ ɲa ní tɔnge wɔ.

³⁹ N'yaabe, nen bo, cère men ni'nun ní li mɔn ní li sɔkndeh Uwien ya ñobon, ki la pien nil u la len lencem. ⁴⁰ Ama ní li teh nibonn ke ni'donbó, ki la teh ɲmerkɲmerki.

Kristo ya mekrm bitenkpiib ni

15 N'yaabe, n yé ní tiere ne n là tɔke' ne tigbɛmɔnmɔnt tà, ni teke' tù, ki ɲuuke tù mɔnmɔnm nno ne. ² Nì ɲuuke tù n là tɔke' ne tù ma bo la, tun bo ne

ni li ɲmere. Nno ɲa ñí la, ni teke' ki jin' fenm ne.

³ N là cii' nà nno n cinde' ki tɔke' ne nen ne. Nen si: Ti'biere bo ne Kristo kpo'. Nì là ke'le' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nì lá li tien nno ne. ⁴ Bi sube' wɔ, ne wienta daali u mekre' bitenkpiib ni. Nì là ke'le' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye nì lá li tien nno ne. ⁵ U cère' Pier^s laa' wɔ, ni ya puoli bó ne u cère' bitondb piik nin bile nno ke laa' wɔ. ⁶ Ne ki liebe' ki cère' u'panpaankaab mɔ taan' ki laa' wɔ ki gèbre' binib kobiinun. Bi'ni bà yebe bie ki fuobe, ne biba mɔ kpo'-a! ⁷ U liebe' ki cère' Saak laa' wɔ, ne ki cère' bitondb ke mɔ laa' wɔ.

⁸ Bi'ke yaam tì gèbre', ne u cère' min wà te ten kibuk kà bi lɔre' kè nno mɔ fore' ki laa' wɔ. ⁹ Imɔn, min ne yé *Yesu ya tondb ke ya gbaarke. Ma kpe be ní yin nni *Yesu ya tond mɔnɔn, kime n là jèndeh Uwien ya taanl yaab ne. ¹⁰ Ama Uwien ya juokm bo ne n ji te ten n te ma fenfenm wɔwɔ nɔ. U juoke' nni mijuokm ma nno ɲa juore' fenm. Ma juore' fenm, kime n'gbenent ben' lituonl ni ki cen' bi'ke. Na yé n taa' n'tiema tuom ne ki sɔn' lituonl nno, n laa' Uwien ya juokm mà nno ne cère' n sɔn'. ¹¹ Tɔ, nì yé min ne bii ben ne tɔke' ne tigbɛmɔnmɔnt la, ti'ke tɔke' ne tigbebaabt ne, ne ni teke' tun ne ki jin'.

Uwien li mekre bitenkpiib

¹² Tɔ, ti tɔkeh ki teh Kristo mekre' bitenkpiib ni ne. Nì tien' mila ni'ni biba lienh ki teh bitenkpiib ɲa ní mekre? ¹³ Nì yé bitenkpiib ɲa ní mekre la, Kristo mɔ ɲa mekre' ne-a! ¹⁴ Kristo ɲa mekre' la, ti tɔkeh tigbɛmɔnmɔnt tà nno yé fenm ne, ne ni'tekjim mɔ yé fenm ne. ¹⁵ Bitenkpiib ɲa ní mɔnbe kí mekre la, nì wɔngeh ki teh ti nendeh Uwien bo ne-a! Kime ti lienh ki teh u mekre' Kristo ne, ne wa mekre' wɔ-a! ¹⁶ Tɔ, bitenkpiib ɲa ní mekre la, Kristo mɔ ɲa mekre' ne-a! ¹⁷ Ne Kristo

^s15:5 Liike 1:12.

ɲa mɛkre' la, ni'tekjim yé fɛnm nɛ, nɛ ni juore' ki te ni'biere ni nɛ. ¹⁸Nnɔ la, Kristo yaab bà kpo' nnɔ mɔ juore' fɛnm nɛ. ¹⁹Ni yé ti ɲmɔbe lidendenl Kristo bo uɲendun wuu ni ya fuobm baba bo nɛ la, ti yé bicecekdenb ki cen' binib kɛ.

²⁰Ama imɔn nɛ, Uwien mɔnbe ki mɛkre' Kristo. Wɔn nɛ yé unil wà kpɛ' ki mɛkre' bitenkpiib ni, ki wuɔn' ki ye bitenkpiib mɔ lá li mɛkre. ²¹Kime uni-baab bo nɛ mikuum baa', nɛ unibaab mɔ bo nɛ bitenkpiib li mɛkre. ²²Adam bo nɛ binib kɛ kpuokeh, nɛ Kristo mɔ bo nɛ binib kɛ li mɛkre. ²³Ama wà kɛ nin u'sensien nɛ. Kristo nɛ yé unil wà kpɛ' ki mɛkre'. U lá baa' la, binib bà yé u'yaab nnɔ mɔ li mɛkre. ²⁴Ni ya puoli bó nɛ Kristo li gben nà ɲmɔbe ufaa kɛ ya bol nin nà ɲmɔbe mituɔm kɛ ya bol, kí taa libɛl kí jiin kí de u'Baa Uwien. Ugbeng-benyo nínnɔ. ²⁵Kimɛ u li yé uber nɛ kí tì baa uyo wà Uwien li cèrɛ wɔ ní te u'nennendb kɛ bo litaal. ²⁶Mikuum nɛ yé unennendfɔrke wà u li gben u'gber. ²⁷Imɔn, Uwien cèrɛ' u te' nibonn kɛ bo litaal ɲɔ. Ama bi ye: «U te' nibonn kɛ bo litaal la», nà yé u te' Uwien mɔ bo nɛ, kime Uwien nɛ cèrɛ' u te' nibonn kɛ bo litaal. ²⁸Uyo wà Kristo li yé ucien nibonn kɛ bo nnɔ, u ya yo nɛ wɔn Kristo wà yé Uwien ya Bije nnɔ mɔ li jiin ticiɛnt kí de Uwien wà de' wɔ ticiɛnt nibonn kɛ bo nnɔ. Nnɔ nɛ Uwien li tùrɛ kí li yé uber nibonn kɛ bo.

²⁹Tɔ, maale mɛn kí liike binib bà cèrɛh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bitenkpiib ya taal ni nnɔ ya gber. Ni yé bitenkpiib ɲa ní mɛkre la, nì li tore bɛ ba? Bitenkpiib ɲa ní mɛkre la, bɛ bo nɛ bi cèrɛh bi siih bɛ Uwien ya ñunm bi'taal ni? ³⁰Ni yé bitenkpiib ɲa ní mɛkre la, bɛ bo nɛ tinbi sɔnh itùon yà cèrɛh kinunbɔnk tuu ki bàareh tɛ? ³¹N'yaabe, nì yé imɔn nɛ, idaan kɛ mikuum kpàakeh nni nɛ. Ni liebe' ki ye imɔn mɔ nɛ ki ye ninbi nɛ yé n'bo ijenjebn Yonbdaan *Yesu Kristo ya

sen ni. ³²Ni yé n mɔn' nin muwɛnbiimu Efes ya du bó inisaalyɛnmaale baba bo nɛ la, n kpele si ba? Ni yé bitenkpiib ɲa ní mɛkre la, cèrɛ mɛn tí li jinh kí ñuh-a, kime wenli ti li wun kpo-a!

³³La cèrɛ mɛn uba ní lere nɛ. «A tɔkeh nin unibiɛrɔ la, a'mɔ li tì gben kí saa nɛ.» ³⁴Cuo mɛn ni'ba ki la teh mɛn biere, kime ni'ni biba ɲa ben Wien. N len' nà nɔ yé ni'fɛ nɛ.

Bà li mɛkre ya gbenent li te ma bo

³⁵Ama uba li fre kí niire kí ye: «Bitenkpiib li mɛkre mila bo? Bi mɛkre' la, bi'gbenent li te mila bo?» ³⁶Ujɔr sin, a bule' nibonbuonn nà kpo' la, na ní pɛ. ³⁷Nibonbuonn nà a bule' nɛ nnɔ ɲa yé nì pɛn' nà nnɔ, nì yé nì lá li lùon nà nnɔ nɛ. Nba la, a bule' iji nɛ, mitɔm la, tibontɔr. ³⁸Nɛ Uwien cèrɛh mibim kɛ pɛh mipiɛm u yé ma bo. Nɛ bim kɛ bim nin mipiɛm nɛ.

³⁹Bonn kɛ bonn nin ni'gbenent nɛ. Binib ya gbenent te tu'ba nɛ, tiwɛnt mɔ yaar tu'ba, inuɔn mɔ yaar tu'ba, ijen mɔ yaar tu'ba. ⁴⁰Kutaaku bo ya bont te tu'ba, nɛ kitink bo yaar mɔ te tu'ba. Kutaaku bo yaar ya mɔnbe nin kitink bo yaar ya mɔnbe ɲa tɛ. ⁴¹Uwien ya wien te u'ba nɛ, uɲmaal mɔ yu u'ba, iɲmaabii mɔ yu u'ba. Iɲmaabii mɔnɔn kɛ ya wien ɲa kpe.

⁴²Bitenkpiib lá mɛkre' la, nì li te nnɔ nɛ. Bi sube' bɛ nin tigbenent tà nnɔ li bùrɛ nɛ, ama bi li mɛkre nin tà nnɔ tun ɲa ní bùrɛ. ⁴³Bi subeh nin tigbenent tà nnɔ ɲa ɲmɔbe sel, bi li mɛkre nin tà nnɔ, tun ɲmɔbe ukpɛke nɛ. Bi subeh nin tigbenent tà nnɔ ɲa ɲmɔbe tuɔm, bi li mɛkre nin tà nnɔ, tun ɲmɔbe mituɔm nɛ. ⁴⁴Bi subeh nin tigbenent tà nnɔ, tù yé tinisaalgbenent nɛ. Bi li mɛkre nin tà nnɔ yé *Mifuoñaanm li de tà nɛ. Tinisaalgbenent te la, *Mifuoñaanm dienɛh tà mɔ te nɛ. ⁴⁵Nɛn bo nɛ nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Adamkpiɛk là yé unisaal nɛ,»

ama Adamfôrke** wɔn yé *Mifuoñaanm ya daan ne ki dienh limiel. ⁴⁶Nà yé ti li kpié kí li ñmɔbe *Mifuoñaanm dienh tigbenent tà nno ne. Ti li ñmɔbe tinisaalgbenent ne kí yaan kí lá le *Mifuoñaanm dienh tà nno. ⁴⁷Uwien là taa' titent ne ki tien' unikpiek. U yé titent ne. Unilie wɔn, wɔn ñen' paaki bó ne ki jiiere' ní. ⁴⁸Bi taa' titent ki tien' unikpiek wà nno te ma bo nno, bà yé kitink bo yaab mɔ te nno ne. Wà ñen' paaki bó ki jiiere' ní te ma bo nno, bà li yé paaki bó yaab nno mɔ li te nno ne. ⁴⁹Ti naan unil wà bi taa' titent ki tien' wɔ ma nno, nno ne ti lá li naan wà ñen' paaki bó ki jiiere' ní nno mɔ.

⁵⁰N'yaabe, n yé n tɔke nà sɔ: nà ñmɔbe tigbenent nin misèm ña n fre kí kɔ Uwien ya bel ni. Na li bûre nin nà ña n bûre ña n fre kí taan.

⁵¹Cenge men n tɔke ne tigbebalkaar tuba. Ti'ke ña n kpo kí gben ama ti'ke ya gbenent li lèbre ne. ⁵²Tigbenent ya lèbrm nno ña n taande nì li tien ten bununbu ya kenbm ne uyo wà bi li piebe linatunfôrkaarl nno. Bi piebe' linatunfôrkaarl nno uyo wà la, bitenkpiib li mekre kí li ñmɔbe tigbenent tà ña n bûre, ne Uwien n lèbre ti'mɔ ya gbenent. ⁵³Kime nì kpe tigbenent tà li bûre nno n kpende tà ña ji li bûre ne, ne tà li kpo nno mɔ n kpende tà ña ji li kpo. ⁵⁴Tigbenent tà li bûre nno lá kpende' tà ña n bûre ño tigbenent tà li kpo mɔ kpende' tà ña ji kpo la, nen daali ne nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno li tien. Nì kele' ki ye:

«Uwien faake' nin mikuum, ki gben' mi'gber.

⁵⁵Mikuume, a'faa ji te la?

Mikuume, a'lɔbpien ji te la?» ⁵⁶Ibiere ne yé mikuum ya lɔbpien, ne yiko bo ne ibiere ñmɔbe ti'bo mituɔm.

⁵⁷Nin nen ke tí faare men Uwien, kime wɔn ne dienh te ufaa kí ñe Yonbdaan *Yesu Kristo bo.

⁵⁸Nen bo, n'yaab bà n yé be, tûore men kí cuo kenken, kí cère ni'nun n li mɔn Yonbdaan ya tuonl bo, ní li tuu ki sɔnh lè ki joh inun bó, kí li ben ki ye ni sɔnh ki dienh ti'Yonbdaan la, ni'tòn-tònku ña n juore fenm.

Bi li taan ilike ma bo kí tore Kristo yaab bà te Yerusalem bó

16 Tɔ, mipum mà ni li taan mè kí tore Uwien ya nib nno ya gber wɔn, tien men ten n là tɔke' Kristo ya táan yaab bà te Galasi ki ye be n tien ma bo nno. ²Nawucu ke nawucu ya wenkpieke ya daali††, ni'ni wà ke n li boreh u laa' nà bo ki blinh u'den niba saan u'tuɔm kpe ma bo. Ni la li gu n baa ño kí yaan ní taan mipum nno. ³Ní gènde ni'ni bíba, n lá baa' la, n de be tigbɔnt, kí sɔn be, be n taa ni taan' mipum mà nno kí tì de Kristo yaab bà te Yerusalem ni nno. ⁴Nì kpe n'mɔ n jo ni'bó la, n li tɔke nin be.

Pɔl bondeh isen ya jom

⁵N maaleh n ñe Maseduɔnn ne kí baa ni'saan, kime n li cuon kí càare mi ya tinfenm ne. ⁶Nba la, n li tien ni'saan iwenkàanke bii n li tien ni'saan kí tì gben tiwɔrcient ya yo ne, ño ní tore nni n fre kí baa n joh nà bó. ⁷Ma yé mie bo n baa' ni'saan la, n sere itàan bo ki gèbre', kime Yonbdaan tuo' la, n yé n tien ni'saan iwien ile ne.

⁸Ama n li juore Efes ya du ni, kí tì baa Pantekot ya nacenku ya yo ne, ⁹kime Uwien pekre' usen ki de' nni n sɔn lituoncienn udu nno ni nin binennendb yebe ma ke nno.

¹⁰Timote baa' ni'saan la, ní ñikn kí teke wɔ mɔnmɔnm, kí cère u'yenn n li

**15:45 Bi ye Adamfôrke la, bi niireh Kristo.

††16:2 Nawucu ya wenkpieke ne ji yé Kristo yaab ya fofuordaali.

da, kime u'mo sɔnh Yonbdaan ya tuonl ten min ne. ¹¹Nen bo, uba la liike wo fɛnm. Ní tore wo, ɲɔ wo ní liebe ní n'saan nin uyenduɔn, kime n gu wɔn nin ti'ninjieb bitɔb ya liebm ní ne.

¹²Ti'ninje Apolos wɔn, n tũre' ki sure' wo wo ní pìere ti'ninjieb ní'saan, ama wa yíe wo ní baa ní'saan fɛnfɛnm wuɔ fiebu. U lá laa' usen la, u li baa ní.

Igbierfórke nin ifuonde

¹³La goh men, kí li faa mitekjim ni, kí li ɲmɔbe lifèl, kí li faa. ¹⁴Li teh men ti-bont ke nin miyiem.

¹⁵N'yaabe, n li liebe kí gbire ne usen uba mo ni. Ni ben ki ye Sitefanan nin u'den yaab ne kpíe' ki teke' Kristo ki jin' nin Akayi ya tinfɛnm ya nib ke, ne ki taa' bi'ba ki de' Uwien ya nib ya torm. ¹⁶Nen bo, li boh men bi ya nib nin bà ke taakeh nin be ki sɔnh itũon nin inunmɔn nno.

¹⁷Sitefanan nin Fotunatus nin Akayikus ya baam là sɔnge' n'yɛnm. Na là te n'saan ma nno, ben ne la lèrè' ní'lènl. ¹⁸Kime bi là duɔn' n'yɛnm ki duɔn' ní'mo yaam. Li pèkeh men bi ya nib. ¹⁹Kristo ya táan yaab bà te nie saan Asi ya tinfɛnm ni nno fuondeh ne. Akilas nin Prisil nin Kristo ya taanl ya nib bà taakeh bi'den nno mo fuondeh ne mɔnmɔnm Yonbdaan ya yel bo. ²⁰Ti'yaab ke fuondeh ne. Ní'mo ní li fuondeh tɔb mɔnmɔnm. ²¹Min Pɔl nin n'yul ne kele' ifuonde yii nɔ.†† ²²Unil wà ɲa yíe Yonbdaan la, Uwien ní wie wo miɲũum. Maranata! Ní'tingi si: Yonbdaan, den! ²³Yonbdaan *Yesu ní juoke ne. ²⁴*Yesu Kristo bo ne n yíe ní'ke.

††16:21 Kí ñe Kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 16:20 Pɔl lienh ne uba kieh, ama wɔn nin u'yul ne kele' migbiirm 21 ki ti baa' 24.

Kugbɔnlieku kùà Pɔl kele' ki de'

Korent

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kele' kugbɔnkpɛku kùà ki de' Korent yaab nno ya puoli bó ne wɔn nin u'yul jon' ni'ból. U ti baa' ne bi'yenm ɲa ɲmaake' u'bo. Bi'ni biba mɔnɔn yie ki ye wa yé Yesu ya tond. Pɔl mɔ ya yenm ɲa ɲmaake' bi'bo. Nen bo ne wa wuɔke' bi'saan, ki liebe' Efes ya du bó. U ti baa' ne ki kele' kugbɔntɔku nin tinunsiir ki de' Tit wɔ ní ti de be. Ku ya gbɔnku bole' ne, nil ɲa ben ni tien' ma. Tit tuke kugbɔnku nno uyo wà ki joh Korent nno, Pɔl ya yenm ɲa dɔ. Tit liebe' ní ki lá cende' Pɔl Maseduɔnn ya du ni ne, ki tɔke' wɔ ki ye Korent yaab tuo' u'gber ki lèbre' bi'tetem, ne u'yenm ji duɔn' ne u kele' kugbɔnku kuu kí de be.

Kí cin liyul 1 kí tì baa iyul 7 Pɔl len' ki fie' u'ba, ki ye u yé Kristo ya tond ne, ne ni yé u'bo lituonl ne. Ijend nin kinunbɔnk tu' wɔ u'tuonl ni ki yebe, ama u juun' ki teke' nen ke.

Kí cin iyul 8 kí tì baa 9 Pɔl sureh Kristo yaab bà te Korent ya du ni nno be ní pu Kristo yaab bà te Yerusalem ni, ka ɲmɔbe niba nno mipum nin tinimɔnt.

Kí cin iyul 10 kí tì baa 13 Pɔl wuɔn' unil li ɲmɔbe mitetem mà, kí li yé Kristo ya tond ne. U ya bùol Kristo ya tond yé unil wà jiindeh u'ba tingi ki kpiendeh bitɔb ne.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond ne Uwien ya yíem bo. Min nin ti'n-inje Timote ne kieh kugbɔnku kuu tí de Uwien ya taanl yaab bà te Korent ya du ni nno nin bà mɔ ke yé u'yaab ki te Akayi ya tinfenm ke ni nno. ² Ti'Baa Uwien nin

Yonbdaan *Yesu Kristo ní juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Ni'mɔ ní li duɔndeh ni'tɔb ya yenm

³ Tí pèke men Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U yé ti'Baa wà muɔh binib micidecm ki gbiekeh ne, ki yé Uwien wà duɔndeh binib ya yenm isen ke ni. ⁴ U duɔndeh ti'yenm ijend ke ni ɲɔ ti'mɔ ní li freh ki duɔndeh binib bà lenh ijend ke ya bol ya yenm kí ñe tinbi mɔnɔn lenh uyenduɔn wà u'saan nno bo ne. ⁵ Nno ne Kristo bo, ti lenh ijend ki gbiekeh ma nno wɔn Kristo bo ne Uwien duɔndeh ti'yenm mɔ ki gbiekeh. ⁶ Ti te uyensaa ni la, ti nuunh ninbi ya yenduɔn nin ni'ɲmerm ne. Uwien duɔn' ti'yenm ɲɔ ti'mɔ ní duɔn ni'yaam ní juun kí tuo ti jinh ijend yà nno ne. ⁷ Nen bo, ti cinbe ki du ni'bo ki gbien', kime ti ben ki ye tinbi nin ninbi taakeh ki jinh ijend ma nno, ti li taan kí li ɲmɔbe uyenduɔn mɔ ne.

⁸ Ti'yaabe, ta yíe ní li te ka ben ki ye ijend là tu' te Asi ya tinfenm ni. Ijend nno ɲa là ɲmɔbe fuul. Ì là faake' nin te cɛen ne, ne ta ji là daan ki ye ti li le limiel mɔnɔn. ⁹ Imɔn, tinbi mɔnɔn là maale' ki ye ti'kuum ya yo baa' ne. Nì là tien' nno ɲɔ ti la ji ní li du ti'ba bo, ama tí li du Uwien wà mekreh bitenkpiib nno bo ne. ¹⁰ Wɔn ne ñen' te mi ya kubierm ni, ki tí li ñen te mi'ni mɔ. Imɔn, ti du wɔn bo ne ki ye u li ñen te len. ¹¹ Ni'mɔ toreh te len ne nin ni'kaare. Nno ne Uwien dienh te mimɔnm kí ñe linigol ya kaare bo. Ne tinbi bo binib bà yebe mɔ li faare Uwien.

Nà cère' Pɔl pien' u'sen ya jom

¹² Ti jebnh ti'ba nà bo si: ti ben ti'yenm ni, ki ye ti ɲmɔbe mitetem mà nno ñen' Uwien saan ne. Mì wien ne, ki cuube uɲendun wuu ni, ni'ke tu nin ninbi bo. Uwien ya juokm ne cère' ti te nno, na yé nisaalyenfuom. ¹³ Ti kele' ne tigger tà ti'gbɔnt ni nno, gber tuba ɲa te len ɲɔ ní kàan ka ní fre kí bende tu'tingi. Ne n teke'

ki jin' ki ye ni li fre kí bende tu'ke ya tingi
¹⁴ten ni cin' ki bende ma ki teh tinbi ne
 yé ni'jenjebn, ne ni'mo li yé ti'ye lidaali
 là Yonbdaan *Yesu li baa ní nno.

¹⁵N là ñmobe mi ya dum ya bol ne ki
 cèkre' n'yenm ní kpíe kí baa ni'saan ño ní
 tí ní le mimõnm kí pukn. ¹⁶N ñen' ni'saan
 la, n li jo Maseduõnn ya tinfenm bó ne,
 kí tí ní liebe ní ni'saan ño ní de nni ná ke
 cieke nni ní fre kí jo Sude ya tinfenm bó.
¹⁷N cèkre' n'yenm ní tien nno ma nno, ma
 tũore' ki maale' ne-ee? Bii n cèkre' n'yenm
 ní tien ná nno yé unisaal ya yenmaale ne,
 ño ní ye nen ne, kí liebe kí ye nen ña ñí?
¹⁸Uwien yé umemõndaan ne. U ben ki ye
 ta tãkeh ne ki teh nen ne, ki liebeh ki teh
 nen ña ñí. ¹⁹Kime *Yesu Kristo Uwien
 ya Bije wà min nin Silfen^f nin Timote là
 tãke' ne u'gber nno ña teh nen ne, kí liebe
 kí ye nen ña ñí. Ama u tuu ki ce ki teh nen
 ne. ²⁰Wõn bo ne Uwien là pũon' ki ye u li
 tien ná ke nno tien'. Wõn bo mo ne ti teh
 «Ami» kí kpièkreh Uwien. ²¹Wõn Uwien
 ne cère' tinbi nin ninbi faa mitekjim ni
 kí ñe Kristo bo. Wõn ne gènde' te ki tien'
 u'yaab, ²²ki tien' u'dieku ti'bo, ki cère'
 *Mifuoñaanm te ti'fèl bo. Nen ne wuõn'
 ki ye ta ní lúo mimõnm mà u bonde' mè
 ki ble' te nno.

²³Min wõn, n taa' Uwien ne ki tien'
 n'mõnkunl, n nen la, u la dàan nni. Ma
 là yíe ní len tuba, tù ní saa ni'yenm ne.
 Nen ne cère' ma liebe' ní Korent ni. ²⁴Na
 yé ti nuunh tí wõbn ne kí wuõn ne ni li
 teke Uwien kí ji ma bo ne, kime ni co
 mitekjim kenken ne. Ama ti nuunh tinbi
 nin ninbi ní taan kí sõn ño ní li ñmobe
 uyensõnge ne.

2 Min cèkre' nà sõ n'yenm ni: ni yé n li
 liebe ní ni'saan, ni'yenm ní saa la, ma
 we ní. ²Kime min nin yul saa' ni'yenm
 la, ní ji li le ñme wõ ní de nni uyensõnge?
 Na yé n saa' ninbi bà ya yenm nno-oo?
³Nen bo ne n tí là kele' ne kugbõnku

kuba, kime ma là yíe ní baa n'yenm ní saa
 ninbi bà bi li de nni uyensõnge nno bo.
 N ben ni'ke ya tetem. Nà li sõnge n'yenm
 nno li sõnge ni'ke mo yaam ne. ⁴N là kieh
 ne kugbõnku nno ma nno, n'yenm ña là
 ñme fiimu no, ni wi nni ki tí kende' ne
 n muh brìbrì. Nin nen ke ño ma là kele'
 kugbõnku bugben ní saa ni'yenm, n la yíe
 ní bende n yíe ne ki ti kpe ma bo ne.

Wà bii' nno, ní fère wõ

⁵Unil tien' uyensaa ya bonn la, na yé
 u saa' min baba ya yenm ne, u saa' ni'ke
 yaam ne. Ma yíe ní len kí tí kende. Na li
 yé ni'ke mõnõn la, u saa' ni'ni biba yaam.
⁶U ya daan wõn, ni'ni bà yebe kõn' nin
 wõ ma, ni dèkre ne. ⁷Nen bo, ni ji bi li
 fère wõ u'biil ne, kí duõn u'yenm. Nno
 ña ñí la, u'yenm ji li saa kí tí kende ne.
⁸Nen bo ne n sureh ne ní wuõn wõ kí ye
 ni yíe wõ. ⁹Kime n kieh ne kugbõnku kuu
 ma no, n yíe ní diire kí liike ni boh tibont
 isen ke ni bii na boh ne. ¹⁰Ni fère' unil
 wà u'biil la, n'mo fère wõ níno. N fère'
 wõ u'biil ma nno, na bi cieke min ní fère
 wõ, ninbi bo ne n fère' udaan Kristo ya
 nun bó, ¹¹ño ki la de *Satan usen wõ ní
 lere kí tuln te, kime ti ben u maaleh ti'bo
 yà.

Põl ya yenm saa' Trowas ya du ni

¹²N là jon' Trowas ya du bó ní tí tãke
 Kristo ya gbemõnmõnt ne. Nin Yonbdaan
 de' nni usen ní sõn lituõnl bugben ma ke
 nno, ¹³n'yenm ña là do, kime ma là laa'
 n'ninje Tit. Nen bo ne n là cèbe' udu nno
 yaab ki bure' Maseduõnn ya tinfenm bó.

Yesu Kristo ne mõn' ki faake'

¹⁴Tõ, tí faare men Uwien. Uyo ke u
 cèreh ti te binib bà wõngeh ki teh u
 mõn' ki faake' ya cekl ni ne kí ñe Kristo
 bo. Kí ñe tinbi bo ne u cèreh binib ben-
 deh Kristo ya gber ni'ke saan. U'gber ya

^f1:19 Bi liebe' ki yih *Silfen* ne Silas. Liike Itũon 15:22, 40.

bendm nno te ten lefina wà ya nu nme ki joh ni'ke saan ne. ¹⁵ Imòn, Uwien bo, ti yé Kristo ya lefina ne ki nu ki nme. Bà pe miñmERM ya sen bo nin bà pe usen wà li cère be ní juore fenm ke ciuh lefina nno ya nu ne. ¹⁶ Lefina nno yé biba bo mikuum ya nu ne, ki tukeh mikuum ki bàareh be, ki yé bitòb bo limiel ya nu, ki cèreh bi lenh limiel. Nme li fre kí sòn li ya tuonl-i? ¹⁷ Tinbi ña taah Uwien ya gber ya tókm ki teh ukpenkpende ten binib bà yebe teh ma bo. Uwien ne sòn' te. Kristo bo ne ti tókeh wón Uwien ya gber u'nun bó, jòknt ña te ti'fèl bo.

Kujotiefenku ya tuonl

3 Ni maaleh tí bie kí taa ti'ba kí wuon ne ne? Bii ni maaleh tí de ne tigbònt kí wuon kí ye ti yé *Yesu ya tondb ne? Bii ni maaleh ninbi ne ní de te tigbònt kí wuon kí ye ti yé be, ten binib biba teh ma bo? ² Ninbi nin ni'yul ne yé ti'bo kugbònkú. Kugbònkú nno kele' ti'fèl ni ne, ne unil ke ben kù, ki kaan' kù m. ³ Imòn, ni mánbe ki yé Kristo bo kugbònkú ne kí ñe ti'tuonl bo. Kua kele' nin siem, kù kele' nin Uwien wà fuobe ya Fuoñaanm ne. Kua kele' tenpenpen bo, kù kele' binib ya fèl ni ne.

⁴ Kristo bo, ti nme be mi ya dum ne Uwien ya nun bó. ⁵ Ta maale' ki ye ti li fre kí tien niba ti'tiema tuóm bo, ama Uwien ne cèreh ti freh ki teh, ti teh nà. ⁶ Wón ne de' te mituóm ki cère' ti yé kujotiefenku ya tonsónb. Kujotieku nno ña ñen' Moyis kele' *yiko wà nno, kù ñen' *Mifuoñaanm ne. Kime *yiko bàareh nin mikuum ne, ne *Mifuoñaanm dienh limiel.

⁷ Yiko nno là kele' itenpenpen bo ne, ki nme be Uwien ya kpieke, ki cère' Moyis ya nun bó windeh. Israyel yaab ña là li fre kí liike u'nun bó kí ñe ukpieke nno bo. Ama ukpieke nno ña wuókreh. Nì yé *yiko wà bàareh nin mikuum ya tuonl là nme be u ya kpieke la, ⁸ be li tien *Mi-

fuoñaanm ya tuonl ya kpieke ña ní cen nno? ⁹ Lituonl là bo Uwien li bu kí biin binib nme be ukpieke la, be li tien lituonl là li cère wò ní bù binib bigbemòndenb ña ní li nme be kí cen nno? ¹⁰ Nen bo ne ukpieke wà là windeh uyo bo nno ña yé bonn fenfennò ya kpieke wà ña nme be u ya tó nò bo. ¹¹ Nì yé nà ña wuókreh nme be ukpieke la, be li tien nà tuu ki te ña ní li nme be ukpieke kí cen nen-i?

¹² Ti du li ya dendenl bo ne ki nme be lifèl. ¹³ Ta teh ten Moyis là teh ma bo. U là pibndeh u'nun bó ño Israyel yaab la le ukpieke wà windeh ka ní wuóke nno ya gbenm ne. ¹⁴ Ama bi'yenm juore' ki liibe ne. Haali nin dinno bi kàanh Kujotiekpaaku ya gbònkú la, nà là lieke bi'nun bó nno bie ki te ne, na lèkre'. Kristo ña ñí la, uba ña ní fre kí lèkre ne. ¹⁵ Imòn, haali nin dinno bi kàanh Moyis ya gbònt la, nì te ten niba ne cùube bi'yenm bo. ¹⁶ Ama unil pekre' ki paan' Yonbdaan bo ne la, u'yenm li cibre. ¹⁷ Kime Yonbdaan yé *Mifuoñaanm ne. Ne Yonbdaan ya Fuoñaanm te nà saan la, liwiél ne te ni'saan. ¹⁸ Tinbi bà ke niba ña ji lieke ti'nun bó nno, ti te ten kinunliik ne bi likeh ki lenh Yonbdaan ya kpieke windeh ma bo. Ne wón wà yé *Mifuoñaanm nno lèbreh te ki cèreh ti nengreh wò, ki lenh ukpieke u yebreh ki joh.

Uwien taa' u'faal ki ñukn' tinbi bà yé isenceb nno ne

4 Uwien ya nimònt bo ne u taa' u'tuonl ki ñukn' te. Nen bo ne ti'gbenent ña ñendeh. ² Ama ti wie' itùon yà yé libònbònl ni ya tùon ki nme be ife nno. Ta taah cekn ki lèreh nib, ka lèbreh Uwien ya gber ye ma. Ama tinbi tókeh tigbemònt baba ne nì wien. Nno ne unil ke li du ti'bo Uwien ya nun bó. ³ Ne nì yé ti tókeh tigbemònmònt tà nno ya tingi bie ki buò la, tu'tingi buò bà juonh fenm nno bo ne. ⁴ Bi yé binib bà ña teke' Kristo ki jin' ne. *Satan wà yé uñendun wuu ya wien nno ne

libe' bi'yenm ki cère' ba lenh tigbemɔn-mɔnt ya wenwenku. Kuwenwenku nno wɔngeh Kristo wà yé Uwien ya nennenku nno ya kpieke ne.

⁵Tɔ, ti tɔkeh ne tiger tà nno ɲa lienh tinbi bo, tù lienh *Yesu Kristo bo ne ki teh wɔn ne yé Yonbdaan. Tinbi ben wɔn, ti tɔkeh ne ki teh ti yé ni'tonsɔnb ne wɔn *Yesu bo. ⁶Kime Uwien wà là ye: «Kuwenwenku n̄ wende licin̄unl ni nno», wɔn ne wende' ti'fèl ni ɲɔ tí bende u'kpieke wà windeh [Yesu] Kristo ya nun bó nno.

⁷Tinbi bà yé isencɛb nno, Uwien taa' u'gbemɔnmont tà yé lifaaciɛn̄l nno ki ɲukn' tinbi ne. Nen ne wuɔn' ki ye mi-tuɔm mà ɲa ɲmɔbe mi kpe nin bà nno n̄en' Uwien saan ne, ma n̄en' tinbi saan. ⁸Bi pɛbeh te isen ke ni ne, ama ba freh ki mɛreh te. Ti te iyenben ni, ama ti tuu ki ɲmɔbe lidendɛn̄l ne. ⁹Bi bùuh te, ama ba n̄endeh te. Bi gbɔbreh te, ama ba freh ki gbendeh ti'gber. ¹⁰Uyo ke ti jinh *Yesu là jin' ijend yà u'kuum ni nno ne ti'gben ni, ɲɔ nè n̄ wuɔn kí ye u'fuobm mɔ te ti'ni. ¹¹Imɔn, *Yesu bo, mikuum tuu ki kpàakeh te ne ti'fuobm ni uyo ke ɲɔ nè n̄ wuɔn kí ye u'fuobm te ti'gbenent tà li kpo nno ni. ¹²Nno ne mikuum benh nin tinbi, ne ninbi lenh mifuobm.

¹³Tɔ, nà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno ti'mɔ teke' n̄en ne ki jin'. Nì kele' ki ye: «N teke' ki jin' ma nno, ne ki len'.» Ti'mɔ teke' ki jin' ma nno, ne ki lienh. ¹⁴Imɔn, ti ben ki ye Uwien wà mekre' Yonbdaan *Yesu nno li mekre' ti'mɔ tí li te nin *Yesu wɔ n̄ taa tinbi nin ninbi kí jo u'ba saan. ¹⁵Ninbi bo ne i ya jend ke tu' te, ɲɔ Uwien ya mɔnm n̄ li yɛbreh ki joh, kí cère binib bà yebe n̄ li tùɔreh ki faareh wɔ, ki kpiekreh wɔ.

Kí li fuobe mitekjim bo

¹⁶Nen bo ne ti'gbenent ɲa ɲendeh. Ti'gbenent j̄inh ki joh mɔnm̄n la, ti'yenm

ni wɔn, ti f̄endeh ne daan ke daan. ¹⁷Kime fenfenno ya jend ɲa yé bonn nà kpieke ti'bo, ka wuɔkreh mɔ. Ama ì bondeh te tí le ukpieke wà yebe ka ti ɲmɔbe u kpe nin bà, ki li tuu ki te mɔ ne. ¹⁸Tinbi ɲa tɔnge bi lenh tibont tà, ama ti tɔnge ba lenh tà ne. Kime bi lenh tà nno ɲa wuɔkreh, ne ba lenh tà nno, tun tuu ki te ne.

5 Tɔ, ti ben ki ye ti fuobe nin tigbenent tà kitink kie bo nɔ te ten lininbonl ne. Lininbonl nno lá bere' la, ti ɲmɔbe iden yà li tuu ki te Uwien bonde' yì ki ble' te paaki bó. Wɔn Uwien ne men' iden bugben, na yé nil ne men' yì. ²Ti laan te kitink kie bo ma nɔ, ti j̄endeh ne ki dunh, ti'nun mɔn tí le iden yà te paaki bó nno kí kɔ. Iden nno te ten lilierl ne tí taa kí gole. ³Ti gole' lilierl nno la, ta ji li te n̄il. ⁴Ti'gbenent laan te ten lininbonl kitink kie bo ma nɔ, ti dunh ten ti tuke litukl ne li kpieke nin te. Na yé ti yíe tí dàan ti ɲmɔbe tigbenent tà kitink kie bo nɔ ne, ama ti nuunh ti li le tigbenent tà paaki bó nno ne n̄ pibn tu'bo ɲɔ mifuobm n̄ fuobe kí n̄en nà li kpo tu'ni nno. ⁵Uwien nin u'yul ne bonde' te nen ke. U de' te *Mifuoñaanm ma nno ne wuɔn' ki ye ta n̄ lúo mimɔnm mà u bonde' m̄è ki ble' te nno.

⁶Nen bo ne ti ɲmɔbe lifèl uyo ke. Ama ti ben ki ye ti laan ɲmɔbe ti'gbenent tà kitink kie bo nɔ, ti te kucɛnku ne, ka neke Yonbdaan den. ⁷Kime mitekjim ne pekreh te, nà yé ti lenh nà ne pekreh te. ⁸Imɔn, ti ɲmɔbe lifèl, ki bi yíe tí dàan tuu ya gbenent ne kí jo kí li te Yonbdaan saan. ⁹Ama ti juore' ki ɲmɔbe tigbenent tuu nɔ bii ti dàan' tù la, ti'nun mɔn nà bo si: tí sɔnge Yonbdaan ya yenm ne. ¹⁰Kime ni kpe ti'ke n̄ sere Kristo ya nun bó ne, wɔ n̄ bu te tibuur kí cère unil ke n̄ le u kpe nà kí n̄e u tien' nà kitink kie bo. Nì yé nà mɔn bii nà bre ne la.

**Kristo ne taan' binib
nin Uwien buñɔbu**

¹¹ Ti ben Yonbdaan ya bom yé nibonn nà. Nen bo ne ti sureh binib be ní tuo u'ñɔbu bó. Uwien ben te mɔnmɔnm; n du ki ye ní'mɔ ben te mɔnmɔnm ní'fèl ni.

¹² Ta nuunh tí liebe kí taa tí'ba kí wɔɔn ne, ama ti yé ní le ni li ñi nà bo, kí li jebnh ní'ba kí ñe tinbi bo ne. Nen bo, ni li fre kí jiin binib bà jebnh bí'ba upaan bo ya bont bo, ki dàandeh nà te lifèl ni nɔ bo. ¹³ Ní yé ti sɔnh liwaartuonl ne la, ti sɔnh ki dienh Uwien ne. Ti tí sɔnh liyen-fotuonl ne la, ti sɔnh ki dienh ninbi ne.

¹⁴ Kristo ya yíem ne sureh te ki cère' ti ñmɔbe yii ya yenmaale. Yin si: unibaab ne teke' binib ke ya kuum ki kpo'. Nen bo, unil ke taan' ki kpo' nin wɔ ne. ¹⁵ U teke' bí'ke ya kuum ki kpo' ñɔ nè ní wɔɔn kí ye bà fuobe ña ji fuobe ki de' bí'ba, ama bi fuobe ki de' wɔn wà teke' bí'ke ya kuum ki kpo', ki mekre' bitenkpiib ni nɔ ne.

¹⁶ Nnɔ ne, ñe fenfenɔ kí li joh ta ji li bùh nib unisaal bùh binib ma bo. Ní yé uyo uba ti là bùh Kristo unisaal bùh binib ma bo mɔnɔn la, ta ji bùh wɔ nɔ.

¹⁷ Nen bo ne unil yé Kristo yɔ la, udaan ji yé unifaan ne. Nibonkpaann gben'-a! Nibonfènn ne ji te. ¹⁸ Nen ke ñen' Uwien saan ne. Wɔn ne cère' tinbi nin wɔn taan' buñɔbu kí ñe Kristo bo, ki de' te lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bí'mɔ ní taan wɔ buñɔbu. ¹⁹ Imɔn, Kristo bo Uwien cère' uɔndun ya nib nin wɔn taan' buñɔbu. Wa ji tuuke binib ya biil. U de' te lituonl ki ye tí tɔke binitɔb bí'mɔ ní taan wɔ buñɔbu ne.

²⁰ Ti se Kristo ya taal ni ne ki tɔkeh ne tigber tuu, ne kí ñe tinbi bo Uwien nin u'yul ne lienh ne. Ti gbáanh ne ne, Kristo ya yel bo, taan men nin Uwien buñɔbu. ²¹ Kristo ña là tien' biere iba nin itɔ. Uwien là tun' wɔ ti ya biere ne, ñɔ kí ñe wɔn bo, Uwien ní bù te bigbemɔndenb.

6 Ti te ki sɔnh Uwien ya tuonl ma nɔ bo ne ti sureh ne, ni la cère ni laa' bupaabu bùa u'saan nɔ ní juore fenm. ² Kime nì keke' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Uyo wà nì kpe nɔ ne n teke' a'kaare.

Miñmerm ya daali, ne n tore' ñe.»

Tɔ, nì ji kpaan' uyo sɔ, miñmerm ya daali sɔ.

³ Ta yé ti teh nà ní tuln uba Uwien ya sen ni ñɔ uba ní len tí'tuonl bo fenfenm ne.

⁴ Ama tibont ke ni, ti wɔngèh ki teh ti yé Uwien ya tonsɔnb ne, ki ñmɔbe kuminku ki gbien' ijend nin liwɔbl nin iyenben ni.

⁵ Ti tuo' tipuɔr nin lipekl nin binib kpreh tí'bo ma nin kujiinku ke ya bol, ki pèrè' migùɔnm, ki wɔln' mikònm.

⁶ Nin nen ke ñɔ tí'tetem wien ne. Ti ñmɔbe mibenm Uwien ya sen bo, ki ñmɔbe liyenguol, ki

teh tinimɔnt. *Mifuoñaanm te nin te, ti yé binib imɔnmɔn,

⁷ ki kpaandeh tigber tà yé tigbemɔnt, Uwien ya tuɔm te nin te. Ti taah tigbemɔnt ne ki teh tijekɔn-

went, ki ñih ki guɔnh. ⁸ Biba kpiekreh te, ne bitɔb yuɔndeh te. Biba sukreh te, ne bitɔb pèkeh te. Bi yih te bitonnendenb

ama ti yé bigbemɔndenb ne. ⁹ Bi teh ten ba ben te ne, ama kí nín ben te kein. Bi

likeh te ten ti kpo' ñɔ, ama ti nín fuobe ne. Bi ñih te, ama ba kuuleh te. ¹⁰ Bi saah

tí'yenm, ama tí'yenm tuu ki songe ne. Bi maaleh ki teh ti yé bijiinb ne, ama tinbi

ne cèreh bà yebe lenh lifaal. Bi maaleh ki teh ta ñmɔbe niba ne, ama ti nín ñmɔbe

ni'ke.

¹¹ Ninbi Korent yaabe, ta ñmìere' ne gber tuba, ti yé ne nin tí'fèl ke ne. ¹² Ti

ya yenm pe ní'bo cèen ne, ni ya yenm ne ña pe tí'bo. ¹³ Ní'mɔ ní tien nɔ kí jiin te. Ní'mɔ ní cère ní'yenm ní li pe tí'bo. Ni te

ten n'tiema bumu ma nɔ ne cère' n len' ne nɔ.

La teh men ten bà ña pe Wien bo

¹⁴La taa men ni'yul kí kpele bà ña teke' Uwien ki jin', kime ninbi nin ben ña ní fre kí li te gber. Nà cuube nin nà ña cuube li fre kí taan-ii? Kuwenwenku nin licin-ñunl li fre kí taan-ii? ¹⁵Kristo nin *Satan li fre kí kpaan buñbu-uu? Wà teke' Kristo ki jin' nin wà ña teke' wò ki jin' te tigber-ii? ¹⁶Uwien ya duku nin ibule te-εε? Ne tinbi ne yé Uwien wà fuobe ya duku. Wón Uwien ne len' ki ye:

«N li te bi'siik ni ne ki cuonh nin be, ki li yé bi'Wien, ne be ní li yé n'nib.»

¹⁷Nen bo ne Yonbdaan liebe' ki len' ki ye:

«Ñe men bi'ni kí jende be. La me men jòknt ya bont, ño ní teke ne.»

¹⁸Wón Yonbdaan mituóm ke ya daan tí len' ki ye:

«N li yé ni'Baa, ne ní li yé n'bijieɓ nin n'bisieɓ.»

7 N'jotieɓe, Uwien là pùon' tinbi ne tu ya bont ke. Nen bo cèrè men tí ñen nà ke yé tijòknt ti'gbenent nin ti'fèl ni, kí cèrè Uwien ní tien te u'yaab kí ti gben, tí li boh wò.

Pól ya yenn songe Kristo yaab bà te Korent ni nno bo

²Li ñikndeh men ni'yenn ní li pe ti'bo. Ta bii' uba, ka tuln' uba, ka lere' ki jin' uba ya bonn. ³Na yé n nuunh ní biin ne, ne ki lienh nò. Kime n kpie' ki len' ño ki ye ti fuobe-ee, ti kpo'-oo; ti'yenn pe ni'bo ne. ⁴N du ni'bo ki gbien'. Ninbi ne yé n'bo ijenjebn. N'yenn dɔ cœen ne. Ti'jend ke ni n'yenn songe cœen ne.

⁵Tɔ, ti tì baa' Maseduɔnn ya tinfenm ni ma, ta laa' fuorl, ama ti jin' ijend ke ya bol ne len. Ikònkòn là jebe' te ni'ke saan ne, ne bujewaambu mɔ coh te. ⁶Ama Uwien wà dienh binib bà ya yenn saa' uyenduɔn nno cèrè' Tit baa', ne ti'yenn duɔn'. ⁷Na yé Tit ya baam baba ne duɔn'

ti'yenn. U tɔke' te ki ye u laa' uyenduɔn wà ni'saan nno mɔ duɔn' ti'yenn ne. U tɔke' te ki ye ni'nun mɔn ní tí ní le nni, ne ni ke tinunsiir bo, ki ye ni'nun mɔn ní sere n'ciek bó. Nen ke ne cèrè' n'yenn tùɔrè' ki songe' ki gbien'.

⁸Ni yé n là keke' ne kugbɔnku kua nno saa' ni'yenn mɔnɔn la, ma là gbiende' ku'kelm bo. Ama n là gbiende' kù saa' ni'yenn ma nno bo ne. Imɔn, n là gbiende', kime n là laa' kù saa' ni'yenn ama ni'yensaa nno ña wuoke'. ⁹Ama fen-fennɔ n'yenn songe'. Na yé n'yenn songe' kù cèrè' ni'yenn saa' ma nno bo ne. Ama n'yenn songe' ni'yensaa nno cèrè' ni lèbre' mitetem ma nno bo ne. Uwien ne cèrè' ni'yenn saa'. Nen ne wuɔn' ki ye ta tien' ne nà bre. ¹⁰Kime uyensaa wà songe Uwien ya yenn cèreh unil lèbreh mitetem ne ki lenh limiel. U ya yensaa ña kpe wù ní li wi nil. Ama uyensaa wà ña cèreh nil lèbreh mitetem bàareh nin mikuum ne. ¹¹Ni'yensaa nno songe' Uwien ya yenn ma nno, na laa' nì tì fɔrè' ma bo-oo! Na laa' ni ji teh ni bi li tien nà tonm-ii! Na laa' ni'yenn ji saah ni-tùonbiere bo, ni gbiendeh-ee! Na laa' ni ji fenge ibiere ya tienm-ii? Na laa' ni'nun mɔn ní tí ní le nni-ii? Na laa' ni'nun mɔn ní sere n'ciek bó-oo? Na laa' ni ji nuunh unil sɔn' itùonbiere la, ní dere u'tub-ii? Ni teh nno ma nno, nì wuɔn' ki ye na te tigber nno ni ne.

¹²N là keke' ne kugbɔnku ma nno, na yé wà bii nno bo, ka yé u bii' wà nno mɔ bo ne n keke' kù. Ama n là yé ní wuɔn ninbi bugben Uwien ya nun bó, kí ye ni'nun mɔn ní li se ti'ciek bó ne. ¹³Nen ne duɔn' ti'yenn.

Na yé nen baba ne duɔn' ti'yenn. Ni là cèrè' Tit ya yenn dɔ, u ñmɔbe uyensonge ma nno ne cèrè' ti'yenn ti liebe' ki songe' ki pukn'. ¹⁴Ni yé ninbi bo n jebn' n'ba u'saan waamu la, na cuo' nni fe. Ti tuu ki tɔkeh ne tigbemònt ma nno, nen ne wuɔn' ki ye ninbi bo, ti jebn' ti'ba Tit saan ma

nnɔ ti ɲmɔbe imɔn nɛ. ¹⁵ U lá tiere' ni'ke là boh wɔ ma bo, ki teke' wɔ kucɛnku mɔnmɔnm, ki seln' wɔ ma bo la, u tũreh ki yíe nɛ ki pukndeh nɛ. ¹⁶ N'yenm songe' ki gbien', kime n du ni'bo isen ke ni nɛ.

**Pɔl sureh Kristo ya táan yaab be ń
tore bi'tɔb bà te Yerusalem bó nno**

8 Ti'yaabe, ti yíe ní bende Uwien tien' Kristo ya táan yaab bà te Maseduonn ya tinfenn ni mimɔnm mà nno nɛ. ² Ijend tu' be na ɲmɔbe fuul ama bi juore' ki te uyensongcien ni nɛ. Nin bi'jiint yebe ma ke nno, bi de' mipum nin tinimɔnt ni yebe. ³ Bi de' bi'tuɔm kpe ma bo nɛ. N li fre kí kun imɔn kí ye bi de' ki gèbre' bi'tuɔm ya bien mɔnɔn. Bi cèkre' bi'yenm nɛ ki de', ⁴ ki tuu ki cɛ ki teh tí cère bi'mɔ ya pum ń li te mipum mà li tore Uwien ya nib bà te Yerusalem bó nno ni. ⁵ Bi tien' nì tì gèbre' tì là daan be ma bo mɔnɔn. Bi kpie' ki taa' bi'ba ki de' Yonbdaan nɛ, ki yaan ki taa' bi'ba ki de' ti'mɔ Uwien yíe ma bo. ⁶ Nen bo nɛ ti gbáan' Tit wɔ ń tũkre u là cin' mipum ya tuonl là ni'saan nno kí tì gben lè. ⁷ Niba ɲa pɔre' nɛ isen ke ni, kime ni ɲmɔbe mitekjim, ki ben ki lienh, ki ɲmɔbe mibenm, ki teh ni bi li tien nà ke ya bol tonm, ki ɲmɔbe miyém mà ti là wɔkn' nɛ mè nno. Mipum ya sen ni mɔ, wuɔn men kí ye ni ɲmɔbe tinimɔnt.

⁸ N lienh ma nɔ, na yé n wɔbndeh nɛ, ama n yíe ní bende Uwien ya nitɔb ya nun mɔn be ń de mipum ma bo nɛ. N tien' nno ɲɔ ń liike ni'mɔ ɲmɔbe miyém imɔnmɔn bii na ɲmɔbe nɛ. ⁹ Kime ni ben ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya nimɔnt kpe ma bo. U là yé ufáadaan nɛ. Ninbi bo nɛ u tien' u'ba ujiin, ɲɔ u'jiint nno ń cère ní tien bifáadenb. ¹⁰ N ɲmɔbe iyenmaale yà sɔ tigber tuu bo. Iyenmaale nno yé ni ya kpele nɛ. Yin si: na yé ni là kpie' ki de' mipum baba nɛ, ninbi nɛ là kpie' ki caan' mipum nno ya gber libinl là gèbre' nɔ. ¹¹ Tɔ, fenfennɔ, ñikn men kí sɔn lituonl

nno kí tì gben lè ni'tuɔm kpe ma bo. Ni là caan' uyo wà ki ye ni li sɔn lè nno, ni là cèkre' ni'yenm nɛ. Nen bo, li ɲmɔbe men i ya yenmaalbaabe kí sɔn lè kí tì gben. ¹² Kime unil ɲmɔbe iyenmaalmonmɔn wɔ ń pu la, Uwien li teke u'pum nno u'yenmaalmonmɔn nno bo nɛ, wa ń tɔnge m̀ yebe bii ma yebe. ¹³ Na yé ní pipre ni'bonn ke kí de bitɔb ɲɔ kí li cɛknh nɛ. Nì mɔn ni'ke yaam ń li kpe nɛ. ¹⁴ Kime fenfennɔ ni ɲmɔbe ki gbien' ma nno, ni mɔn ní tore bà ɲa ɲmɔbe nɛ. Ni'mɔ lá luo' la, bi'mɔ ɲmɔbe ki gbien' la, be ń tore nɛ. Nno nɛ ni'ke yaam li kpe. ¹⁵ Ten nì kele' ma *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:
«Wà là laa' nì yebe
ɲa là jin' ki gbele'.
Wà mɔ là laa' waamu
mɔ ɲa là jin' nì pɔre' wɔ.»

**Bi sɔn' Tit nin u'tɔntɔknlieb
Korent ya du bó**

¹⁶ Tɔ, tí faare men Uwien nin u cère' Tit mɔ ya nun mɔn ni'gber bo ma nno bo. ¹⁷ Ti tɔke' Tit wɔ ń jo ni'saan nɛ u tuo'. Na yé u tuo' baba nɛ, u'nun là mɔn wɔ ń jo ni'saan nɛ, nɛ u cèkre' u'yenm wɔ ń jo. ¹⁸ Ti li cère ti'ninje uba mɔ ń tɔke nin wɔ kí jo ni'saan. Kristo ya táan yaab ke pèkeh ti'ninje nno nɛ kí ñe u sɔn' lituonl là tigbemonmɔnt ya tɔkm bo nno. ¹⁹ Na yé nen baba bo, Kristo ya táan yaab mɔnɔn gènde' wɔn nɛ wɔ ń tɔke nin te tí taa bi taan' mipum mà nno kí jon Yerusalem. Ti li sɔn lituonl bugben kí kpieke Yonbdaan nɛ, kí wuɔn kí ye ti ɲmɔbe miyém tí tore binib. ²⁰ Bi taan' mipum mà ki ɲukn' te nno yé ilikcencien nɛ. Ta yíe uba ń lá suke te ilike nno ya sen ni. ²¹ Kime na yé ti nuunh tí li teh nà mɔn Yonbdaan ya nun bó baba nɛ, ti nuunh tí li teh nà mɔn binib ya nun bó mɔ nɛ.

²² Ti sɔn' ti'ninje utɔ mɔ wɔ ń tɔke nin bà joh ni'saan nno. Isen ke ni nin ituon ke ni, ti laa' u'nun mɔn binib ya torm bo. Fenfennɔ u du ni'bo ki gbien' ma nno nɛ

u'nun ji tùore' ki món wə́ n̄ jo ni'saan. ²³Tit wə́n yé n'təntəknlie ne, ki yé n'ton-səntə ni'saan. Ti'ninjiéb ben yé Kristo ya táan ya tondb ne. Bi sən̄h be n̄ kpieke Kristo ne. ²⁴Nen bo, wuə́n be men kí ye ni yíe be, ɲə Kristo ya táan yaab ke n̄ bende kí ye ti jebn̄h ni'bo usen wà bo n̄nɔ́ yé im̄n̄ ne.

Uwien yíe unil wà punh nin iyenmaalmə́nmə́n ne

9 Mitorm mà ni li tore Uwien ya nib n̄nɔ́ wə́n, na ji cieke n̄ kele ne gbə́nku. ²Kime n ben ni'nun m̄n̄ binib ya torm bo. N là jebn' n'ba ni'bo Maseduə́nn ya tinfenm yaab saan u ya sen ni ne, ki təkē' be ki ye Kristo yaab bà te Akayi ya tinfenm ni n̄nɔ́ là bonde' ɲə be n̄ de mipum haali libinl là gèbre' n̄. Ni'nun là m̄n̄ binib ya torm bo ma n̄nɔ́ ne saake' bà yebe ya gbenent. ³Nen bo ne n sən' ti'n-injiéb bie ni'saan ɲə n jebn' ni'bo usen wà bo n̄nɔ́ la juore' fenm. Li yé men binib bà m̄n̄be ki bonde' ki gben' ten n là len' ma bo. ⁴Na tien' n̄nɔ́, ki cère' Maseduə́nn ya tinfenm yaab təkē nin nni ki baa' ni'saan ki laa' na bonde' ki gben' la, ti du ni'bo usen wà bo n̄nɔ́ li yé ti'bo ife ne, ma yíe n̄ ye ì li yé ni'yi ne. ⁵Nen bo ne n maale' ki ye ni kpe n̄ cèbe ti'ninjiéb be n̄ liere te kí baa ni'saan kí tore ne, ní taan mipum mà ninbi nin ni'yul là p̄on' ki ye ni li de m̄e nin tinim̄nt n̄nɔ́. N̄nɔ́ ne bi li bende kí ye ni cèkre' ni'yenm ne ki de', na yé fiem.

⁶Bende men kí ye: wà bule' waamu la, u lá li ce waamu ne. Wà bule' ni yebe la, u lá li ce ni yebe ne. ⁷Wà ke n̄ de u cèkre' u'yenm wə́ n̄ de ma bo. U la de nin uyensaa, ki la cère n̄ n̄ li yé u'bo li-wə́bl m̄. Kime Uwien yíe wà dienh nin lifēsəngl ne. ⁸Ne u ɲmə́be mituə́m wə́ n̄ de ne mimə́nm ke ya bol kí gbien, ɲə ní tien nà ke cieke ne uyo ke isen ke ni, kí li bie ki ɲmə́be ki gbien', kí fre kí tien tin-

im̄nt ke ya bol. ⁹Ten n̄ kele' ma *Uwien ya gbə́nku ni ki ye:

«U punh bijiinb nin tinim̄nt ne, ne u'nim̄nt ɲa ɲmə́be gbenm».

¹⁰Uwien wà dienh ukpaal tibonbuor, ki dienh wə́ tijier n̄nɔ́, wə́n ne li de ni'm̄o tibonbuor kí cère t̄ n̄ p̄re, kí cère ni'n-im̄nt̄uon n̄ yebe kí gbien. ¹¹Uwien li cère ní li ɲmə́be ki gbien' isen ke ni, kí li teh tinim̄nt ke ya bol. N̄nɔ́ ne ti taah ni'pum ki t̄ dienh binib bà n̄nɔ́ li faare Uwien. ¹²Kime ni sən̄h mitorm ya tuonl là n̄nɔ́ ɲa cèreh Uwien ya nib lenh nà p̄re' be baba, li cèreh binib faareh Uwien m̄o ki yebe ne. ¹³Ni'tuonl n̄nɔ́ wuə́n' ki ye ni boh Kristo ya gbemə́nm̄ə́nt t̄ ni təkēh t̄ binib ke ya nun bó n̄nɔ́, ki taakeh ni ɲmə́be tibont t̄ nin tinim̄nt ki toreh ben nin binitə́b ke. Nen bo ne bi bende' ki ye ni sən̄h lituonl là n̄nɔ́ ɲmə́be kpele ne ki kpiekreh Uwien. ¹⁴Bi kàareh ki dienh ne, ki wə́ngēh ki teh bi yíe ne ki gbien' kí ñe Uwien juoke' ne ki gbien' ma n̄nɔ́ bo. ¹⁵Tí faare men Uwien u'paabu b̄a ɲa ɲmə́be b̄u kpe nin bà n̄nɔ́ bo.

Pəl kə́nh u'ba bo

10 Min Pəl, n ye n̄ niire ne ne: ni'n̄i biba lienh ki teh n te ni'saan uyo wà la, ma kaabe, ne ma lá neke ne la, n ji yé ukaaje-a! Kristo ya yenguol nin u'n-im̄nt bo ne n təkēh ne ki teh: ²N faare' ne ne, la cère men n lá baa ni'saan la, n̄ wuə́n ne kí ye n yé ukaaje. Ama binib bà maaleh ki teh ti ɲmə́be minisaaltetm ne ki sən̄h n̄nɔ́, n li wuə́n ben kí ye n yé ukaaje. ³Im̄n̄, ti yé binib ne ama ta m̄h̄ nin nisaaltuə́m. ⁴Kime ti ɲmə́be tijekə́n-went t̄ n̄nɔ́ ɲa ñen' nisaal saan, t̄ ñen' Uwien saan ne ki ɲmə́be mituə́m. Ti taah tu ya tuə́m ne ki gbendeh nà ke ɲmə́be mituə́m ya gber, ki cèreh bitonnendenb ya yenmaale juonh fenm, ⁵ki gbendeh nà ke yé tigbengt ya bonn ki piendeh binib bi la bende Uwien n̄nɔ́ ya gber, ki lèbreh unil ke ya yenmaale wə́ n̄ li boh Kristo.

⁶Ni tì laa' uyo wà ni boh Kristo ki tì gben' la, ti li dere wà ke ɲa boh wɔ ya tub.

⁷Li likeh men tibont tu'donbó. Unil du u'ba bo ki ye u yé Kristo yɔ la, wɔ n̄ taa kí ble u'yul ni kí ye u yé Kristo yɔ la, ti'mɔ yé Kristo yaab ne. ⁸Yonbdaan de' te ticiant tí cère ni'cekl n̄ kpére ne, wa ye tí bere lè. Nì yé n pèkeh n'ba ticiant nɔ bo nì tì kende' waamu mɔnɔn la, na coh nni fe. ⁹Ma yé nè n̄ li naan ten n nuunh n̄ fɛnde ne ne kí n̄e tigbont tà n kieh ne tù nɔ bo. ¹⁰Kime biba lienh ki teh n kieh mimaam mà tigbont ni nɔ faa ne ki cɔkreh binib, ama n ji lá te bi'ni la, n yé ujiiin ne, ki lienh gbefenm. ¹¹Wà ke lienh nɔ n̄ li ben kí ye ta neke ni'saan ki kele' tigbont ni ki ye ma la, ti tí lá baa' mɔ la, ti li tien nɔ ne.

¹²Ta tuo' tí taa ti'ba kí nenge binib bà wɔngeh bi'ba nɔ, ki niireh nin tí gèkn nin be. Ba ɲmɔbe yenm. Bi taah bi'ba ne ki teh kunennenku, ki liebe' ki taah bi'ba ki kpàandeh kù. ¹³Tinbi ben wɔn, ta n̄ li jebnh ti'ba kí tì kende. Ti li jebn ti'ba ki tì kpaan' Uwien sien' te tí sɔn kí kpaan nà saan nɔ ne. Wɔn ne cère' ti baa' ni'mɔ saan. ¹⁴Ti là baa' ni'saan ma nɔ ta gèbre' ti'bien. Ti là kpaan' Uwien sien' te nà saan ne. Tinbi ne cinbe ki kpie' ki baa' ni'saan ki tɔke' ne Kristo ya gbemɔn-mɔnt. ¹⁵Ta n̄ gèbre ti'tuonl ya bien kí tì n̄ li jebnh ti'ba bitɔb yaal bo. Ama ti daan ki ye ni li kpére mitekjim ni. Nɔ ne ti li sɔn itùon ni'ni yè n̄ li yebe. Ama ta n̄ gèbre Uwien sien' ki ye tí sɔn kí kpaan nà saan. ¹⁶Ti li joh idu yà tɔ ni'yu bo ni, ki tɔkeh binib tigbemɔnmɔnt, ta n̄ jo bitɔb sɔn' nà saan, kí li jebnh ti'ba bi'tùon bo. ¹⁷Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Unil ye wɔ n̄ wɔn u'ba la, wɔ n̄ wɔn u'ba Yonbdaan bo.» ¹⁸Na yé Yonbdaan ya yenm sɔnge unil wà pèkeh u'ba bo ne, wɔn Yonbdaan pèkeh wà la, u'yenm sɔnge wɔn bo ne.

Pol nin bà taah bi'ba ki teh Yesu ya tondb nɔ ya gber

11 Tɔ, ni bi tuo' la, ní cèbe nni n̄ len nin ne mijɔrlenm waamu. N̄kn men kí tuo. ²N yíe ne ceen ne, ka sè ni'bo ten Uwien ɲa sè ni'bo ma. Kime ni te ten ujefaan ne n̄ taa ne kí pun uje uba kpein, wɔn si Kristo. Wɔ n̄ teke ne ten ujefaan wà ɲa ben je fiebu. ³Ama n fenge nibonn niba ne. Nen si: uwe là taa' ucekn ki lere' Efa ma nɔ, bi la lá taa gbefenfenm uba kí lèbre ni'yenmaale kí saa ni'tetem mà cuube ni la ji n̄ li pe Kristo bo ni'donbó ne. ⁴Be tien' unitɔ baa' ki lá tɔke' ne *Yesu uba ya gber wa yé ti là tɔke' ne wà ya gber bii u tí wɔn' ne nà ɲa te nin ni là laa' *Mifuoñaanm ma nɔ bii u tí tɔke' ne tigbemɔnmɔnt tà ɲa te nin ti là tɔke' ne tà nɔ la, ni tuonh-i? ⁵Ma laa' bà yih bi'ba *Yesu ya tondmɔnb nɔ cen' nni nà. ⁶Nba la, milenm ni ne ma freh ki lienh mɔnmɔnm̄ ama mibenm men ni, na te nɔ. Ti wɔn' ne isen ke ni nin ti teh nà ke ni, ki ye ti ben.

⁷N là jiiin' n'ba tingi, ki kprien' ne, ki tɔke' ne Uwien ya gbemɔnmɔnt ka teke' ni'saan bonn ma nɔ, n bii' ne-εε? ⁸N là pende' Kristo ya táantɔ yaab ne ki fre' ki sɔn' ki tore' ne, kime ben ne là pèh nni kupaaku. ⁹Uyo wà n là te ni'saan nɔ, n là cieke tibont ama ma là mieh uba niba. Kime ti'ninjieb bà ñen' ní Maseduonn ya tinfenm bó ní nɔ de' nni nà ke là cieke nni. Ma là yíe n̄ li yé ni'ni uba bo tukl isen ke ni, ka li li tien uba bo tukl mɔ. ¹⁰Kí n̄e Kristo ya gbemɔnt tà n ɲmɔbe tù nɔ bo nil ɲa te Akayi ya tinfenm ni kí pien nni n la jebn n'ba ni ya bonn bo. ¹¹Be bo ne n len' nɔ? Ma yíe ne ne-εε? Uwien wɔn ben ki ye n yíe ne.

¹²N teh nà nɔ, n li li teh nen ne, ɲo binib bà nuunh bi li dule nà bo kí wɔn bi'ba kí ye tinbi nin ben kpe nɔ, la le bi li dule nà bo. ¹³Bi ya nib nendeh ne ki teh bi yé Kristo ya tondb. Bi yé bitonsɔnb

bà lereh binib ne, ki bɔndeh bi'nun bó ki teh bi yé Kristo ya tondb. ¹⁴ Bi teh nà nno ɲa yé bonn nà coh yɔkm, kime *Satan mɔnɔn bɔndeh binib ya nun bó ne ki teh u yé Uwien ya tond wà yé kuwenwenku. ¹⁵ Ne u'tonsɔnb mɔ bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi teh nà cuube la, ni'mo ɲa yé bonn nà coh yɔkm. Bi tì li fɔre kí le utudere wà bi'tuon kpe wù ne.

Pɔl jènde' Yesu Kristo bo

¹⁶ N tí ye ní len ne kí lere ne. Ni la maaleh ki teh n yé ujɔr ne. Bii ni tí maale' ki ye n yé ujɔr ne la, ní tien sukle n'bo ɲo n'mo ní fre kí jebn n'ba waamu. ¹⁷ N lienh nà nɔ ɲa yé Yonbdaan yé ní len ma bo. N lienh ten ujɔr ne, kime n ɲmɔbe n li ñi nà bo kí jebn n'ba. ¹⁸ Binib bà yebe jebnh bi'ba minisaaltetem bo ma nno, n'mo li fre kí jebn n'ba-a! ¹⁹ Ni yih ni'ba biyen-fodenb ne. Be tien' ni toh ki cengeh ijɔr ya gber ki tuonh i'ñuɔn bó? ²⁰ Kime ni tuonh bi teh ne iyonbe, ki jinh ki pendeh ne, ki fienh ni ɲmɔbe nà ke, ki yindeh ne, ki kpɔbreh ne. ²¹ N len' nà nɔ, ni yé ife ne. Ti gbele' ti'ba cɛen ne ki te nno.

Unil minge' lifèl kí jebn' u'ba nibonn bo la, n'mo li minge lifèl kí jebn n'ba ne, haali n li lienh mijɔrlenm mɔnɔn la. ²² Binib bugben yé Ebrembe ne-ee? N'mo yé wɔn ne. Bi yé Israyel yaab ne-ee? N'mo yé wɔn ne. Bi yé *Abraham ya yaabii ne-ee? N'mo yé len ne. ²³ N ji ye ní tɔ̀re kí len mijɔrm sɔ. Bi yé Kristo ya tonsɔnb ne-ee? N yé Kristo ya tonsɔnl ki cen' be, ki sɔn' ki cen' be, bi pekn' nni ki cen' be, ki ñi' nni ki cen' be. N tuu ki lenh kin-unbɔnk kà li fre kí baa nin nni mikuum. ²⁴ Bolm miɲun, *Sufmbe ñi' nni inalebe ñinm pita nin miwe. ²⁵ Bolm mita, Erom yaab mɔ ñi' nni ilenben. Miba, bi yèke' nni iten. Bolm mita, buñerbu lin' nin nni. Miba mɔ n tien' miñuncienm bo liwentunɲmenl nin kuñɔnɲmenku. ²⁶ Uyo wà

ke n joh isen la, n lenh kinunbɔnk ke ya bol ne. N laa' kinunbɔnk ikpen bo, ki laa' kinunbɔnk idukond saan, ki laa' kinunbɔnk n'yaab *Sufmbe saan, ki laa' kinunbɔnk bà ɲa yé *Sufmbe saan, ki laa' kinunbɔnk iducencien ni, ki laa' kinunbɔnk nib ɲa kɔ nà saan, ki laa' kinunbɔnk ɲa kɔ nà saan, ki laa' kinunbɔnk miñuncienm bo, ki laa' kinunbɔnk bà nendeh ki teh bi yé Kristo yaab nno saan. ²⁷ N'gbenent ben' ituon ni, kuji-inku kɔn' nni. N sɔbe ki pèreh migùɔnm. Mikònm nin uñuñun ke cuo' nni, n gɔh ki tekreh ka jinh. N ñuh tiwɔr ka ɲmɔbe niba ní ɲekn n'ba bo. ²⁸ Ma kaan' ki gben' nà ke tu' nni. Ama n'nun mɔn nà bo si: Kristo ya táan ke yaab ya gber ne cieke nni daan ke daan. ²⁹ ɲme yé ujiiin ɲo ma tien' n'ba ten ujiiin-i? ɲme ture' Uwien ya sen ɲo na wire' nni ki gbien'-i?

³⁰ Ni kpe ní jebn n'ba la, n li jebn n'ba n'jiint bo ne. ³¹ Yonbdaan *Yesu ya Baa Uwien wà si kupenpeku uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm nno ben ki ye ma nendeh. ³² N là te Damas ya du ni uber Aletas ya yo ne. Udu nno ya cien là nuunh wɔ ní cuo nni, ne ki cère' u'sojambe se udu nno ya guon ya nañɔbu saan ki gu. ³³ Ama bi ñen' nni likendencencienl ni ne udu nno ya guonl là guon' wù nno ya dubonl liba, ne n ɲmere' u'nuo ni.

Uwien kpiire' tibont tà ki wuɔn' Pɔl

12 Ni kpe ní li jebnh n'ba-aa? Nà ɲmɔbe kpele. Ama n li len tibont tà ke Yonbdaan kpiire' tù ki wuɔn' nni nno bo. ² N ben uje uba u yé Kristo ya. ^{§§} Ibin piik nin inan sɔ, Uwien taa' wɔ ki don' paaki ya paaki ya paaki bó. U don' nin u'gbenent ne-ee! Ma ben. Wa tí don' nin u'gbenent-ii! Ma ben. Uwien ne ben. ³ Udaan don' nin u'gbenent bii wa don' nin u'gbenent-ii! Ma ben. Uwien ne ben. Ama n ben ⁴ ki ye Uwien taa' wɔ ki don' paaki ki tì baa' wɔn Uwien den. Nen saan

§§12:2 Pɔl ye uje uba ma nno, u niireh wɔn bugben ne.

ne u cii' tigber tà nisaal ɲa ń le u li taa iñɔbon yà kí len kí tɛkn tù, ka ɲmɔbe sen wɔ ń len tù mɔ. ⁵U ya daan bo n li jebn n'ba. Ama min bugben bo wɔn n li jebn n'ba n'jiint bo ne. ⁶N bi yé ń jebn n'ba la, n bi li fre kí jebn, ne na bi yé n'bo jɔrm, kime n bi li lienh tigbemɔnt baba ne. Ama ma jebnh n'ba, kime ma yé uba ń li ɲmɔbe n'bo iyenmaale yà cen' u lenh n teh nà nin u ciih n lienh nà. ⁷Kime Uwien kpiire' tibonmɔnmɔnt ki wuɔn' nni. Uwien ɲa yé ń li jebnh n'ba tibont bugben bo ma nɔ, ne ki cèrè' *Satan sɔn' nibonn niba, nì lá kɔn' n'gbenent ni, ki còkreh nni ten ukonkon nè ń pien nni n la li jebnh n'ba. ⁸N gbáan' Yonbdaan bol mita ne ki ye wɔ ń ñen nè n'gbenent ni, ⁹ama u tɔke' nni ki ye: «N'juokm li dèkɛ ɲɛ. Kime a yé ujiin uyo wà la, u ya yo ne n wɔngɛh n'tuom.» Nen bo, n li tuo kí li jebnh n'ba n'jiin bo. Nɔ ne Kristo ya tuom li te nni. ¹⁰Nen bo, n lá te tijiint ni bii tisukr ni bii micecɛkm ni bii liwɔbl ni bii iyenben ni Kristo bo la, n'yenm sɔngɛ ne. Kime uyo wà mituom lá pɔrɛ' nni la, u ya yo ne n tũrɛh ki lenh mituom.

Pɔl jieh Kristo yaab bà te Korent ni nɔ

¹¹Ni laa'-aa! Ninbi ne cèrè' n lienh mi-jɔrm. Ninbi ne bi li wuɔn binib n yé udaan wà. Nin ma yé niba ma ke nɔ, bà yih bi'ba *Yesu ya tondmɔnb nɔ ɲa cen' nni niba. ¹²N là te ni'saan ma nɔ n là ɲmɔbe kuminku ki gbien', ki teh miyɔkm ya bont ke ya bol. Nen ne wɔngɛh ki teh n yé *Yesu ya tond. ¹³Kristo ya táantɔ yaab laa' bà ki cen' ninbi? Ma là yé ni'bo tukl ma nɔ ne tien' n'biilii? Nì yé nen bo la, fère nni men. ¹⁴N bonde' ki gben' ń baa ni'saan bolmta sɔ. N baa' la, ma tí lì li yé ni'bo tukl, kime n bàareh ninbi bo ne, ma bàareh ni'faal bo. Na yé mubumu ne nuunh lifaal ki blinh mu'baambe, bibaambe ne nuunh li-

faal ki blinh bi'bumu. ¹⁵Min li tuo kí taa n ɲmɔbe nà ke, kí sɔn lituonl kí tore ne, ki li tuo kí taa min bugben mɔnɔn kí cèbe ne. N yé ne ki gbien' la, ninbi yé nni ma bo nɔ li kùore ne-ɛɛ?

¹⁶Imɔn, ma là yé ni'bo tukl. Ama biba maaleh ki teh n là ɲmɔbe ununwien ne, ki taah ucekn ki lereh ki jinh ne. ¹⁷Liike men binib bà ke n sɔn' be ni'saan nɔ, n ñi' uba bo ki lere' ki jin' ne-ɛɛ? ¹⁸N là sɔn' Tit ni'saan ma ki cèrè' ti'ninje uba tɔke nin wɔ nɔ, u la lere' ki jin' ne-ɛɛ? Min nin wɔn ke ɲa là ɲmɔbe iyenmaale iba ne ki kpe usen uba-aa?

¹⁹Ni ñen' uyo ki maaleh ki teh ti lienh ki nuunh tí le imɔn ne ni'saan-a! Na te nɔ. Ti yé Kristo yaab ne, ki te Uwien ya nun bó ki lienh. Ti'jɔtiebe, ti teh nen ke ki nuunh ni'tekjim ne ń kpére Uwien ya sen ni. ²⁰Kime n fenge n la lá baa' ni'saan kí le ni te ma bi yé ní li te ma bo, ni'mɔ ń le n te na bi yé n li te ma bo ne. N fenge n la lá baa' kí le ifinfinde nin iponponbe nin ubenpiebe nin kunanierku nin itenfuon nin kuñɔkpɔbku nin tigbengt nin fenfenm ne te ni'ni ne. ²¹N liebe' ki fenge n la lá baa' ni'saan Uwien cèrè' ń ji ife ni'bo, kí muɔ binib bà yebe, ki tien' ibiere ka lèbre' bi'tetem, ki juore' ki teh tijɔknt ya bont, ki pɛ lisɔnsɔndl bo, ki teh fenfenm ke ya bol nɔ bo ne.

Igbierfórke nin micèbm

13 N ji we ní ni'saan bolmta sɔ. Nì ke'le' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «Bi ye be ń gben tigber tà ke la, bi li cenge bimɔnkunb bile bii bita bó ne kí yaan kí gben tù.» ²N là baa' ni'saan mi-liem ma nɔ n là tɔke' binib bà ke là tien' ibiere nɔ nin bitɔb ke ɲɔ. Fenfennɔ ma te ni'saan, n tí juɔ' ki tɔkeh ben ne ki teh n lá baa' la, ma ń dàan bi'ni uba kpein mɔnɔn. ³Tɔ, ni nuunh kudieku kùa wɔngɛh ki teh Kristo ne cèrɛh n lienh-a! Wɔn ɲa yé jiiin ni'bo, u yé utɔdaan ne ni'ni. ⁴Imɔn, u là tien' u'ba ujiin ne bi kpe' wɔ udɔɔn-

pɔn bo, ama fɛnfɛnnɔ Uwien ya tuɔm bo ne u fuobe. Tinbi bà yé u'yaab nno mɔ yé bijiinb ne. Ama ninbi bo ne ti'mɔ li fuobe nin wɔ kí ñe Uwien ya tuɔm bo.

⁵Liike men ni'tetem te ma bo, kí fiin ni'ba kí liike ni'fuobm kpe mitekjim ya sen-ii? Na ben kí ye *Yesu Kristo te ni'ni-ii? Nba la, ní fiin ni'ba kí le na te nno ña ñí la. ⁶N ñmɔbe lidɛndɛnl kí ye ni fiin' la, ni li bɛnde kí ye ti ya tuonl ña juore' fɛnm. ⁷Ti miɛh Uwien wɔ ñ cère ni la li teh nà bre ne. Na yé ti nuunh tí wuɔn ne kí ye ti ñmɔbe imɔn ne; ti nuunh ní li teh nà mɔn ne. Nì ye nè ñ wuɔn kí ye ta ñmɔbe mɔn mɔnɔn la, na bre. ⁸Kime ta ñmɔbe tuɔm tí pien tigbɛmɔnt ama ti ñmɔbe mituɔm tí sɔn ñɔ tù ñ li joh inun bó ne. ⁹Ninbi faa ñɔ tinbi yé bijiinb la,

ti'yenm sɔnge ne. Ti miɛh nà ti'kaare ni si: ní tien binicekrkaab mitekjim ni ne. ¹⁰Nen ne cère' ma laan baa' ni'saan ma nno n kele' kugbɔnku kuu kí de' ne. Ma yé n lá baa' la, ñ le nì kpe ñ wuɔn ne kí ye n bre kí ñe Yonbdaan de' nni ticiɛnt tà nno bo. U de' nni tù kí ye ñ cère ni'cɛkl ñ kpére ne, wa ye ñ bere lè.

¹¹Tɔ, n'yaabe, li te men uyensɔnge ni, kí li nuunh ní li yé binicekrkaab mitekjim ni. Li duɔndeh men tɔb ya yenm, kí li te iyenmaale, kí li ñme nin tɔb ñɔ Uwien miyíem nin uyenduɔn ya daan ñ li te nin ne. ¹²Li fuondeh men tɔb mɔnmɔnm. Uwien ya nib ke fuondeh ne. ¹³Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm nin Uwien ya yíem nin Mifuoñaanm ya taanm ñ li te nin ni'ke.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Galasi

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kele' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfenm ni nno ne. Udu nno ya nib bà yé Sufmbe nin bà ña yé Sufmbe ke teke' Kristo ki jin' ne.

Sufmbe biba wɔkn' Kristo ya táan nno ni, ki caan' ki ye bà ña yé Sufmbe ki teke' Kristo ki jin' nno ní paan yiko bo, kí li teh Sufmbe teh ma bo.

Nen bo ne Pɔl kele' ki ye na yé yiko bo ne Uwien bùh binib bigbemɔndenb, u bùh be bigbemɔndenb mitekjim bo ne.

Kí cin liyul 1 kí tì baa iyul 2, Pɔl lienh wɔn bugben ya gber ne. U ye u yé Suf ne, ki yé Yesu Kristo ya tond bà ña yé Sufmbe saan (2:11-21).

Kí cin iyul 3 kí tì baa iyul 4, Pɔl ñiikeh Kujɔtiékpaaku ya gbɔnku bo ne ki wɔngeh ki teh Kristo ne sɔn' Uwien ya puonl ya tuonl. U liebe' ki ye binib yé Kristo yaab la, ben nin Uwien taan' buñobu ne (3:28). Ki ye Kristo yaab ña ji ñmɔbe wuo yé Suf, wuo ña yé Suf, wuo yé uyonb, wuo ña yé yonb, wuo yé uje, wuo yé upii.

Kí cin iyul 5 kí tì baa iyul 6, Pɔl ye Kristo yaab ña ji yé yonbe.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond ne. Na yé nib ne gènde' nni, ka yé nisaal ne cère' n yé u'tond. Ti'Baa Uwien wà mekre' wɔ bitenkpiib ni nin *Yesu Kristo bugben ne cère' n yé u'tond. ²Min ne kieh kugbɔnku kuu ní de Kristo ya táan yà te Galasi ya tinfenm ni nno. Min nin n'yaab bà ke te n'saan nno fuondeh ne.

³Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ní juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

⁴Ti'Baa Uwien ya yíem bo ne *Yesu

Kristo tuo' ki kpo' ti'biere bo ño wɔ ní ñen te iden yà bre ti te i'ni nɔ ni. ⁵Wɔn Uwien ne si ukpieke uyo wà ña ñmɔbe gbenm. Ami.

Galasi yaab wie' tigbemɔnmɔnt

⁶Ni jin' nni ne nin ni wienh Uwien wà yin' ne Kristo ya juokm bo ya gber ton-tonm ma ki sikreh ki paakeh tigbetɔr bo nno. ⁷Na yé gbemɔnmɔntɔr te ne. Binib biba ne te, ki saah ni'yenm, ki nuunh be ní lèbre Kristo ya gbemɔnmɔnt. ⁸Ama, ni yé tinbi bii Uwien ya tond mɔnɔn ne ñen' paaki bó ní ki lá tɔke' ne tigber tà bore' nin ti là tɔke' ne tigbemɔnmɔnt tà nno la, Uwien ní wie wɔ miñuum. ⁹Ti là tɔke' ne ño, ne n tí liebe' ki tɔkeh ne fenfenno wuo ki teh: unil tɔke' ne tigber, tù bore' nin ni là cii' tigbemɔnmɔnt tà ti'saan nno la, Uwien ní wie wɔ miñuum.

¹⁰Fenfenno n nuunh binib ne ní li pèkeh nni bii Uwien-i? N nuunh binib ya yenm ne ní li songe n'bo-oo? N bi bie ki nuunh binib ya yenm ne ní li songe n'bo la, ma bi li yé Kristo ya tonsɔnl.

Nì tien' ma Pɔl tì yé Yesu Kristo ya tonsɔnl

¹¹N'yaabe, n yíe ní bende kí ye n là tɔke' ne tigbemɔnmɔnt tà nno ña ñen' nil saan ne. ¹²Kime ma là cii' tù nil saan, nil ña wɔkn' nni tù, ama *Yesu Kristo ne kpiire' tù, ki cère' n bende' tù.

¹³Ninbi mɔnɔn cii' n'tetem là te ma uyo wà n là pe Uwien bo *Sufmbe yaam nno. N là jèndeh Uwien ya taanl yaab nì tì kende', ne n'nun mɔn ní gben be. ¹⁴Tinbi *Sufmbe pe Uwien bo ma bo wɔn la, n là cen' n'gbɔnku yaab bi yebe, ne n'nun mɔ là mɔn ti'yaaje bok bo ki cen' be. ¹⁵Ama Uwien gènde' nni ki laa' ba laan maa' nni. U'nimɔnt bo ne u yin' nni. U'yíem bo ne ¹⁶u cère' n bende' u'Bije yé udaan wà ño ní jo kí tì tɔke bà ña yé *Sufmbe nno u'gber. I ya táan bo ma gbien' uba bo, ¹⁷ka don' Yerusalem bó ní

tì le bà kpie' ki yé nin nni *Yesu ya tondb nno. Ama n bure' Arabi ya tinfenm bó ne, ki ñen' ni' bó ki liebe' ní Damas ya du ni.

¹⁸Tò, ibin ita gèbre', ne n don' Yerusalem bó ñ tì le Pier*, ki tien' u'saan iwien piik nin iğun. ¹⁹Saak wà yé Yonbdaan ya ninje nno baba ña ñí la, ma là laa' *Yesu ya tond uba ki pukn'.

²⁰N kieh nà ñ de ne nò, Uwien ben ki ye ma nendeh.

²¹Tò, n ñen' nen bó ma nno n jon' Siri nin Silisi ya tinfenm bó ne.

²²U ya yo ki laa' Kristo ya táan yaab bà te Sude ya tinfenm ni nno ña laan ben nni. ²³Ama bi là cii' nà baba si: «Uje wà là jèndeh te nno, ji cuonh ki tókeh binib mitekjim ya gbemòmònt tà u'nun là món wò ñ gben tù nno ne.» ²⁴Nen bo ne bi pèkeh Uwien n'bo.

Pól nin Yesu ya tondtób taan' ki kèle'

2 Ibin piik nin inan gèbre', ne n liebe' ki don' Yerusalem bó nin Banabas. N là tóke nin Tit mò ne. ²Uwien ne là ye ñ liebe ni' bó, ne n jon'. Min nin Kristo yaab ya cienb taan' ki kèle' ti'ba, ne n tù're' ki tóke' be tigbemòmònt tà n kpaandeh tù bà ña yé *Sufmbe saan nno. Kime ma là yíe n sòn' nà bii n sòn' nà nno ñ juore fenm ne.

³Tò, Tit wà n là tóke nin wò nno là yé Grék ne. Ama Kristo yaab ya cienb nno ña là wòbn' wò wò ñ jie u'punl. ⁴Ama binib bà yih bi'ba *Kristo yaab, ka yé be nno ne là yíe wò ñ jie. Bi taa' miyenuom ne ki kòn' ti'cekl ni be ñ pingé kí liike *Yesu Kristo cè're' ti teke' ti'yul ma nno, ti bie ki pe yiko bo bii ta pe. Bi là maaleh be ñ liebe kí tien te yiko ya yonbe ne. ⁵Ama ta tuo' bi'ñòbu bó fiebu, ña tigbemòmònt

ya gbemòmònt ñ juore kí li te tù te ma bo ni' b'òul ne.

⁶Kristo yaab ya cienb ben wòn, bi yé bicienb bii ba yé la, na teh nni bonn, kime Uwien ña ñmòbe gèngènde. Bicienb nno mòmònt ña là wòbn' nni ñ tien bon-tòmònt kí pukn. ⁷Ama bi bende' ki ye Uwien gènde' min ne ñ li tókeh bà ña yé *Sufmbe *Yesu ya gbemòmònt ten u gènde' Pier mò ma wò ñ li tókeh tù Sufmbe. ⁸Kime wà de' Pier mituòm wò ñ li tókeh *Sufmbe tigbemòmònt nno, wòn ne de' n'mò mituòm ñ li tókeh tù bà ña yé Sufmbe nno. ⁹Ne Saak nin Pier' nin San, bà bi ben ki ye bi yé Kristo ya táan yaab ya senlierb nno bende' ki ye Uwien de' nni bupaabu, ne ki yoke' min nin Banabas ya nuò ki wuon' ki ye ti kpaan' buñòbu, tinbi ñ jo bà ña yé *Sufmbe bó, bi'mò ñ jo *Sufmbe bó. ¹⁰Bi ye tí li tien bijiinb bó baba ne. N'mò ya nun là món nen bo ne.

Pól nin Pier finde' nin tób Antiyók ya du ni

¹¹Ama Pier là baa' Antiyók ya du ni uyo wà nno, ne n kòle' ki len' nin wò, kime wa là kpíen' sen ne. ¹²Kí yaan binib ñ ñe Saak saan kí baa ní nno, ki laa' u taakeh ki jinh nin bà ña yé *Sufmbe ne. Ama binib nno lá baa' uyo wà nno, ne u dekre' ki ti sere u'ba, kime u là fenge' bà ce upunjie bo nno ne.¹³ Ne Suftób mò kpíen' iñuon ilele ya sen ten Pier, ki cè're' Banabas mò ture' ki paan' bi'bo. ¹⁴Ama n laa' ba pe tigbemòmònt ya gbemòmònt bo ni'donbó ma nno, ne n tóke' Pier bi'ke ya nun bó ki ye: «Sin a yé Suf ne, ki teh ten wà ña yé Suf, ña teh ten Suf. Be tien' a ji wòbndeh bà ña yé *Sufmbe be ñ li teh ten Sufmbe?»

*1:18 Liike Itùon 9:26.

†2:9 Liike 1:18.

‡2:12 Pól ye bà ce upunjie bo ma nno u niireh Sufmbe bà teke' Yesu Kristo ki jin' ña ki ce ki ye bà ke teke' Yesu Kristo ki jin' nno n li jeh ipun ki li pe ben Sufmbe ya yaajebok bo nno ne.

Mitekjim ne li cère Uwien ñ bù binib bigbemòndenb

¹⁵ Bi maa' tinbi ti yé *Sufmbe ne. Ta te ten bà ña yé Sufmbe, ¹⁶ ne ti ben ki ye na yé unil teh yiko ye ma bo ne la, Uwien li bù wò ugbemòndaan, ama wà teke' *Yesu Kristo ki jin' la, Uwien bùh wòn ne ugbemòndaan. Ti'mò teke' *Yesu Kristo ki jin' ñò Uwien ñ bù te bigbemòndenb ne. Ti teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nno ne cère' Uwien bù' te bigbemòndenb. Na yé ti teh yiko ye ma bo ne la, Uwien li bù te bigbemòndenb, kime Uwien ña bù nil gbemòndaan kí ye u teh yiko ye ma bo.

¹⁷ Ni yé ti nuunh Kristo bo, Uwien ñ bù te bigbemòndenb, ne bi ye ti'mò yé bibierdenb la, ni ye nè ñ ye Kristo sònhi ki dienh ibiere ne-ee? Na te nno fiebu! ¹⁸ Kime n là wie' yiko wà nno n liebe' ki paan' u'bo la, n wuon' ki ye min nin n'yul ña teh ni'donbó ne. ¹⁹ Min wòn *yiko bo, n te ten utenkpii ne. Wòn ne cère' n te ten utenkpii; wa ji ñmòbe tuom n'bo. Ni te nno ñò ñ fre kí li fuobe Uwien yé ma bo ne. Bi taan' ki kpe' min nin Kristo udòpònpò bo ne. ²⁰ Nen bo, n fuobe la, na ji yé min ne fuobe, Kristo ne fuobe nni. Kime n fuobe fenfennò wuò ma nò, Uwien ya Bije wà yé nni ki teke' n'kuum ki kpo' nno, n teke' wòn ne ki jin', ki fuobe. ²¹ Nà yé n ye ñ tien Uwien ya paabu fenn ne, kime ni yé kí ñe *yiko bo ne Uwien bùh binib bigbemòndenb la, Kristo kpo' fenn ne.

Yiko nin mitekjim ya gber

3 Galasi yaabe, ni jòre' ne-ee? Be ne fùore' ni'yenn-i? N tùore' ki tòke' ne bi kpe' *Yesu Kristo udòpònpò bo ma bo ñò! ² N yé ní jiin nni iniire yà sò baba. Ni teh yiko ye ma bo ne cère' Uwien de' ne Mifuoñanm bii ni cenge' tigbemònmònt ki teke' tù ki jin' ma nno bo ne? ³ Ni tien' mila ni'yenn gben' ki tì kpe' nò! Ni là cin' nin *Mifuoñanm ya tuom ne, be tien' ni ji nuunh ní tì fòre

nin minisaaltuom-i? ⁴ Ni laa' nà ke ni'-fuobm ni nno juore' fenn ne-ee? Na ñ tuo kí juore fenn. ⁵ Uwien dienh ne *Mifuoñanm ki teh miyòkm ya bont ni'siik ni ma nno, ni teh yiko ye ma bo ne cère' u teh nno bii ni cenge' tigbemònmònt ki teke' tù ki jin' ma nno bo ne?

Uwien bù' Abraham ugbemòndaan u'tekjim bo ne

⁶ Kime ni kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «*Abraham teke' Uwien ki jin', nen bo ne Uwien bù' wò ugbemòndaan.» ⁷ Nen bo, bende men kí ye binib bà teke' Uwien ki jin' nno, ben ne yé *Abraham ya yaabii. ⁸ Uwien là juo' ki len' u'gbònkú ni ki ye u li bù bà ña yé *Sufmbe nno bigbemòndenb bi'tekjim bo ne. Nen bo ne u là juo' ki tòke' *Abraham tigbemònmònt tuu ki ye: «Sin bo ne n li tien inibol ke mimònm.» ⁹ *Abraham là teke' Uwien ki jin' ne u tien' wò mimònm. Nno ne bà mò teke' Uwien ki jin' nno, u tien' bi'mò mimònm ten *Abraham.

¹⁰ Tò, binib bà ke teh yiko ye ma bo, ki du nen bo nno, bi te Uwien ya ñuòm ni ne. Kime ni kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «Wà ke ña boh nà ke kele' *yiko ya gbònkú ni nno la, u te Uwien ya ñuòm ni ne.» ¹¹ Ni yé imòn ne, Uwien ña ñ bù nil gbemòndaan wòn Uwien ya nun bó kí ñe u teh yiko ye ma nno bo. Kime ni kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «Ugbemòndaan li fuobe mitekjim bo ne.» ¹² Ama *yiko ya bom nin mitekjim ña te. Ni yé unil teh *yiko ye ma la, yiko nno bo ne u li fuobe. ¹³ Kristo de' te ki wie', ki ñen' te *yiko ya ñuòm ni, ki teke' ti'sensien ki cère' mì lu' wòn bo ne. Kime ni kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «Bi ku' wà ke ki lek'n' udo bo la, ni yé miñuòm ne u'bo». ¹⁴ Ni tien' nno ñò kí ñe *Yesu Kristo bo, bà ña yé *Sufmbe mò ñ le Uwien là tien' *Abraham u'mònm mà nno ne. Nno ne mitekjim bo, ti'mò li le Uwien là pòon' ki ye u li sòn ní *Mifuoñanm mà nno.

Yiko ŋa n̄ pien Uwien ya puonl

¹⁵N'yaabe, cère men n̄ taa kunennenku kuba binib ya fuobm ni kí wuon ne. Unil pole' ki kele' u'ñobonforkaal la, uba ŋa n̄ fre kí lèbre lè, ka n̄ fre kí pukn niba m̄o li'bo. ¹⁶Tɔ, Uwien là p̄on' lipuonl ki de' *Abraham nin u'yaabil ne. Na kele' ki ye u'yaabii ten u niireh ligol ne, ni kele' ki ye u'yaabil ne. Lì te liba ne, len si: Kristo. ¹⁷N ye n̄ ye nà sɔ: Uwien là cuo' nin *Abraham kujotieku ne ki p̄on' ki ye kua n̄ saa. Nì tien' ibin kobiinan nin ibin pita ne ki yaan u de' Moyis *yiko. Yiko nno ŋa n̄ gben kujotieku nno kí cère Uwien ya puonl n̄ juore fenm. ¹⁸Kime nì yé yiko bo ne binib li le mimɔnm Uwien saan la, na ji yé puonl bo ne bi li le mè. Ama lipuonl bo n̄n ne Uwien là juoke' *Abraham.

¹⁹Nì te nno la, be bo ne Uwien de' *yiko bugben-i? U là de' wɔ ki pukn' ŋɔ binib n̄ li bendeh bi'tuonbiere ne, kí tì baa uyo wà *Abraham ya yaabil là u là p̄on' lipuonl ki de' lè nno n̄ baa ní. Uwien là cère' u'tondb ne taa' *yiko nno ki de' ucendenduol^q, ne u taa' ki de' binib. ²⁰Binib bile ya siik ni ne ucendenduol te. Ama Uwien bugben ne là p̄on' lipuonl nno ki de' *Abraham, nil ŋa là te bi'siik ni.

²¹Nì te nno la, yiko nieh nin Uwien là p̄on' ipuon yà nno ne-εε? Na te nno fiebu! Yiko nno bi li fre kí cère unisaal n̄ le limiel la, Uwien bi li ñi wɔn bo ne kí bù binib bigbemɔndenb. ²²Ama *Uwien ya gbɔnku ye ibiere ya tuɔm co uɣendun ya nib ke tiyonbt ne. Nen bo, Uwien li tien u p̄on' ki ye ma nno kí de binib bà teke' *Yesu Kristo ki jin' nno bi'tekjim bo ne.

²³Kí yaan Kristo n̄ baa binib n̄ teke wɔ kí ji nno, yiko là co te tiyonbt ne, ki gu uyo wà Uwien li wuon te mitekjim ya sen. ²⁴Nno ne *yiko nno là likeh te ki tì baa' uyo wà Kristo baa' ní, ŋɔ Uwien bù' te bigbemɔndenb ti'tekjim bo nno. ²⁵Ama Kristo tì baa' ma, ti teke' wɔ ki jin' nno yiko ŋa ji likeh te.

²⁶Ninbi bà ke teke' *Yesu Kristo ki jin' nno, ni yé Uwien ya bumu ne kí ñe ni'tekjim bo. ²⁷Ninbi bà ke bi sii' ne Uwien ya ñunm Kristo ya yel bo nno, ni teke' Kristo ya tetem ne. ²⁸Ni yé *Yesu Kristo yaab ma nno, borm ŋa ji te n̄ni. Ninbi *Sufmbe nin bà ŋa yé Sufmbe, ninbi iyonbe nin bà ŋa yé yonbe, ninbi bijeb nin bipiib, ni'ke yé unibaab ne. ²⁹Ni yé Kristo yaab ma nno, ni yé *Abraham ya yaabii ne, ki li le mimɔnm mà Uwien là p̄on' mè *Abraham nno.

Kristo yaab ŋa ji yé yonbe

4 Tɔ, n ye n̄ ye nà si: kibuk kà li ji li-faal laan yé kibuwawaak uyo wà la, ka cen' yonb nin ken si lifaal ma ke nno. ²Ama ki laan yé kibuk ma nno, kì li boh binib bà likeh kè nin bà likeh kí'faal nno ne, kí tì baa uyo wà kí'baa sien' ki ye kì ji yé ucien nno. ³Ti'mɔ yaam te nno ne. Uyo wà ta laan là teke' Kristo ki jin' nno, ti là yé iyaajebok yà te uɣendun ni ya yonbe ne. ⁴Ama nì lá kpaan' uyo wà Uwien sien' nno, ne u sɔn' ní u'Bije, ki cère' upii maa' wɔ, yiko ŋuuke wɔ, ⁵ŋɔ wɔ n̄ de binib bà yiko ŋuuke be nno kí wie. Nno ne u tien' te Uwien ya bumu. ⁶Ni mɔnbe ki yé u'bumu ne. Nen bo ne u sɔn' ní u'Bije ya Fuoñaanm ti'fèl ni, m̄i cèreh ti yih Uwien ti'Baa. ⁷Nen bo, ŋa ji yé yonb, a ji yé u'buk ne. A yé u'buk ma nno, a'm̄o li le u'mɔnm ne. Uwien ne cère' n̄ te nno.

^q3:19 Bi ye ucendentuol wà nno, bi niireh Moyis ne.

[§]4:3 Bi lebre' iñobon yà ki ye: *ta laan là teke' Kristo ki jin' uyo wà nno; i kele' Grekmbe ya lenm ni ki ye: «Ti laan là yé mubumu uyo wà nno ne.»*

Pɔl ya yenm saa' Galasi yaab bo

⁸Na laan là ben Uwien ma nno, ni là pe ibule bo ne ì co ne tiyonbt. Ibule nno ɲa yé Wien. ⁹Ama fenfennɔ, ni bende' Uwien, wɔn Uwien ne cère' ni bende wɔ. Be tien' ni nuunh ní liebe kí paan iyaa-jebok bo? Ya ɲmɔbe tuɔm, ka yé niba mɔ? Be tien' ni yé ní liebe kí li yé i'y-onbe? ¹⁰Ni ɲmɔbe ibok ne ki tũreh ki boh yè ibin iba ni nin iɲmaale iba ni nin iwien iba nin uyo uba. ¹¹N'yenm saa' ni'bo, kime n likeh n sɔn' lituonl là nin inunmɔn ki de' ne nno la juore fenm ne.

¹²N'yaabe, n gbáanh ne ne, li te men ten min, kime n tien' n'ba ten ninbi bà yé *Sufmbe ne. Na bii' nni niba. ¹³Ni ben ki ye iwien yà là ɲmɔbe nni nno bo ne n laa' usen ki tɔke' ne tigbemɔnmɔnt mikpiekm. ¹⁴Nin iwien nno là cère' n'g-benent ɲa ɲmɔbe liikm ma ke nno, na là senge' nni, ka liike' nni fenm. Ama ni là teke' nni ten n yé Uwien ya tond bii n yé *Yesu Kristo nin u'yul ne. ¹⁵Ni là ɲmɔbe uyensonge wà nno ji te la? Kime n li fre kí kun ne imɔn kí ye ni bi là li fre kí lòkre ni'nunbii mɔnɔn kí de nni la, ni bi là lòkre' yè ki de' nni ne. ¹⁶Fenfennɔ, n tɔkeh ne tigbemɔnt ma nno ne cère' n kpende' ni'nennend-ii?

¹⁷Binib biba te bi'nun mɔn be ní li yé ni'gber ama bi ɲmɔbe iyenmaale yà nno ɲa mɔn. Bi nuunh be ní bore min nin ninbi ne kí taa ne kí mɔkn bi'ba. ¹⁸Ni mɔn, ni'nun ní li mɔn ní li tuu ki teh nà mɔn uyo ke ne, na yé n lá te ni'saan uyo wà baba ne la. ¹⁹N'bumu, ni liebe' ki wi nni ni'bo ten imerwien ne. Ni li li wi nni nno ne kí ti baa uyo wà ni li ɲmɔbe Kristo ya tetem. ²⁰N bi yé ní li te ni'saan fenfennɔ wɔ ne, kí bende n li len ne ma bo, kime n'yenm ne ñen' ni'ni.

Sara nin Agaar ya gber

²¹Tɔke nni men, ninbi bà yé yiko ní li ɲuuke ne nno, na ciuh u teh bà ne-

εε? ²²Ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «*Abraham là ɲmɔbe bijieb bile ne. Upiiyonb là maa' uba, ne u'po umɔn mɔ maa' utɔ. ²³Upiiyonb nno maa' wà nno u maa' wɔ unisaal yé ma bo ne. Ama u'po umɔn maa' wà nno, Uwien ne là pùon' ki ye u li maa wɔ. ²⁴Tigber tuu ya tingi ɲmɔbe imesen ile ne; kime bipiib bile bie te ten Uwien là cuo' nin binib kujɔtieku kùà bolm mile nno ya nennenu ne. Kuba si: Uwien là cuo' kùà nin u'nib Sinayi ya juɔl bo nno ne. Agaar ne yé ku ya jɔtieku ya nennenu, ne u maa' mubumu mùà ke nno yé iyonbe. ²⁵Bi ye Agaar la, bi niireh Sinayi ya juɔl là te Arabi ya du ni nno ne. Fenfennɔ ya Yerusalem te ten upiiyonb nno ne, kime u'nib yé iyonbe ne. ²⁶Ama Yerusalem wà te paaki nno, wun ɲa te ten piiyonb. Wun ne yé ti'du ki te ten ti'-naa. ²⁷Kime ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Upiijɔɔ, li poknh,
sin wà ɲa ben merwien nno,
li yiknh nin uyensonge,
kime upii wà bi wie' wɔ ya bumu li yebe,
ki cen' wà ɲmɔbe ce yaamu.»

²⁸N'yaabe, ninbi ben wɔn, Uwien là pùon' lipuonl là nno bo ne ni yé u'bumu ten *Isaak. ²⁹Bi là maa' kibuk kà unisaal yé ma bo nno là jènde' uyo bo bi là maa' kà *Mifuoñaanm ya tuɔm bo nno. Fenfennɔ mɔ ni bie ki te nno ne. ³⁰Tɔ, ni kele' *Uwien ya gbɔnku ki ye ba? Ni kele' ki ye: «Ɔjre upiiyonb nno nin u'bije, kime upiiyonb nno ya buk ɲa ɲmɔbe sen ken nin upiimɔn ya buk ní taan kí ji bi'baa ya faal» ³¹Nen bo, n'yaabe, ta yé piiyonb ya bumu ama ti yé upiimɔn yaamu ne.

La liebe men kí kɔ yonbt ni

5 *Kristo teke' te ki wie', ɲɔ ti la ji ní li te yonbt ni ne. Nen bo, gore men ki la cère niba ní liebe kí cuo ne yonbt.

²Cenge men, min Pɔl ne tɔkeh ne ki teh: «Ni tuo' bi jie' ni'pun la, Kristo ɲa ji yé niba ni'bo.» ³N liebe' ki tɔkeh unil wà

ke tuo' bi jie' u'punl ne ki teh ni yé liwɔbl ne ki de' udaan, wɔ́ n' li boh yiko nno ke kí tì gben. ⁴Ninbi bà nuunh Uwien n' bù ne bigbemɔndenb yiko bo nno, ni bore' ni'ba Kristo saan nɔ, ne ki mun' ni'ba Uwien ya paabu. ⁵Tinbi ben wɔn, ti'dendenl si: Uwien li bù te bigbemɔndenb ti'tekjim bo ne. *Mifuoñaanm ne cèrè' ti gu lidendenl nno n' tien. ⁶Kime a yé *Yesu Kristo yɔ la, a jie' a'punl bii n'ba jie' la, na cieke. Nà cieke si: á teke Kristo kí ji nɔ a'tekjim n' cèrè á li yé binitɔb ne.

⁷Ni là cin' mɔnmɔnm ne, nme ne pien' ne, ni la ji n' li boh gbemɔnt-i? ⁸Mi ya pienm n'ba n'ba Uwien wà yih ne saan. ⁹Kpɔnɔ ya n'ba waamu mɔnmɔnm cèrèh kpɔnɔ ke nuuleh ne. ¹⁰Mín wɔn, Yonbdaan cèrè' n' n'ba midum ni'bo ki ye ni'yenmaale n'ba bore' nin n'yi. Ama wà taah fenfenm ki bàareh ni'ni nno yé la, wɔ́ n' li yé udaan wà ke, u li le utudere ne.

¹¹N'yaabe, n bi bie ki tɔkeh binib ki teh be n' li jeh ipun la, ba ji bi jèndeh nni. Kristo ya dɔpɔnɔn ya gber n'ba ji bi li cèrè uba ya yenm n' saa. ¹²Cèrè men binib bà taah fenfenm ki bàareh ni'ni nno n' li jeh bi'pun haali kí tì fàare bi'ba mɔnmɔn!

Li toreh men tɔb, kí cèrè Mifuoñaanm n' li pekreh ne

¹³N'yaabe, ninbi wɔn, Uwien ne yin' ne ki de' ne ki wie'. Ni la dule nen bo kí li teh ni'yenm yé nà. Ama ní li yé tɔb, kí li toreh tɔb. ¹⁴Kime yiko ke taan' ki te yiko uba ni ne, wɔn si: «Li yé a'tɔ ten a yé a'ba ma bo.» ¹⁵Liike men ni'yul bo! Ni te ten muwenbiimu, ki coh tɔb la, ni joh migbenm ne.

¹⁶N tɔkeh ne ne, cèrè men Mifuoñaanm n' li pekreh ne. Nno ne na ji li teh ni'yenm yé nà. ¹⁷Kime unisaal yé nà bore' nin *Mifuoñaanm yé nà, ne *Mifuoñaanm yé nà mɔ bore' nin unisaal yé nà. Unisaal yé nà n'ba cendeh nin *Mifuoñaanm yé nà. Nen bo ne na n' fre kí

li teh ni'yenm yé nà. ¹⁸*Mifuoñaanm pekreh ne la, yiko n'ba ji n'ba tɔm ni'bo.

¹⁹Tɔ, unisaal ya yém cèrèh u sɔnh itùonbiere yà nno, ti ben yè. Yen si: tijɔknt ya tùon nin linanmaal nin lisɔnsɔndl, ²⁰nin ibule bo ya paanm nin liñɔkjiil nin kinenk nin likɔnkɔnl nin iponponbe nin ubenpiebe nin kuanierku nin ifinfinde nin umaapàare ²¹nin ununfɔke nin tideyibr nin unifenjin nin itùontɔ yà bre ten yie. N là tɔke' ne itùonbiere nno bó nɔ, ki liebe' ki tɔkeh ne, binib bà ke teh tuu ya bont n'ba n'ba Uwien ya bel ni.

²²Ama *Mifuoñaanm cèrè' binib yé tɔb, ki n'ba uyensɔnge nin uyenduɔn nin kuminku, ki n'ba tinimɔnt, ki muɔh binib micecekem, ki n'ba midum, ²³ki n'ba nin tɔb, ki coh bi'ba. Yiko n'ba te kí biin binib bà teh tuu ya bont. ²⁴Binib bà yé Kristo yaab nno, wie' bi'nisaaltetem ten bi kpe' mè Kristo ya dɔpɔnɔn bo ne.

²⁵*Mifuoñaanm ne cèrè' ti fuobe ma nno, cèrè men mè n' li pekreh te. ²⁶Cèrè men ti la li n'ba nacenkpekuont, ki la li delkeh tɔb, ki la li n'ba ponponbe tɔb bo.

Li toreh men tɔb

6 N'yaabe, ni yé bi piln' unil u teh nà bre la, ninbi bà *Mifuoñaanm pekreh ne nno, ní tien suoo, kí toreh wɔ́ n' li liebe kí kpian usen wà mɔn. Ni'ni wà ke n' li like u'yul bo ki mɔ la kɔ biikm ni. ²Li toreh men tɔb ijend ni. Nno ne ni li boh Kristo ya yiko. ³Unil maaleh ki teh u yé niba ne, ka yé la, u lereh u'ba ne. ⁴Wà ke n' fiin kí like u'tuonl. U laa' li mɔn la, wɔ́ n' li pèkeh u'ba u'tuonl nno bo ki la taa' lè ki kpàandeh bi'tɔb yè. ⁵Kime wà ke teh nà la, ni likeh wɔn ne.

⁶Bi wɔknh wà Uwien ya gber n' li n'ba n'ba u n'ba tibont tà ke nno ya niba bó ki dienh wà wɔknh wà.

⁷ La lereh men ni'ba, ba leh Wien. Kime unil bule' nà la, u li ce nen ne. ⁸ Unil teh u'yenm yíe nà la, u li le u'yenm yíe nà ya suul ne. Ni'tingi si: mikuuum. Ama unil teh *Mifuoñaanm yíe nà la, u li le *Mifuoñaanm ya suul ne. Ni'tingi si: limiel là ña ñmòbe gbenm. ⁹ Cère men tí li teh mimònm ki la ye ti jii'. Kime ti tuu ki teh mimònm la, uyo we ní tí le lisuul. ¹⁰ Nen bo, ti ñmòbe libònl ma nò, cère men tí li sònñ ki nuunh binib ke ya mòmnm, ni'ke tu nin ti'yaab bà mò teke' Kristo ki jin' nno.

Tigbefərkaar

¹¹ Liike men, min nin n'yul ne kele' ni gbenge ki de' ne. ¹² Binib bà wòbndeh ne ní li jeh ipun nno nuunh be ní li teh tibont binib ní li lenh bi'yenm ní li sange bi'bo, ño bi la jènde be Kristo ya dɔpɔnɔn ya

gber bo baba ne. ¹³ Kime ben bà jeh ipun nno bugben ña boh yiko. Bi yíe ni li jeh ipun ño be ní li jebnh bi'ba ki teh ben ne wòbn' ne ni jie' ipun ne. ¹⁴ Min wòn, ma li li jebn n'ba niba bo ki kende' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya dɔpɔnɔn bo. Udɔpɔnɔn nno bo ne uɔɔndun wuu ya bont te ten tikpir n'bo, ne n'yenm ña ji pe tu'bo. ¹⁵ Kime unil jie' lipunl bii wa jie' la, na cieke. Nà cieke si: Uwien ní tien te binifənb ne. ¹⁶ Uwien ní de binib bà ke kpe u ya sen uyenduon, kí muo be miccekem. Wò ní tien nno u'nib ke**.

¹⁷ Tò, kí ñe dinnò kí li joh uba la ji ñmòbe nni yenñaabe, kime n jènde' *Yesu bo ma nno ya gbien juore' ki te n'bo ne.

¹⁸ N'yaabe, ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ní juoke ne. Ami.

** 6:16 Migbiirm mie ni bi lebre' liñòbonl là ki ye u'nib ke nno ni kele' Grekmbe ya lenm ni ki ye: Uwien ya nib Israyel yaab ne.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Efes

yaab nnɔ

Nà wɔngeh Kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kele' kugbɔnku kuu ki de' Kristo ya tán yà te Efes ya du ni nin i'tɔ yà te Asi ya tinfenm ni nnɔ ne. U là te lipekl ni ne ki kele' kugbɔnku nnɔ (3:1; 4:1). Pɔl taan' u wɔkn' itáan nnɔ miwɔknm mà ke nnɔ mijenjenm bo ne ki kele' kugbɔnku kuu ni. U kele' kù ki de' Kristo yaab bà ɲa yé Sufmbe nnɔ ne. Kugbɔnku kuu ya mesenkpieke si: Efes yaab n' bende Uwien bonde' wɔ n' sɔn itùon yà ne. Nì yé tibont tà là buɔ, Yesu cèrè' binib bende' tù ne. Uwien bonde' haali uyoyo ɲɔ wɔ n' taan nà ke te kitink bo nin kutaaku bo ne kí taa kí ɲukn Yesu Kristo.

Kí cin liyul 1 kí tì baa 3, Pɔl tɔke' be ki ye: Yesu Kristo ne baa' ki kpo' udɔɔɔɔɔɔ bo ki cèrè' ben nin Uwien taan' buñɔbu, ki gben' kinenk kà là te bà yé Sufmbe nin bà ɲa yé Sufmbe nnɔ ya sesieke. Nen bo, borm ɲa ji te bi'siik ni.

Kí cin iyul 4 kí tì baa 6, Pɔl tɔkeh Kristo yaab ki teh be n' li ɲmɔbe mitekjim nin uyenduɔn wà Uwien de' be wù nnɔ, kí li fuobe mifuobfɛnm. Wà kele' kugbɔnku kuu nnɔ tɔkeh piicieb ki teh be n' be n' li yé bi'puob ten Kristo yé u'táan yaab ma bo, ki kpo' bi'biere bo nnɔ ne.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond ne Uwien ya yíem bo. N kieh kugbɔnku kuu n' de bà yé Uwien yaab kí ñe *Yesu Kristo bo, ki du u'bo ki te [Efes ya du ni] nnɔ ne. ²Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo n' juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Uwien tien' te mimɔnm mà Yesu Kristo bo

³Tí pèke men Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. Ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ ne Uwien tien' te u'mɔnm ke ya bol. Mimɔnm nnɔ yé paaki bó yaam ne, ki yé *Mifuoñaanm yaam. ⁴Tɔ, u là cèrè' ti yé Kristo yaab ne ki gènde' te ki laa' wa laan ñen' uɲendun ɲɔ tí li yé u'yaab, ki la li ɲmɔbe biil u'nun bó. U yé te ne, ⁵ki juɔ' ki gènde' te ki tien' te u'bumu *Yesu Kristo bo. U yé ne ki cèkre' u'yenm ki tien' nnɔ, ⁶ɲɔ tí li pèkeh wɔ u ɲmɔbe ukpieke wà nnɔ bo nin u tien' te tinimɔnt tà kí ñe u'Bije wà u yé wɔ nnɔ bo.

⁷Wɔn u'Bije ya sèm bo ne u de' te ki wie', ki fèrè' te ti'biere, ki wuɔn' te u ɲmɔbe tinimɔnt tù yebe ki tì kpe ma bo. ⁸U tien' te tinimɔnt nnɔ ki gbien', ki de' te miyenfuom nin mibenm isen ke ni. ⁹U cèrè' ti bende' tibonbɔlkaar tà u'yíem bo, u là cèkre' u'yenm wɔ n' tien' tù Kristo bo nnɔ. ¹⁰Nì lá kpaan' uyo la, u li tien' tibonbɔlkaar tà nnɔ si: u li taan nà ke te kutaaku bo nin nà ke te kitink bo nnɔ Kristo n' li yé ni'ke ya ber.

¹¹Uwien cèrè' ti yé wɔn Kristo yaab ma nnɔ ne ki là juɔ' ki gènde' te tí li yé u'yaab. Uwien teh tibont ke u jeke' ma bo nin u yé ma bo, ¹²ɲɔ tinbi bà kpie' ki ɲmɔbe lidendenl Kristo bo nnɔ tí li pèkeh wɔn Uwien, u ɲmɔbe ukpieke wà nnɔ bo ne.

¹³Wɔn Kristo bo ne ni'mɔ là cii' Uwien ya gber. Tù yé tigbemɔnt ne, ki yé tigbemɔnmɔnt tà cèrè' ni ɲmere'. Ni teke' wɔ ki jin', ne Uwien dieke' ne. *Mifuoñaanm mà u là pùon' ki ye u li de ne mè nnɔ ne yé kudieku nnɔ. ¹⁴*Mifuoñaanm nnɔ bo, ti ben kein ki ye ti li le Uwien bonde' li-faal là ki ble' u de' bà ki wie' bi yé yaab nnɔ. Nen bo, cèrè men tí li pèkeh wɔ u ɲmɔbe ukpieke wà nnɔ bo.

Pol kàareh ki dienh Efes yaab

¹⁵Nen bo ne n cii' ni tùore' ki teke' Yonbdaan *Yesu ki jin', ki tùore' ki yé Uwien ya nib ke ma nno, ¹⁶ne n tuu ki faareh Uwien ni'bo, ki tien ni'bo n'kaare ni, ¹⁷ki mieh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Wien wà yé ti'Baa ki n̄mobe ukpieke nno wà n̄ cère *Mifuoñaanm n̄ de ne miyenuom kí wuon ne wà, ní tùore kí bende wà. ¹⁸N mieh wà wà n̄ wende ni'-nun bó, ní bende lidendenl là bo u yih ne nno; kí bende u'faal là m̄on ki n̄mobe lisel, u li taa lè kí de binib bà yé u'yaab nno; ¹⁹kí bende kí ye u'tuom yebe ka ti n̄mobe m̄i kpe nin bà. U taah m̄e ki toreh tinbi bà teke' wà ki jin' nno. U wuon' mituom bugben yebe ki kpe ma bo, ²⁰uyo wà u taa' m̄e ki mekre' Kristo bitenkpiib ni, ki taa' wà ki kàan' u'nojje bó paaki bó nno ne. ²¹Kristo te nen saan ne ki n̄mobe mituom ki cen' nà ke te kutaaku bo ki n̄mobe mituom ke ya bol nin nà ke n̄mobe ticient ke ya bol. U'yel cen' iyel yà ke te. Na yé fenfenno ya yel baba, li cen' uyo wà we ní nno m̄o ye ne. ²²Uwien cère' Kristo ne te' tibont ke bo litaal, ki tien' wà tibont ke ya cien. W̄on ne yé u'taanl ya yul, ²³ne u'taanl yé u'gbenent. U te li'ni ki ti gben', ne Uwien m̄o te u'ni ki ti gben'.

Mifubf̄enm nin Kristo

2 Uyo uba ni là teh ibiere ne ki biih Uwien, ki te ten bitenkpiib u'nun bó; ²ki teh ten uḡendun yaab, ki boh wà yé isenpol ya cien ki te kutaaku nin kitink ya sesieke nno. Fenfenno u ya cien ne ḡuuke uḡendun ya nib bà ḡa tuo' Uwien ya ḡobu bó nno; ki cèreh bi teh u yé nà. ³Uyo uba ti'ke m̄o là te ten bi ya nib ne, ki pe minisaaltetem bo, ki teh ti'yenm yé nà. Ti'nisaaltetem nno bo, ti là kpe Uwien n̄ dere ti'tub ten binitob ne. ⁴Ama Uwien nín muoh binib mieceekm n̄ ti kende', ki yé te ki gbien'.

Nen bo, ⁵tinbi bà là te ten bitenkpiib Uwien ya nun bó, ka boh wà nno, u cère' ti liebe' ki fuobe nin Kristo. U'juokm bo ne ni ḡmere'. ⁶Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nno ne Uwien taan' ki mekre' tinbi nin w̄on, ki cère' ti kèle' w̄on Kristo saan paaki bó. ⁷Uwien tien' te nno u'juokm bo ne kí ñe *Yesu Kristo bo, ḡo kí ñe dinno kí li joh wà n̄ wuon kí ye u'nim̄ont yebe ka ti n̄mobe t̄u kpe nin bà ne. ⁸Ni teke' *Yesu ki jin' ma nno, ne cère' ni ḡmere' Uwien ya juokm bo. Na yé ni'tuom bo ne ni ḡmere', Uwien ya paabu bo ne ni ḡmere'. ⁹Na yé ni'tuon bo ne ni ḡmere'. Nen bo, uba la li jebnh u'ba. ¹⁰Kime Uwien ne cère' ti ji yé ti yé bidenb bà n̄o. Ti yé *Yesu Kristo yaab ma nno ne Uwien tien' te binif̄enb ḡo tí li s̄onh it̄uonm̄onm̄on yà u là juo' ki bonde' yé ki ble' te nno.

Yesu Kristo bo ne ti'ke taan' ki tien' unibaab

¹¹Nen bo, tiere men kí ye bi maa' ne ma na yé Sufmbe. U yo uba *Sufmbe là yih ne bà ḡa jie' pun ne, ki yih bi'ba bà jie' ipun. Unisaal ne jie' bi'pun ne upunjie ya dīeku te bi'bo. ¹²Tiere men kí ye uyo nno, na là ben Kristo, ka là n̄mobe sen ní li yé Israyel yaab, ka là te kujotieku k̄ua Uwien cuo' k̄u nin u'nib mibolm m̄a yebe, ki p̄uon' lipuonl ki de' be nno ni. Na là n̄mobe dendenl, ka ben Wien ni'fuobm ni kitink kie bo. ¹³Ama ninbi bà là jende' Uwien nno, fenfenno ni yé *Yesu Kristo yaab ma nno, Uwien cère' ni nekn' wà kí ñe w̄on Kristo ya s̄em bo ne. ¹⁴Kime w̄on Kristo ne cère' ti n̄mobe uñokpaan. U taan' *Sufmbe nin bà ḡa yé *Sufmbe ki tien' linibol liba. U kpo' ud̄oḡoḡoḡoḡo bo, ki gben' kinenk kà là te ten liguonl ki bore' be nno. ¹⁵U cère' *Sufmbe ya yiko nin u'w̄ob nin u'ten-tienm ḡa ji n̄mobe tuom. U taan' *Sufmbe nin bà ḡa yé *Sufmbe ki tien' linibof̄enl bi te nin wà. U tien' nno ne ki cère' bi n̄mobe

uñokpaan. ¹⁶U kpo' udəpənpən bo ne ki taan' bà yé Sufmbe nin bà ɲa yé Sufmbe ki tien' unibaab ki cère' ben nin Uwien taan' buñəbu. U tien' nno ne ki gben' kinenk kà là bore' be nno. ¹⁷Kristo baa' ki lá təke' ninbi bà là jende' Uwien nin bà là neke wə nno uyenduən ya gber ne. ¹⁸Kristo bo ne Mifuoñaanbaabm cère' ti'ke laa' usen tí nekn Baa Uwien.

¹⁹Nen bo, ninbi bà ɲa yé *Sufmbe nno, na ji yé cənb bii binib bà ñen' niba bó ní, ama ni ji yé Uwien ya nib ya biba ne, ki yé u'den yaab m. ²⁰Ni te ten kuduku kùa bi meh kù ya bont ne. *Yesu ya tondb nin *Uwien ya ñəbonsəknb ne yé kuduku nno ya tenpuul, ne *Yesu Kristo bugben yé litenl là co litenpuul nno. ²¹Wən bo ne kuduku nno ya bont ke tə tu'tər bo ki kpi-enh, ki tì tien' kuduku kùa yé Yonbdaan yaaku. ²²Ni yé wən Kristo yaab ma nno, ni'mə yé kuduku nno ya bont ya tuba ne, ki taan' ki tien' libùol là Uwien te kí ñe *Mifuoñaanm bo.

Pəl təke' bà ɲa yé

Sufmbe tigbəmənəm

3 *Yesu Kristo ya tuonl bo ne min Pəl te lipəkl ni ninbi bà ɲa yé *Sufmbe nno bo. ²Ni cii' Uwien ya nimənt bo, u de' nni lituonl là ní sən kí de ne nno bó. ³U là cibre' n'nun bó ki cère' n bende' u'gbeɓlkaar ne ki kele' tū mikpiəkm kugbənku kuu ni waamu. ⁴Ni kaan' tū la, ni li fre kí bende kí ye n ɲməbe mibenm tigbeɓlkaar nno bo. Tū wongeh Uwien lá li tien nà kí ñe Kristo bo ne. ⁵Uwien ɲa là cère' uyo bo yaab bende' tigbeɓlkaar nno, ama fenfennə wə Mifuoñaanm cère' u'yaab *Yesu ya tondb nin u'ñəbonsəknb bende' tū. ⁶Tigbeɓlkaar nno si: kí ñe u'gbeɓmənəm bo, bà ɲa yé *Sufmbe li taan nin *Sufmbe kí ji Uwien ya faal, kí taan kí tien unibaab, kí taan kí li te Uwien là pùon' lipuonl là nno ni, kime bi'ke yé *Yesu Kristo yaab ne.

⁷Uwien ya nimənt nin u'paabu bo ne u cère' n yé u'tonsənl, ki təkhe binib u'gbeɓmənəm nno. ⁸Min wà yé Uwien ya nib ya gbaarke nno, Uwien tien' nni tinimənt ki ye ní təkhe bà ɲa yé *Sufmbe nno kí ye Kristo yé lifaal là mən ki tì kende' ne; ⁹kí wuən binib ke be ní tūre kí bende Uwien teh ma bo nibonn nà u là bobn' nē lididiki bo nno. Wən Uwien wà ñen' tibont ke nno ne là ɓle' nē u'ba saan haali uyo bo. ¹⁰U tien' nno ɲə kí ñe u'taanl bo, nà ɲməbe mituəm ke ya bol nin nà ɲməbe ticiənt ke ya bol ki te paaki bó nno ní bende Uwien ɲməbe miyənfuom isen ke ni ma bo ne. ¹¹Nno ne Uwien là bobn' wə ní tien nà haali uyo bo nno, u ji tien' nen ne ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo. ¹²Ti teke' Kristo ki jin' ma ki yé u'yaab nno bo ne ti ɲməbe usen tí nekn Uwien nin midum. ¹³Nen bo ne n gbáanh ne, ni la cère ni'gbenent ní yðre n jinh ijend ya ni'bo nno bo. Ama cère men n'jend nno ní li yé ni'bo ukpieke.

Kristo yíe te

¹⁴Nen bo ne n gbaandeh Baa Uwien ya nun bó. ¹⁵Wən ne yé kutaaku bo yaab nin kitink bo yaab ke ya Baa. ¹⁶N mieh wə u'kpieke yebe ki tì kende' ma nno bo wə ní cère *u'Fuoñaanm ní de ne mituəm, ní li yé binib bà ya fəl co ne. ¹⁷N liebe' ki mieh wə, wə ní cère Kristo ní li te ni'fəl ni kí tì gben ne. Ni teke' wə ki jin' ma nno bo, n mieh wə wə ní cère ní li faa miy-íem ni, kí li se mənəmən, ¹⁸ɲə ninbi nin u'nitəb ke ní fre kí bende Kristo ya yíem yebe ka ɲməbe bien isen ke ni ma bo; ¹⁹kí bende kí ye u'yíem yebe ki tì gèbre' unisaal ya benm; kí li ɲməbe Uwien ya tetem ke ki tì gben'. ²⁰Uwien ne li fre kí tien te nē ní li yebe kí cən ti maaleh nà nin ti mieh wə nà, kí ñe u'tuəm mà te ti'ni ki sənɲ itùon nno bo. ²¹Wən si ukpieke u'taanl yaab ni *Yesu Kristo bo yo ke yo haali nin uyo wà ɲməbe gbenm. Ami.

Uwien cère' Kristo yaab ke taan' kí tien unibaab

4 Tò, min Pòl wà te lipekl ni Yonbdaan bo nno sureh ne; ní cère ni'tetem n' li selndeh Uwien wà yin' ne nno; ²kí li jiindeh ni'ba tingi isen ke ni, kí li gme nin unil ke, kí li gmo'be liyenguol, kí li yíe tób, kí li gmo'be sukle tób bo. ³*Mifuoñaanm taan' ne ki tien' unibaab ma nno, ñikn men kí li te kí ñe uñókpaan bo. ⁴Uwien cère' ti'ke taan' ki tien' tigenent tuba ne. *Mifuoñaanm mɔ te miba ne. Ne Uwien yin' te lidendenl là bo nno mɔ te liba ne. ⁵Yonbdaan te uba ne. Mitekjim mɔ te miba ne. Uwien ya ñunsii mɔ te uba ne. ⁶Uwien te uba ne, ki yé unil ke ya Baa. Wɔn ne cen' nà ke te, ki te unil ke ya fèl ni, ki taah unil ke u sɔnh u'tuon.

⁷Ama ti'ni wà ke laa' bupaabu Kristo de' wɔ ki kpaan' ma bo ne. ⁸Nen bo ne ni kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «U doh paaki uyo wà nno, u tuke u cuo' bà tiyonbt nno ne, ki de' binib bupaabu.»

⁹Tò, u don' paaki ya tingi si ba? Ni yé nè n' wuon kí ye u kpie' ki jiire' dentingi ne. ¹⁰Wà jiire' dentingi nno, wɔn ne don' paaki mɔ ki gèbre' kutaaku gɔ wɔ n' li te ni'ke saan. ¹¹Wɔn ne de' unil ke bupaabu. U cère' biba yé bitondb, bitɔb yé u'ñɔbonsɔknb, bitɔb mɔ kpaandeh tigenemont, bitɔb yé bà likeh u'taan yaab^{††}, bitɔb mɔ yé Uwien ya gber ya wɔnwɔknb. ¹²U de' bupaabu nno gɔ wɔ n' bonde Uwien ya nib be n' li sɔnh u'tuonl, kí cère u'taanl là yé u'gbenent nno n' kpére mitekjim ya sen ni ne. ¹³Nno ne ti'ke li gmo'gmo'be kí tì tien unibaab mitekjim ya sen ni, kí bende wɔn Uwien ya Bijje mɔnmɔnm, kí li yé binib bà kpére' mitekjim ya sen ni, kí li te ten Kristo kí tì gben. ¹⁴Nno ne ta ji li te ten bumu. Ta ji

li te ten buñerbu búa iñungbegbel tureh b̀̀ ki joh ikele ke. Binib ya wɔknm mà tulndeh binib gɔ ji gmo'be te ki pekreh ten kutafaaku ne tuke te. Nib gɔ ji li lere kí tuln te nin bi'tonnenku. ¹⁵Ama tí li yíe tób, kí li tókeh tób tigenemont. Nno ne ti li kpére isen ke ni, kí li te ten Kristo. Wɔn ne yé u'taanl ya yul. ¹⁶Wɔn ne taan' u'nib ke ki cère' bi tien' unibaab ten tigenent ya gbenenbel tutuuke i'tɔ bo ki t̀̀ore' ki co ma bo. Tigenent ya gbenenbel ke sɔnh i'tuon mɔnmɔnm la, tigenent nno ke kpient ne. Kristo ya taanl yaab mɔ yaam te nno ne. Bi yíe tób la, litaanl nno kpient mɔnmɔnm ne mitekjim ya sen ni.

Mitetekpaam nin mitetefɛnm ya gber

¹⁷Nen bo ne n ñiikeh ki tókeh ne tigber tuu nɔ Yonbdaan ya yel bo ki teh: Ni la ji n' li fuobe ten binib bà gɔ pe Wien bo. Bi'yenmaale ke pe bonfenm bo ne. ¹⁸Bi'nun gɔ wien. Bi'yufaa ne cère' ba ben niba. Nen bo ne ba n' le Uwien de' u'nib mifuo'bfɛnm mà nno. ¹⁹Ba ji ben nà mɔn, ka ben nà bre, ne ki taa' bi'ba ki de' lisɔnsɔndl, ki gaaake ki teh tijɔknt ya bonn ke ya bol.

²⁰Ninbi wɔn, na yé ni benge' nen ne Kristo bo. ²¹Ni là ci' Kristo ya gber ne, ne bi là wɔkn' ne tun ne kí ñe wɔn *Yesu Kristo gmo'be tigenemont tà nno bo, bii ba? ²²Nen bo, daan men ni'tetekpaam, m̀̀ yé minisaaltetem mà là saah ne ki cèreh ni'nun fɔke tibont tà lereh binib nno bo ne. ²³Cère men Uwien n' lèbre ni'tetem nin ni'yenm, ²⁴gɔ ní li gmo'be mitetefɛnm mà Uwien tien' m̀̀ u yé ma bo nno. Tigenemont ne cère' mitetem nno mɔn, ki cuube.

²⁵Nen bo, daan men kutonnenku. Wà ke n' li tókeh u'tɔ tigenemont, kime ti taan' ki tien' tigenent tuba ne. ²⁶Ni'benku ni ben' la, ní cuo ni'ba ki la tien biere, ki

^{††}4:11 Bi lèbre' iñɔbon yà ki ye bitɔb yé bà likeh u'taan yaab nno; ì kele' Grekmbe ya lenm ni ki ye biwenkpaab ne.

la cère ni'benpiebe nnó n lu uwien. ²⁷ La de men senpol sen uba nin utɔ. ²⁸ Wà suh la, wɔ́ n dàan bunasubu, kí li yé unimòn, kí li sɔnh itùon nin inunmón, kí le u yé nà u'noje bo, ɲɔ́ kí pu bijiinb mɔ. ²⁹ Ni la cère iñɔ́bonbil n li ñeh ni'ñuɔn ni. Ama ni ye ní li len la, ní cère nè n li yé iñɔ́bon yà mɔn, kí fre kí tore binib ni wiebe be ma bo be n kpére mitekjim ya sen ni, kí cère bà cenge ni'bó nnó n le mimɔnm. ³⁰ La cère men *Uwien ya Fuoñaanm ya yenn n saa, kime Uwien taa' men ne ki dieke' ne, ki gu lidaali là u li de ne kí wie. ³¹ Ni la cère ni'benku ni n li to tɔb bo, ki la ɲuuh tɔb bo, ki la li ɲmɔbe benpiebe, ki la kɔnh nin tɔb jer, ki la sukreh tɔb, ki la cère bierm miba nin mitɔm n ji n li te ni'ni. ³² Li yé men binimònb, kí li muɔh tɔb micɛɛckm, kí li fèreh tɔb ten Uwien fère' ne Kristo bo ma bo.

5 Ni yé Uwien ya bumu u yé ne ma nnó, li te men ten wɔn. ² Li ɲmɔbe men miyíem ni'fuobm ni, ten Kristo yé te ma ki taa' u'ba ki tien' bupaabu nin kitɔtuɔrwenk nnó. Lituɔrl nnó te ten lefina ne ki nu ki ɲme, ki sɔnge Uwien ya yenn.

³ Ni yé Uwien ya nib ma nnó, na ji kpe be n li tàakeh lisɔnsɔndl nin tijɔknt ya tòn ke ya bol nin ununfɔke ya yel ni'ni mɔnɔn. ⁴ Na ji kpe ni li lienh ñɔ́bonbil nin jɔrlenm, ki la lienh tibont tà ɲmɔbe tijɔknt bo. Nà kpe ní li teh nè si: ní li faareh Uwien ne. ⁵ Tùore men kí bende kí ye wà ke teh lisɔnsɔndl nin wà ke sɔnh tijɔknt ya tòn nin wà ke ɲmɔbe ununfɔke lifaacienn ɲa ɲmɔbe gbiin Kristo nin Uwien ya bel ni. Wà ke ɲmɔbe ununfɔke lifaacienn bo la, lifaacienn yé u'bo ibule ne.

⁶ La cère men uba n taa gbefenn uba kí lere ne. Uwien ya benku ni beh bi ya nib bo ne, kime ba ciuh u'ñɔ́bu bó. ⁷ Ni la cère ninbi nin ni ya nibol n li te gber.

⁸ Uyo uba ni'mɔ là te licinñunl ni ne. Fenfennɔ, ni yé Yonbdaan yaab ma nnó,

ni ji te kuwenwenku ni ne. Nen bo, li fuobe men ten kuwenwenku ni yaab. ⁹ Kime kuwenwenku cèreh ti teh tinimònt ke ya bol ne, ki teh nà cuube, ki pe tigbemònt ya sen bo. ¹⁰ Sekn men kí bende nà sɔnge Yonbdaan ya yenn. ¹¹ La taa men ni'ba kí kuɔn binib bà te licinñunl ni ya tònfenfenn ni. Ama li ñendeh men bi'gber upaan bo. ¹² A ye á tɔke bi buɔh kí sɔnh itùon yà nnó ya gber mɔnɔn la, nì ɲmɔbe ife ne. ¹³ Ama bi buɔh ki teh nà ke nnó ñen' upaan bo la, na ji buɔ, nì ji te kuwenwenku ni ne. ¹⁴ Kime nà ke ñen' upaan bo la, nì ji yé kuwenwenku ni yaann ne. Nen bo ne bi ye:

«Sin wà gɔh la, á finde,
fii kí ñe bitenkpiib ni,
Kristo li wende ɲe.»

¹⁵ Nen bo, li ben men, ni li fuobe ma bo, ki la ji n li te ten ijɔr, ama wuɔn men kí ye ni ɲmɔbe miyennuom. ¹⁶ Uyo wà ni laa' libònl ní tien nà mɔn la, tien nè men, kime ti te iden yà nɔ bre ne. ¹⁷ Nen bo, ji la yé men jɔr, ama bende men Yonbdaan yé nà. ¹⁸ La ñuh men daam ki yibeh, kime tideyibr cèreh binib teh fenfenn ne. Ama cère men *Mifuoñaanm n li te ni'ni kí tì gben. ¹⁹ Li dondeh men Yonbdaan, kí li geh iyuon ke ya bol ki ñengeh wɔ nin ni'fèl ke, kí li saakreh tɔb ya gbenent, ²⁰ kí li faareh Baa Uwien uyo ke nibonn ke bo ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo.

Upii nin u'ce li fuobe ma bi'dencenn ni

²¹ Ni boh Kristo ma nnó, li blinh men ni'yul ni'tɔb ya nun bó. ²² Bipiibe, li blinh men ni'yul ni'cieb ya nun bó ten ni blinh ma ni'yul Yonbdaan ya nun bó nnó; ²³ kime uje yé u'po ya cien ten Kristo yé u'taanl yaab ya cien ma ne. Kristo ya taanl yé u'gbenent ne, ne u yé u'taanl nnó ya ɲmiennl. ²⁴ Nen bo, bipiib n li blinh bi'yul bi'cieb ya nun bó isen ke ni ten Kristo ya taanl yaab blinh bi'yul u'nun bó ma bo. ²⁵ Bijebe, wà ke n li yé u'po

ten Kristo yé u'taanl ma, ki teke' li'kuum ki kpo' nno. ²⁶ U tien' nno ɲo lè n' li yé Uwien yaal ne, ne ki taa' miñunm nin u'gber ki lùore' li'nib. ²⁷ U yé be n' baa u'saan, kí li mən ki windeh, ki la ɲmɔbe jɔknt, ki la ɲmɔbe miin, ki la gbè niba saan, ama be n' li yé biñaanb, ki la ɲmɔbe biil ne. ²⁸ Nno ne n' kpe uje n' li yé u'po ten u yé u'ba ma bo. Uje wà ke yé u'po la, u yé u'ba ne. ²⁹ Kime nil ɲa kpele ki senge' u'ba. U jinh ne, ki likeh u'ba mən-mən ten Kristo jindeh u'taanl yaab ma, ki likeh be mən-mən nno. ³⁰ Tinbi Kristo yaab yé u'gbenent ne. ³¹ N' ke' *Uwien ya gbonku ni ki ye: «Nen ne cère' uje kuon' upii la, u li daan u'naa nin u'baa, wən nin u'po n' taan, ne ben bile nno n' taan kí tien unibaab.» ³² Nibonbalkaann nno yé niboncienn ne. Min bo, n' likeh Kristo nin u'taanl ne. ³³ Ama tigber bugben likeh ni'mo ne. Uje ke n' li yé u'po ten u yé u'ba ma bo. Upii ke mo n' li boh u'ce.

Mubumu li fuobe ma bo lidencenl ni

6 Mubumu, ni yé Yonbdaan yaamu ne, li boh men ni'naambe nin ni'baambe, kime n' kpe n' li teh nen ne. ² «Li boh a'naa nin a'baa» yé liwɔbkiplè là Uwien de' lè ki pole' lipol ki kpɔbn' lè ne. ³ A pe li'bo la, «A li te liwiél ni ne, kí li ɲmɔbe limɛfɔkl uɲɛndun wuu ni.»

⁴ Bibaambe, la cère men ni'bumu ya yenm n' li ñeh ni'ni. Ama n' li wubeh mù, kí li pekreh mù, kí li gbierreh mù Yonbdaan yé ma bo.

Iyonbe nin i'cenbaambe li te ma bo

⁵ Iyonbe, li boh men ni'cenbaambe uɲɛndun wuu ni, kí li fenge be imɔnmɔn, kí li sɔnh bi'tuon nin ni'fèl ke ten ni te ma bo nin Kristo. ⁶ Ni la li boh be bi'nun ni baba ten ni nuunh binib ne n' li pèkeh ne, ama n' li teh ten ni yé Kristo ya yonbe ne, ki nuunh n' li teh Uwien yé nà nin ni'fèl ke. ⁷ Li sɔnh men ituon nin uyenn-

maa, ten ni sɔnh ki dienh Yonbdaan ne, na sɔnh ki dienh nib. ⁸ N' li ben kí ye wà ke teh nà mən, yé uyonb bii wa yé yonb la, mimɔnm nno bo ne Yonbdaan li suu wɔ. ⁹ Iyonbe ya cenbaambe, ni'mo n' li teh ni'yonbe mɔnmɔnm, kí daan liwɔbl, kí li ben kí ye ninbi nin ben ke te Cenbaa uba ne paaki bó. Wɔn ɲa yé uba ki cen' utɔ.

Uwien de' Kristo yaab tijekɔnwent tà

¹⁰ N li len nà kí fɔre si: li nuunh men ni'tuom Yonbdaan saan ɲo u'tocienm n' cère n' li faa. ¹¹ Taa men Uwien dienh tijekɔnwent tà ke nno ɲo kí li faa kí fre kí tuobe usenpol nin u'cekn ya sen ke. ¹² Na yé ti li to nin unisaal ne lituɔl. Ama ti li to lituɔl nin nà ɲmɔbe ufaa ke ya bol nin nà ɲmɔbe ticien ke ya bol nin nà ɲmɔbe mituom ke ya bol ki ɲuuke licinñunl ya ɲɛndun wuu nɔ nin isenpol yà te paaki bó nno ne. ¹³ Nen bo, taa men Uwien dienh tijekɔnwent tà ke nno, ɲo uwenbiere ya daali ní fre kí to mɔnmɔnm kí ñe len, kí juore kí li se ki faa. ¹⁴ Nen bo, bonde men kí sere, kí li pe tigbemɔnt bo. Tù yé ni'bo liningbenl ne ki co ni'ciék ni, kí li pe imɔn bo. Ì yé ni'bo tijekɔnwent tà lèkndeh ni'fèl bo ne. ¹⁵ Taa men tigbemɔnmɔnt ya tɔkm kí tien ten ni'tacaan, kí cère ni'gbenent n' li ñaanh tu'tɔkm bo. Tun ne cèreh unil ya yenm dɔ. ¹⁶ Li taah men mitekjim ki teh ten lipikl uyo ke. Ni li taa len ne kí fre kí kpiin usenpol ubierɔ ya pien yà teknh umu nno, ¹⁷ kí cère ni'ɲmɛrm n' li yé ni'bo tikur ya kenpinl, kí li ɲuuke *Mifuñaanm ya jusiek, ni'tingi si: Uwien ya gber. ¹⁸ Li kàareh men uyo ke, kí cère *Mifuñaanm n' li toreh ne ni'kaare nin ni'miebu ni isen ke ni. Nen bo, la gɔh men, kí li tuu ki kàareh ki dienh Uwien ya nib ke. ¹⁹ Li kàareh wɔ men ki dienh n'mɔ, ɲo wɔ n' cère n' lá yàare n'ɲɔbu la, n' bende n li len ma bo, kí de nni lifèl n' tɔke binib tigbemɔnmɔnt tuu ya bonbalkaar ki la bóle tù. ²⁰ N tɔkeh tun ne ki te lipekl ni. Nen bo, ní li

kàareh, Uwien ní de nni lifèl, ní tóke binib tigbemɔnmɔnt nɔɔ ya bonbɔlkaar, n bi li tóke be tù ma bo ki la bɔle tù.

Ifuondɔrke

²¹ N yíe ni'mɔ ní bende n te ma bo nin n teh ná nɛ. Ti'ninje Ticik wà n yíe wɔ u sɔnh Yonbdaan ya tuonl mɔnmɔnm nɔɔ li tóke nɛ n'gber kɛ. ²² N sɔnh wɔ ni'saan

nà bo si: wɔ ní lá tóke nɛ ti'gber, kí saake ni'gbenent nɛ.

²³ Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ní de ninbi ti'yaab uyenduɔn, kí cère ní li yíe tɔb, kí li ñmɔbe mitekjim.

²⁴ Uwien ní juoke binib bà kɛ yíe ti'Yonbdaan *Yesu Kristo miyíem mà ña ñmɔbe bien nɔɔ.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Filip

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Filip yé Maseduɔnn ya tinfenm ya du ne. Pɔl joh u'sen nle bo ne ki tɔke' Filip yaab tigbɛmɔnmɔnt.

Pɔl kele' kugbɔnku kuu ki wuɔn' ki wɔn nin Filip yaab yíe tɔb ki gbien'. Nì tete ne bi lá cuo' Pɔl ki pekn' Yonbdaan ya tuonl bo. U te lipekl ni ka n fre kí tore Filip yaab ma nno ne nì wi wɔ cɛen, kime u cii' binib biba nuunh be n tuln be ne (1:15-17; 2:21; 3:2, 18). Pɔl sɔn' uba ni'bo wɔ n tì tore be kí cenge tigber nno (2:19-30).

Pɔl faare' Filip yaab bi'pum bo, ki sure' be, be n li ŋuuke tigbɛmɔnmɔnt nno tinɔjer tule, ki la cère uba n tuln be.

Yesu daan' u là ŋmɔbe nà ke, ne Uwien taa' tibont ke ki ŋukn' wɔ. Nno ne Pɔl mɔ daan' nà ke là yé u'bo lifaal nno (3:3-10), ki tuo' ki jèndeh Yesu Kristo bo, ne ki tɔke' be ki ye bi'mɔ n tekn u'taal ni (3:17; 4:9), kí li ŋmɔbe uyensɔnge uyo ke, kí li kpe buñɔbu.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Timote yé *Yesu Kristo ya tonsɔnb ne. Ti kieh kugbɔnku kuu tí de bà ke yé Uwien ya nib kí ñe *Yesu Kristo bo, ki te Filip ya du ni nno nin bà likeh Kristo ya taanl nin bi'totorb ne. ²Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo n juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Pɔl kàareh ki dienh Filip yaab

³Uyo wà ke n tiere' ni'bo la, n faareh n'Wien ni'bo ne. ⁴N kàareh ki dienh ni'ke uyo wà ke la, n kàareh nin uyensɔnge ne. ⁵Kime kí ñe lidaali là n baa' ni'saan kí lá tu dinno, ni toreh nni ne n tɔkeh binib tigbɛmɔnmɔnt. ⁶N du ki ye Uwien cin' lituonmɔnmɔnl là ni'ni nno u li sɔn kí tì

gben lè lidaali là *Yesu Kristo li baa ní nno ne.

⁷Nì kpe n li ŋmɔbe i ya yenmaale ni'ke bo, kime n'yenm pe ni'bo ne. Uwien juoke' min nin ninbi ke ma nno ne cère' ni tore' nni fenfennɔ wà n te lipekl ni nɔ nin uyo wà n là mɔh tigbɛmɔnmɔnt bo, ki nuunh binib n tùre kí teke tù kí ji nno. ⁸Imɔn, Uwien ne yé umɔnkunl ki ye n yé ni'ke nin n'fèl ke. Kime n yíe ne ten *Yesu Kristo yíe ne ma bo ne.

⁹N kàareh nà bo si: Uwien n cère ni'yíem n li yebreh ki joh ŋɔ ni'nun bó n li wendeh ní li bendeh tibont ke ya tingi mɔnmɔnm, ¹⁰ŋɔ kí sekn kí gènde nà mɔn. Nno ne na n li ŋmɔbe jɔknt, ka n li ŋmɔbe biil mɔ lidaali là Kristo li baa ní nno. ¹¹*Yesu Kristo li cère ní li tuu ki teh nà cuube ŋɔ Uwien n li ŋmɔbe ukpieke nin kupenpeku.

Pɔl mɔh tigbɛmɔnmɔnt bo

¹²N'yaabe, n yíe ní bende kí ye nà tu' nni nɔ bo binib cii' tigbɛmɔnmɔnt ki yebe ne. ¹³Nen bo, sojambe bà gu ubercien den nin binitɔb ke ben ki ye Kristo bo ne n te lipekl ni. ¹⁴N te lipekl ni ma nno cère' Kristo yaab bà yebe du Yonbdaan bo ki gbien', ki laa' lifèl cɛen, ki tɔkeh binib Uwien ya gber ka fenge.

¹⁵Imɔn, bi'ni biba ŋmɔbe n'bo iponponbe ne ki tɔkeh Kristo ya gber, ki nuunh be n li nieh nin nni. Ama bitɔb mɔ tɔkeh Kristo ya gber nin iyenmaalmɔnmɔn ne. ¹⁶Ben wɔn, bi ŋmɔbe miyíem ne ki teh nno, kime bi ben ki ye n te lipekl ni n mɔ tigbɛmɔnmɔnt bo ne. ¹⁷Bitɔb nno ben wɔn, bi nuunh be n wuɔn kí ye bi cen' nni ne ki tɔkeh Kristo ya gber. Bi'yenmaale ŋa mɔn. Bi teh nno ki nuunh n'jend ne n yebre lipekl ni. ¹⁸Bi tɔkeh Kristo ya gber nin iyenmaalbiere bii bi tɔkeh tù nin iyenmaalmɔnmɔn ne la, n'baka ŋa kpe len. Nin nen ke ŋɔ bi'ke tɔkeh Kristo ya gber ne. Nen ne cère' n poknh, ki li tuu ki poknh. ¹⁹Kime n ben ki ye nen ne li

cèrè ñ ñe len kí ñe ni kàareh ki dienh nni ma nno nin *Yesu Kristo ya Fuoñaanm bo. ²⁰N gu nen ne nin inunmón, ki daan nè ñ li ñ tien. N li tien nà kpe ñ tien nè ne, kí li ñmòbe lifèl uyo wuu nɔ ten n là ñmòbe lè ma bo uyo ke, kí cèrè n li kpo bii n li fuobe la, binib ñ li kpiekreh Kristo n'bo. ²¹Kime min wɔn, n fuobe la, Kristo ne yé nibonmònn, n tí kpo' la, ni yé kpele ne n'bo. ²²Ama n li bie ki fuobe ne kí sɔn Uwien ya tuonl lè ñ tore binib la, ma ji ben n li gènde nà. ²³Ni fike' nni ne. N bi yíe ñ kpo kí li te nin Kristo ne. Nen ne tu. ²⁴Ama ninbi bo, n juore' ki fuobe ne la, ni mɔn. ²⁵Nen bo, n ben ki ye ma ñ kpo, ni yé imònn ne. N li juore kí li te nin ni'ke ne, kí li toreh ne ni'tekjim ñ li joh inun bó, ní li ñmòbe uyensonge, ²⁶ɲɔ n tí liebe' ní ni'saan la, ní li jebnh ni'ba kí ñe *Yesu Kristo cèrè' n sɔn' itùon yà ki de' ne nno bo.

Li tuu ki cè men limuol Kristo ya gbemònmònt bo

²⁷Ni te ma ke la, li fuobe men binib ni Kristo ya gbemònmònt wɔkn' ne ma bo. Ni yé n fre' la, n li baa ni'saan. Ma tí baa la, ñ cii ni'gber kí ye ni pe mitekjim ya sen bo mɔnmònm, ki kpe buñɔbu, ki ñmòbe iyenmaale iba, ki mɔh limuol liba mitekjim mà kpe tigbemònmònt ya sen nno bo. ²⁸La sen men ni'nennendb jewanbu. Nen ne li wuɔn be kí ye bi joh mibolm ne, kí wuɔn ni'mɔ kí ye ni li ñmèrè. Ni yé Uwien yaam ne. ²⁹Kime Uwien ɲa juoke' ne ní teke Kristo kí ji baba ne, ama u juoke' ne ní jènde u'bo mɔ ne, ³⁰kí li mɔh limuol là ni là laa' n mɔn' lè u'bo, ki cii' n bie ki mɔh lè fenfennɔ nno.

Li jiindeh men ni'ba tingi ten Kristo

2 Kristo bo, ni ñmòbe ugbenensaake, u'yíem cèrèh ni faakreh, *u'Fuoñaanm cèrèh ni kpe buñɔbu, ki ñmòbe tinimònt, ki muɔh tɔb mieceekm

ma nno, ²ní li kpe buñɔbu, kí li yíe tɔb, kí li te iyenmaale, kí li pe usen uba bo ɲɔ ñ li ñmòbe uyensonge kí tì gben. ³La li ñmòbe men nanierku tɔb bo, ki la li wɔngeh ni'ba. Na ñmòbe kpele. Ama ní li jiindeh ni'ba tingi, kí li bùh binitɔb ten ben ne cen' ne. ⁴Uba la li nuunh u'tiema mɔnm, ama wɔ ñ li nuunh bitɔb yaam. ⁵Li ñmòbe men mi ya tetem nin ni'tɔb ten *Yesu Kristo.

⁶Wɔn wà nin Uwien ke te miba nno, wa cè ki ye wɔn nin Uwien ñ li kpe.

⁷Ama u'yenm ni ne u dàan' tibont ke, ki ñmòbe utonsɔn' ya tetem, ki tien' u'ba unisaal, unil ke laa' u yé unisaal.

⁸U jiiin' u'ba tingi, ki tuo' Uwien ya ñɔbu bó, haali ki tì kpo'.

U kpo' udɔpɔnpɔn bo ne.

⁹Nen bo ne Uwien kpian' wɔ ki tì gbien', ki de' wɔ liyel là cen' iyel ke,

¹⁰ɲɔ bà te paaki bó nin bà te kitink bo nin bà te dentingi nno ke cii' *Yesu ya yel la,

be ñ gbaan kí kpieke wɔ,

¹¹ɲɔ inibol ke ñ len kí ye *Yesu Kristo ne yé tibont ke ya Yonbdaan, kí kpieke ti'Baa Uwien.

Li yé men kuwenwenku ugendun wuu ni

¹²Nen bo, n'jotiebe, ni yé binib bà tuu ki ñmòbe mibom ne. Ni la ñmòbe bom uyo wà n te ni'saan baba, ama fenfennɔ ma te ni'saan ma nɔ, li ñmòbe men mibom ki cen' uyo wà n te ni'saan. Tùɔrè men kí li boh Uwien, kí li sɔnh itùon yà wɔngeh ki teh ni ñmèrè' nno kí tì gben. ¹³Kime wɔn Uwien ne sɔnh ni'ni, ki cèrèh ni yíe u yíe nà, ki liebe' ki cèrèh ni teh nè mɔ.

¹⁴Li teh men tibont ke ki la ɲulnh, ki la findeh nin tɔb mɔ, ¹⁵ɲɔ kí li yé binib bà ɲa ñmòbe biil, ka ñmòbe jɔknt, kí li yé Uwien ya bumu mùa mɔn ki tì gben'

binib bà ña cuube, ka kpe sen ya siik ni, ki li te ten kuwenwenku kí wendeh uñen-dun, ¹⁶ kí li tãkeh be tigber tà dienh limiel. Nnɔ ne ninbi bo n li jebn n'ba lidaali là Kristo li baa ní nnɔ, kime n sɔn' lituonl là nin inunmɔn nnɔ ña juore' fenn.

¹⁷ Ni'tekjim yé lituɔrl ne ki de' Uwien. Nba la, bi li ku nni. Bi ku' nni la, n'sèm mɔ li tien lituɔrl ne kí pukn ni'yaal bó. Ni te nnɔ la, n ñmɔbe uyensonge ne ki poknh nin ni'ke. ¹⁸ Nen bo, ni'mɔ ní li ñmɔbe uyensonge kí li poknh nin nni.

Pɔl yíe wɔ́ ñ sɔn Timote nin Epafrodit

¹⁹ N daan ki ye Yonbdaan *Yesu de' usen la, n li sɔn Timote ni'saan itàan yie bo, wɔ́ ñ tì cenge ni'gber, kí lá tãke nni ñɔ n'yenm ñ duɔn. ²⁰ Kime wɔn ña ní la, ma ñmɔbe min nin wà maaleh ni'bó. Nil ña te ki cinbe ki tɔnge ni'gber. ²¹ Bitɔb ke nuunh bi'tiema mɔnm ne, ba tɔnge *Yesu Kristo ya tuonl. ²² Ama Timote wɔn, ni ben wɔ, ki laa' u sɔn' ma bo. U sɔnh nin nni tigbemɔnmɔnt ya sen ni ten kibuk sɔnh nin ki'baa ma bo ne. ²³ Nen bo, n tì laa' n'gber ya donbó la, n daan ñ pɔk kí sɔn wɔn ne ni'saan. ²⁴ N du Yonbdaan bo ki ye min nin n'yul li baa ni'saan na ñ taande. ²⁵ Ama n maale' ki ye ni kpe ñ cère ti'ninje Epafrodit ñ liebe ni'saan ne. U yé min nin wà te ki sɔnh, ki te ki mɔh limuɔl liba ne, ki yé unil wà ni sɔn' wɔ, wɔ́ ñ lá de nni nà pɔre' nni. ²⁶ U'-nun mɔn wɔ́ ñ tí ñ le ni'ke ama u'yenm saa' ni tì kende', kime ni cii' u'wien bó. ²⁷ Imɔn, u bunge' ki tì benh wɔ́ ñ kpo ne, ama Uwien muɔ' wɔ micɛcek. Na yé u muɔ' wɔn baba ne micɛcek, u muɔ' n'mɔ ne ñɔ n'yensaa la yebre kí pukn. ²⁸ Nen bo ne n teh tontonm ñ cère wɔ́ ñ liebe ni'saan, ní tí ñ tì le wɔ́ ni'yenm ñ songe ñɔ n'bugben ya yenm ñ duɔn waamu. ²⁹ Nen bo, teke wɔ́ men nin uyensongciɛn, kime u yé Yonbdaan yɔ ne. Li selndeh men binib bà ke te ten wɔn. ³⁰ Kime Kristo ya

tuonl bo ne u là sien' waamu wɔ́ ñ kpo. Wa là jie u'miel, ne ki sɔn' nni lituonl là ninbi nin ni'yul ña bi li fre kí sɔn nni là nnɔ.

Nà li cère unil ñ li cuube Uwien ya nun bó

3 Tɔ, n'yaabe, li poknh men Yonbdaan bo. Ni yé ñ liebe kí kele ne n là kpie' ki kele' ne nà nnɔ ne la, na ñaabeh n'yenm, kime nen ne li cère ní ñe kinun-bɔnk ni. ² Liike men ni'yul bo nin biton-sɔnbierb; i ya sengbele jeh ki bungreh i'ba ne ki yih nè upunjie. ³ Tinbi ya punjie ne yé upunjiemɔn, kime *Uwien ya Fuoñaanm ne cèreh ti pukeh wɔ, ki jebnh ti'ba *Yesu Kristo bo, ka du ti'tiema tuɔm bo. ⁴ Nin nen ke ñɔ min ñmɔbe usen ñ li du n'tiema tuɔm bo. Unil ye u ñmɔbe usen wɔ́ ñ li du u'tiema tuɔm bo la, n ñmɔbe usen ki cen' wɔ. ⁵ Bi maa' nni, wi-enniin daali ne bi jie' n'punl. N yé Israyel ya bol ya nil ne, ki yé Bensamen ya yaabil. N'baambe ke yé Ebrembe ne. Yiko ya sen ni wɔn, n yé *Farisienmbe ya cekl yɔ ne ki pɛ u'bo mɔnmɔnm. ⁶ N'tuon ya sɔnm ni, n'nun là mɔn ñ jènde Kristo ya taanl yaab ne. Yiko ya sen ni mɔ la, ma là ñmɔbe biil yiko uba bo.

⁷ N là maaleh ki teh nen ke yé n'bo kpele ne. Ama Kristo bo n laa' ni yé fenn ne. ⁸ Imɔn ne, n yin' nibonn ke fenn kime n bende' *Yesu Kristo n'Yonbdaan ma nnɔ, nen ne cen' nibonn ke. Wɔn bo ne n dàan' nibonn ke, ki ye ni'ke yé tibint ñɔ ñ li yé wɔn Kristo yɔ ne, ⁹ kí li te nin wɔ́ kí tì gben. Na yé n pɛ *yiko bo ma nnɔ ne ki yé ugbemɔndaan. N teke' Kristo ki jin' ma nnɔ, ne ki yé ugbemɔndaan. Uwien bùh binib bigbemɔndenb kí ñe mitekjim bo ne. ¹⁰ N yíe nibonbaabn nà si: ñ li ben Kristo ne, kí li ben u mekrm ya tuɔm, kí taan nin wɔ́ u'jend ni, kí tì kpo ten wɔn, ¹¹ ñɔ kí li daan ki ye n'mɔ li mekre bitenkpiib ni.

Ɔɔl tiinh kí cuube lisuul ya bùol

¹²Na yé n ye n baa' lisuul nno ya bùol ɔɔ ne, ka yé n ye n yé wà niba ɔɔ ji pɔre' wɔ ne. Ama n mɔndeɛ ki tiinh ní nɛnde lè ne, kime *Yesu Kristo ne cuo' nni ki tien' u'yo. ¹³N'yaabe, ma ye min nɛnde' lisuul nno ɔɔ ne. N'nun mɔn nibonn nà bo si: ní sunde nà tien' n'puoli bó ne, kí li bɔ minɔnm bo ki joh inun bó. ¹⁴N tiinh ki cuube lisuul ya bùol ne, ɔɔ *Yesu Kristo bo ní le Uwien yin' te wɔ ní de te lisuul là paaki bó nno. ¹⁵Tinbi bà ke tien' binicekrkaab mitekjim ya sen ni nno, cère men tí li maaleh nno. Ni tí ɔɔmɔbe iyenmaale i'ba ì bore' nin yii la, Uwien li wuɔn ne i'tingi. ¹⁶Nì te ma ke la, cère men tí li tuu ki kpe usen wà ti li là kpe wù ki lá baa' fenfenno ɔɔ.

¹⁷N'yaabe, ni'ke ní tekn n'taal ni, kí li tùɔreh ki sekndeɛ binib bà teh ti là wuɔn' ne ki ye ní li teh ma bo nno. ¹⁸Kime n là kpie' ki tɔke' ne ɔɔ, ki tí tɔkeh ne fenfenno wuɔ nin tinunsiir ki teh binib bà yebe ne ɔɔmɔbe mitetem mà cère' bi yih Kristo ya kuum udɔpɔnpɔn bo fenm. ¹⁹Bi li ti fɔre kí juore fenm ne. Bi'bent ne yé bi'Wien. Bi jebnh bi'ba bi'fe ya tùon bo ne. Bi'yenmaale ke pe uɔɔndun ya bont bo ne. ²⁰Tinbi wɔn, ti yé paaki bó yaab ne. Nen bo ne ti gu nin inunmɔn lidaali là Yonbdaan *Yesu Kristo ti'Ŋmienl li ñe ni'bo kí baa ní, ²¹kí lèbre ti'gbenent tà ɔɔ ɔɔmɔbe sel nno kí nenge u'yaar tà ɔɔmɔbe ukpieke nno, kime u ɔɔmɔbe mituɔm wɔ ní cère tibont ke ní tuo u'ɔɔbu bó.

4 Nen bo, n'yaabe, n yíe ne ne, ki dɔkn' ne cɛen. Ninbi ne yé n'bo n'yensɔnge, ki yé n'bo lisuul là bi dienh lè wà mɔn' ki faake'. Tùɔre men kí li pe Yonbdaan ya sen bo nno.

Igbiere

²Efodi nin Sentik, n sureh ne nibonn nà bo si: Yonbdaan bo ní li lienh ki ciih tɔb bó. ³Sin n'tonsɔntɔ, umemɔndaan, n

gbáanh ɔɔ ne, á tore be kime bi yé bipiib bà nin Kleman nin n'tonsɔntɔb là mɔnde' ki tore' nni tigbemɔnmɔnt ya tɔkm ni ne. Uwien kele' bi'yel limiel ya gbɔnku ni ɔɔ.

⁴Yonbdaan bo, li poknh men uyo ke. N liebe' ki tɔkeh ne ne, li poknh men. ⁵Li ɔɔme men nin binib ke. Yonbdaan ya babaadaali nekn' ní ɔɔ. ⁶La cère men iyenmaale ní li wiebe ne niba bo, ama ní li kàareh isen ke ni, kí li gbáanh Uwien, kí li faareh wɔ, kí li mieh wɔ nà pɔre' ne. ⁷Nno ne Uwien ya yenduɔn wà cen' unisaal ya benm ke nno, li de ne lifɛsɔngl, kí cère ni'yenm ní li dɔ kí ñe *Yesu Kristo bo.

⁸Tɔ, n'yaabe, cère men ni'nun ní li mɔn nà ke yé nibonmɔnn nin nà ke kpe be ní li boh ne nin nà ke cuube nin nà ke ɔɔ ɔɔmɔbe jɔknt nin nà ke kpe be ní li yíe nè nin nà ke ɔɔmɔbe lisel nin nà mɔn ki tí gben' ki ɔɔmɔbe kupenpeku bo. ⁹Li teh men ni benge' nà n'saan, ki cii' nè, ki teke' nè, ki laa' n teh nè nno, ɔɔ Uwien uyenduɔn ya daan ní li te nin ne.

Ɔɔl faareh Filip yaab bi'pum bo

¹⁰N ɔɔmɔbe uyensɔnge Yonbdaan bo ki gbien', kime ni ji fre' ki wuɔn' ki ye ni tien n'bo. Ni li là tien n'bo ne, ama na là laa' sen ne ní wuɔn kí ye ni tien n'bo. ¹¹Nà yé n te tijiint ni ne cère' n lienh nno, kime n benge' n li fuobe ma bo isen ke ni. ¹²N ben n li fuobe ma bo tijiint ni bii ligbel ni. N benge' uyo ke, n li fuobe ma bo isen ke ni. N jinh ki gbuokeh bii n te mikɔnm la, n ɔɔmɔbe ki gbien' bii n ɔɔmɔbe waamu la, n ben ní li tien ma. ¹³Kí ñe Kristo wà dienh nni mituɔm nno bo ne n li fre kí tien ni'ke.

¹⁴Nin nen ke, ni tore' nni n'jend ni ma nno, ni tien' nì mɔn ne. ¹⁵Ninbi Filip yaab mɔnɔn ben ki ye uyo wà n là siereh Maseduɔnn ya tinfenm ni nno, ninbi baba ɔɔ ñí la, Kristo ya taanl liba mɔnɔn ɔɔ là ñen' ni'ba ki tore' nni. N là cin' u ya yo ne ki tɔkeh binib Kristo

ya gbemɔnmɔnt mitinfenm nnɔ ni. ¹⁶N là te Tesalonik ya du ni uyo wà nnɔ, ni là nèkn' nni nà pɔre' nni nì gèbre' bolm miba. ¹⁷Na yé n nuunh mipum baba ne; ama n nuunh ni'pum nnɔ bo, Uwien ní cère ní le mimɔnm kí gbien ne.

¹⁸Ni de' nni nà nnɔ, ni'ke kɔn' n'nuɔ ni. Nì yebe ki cen' n là cieke nà mɔnɔn. Ni sɔn' Epafrodit wɔ ní lá de nni nà nnɔ, n laa' nè, ne ki ji ηmɔbe ki gbien'. Ni'pum nnɔ te ten lituɔrl là mɔn li'nu ηme, Uwien teke' lè, u'yenm songe li'bo ne. ¹⁹N'Wien ηmɔbe ukpieke, ki ηmɔbe lifaal ki gbien'

ma nnɔ, *Yesu Kristo bo, u li de ne nà ke pɔre' ne. ²⁰Cère men tí kpieke ti'Baa Uwien uyo wà ηa ηmɔbe gbenm. Ami.

Ifuondfɔrke

²¹Ní fuonde binib bà ke yé Uwien yaab kí ñe *Yesu Kristo bo nnɔ jeje kí de nni. Kristo yaab bà te n'saan nnɔ mɔ fuondeh ne.

²²Uwien ya nib ke fuondeh ne. Uber-cien Sesa ya tonsɔnb bà yé Uwien ya nib nnɔ tùɔreh ki fuondeh ne. ²³Yonbdaan *Yesu Kristo ní juoke ne.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Kolós

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kolós yé Asi ya tinfenm ya ducien uba ne. Nì naan Pɔl nin u'yul ɲa jon' ni'bo. U'-tonsɔntɔ Epafas ne cin' ki tɔke' ni'bo Yesu ya gber (1:7; 4:12).

Pɔl cii' bitonnendenb biba wɔknh Kolós yaab miwɔknm mà ɲa kpe sen ki tɔkeh be ki teh bi li paan iyaajebok bo ne ki ɲmere. U te lipekl ni ka n fre kí jo ni'bo ma nno ne ki kele' kugbɔnku kuu nɔ ki de' be.

Kí cin liyul 1:1 kí tí baa 2:5 Pɔl wuɔn' ki ye Yesu Kristo ne ɲmɔbe mituɔm tibont ke bo, ki yé u'taanl ya yul. Wɔn ne kpe be n li pukeh wɔ.

Kí cin iyul 2:6 kí tí baa iyul 2:23 Pɔl tɔkeh Kolós yaab ki teh be n liike bi'yul bo, ki la li cengeh binib bà wɔknh miwɔknm mà ɲa kpe sen nno ya gber, ama be n li co bi ɲmɔbe mitekjim mà nno kenken.

Kí cin iyul 3 kí tí baa 4:6 Pɔl tɔkeh be bi li fuobe ma bo itáan ni nin idencen ni nin binitɔb ne. U tí fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin ifuonde ne (4:7-18).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond ne Uwien ya yiem bo. Min nin ti'n-inje Timote ne kieh kugbɔnku kuu tí de ²ninbi ti'yaab bà te Kolós ya du ni ki yé Uwien yaab ki du Kristo bo nno. Ti'Baa Uwien n juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Pɔl faareh Uwien Kolós yaab bo

³Uyo wà ke ti kàareh ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa Uwien ki dienh ne la, ti tuu ki faareh wɔ ni'bo ne; ⁴kime ti cii' ni tùɔre' ki teke' *Yesu Kristo ki jin', ki tùɔre' ki yé Uwien ya nib ke ⁵kí

ñe lidendenl là Uwien ble' lè paaki bó ki gu ne nno bo. Ni cii' lidendenl nno bó lidaali là bi cinde' ki tɔke' ne tigbɛmɔnmɔnt tà yé tigbɛmɔnt nno ne. ⁶Bi tɔke' ne tigbɛmɔnmɔnt nno ma bo nno, bi tɔke' tū nno ne uɲendun ni ni'ke saan, tū cèreh binib teknh *Yesu ki jinh ki yebreh ki joh, ki teh nà mɔn. Tū là tien' ni'mɔ nno ne, lidaali là ni cinde' ki cii' Uwien ya juokm ya gber ki bende' tū mɔnmɔnm nno. ⁷Ti'jo nin ti'tonsɔntɔ Epafa ne wɔkn' ne. U yé ni'bo Kristo ya tonsɔnl wà ti du u'bo ne. ⁸U tɔke' te *Mifuoñaanm cèreh ni yé tɔb ma bo.

⁹Nen bo ne haali nin lidaali là ti ti cii' ni'gber nno, ti kàareh ki dienh ne ka pieh, ki gbáanh Uwien wɔ n cère u'Fuoñaanm n de ne miyɛnfuom nin mibenm isen ke ni, ɲɔ ní bende u yé nà kí tí gben. ¹⁰Nno ne ni li ɲmɔbe mitetem mà selndeh Yonbdaan, ki li teh nà ke sɔnge u'yɛnm, ki li sɔnh itùonmɔnmɔn ke ya bol, ki li tùɔreh ki bendeh Uwien mɔ ki pukndeh. ¹¹Ti gbáanh wɔ ki teh u'tuɔm mà ɲmɔbe ukpieke nno n cère ni'mɔ n le mituɔm kí li faa isen ke ni, kí li ñikndeh, kí li ɲmɔbe kuminku mibiikm mà ke li tu ne ni. ¹²Li faareh men Baa Uwien nin uyensɔnge, kime u tien' ne binib bà kpe be n le bi ya bó u bonde' mimɔnm mà u'bel là yé kuwenwenku ni ki ble' bà yé u'yaab nno. ¹³Wɔn ne fie' te licinñunl ya tuɔm saan, ki nebre' te ki jon' u'Bije wà u yé wɔ ya bel ni. ¹⁴U'Bije nno ne de' te ki wie', ki cère' u fère' te ti'biere.

Iyuoŋ yà dondeh Kristo

¹⁵U yé Uwien wà ba lenh wɔ ya nen-nenku ne, ki te ki laa' uɲendun ɲa laan te, ¹⁶Uwien cère' wɔn ne ñen' tibont ke, kutaaku bo yaar nin kitink bo yaar, bi lenh tà nin ba lenh tà, Tibont tà ke te kutaaku bo ki ɲmɔbe mituɔm ke ya bol, nin tà ke ɲmɔbe ticient ke ya bol,

Uwien cèrè' wòn ne ñen' tu'ke,
ne tu'ke mɔ yé u'yaar ne.

¹⁷ U te ki laa' tibont ke ɲa laan te,
wòn ne cèrè' tibont ke te tu'bùol.

¹⁸ Wòn ne yé u'taanl ya yul,
ne u'taanl yé u'gbenent,
Wòn ne yé micincinm,
ki yé wà kpié' ki mekre' bitenkpiib ni,
ɲo wɔ́ n̄ li yé usenlier isen ke ni.

¹⁹ Kime Uwien ya yíem bo ne wòn nin
u'yul te u'Bije ni ki tì gben',

²⁰ ki cèrè' u'Bije bugben bo,
wòn nin uɲendun taan' buñɔbu,
ɲo ni'ke n̄ li yé u'Bije yann,
u'Bije ya sèm mà ñen' ki wule' uɔɔɔɔɔɔɔɔ
bo nno bo ne,
u cèrè' uñɔkpaan te kitink nin kutaaku
bo.

²¹ Uyo uba ni'mɔ là yé binib bà jende'
Uwien ne, ki yé u'nennendb kí ñe ni là
ɲmɔbe iyenmaale yà ì cèrèh ni teh nà
bre nno bo. ²² Ama fenfenno Uwien cèrè'
ninbi nin wòn taan' buñɔbu kí ñe u'Bije
tien' u'ba unisaal ma ki tuo' ki kpo' nno
bo. Uwien tien' nno ɲo ní fre kí sere u'-
nun bó, kí li yé u'yaab, ki la ɲmɔbe jɔknt,
ki la li ɲmɔbe biil mɔ ne. ²³ Ama ní li
faa mitekjim ni, kí li co kenken. Ni là cii'
tigbèmonmont ma nno, tù cèrè' ni ɲmɔbe
lidendenl ne. Ni la wié lidendenl nno. Bi
kpaande' tù utingben bo ya nib ke saan
ne. Ne min Pɔl ya tuonl si: n̄ kpaande tu
ya gbèmonmont ne.

Pɔl mɔh ki toreh Kristo ya taanl

²⁴ Fenfenno n jinh ijend yà ni'bo nɔ
n'yenm songe ne; kime Kristo là jin' ijend
yà nno, n'mɔ tùkre' i ya jend ne ki jèn-
deh u'taanl là yé u'gbenent nno bo. ²⁵ N
yé litaanl nno ya tonsɔnl ɲo ninbi bo,
Uwien de' nni lituonl là nno n̄ sɔn lè ne.
Len si: n̄ tɔke ne Uwien ya gber kí tì fɔre.
²⁶ Tù yé tigbèbɔlkaar tà Uwien là bɔle' tù
uyo bo yaab ne. Ne fenfenno u kpiire' tù
ki tɔke' u'yaab. ²⁷ U yíe be n̄ bende tig-
bèbɔlkaar nno yé lifaal ki tì kpe ma bo

ne, ki ɲmɔbe ukpieke bà ɲa yé *Sufmbe
ni. Ni'tingi si: Kristo te ni'siik ni ma nno,
ni ɲmɔbe lidendenl ki ye ni li le Uwien
ya kpieke. ²⁸ Ti tɔkeh wòn Kristo ya gber
ne, ki gbiereh unil ke, ki taah miyenfuom
ke ya bol ki wɔknh unil ke ɲo unil ke n̄
li mɔn Kristo ya sen ni kí tì gben. ²⁹ Nen
bo ne n sɔnh lituonl. Kristo ya tuom mà
te n'gben ni ki ñaanh nno ne cèrèh n mɔh
lituonl bugben bo nin inunmɔn.

2 Imɔn, n yé ní bende n mɔh limuɔl
là ya tunbu nin inunmɔn ninbi nin
Lawodise yaab nin binitɔb bà ke ɲa laan
laa' nni nin bi'nunbu bo ne. ² N teh nno
ɲo bi'fèl n̄ li co, be n̄ li kpe buñɔbu, kí li
yé tɔb, kí li ɲmɔbe mibenm kí tì gben ne.
Mibenm nno ne li cèrè be n̄ bende Uwien
ya bonbɔlkaann. Nen si: Kristo bugben.
³ Miyenfuom nin mibenm ɲmɔbe lifaal là
ke nno buɔ wòn saan ne.

⁴ N tɔkeh ne nen ɲo uba la taa ñɔɲ-
maagber tuba kí lere ne ne. ⁵ Kime nin
ma te ni'ni ma ke nno, n tuu ki maaleh
ni'bó ne. N'yenm songe ni'bo, kime n laa'
tibont ke te tu'donbó ne ni'bùol, ki laa' ni
du Kristo bo nin ni'fèl ke.

Kristo ne dienh limiel

⁶ Ni teke' ki ye *Yesu Kristo ne yé
Yonbdaan ma nno, li pe men u'sen bo.
⁷ Tùɔre men kí tebn wɔ, kí cèrè ni'miel
n̄ li juɔn u'bo. Li faa men mitekjim ni
ten bi là wɔkn' ne ma bo, kí li faareh
Uwien yo ke yo. ⁸ Li ben men, ki la cèrè
uba n̄ ðele kí cuo ne nin tinisaalyenfog-
ber. Tù yé gbefenm ne, ki yé kutonnenku
mɔ, ki ñen' unisaal ya yaajeboke nin isen-
pol yà ɲuuke uɲendun wuu nɔ saan, ta
ñen' Kristo saan. ⁹ Kime Uwien nin u'yul
te wòn Kristo ni ne ki tì gben'. ¹⁰ Ninbi
nin wòn Kristo taan' ki tien' unibaab ma
nno ne ni laa' mimɔnm ke ki tì gben'. Wòn
ne cen' nà ke ɲmɔbe mituom nin ticiant
ke ya bol.

¹¹ Ninbi nin wòn taan' ki tien' unibaab
ma nno, n̄ te ten ni jje' ni'pun ne. Upun-

jie nno ña yé nisaal jeh ipun ma bo, ama u ñen' Kristo saan ne ki gbendeh minisaaltetem mà cèreh unil teh ibiere nno ya gber. ¹²Bi sii' ne Uwien ya ñunm ma nno ni wuon' ki ye bi taan' ki sube' ninbi nin Kristo ne, ne ninbi nin wón taan' ki mekre' mo, kime ni teke' Uwien ya tuom mà cère' u mekre' bitenkpiib ni nno ki jin'. ¹³Ni là te ten bitenkpiib ne Uwien ya nun bó, kime ni là teh ibiere ne, ka yé u'nib^{‡‡} mo. Ama u cère' ni liebe' ki fuobe nin Kristo, ki fère' te ti'biere ke. ¹⁴U ñmire' tigber tà bi là kele' tù kugbónku ni tù biindeh te, ka cendeh nin ti'fuobm kí ñe tù ble' iwob yà nno bo; ki gben' kugbónku nno ya gber Kristo ya dɔpɔnpɔn bo.

¹⁵Kristo fie' nà ke ñmobe mituom nin ticiet ke ya bol ya jekónwent, ki jin' nè ife binib ke ya nun bó, ki tuke ni'ke ki lindeh wá ñ wuon kí ye uɔpɔnpɔn ne cère' u mɔn' ki faake'.

¹⁶Nen bo, la cère men uba ñ kùon ne kí ye ni la ji nie, ki la ñu nie, ki la cère uba ñ wɔbn ne libinl ya nacent nin uñmaafaan ya nacentu nin *Saba ya daali ya gber bo. ¹⁷Tu ya bont yé nà li baa ní ya jinjinku ne, ama Kristo bugben ne yé nibonmɔnn. ¹⁸La cère men bà bɔndeh binib ya nun bó ki teh bi yé binib bà dinge, ki pukeh Uwien ya tondb nno ñ juon ne puoli. Bi lienh ki teh bi lenh tibont tideknt yaam, ne ki ñmobe inisaalyenmaale, ki teh tinacenkenkuont. ¹⁹Ba tuuke Kristo bo. Ama u'mo ne yé liyul. Liyul ne jindeh tigenent ke, ki cèreh tigenent ya bont tuuke tu'tɔr bo ijire coco tù, ne Uwien cèreh tù kpientu u yé ma bo.

²⁰Ni taan' ki kpo' nin Kristo ne ki ñen' isenpol yà ñuuke uñendun wuu ya nuu ni. Nen bo, be tien' ni bie ki cèreh bi wɔbndeh ki dienh ne i ya kùon ten uñendun

ne cère' ni fuobe? ²¹Be tien' ni cèreh bi kùndeh ne ki teh: la taa men nie, ki la lèn nie, ki la me nie. ²²Nen ke yé iwob yà te ki de' tibont tà binib jin' tù ki ti gben' la, ta ji ñmobe kpele ne. Unisaal ne ñen' i ya wɔb ki wɔknh yé binib. ²³Iwob bugben ya gber te ten miyenfuom ne ka ji yé yenfuom. Ì tókeh unil ya yenn yé wá ñ li pukeh nà ya gber ne, ki cèreh binib teh ten bi jiindeh bi'ba tingi, ki jèndeh bi'ba. Iwob nno ña yé bonn, ì toreh unisaal wá ñ li teh u'yenn yé nà baba ne.

Li nuunh men tibont tà yé Uwien yaar

3 Ni taan' ki mekre' nin Kristo ma nno, li nuunh men paaki bó ya bont Kristo ke nà saan Uwien ya jie bó nno. ²Cère men ni'yenmaale ñ li pe tibont tà te paaki bó bo, ki la tonge tingi ni yaar. ³Kime ni kpo' ne ni'miel buɔ Kristo saan, ne Kristo mo buɔ Uwien saan. ⁴Kristo ne yé ni'miel. U lá li ñen u'ba upaan bo uyo wà nno ni'mo li taan nin wá kí ñe upaan bo, kí le u'kpieke.

Mitetekpaam nin mitetefɛnm ya gber

⁵Sii ki subn men tibont tà te ni'fuobm ni ki yé kitink bo yaar nno. Tun si: lisɔnsɔndl nin linanmaal nin ujennieke nin iyenmaalbiere nin ununfóke lifaacienn bo. Lifaacienn yé unil bo ibule ne. ⁶Nen ne cèreh Uwien ya benku ni beh bà ña ciuh u'ñɔbu bó nno bo. ⁷Uyo wà ni là teh i ya biere nno, ni'mo là ñmobe mi ya tetem ne. ⁸Ama fenfenna, ni'mo ñ wie tibont tuu ke. Tun si: ubenpiebe nin tijer nin mibierm nin isuk nin iñɔbonbil yà ñeh ni'ñuon ni nno. ⁹La tókeh men tɔb tonngber. Ni gben' ni'tetekpaam nin mi là cèreh ni teh tibont tà ke nno ya gber, ¹⁰ne ki taa' mitetefɛnm, ki ji yé binifɛnb. Uwien ne cèreh ni tuu ki fèndeh ki joh, ki nengreh wɔn wà ñen' ne nno. Nno ne ni li

^{‡‡}2:13 Bi lebre' liñɔbonl là ki ye ka yé u'nib nno; li kele' Grekmbé ya lenm ni ki ye: Ni là yé binib bà ña jie' pun ne.

tùore kí bende wɔ. ¹¹ Nɛn bo, na ji ɣmɔbe wuɔ yé Suf nɛ wuɔ ɣa yé Suf, ka ji ɣmɔbe wuɔ yé wà jie' u'punl nɛ wuɔ yé wà ɣa jie' u'punl, ka ji ɣmɔbe wuɔ yé ucaan nɛ wuɔ yé wà ya nun ɣa wien, ka ji ɣmɔbe wuɔ yé uyɔnb nɛ wuɔ ɣa yé yɔnb. Ama Kristo nɛ yé ni'bo nibonn kɛ ki te unil kɛ ni.

¹² Uwien nɛ gɛnde' nɛ ki tien' nɛ u'yaab, ki yíe nɛ. Nɛn bo, cère men ni'-nun n̄ li mɔn tinimɔnt bo, kí li muɔh tɔb micɛckm, kí li jiiindeh ni'ba tingi, kí li ɣmɛ nin tɔb, kí li ɣmɔbe liyenguol, ¹³ kí li ɣmɔbe sukle tɔb bo. Uba konh nin u'tɔ nibonn niba bo la, bɛ n̄ li fèreh tɔb. Yonbdaan fère' nɛ ma nno ni'mɔ n̄ li fèreh tɔb. ¹⁴ Ni li tùoreh ki teh nà si: ní li yíe tɔb nɛ, kime miyiem nɛ cèreh binib tùoreh ki te uñɔkpaan ni. ¹⁵ Kristo ya yenduɔn n̄ li te ni'fèl ni ki pekreh nɛ. U ya yenduɔn bo nɛ Uwien yin' nɛ ní taan kí li yé unibaab. Nɛn bo, li tuu ki faareh wɔ men.

¹⁶ Cère men Kristo ya gber n̄ tùore kí kpe iñaan ni'fèl ni. Li wɔknh men tɔb, kí li taah miyenuom kɛ ya bol ki gbierɛh tɔb. Li dondeh men Uwien, kí li geh iyuon kɛ ya bol nin ni'fèl kɛ ki faareh wɔ. ¹⁷ Ni lienh nà ke bii ni teh nà ke la, cère men ni'ke n̄ li yé Yonbdaan *Yesu ya yel bo, kí li faareh Baa Uwien wɔn bo.

Kristo yaab li fuobe ma bo bi'dencen ni

¹⁸ Bipiibe, li blinh men ni'yul ni'cieb ya nun bó. Ni kpe bipiib bà pɛ Yonbdaan bo n̄ li teh nno nɛ. ¹⁹ Bijɛbɛ, wà ke n̄ li yíe u'po, ki la cère u'benku ni n̄ li pendɛh u'bo. ²⁰ Mubumu, li boh men ni'naambe nin ni'baambe isen kɛ ni, kime nɛn nɛ sɔnge Yonbdaan ya yɛnm. ²¹ Bibaambe, la cèreh men ni'bumu ya yɛnm n̄ li ñɛh ni'ni. Ni teh nno la, mu'yɛnm li saa nɛ.

²² Iyonbe, li boh men ni'cenbaambe uɣɛndun wuu ni isen kɛ ni. Ni la li boh bɛ bi'nun ni baba ten ni nuunh binib nɛ n̄ li pèkeh nɛ, ama ní li boh bɛ nin ni'fèl kɛ kí ñɛ ni boh Yonbdaan ma nno bo. ²³ Ni teh

nà ke la, ní li teh nè nin ni'fèl kɛ ten ni teh ki dienɛh Yonbdaan nɛ, na teh ki dienɛh nib, ²⁴ kí li ben ki ye Yonbdaan Uwien li su nɛ nin u bonde' mimɔnm mà ki ble' bà yé u'yaab nno. Ni teh ki dienɛh Kristo nɛ, wɔn nɛ cinbe ki yé ni'cenbaa. ²⁵ Wà teh nà bre la, Uwien li dere udaan ya tub u teh nà nno bo nɛ, kime Uwien ɣa ɣmɔbe gɛngɛnde.

4 Iyonbe ya cenbaambe, li teh men ni'yonbe nà cuube, ki la li yíe uba ki cen' u'tɔ; kí li ben kí ye ni'mɔ ɣmɔbe Cenbaa paaki bó.

Igbiere

² Li kàareh men ki la pieh. Ni'kaare n̄ cère ní la goh kí li faareh Uwien. ³ Ní yekn kí li kàareh ki dienɛh ti'mɔ ɣɔ Uwien n̄ de te usen tí wɔkn binib u'gber, kí tɔke bɛ Kristo ya gbɛbɔlkaar tà bo n te lipɛkl ni nɔ. ⁴ Ní kàare wɔ ɣɔ n̄ tùore kí ñɛn tigbebɔlkaar nno upaan bo kí tɔke tù, n bi li tɔke tù ma bo.

⁵ Li ɣmɔbe men miyenuom, kí li te mɔnmɔnm nin bà ɣa yé Kristo yaab. Uyo wà ni laa' libɔnl ní tien nà mɔn la, tien nè men. ⁶ Cère men ni'gber n̄ li tuu ki ɣmɛ kí sukɛ, ní li jiiindeh wà ke n̄ kpe ní jiiin wɔ ma bo.

Ifuondfɔrke

⁷ Ti'ninje Ticik wà n yíe wɔ, u yé n'-tonsɔntɔ Yonbdaan ya tuonl ni, ki sɔnh lɛ mɔnmɔnm nno, li tɔke nɛ n'gber kɛ. ⁸ N sɔnh wɔ ni'saan nà bo si: wɔ n̄ tí tɔke nɛ ti'gber, kí saake ni'gbenent nɛ. ⁹ N li cère wɔn nin Onesim nɛ n̄ tɔke. Onesim yé ti'ninje wà kpe ti li du u'bo nɛ, nɛ n yíe wɔ. U yé ni'ɣɔ nɛ. Bi baa' ni'saan la, bi li tɔke nɛ tigber tà ke te ti'bùol.

¹⁰ Min nin Aristak wà te lipɛkl ni nno fuondeh nɛ. Banabas ya ninje Mark mɔ fuondeh nɛ. N là tɔke' nɛ u'bó ɣɔ, u lá baa ni'saan la, ní teke wɔ tinɔjer tule. ¹¹ *Yesu wà bi baan' wɔ Yustus nno mɔ fuondeh nɛ. *Sufimbe bà yé Kristo yaab

nnɔ ni, ben baba ne sɔnh nin nni Uwien ya bel ya tuonl. Bi yé binib bà saake' n'gbenent ne. ¹²Ní'ɔ Epefa mɔ fuondeh ne. U yé [Yesu] Kristo ya tonsɔnl ne, ki kàareh uyo ke nin inunmón ki dienh ne ɛɔ ní li ɛuuke mitekjim mɔnmɔnm, kí kpére mí'ni kí tì gben, kí li yé binib bà bonde' be ní li teh Uwien yé nà ke. ¹³Imɔn, n yé u'mɔnkunl ki ye u'nun mɔn ninbi nin Lawodise yaab nin Herapolis yaab bo ceen ne. ¹⁴Ti'ɔ Luk wà yé dɔk-tie nnɔ nin Demas mɔ fuondeh ne.

¹⁵Ní fuonde Kristo yaab bà te Lawodise ya du ni nnɔ, kí fuonde Ninfa

nin Kristo yaab bà taakeh u'den nnɔ mɔ. ¹⁶Ni kaan' kugbɔnku kuu la, ní cère be ní kàan kù Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nnɔ mɔ ni. Ní'mɔ ní kàan kù li ñe Lawodise ya du ni kí baa ní'saan nnɔ. ¹⁷Ní tɔke Akip kí ye wɔ ní tùre kí liike Yonbdaan de' wɔ lituonl là nnɔ, kí li sɔnh lè mɔnmɔnm. ¹⁸Iñɔbonfɔrke yie nɔ, min Pɔl nin n'yul ne ji kieh yè ki fuondeh ne[¶]. La sunde men n jèndeh ijend yà lipekl ni nnɔ bó.

Uwien ní juoke ne.

[¶]4:18 Kí ñe kugbɔnku kuu ya cinm kí lá baa 4:17 Pɔl lienh ne uba kieh, ama wɔn nin u'yul ne kele' giibiirm 18.

Kugbɔnkpɛku kùà Pɔl kele' ki de'

Tesalonik

yaab nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tesalonik yé Maseduɔnn ya tinfenm ya ducencien nɛ. Pɔl là joh usen nle bo ma nno nɛ ki tɔke' ni'bo yaab Kristo ya gber. Wɔn nin Silfen nin Timote nɛ là tɔke. Tesalonik yaab bà yebe ɲa là yé Sufmbe.

Sufmbe bà là te udu nno ni nno ya biba ɲa tuo' Pɔl ya gber, ki sure' be bi kpre' ni'ke saan Pɔl nin u'tɔb bo.

Kí cin liyul 1 kí tì baa iyul 3, Pɔl tɔkeh ki teh wɔn nin Tesalonik yaab ya yenm sɔnge tɔb bo. Bi du Kristo bo, ki yé tɔb ma nno nɛ u faare' Uwien bi'bo, ki tiere' be wɔn nin u'tɔb là te bi'saan uyo wà nno bi là ɲmɔbe mitetem mà.

Kí cin iyul 4 kí tì baa iyul 5, Pɔl laa' Tesalonik yaab biba ɲa ben Yesu ya baam ya gber mɔnmɔnm; nɛ u tũre' ki tɔke' be tũ ni'donbó. Biba laa' bi'yaab biba kpuokeh Kristo ɲa laan bie ki baa'. Bi maaleh bà kpuokeh nno li fɔre ma bo ma nno, nɛ Pɔl tɔke' be ki ye bà kpo' nin bà fuobe ke te nin Yesu Kristo nɛ, ki lál li mɛkre lidaali liba.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfen^{§§} nin Timote nɛ kieh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te Tesalonik ya du ni, ki yé Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nno. Uwien ń juoke nɛ, kí de nɛ uyenduɔn.

Pɔl faareh Uwien Tesalonik yaab ya tekjim bo

²Ti tuu ki faareh Uwien ni'ke bo nɛ, ki tien ni'bo ti'kaare ni. ³Ti tuu ki tien ni'bo ti'Baa Uwien ya nun bó kí ñe ni'tekjim

cèreh ni sɔnh itũon yà nin ni ɲmɔbe miyem ki sɔnh yà nno nin ni ɲmɔbe lidendenl ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo ni tì kende' ma nno bo nɛ.

⁴Ti'yaab bà Uwien yé be, ti ben ki ye Uwien nɛ gènde' nɛ ní li yé u'yaab. ⁵Kime ti là tɔke' nɛ tigbɛmɔnmɔnt tà nno ɲa là yé ñɔbon baba, *Mifuoñaanm nɛ là cèrè' tũ ɲmɔbe mituɔm, ki cèrè' ti du ki ye tũ yé tigbɛmɔnt. Nɛ ni ben ti là te ni'saan uyo wà nno, ti'tetem là te ma bo. Ti là te nno ɲɔ nè ń li mɔn ni'bo nɛ.

⁶Ninbi tek'n tinbi nin Yonbdaan ya taal ni nɛ. Nin ni teke' u'gber ijendcien ni ma ke nno, ni ɲmɔbe uyensɔnge wà *Mifuoñaanm dienh wũ nno. ⁷Nno nɛ Maseduɔnn ya tinfenm ya dutɔ yaab nin Akayi yaab bà ke teke' *Yesu ki jin' nno mɔ li tɛkn ni ya taal ni. ⁸Kime Yonbdaan ya gber ñen' ni ya bũol nɛ ki yere' Maseduɔnn ya tinfenm ya dutɔ nin Akayi ya tinfenm ya du ke ni. Na yé i ya du ni baba, binib cii' ni'ke saan ni teke' Uwien ki jin' ma bo. Nen bo, ta ji ɲmɔbe tuba tí tɔke. ⁹Kime ni'bo ya nib lienh ti là baa' ni'bũol ni teke' te ma bo ya gber nin ni wie' ibule, ki pekre' ki paan' Uwien limiel ya daan, wà tuu ki te nno bo ma bo, ¹⁰ki gu u'Bije *Yesu ń ñe paaki bó kí baa ní. U là cèrè' wɔn nɛ mɛkre' bitenkpiib ni. Wɔn nɛ ɲmiendeh te Uwien ya benpiebe ni, ki li ɲmien te lidaali là Uwien li bu binib tibuur nno.

Pɔl lienh u sɔn' itũon Tesalonik ya du ni ma bo

2 Ti'yaabe, ninbi mɔnɔn ben ki ye ti là baa' ni'bũol ni teke' te ma nno ɲa juore' fenm. ²Ni ben ki ye bi là jènde' tɛ, ki suke' tɛ Filip ya du ni. Ama nin binib là ñen' ti'bo kinunbɔnk ma ke nno, ti'Wien de' te lifɛl ti tɔke' nɛ u'gbɛmɔnmɔnt. ³Ti là sureh nɛ ní cenge Uwien ya gber ma nno ta là nuunh tí tuln nil, ka

§§1:1 Liike Itũon 17:4, 5.

ɣmɔbe yenmaalbiere, ka nuunh tí lere kí jí mɔ. ⁴Ama Uwien bikn' te ki laa' ti kpe tí tɔke binib u'gbemɔnmɔnt ne ki taa' tũ ki ɣukn' te. Nen bo ne ta nuunh ti tɔkeh tũ la, binib ya yennm ń li songe ti'bo, ti nuunh Uwien wà ben ti'fèl ni te ma bo nno ya yennm ne ń li songe ti'bo.

⁵Ni ben ki ye ta kpele ki len' ñɔɣmaagber tí lere nil, ka kpele ki nuun' tí ñi nil bo kí le like. Uwien ne yé ti'mɔnkunl. ⁶Ta kpele ki nuun' ninbi bii nitɔb ń pèke te, kime ta nuunh penpeku nisaal saan. ⁷Ti yé *Kristo ya tondb ma nno, ti bi li fre kí wuon ne kí ye ti ɣmɔbe ukpieke, ama ta tien' nno. Ti là te ni'saan ma nno, ti là duon' ti'yennm ni'bo ten upii ɣaandeh ma u'bumu, u'yennm songe mu'bo u likeh mù ne. ⁸Ti yé ne ni tì kende' ma nno, na yé ti'nun mɔn tí tɔke ne Uwien ya gbemɔnmɔnt baba ne. Ninbi bo, ti li tuo kí kpo mɔnɔn, kime ni yé binib bà ta ɣɔh ni'bo ne.

⁹Ti'yaabe, ni tien ti'tuon nin ti'jiinku bó. Ti là tɔkeh ne Uwien ya gbemɔnmɔnt ma nno, ti là sɔnh ituon nin inunmɔn ne ñɔnku nin wien ni ɣɔ ti la li yé uba bo tukl. ¹⁰Ninbi bà teke' *Yesu ki jin' nno nin Uwien ne yé bimɔnkunb ki ye ti là te ni'saan ma nno ti'tetem là cuube ne ka ɣmɔbe jɔknt. Ta là ɣmɔbe bi li biin te nà bo. ¹¹Ni ben kein ki ye ti là teh ni'ni wà ke ten bibaa teh u'bumu ma bo ne, ¹²ki sureh ne, ki saakreh ni'gbenent, ki ñiikeh ki tɔkeh ne ki teh ní li ɣmɔbe mitetem mà selndeh Uwien. Wɔn ne yin' ne ní kɔ u'bel ni kí le u'kpieke.

Pɔl pèkeh Tesalonik yaab bi'tekjim bo

¹³Ti tuu ki faareh Uwien ni'bo uyo ke nibonn nà bo nno si: ti là tɔke' ne Uwien ya gber, ne ni teke' tũ, ki tuo' ki ye ta yé nib yaar tũ mɔnbe ki yé Uwien yaar ne, ki cèreh ninbi bà teke' Uwien ki jin' nno teh Uwien yé nà. ¹⁴Ti'yaabe, ni tek'n' Uwien ya táan yaab bà te Sude ya tinfenm ni, ki liebe' ki yé *Yesu Kristo

yaab nno ya taal ni ne. Kime ni'du yaab jènde' ne ijend yà nno *Sufmbe mɔ là jènde' be i ya jend ne. ¹⁵Ben *Sufmbe nno ne là ku' *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki ku' Yonbdaan Yesu, ki jènde' ti'mɔ cèen. Uwien ya yennm ɣa songe bi'bo. Bi yé binib ke ya nennendb ne. ¹⁶Bi piendeh te ti la tɔke bà ɣa yé *Sufmbe tigger tà li cère be ń ɣmere ne. Bi teh nno ne bi'biere yebreh ki joh, ne Uwien ya benku ni ti gben' ki ben' bi'bo.

Pɔl yé wɔ ń tí ń le Tesalonik yaab

¹⁷Ti'yaabe, tinbi nin ninbi dàan' tɔb ni tien' iden ile ma nno, ti dɔkn' ne cèen ne. Ti jende' tɔb ne, ama ti tien ni'bó ti'yennaale ni. Nen ne cère' ti ñikn' tí tí ń le ne. ¹⁸Nen bo ne ti yé tí liebe kí baa ni'saan. Min Pɔl mɔnɔn bikn' nlen, ki bikn' nle, ne *Satan pien' te. ¹⁹Imɔn, ninbi bo ne ti ɣmɔbe lidendel nin uyensonge. Yonbdaan *Yesu li baa lidaali là nno, ninbi ne li yé ti'bo lisuul, ne ti'yennm li songe ni'bo u'nun bó. ²⁰Imɔn, ninbi ne yé ti'kpieke nin ti'yensonge.

3 Nen bo ta ń fre kí cuo ti'ba. Nen ne cère' ti bobn' ki ye tinbi baba ń juore Atenn ya du ni, ²ne ki sɔn' ti'ninje Timote ni'saan. Timote yé ti'tonsɔnlie ne Uwien ya tuonl ni, ki tɔkeh binib *Kristo ya gbemɔnmɔnt. Ti sɔn' wɔ ni'saan wɔ ń saake ni'gbenent ne, kí cère ni'tekjim ń faake ³ɣɔ, iden yie ya jend la cère uba ń lu mitekjim ya sen ni. Kime ninbi mɔnɔn ben ki ye Uwien sien' te nno ne. ⁴Ti là te ni'saan uyo wà nno, ti là juɔ' ki tɔke' ne ki ye ti li jí ijend. Nen ne tien' nɔ, ninbi mɔnɔn ben. ⁵Ma là li fre kí cuo n'ba ma nno, nen bo ne n sɔn' Timote ni'saan, wɔ ń liike ni bie ki pe mitekjim ya sen bo bii na jí pe, kime n là fenge nba la *usenpol unibiikl la tuln' ne ki cère' ti'tuonl juore' fenn ne.

⁶Fenfennɔ ne Timote ñen' ni'donbó ki liebe' ní kí lá tɔke' te tiggemɔnmɔnt, ki ye ni bie ki pe mitekjim ya sen bo, ki

ɣmɔbe miyíem. U tɔke' te ki ye ni'yenm tuu ki pe ti'bo ne, ne ni cieke ní le te ten ti'mɔ cieke tí le ne ma. ⁷Ti'yaabe, nno ne ni'tekjim cère' ti ɣmɔbe ugbenensaake ti'yensaacien nin ti'jend ni. ⁸Fenfennɔ, ti ji fuore' ki jiiin', kime ni pe Yonbdaan bo mɔnmɔnm. ⁹Nen bo, ta ben ti li faare Uwien ni'bo kí tì kpaan ma bo. Kí ñe ninbi bo ne ti ɣmɔbe uyensɔngcien ki poknh ti'Wien ya nun bó. ¹⁰Ti mieh wɔ ñonku nin wien ni nin inunmɔn ki teh wɔ ñ cère tí tí ní le ne, kí wɔkn ne kí tonde nà pɔre' ne ni'tekjim ni.

¹¹Ti'Baa Uwien nin u'yul nin Yonbdaan *Yesu ñ ɣère te usen tí fre kí baa ni'saan. ¹²Yonbdaan ñ cère ni ɣmɔbe miyíem mà nno ñ ye bre kí gbien; ní li yíe tɔb nin binib ke ten ti yíe ne ma bo. ¹³Nno ne u li de ne mituɔm, ní li yé u'yaab, ki la li ɣmɔbe biil ti'Baa Uwien ya nun bó, lidaali là ti'Yonbdaan *Yesu li baa ní nin u'nib ke nno.

Mitetem mà sɔnge Uwien ya yenm

4 Tɔ, ti'yaabe, ti là wɔkn' ne ni li fuobe ma bo ɣɔ Uwien ya yenm ñ li sɔnge ni'bo. Ne ni fuobe nno ne. Ti gbierɛh ne, ki sureh ne Yonbdaan *Yesu bo, ní li tùɔreh ki teh nno ki joh inun bó. ²Kime ni ben ti là wɔkn' ne Yonbdaan *Yesu ya wɔknm ma nno. ³Uwien yíe nà si: ní li ɣmɔbe mitetem mà mɔn ne, ki la li teh sɔnsɔndl. ⁴Ni'ni wà ke ñ bende u li tien ma kí li coh u'ba, ki la li kuɔndeh u'ba jɔknt, kí li yé unil wà bi boh wɔ, ⁵ki la li ɣmɔbe sɔnsɔndyenmaale ten binib bà ɣa ben Wien. ⁶Uba la li ñ bii u'tɔ, ki la lere wɔ tu ya gber bo, kime Yonbdaan dieh binib ya tub i ya biere ke bo ne. Ti là tɔke' ne ɣɔ, ki liebe' ki lere'. ⁷Kime Uwien ɣa yin' te, tí li teh nà kuɔndeh te jɔknt, u yin' te tí li ɣmɔbe mitetem mà mɔn ne. ⁸Nen bo, wà ke yìe' tigber tuu la, na yé u yìe' binib ya gber ne, u yìe' Uwien wà dienh ne *Mifuoñaanm nno ya gber ne.

⁹Ni li yíe tɔb Kristo bo ma bo wɔn, na ji cieke nil ñ kele kugbɔnku kí tɔke ne ni li teh ma bo, kime Uwien cère' ninbi nin ni'yul bende' ni li yíe tɔb ma bo ɣɔ. ¹⁰Ti'yaabe, ni teh nno ne nin ti'yaab bà ke te Maseduɔnn ya tinfenm ni nno. Ti'yaabe, ti sureh ne ní li tùɔreh ki teh nno ki joh inun bó ne. ¹¹Cère men ni'nun ñ li mɔn ní li te suo. Ni'ke ñ li likeh ni'yul bo ya gber, kí li jinh ni'nɔje bo ten ti là tɔke' ne ma bo, ¹²ɣɔ bà ɣa yé Kristo yaab ñ li boh ne; ne na ji li jinh itɔnuo bo.

Yonbdaan ya baam ya gber

¹³Ti'yaabe, ti yíe ní bende binib bà kpo' ya gber ɣɔ ki la li te uyensaa ni ten binitɔb ne, kime ben ɣa ɣmɔbe dendenl. ¹⁴Ti teke' ki jin' ki ye *Yesu kpo', ki mekre' bitenkpiib ni ma nno, nno ne bà teke' wɔ ki jin' ki yaan ki kpo' nno, Uwien li mekre bi'mɔ kí taan ben nin wɔn Yesu. ¹⁵Imɔn, ti tɔkeh ne tigber tà nɔ yé Yonbdaan ya ñɔbon iba ne. Yen si: Yonbdaan li baa lidaali là nno, tinbi bà li bie ki fuobe nno ɣa li li liere bà kpo' usen. ¹⁶Kime Uwien lá de usen la, ti li cii Uwien ya tondb ya cien ya nieke bó nin Uwien ya natunl ya muɔ bó. U ya yo ne Yonbdaan nin u'yul li ñe paaki bó kí li jiiinh ní. Nen saan ne Kristo yaab bà kpo' nno li kpíe kí mekre. ¹⁷Ni ya puoli bó ne Uwien li yuure tinbi bà bie ki fuobe nno nin ben tí tuobe Yonbdaan titewɔl-gbɔnt ni paaki bó. Nno ne ti li tuu ki te nin Yonbdaan uyo ke. ¹⁸Nen bo, li taah men tigber tuu ki saakreh tɔb ya gbenent.

La gɔh men kí li gu Yonbdaan ya baam

5 Ti'yaabe, Yonbdaan li baa uyo wà ya gber wɔn, na cieke nil ñ kele gbɔnku kí tɔke ne, ²kime ninbi mɔnɔn ben kein ki ye Yonbdaan ya babaadaali li te ten unasu bàareh kuñonku ma bo ne. ³Uyo wà binib li lienh ki teh bi te uyenduɔn ni, niba ɣa ñ tien be nno, u ya yo ne ijend-

cien li ci be. Nì li te ten imerwien ciikeh utenpumb ma bo ne, ne ba n̄ fre kí ñe len.

⁴Ti'yaabe, ninbi ña te cinñunl ni ma nno Yonbdaan ya babaadaali ña n̄ ci ne ten unasu ciikeh binib ma bo. ⁵Kime ni'ke yé kuwenwenku yaab ne, ki yé uwien ni yaab. Ta yé ñonku yaab, ka yé cinñunl yaab m̄. ⁶Nen bo, la cère men ti li goh ten binitob. Cère men tí li like, kí li co ti'ba. ⁷Kime bà goh nno, bi goh kuñonku ne, bà ñuh ki yibeh nno, bi yibeh kuñonku ne. ⁸Ama tinbi ben wɔn, ti yé uwien ni yaab ne. Nen bo, cère men tí li co ti'ba. Cère men tí tekjim nin ti'yíem n̄ li yé tí'bo tijeñwent tà lèkndeh tí'fèl bo; tí'ñerm ya dendenl m̄ n̄ li te tí'bo ten tikur ya kenpinl*.

⁹Uwien ña gènde' te wɔ n̄ ñuu ti'bo, ama u gènde' te tí ñmere tí'Yonbdaan *Yesu Kristo bo ne. ¹⁰Tinbi bo ne u kpo', ño ti fuobe bii ti kpo' la, tinbi nin wɔn n̄ li te ki te. ¹¹Nen bo, li saakreh men tob ya gbenent, kí li toreh tob, ni'tekjim n̄ li faakreh ten ni teh ma fenfenno n̄.

Igbierfôrke nin ifuonde

¹²Ti'yaabe, ti tókeh ne ki teh ní li bùh binib bà sɔnh Uwien ya tuonl ni'ni nin inunmɔn, ki likeh ne Yonbdaan ya sen ni, ki gbiereh ne nno. ¹³Ní li boh be ki gbiekeh, kí li yíe be bi'tuonl bo. Cère men ni'ke ya yenm n̄ li do tob bo.

¹⁴Ti'yaabe, ti gbiereh ne ní li tókeh bà yé ikpaayuon† nno ki teh be n̄ liike bi'yul bo, kí li biendeh bijewaandenb ya fèl, kí li toreh bà yé bijiinb, kí li ñmobe kuminku binib ke bo. ¹⁵Liike men ni'yul bo, ki la cère unil tien' u'tɔ ibiere la, wɔ n̄ tu wɔ fèl. Ama li nuunh men uyo ke ní li teh ni'tob nin binitob ke nà mɔn.

¹⁶Cère men ni'yenm n̄ li sɔnge uyo ke, ¹⁷ní li tuu ki kàareh, ¹⁸kí li faareh Uwien isen ke ni, kime Uwien yíe *Yesu Kristo bo ní li teh nno ne.

¹⁹La piendeh men *Fuoñaanm ya tuonl, ²⁰ki la yih bi sɔkndeh Uwien ya gber tà nno fenm. ²¹Li tùoreh men ki fiinh tibont ke, tà mɔn la, ní li ñuuke tun. ²²Wie men ibiere ke ya bol.

²³Uwien, uyenduon ya daan nin u'yul n̄ cère ní li yé u'yaab kí tí gben. Wɔ n̄ guure ni'ke mɔnmɔnm‡ ño tí'Yonbdaan *Yesu Kristo ya babaadaali ni la li ñmobe biil. ²⁴Wà yin' ne nno yé umemɔndaan ne, u li tien nen ke.

²⁵Ti'yaabe, li kàareh men ki dienh te. ²⁶Ní fuonde ti'yaab ke mɔnmɔnm. ²⁷N tókeh ne Yonbdaan ya yel bo ne ki teh ní kàan kugbɔnku kuu n̄o tí'yaab ke ya nun bó.

²⁸Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo n̄ juoke ne.

*5:8 Pɔl ya bùol unisaal ya yenmaale te u'yul ni ne. Ne miñmienm te ten tikur ya kenpinl kí lieke iyenmaale bo ño usenpol la fre yì.

†5:14 Bi li fre kí lebre bà yé ikpaayuonkí ye bà fuobe fenfenm m̄.

‡5:23 Bi lebre' iñobon yà ki ye ni'ke mɔnmɔnm nno; ì kele' Grekmbe ya lenm ni ki ye: Wɔ n̄ guure ni'yenm nin ni'naank nin ni'gbenent ne.

Kugbɔnlieku kùà Pɔl kele' ki de'

Tesalonik

yaab nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu ya cincinm bi tɔke' ki ye binib bita ne kele' kù, ama Pɔl ne yé kugbɔnku bugben ya kelm ya senlier. Bi kele' kugbɔnkpɛieku ki de' Tesalonik yaab ma nnɔ, ni ya puoli bó ne Pɔl cii' ni' bó ya nib biba lienh ki teh Yonbdaan Yesu liebe' ní ɲɔ. Tigber nnɔ saa' Tesalonik yaab ya yennm cɛen. Ne ba ji ben bi li tien ma. Biba daan' ka ji sɔnh tòn. Nɛn ne cère' Pɔl kele' kugbɔnku kuu wɔ ní saake bi'gbenent be ní li co bi ɲmɔbe mitekjim mà nnɔ kenken, ki li sɔnh itòn mɔ.

Liyul 1 ni, Pɔl cin' ki faareh Uwien Tesalonik yaab ya yém nin bi'tekjim bo ne, ki tɔke' ki ye Uwien li dere bà jèndeh be nnɔ ya tub kí tu lifɛnl, kí jènde bà ɲa boh Yesu Kristo ya gbemɔnmɔnt nnɔ lidaali là u li baa ní nnɔ.

Iyul 2 ni, Pɔl tɔkeh nà li liere Yonbdaan ya baam usen ya gber ne. U ye wà li yé Uwien ya ñɔbu bó li ñen u'ba upaan bo, kí tuln binib pelpel ne kí yaan Yonbdaan ní baa ní. U tɔke' be ki ye be ní li se mitekjim ni nì faa.

Iyul 3 ni, Pɔl tɔkeh bà yé ikpaayuon nnɔ ki teh be ní liike bi'yul bo, kí li sɔnh ki jinh bi'ɔje bo.

Pɔl tì fɔre' kugbɔnku kuu nɔ nin micèbm ne.

Ifuonde

1 Min Pɔl nin Silfen^f nin Timote ne kieh kugbɔnku kuu tí de Kristo ya taanl là te Tesalonik ya du ni kí yé ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo yaal nnɔ. ²Ti'Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ní juoke ne, kí de ne uyenduɔn.

Yonbdaan li baa ní kí bu binib tibuur

³Ti'yaabe, nì kpe tí li faareh Uwien ni'bo uyo ke ne, nì yé nibonn nà cuube ne, kime ni tùreɲ ki teknh *Yesu ki jinh mɔnmɔnm, ne ki tùreɲ ki yé tɔb mɔ mɔnmɔnm. ⁴Nɛn bo ne ti tɔkeh Uwien ya táantɔ ni, ti'yennm sɔnge ni'bo ki ti kpe ma bo, kime nin bi teh ne nà bre, ki jèndeh ne ma ke nnɔ ni tùreɲ ki mɔh mitekjim ni kí joh inun bó ne.

⁵Nɛn ne wongeh ki teh Uwien buh tibuur tu'donbó, kime ijend nnɔ ne li cère Uwien ní ye ni kpe ní kɔ u'bel là ni jèndeh li'bo nnɔ ni. ⁶Imɔn, Uwien li tien nà cuube ne. Binib bà jèndeh ne nnɔ, u'mɔ li jènde be ne kí tu ni'fɛnl, ⁷kí de ninbi bà jèndeh nnɔ nin tinbi lifuorl lidaali là Yonbdaan Yesu li puɔ paaki bó ní nnɔ. U li puɔ ni'bo ní nin Uwien ya tonɔɔɔɔɔɔɔ ne, ⁸kí li te umupien ni ki we ní. U li dere bà ɲa yé Uwien ya gber nnɔ nin bà ɲa boh ti'Yonbdaan Yesu ya gbemɔnmɔnt nnɔ ya tub. ⁹Bi'tudere nnɔ si: u li cère be ní kɔ ijendcien ni kí li tuu ki te len. U li ɲɔre be kí jende u'nun bó, ba ji li le u'tuɔm nin u'kpieke. ¹⁰Nì li tien nnɔ lidaali là Yonbdaan li baa ní ɲɔ be ní pèke wɔ, kí ñuɔre wɔ kí ñe bà ke teke' wɔ ki jin', ki yé u'yaab nnɔ bo ne. Ni'mɔ te len, kime ti tɔke' ne u'gber ma nnɔ ni teke' tù ki jin'.

¹¹Nɛn bo ne ti kàareh ki dienh ne uyo ke ɲɔ ti'Wien ní ye ni kpe u'yin, kí li toreh ne nin u'tuɔm ní li teh ni nuunh ní tien mimɔnm mà ke nnɔ, kí cère ní li sɔnh itòn ya wɔngeh ki teh ni ɲmɔbe mitekjim. ¹²Ni teh nnɔ la, ninbi bo ne bi li kpieke Yonbdaan Yesu, ne u'mɔ ní kpieke ne, kí ñe ti'Wien nin wɔn Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm bo.

^f1:1 Liike 1 Tesalonik 1:1.

Nà li liere Yonbdaan ya baam usen

2 Tì'yaabe, Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin tì'taanm u'saan ya gber bo ne ti tɔkeh ne ki teh: ²bi tɔke' ne ki ye Yonbdaan ya babaadaali baa' la, ni la cèrè nè í pɔk kí ñaabe ní'yenm, ki la cèrè nè í sén ní'fèl. Nba la, bi li tɔke' kí ye *Mifuoñaanm ne cèrè' bi len' tigber nno, mitɔm la, bi li ye tù ñen' tinbi saan ne bii tinbi ne kele' kugbɔnku ki ye nno.

³La lí ñ cèrè men uba í ñe isen iba kí lere ne. Kí yaan Yonbdaan ya babaadaali í baa nno binib li yie Uwien ya ñɔbu bó ki yebe, ne wà li yie Uwien ya ñɔbu bó, ki juore fenm Uwien li dere u'tub nno mɔ li ñen u'ba upaan bo. ⁴U li yé unen-nend ne, kí ye u cen' Uwien nin binib pukeh tibont tà ke nno. U li kèle Uwien ya duku ni mɔnɔn kí yin u'ba Uwien. ⁵Na tien ki ye n laan là te ní'saan ma nno, n là tɔke' ne tigber tuu nɔ-ɔɔ? ⁶Ni ben nà co wɔ fenfennɔ. U'yo lá baa' la, u li ñen u'ba upaan bo. ⁷Kime wà li yie Uwien ya ñɔbu bó nno ya tuɔm mà buɔ nno ya tùon cin'-a! Nì jì s'ien' wà piendeh mè nno ne í dāan mè. ⁸U ya yo ne u li ñe upaan bo, ne Yonbdaan í piebe u'bo, wɔ í kpo. Yonbdaan li baa ki li windeh ma nno ne li cèrè ubierɔ bugben ya gber í gben. ⁹Wà li yie Uwien ya ñɔbu bó nno lá baa' la, u li ñmɔbe *Satan ya tuɔm ne, kí li teh micincilm nin miyɔkm ya bont ke ya bol kí lereh binib. ¹⁰U li tien mibiernm ke ya bol, kí tuln binib bà buoh, kime ba tuo' be í li yie tigbɛmɔnt tà li cèrè be í ñmɛrè ma nno ne cèrè' bi buoh. ¹¹Nen bo ne Uwien dienh be mituɔm mà tulndeh be, ki cèrèh bi teknh kutonnenku ki jinh. ¹²Nno ne Uwien li biin bà ña teke' gbɛmɔnt ki jin', kí fe nà bre ya tienm nno.

Uwien ne gènde' ne, cèrè men ní'tekjim í li faa

¹³Tì'yaab bà Yonbdaan yie be, tinbi ben wɔn, nì kpe tí li faareh Uwien ní'bo uyo ke ne, kime Uwien là gènde' ne haali ucincinyo ní ñmɛrè ne, kí ñe *Mifuoñaanm mà teh ne u'yaab nno nin ni teke' tigbɛmɔnt kí jin' ma nno bo. ¹⁴Nen bo ne u yin' ne ní kɔ tì'Yonbdaan *Yesu Kristo ya kpieke ni, kí ñe ti tɔke' ne tigbɛmɔnmɔnt tà nno bo. ¹⁵Nen bo, tì'yaabe, gore men kí li se mitekjim ya sen ni mɔnmɔnm, kí li ñuuke ti là wɔkn' ne miwɔknm mà, buñɔbu ni bii ti kele' nà kugbɔnku ni ki de' ne nno. ¹⁶Tì'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul nin tì'Baa Uwien wà yie te, kí tuu kí saakreh tì'gbenent, kí cèrè' ti ñmɔbe lidendɛnl là mɔn, kí ñe u'juokm bo nno ¹⁷í saake ní'gbenent, kí de ne ufaa ní li tuu kí teh nà mɔn ní'tùon ni nin ní'lenm ni ke.

Li kàareh men ki dienh te

3 Tò, tì'yaabe, li kàareh men ki dienh te ñ Yonbdaan ya gber í li yereh ní'ke saan tontonm, kí li ñmɔbe ukpieke ten tù ñmɔbe ukpieke ní'du ni ma bo. ²Li kàareh men, Uwien í ñen te binib bà bre nì tì kende' nno ya nuɔ ni, kime na yé binib ke ne teke' kí jin'. ³Yonbdaan yé umemɔndaan ma nno u li de ne ufaa, kí lèkn ní'bo, usenpol ubierɔ la fre ne. ⁴Kí ñe Yonbdaan bo ne ti du ní'bo ki ye ti tɔke' ne nà nno, ni teh nen ne, kí li tuu kí teh nè. ⁵Yonbdaan í pekre ní'yenm ní bende Uwien ya yiem, kí li ñmɔbe Kristo ya minku.

Unil ke ya nun í li mɔn itùon bo

⁶Tì'yaabe, ti tɔkeh ne Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo ne ki teh: ní'yo wà ke ña yie tuonl ya gber^s, ka pɛ ti là wɔkn' ne miwɔknm mà nno bo la, ní wíe u'gber.

§3:6 Liike 1 Tesalonik 5:14.

⁷ Kime ninbi nin ni'yul ben ki ye ni kpe ni tekni ti'taal ni ne. Ti la te ni'saan uyo wa nno, ta la ye kpaayuon** ⁸ ka mieh uba jier ki jinh. Ti la sonh itunon nin inunmon ne nonku nin wien ni ho ti la li ye uba bo tukl. ⁹ Na ye ta la hmobe sen ti ji ni'nuo ni ne, ti la yie tinbi nin ti'yul ni wuon ne misekni ho ni tekni ti'taal ni ne. ¹⁰ Kime ti la te ni'saan uyo wa nno, ti la toke' ne ki ye wa ke na yie tuoni ya gber la, u la ji mo. ¹¹ Nin nen ke ti cii' bi ye ni'ni biba ye ikpaayuon ne, ka sonh niba nin nitonni, ki cuonh ki koh bitob ya gber ni. ¹² Ti tokeh bi ya nib ne Yonbdaan *Yesu Kristo ya yel bo, ki teh be ni liike bi'yul bo, ki li te suoo, ki li sonh ki jinh bi'noje

bo. ¹³ Ti'yaabe, ninbi ben won, la nde men ni'gbenent mimonni ya tieni ni.

¹⁴ Ni'ni wa na boh ti kele' tigber ta kugbonku kuu ni la, ni seki udaan, ki wie u'gber ho ike ni cuo wo. ¹⁵ Ni la taa' wo ki tien ten u ye ni'nennend ne ama ni li sureh wo, kime u'mo ye ni'yo ne.

Ifuondforke

¹⁶ Yonbdaan uyenduon ya daan nin u'yul ni li dienh ne uyenduon uyo ke isen ke ni. Yonbdaan ni li te nin ni'ke.

¹⁷ Min Pol nin n'yul ne kele' ifuonde yii no. N'gbont ke ni n kieh n'yel ma so††.

¹⁸ Ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ni juoke ni'ke.

**3:7 Liike 1 Tesalonik 5:14.

††3:17 Ki ne Kugbonku kuu ya cinm ki la baa 3:16 Pol lienh ne uba kieh, ama won nin u'yul ne kele' migbiirm 17.

Kugbɔnkpieku kùà Pɔl kele' ki de'

Timote

nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kele' Timote tigbɔnt tule nɛ. U kele' tù ki laa' u caan' Kristo ya táan ɔ̀ nì jì sien' bi li liike yè ma bo ɔ̀ Kristo yaab ñ faake mitekjim ni nɛ. Timote ya naa yé Suf nɛ ki pɛ Kristo ya sen bo, nɛ u'baa yé grɛk ka pɛ Kristo ya sen bo. Timote là te ki sɔnh nin Pɔl nɛ ki pìere' wɔ isen yà yebe ya jom.

Kugbɔnkpieku kuu ni, Pɔl tɔkeh Timote u li tien ma kí liike Kristo ya táan nnɔ nɛ. U tɔke' wɔ ki ye binib biba te itáan nnɔ ni ki wɔknh miwɔknm mà ɔ̀ kpe sen (1:3-7; 4:1-4; 6:3-5), ki teh tibont tà te uɔ̀ndun wuu ni nnɔ ya tuba ɔ̀ mɔn, ki teh binib ñ dàan upiikuɔ̀n, ki la jinh tijier tubambe. Nen bo nɛ Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ñ tiere Kristo yaab kí ye: Uwien ñen' nà ke nnɔ mɔn nɛ.

U wuɔ̀n' wɔ u li tien ma kí gènde itáan nnɔ ya cienb, ki gbiere' binib be ñ li pukeh Uwien, kí li kàareh wɔ (iyul 2), kí tɔke' itáan nnɔ ya cienb li fuobe ma bo (iyul 3).

Pɔl tɔke' Timote ki ye wɔ ñ li likeh itáan nnɔ ke mɔnmɔnm (iyul 4-6).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond nɛ. Uwien ti'ɔ̀mieni' nin Yonbdaan *Yesu Kristo wà yé tì'dendenl nnɔ nɛ ye ñ li yé u'tond. ²Timote, n kieh kugbɔnku kuu ñ de sin nɛ. A yé n'bumɔ̀nk kí ñe ti ɔ̀mɔbe mitekjim mà nnɔ bo nɛ. Baa Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ñ juoke ɔ̀, kí muɔ ɔ̀ miceɛekm, kí de ɔ̀ uyuenduɔ̀n.

Liike a'yul bo nin biwɔnwɔknb bà tulndeh binib nnɔ

³N là joh Maseduɔ̀nn ya tinfenm bó ma nnɔ, n là sure' ɔ̀ á juore Efes ya du ni, kí pien binib bà te len ki wɔknh miwɔknm mà ɔ̀ kpe sen nnɔ nɛ. ⁴Bi la jì ñ li tuuke gbeyienkaar nin bi'yaajeb ya yel yà bi findeh i'bo ka gbendeh nnɔ bo. Nen nɛ cèreh miniem bàareh. Na cèreh binib bende' Uwien bonde' ma bo wɔ ñ ɔ̀mieni' binib kí ñe mitekjim bo. ⁵N là sure' ɔ̀ á pien be ɔ̀ be ñ li yé binib bà ya fèl bo ɔ̀ ɔ̀mɔbe jɔ̀knt, kí li yíe tɔ̀b, kí li ɔ̀mɔbe iyenmaalmɔ̀nmɔ̀n, kí li ɔ̀mɔbe mitekjimɔ̀nm. ⁶Binib biba te, ka jì pɛ u ya sen bo, bi tùre' nɛ, ki lienh gbefenfennm, ⁷ki yih bi'ba *Yiko ya wɔnwɔknb, ka ben bi lienh nà nnɔ ya tingi, ki niireh nin bi cɛ nà bo nnɔ.

⁸Ti ben ki ye *yiko mɔ̀n nɛ, nì yé unil taah wɔ ki sɔnh itùon ni'donbó la. ⁹Tùore men kí cii kí ye yiko ɔ̀ te ki de' nimɔ̀n, ama u te ki de' bà ɔ̀ boh wɔ nin bà yìe' Uwien ya ñɔbu bó nin bà ɔ̀ pɛ Uwien bo nin bibierdenb nin bà yindeh Uwien nin u'bont ke nin bà kuleh bi'naambe nin bi'baambe nin bà ke yé binikub nin ¹⁰isɔ̀nsɔ̀nd nin bà dàan' bipiib ki duɔ̀ndeh nin bi'jetɔ̀b nin bà kuɔ̀reh iyonbe nin bitonnendenb nin bà poleh itonnenpòl nin bà ke yìe' miwɔknm mà kpe usen nnɔ nɛ. ¹¹Mi ya wɔknm nɛ pɛ tigbɛmɔ̀nmɔ̀nt tà wɔngeh Uwien ya kpieke nnɔ bo. Uwien uyenduɔ̀ncien ya daan nɛ taa' tù ki ɔ̀jukn' nni.

Pɔl faareh Yesu Kristo

¹²Yonbdaan *Yesu Kristo nɛ de' nni mituɔ̀m. Nen bo nɛ n faareh wɔ. U du n'bo nɛ ki gènde' nni ñ sɔ̀n u'tuonl. ¹³Uyo uba n là lienh u'bo fenfenm nɛ, kí jèndeh u'nib, kí bre ka muɔh be cɛɛekm, ama u muɔ' nni miceɛekm, kime ma là ben n teh bà, ka laan là teke' wɔ ki jin' mɔ. ¹⁴Yonbdaan *Yesu Kristo ya juokm yebe

ki gbien' ma nno ne u cèrè' n teke' wɔ ki jin', ki yíe wɔn nin u'nib ke. ¹⁵ Tigber tuu te ne, ki kpe binib n̄ tuo tu'ke. Tun si: *Yesu Kristo baa' upendun wuu ni, wɔ n̄ lá ḡmien bibierdenb ne, ne min ne yé ubierdaan ki cen' bi'ke. ¹⁶ *Yesu Kristo muo' nni miececem, ḡ min wà yé ubierdaan ki cen' binib ke nno bo wɔ n̄ wuɔn u ḡmobe sukle ki gbien' ma bo ne. Nen ne li yé kudieku binib bà li teke wɔ, kí jí kí lé limiel là ḡa ḡmobe gbenm nno bo. ¹⁷ Binib ke n̄ li pèkeh Uwien, kí li kpiekreh wɔ uyo ke. Wɔn ne yé Uwenbaabe, nil ḡa lenh wɔ, u yé Ubercien wà tuu ki te uyo ke ne. Ami.

¹⁸ N'buk Timote, n ye n̄ tɔke ḡe tigber tà sɔ kí n̄e bi là sɔkn' Uwien ya n̄obon yà a'bo nno. N̄i yen bo kí m̄ò limuɔl là m̄ɔn, ¹⁹ kí li ḡmobe mitekjim nin iyenmaalm̄ɔnm̄ɔn. Binib biba d̄aan' i ya yenmaale ne ka jí ḡmobe tekjim. ²⁰ Bi'ni bile si: Himene nin Aleksand. Ne n taa' be ki ḡukn' Satan, ḡ be n̄ bende kí ye na m̄ɔn be n̄ jí n̄ suke Uwien.

Li kàareh men ki dienh binib ke

2 Nen bo, tigber tà yé tigbekpiekt n li tɔke ne si: ní li kàareh ki mièh Uwien, ki gbáanh wɔ, ki faareh wɔ ki dienh binib ke ² nin biberb nin udu ya cienb ke ḡ tí li te uyenduɔn ní, niba la ḡaabe tí'yenm, kí li pè Uwien ya sen bo, kí li yé binib bà ya tetem kpe be n̄ li boh be. ³ Nen ne m̄ɔn Uwien tí'ḡmienl ya nun bó kí songe u'yenm. ⁴ U yíe binib ke n̄ ḡmere ne, kí bende kí ye u'gber yé tigbem̄ɔnt. ⁵ Kime Uwien te uba ne. Ucendenduol m̄ɔ te uba ne binib nin Uwien ya siik ni. Wɔn si: *Yesu Kristo wà tien' u'ba unisaal, ⁶ kí tuo' kí teke' binib ke ya kuum kí kpo', ḡ wɔ n̄ de be kí wie nno. Nen ne wuɔn' kí ye Uwien yíe wɔ n̄ ḡmien binib u ya yo ne. ⁷ Nen bo ne Uwien gènde' nni n̄ li yé *Yesu Kristo ya tond, kí li kpaandeh u'g-

ber, kí li wɔknh tù bà ḡa yé Sufmbe ḡ be n̄ teke wɔ kí jí, kí bende kí ye tù yé tigbem̄ɔnt ne. Ma nendeh n tɔkeh tigbem̄ɔnt ne. ⁸ Tɔ, n yíe Kristo yaab te nà saan ke la, bijeb n̄ li kàareh, kí findeh inuɔ, kí la cèrè yì n̄ li yé binib bà ya fèl bo ḡmobe tijoknt ya nuɔ, kí la li ḡmobe benpiebe, kí la li findeh nin tɔb.

Bipiib li ḡmobe mitetem mà

⁹ Bipiib ben wɔn, n yíe be n̄ li guoh ní kpe upii n̄ li guoh ma bo ne, kí la cèrè bi guo la, be n̄ li lenh bi'fe, kí la wɔngèh bi'ba, kí la li lùoh yulòle wà faa, kí la tungèh n̄ɔkm ya kenjɔnga wà ya daaku faa, kí la bèleh ilaan yà ya daaku faa, kí la guoh wengolkaar tà ya daaku faa. ¹⁰ Ama be n̄ li sɔnh itùonm̄ɔnm̄ɔn. Nen ne m̄ɔn kí de' bipiib bà ke lienh kí teh bi pè Uwien ya sen bo. ¹¹ Bi wɔknh be uyo wà la, be n̄ li te suoo, kí li cengeh nin mibom. ¹² Ma n̄ de be sen be n̄ wɔkn jeb, ka n̄ de be cient jeb bo. Be n̄ li te suoo. ¹³ Kime Uwien là kpie' kí n̄en' Adam ne, kí tuɔn' Efa. ¹⁴ Na yé uwe^{‡‡} là lere' Adam ne, u là lere' Efa ne u saa' likuɔl kí bi' Uwien. ¹⁵ Ama upii juore' kí ḡmobe mitekjim nin miyiem, kí pè Uwien ya sen bo m̄ɔnm̄ɔnm̄ɔn, ka wɔngèh u'ba la, timer ḡa n̄ cèrè Uwien la ḡmien wɔ.

Kristo ya táan yaab ya senlierl li te ma bo

3 N ye n̄ tɔke tigber tà nɔ tù te ne. Unil yíe wɔ n̄ li likeh Kristo ya taanl la, u gènde' lituonm̄ɔnm̄ɔnl ne. ² N̄i kpe Kristo ya taanl yaab ya senlierl n̄ li yé unil wà ḡa ḡmobe biil ne, kí li ḡmobe upii uba, kí li coh u'ba tibont ke ni, kí li ḡmobe miyenm, kí li yé unil wà bi boh wɔ, kí li teknh bicenb, kí li yé unil wà li fre kí wɔkn binib Uwien ya gber m̄ɔnm̄ɔnm̄ɔn, ³ kí la taa' u'ba kí de daam, kí la ḡmobe

^{‡‡}2:14 Bi ye uwe la, bi niireh Satan ne. Liike 2 Korent 11:3.

jer. Wɔ́ n̄ li ɲme nin binib ke, ki la findeh nin nib, ki la cère u'nun n̄ li mɔ́n ilike bo, ⁴ kí li likeh u'dencenl mɔ́nmɔ́nm, kí cère u'bumu n̄ li ciuh litubl, kí ɲmɔ́be mibom n̄ kpe kibuk n̄ li ɲmɔ́be mibom ma bo. ⁵ Kime unil ɲa n̄ fre kí liike u'dencenl mɔ́nmɔ́nm la, u li tien mila kí liike Uwien ya taanl yaab-i? ⁶ U la li yé wà ɲa wuɔ́ke' Uwien ya sen ni. U yé unil wà ɲa wuɔ́ke' Uwien ya sen ni la, nba la, u li ɲmɔ́be tigbengt, ne kí le utudere ten usenpol. ⁷ N̄i kpe bà ɲa yé Kristo yaab n̄ li pèkeh wɔ́ ne. U te nno la, nil ɲa n̄ len u'bo fenfenm, ne senpol ya dieku mɔ́ ɲa n̄ cuo wɔ́.

Kristo ya taanl ya totorb li te ma bo

⁸ Kristo ya taanl ya totorb mɔ́ li yé binib bà bi boh be ne, ki la li yé iñuɔ́n ilele ya nib, ki la taa bi'ba kí de daam, ki la jinh pònt. ⁹ Kí cère jòknt la li te bi'fèl bo ɲɔ́ be n̄ li pe tigbemònt tà Uwien kpiire' tũ nno bo. ¹⁰ Be n̄ kpie kí fiin be kí liike bi'tetem te ma bo kí yaan. Bi laa' ba ɲmɔ́be biil la, bi li fre kí li sɔ́nh bitotorb ya tũon. ¹¹ Bipiib bà yé bitotorb mɔ́ li yé binib bà bi boh be ne, ki la lienh tɔ́b bo fenfenm, kí li coh bi'ba tibont ke ni, kí li yé bipiib bà bi du bi'bo isen ke ni. ¹² Kristo ya taanl ya totorb li ɲmɔ́be upii uba uba ne, kí li likeh bi'bumu nin bi'dencen mɔ́nmɔ́nm. ¹³ Kime binib bà sɔ́nh bitotorb ya tũon mɔ́nmɔ́nm nno ya yel li kpienh ne. Bi ɲmɔ́be midum ki gbien' bi teke' *Yesu Kristo ki jin' ma nno bo.

Nà cère' Pɔ́l kele' kugbɔ́nku kuu nɔ́

¹⁴ N kieh ɲe kugbɔ́nku kuu nɔ́ ki daan n̄ li baa a'saan na n̄ wuɔ́ke ne. ¹⁵ Ma li baa' tonm mɔ́nɔ́n la, kugbɔ́nku kuu li cère á bende a li ɲmɔ́be mitetem mà Uwien ya nib ni. Binib nno yé Uwien limiel ya daan ya taanl ne. L̄i te ten likpenkpenl ne ki co tigbemònt ki dienh tũ mituom.

Uwien kpiire' tigbebɔ́lkaar kí wuɔ́n' binib

¹⁶ Imòn, Uwien bo ya paanm ya gber tà buo u kpiire' tũ nno yé tigbecient ne. Kristo ne yé tigber tà buo nno, kí tien' u'ba unisaal, kí ñen' u'ba upaan bo
*Mifuoñaanm ne wuɔ́n' kí ye u yé ugbemòndaan,
u cère' Uwien ya tondb laa' wɔ́,
bi kpaande' u'gber bà ɲa yé *Sufmbe ni,
ne binib teke' wɔ́ uɲendun ni kí jin',
Uwien taa' wɔ́ u'kpieke ni kí don' paaki bó.[¶]

Miwɔ́knm mà ɲa kpe sen ya gber

4 *Mifuoñaanm len' n̄i wien kí ye uɔ́fɔ́ryo binib biba li wie mitekjim ya gber, kí paan isenpol tulndeh binib kí cèreh bi wɔ́knh miwɔ́knm mà nno bo. ² Bi li cère binib bà yé iñuɔ́n ilele ya nib, kí yé bitonnendeb, ibiere tebe' bi'yenm ten kudieku kua ɲa ɲmɔ́be ɲmirm nno, n̄ tuln be. ³ Binib bugben kũndeh upiikuɔ́n nin tijier tubambe ya jim ne. Uwien ne ñen' tijier nno ɲɔ́ binib bà teke' wɔ́ kí jin' kí ben tigbemònt nno n̄ li jinh tũ, kí faareh wɔ́ tu'bo. ⁴ Uwien ñen' tibont tà ke nno, tũ mɔ́n ne. Ti la sènghe tuba, ti jinh tà ke la, tí li faareh wɔ́ tu'bo. ⁵ Kime Uwien ya gber nin ikaare ne mɔ́ngreh nibonn ke.

Pɔ́l tɔ́ke' Timote u li te ma bo u'tuonl ni

⁶ A wɔ́knh Kristo yaab tigber tuu nɔ́ la, a li yé wɔ́n *Yesu Kristo ya tonsɔ́n wà mɔ́n, kí cère Uwien ya gber tà a teke' tũ kí jin' nno nin miwɔ́knmɔ́nmɔ́nm mà a tũore' kí paan' mi'bo nno n̄ li yé a'bo tijier. ⁷ La tuuke gbeyienkaar, kime ta kpe Wien ya sen. N̄ikn kí li pe Uwien ya

[¶]3:16 Bi li fre kí lebre Uwien taa' wɔ́ u'kpieke ni kí don' paaki bó kí ye Uwien cère' u'kpieke yebe mɔ́.

sen bo mɔnmɔnm. ⁸Unil ñikndeh ki ti-
inh u'gbenent ñ jaare la, ni mɔn ne ama
ni li tore wɔ waamu ne. Unil ñikndeh ki
pe Uwien ya sen bo mɔnmɔnm la, nen
ne li tore wɔ isen ke ni, kime Uwien
ye nen ne li cère binib ñ li fuobe fen-
fennɔ wuɔ nin uyo wà we ní nno. ⁹Tig-
ber tuu te ne, ki kpe binib ñ tuo tu'ke.
¹⁰Ti sɔnh itùon nin inunmɔn, ki mɔh
limuɔl, kime ti ñmɔbe lidendenl Uwien
limiel ya daan bo ne. Wɔn ne yé binib ke
ya ñmienl. U cinbe ki yé bà teke' wɔ ki
jin' ya ñmienl ne. ¹¹Wɔkn binib tigber
tuu, kí tɔke be kí ye be ñ li teh nno. ¹²La
cère uba ñ yinde ñe a yé kinacenfɛnbuk
ma nno bo. Ama li yé wà cuube u'lenm
ni, ki ñmɔbe mitekjim nin mitetemɔn-
mɔnm, ki yé binib, ka ñmɔbe biil ñɔ bà
teke' Uwien ki jin' nno ñ tekn a'taal ni.
¹³Taa a'ba kí de *Uwien ya gbɔnku ya
kàanm Kristo yaab ni, kí li sureh be, kí
li wɔknh be haali nin n'baam. ¹⁴La dàan
*Mifuoñaanm ya paabu bùa te a'ni nno.
A laa' bù kí ñe bi là sɔkn' Uwien ya ñɔbon
yà a'bo nin Kristo ya taanl ya cienb là
taa' bi'nuɔ ki paan' a'bo ma nno bo ne.
¹⁵Taa a'ba kí de nen ke, kí sɔn lituonl nno
tinɔjer tule. Nno ne binib ke li le a'tùon
cuonh ma bo. ¹⁶Liike a'tetem, kí li ben a
wɔknh binib ma bo, kí li ñikndeh isen ke
ni. A teh nno la, sin bugben li ñmere, ne
bà cengeh a'bó nno mɔ li ñmere.

A li te ma bo nin Kristo yaab

5 La gbierih jecien nin jer, ama li
gbierih wɔ ten a'baa, kí li gbierih
binacenfɛnb ten a'ninjieb, ²kí li gbierih
ipiicien ten a'naambe, kí li gbierih bi-
jefɛnb ten a'ninsieb, kí la kuɔn a'ba jɔknt
nin be. ³Li toreh bikpopiib bà ña ñmɔbe
bà likeh be. ⁴Ukpopii ñmɔbe mubumu
bii iyaabii la, ni mɔn ben ne ñ kpie kí li
toreh bi'den yaab, kí wuɔn kí ye bi boh
be. Bi teh nno la, bi jiiindeh bi'naambe
nin bi'baambe bi là wube' be ma nno bo
ne, kime Uwien ya yenn sɔnge nen bo

ne. ⁵Ukpopii wà ña ñmɔbe wà li likeh
wɔ, ki juore' kí te u'ba kpein la, u du
Uwien bo ne, ki tuu ki kàareh ki mieh
wɔ ñɔnku nin wien ni. ⁶Ama ukpopii pe
lisɔnsɔndl bo, ki teh u'yenn yé nà la,
nin u fuobe ma ke nno, Uwien ya sen bo
wɔn, u kpo' ñɔ. ⁷Tɔke bikpopiib tigber
tuu nɔ ñɔ nib la le bi li dule nà bo kí biin
be. ⁸Wà ña toreh u'yaab, ni'ke tu nin wa
toreh u'tiema dencenl ni yaab la, u wie'
mitekjim ya sen ne, ki bre kí cen' wà ña
teke' Kristo ki jin'.

⁹A li kele ukpopii wà ya yel bikpopiib
ya yel ya gbɔnku si: wà tì fii' ma, u
kun' ticer miba kpein ne, ki ñmɔbe ibin
piluob. ¹⁰U li yé upii wà sɔnh itùon-
mɔnmɔn binib ke pèkeh wɔ i'bo ne. Yen
si: u wube' u'bumu mɔnmɔnm, ki teke'
bicenb, ki sɔkre' Uwien ya nib ya taan,
ki tore' bijiinb, u'nun mɔn wɔ ñ li sɔnh
itùonmɔnmɔn.

¹¹Bikpopiib bà fàan ben wɔn, dàan be,
kime bijeb ya menku lá cuo' be la, bi li
wie Kristo ya gber ne, kí li nuunh be ñ
liebe kí kun ticer, ¹²ka ñ sɔn bi là len'
ki ye bi li sɔn Kristo ya tuonl là nno.
Nen bo ne bi li ñmɔbe libiil. ¹³Ba ñmɔbe
tùon ma nno, bi li cuonh ki lindeh in-
ien ne. Na yé ba ñmɔbe tùon baba ne,
bi li yé biñɔkpɔbdenb ne, kí li kɔh binib
ya gber ni, kí li lienh gbefenfenm. ¹⁴N
yé bikpopiib bà fàan nno ñ liebe kí kun
ticer ne, kí maa mubumu, kí li likeh bi'-
den mɔnmɔnm, ki la cère' unennend ñ
le u li dule nà bo kí len ti'bo fenfenm,
¹⁵kime bikpopiib biba wie' Kristo ya sen
ne ki paan' *Satan bo.

¹⁶Upii wà teke' Kristo ki jin' kí ñmɔbe
bikpopiib u'den la, wɔ ñ li toreh be, ki la
cère be ñ li yé Kristo ya taanl bo tukl, ñɔ
lè ñ fre kí li toreh bikpopiib bà ña ñmɔbe
bà likeh be nno.

¹⁷Kristo ya taanl ya cienb likeh Kristo
yaab mɔnmɔnm la, bi kpe be ñ li boh be,
kí li pèh be mɔnmɔnm ne. Ni'ke tu nin
bà kpaandeh Uwien ya gber, ki wɔknh tì

nin inunmón nno; ¹⁸ kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye: «A taa' une u taanh iji la, ɲa n lòle u'ñɔbu», ki liebe' ki ye: «Wà sɔnh lituonl la, u kpe be n pè wɔ u'paaku ne.»

¹⁹ Bi biin' Kristo yaab ya cien la, na yé mɔnkunb bile bii bita ne biin' wɔ la, la cenge tù. ²⁰ Kristo yaab ya cienb ya uba tien' ibiere la, kɔnh nin wɔ binib ke ya nun bó ɲɔ bà sɛn' nno n fenge.

²¹ N sureh ɲe Uwien nin *Yesu Kristo nin Uwien ya tondb bà cii' u'ñɔbu bó nno ya nun bó ne, li pe n wuɔn' ɲe isen yà nɔ bo, ki la ɲmɔbe a'ñɔbu gbè nà bó, ki la ɲmɔbe gèngènde mɔ. ²² A ye á de unil lituonl Kristo ya taanl ni la, la yíe tonm kí pɔk kí yuon a'nuɔ u'bo kí kàare kí de wɔ. La kɔ tɔb ya biere ni. Cère sin bugben ya tetem n li wien.

²³ A tuu ki bungreh ma nno, la li ñuh ñunm baba, li lengeh midaam mɔ waamu, ɲɔ nè n li toreh a'benku. ²⁴ Bi lenh binib biba ya biere upaan bo ne kí yaan kí bu be tibuur. Bitɔb mɔ yi ɲa kpi-ireh tonm. ²⁵ Itùonmɔnmɔn mɔ te upaan bo ne. Ìba li buɔ mɔnɔn la, ya n juore kí li buɔ.

Iyonbe nin i'cɛnbaambe ya gber

6 Binib bà ke yé iyonbe nno be n li boh bi'cɛnbaambe mɔnmɔnm, ni kpe be n li boh be ma bo, ɲɔ uba la le u li dule nà bo kí len Uwien nin ti'wɔknm bo fɛnfɛnm. ² Iyonbe yà ya cɛnbaambe teke' Kristo ki jin' nno, ì la likeh i'cɛnbaambe nno fɛnm, kí ye bi yé i'ninjieb ma nno bo. Ama yi n li tùoreh ki sɔnh lituonl ki dienh be, kime ben bà jondeh i'tùon bo nno yé bà teke' Kristo ki jin' Uwien yíe be ne.

Miwɔknm mà ɲa kpe sen ya gber

A li wɔknh binib nà sɔ, ki sureh be be n li teh nno. ³ Unil wɔknh miwɔknm mà bore' miba, ka pe ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya gbemɔnmɔnt bo, ka pe miwɔknm mà kpe Uwien ya sen bo la, ⁴ tig-

bengt ne yebre' nin udaan ne wa ben niba, ki fe miniem, ki findeh iñɔbon bo. Nen ne cère' ibinbinbe nin ikɔnkɔn nin isuk nin itenfuonbiere te, ⁵ ki cèreh binib nieh miniem ka gbendeh, kime bi'yenmaale ɲa kpe sen, ne ba ben gbemɔnt. Bi maaleh ki teh bi paan' Uwien ya sen bo la, bi li le lifaal ne. ⁶ Imɔn, unil ya yenm sɔnge u ɲmɔbe nà bo, ki pe Uwien ya sen bo la, nen ne yé lifaaciendl ki de' udaan. ⁷ Kime ta tuke' niba ki baa' uɲendun wuu ni, ka n tuke niba kí ñe u'ni mɔ. ⁸ Nen bo, ti ɲmɔbe tijier nin tiwengolkaar la, cère men ti'yenm n li sɔnge tu'bo. ⁹ Ama binib bà ya nun mɔn lifaal bo nno luh mibiikm ni ne. Tijɔrbont tà yebe, ki bre ya menku li cuo be ten kudieku, kí cère be n kɔ mikuum ni kí juore fɛnm. ¹⁰ Kime ilike ya yíem yé ibiere ke ya ñaan ya uba ne. Binib biba taa' bi'ba ki de' ilike ma nno ne ki tùre', ka ji pe tekjim ya sen bo, ne ki nuun' bi'ba bo ijendcien.

¹¹ Sin Uwien ya nilɔ, la paan nen ke bo, kí li yé unil wà cuube, kí li pe Uwien ya sen bo, kí li ɲmɔbe mitekjim, kí li ɲmɔbe miyém nin kuminku, kí li ɲme nin unil ke. ¹² Mɔ mitekjim ya muɔl mɔnmɔnm, kí li nuunh limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm. Uwien yin' ɲe li ya miel bo ne, kí ñe li-daali là a len' mɔnmɔnm bimɔnkunb bà yebe ya nun bó ki ye a teke' wɔ ki jin' nno. ¹³ N sureh ɲe Uwien wà dienh tibont ke limiel nin *Yesu Kristo wà là kun' imɔn mɔnmɔnm Pɔns Pilat saan nno ya nun bó ne. ¹⁴ Li boh n tɔke' ɲe nà ke nno, kí li wien, kí la li ɲmɔbe biil kí ti baa uyo wà Yonbdaan *Yesu Kristo li baa ní nno. ¹⁵ Uwien sien' uyo wà nno lá baa' la, u li cère wɔ n baa ní. Uwien ne yé uyenduɔn ya daan. Wɔn baba ne yé tibont ke ya Cenbaa, ki yé biberb ke ya ber, ki yé yonbdenb ke ya Yonbdaan. ¹⁶ Wɔn baba ne ɲa n kpo, ki te kuwenwenku kùa ni uba ɲa n fre kí kɔ ku'ni. Uba ɲa kpele ki laa' wɔ, ka li li fre kí le wɔ mɔ. Wɔn si kupenpeku nin mituɔm uyo ke. Ami.

¹⁷ Tɔke binib bà yé bifàadenb uɣendun wuu ni nnɔ kí ye bi la li ɣmɔbe gbengt, ki la li du lifaal nnɔ bo, kime li yé mitafaam ne. Ama be ń li du Uwien bo, kime wɔn ne dienh te tibont ke ki gbiekeh ɣɔ tí li jondeh tu'bo. ¹⁸ Tɔke bifàadenb nnɔ kí ye be ń li teh mimɔnm, kí li sɔnh itùon yà mɔn ki gbien', kí li punh ki la cuɔleh, kí li gbiinh bi'bont nin binitɔb. ¹⁹ Bi teh nnɔ la, bi taakeh lifaal là mɔn ka ń saa ne ki blinh bi'ba wenli bo be ń wun le limemɔnl.

Tigbefɔrkaar

²⁰ N'ɣɔ Timote, li likeh Uwien guun' ɣe nà nnɔ mɔnmɔnm. La paan gbefenfem bo, kime tà kpe Wien ya sen, ki la paan bi nieh miniem mà ki maaleh ki teh bi ɣmɔbe mibenm nnɔ mɔ bo. ²¹ Binib biba lienh ki teh bi ɣmɔbe mi ya benm ne ki tùre', ka ji pe tekjim ya sen bo. Uwien ń juoke ne.

Kugbɔnlieku kùà Pɔl kele' ki de'

Timote

nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pɔl kele' kugbɔnlieku kuu ki de' Timote igbierfɔrke ne. U kele' kugbɔnku kuu uyo wà u te lipekl ni nnɔ ne (2:9). Binib bà yebe là wie' wɔ ne (1:15; 4:10-16). U là ben ki ye u'kuum ya yo baa'-a (4:6), ne u cèbreh u'tonsɔnlie Timote wà u yíe wɔ ten u'buk nnɔ.

Kugbɔnku kuu tierreh Pɔl ya fuobm bó ne. U là sɔn' Yesu ya tond ya tòn ki wɔkn' binib, ki jin' ijend tìgbemɔnmɔnt ya tɔkm bo. Pɔl gbiere' Timote ki tɔke' wɔ ki ye wɔ n' tuo kí ji ijend Kristo ya tòn bo (2:1-13), ki tɔke' wɔ ki ye wɔ n' li wɔknh Uwien ya gber mɔnmɔnm (2:14-4:15). Nen bo, wɔ n' dàan inɔbon bo ya finfinde, kí búle bà teh tibont tà ɔa kpe sen nnɔ ibuɔn, kí tɛkn wɔn Pɔl ya taal ni, kí tùɔre kí li pe Pɔl nin biwɔnwɔkntɔb wɔkn' nà nnɔ bo.

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé *Yesu Kristo ya tond ne Uwien ya yíem bo, ki tɔkeh binib Uwien pùon' lipuonl ki ye u li de be limiel là *Yesu Kristo bo nnɔ ya gber. ²Timote, n kieh kugbɔnku kuu n' de sin ne. A yé n'buk kà n yíe kè ne. Baa Uwien nin ti'Yonbdaan *Yesu Kristo n' juoke ɔe, kí muɔ ɔe micedekm, kí de ɔe uyenduɔn.

Pɔl saakreh Timote ya gbenent

³N faareh Uwien wà n pukeh wɔ nin lifèl là ɔa ɔmɔbe jɔknt ten n'yaajeb là teh ma bo ne. N tuu ki tien a'bó n'kaare ni nɔnku nin wien ni ne. ⁴N tierre' a'muɔ bó la, nì naan n' pɔk kí le ɔe ne, ɔa n'yenm n' sɔnge kí gbien. ⁵Ma sunde' a ɔmɔbe mitekjimɔnm mà nnɔ bó. A'ye Loyis nin a'naa Enis ne kpie' ki laa' mitekjim nnɔ.

Nɛ n du ki ye a'mɔ ɔmɔbe mi ya tekjim nɛ.

⁶Nen bo ne n tierreh ɔe, á fikre Uwien là de' ɔe *u'Fuoñaanm ya paabu bùa nnɔ ya tuɔm uyo wà n là yuon' n'nuɔ a'bo, kí kàare' kí de' ɔe nnɔ. ⁷Kime Uwien de' te *Mifuoñaanm mà nnɔ ɔa cèreh ti tiinh jewaambu, ama mì dienh te mituɔm ne, kí cèreh ti yíe binib, kí coh tí'ba. ⁸Nen bo, li kundeh Yonbdaan bo imɔn kí la tiinh fe, kí la cère fe n' li ɔmɔbe ɔe min wà te lipekl ni u'bo nnɔ bo. Ama Uwien ya tuɔm bo, cère min nin sin n' li jèndeh tìgbemɔnmɔnt bo. ⁹Wɔn ne ɔmien' te, kí yin' te, kí tien' te u'yaab. Na yé tí'tuon bo ne u tien' nnɔ, ama u cèkre' u'yenm ne kí tien' nnɔ. *Yesu Kristo bo ne u tien' te tinimɔnt kí laa' wa laan nien' uɔendun. ¹⁰Fenfennɔ wuɔ, tí'ɔmienl *Yesu Kristo baa' kí wuɔn' te tinimɔnt nnɔ. Wɔn ne gben' mikuum ya tuɔm, kí nien' limiel là ɔa ɔmɔbe gbenm upaan bo kí nìe u'g-bemɔnmɔnt bo. ¹¹Tìgbemɔnmɔnt nnɔ bo ne Uwien gènde' nni n' li yé *Yesu ya tond, kí li tɔkeh tù binib, kí li wɔknh be tù. ¹²Nen bo ne n jèndeh yie ya jend. Ama na ɔmɔbe nni fe, kime n ben n teke' udaan wà kí jin', kí du kí ye u li fre kí guure u ɔukn' nni nà nnɔ kí tí baa lidaali là Uwien li bu binib tibuur nnɔ.

¹³Li ɔuuke n là tɔke' ɔe tìgbemɔnt tà nnɔ nin mitekjim nin miyíem mà nien' *Yesu Kristo saan nnɔ. Cère tìgber nnɔ n' li pekreh ɔe. ¹⁴*Mifuoñaanm mà te tí'ni nnɔ ya tuɔm bo, li ɔuuke a cii' miwɔknm mà nnɔ mɔnmɔnm.

¹⁵A ben kí ye bà ke yé Asi ya tinfenm ya nib nnɔ ke wie' n'gber ɔa. Bì'ni biba si: Fijel nin Hemojenn. ¹⁶Yonbdaan n' muɔ Onesifɔr nin u'den yaab micedekm, kime u sɔbe kí saakreh n'gbenent ne. Nin n te lipekl ni ma ke nnɔ, fe ɔa cuo' wɔ n'bo. ¹⁷U baa' Erom ya du ni ma nnɔ, u cuon' kí nuun' nni nin inunmɔn ne kí tí laa' nni. ¹⁸A ben u là tore' nni Efes ya du ni ma bo kí cen' unil ke. Yonbdaan *Yesu n' muɔ

wɔ micecɛkm lidaali là Yonbdaan Uwien li bu binib tibuur nno.

Tuo kí li jèndeh Yesu Kristo bo

2 Sin n'bukey, cèrè *Yesu Kristo ya juokm ní li dienh ñe mituom Uwien ya sen ni. ²A là cii' tigber tà n'saan bimònkunb ligol ya nun bó nno, á taa tù kí tóke binib bà bi du bi'bo, bi'mò li fre kí wòkn tù binitòb. ³A yé *Yesu Kristo ya sojamònd ne, a'mò ní li jèndeh u'bo. ⁴Soja sònh sojatuonli ki yé wà gèndè' wɔ ya yenm ní li sònge u'bo la, wa ji li pe bà ña yé sojambe ya tùon bo. ⁵Unil jon' minònsennièm ka paan' minònm ya kùònb bo la, wa ní le minònm nno ya suul. ⁶Ukpaal wà sònh bukpaabu ni nin inunmònb la, wònb ne li kpíe kí ji bukpaabu nno ya jier. ⁷Cii n tóke' ñe nà nɔ ya tingi Yonbdaan ne li cèrè á cii ni'ke. ⁸Tiere *Yesu Kristo ya gber, u yé *Dafid ya yaabil ne. U kpo', ne ki mekre' bitenkpiib ni. N tókeh binib tiggemònmònt tà nno níno. ⁹Tun bo ne bi jèndeh nni haali ki ti lòle' nni tikudòkr ten n yé udukond ne. Ama Uwien ya gber tun ña lùo. ¹⁰Nen bo ne n ñmòbe kuminku ijend ke ni, ño Uwien gèndè' binib bà nno bo, *Yesu Kristo bo, bi'mò ní ñmèrè, kí le ukpíeke wà ña ñmòbe gbenm ne.

¹¹Tigber tuu te ne:

«Ti kpo' nin Kristo la,

ti li fuobe nin wɔ mɔ ne,

¹²Ti mìnde' kí pe u'bo la,

ti li ji libel mɔ u'saan ne,

ti ye ta ben wɔ la,

u'mò li ye wa ben te ne.

¹³Ta yé gbemòndenb la,

wònb tuu ki yé ugbemòndaan ne,

kime wa ní fre kí yíe u'tiema tetem.»

Li pe tiggemònt ya sen bo

¹⁴Tiere binib tigber tuu nɔ, kí tóke be Uwien ya nun bó, kí ye bi la li findeh ñòbon bo, kime ifinfinde nno ña pukn-

deh niba, ì tulndeh bà cengeh yì nno ne. ¹⁵Ñikn kí li yé unil wà ya tùon mɔnb Uwien ya nun bó. Li yé u'tonsònl wà fe ña ñmòbe wɔ u'tuonl bo; kí li tókeh binib tiggemònt mɔnbmònb. ¹⁶La paan gbefenfem bo, ta kpe Wien ya sen, kime bà pe tu'bo nno tùreh Uwien ya sen ki joh ne. ¹⁷Bi wòkn miwòknm mà nno bre ten linatuonl ne ki bukeh ki joh. Bi ya biba si: Himene nin Filetòs. ¹⁸Bi tùrè' ne ka ji pe gbemònt ya sen bo, ki lienh ki teh Uwien mekre' bitenkpiib ño. Bi lienh nno ma nno ne cèrèh binib biba wienh bi'tekjim. ¹⁹Nin nen ke ño, Uwien pu' litenpuul là nno faa ne. Bi kele' tigber tà sɔ li'bo: «Uwien ben binib bà yé u'yaab», ki liebe' ki kele' ki ye: «Wà ke yé Uwien yɔ la, wɔ ní dàan nà bre ya tienm.» ²⁰Na yé ñòkm nin likkur ya jietienwent baba ne te idencencien ni, idò nin tiyòkr yaar mɔ te ne. Bi taah tuba ki sònh itùonmònbmònb ne, ki taah tutòr ki sònh tibr ya tùon. ²¹Unil dàan' miwòknm mà ña kpe sen la, u li naan itùonmònbmònb ya jietienwenku ne. U li yé Yonbdaan yɔ ne, kí li ñmòbe u'bo lituonl, kí li yé wà bonde' wɔ ní li tuu ki teh nà mɔnb.

²²La paan bifènb fe tibonbiert tà nno bo. Li nuunh á li teh nà cuube, kí li ñmòbe mitekjim nin miyíem, kí li kpe uyenduon ya sen. Li te nno nin bà muòh ki yih Yonbdaan bi'fél bo ña ñmòbe jòknt nno. ²³Dàan mijòrnièm, kime ma ñmòbe kpele. A ben ki ye men ne bàareh nin ikònkònb, ²⁴ne na kpe Yonbdaan ya tonsònl ní li kònh jer. U li yé unimònb ne unil ke bo, kí li freh ki wòknh binib Uwien ya gber, kí li ñmòbe kuminku isen ke ni, ²⁵kí li pekreh binib bà nieh nin wɔ nin lifèsòngl. Nba la, Uwien li cèrè be ní lèbre bi'tetem kí bende nà yé tiggemònt, ²⁶kí liebe kí li maaleh mònbmònb, kí ñe usenpol wà dele' ki cuo' be be ní li teh u'yíem nno ya nuò ni.

Idenförke ya gber

3 Li ben kí ye idenförke li yé uyo wà faa ne. ²Kime binib li yé ifönfuob ne, bi'nun n li món ilike baba bo, kí li teh tinacenkpekuont, kí li yíe tigbengt, kí li sukreh Uwien, ka n li boh bi'naambe nin bi'baambe, ka n li faareh bà toreh be, ka n li boh tibont tà yé Uwien jaar, ³kí li yé binibierb, ka n li muoh nib cecekm, kí li lienh tob bo fenfenm, kí li teh fenfenm, kí li bre ki gbien', kí li nen nà mɔn, ⁴kí li yé binikuorb, kí li n̄mɔbe lifètɔnl. Tigbengt li cère be n li te ten ijùn, kí li fe uɣendun wuu ni ya bont ki cen' Uwien. ⁵Bi li teh ten bi pe Uwien ya sen bo ne, ama ka ji tuuke nà yé mitekjim ya tuɔm. A la nekɔ bi ya nib ya bol. ⁶Kime bi'ni biba teh miyenfuom ne ki kɔh idencen ni, ki lereh ki coh mupiiliinmu. Ibiere ne gbe mu'fèl bo, ne mu'yenmaale cère' mù pe mù fe uɣendun ya bont tà ke n̄n bo. ⁷Mù tuu ki bengheh ne, ama mua n fre kí bende nà yé gbemɔnt fiebu. ⁸Yanes nin Yanbere là yie' Moyis ya n̄bu bó ma bo n̄n, binib n̄n m̄ yienh tigbemɔnt n̄n ne. Bi n̄mɔbe iyenmaalbiere, ne bi'tekjim juore' fenm. ⁹Ama bi teh nà n̄n n̄n n̄n wuoke, kime binib ke li bende kí ye bi yé ijor ne ten bi là bende' ma ki ye Yanes nin Yanbere yé ijor n̄n.

Pɔl gbiereh Timote

¹⁰Ama sin wɔn, a paan' n'bo ki ben n wɔknh ma bo, ki ben n'tetem te ma bo, ki ben n yie n sɔn yà, ki ben n teke' *Yesu ki jin' ma bo, ki ben n n̄mɔbe kuminku nin miyiem nin miñiknm ma bo, ¹¹ki ben binib jènde' nni ma bo nin n jin' ijend yà Antiyok ya du ni nin Ikoniyɔm ya du ni nin Lista ya du ni n̄n. I le jend ba ne ma jin' ye! Ama Yonbdaan n̄n' nni i'ke ni. ¹²Imɔn, binib bà ke yie be n li pe Uwien ya sen bo mɔnmɔnm *Yesu Kristo bo n̄n, bi li jènde be ne. ¹³Binibierb nin biton-

nendenb ben wɔn, bi li tùcɔreh ki sɔnh itùonbiere ne, kí li tulndeh binib, kí li tonde kí tuln bi'ba m̄. ¹⁴Sin wɔn, taa a'ba kí de bi wɔkn' n̄n nà ke a teke' n̄n ki jin' n̄n. A ben bà wɔkn' n̄n yé bidenb bà.

¹⁵A ben *Uwien ya gbɔnku ya gber haali a'buwaam ni ne. Tigber n̄n li fre kí de n̄n miyenfuom mà li cère á teke *Yesu Kristo kí ji n̄n kí n̄m̄ere. ¹⁶Tigber tà ke te *Uwien ya gbɔnku ni n̄n, Uwien ne cère' bi kele' tù. Tù mɔn ne, ki wɔngheh binib Uwien ya sen, ki pekreh be, ki tùcɔreh bi'tetem, ki wɔknh be mifuobm mà cuube, ¹⁷n̄n Uwien ya nil n li yé unil wà bonde' ki tì gben', ki n̄mɔbe nà li cère wɔ n li sɔnh itùon yà ke mɔn.

4 N tɔkeh n̄n Uwien nin *Yesu Kristo wà li baa n̄n kí li yé uber, kí bu bini-fuob nin bitenkpiib tibuur n̄n ya nun bó ne ki teh: ²li kpaandeh Uwien ya gber, n̄n ton bii n̄n sɔnge la, li ñiikeh, la tuo, li kɔnh nin binib ki pekreh be, kí li n̄mɔbe kuminku ki wɔknh be. ³Kime uyo uba we ní, binib n̄n ji li yie miwɔknm mà kpe usen ya gber, bi li pe bi'yenm yie nà bo ne, ki taakeh biwɔnwɔknb bi'ba saan be n li tɔkeh be, bi yie be n li cengeh tigber tà. ⁴Bi li yie ka ji li cengeh gbemɔnt, kí pekre kí li cengeh tigbeyienkaar. ⁵Ama sin wɔn, li coh a'ba tibont ke ni, kí li n̄mɔbe kuminku ijend ni, kí li sɔnh a'tuonl. Len si: Kristo ya gbemɔnmɔnt ya tɔkm. Sɔn a'tuonl n̄n kí tì gben.

⁶Min wɔn, bi taa' nni ki tien' lituɔrl n̄n, n'daali baa' ki gben' ne. ⁷N mɔn' limuɔl là mɔn, ki sen' ki baa' n cuube nà saan, ki juore' ki n̄mɔbe mitekjim. ⁸Fenfennɔ n'ɔm ya suul ji dɔ ne ki gu nni. Li yé binib bà cuube ya suul ne. Yonbdaan wà buh binib tibuur tu'donbó n̄n li de nni lè lidaali là u li bu binib tibuur n̄n ne. Na yé u li de min baba ne, u li de binib bà ke yie wɔ ki gu u'baam n̄n m̄ ne.

Pɔl ya ñɔbonfɔrke

⁹Ñikn kí baa n'saan tonm; ¹⁰kime Demas fe uɔndun ya bont ma nno u wie' n'gber ɔɔ ki bure' Tesalonik bó. Krenskens mɔ bure' Galasi bó, ne Tit mɔ bure' Dalmas bó. ¹¹Luk baba ne te n'saan. A we ní la, sin nin Mark n̄ li tɔke ní, kime u li tore nni Uwien ya tuonl ni.

¹²N sɔn' Ticik Efes bó ɔɔ. ¹³A we ní la, á li tuke n'lierku kùà n là dàan' kù Trowas ni, Karpos den nno, kí li tuke tigbont mɔ ní. A cinbe kí li tien bi taa' tiwent ya gbont ki tien' tà nno bó. ¹⁴Aleksand uɔmaan tien' nni nà bre cɛen. Yonbdaan ne li tu wɔ lifɛnl.

¹⁵A'mɔ n̄ li ben u'bó, kime u yìe' tí'wɔknm pelpel ne. ¹⁶N là nuunh n̄ len' kí fie n'ba bà buh nni tibuur ya nun bó mikpiekm ma nno, uba ɔa là sere' n'ciék

bó, bi'ke là wie' n'gber ne. Uwien la tɔnge bi'biil bugben. ¹⁷Ama Yonbdaan wɔn là sere' n'ciék bó, ki de' nni mituɔm n̄ wɔkn u'gber kí tì gben, ɔɔ bà ke ɔa yé *Sufmbe nno n̄ cii tù. Yonbdaan ɔmien' nni, ki cère' tibuur ya denb ɔa taa' nni ki wie' icind. ¹⁸Yonbdaan li ñen nni nà ke bre ni, kí ɔmien nni kí cère n̄ kɔ u'bel ni paaki bó. Wɔn ne si ukpieke uyo ke. Ami.

Micèbm

¹⁹A fuonde Prisil nin Akilas nin Onesifor den yaab kí de nni. ²⁰Erat bie ki te Korent ni. Trofim bun ne. Nen bo ne n cère' u juore' Mile ni. ²¹Ñikn kí baa n'saan kí yaan tiwɔrcient ya yo n̄ baa. Ebule nin Pudens nin Linus nin Klodiya nin Kristo yaab ke fuondeh ɔe. ²²Yonbdaan n̄ li te nin ɔe. Wɔ n̄ juoke ne.

Kugbɔnku kùà Pɔl kele' ki de'

Tit

nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tit yé Pɔl ya tonsɔnlie nɛ. Tit ɲa yé Suf. U teke' Yesu ki jin' nɛ ki paan' Pɔl bo. U yé unil wà freh ki tùɔreh mimaam nɛ. Nɛn bo nɛ Pɔl cèrè' Tit te Kret ya du ni ɲɔ wɔ́ n̄ gènde Kristo ya taanl là te len nno ya cienb bɛ n̄ li likeh litaanl nno ya nib.

U kele' Kristo ya taanl ya cienb li fuobe ma bo (1:5-16) nin bi li likeh litaanl nno ma bo nin bi li wɔknh bijeb nin bipiib nin binacenfɛnb nin ijecien nin iyonbe bi li fuobe ma bo (2:1-15).

Ni ya puoli bó nɛ u tɔke' Kristo yɔ li fuobe ma bo nin u li tien ma kí lɔke bà wɔknh miwɔknm mà ɲa kpe sen nno. Yesu Kristo kpo' ɲɔ wɔ́ n̄ ñɛn nisaal ke nisaal ibiere ni nɛ (2:14).

Ifuonde

1 Min Pɔl, n yé Uwien ya tonsɔnl nɛ, ki yé *Yesu Kristo ya tond. Uwien nɛ ye n̄ tore u gènde' binib bà nno bɛ n̄ tùɔre kí teke wɔ́ kí ji, kí cèrè bɛ n̄ bende tigbɛmɔnt tà te Uwien ya sen ni, ²kí li ɲmɔbe lidendɛl kí ye bi li lɛ limiɛl là ɲa ɲmɔbe gbenm. Uwien wà ɲa nendeh nɛ là pùon' haali uyo bo ki ye u li tien nno. ³Ti'ŋmienl Uwien là sien' uyo wà nno nɛ ki cèrè' binib bende' u'gber kí ñɛ n̄ tɔkeh tigber tà nno bo. Wɔn nɛ de' nni usen n̄ tɔkeh tigber nno. ⁴Tit, n kieh kugbɔnku kuu nɔ́ n̄ de sin nɛ. A yé n'bumɔnk kí ñɛ ti ɲmɔbe mitekjiabaabm mà nno bo nɛ. Baa Uwien nin ti'ŋmienl *Yesu Kristo n̄ juoke ɲɛ, kí de ɲɛ uyenduɔn.

**Pɔl ye Tit n̄ gènde Kristo
ya táan ya cienb**

⁵N dàan' ɲɛ Kret ya dekl bo ɲɔ á sɔn kí tonde lituonl là sien' nɛ, kí gènde binib bà li yé Kristo ya táan ya cienb idu yà ke te lidekl nno bo ni ten n̄ là tɔke' ɲɛ ma bo nno. ⁶Kristo ya taanl ya cien li yé unil wà ɲa ɲmɔbe biil nɛ, kí li ɲmɔbe upii uba, u'bumu n̄ li yé mubumu mùa ɲmɔbe mitekjim, ka yé sɔnsɔnd, ka yé yufaadenb ɲɔ nil la le u li dule nà bo kí biin bɛ. ⁷Kristo ya taanl yaab ya senlierl sɔnh Uwien ya tuonl ma nno ni kpe u la li ɲmɔbe biil nɛ, kí la li ɲmɔbe gbengt, kí la li yé benpiebdaan, kí la taa' u'ba ki de' daam, kí la li ɲmɔbe jer, kí la jinh pònt. ⁸Ama wɔ́ n̄ li yé wà teknh bicɛnb, kí li yé mimɔnm ya tienm, kí li ɲmɔbe miyenm, kí li cuube, kí li teh nà sɔngreh Uwien ya yenm, kí li coh u'ba, ⁹kí li pɛ tigber tà kpe bɛ n̄ teke tù kí ji nno bo mɔnmɔnm ten bi wɔknh wɔ́ tù ma bo. Nno nɛ u li freh kí li sureh binib kí ñɛ miwɔknm mà cuube nno bo, kí fre kí wuɔn bà nieh nin wɔ́ nno bi tùrè' ma bo. ¹⁰Binib bà yebe nɛ yé biyufaadenb, kí lienh gbefenfɛnm, kí lereh binib. Binib bà teh nno sɔbe ki yé Sufmbe nɛ. ¹¹Á pien binib bugben, kime bi wɔknh miwɔknm mà ɲa kpe bɛ n̄ li wɔknh mè nɛ, kí tulndeh idencen iba ya nib ke. Tipònt ya jim bo nɛ bi teh nno.

¹²Bi'du ya yenfodaan uba mɔnɔn là len' bi'bo ki ye:

«Kret yaab tuu ki nendeh nɛ,
ki bre ten muwenbiimu,
ki yé ikpaayuon,
ki maaleh ujin baba bo.»

¹³U là len' nà nno yé imɔn nɛ. Nɛn bo, mɔnde bi'bo inun ɲɔ bɛ n̄ li ɲmɔbe mitekjimɔnm, ¹⁴kí la tuuke *Sufmbe ya gbeyienkaar bo, kí la tuuke binib bà wie' tigbɛmɔnt ya sen blinh iwɔb yà nno bo. ¹⁵Jier tuba ɲa yé kuɔl binib bà ya fɛl bo ɲa ɲmɔbe jɔknt bo. Ama binib bà ya

fêl bo ñmòbe tijòknt, ba teke' Uwien ki jin' nno, tijier tubambe yé bi'bo likuòl ne. Bi'yenmaale ña mòn ne ba ñ fre kí bende nà mòn mò. ¹⁶Bi lienh ki teh bi ben Uwien ne, ama bi teh nà nno wongeh ki teh ba ben wò. Bi ñmòbe isensen ne, ka tuo' Wien ya ñòbu bó, ka ñ fre kí tien nà mòn.

Ijecien nin ipiicien nin bifênb nin iyonbe bi li te ma bo

2 Sin wòn, li wòknh miwòknh mà cuube ten bi wòknh ñe ma bo. ²Tòke ijecien kí ye yé ñ li coh i'ba tibont ke ni, kí li yé binib bà bi boh be, kí li ñmòbe miyènm, kí li ñmòbe mitèkjimònm nin miyèfem nin kuminku. ³Tòke ipiicien mò kí ye yé ñ li ñmòbe binib bà pè Uwien ya sen bo ya tetem, ki la li lienh tób bo fènfènm, ki la taa' bi'ba ki de' daam, kí li ñmòbe igbiermònmònm. ⁴Nno ne ñ li freh ki gbierèh bipiijefènb be ñ li yíe bi'cieb, kí li yíe bi'bumu, ⁵kí li ñmòbe miyènm, ki la teh sònsòndl, kí li likeh uluo bo ya tùon mòn mòn, kí li yé bipiinimònb, kí li boh bi'cieb, ñò uba la le u li dule nà bo kí len Uwien ya gber bo fènfènm. ⁶Li gbierèh binacènfènb mò be ñ li ñmòbe miyènfuom ⁷tibont ke ni. Sin bugben ñ li teh nà mòn ñò bitób mò ñ paan a teh ma bo. Li wòknh binib Uwien ya gber ni'donbò ñò binib ke ñ li boh miwòknh nno. ⁸Li lienh milènm mà cuube ñò bi la nieh nin ñe, ñò ife ñ cuo bà ña yíe ti'gber, kime ba ñ le bi li dule nà bo kí len ti'bo fènfènm. ⁹Tòke iyonbe kí ye yì ñ li tuonh i'cènbambe ya ñuòn bó tibont ke ni, kí cère i'cènbambe ya yènm ñ li sònge i'bo, kí la yìenh bi ye bà, ¹⁰ki la suh bi'bont, kí li yé binimònb uyo ke ñò kí li selndeh ti wòknh miwòknh mà Uwien ti'Ñmienl ya sen bo nno.

Uwien ya juokm bo ne u ñmiendeh binib

¹¹Uwien cère' ti laa' u'juokm mà bo u ñmiendeh binib ke nno. ¹²Mijuokm nno ne cèreh ti wienh nà ke piendeh te Uwien bo ya paanm, ki cèreh ti'menku ña kòh uñendun ya nib fe tibont tà nno ni, ki cèreh ti coh ti'ba uñendun wuu ni, ki teh nà cuube, ki pè Uwien bo mòn mòn, ¹³kí gu lidèndènl là li de te uyensònge nno ya daali. Nèn daali ne ti'Wencien, *Yesu Kristo, ti'Ñmienl li ñèn u'kpieke upaan bo. ¹⁴Tinbi bo ne u kpo' ñò wò ñ ñèn te itùonbiere ke ni, kí tien te linibol là ña ñmòbe jòknt, kí yé u'yaal, li'nun mòn lè ñ li tuu ki teh nà mòn. ¹⁵Kí ñe a'cien bo, a li len nno ne, kí sure binib, kí gbierèh be, ki la cère uba ñ yinde ñe.

Kristo yo li te ma bo

3 Tiere Kristo yaab kí ye be ñ li tuonh gobina nin tibuur ya cienb ya ñuòn bó, kí li boh be, kí li yé binib bà bonde' be ñ li teh nà mòn, ²kí la lienh nib bo fènfènm, ki la kònh jer, kí li teh tinimònt, kí li ñme nin binib ke. ³Kime uyo uba tinbi mòn lè yé ijóre ne, ka boh Wien, kí yé binib bà tùre', ki taa' ti'ba ki de' tibont tà ti fe tù, ti'menku kòh tu'ni nno. Ti là teh mibièrm ne, ki ponbeh tób, kí yé binib bà ba yíe ti'nu, ne ti'mò ña yíe tób ya nu. ⁴Ama Uwien ti'Ñmienl wuon' te u'nimònt nin u'yíem uyo wà nno ⁵ne ki ñmien' te. Na yé ti'tùonmòn mòn bo ne u ñmien' te, u muo' te miecekènm ne ki ñmien' te, kí ñe u'ñunsii wà lèbre' te nno nin *Mifuoñaanm tien' te binifènb ma nno bo. ⁶Ti'Ñmienl *Yesu Kristo bo ne Uwien de' te *Mifuoñaanm ki tì gben', ⁷ñò u'juokm bo u bù' te bigbemòndènb ma nno, ti daan ki ye ti li le limiel là ña ñmòbe gbenm. ⁸Tigber tuu te ne, nèn bo ne n yíe á li tùoreh ki tòkeh tù binib, ñò bà teke' Uwien ki jin' nno ya nun ñ li mòn be ñ li teh nà mòn. Nèn ne mòn, kí

toreh binib. ⁹ Ama a la nieh jòrniem, ki la nieh nin nib iyaajeyel bo, ki la kòn h jer, ki la findeh *yiko bo. Nen ke yé fenm ne, ka ñmòbe torm. ¹⁰ Unil cèreh Kristo yaab boreh tɔb la, á gbiere wɔ nba. U yìe la, á gbiere wɔ nle. U tí yìe la, á wié u'gber, ¹¹ kí li ben kí ye ni ya nitunbu tùre' ne, ki teh ibiere, ki nuunh u'ba bo utudere.

Tigbeforkaar

¹² N lá sɔn Atemas bii Ticik a'saan la, á ñikn kí cende nni Nikopolis ya du ni,

kime n maale' ki ye n li te nen saan ne tiwɔrcient ya yo. ¹³ Ñikn kí tore Senas wà ben *yiko mɔnmɔnm nno nin Apolos bi'sen ya jom ni, ki la cère niba í pɔre be. ¹⁴ Nì mɔn tí'tɔb Kristo yaab í bende kí ye nì kpe bi'nun í li mɔn be í li teh nà mɔn ne, kí li toreh uyo wà nì kpe be í tore, ñɔ ki la li te fenm. ¹⁵ Binib bà ke te n'saan nno fuondeh ñe. Á fuonde tinbi nin bà ke ñmòbe mitekjibaabm bi yíe te nno.

Uwien í juoke ni'ke.

Kugbónku kùà Pól kele' ki de'

Filemón

nnò

Nà wóngeh kugbónku kuu te ma bo

Filemón yé Pól ya jò ne. Pól tóke' wò tìgbemónmònt nè u kpende' Kristo yò. Nì naan u là yé ufaadaan nè ki ñmòbe iyonbe. Uba ya yel si Onesim. Onesim Siere' Filemón saan nè ki tì cende' Pól lipekl ni ki mò kpende' Kristo yò. Pól jiin' Onesim u'cènbàa Filemón saan, ki de' wò kugbónku.

Pól kele' kugbónku kùà ki de' Filemón nnò te ki de' binib bà taakeh u'den nnò mò nè (migbiirm 2).

Uyo nnò, iyonbe nè là cèreh Erom yaab lenh lifaal là yebe. Bi gbiire' Erom yaab bolm mile la, miba li yé iyonbe nè. Ben nè sònñ itùon ke, nè bi'cènbàambe ñmòbe mituòm bi'bo. Uyo nnò uyonb siere' u'cènbàa saan ki lá liebe' ní la, u'cènbàa li fre kí tien wò nà bre bii kí ku wò mònñ.

Nen nè cèrè' Pól kele' kugbónku kuu ki de' Onesim wò ñ tì de u'cènbàa Filemón ki ye u la ji ñ liike Onesim ten u yé uyonb, ama wò ñ teke wò ten Kristo yaab teknh tób ma bo. Ama Pól ña de' Filemón wòbl, u yé wòn nin u'yul ñ cèkre u'yenm kí liike u li tien ma bo nè. Kristo yaab bikpiekb nnò ña là li fre kí ci kí lèbre binib fuobe ma bo. Ama unil teke' Yesu Kristo ki jin' la, mitekjim nnò lèbreh u li fuobe ma bo binib ni nè.

Ifuonde

1 Min Pól, wà te lipekl ni *Yesu Kristo bo nnò nin tì'ninje Timote nè kieh kugbónku kuu tí de sin Filemón wà yé tì'jò, ki liebe' ki yé tì'tonsòntò nnò, ²kí de tì'ninse Afiya nin Akip wà tinbi nin wòn mǎh limòbaabl nnò nin Kristo yaab bà taakeh sin Filemón den nnò. ³Tì'Baa

Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ñ juoke nè, kí de nè uyenduñ.

Pól faareh Uwien Filemón bo

⁴Uyo wà ke n kàareh la, n tien a'bó nè, ki tuu ki faareh Uwien a'bo. ⁵Kime n cii' bi lienh ki teh a du Yonbdaan *Yesu bo ki yé u'nib ke. ⁶Tinbi nin sin kpe buñòbu mitekjibaabm bo nè. Nen bo nè n kàareh ña Uwien ñ cèrè a'tekjim nnò ñ li faa ña á tore binib be ñ bende Kristo bo, ti li teh mimòm mǎ ke nnò. ⁷N'ninje, a ñmòbe miyiem ma nnò cèrè' n ñmòbe uyensònge ki gbien' nè n'gbenent saake, kime a cèrè' Uwien ya nib ya yenm dǎ.

Pól gbáanh Filemón ki dienh Onesim

⁸Tǎ, nin Kristo bo n ñmòbe usen ñ tóke ñe nà kpe á li teh nè ma ke nnò, ⁹kí ñe miyiem bo nè n yé n gbáanh ñe nibonn niba bo. Imòñ, min Pól n yé ujezien nè, nè ki liebe' ki te lipekl ni fènfennò *Yesu Kristo bo. ¹⁰N gbáanh ñe ki dienh n'buk Onesim nè. U yé n'buk, kime n te lipekl lie ni nè ki cèrè' u paan' Kristo ya sen bo. ¹¹Wòn wà ña là ñmòbe pukm uyo uba a'saan nnò, fènfennò u ji li ñmòbe mipukm a'bo ten u ñmòbe mipukm n'bo ma nè. ¹²N li cèrè wòn wà yé n'yenm ni ya nil nnò ñ liebe a'saan. ¹³Min bi yé ñ cèrè wò ñ juore n'buòl nè kí sere a'taal ni, kí li toreh nni n te lipekl ni tìgbemónmònt bo ma nnò. ¹⁴Ama ma yé ñ tien niba ña ña ben. Ma yé ñ wòbn ñe á tien mimòm. N yé á cèkre a'yenm nè kí tien. ¹⁵Nba la, Onesim siere' a'saan wò ñ tien iden ile ña kí liebe ní kí ji li tuu ki te a'saan nè. ¹⁶Ama wà ji li te ten yonb, fènfennò u tu nin u'yonb. U yé tì'ninje wà ti yé wò nè. Min yé wò cèen nè ama sin li yé wò ki cèn' nnò, kime u yé a'yonb nè, ki yé a'ninje mǎ Yonbdaan ya sen ni.

¹⁷Nen bo, a tuo' ki ye min nin sin kpe buñòbu mitekjim bo la, teke wò ten a bi li teke nni ma bo. ¹⁸Nì yé u bii' ñe bii u tí ñmòbe a'fènl nè la, cèrè lè ñ li yé

n'yaal. ¹⁹Min Pɔl nin n'yul ne kele' ki ye n li pɛ ɲe. Ama ma nín yé n tɔke ɲe kí ye a'mɔ ɲmɔbe n'fɛnl wɔn! Len si: a laa' limiel là min bo nnɔ bii ba? ²⁰Nen bo, n'ninje, Yonbdaan bo, tien nnɔ kí de nni. Wɔn Kristo bo, cère n'yenm n li dɔ. ²¹N du ki ye a li tuo n'ñɔbu bó ne cère' n kieh ɲe kugbɔnku kuu nɔ. N ben ki ye a li tien kí cɛn n ye ma bo. ²²A yekn kí bonde nni gɔgɔbùol mɔ, kime n daan ki ye kí ñe

ni'kaare bo Uwien li cère be n wie nni n liebe ní ni'saan.

Ifuondfɔrke

²³Min nin Epefa wà te lipekl ni *Yesu Kristo bo nnɔ fuondeh ɲe. ²⁴N'tonsɔntɔb Mark nin Aristak nin Demas nin Luk mɔ fuondeh ɲe. ²⁵Yonbdaan *Yesu Kristo n juoke ne.

Kugbɔnku kùà bi kele' ki de'

Ebrembe

nnɔ

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Wà kele' kugbɔnku kuu nnɔ ɲa kele' u'yel ku'ni niba saan, ne nil mɔ ɲa cinbe ki ben u kele' kù ki de' bidenb bà. Ama wà kele' kù nnɔ ben Kujɔtiekaaku ya gbɔnku ya gber mɔnmɔnm.

U kele' ki de' bà nnɔ lii yé Sufmbe ne, ki pɛ Kristo ya sen bo. Bi'gbenent cin' ki ɲendeh, ba ji se usen nnɔ ni mɔnmɔnm. Nen ne cèrè' wà kele' kù nnɔ tùrè' ki tɔke' be bi kpìe' ki cii' miwɔknm mà nnɔ.

Kristo bo ne Uwien nin binib liebe' ki taan' buñɔbu (1:1-2:18). Wɔn bo ne bà teke' ki jin' li fre kí nekn Uwien kí le limiel (3:1-5:10).

Bitɔtuɔrcienb ya cien baba ne là ɲmɔbe usen wɔ ń kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku bó, kí tien lituɔrl binib ya biere bo. Kristo baba ne yé bitɔtuɔrcienb ya cien wà ɲa ɲmɔbe tɔ, ki kɔn' ki càare' Uwien ya ninbonl là te paaki nnɔ.

Bitɔtuɔrkaab là te ligol ne, ki tuu ki taah tiwent ki tùrèh ki lereh. Kristo wɔn taa' u'ba ne ki tien' lituɔrl miba kpein ki de' unil ke ki wìe', ki pɛkre' usenfaan ki de' u'yaab.

Wà kele' kugbɔnku kuu nnɔ saakreh u kele' ki de' bà nnɔ ya gbenent ne, ki sureh be, be ń tekn bà là te uyo bo, ki teke' Uwien ki jin' nnɔ ya taal ni (11:1-12:13). U liebe' ki wɔngeh Kristo yaab li fuobe ma bo Uwien ya nun bó ne (12:14-13:1-25).

Uwien cèrè' u'Bije ne len' nin te

1 Uyo bo Uwien là ńen' isen yà yebe ne ki cèrè' u'ñɔbonsɔknb len' nin ti'yaa-jɛb nà luɔ' bolm miɲe. ²Ama idenfɔrke yiɛ nɔ, u ji cèrè' u'Bije ne len' nin te. U cèrè' wɔn ne ńen' nà ke te, ki gènde' wɔ

ki tien' tibont ke ya daan. ³U'Bije bugben ne yé u'kpìeke ya wenwenku, ki naan nin wɔ ki tì gben', ki cèrè' u'gber ya tuɔm co tibont ke tù se tu'bùol, ki sɔkre' ki ńen' binib ya biere ki gben', ne ki don' paaki bó ki tì kèlè' Uwien uyebm ke ya daan ya jie bó.

Uwien ya Bije cen' Uwien ya tondb

⁴Uwien ya Bije cen' Uwien ya tondb. Nen bo ne Uwien yin' wɔ liyel là ɲmɔbe lisel ki cen' bi'ye. ⁵Uwien kpele ki tɔke' u le tond ba ki ye:

«Sin ne yé n'Bije,
dinnɔ ne n wuɔn' ki ye n yé a'Baa?»
Bii u tí kpele ki tɔke' u le ba ki ye:
«Min li yé u'Baa,
ne wɔ ń li yé n'Bije?»

⁶Ama uyo wà Uwien yíe u'Bije wà yé kibukpìek nnɔ ń baa uɲendun ni nnɔ, u len' ki ye: «U'tondb ke ń gbaan kí puke u'Bije.»

⁷Uwien len' u'tondb ben bo ki ye:

«U cèrèh bi te ten mitafaam ne,
ki liebe' ki cèrèh bi te ten umupien.»

⁸Ama u len' u'Bije wɔn bo ki ye:

«Uwien, a yé uber ne ki ke a'berbiek bo,
ne a'bel ɲa ɲmɔbe gbenm.

A likeh a'nib nin mitetem mà cuube ne.

⁹A yíe nà cuube ne ki nen nà bre.

Nen bo ne sin wà yé Uwien nnɔ,
a'Wien wule' a'yul bo mikpɔm,

ki wuɔn' ki ye u gènde' ɲe,

ki cèrè' a'yɛnm sɔnge,

ki de' ɲe lisel ki cen' a'tɔb ke.»

¹⁰Uwien tí len' ki ye:

«Micincinm, sin Yonbdaan ne ńen' kitink,
ne kutaaku mɔ yé a'nuɔ ya tuonl ne.

¹¹Nen ke li gben,

ama sin li tuu ki te ne,

nen ke li cere ten tikpelcer ne.

¹²A li gongonde nen ke ten lilierl ne.

Imɔn, a li lèbre tù ten bi lèbreh lilierl ma
bo ne,

ama sin ɲa ń lèbre, a li tuu ki fuobe ne.»

¹³Uwien kpele ki tɔke' u le tond ba ki ye:

«Kèle n'nojje bó,
kí tì baa uyo wà n li cèrè á te a'nennendb
bo litaal-i?»

¹⁴Uwien ya tondb ben wɔn, bi'ke yé u'-
tonsonb ne, nisaal ɲa n fre kí le be nin
nunbu. U sɔnh ben ne bi lá toreh binib
bà u li ɲmien be nno.

Liike men ni'yul bo nin ni ciih miɲmienm ya gber tà nɔ

2 Nen bo, nì kpe tí tùrè kí liike ti'yul
bo ne nin ti ciih tigber tà nɔ, nno ɲa
ní la, ti li tùre usen. ²Uwien ya tondb là
tòke' tigber tà uyo bo nno kpe be n li du
tu'bo ne. Ne wà ɲa là tuo' tù, ka bon' wɔ,
laa' utudere wà u kpe wù la, ³ti'mo ɲa
tɔnge' miɲmienm ya gber tà mɔn ten niba
nno la, tinbi ben li tien mila kí ñe utudere
ni? Yonbdaan nin u'yul ne là kpie' ki tòke'
binib tigber bugben, ne binib bà cii' tù
nno mɔ tòke' tinbi ki ye tù kpe be n li du
tu'bo ne. ⁴Ne Uwien wuɔn' ki ye bi tɔkeh
tigber tà nno kpe be n li du tu'bo ne, ki
cèrè' bi teh miyɔkm ya bont ke ya bol,
ki teh nisaal ɲa n fre kí tien nà, ki cèrè'
Mifuoñaanm de' bi'ke bupaabu jeje u yé
ma bo.

Yesu tien' u'ba unisaal ki tien' te Uwien yaab

⁵Tɔ, ti tɔkeh uɲendun wà we ní nno ya
gber ne. Uwien ɲa cèrè' u'tondb ɲmɔbe
u'bo tuɔm. ⁶Nì ke! *Uwien ya gbɔnku
ni niba saan ki ye:

«Unil yé ba a tien u'bó?

Bii unisaal yé ba a tɔnge wɔ?

⁷A jiiin' wɔ tingi,

ki cèrè' a'tondb cen' wɔ na wuòke'.

Ne ki ji kpieke' wɔ, ki seln' wɔ,

⁸ki de' wɔ mituɔm tibont ke bo.»

Uwien de' wɔ mituɔm tibont ke bo ma
nno, niba ɲa sien' ɲɔ wa ɲmɔbe tuɔm
ni'bo. Fɛnfennɔ tinbi ne ɲa laan lenh
u ɲmɔbe mituɔm tibont ke bo ma bo.
⁹Ama ti lenh *Yesu wà Uwien jiiin' wɔ
tingi, ki cèrè' u'tondb cen' wɔ na wuòke'

nno laa' ukpieke nin lisel kí ñe bi jènde'
wɔ ma u ti kpo' nno bo. Uwien ya nimònt
bo ne u teke' binib ke ya kuum ki kpo'.

¹⁰Imòn, Uwien ne ñen' tibont ke, ne
wɔn bo tu'ke te. U yé u'bumu mùa yebe
n li ɲmɔbe ukpieke wà u ɲmɔbe wù nno
ne. Nen bo ne ni mɔn wɔ n cèrè *Yesu
n ji ijend ɲɔ kí li yé wà kpe wɔ n sɔn
u'tuonl kí tì gben. Wɔn *Yesu ne pèkre'
miɲmienm ya sen ki de' Uwien ya bumu.

¹¹Wɔn ne teh binib Uwien yaab. Wɔn wà
teh binib Uwien yaab nin u teh bà Uwien
yaab nno ke ya baa si Uwien ne. Nen bo
ne u yin' be u'ninjieb nin u'ninsieb la, na
coh wɔ fe. ¹²Ki liebe' ki ye:

«N li cèrè n'ninjieb nin n'ninsieb n bende
a yé udaan wà,

kí li geh iyuon ki pèkeh ɲe bi'taan ni.»

¹³Ki tí ye:

«Min li du u'bo kí tì gben ne.»

Ne ki tí ye:

«Min nin Uwien de' nni u'bumu mùa nno
sɔ.»

¹⁴Mubumu nno yé binib ma nno ne
u'mo tien' uba unisaal ɲɔ kí ñe u'kuum
bo wɔ n gben usenpol wà ɲmɔbe mikuum
ya tuɔm nno ya gber, ¹⁵kí ñen binib bà
fenge mikuum ki te ten iyonbe bi'fuobm
ke ni nno tiyonbt ni. ¹⁶Nì ye imòn ne, wa
baa' wɔ n tore Uwien ya tondb, u baa' wɔ
n tore *Abraham ya yaabii ne. ¹⁷Nen bo
ne nì kpe wɔ n li naan u'ninjieb nin u'nin-
sieb kí tì gben, kí li yé bitɔwɔrcienb ya
cien wà muɔh micedekm, ki sɔnh Uwien
ya tòn nì donbó ɲɔ kí ñe wɔn bo Uwien
n fère binib bi'biere. ¹⁸*Yesu mɔnɔn nin
u'yul jènde' mibiikm ni ma nno, nen bo
ne u li fre kí juɔn binib bà te mibiikm ni.

Yesu cen' Moyis

3 Tɔ, n'ninjieb nin n'ninsiebe, ninbi bà
Uwien yin' ne ni taan' ki yé u'yaab
nno, cèrè men ni'nun n li ce *Yesu bo.
Uwien sɔn' wɔn ne u yé bitɔwɔrcienb
ya cien. Ti teke' nen ne ki jin' ki tɔkeh
nè binib ya nun bó. ²U gènde' wɔn ne

wɔ́ n̄ sɔ́n lituonl, n̄e u sɔ́n' l̄è ni'donbó ten Moyis là sɔ́n' ni'donbó ma bo Uwien den ni ni'ke saan n̄nɔ́. ³ Ama *Yesu kpe wɔ́ n̄ li ñmɔ́be ukpieke ki cen' Moyis, kime bi p̄keh wà men' iden n̄e ki cen' iden bugben. ⁴ Im̄n, iden ke ñmɔ́be wà men' yì n̄e, ama Uwien n̄e naan' tibont ke. ⁵ Moyis là yé utonsɔ́n wà sɔ́n' it̄uon Uwien den ni ni'ke saan ni'donbó n̄e, ki yé Uwien li t̄ake u'nib tigber tà n̄nɔ́ ya m̄n̄kunl. ⁶ Ama Kristo wɔ́n yé Uwien ya Bijɛ n̄e, ki sɔ́n' Uwien den ni'donbó. Wɔ́n n̄e ñmɔ́be ticiɛnt Uwien den. Ti co mitekjim kenken, ti'yɛnm sɔ́nge ti ñmɔ́be lidendɛn là n̄nɔ́ bo la, ti yé iden n̄nɔ́ yaab n̄e.

Binib bà teke' Uwien ki jin' n̄e li le lifuorl u'saan

⁷ N̄en bo n̄e *Mifuoñaanm ye:
«Dinnɔ́ ni cii' Uwien ya nieke bó la,
⁸ ni la ñele ni'tub,
ten ni'yaajeb là tien' ma,
uyo wà bi là yìe' Uwien ya ñɔ́bu bó
ki dele' wɔ́ kupenpelku ni n̄nɔ́.
⁹ Uwien ye:
«Ni'yaajeb là dele' nni kupenpelku ni
be n̄ liike n li tien ma,
nin bi laa' n tien' nà,
¹⁰ ki t̄i dukn' ibin pinan ma ke n̄nɔ́.
N̄en bo n̄e n'benku ni piebe' bi'bo,
n̄e n len' ki ye: bi tuu ki t̄ureh usen n̄e,
ka toh be n̄ kpien n yìe be n̄ kpien usen
wà.»

¹¹ N̄e n'benpiebe ni n pole' ki ye:
«Ba n̄ baa n bonde' be nà saan be n̄ fuore
n̄nɔ́ fiebu.» »

¹² N'yaabe, liike men ni'yul bo, ni'ni uba la li ñmɔ́be iyenmaalbiere u'f̄èl bo yì n̄ pien wɔ́ u la teke kí ji ñɔ́ kí wìe Uwien limiel ya daan ya sen. ¹³ Ama li saakreh men t̄ɔ́b ya gbenent daan ke daan, ñɔ́ ni'ni uba la c̄ere ibiere n̄ lere wɔ́, wɔ́ n̄

tien uyufaa kí yìe Uwien ya ñɔ́bu bó. Kime ni kele' *Uwien ya gbɔ́nku ni ki ye dinnɔ́ la, n̄i yé dinnɔ́ n̄e ti'm̄ɔ́ bo. ¹⁴ Im̄n, ti juore' ki co kenken ti là co ma bo mitekjim ki t̄i f̄ore' la, ti yé Kristo ya t̄ɔ́n-t̄ɔ́knlieb n̄e im̄n̄m̄n.

¹⁵ N̄i kele' *Uwien ya gbɔ́nku ni ki ye:
«Dinnɔ́ ni cii' Uwien ya nieke bó la,
ni la ñele ni'tub,

ten ni'yaajeb là tien' ma,
uyo wà bi là yìe' Uwien ya ñɔ́bu bó n̄nɔ́.»

¹⁶ T̄ɔ́, bi le ba n̄e là cii' Uwien ya nieke bó, ki yìe' u'ñɔ́bu bó? Na yé binib bà ke Moyis là ñen' be Esipt ni n̄nɔ́-ɔ́ɔ́?

¹⁷ Uwien ya benku ni là piebe' bi le bo ki t̄i dukn' ibin pinan-i? Na yé binib bà là tien' ibiere ki kpokpo' kupenpelku ni n̄nɔ́-ɔ́ɔ́? ¹⁸ U là pole' ki ye bi le ba ña n̄ kɔ́ u bonde' be lifuorl udu wà ni n̄nɔ́ fiebu? Bà là yìe' u'ñɔ́bu bó n̄nɔ́ ña ñi-i? ¹⁹ Im̄n, ti laa' ba kɔ́n' udu wà ni Uwien bonde' be lifuorl n̄nɔ́ ni, kime ba teke' wɔ́ ki jin'.

4 Uwien bonde' lifuorl niba saan, ki p̄uon' ki ye u'nib li baa ni'saan kí fuore. Lipuonl n̄nɔ́ biɛ ki te n̄e. N̄en bo, liike men ni'yul bo, ni'ni uba la taandeh ñɔ́ ki la lúo lifuorl n̄nɔ́. ² Kime ti cii' tigberñmenmaakt ten ti'yaajeb là cii' t̄u ma kupenpelku ni n̄nɔ́ n̄e. Ama tigber n̄nɔ́ ña là tore' be. Kime bi cii' t̄u ma n̄nɔ́ ba tuo' ki teke' t̄u ki jin'^{§§}. ³ Ama tinbi teke' t̄u ki jin'. N̄en bo n̄e ti li le lifuorl Uwien saan. U là len' lifuorl n̄nɔ́ bo ki ye:

«N'benpiebe ni n pole' ki ye:
«Ba n̄ kɔ́ n bonde' be lifuorl udu wà ni n̄nɔ́
ni fiebu.» »

Ama Uwien n̄in sɔ́n' ki gben' u'tuonl haali uɔ́ndun ya cinm n̄e. ⁴ Kime ni kele' *Uwien ya gbɔ́nku ni niba saan wienlode bo ki ye: «Uwien sɔ́n' ki gben' u'tuonl ke ma n̄nɔ́ u taa' wienlode daali n̄e ki fuore'.»

⁵ N̄i liebe' ki kele' ni'saan ki ye: «Ba n̄ kɔ́ n bonde' be lifuorl udu wà ni n̄nɔ́ ni fiebu.»

§§4:2 Bi kpie' ki kele' tigbont tà n̄nɔ́ ya tuba ni ni kele' ki ye: «Kime ba tuo' ki paan' bà teke' t̄u ki jin' n̄nɔ́ bo n̄e.»

⁶Bà kpie' ki cii' tigbenɓerɓerɓa maakt nno ŋa bon' tū, ne ka kɔn' Uwien bonde' be lifuorl udu wà ni nno ni mɔnɔn la, binitɔb li bie kí fre kí kɔ len. ⁷Nen bo ne Uwien liebe' ki sien' lidaali liba ki yin' ni'daali «dinnɔ». Nì là tete ki tì wuɔke' ne u lá cèrè' *Dafid len' ni'daali ya gber ten nì kpie' ki kele' ma kugbɔnku kuu ni ki ye: «Dinnɔ ni cii' Uwien ya nieke bó la, ni la ñele ni'tub.»

⁸Tɔ, nì yé Sosuwe bi là cèrè' bi laa' lifuorl la, Uwien ŋa bi li liebe kí len lidetɔl liba ya gber. ⁹Nen ne wuɔn' ki ye Uwien ya nib bie ki ŋmɔbe lifuorl ten Uwien là fuore' ma wienlole daali nno. ¹⁰Kime wà ke laa' lifuorl Uwien saan la, u sɔn' u'tuonl ki gben' ne ki fuoreh ten Uwien là sɔn' u'tuonl ki gben' ki fuore' ma nno. ¹¹Nen bo, cèrè men tí li benh ki nuunh tí le lifuorl nno ŋɔ uba la tekn ti'yaajeb ya taanl ni kí yìe Uwien ya ñɔbu bó kí tūre.

¹²Tɔ, Uwien ya gber ŋmɔbe limiel ne, ki ŋmɔbe mituɔm mɔ, ki ŋme ki cen' jusiek ke jusiek kà ŋme ikele ke ile. Tù kɔh unil ni ne haali ki tì bàareh u'fèl nin u'naank ni, haali ki tì bàareh u'kpɔtutuk nin u'suɔrm ni, ki fiinh ki bendeh nà ke buɔ u'fèl ni.

¹³Uwien ñen' tibont tà ke nno, bonn niba ŋa buɔ u'nun bó, u likeh ki lenh tu'ke ne, ne ki ben nà ke te ma bo. Ti li tɔke wɔn ne ti sɔnsɔn' ma bo.

Yesu ne yé bitɔtuɔrcienb ya cien

¹⁴Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrcienb ya cien uba ne. U ya tɔ ŋa te. Wɔn si Yesu, Uwien ya Bije. Wɔn ne don' ki tì baa' Uwien saan paaki bó. Nen bo, cèrè men tí tūre kí li ŋuuke ti teke' nà ki jin' nno kenken. ¹⁵Ti ŋmɔbe bitɔtuɔrcienb ya cien wà nno ŋa yé wà ŋa ní fre kí muɔ te ti'jiint ni ka. Mibiikm tu' u'mɔ isen ke ni ten tinbi, ama wɔn ŋa tien' biere ke biere. ¹⁶Nen bo, cèrè men tí nekn Uwien, mijuokm ya daan, ya berbiek saan nin midum. Nno

ne Uwien li muɔ te micɛɛekm, kí juoke te, kí tore te uyo wà nì cieke te.

5 Bi gèndeh tɔtuɔrcien ke tɔtuɔrcien binib ni ne ki kaandeh wɔ wɔ ní li se bi'taal ni ki sɔnh Uwien ya tūon, ki taah mipum ki dienh Uwien, ki teh ituɔre ibiere bo. ²U li freh ki duɔndeh u'yenm bà ŋa ben niba, ki tūreh nno bo, kime wɔn nin u'yul yé unisaal ne ki ŋmɔbe ibiere. ³Nen bo ne ni kpe wɔ ní tien lituɔrl ibiere bo. Na yé u li tien binitɔb ya biere baba bo ne, u li tien u'tiema biere mɔ bo ne. ⁴Nil ŋa ní fre kí ñì u'fèl kí ye u yé bitɔtuɔrcienb ya cien. Ama Uwien ne yih unil ki teh wɔ bitɔtuɔrcienb ya cien ten u là tien' Arɔn ma bo.

⁵Nno ne Kristo mɔ ŋa ñi' u'fèl ki ye u yé bitɔtuɔrcienb ya cien. Uwien ne tien' wɔ bitɔtuɔrcienb ya cien ki tɔke' wɔ ki ye: «Sin ne yé n'Bije, dinnɔ ne n wuɔn' ki ye n yé a'Baa.»

⁶U tí len' ki ye:

«A yé utɔtuɔrke ne uyo wà ŋa ŋmɔbe gbenm ten Uwien là ñen' isen yà ki tien' Melkisedek utɔtuɔrke nno.»

⁷Uyo wà *Yesu là te kitink kie bo nno u là kàare' Uwien ki muɔ' ceen, ki gbáan' wɔ nin tinunsiir, kime wɔn ne li fre kí ñen wɔ mikuum ni. U là jiiin' u'ba tingi Uwien ya nun bó ma nno ne u cenge' u'kaare bó.

⁸Nin u yé Uwien ya Bije ma ke nno u'jend ni ne u bende' mibom. ⁹Uwien cèrè' u sɔn' u'tuonl ni'donbó ki tì gben'. Nen bo ne kí ñe wɔn bo, binib bà ke boh wɔ nno li le limiel là ŋa ŋmɔbe gbenm. ¹⁰Kime Uwien ne tien' wɔ bitɔtuɔrcienb ya cien ten u là ñen' isen yà ki tien' Melkisedek bitɔtuɔrcienb ya cien nno.

La bie ki te men ten mubumu mitekjim ya sen ni

¹¹I ya sen ni, ti ŋmɔbe tigber tū yebe tí len ama na ciilh tononm ma nno, tu'tingi ya tɔkm faa ne. ¹²Ni ji bi kpe ní li yé bi-wɔnwɔknb ne, ama ni bie ki nuunh be ní li

wɔknh ne bi cinh ki wɔknh binib Uwien ya gber tà, tu'ciim ɲa faa nno ne. Ni ji bi kpe tijer tà kpieke ne, ama ni bie ki cieke mibiim ne. ¹³ Wà ke bie ki ɲaanh la, u yé kicenfendk ne, ka ń fre kí bende nà mɔn nin nà bre. ¹⁴ Binicekrkaab ben wɔn, bi jinh tijer tà kpieke ne. Bi lenh miyenfuom ne daan ke daan ya tòn ni, ki ben nà mɔn nin nà bre.

6 Nen bo, la cère men tí juore bi cinh ki wɔknh binib Kristo ya gber tà, tu'ciim ɲa faa nno bo. Ama cère men tí li teh binicekrkaab mitekjim ya sen ni ki joh inun bó, ki la liebe ní tiboncindkaar bo. Tun si: kí wie mitetem mà bàareh nin mikuum nin kí teke Uwien kí ji ya gber, ² nin tigbenent ya sɔkrm kí paan iyaajebok ye ma bo ya gber nin kí taa inuɔ kí paan unil bo kí kàare kí de wɔ ya gber nin bitenkpiib ya mekrm ya gber nin Uwien lá li bu binib tibuur ufɔfɔryo ma bo ya gber. ³ Uwien tuo' la, ti li joh inun bó ne nin binicekrkaab ya wɔknh.

⁴ Tɔ, binib laa' Uwien ya wenwenku, ki laa' u'paabu, ki laa' *Mifuoñaanm, ⁵ ki cii' Uwien ya gber ya ɲmaa, ki bende' uɲɲundun wà we ní nno ya tuom ɲɔ ⁶ ki wie' Uwien ya sen la, nì faa nin unil ń fre kí liebe kí lèbre bi ya nib ya tetem, kime ben nin bi'yul liebe' ki kpaakeh Uwien ya Bije ne udɔpɔnɔn bo, ki dienh binitɔb usen be ń suke wɔ.

⁷ Tɔ, utaa tuu ki niih, kitink ɲa luoreh sɔngl la, ki lùonh tibonmɔnmɔnt ne ki dienh bà koh kè, ne Uwien teh kè u'mɔnm. ⁸ Ama ki peh ikonkon nin ipɔn la, ki li juore fɛnm ne, Uwien ń tì gben kí wie kè miɲùum, ne be ń fore kí wìn kè.

⁹ Ti'jɔtiebe, ti lienh nno mɔnɔn la, ti ben ki ye ninbi kpe usen wà mɔn ne, wun ne yé miɲmienm ya sen. ¹⁰ Kime Uwien pe tigbemɔnt bo ne. Wa ń sunde ni'tùon bó, ka ń sunde ni yé wɔ ma, ki tore' u'nib, ki bie ki toreh be ma nno bó. ¹¹ Ti yé ni'ni wà ke ya nun ń li mɔn wɔ ń li teh nno kí tì fɔre ne, ɲɔ kí le ni daan nà nno kí

tì gben. ¹² Ta yé kpaayuonl ń cuo ne ama ti yé ní tekn binib bà kí ñe bi'minku nin bi'tekjim bo, bi lenh mimɔnm mà Uwien là pùon' be mè nno ya taal ni ne.

Uwien ya puonl ɲa ń lèbre

¹³ Uwien là pùon' *Abraham lipuonl ma nno u là pole' wɔn bugben ne, kime uba ɲa te ki cen' wɔ ɲɔ wɔ ń pole udaan. ¹⁴ U là pùon' wɔ ki ye:

«Imɔn, n li tien ɲe mimɔnm kí gbien, kí cère á pòre kí gbien.»

¹⁵ *Abraham minde' ki guure' ne ki laa' Uwien là pùon' wɔ nà nno. ¹⁶ Binib tì ń pole ne kí wuɔn kí ye bi len' tigber tà nno te ne. Bi poleh wà cen' be ɲɔ lipol nno bo uba la ji ń fre kí nie tu'bo ne. ¹⁷ Nno ne Uwien là yé wɔ ń tùore kí wuɔn bà li le u'puonl ya mɔnm nno kí ye u jèke' wɔ ń tien nà nno ɲa ɲmɔbe lèbrm ne. Nen bo ne u là pùon' ki liebe' ki pole' ki kpɔbn'. ¹⁸ Uwien ya puonl nin u'pòl yé tibont tule ne, ka ɲmɔbe lèbrm, ne wa ń nen tibont nno ni fiebu. Nen ne saakreh tinbi bà sen' ki bole' u'saan nno ya gbenent ki gbiekeh, ki cèreh ti tùoreh ki coh lidendenl là ti ɲmɔbe lè u'saan nno kenken. ¹⁹ Lidendenl nno ne cèreh ti se nì faa ten bi wienh likuluɔnl miñunm ni, li coh buñercienbu bua ɲmiekeh ma bo. Ti daan wà nno ne kɔn' Uwien ya duku ni paaki bó, ki tì càare kukpelcieku kù bore' kù bolm mile nno, ki kɔn' haali dubenku bó Uwien ya bùol. ²⁰ Tinbi bo ne *Yesu liere' ki kɔn' ku'ni, ne Uwien tien' wɔ bitɔtuɔrcienb ya cien uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm ten u là ñen' isen yà ki tien' Melkisedek bitɔtuɔrcienb ya cien nno.

Melkisedek yé uber ne, ki liebe' ki yé utɔtuɔrke mɔ

7 Tɔ, Melkisedek bugben yé Salem ya ber ne ki liebe' ki yé Uwien wà ɲa ɲmɔbe Nacentɔ ya tɔtuɔrke. *Abraham là tɔn' nin bibertɔb lituɔl ki faake' nin be ki liebe' ki kunh ní ma nno wɔn Melkisedek

ne là tuobe' wɔ, ki tien' wɔ Uwien ya mɔnm. ²*Abraham là de' wɔn ne u tɔn' lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà ke nno ya gbiirm piik ya miba. Mikpiekm liyel Melkisedek ya tingi si: Ubergbemɔndaan ne. Nle bo u yé Salem ya ber ne. Salem ya tingi si: Uyenduɔn ya ber ne. ³Ba ben u'naa, ka ben u'baa, ka ben u'yaajeb mɔ. Wa ɔmɔbe u'fuobm cin' uyo wà, ka ɔmɔbe mì li tì gben uyo wà mɔ, u te ten Uwien ya Bije ne, ki tuu ki yé utɔtuorke.

⁴Ni laa' Melkisedek yé unikpekiek ma bo-a! Ti'yaaje *Abraham mɔnɔn là taa' u tɔn' lituɔl ki faake' ki fie' tibont tà nno ya gbiirm piik ya miba ki de' wɔn ne.

⁵Tɔ, kí ñe Moyis ya yiko bo, Lefi ya yaabii yà yé bitɔtuorakaab nno ne ɔmɔbe usen be ñ li teknh Israyel yaab ya bont ya gbiirm piik ya miba nin bi yé bi'n-injieb, ki yé *Abraham ya yaabii ma ke nno. ⁶Melkisedek wɔn ɔa yé bi'lon-tunku ya nil, nin nen ke u teke' *Abraham tɔn' lituɔl ki fie' tibont tà nno ya gbiirm piik ya miba, ne ki tien' wɔn *Abraham wà Uwien pùon' wɔ lipuonl nno Uwien ya mɔnm. ⁷Na ɔmɔbe niem, wà yé ucien ne teh uwaal Uwien ya mɔnm.

⁸Lefi ya yaabii yà teknh Israyel yaab saan tibont ya gbiirm piik ya miba nno yé binib ne, kí li kpo lidaali liba. Ama Melkisedek wà teke' *Abraham saan tibont ya gbiirm piik ya miba nno *Uwien ya gbɔnku ye wɔn tuu ki fuobe ne. ⁹Lefi ya yaabii ne teknh tibont ya gbiirm piik ya miba Israyel yaab saan. *Abraham là gbiire' tibont bolm piik ki taa' miba ki de' Melkisedek ma nno ti li fre kí ye Lefi mɔ là de' ne kí ñe u'yaaje *Abraham bo.

¹⁰Kime Melkisedek là tuobe' *Abraham uyo wà nno, ki laa' Lefi laan te u'yaaje *Abraham ya sèm ni ne, wa laan là maa' wɔ.

¹¹Uwien là de' Israyel yaab yiko ne. Ne u ya yiko ne wɔngheh ki teh Lefi ya yaabii ne li yé bitɔtuorakaab. Ni yé bitɔtuorakaab nno ya tòn bi cère' binib mɔn Uwien ya

nun bó ki tì gben' la, tɔtuorke ke tɔtuorke bi li te ten Arɔn ne. Ba ji bi li nuunh utɔtuorke tɔ ten Melkisedek. Bi'tuon ɔa ñ fre kí cère binib ñ li mɔn Uwien ya nun bó kí tì gben. Nen ne cère' ni kpe utɔtuorke tɔ ñ baa kí li te ten Melkisedek. ¹²Kime bi lèbre' bi teh binib bitɔtuorakaab ma bo la, ni kpe be ñ lèbre yiko mɔ ne. ¹³Tigber tuu lienh unil wà bo nno yé udensent ya nil ne. Udensen nno ya nil uba mɔnɔn ɔa kpele ki sɔn' Uwien ya ponpuol bo tuonl. ¹⁴Unil ke ben ki ye ti'Yonbdaan yé Suda ya densen ya nil ne. Ne Moyis ya gbɔnt ni nà saan ke u len' bitɔtuorakaab ya gber nno wa len' niba udensen nno bo.

Yesu yé utɔtuorke ten Melkisedek

¹⁵Liike men; nà tùore' ki wende' ti'nun bó tigber nno bo si: utɔtuorke uba mɔ ñen' ki te ten Melkisedek. ¹⁶Wa yé tɔtuorke, kí ñe u yé udensen uba ya nil *yiko ye ma nno bo, u yé utɔtuorke kí ñe u'miel là ɔa ɔmɔbe gbenm ya tuɔm bo ne. ¹⁷Kime ni kele' u'bo *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«A yé utɔtuorke ne uyo wà ɔa ɔmɔbe gbenm

ten Uwien là ñen' isen yà ki tien' Melkisedek utɔtuorke nno.»

¹⁸Nen bo ne bi gben' yikokpiek nno, kime wa ɔmɔbe tuɔm, ka toreh mɔ. ¹⁹Kime Moyis ya yiko ɔa fre' ki cère' bonn mɔn ki tì gben' Uwien ya nun bó. Ama Uwien yùon' ki de' te lidendɔl là mɔn ki cen' ni'ke. Len ne li cère tí nekn Uwien.

²⁰Nà pukn' si: Uwien liebe' ki pole' ki pùon' mɔ ne. Bitɔtuorke tɔb nno Uwien ɔa pole' ki pùon' ben bo. ²¹Ama *Yesu wɔn, Uwien pole' ki pùon' ne ki tɔke' wɔ ki ye:

«Min Yonbdaan ne pole' ki pùon',

ma ñ jiin n'ñɔbon:

«A yé utɔtuorke ne uyo wà ɔa ɔmɔbe gbenm.»

²²Nen bo, *Yesu ne sere' ki cère' Uwien cuo' nin te kujɔtieku kùa mɔn ki cen' ni'ke.

²³ Nibontɔnn mɔ si: bitɔtuɔrketɔb nno là te ligol nɛ, kime mikuum bo ba n fre kí li tuu kí te ki sɔnh bi'tuonl. ²⁴ Ama *Yesu wɔn tuu ki fuobe ma nno u li yé utɔtuɔrke ne yo ke yo. ²⁵ Nen bo nɛ u li fre kí nmien binib bà nekndeh Uwien kí nɛ wɔn bo uyo wà ke te, kime u tuu ki fuobe nɛ ki kàareh ki mieh Uwien ki dienh be.

²⁶ *Yesu nɛ yé bitɔtuɔrcienb ya cien wà kpe tí li nmɔbe wɔ. U yé uñaan nɛ, ka te iba ni, ka nmɔbe biil, Uwien bore' wɔ nin bibierdenb, ki duon' wɔ paaki ya paaki ki de' wɔ ukànkàan. ²⁷ Wɔn nɛ cieke wɔ n li teh idaan ke ituɔre u'tiema biere bo nɔ kí yaan kí tien ituɔre udu ya nib yi bo ten bitɔtuɔrcienb ya cientɔb teh ma bo. U taa' u'bugben nɛ ki tien' lituɔrl bolm miba kpein. ²⁸ Moyis ya yiko là cèrè' bi teh binib bà bitɔtuɔrcienb nno mɔ la teh ibiere ten binitɔb nɛ. Yiko nno ya puoli bó nɛ Uwien pole' ki pùon', ki tien' u'Bije bitɔtuɔrcienb ke ya cien. Wɔn nɛ nɛ nɛ tien' biere fiebu ki li fre kí sɔn lituonl ni'donbó.

Yesu nɛ yé bitɔtuɔrcienb ya cien imɔnmɔn

8 Umesen wà sɔ yé umesenje ti tɔkeh tigber tà nɔ ni: ti nmɔbe u ya tɔtuɔrcienb ke ya cien ya bol nɛ, u ke Uwien uyeɓm ke ya daan, ya jie bó paaki bó, ² ki sɔnh u'tuonl Uwien te lininbonl là ni nno. Nen saan nɛ yé Uwien ya ninbonmɔn. Na yé nisaal nɛ tien' lè, Uwien nin u'yul nɛ tien' lè.

³ Bi teh unil ke bitɔtuɔrcienb ya cien wɔ n li taah tibont nɛ ki dienh Uwien, kí li teh ituɔre mɔ ki dienh wɔ. Nno nɛ ni kpe tí mɔ ya tɔtuɔrcienb ya cien mɔ n li nmɔbe u li taa nà kí de Uwien. ⁴ U bi te kitink bo la, wa bi li yé tɔtuɔrke mɔnɔn, kime bitɔtuɔrkaab te ki taah tibont ki dienh Uwien, Moyis ya yiko ye ma bo nɛ. ⁵ Bi sɔnh itùon yà nno yé tibonmɔnt tà te paaki bó nno ya nennenku nin tu'jinjint nɛ. Nno nɛ Moyis là ye wɔ

n tien Uwien ya ninbonl uyo wà nno, Uwien tɔke' wɔ ki ye: «Tùɔre kí cenge, á tien lè, lè n tùɔre kí li naan n wuɔn' nɛ lininbonl là ya nennenku lijuɔl bo nno.» ⁶ Ama fenfennɔ, Uwien de' *Yesu utɔtuɔrke ya tuonl là nno cen' tɔtuɔrke ke tɔtuɔrke yaal. Wɔn nɛ se Uwien cuo' nin binib kujɔtieku kùà nno ni, nɛ kujɔtieku nno mɔn ki cen' mikpiekm yaaku, kime Uwien pùon' lipuonl là nno mɔn ki cen' mikpiekm yaal.

Kujɔtiefɛnku ya gber

⁷ Tɔ, ni yé kujɔtiekieku kùà là te nno nɛ bi nmɔbe gber tuba la, Uwien nɛ bi li liebe kí cuo nin nib jɔtietɔku. ⁸ Imɔn, Uwien laa' u'nib ya biil nɛ ki len' ki ye:

«Min Yonbdaan nɛ lienh,
uyo uba we ní

n liebe kí cuo nin Israyel yaab
nin Suda yaab ke kujɔtiefɛnku.

⁹ Kujɔtieku nno nɛ n li naan nin
n là kpie' ki cuo' kùà nin bi'yaajeb,
uyo wà n dèrè',
ki nɛn' be Esipt ni nno.

Ba paan' kujɔtieku nno bo ma nno,
nɛ n'mɔ seln' ki dàan' be.

Min Yonbdaan nɛ len' nno.

¹⁰ Yonbdaan liebe' ki ye:

«Iden yie gèbre' la,

n li cuo nin Israyel yaab kujɔtieku kùà
sɔ.

N li kuɔn n'yikombe bi'yenm ni,
kí kele be bi'fɛl bo.

N li yé bi'Wien,
nɛ be n li yé n'nib.»

¹¹ Bi'ni uba nɛ ji li wɔkn u'tɔ,
uba nɛ ji li wɔkn u'ninje kí tɔke wɔ kí ye:
«wɔ n bende Yonbdaan.»

Kime bi'ke li bende nni nɛ.

Kí cin ibaan kí tì baa binikpekiekb.

¹² N li fèrè be bi'biil,

ma ji li tiere bi'biere bó fiebu.»

¹³ Uwien lienh kujɔtiefɛnku bó la, ni
wuɔn' ki ye kukpieku nno kpaare' nino.

Kime nibonkpaann ke tì pore' la, nì joh nè ñ gben ne.

Kujotiekieku ya tuore

9 Uwien là kpie' ki cuo' nin binib kujotieku kùà nno u là wuon' be bi li paan isen yà bo kí li pukeh wò ne, ne ki cèrè' bi ñmòbe bi li pukeh wò nà saan kitink bo. ² Imòñ, bi là tien' lininbonl liba ne li ñmòbe tidubent tule. Lininbonl nno ya puke ni frjòknbùol là te nin litebl là bi paakeh li'bo kpòwò wà bi taah ki punh Uwien nno. Bi yih nen saan ne libòñaanl. ³ Kukpelcececiencienku kuba ne là bore' upuke nin kudubenku nno. Kukpelcieku nno ya puoli bó ne yé kudubenku. Bi yih nen bó ne libùol là ñaan ki tì gbien'. ⁴ Bi taa' miñòkm ki duore' liponpuol là ki sienh li'bo liqubl nno te nen bó ne. Kujotieku ya lekl là bi taa' miñòkm ki duore' li'gbenent ke bo nno mò te nen bó ne. Tijier tà bi yih tù *mann nno te miñòkm ya senl liba ni ki taake lilekl nno ni. Aron ya kpedon wà là bunde' ki puun' nin bi là kele' *yiko itenpenpen yà bo nno mò te lilekl nno ni ne. ⁵ Uwien ya tondb bà bi yih be seriben nno bile ya nennent te lilekl nno ya paaki, ki ñmòbe ifiebe, ki wongeh ki teh Uwien te ni'saan. Bitondb nno ya fiebe ya songe lieke lilekl nno bo bi gbienh nà saan misem ño Uwien ñ fere binib bi'biere nno. Bònl ña te tí len nè ñ li yebe tibont nno ke bo fenfennò wuo nò.

⁶ Bi bonde' tibont ke ki sensien' nno ne. Bitotuarcaab ke kòh upuke ni ne idaan ke ki tì sònh bi'tuonl. ⁷ Ama kudubenku bó wòn, bitotuarciemb ya cien baba ne kòh ni'bó bolm miba libinl ni. Wa kòh ni'bó ño ka tuke went ya sèm wò ñ tì de Uwien wòn bugben ya biil nin udu ya nib ture' ki bii' libiil là nno bo. ⁸ Nno ne *Mifuoñaanm wuon' ki ye lininbonkpiekl laan bie ki te ma nno, usen wà joh lin-

inbonmònl là te paaki bó nno bie ki paake ne. ⁹ Nì yé kunennenku ne uyo wuu. Ni'tingi si: bi punh Uwien tibont tà nno nin bi teh ituore yà ki dienh wò nno ña ñ fre kí cèrè wa teh tu ya bont ya fèl bo ñ li wien kí tì gben. ¹⁰ Ni'ke yé inisaalbok ne, ki likeh tijier ya jim nin midaam ya ñum nin tigbenent ya sòkrm ki paan' iyaajebok ye ma bo. Binib li boh i ya bok ne kí tì baa uyo wà Uwien li lèbre nibonfènn.

Kristo wòn taa' u'bugben ne ki tien' lituorl

¹¹ Kristo wòn baa' ki yé bitotuarciemb ya cien ño wò ñ cèrè tí le ti laa' mimònm mà nò ne*. U kòn' lininbonl là ya tól ña te, ki mòn ki tì gben' ni ne. Nisaal ña tien' li ya ninbonl, ne la yé kitink kie bo yaal mò. ¹² Kristo kòn' lininbonl nno ni bolm miba kpein ne. Wa tuke iwòje nin inajefanfaan ya sèm ne ki kòn' wò ñ tì tien' lituorl, u taa' u'tiema sèm ne ki tien' lituorl, ki de' te ki wie' uyo wà ña ñmòbe gbenm. ¹³ Nì yé bi là taah iwòje nin inaje ya sèm ki gbienh binib bà bii' bo, ki wíndeh unasel ki taah u'fentem ki pukeh bi'bo, kime bi saa' likuol ño be ñ ñen bi'bo tijòknt la, ¹⁴ nì li tien' mila Kristo ya sèm ña ñ li ñmòbe tuom kí cen nen ke. Mifuoñaanm mà ña ñmòbe gbenm cèrè' Kristo taa' u'ba ki tien' lituorl ten kitotuarwenk kà ya niba saan ña gbè, ki de' Uwien ño u'sèm ñ gben itùonbiere yà te ti'fèl bo ya gber, kí cèrè ti'fèl ñ li wien kí tì gben ño tí li sònh ki dienh Uwien wà fuobe ne.

¹⁵ Nen bo ne Kristo sere' Uwien cuo' nin binib kujotiefènkù kùà nno ni, ño wòn Uwien yin' bà nno ñ le u pùon' ki ye u li tien' be mimònm mà, mè ñ li tuu ki te nno. Nno ne Kristo kpo' wò ñ de bà là te kujotiekieku ni ki saa' kù nno, bi'biere ni

*9:11 Bi kpie' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni nì kele' ki ye: Wò ñ cèrè tí le mimònm mà we ní nno ne.

kí wíe. ¹⁶ Imòn, unil kele' u lá kpo' la, bi li tien u'faal ma bo ki ble' la, ni kpe u'kuum ya puoli bó, be ní wuon kí ye u kpo' ne, kí yaan kí tien, u kele' ki ye be ní tien u'faal ma bo. ¹⁷ Udaan ña laan kpo' la, u kele' nà nno ña ñmobe tuonl fiebu. U ti kpo' ne la, u kele' nà nno ji ñmobe lituonl. ¹⁸ Nen bo, Uwien là cuo' nin binib kujotiekpieku kùa nno mənən ya cinm, bi là kòre' ki-wenk ki wule' misèm ne, ki yaan kù cin'. ¹⁹ Tó, Moyis là kaan' wobl ke wobl *yiko ya gbönku ni udu ya nib ke ya nun bó, ne ki taa' inajefanfaan nin iwaje ya sèm ki cùuke' miñunm, ki taa' kufaaku kuba bi yih kù isöp nin kukpelcieku kuba kù dinge suwó ki món ki cùn' len ki gbegbe' *yiko ya gbönku nno nin udu ya nib bo. ²⁰ Ne ki ye: «Misèm mie wəngəh ki teh Uwien cuo' nin ne kujotieku ne ki ye ní li ñuuke kù.» ²¹ Ne ki taa' misèm nno ki gbegbe' Uwien ya ninbonl nin bi taah tiwent tà ke ki pukeh Uwien nno mə ke bo. ²² Kí ñe *yiko ye ma bo, misèm ne ñen-deh tibont tà yebe ya jöknt ki cèreh tù mən. Sèm ña ñen' la, Uwien ña ní fère nib bi'biere.

Yesu taa' u'ba ki tien' lituorl bolm miba kpein ne ki gben' ibiere

²³ Bi teh i ya tuore ki ñendeh tibont tà yé paaki bó yaar ya nennənku ya jöknt la, ni wuon' ki ye paaki bó yaar tà yé tibonmōnt nno mə kpe be ní tien tū ituore yà mən ki cən' yen ne. ²⁴ Kime Kristo ña kən' lininbonl là binib tien' lè, li yé paaki bó ya ninbonmōnl ya nennənku nno ni. Ama u kən' paaki bó yaal bugben ni ne ki ji se ti'ciek bó fenfenna Uwien ya nun bó. ²⁵ Nà yé u kən' len wə ní li tuu ki taah u'ba ki teh lituorl ten bitotuorcienb ya cien tuu ki taah ma tiwent ya sèm ki kəh Uwien ya ninbonl ya dubenku ni binl ke binl ma bo. ²⁶ U bi tien' nno la, u bi jin' ijend mi-bolm mà yebe ño kí cin haali ugendun ya cincinyo. Ama fenfenna, idenförke yie no u taa' u'ba ki wuon' binib bolm miba

kpein ne, ki taa' u'ba ki tien' lituorl ki gben' ibiere ya tuom. ²⁷ Uwien sien' ki ye unil ke li kpo bolm miba ne, ne ni ya puoli bó wə ní bu binib tibuur. ²⁸ Nno ne Kristo taa' u'ba ki tien' lituorl bolm miba kpein ño wə ní ñen binib bà yebe ibiere ni. U li liebe kí taa u'ba kí wuon nle bo. Na ji yé wə ní ñen binib ibiere ni, ni ji yé wə ní ñmien bà gu u'baam nno ne.

10 Moyis ya yiko yé tibonmōnt tà we ní nno ya jinjinku ne. Wa cinbe ki yé tibont bugben ki ti gben'. Nen bo ne *yiko nin u cèreh bi tuu ki teh ituorbaab yà binl ke binl ka ñmobe bien nno, ña li li fre kí cère binib bà nekndeh Uwien nno ní li mən kí ti gben. ² Ì bi freh ki cèreh bà teh yé nno mən ki ti gben' Uwien ya nun bó la, bi bi dāan' yé ño, kime bi bi li tien yé bolm miba kpein ne, ka ji li ñmobe biil ya yenmaale bi'fèl bo. ³ Ama ituore nno tuu ki tiereh be bi'biere bó ne binl ke binl. ⁴ Kime inaje nin iwaje ya sèm ña ní fre kí gben biere. ⁵ Nen bo ne Kristo ye wə ní baa ugendun wuu ni uyo wà nno u tōke' Uwien ki ye:

«Ŋa yíe tuore,

ka yíe be ní li punh ñe bont mə,
ama a tien' nni tigbenent.

⁶ Bi wíndeh ituore yà ya went iponpob bo
ki dienh ñe nno,

a'yenm ña sänge' i'bo,
bi teh yà ibiere ya fèrm bo nno,
a'yenm ña sänge' i'mə bo.

⁷ Nen bo ne n tōke' ñe ki ye:

«N'Wien, min sə,

n we ní ní tien a'yíem ne,
tən ni kele' n'bo a'gbönku ni ma bo.»

⁸ Kristo kpie' ki len' ki ye:

«Ŋa yíe tuore,

ka yíe be ní li punh ñe bont,
ka yíe bi wíndeh ituore yà ya went ipon-
pob bo ki dienh ñe nno,
ka yíe bi teh yà ibiere ya fèrm bo nno mə,
Nen ke ña sänge' a'yenm.»

Ama *yiko ne ní ye be ní li teh i ya tuore ke. ⁹ Ne ki liebe' ki len' ki ye:

Min sɔ, n we ní n̄ tien a'yíem ne.

Nnɔ ne u gben' ituɔrkiek nnɔ ki taa' u ya tuɔrl ki lèbe'. ¹⁰ *Yesu Kristo tien' Uwien ya yíem, ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl bolm miba kpein, ki cère' ti mɔn ki ti gben' Uwien ya nun bó.

¹¹ Tɔtuɔrke ke tɔtuɔrke tuu ki sieh idaan ke ne ki sɔnh u'tùon, ki tuu ki teh ituɔrbaab, ya li li fre kí ñen nib ya biere.

¹² Ama Kristo wɔn tien' lituɔrl bolm miba ne ibiere bo, ne ki ke uyo ke Uwien ya jie bó, ¹³ ki gu haali nin uyo wà Uwien li cère wɔ n̄ te u'nennendb bo litaal. ¹⁴ Kime u tien' lituɔrl bolm miba ne ki cère' u ñen' bà ibiere ni nnɔ mɔn Uwien ya nun bó ki ti gben' uyo ke.

¹⁵ *Mifuoñaanm mɔ tɔkeh te ki teh nnɔ ne. Mì kpie' ki len' ki ye:

¹⁶ «Yonbdaan ye: ðden yie gèbre' la, n li cuo nin be kujɔtioku kùa sɔ:

N li kele n'yikombe bi'fèl bo, kí kuɔn be bi'yenm ni.»

¹⁷ Ne ki liebe' ki ye:

«Ma ji li tiere bi'biere nin bi'biil bó.»

¹⁸ Uwien fère' binib bi'biere la, ba ji li nuunh be n̄ tien lituɔrl ibiere nnɔ ya fèrm bo.

Yesu bo ti laa' usen tí nekn Uwien

¹⁹ N'yaabe, nen bo, ti du ki ye *Yesu ya sèm bo, ti ñmɔbe usen tí kɔ Uwien ya ninbonl ya dubenku ni. ²⁰ *Yesu pekre' usenfaan wà dienh limiel, kí ñe u taa' u'ba ma ki tien' lituɔrl ki cère' kukpɛlɛcencienku kùa bore' Uwien ya ninbonl bolm mile nnɔ kere' ne ti ji laa' usen tí kɔ lininbonl nnɔ ya dubenku ni. ²¹ Ti ñmɔbe bitɔtuɔrcienb ya cien uba, wɔn ne ñmɔbe ticient Uwien den. ²² Nen bo, cère men tí nekn Uwien, kí li ñmɔbe iyenmaale yà cuube, kí li ñmɔbe mitekjim kí ti gben. Yesu bo, ti'fèl bo wien ne, ka ji ñmɔbe biil liba nin litɔl. Nì te ten bi taa' miñunm mà ña ñmɔbe jɔknt ne ki sii' te. ²³ Cère men tí li lienh binib ya nun bó ti'dendenl bó, kí li co lè kenken, ki la li ñendeh ti'gbenent,

kime Uwien wà pùon' nnɔ yé umemɔndaan ne. ²⁴ Cère men ti la gɔh tɔb bo, kí li saakreh tɔb ya gbenent ñɔ kí fre kí li yíe tɔb, kí li sɔnh itùon yà mɔn. ²⁵ La cère men tí dāan ti'tāan ya baam ten biba dāan' ma ka ji bàareh, ama tí li cinbe ki saakreh tɔb ya gbenent, kime ninbi mɔnɔn ben ki ye Yonbdaan ya wengbiin nekn ní ñɔ. ²⁶ Ti bende' nà yé tigbemɔnt ñɔ ki cèkre' ti'yenm ki liebe' ki teh ibiere la, tuɔrl ña ji te kí fre kí ñen i ya biere. ²⁷ Nà sien' si: tí li gu nin bujewaambu ne lidaali là Uwien li bu binib tibuur, kí cère umucencien n̄ wi bà yie' u'ñɔbu bó nnɔ. ²⁸ Nì ben ki ye unil saa' Moyis ya yiko ñɔ binib bile bii bita kun' imɔn ki ye u mɔnbe ki saa' wɔ la, ba n̄ muɔ udaan cɛcɛkm, bi li ku wɔ ne. ²⁹ Nì li tien mila ñɔ unil wà yin' Uwien ya Bije fenn, ki ye misèm mà bo Uwien liebe' ki cuo' nin binib kujɔtioku, ki ñen' wɔ ibiere ni ña yé bonn, ki suke' *Mifuoñaanm mà bo Uwien tien' wɔ mimɔnm nnɔ ya tudere ña n̄ li bre kí gbien-i? ³⁰ Imɔn, ti ben wà len' ki ye:

«Min ne li tu lifènl,

min ne li jiin unil ke u'tùon kpe ma bo,» ki liebe' ki ye:

«Min Yonbdaan ne li bu n'nib tibuur.»

³¹ Unil lu' Uwien, limiel ya daan ya nuɔ ni la, n̄ bre udaan bo cɛen ne.

³² Tiere men ni là cin' iden yà ki laa' Uwien ya wenwenku nnɔ ni ya puoli bó nà là tien'. Ni là jin' ijend ki gbien', ki juun' ki mɔn' limuɔl là faa cɛen. ³³ Uyo uba bi là suke' ne, ki jènde' ne binib ke ya nun bó, ama uyo uba mɔ ni là sere' bi jèndeh binitɔb bà nnɔ mɔ ya ciek bó.

³⁴ Nì yé imɔn ne, ni là ñmire' binib bà te lipekl ni nnɔ ya nunsiiir. Binib fie' ni'bont ne ni tuo' nin uyensonge, kime ninbi nin ni'yul ben ki ye ni ñmɔbe lifaal là mɔn cɛen, ki li tuu ki te. ³⁵ N'yaabe, nen bo, la ñende men ni'gbenent ni ñmɔbe midum mà nnɔ bo, kime m̄ li cère ní le lisuul là yebe. ³⁶ Nì kpe ní li ñmɔbe kuminku

ne kí fre kí tien Uwien yíe nà ño kí le u pùon' nà nno. ³⁷ Kime nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Nì s'ien' waamu ne,
uyo wà s'ien' nno ña ji yé bonn,
wà we ní nno
li baa ní wa í taande.

³⁸ Wa yé ugbemɔndaan n'nun bó,
li fuobe u'tekjim bo ne,
ama u liebe' puoli la,
n'yenm ña ní li sɔnge u'bo.»

³⁹ Tinbi ben wɔn, ta yé binib bà li liebe
puoli kí juore fenm, ama ti yé bà teke'
Uwien ki jin' be í ñmere ne.

Mitekjim ya gber

11 Tɔ, mitekjim yé kí li du ki ye
a daan a li le nibonn nà nno, a
mɔnbe ki laa' nè ño, kí li du ki ye ña lenh
tibont tà nin a'nunbu nno mɔnbe ki te ne.
² Uyo bo yaab ya tekjim bo ne Uwien là
len' bi'bo nà mɔn.

³ Ti teke' Uwien ki jin', ne ki bende' ki
ye wɔn ne ñen' nà ke te nɔ nin u'ñomaam.
Nno ne Uwien ñi' ta lenh tibont tà bo ki
tien' ti lenh tà.

⁴ Abel là teke' Uwien ki jin', ne ki tien'
lituɔrl là mɔn ki cen' Kayen yaal, ki de'
wɔn Uwien. Nen bo ne Uwien bù' Abel
ugbemɔndaan ki tuo' u'paabu. Nin Abel
kpo' ma ke nno, mitekjim nno bo ne u bie
ki lienh.

⁵ Enɔk là teke' Uwien ki jin', ne wɔn
Uwien taa' wɔ ki don' paaki bó, kuum ña
jin' wɔ. Uba ña ji laa' wɔ, kime Uwien taa'
wɔ ki don' u'ba saan ño. Nì kele' *Uwien
ya gbɔnku ni ki ye: Uwien ya yenm là
sɔnge' Enɔk bo ne ki yaan u taa' wɔ ki
don' paaki bó. ⁶ Unil ña ñmɔbe tekjim la,
wa í fre kí sɔnge Uwien ya yenm, kime

nì kpe wà ke nekndeh Uwien í teke kí ji
kí ye Uwien te ne, ne Uwien li su bà ke
nuunh wɔ.

⁷ Nowe là teke' Uwien ki jin', ne ki tien'
buñercienbu ki ñmien' wɔn nin u'den
yaab. Uwien là juɔ' ki tɔke' wɔ tibont
tà ba laan lenh tù, tù lá li tien nno bó
ne u teke' tù tunɔjer tule. Nno ne Nowe
wuɔn' ki ye uɔndun ya nib ñmɔbe libiil
Uwien saan. U'tekjim bo ne Uwien bù'
wɔ ugbemɔndaan.

⁸ Abraham là teke' Uwien ki jin', ne ki
tuo' u'yin, ki bure' Uwien ye u li de wɔ
udu wà wun li yé u'faal nno bó, ki joh
ka ben u joh nà bó. ⁹ U là teke' Uwien
ki jin', ne ki fii' ki ti kɔn' udu wà Uwien
là pùon' ki ye u li de wɔ wù nno ni, ki
yé ucaan ni'bo. U là pɔn' ininbon ne ki
kɔh len. *Isaak nin Sakɔb bà yé lipuonl
nno mɔ ya faajib ten wɔn nno mɔ là kɔh
ininbon ne. ¹⁰ *Abraham tien' nno ki gu
wɔ í la kɔ udu wà ya dur ya tenpuun faa
ta ñmɔbe lum ni ne. Uwien nin u'yul ne
kpankpaan' u li me udu nno ya dur ma
bo, ne ki men' tù.

¹¹ Nin Abraham là pore' ki gèbre' wɔ í
maa kibuk ma ke, u'po mɔ tonde' ki yé
uɔɔl nno, u teke' Uwien ki jin' ma nno
ne Uwien cère' u maa' kibuk, kime u ben
ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nno
kpe be í li du u'bo ne. [†] ¹² Nen bo ne wɔn
ujebaab *Abraham, wà là neke mikum
nno laa' iyaabii ì yebe ka ñmɔbe kenku
ten ñmaabii nin likpentengbil.

¹³ Binib nno ke là ñmɔbe mitekjim ne
ki ti baa' bi'kuum daali ka teke' Uwien
là pùon' be nà nno. Ama bi'tekjim bo ne
bi juɔ' ki laa' Uwien pùon' nà nno nì te
fɔnfɔkm, ne bi'yenm sɔnge' ni'bo, ne bi
len' binib ya nun bó ki ye bi yé bicenb

[†] **11:11** Migbiirm mie ya ciim te bolm mile bo ne: *Nin Abraham là pore' ki gèbre' wɔ í maa kibuk ma ke, u'po mɔ tonde' ki yé uɔɔl nno, u teke' Uwien ki jin' ma nno ne Uwien cère' u maa' kibuk, kime u ben ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nno kpe be í li du u'bo ne biu nin Sara là pore' ma ke ki tonde' ki yé uɔɔl nno, u teke' Uwien ki jin' ma nno ne Uwien cère' u maa' kibuk, kime u ben ki ye wɔn Uwien wà pùon' lipuonl nno kpe be í li du u'bo ne.*

ne uɲendun wuu ni ki gèbreh. ¹⁴ Binib bà lienh nno wongeh nì wien ne ki teh bi nu-unh udu wà yé bi'yu ne. ¹⁵ Bi bi maaleh bi ñen' udu wà ni bó ne la, bi bi laa' libònl ki liebe' ni'bó ɲo. ¹⁶ Ama imòn, bi'nun món be ñ kɔ udu wà mɔn ki gbien' ni ne, wun si Uwien den. Nen bo ne bi yin' Uwien bi'Wien la, na coh wɔ fe, kime u bonde' be udu wà bi li kɔ u'ni.

¹⁷ Abraham là teke' Uwien ki jin', ne ki tuo' ki taa' u'bijebaab *Isaak wɔ ñ tien lituɔrl uyo wà Uwien bikn' wɔ wɔ ñ liike u'tekjim nno nin Uwien là pùon' wɔ lipuonl ma ke ¹⁸ ki ye: «*Isaak bo ne a'lontunku li nɔbe» nno. ¹⁹ Abraham là ben u'yenm ni ki ye unil kpo' mɔnɔn la, Uwien li fre kí mekre wɔ. Nen bo ne Uwien jiiin' u'bije *Isaak ki de' wɔ. Nì yé mimekrm ya nennenku ne.

²⁰ *Isaak là teke' Uwien ki jin', ne ki tien' *Sakɔb nin Esawu Uwien ya mɔnm ki de' bi'wenl bo.

²¹ Sakɔb là teke' Uwien ki jin', ne uyo wà u benh wɔ ñ kpo nno, u tien' Yosef ya buk ke buk Uwien ya mɔnm, ki ñi' ukpendɔ bo ki puke' Uwien.

²² Yosef là teke' Uwien ki jin', ne u ti neke mikuum ma nno u tɔke' uyo wà Israyel yaab lá li siere kí ñe Esipt ni, ne ki tɔke' be bi lá li tien ma u'kpɔb.

²³ Moyis ya baambe là teke' Uwien ki jin', ne ki maa' wɔ ki bɔle' wɔ inmaale ita, kime bi là laa' u mɔn, ne ba fenge uber ble' likuɔl là nno. ²⁴ Moyis là teke' Uwien ki jin', ne ki ti kpére' ma nno u yie' ki ye bi la li yih wɔ Farahɔn ya bise ya buk, ²⁵ ki cèkre' u'yenm ki ye bi jèndeh wɔn nin Uwien ya nib la, nì mɔn ki cen' wɔ ñ li te ibiere ni ki jinh uɲmaa wà ɲa ñ wuɔke. ²⁶ U là ben ki ye bi yuɔndeh wɔ Uwien ya Nigendke bo la, nì mɔn ki cen' nin wɔ ñ le Esipt ya faal ke, kime u'nun là ce, u lá li le lisuul là nno bo ne. ²⁷ U là teke' Uwien ki jin', ne ki siere' Esipt ni ka fenge' uber ya benpiebe, u'fèl ɲa wòre', kime u te ten unil wà laa' Uwien wà ba

lenh wɔ ne. ²⁸ U teke' Uwien ki jin', ne ki cère' Israyel yaab tien' Pak ya nacenku, ne ki taa' misèm ki fanfaan' inaɲuɔn bo, ɲo Uwien ya tond wà kuuleh nno la me Israyel yaab ya bujebukpiekmu.

²⁹ Israyel yaab là teke' Uwien ki jin', ne ki puore' miñuncienmɔnmɔnm ten bi cuonh liwèl bo ne. Ama Esipt yaab ben bikn' ne ki luo'. ³⁰ Israyel yaab là teke' Uwien ki jin', ne ki taa' iwien ilole ki cuon' ki linde' Seriko ya du, ne liguonjel là guon' wù nno lu'. ³¹ Ujenkpend Lahab là teke' Uwien ki jin', ne ba ku' ki yekn' wɔn nin binib bà yie' Uwien ya ñɔbu bó, kime u là teke' Israyel yaab ya pinpingb kucènkmu mɔnmɔnm.

³² N li bie kí len kí ye ba kí pukn-i? N ye ñ tùɔre kí len Gedeyɔn nin Barak nin Samsɔn nin Jefte nin *Dafid nin Samiel nin *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gber la, uyo li pɔre nni. ³³ Bi'ni biba là teke' Uwien ki jin', ne ki faake' nin biberb ki fie' bi'du ki tien' bi'yi, bitɔb cère' binib kprien' tigbemɔnt ya sen, bitɔb laa' Uwien là pùon' nà nno, bitɔb pi' icind ya ñuɔn ya fre' ki tien' be niba, ³⁴ bitɔb kpiin' um-ufaa, bitɔb ɲmere' ba fre' ki ku' be nin jusiek, bitɔb ɲa là ɲmɔbe tuɔm, ki ji tien' bitɔdenb, ki ɲmɔbe lifèl butɔbu ni, ki sen' ki gbele' idutɔ ya sojambe. ³⁵ Bipiib biba mɔ là teke' Uwien ki jin', ne Uwien cère' bi mekre' bi'yaab bà kpo' nno ki jiiin' ki de' be. Bi jènde' binib biba mɔ, ki nuunh be ñ wie Uwien ya sen ɲo kí ɲmere ne, ne ba tuo', kime bi là nuunh be ñ lá mekre bitenkpiib ni ɲo kí le mifuobm mà mɔn ki cen' fenfennɔ yaam ne. ³⁶ Binib biba mɔ tuo' isuk, bi ñi' be inalebe, ki lòle' be tikudɔkr ki pekn' be. ³⁷ Bi yèke' bitɔb iten ki ku' be, ki jie' ki yekre' bitɔb nin karpintajuk, ki ku' bitɔb nin kijusiek, bitɔb ɲa ɲmɔbe bonn, ki cuonh ki lindeh ki guo tipegbɔnt bii tiwɔgbɔnt, bi jèndeh be ceen, ne ki teh be nà bre. ³⁸ Ben bo uɲendun ɲa kpɛ be ñ li yé u'nib. Ne bi cuonh ki lindeh, ki joh ijuɔn nin kupenpelku bó,

ki kɔh tijɔlulnt nin ifele ni. ³⁹Nin Uwien len' binib nɔɔ ke bo nà mɔn bi'tekjim bo ma ke nɔɔ, ba laa' u là pùon' ki ye u li de be nà nɔɔ. ⁴⁰Kime Uwien là juɔ' ki bonde' te tibont tà mɔn ki cen' tibont ke. Nen bo ne wa ñ cère be ñ kpie kí li yé u sien' be, be ñ li yé bidend bà kí dàan te.

Tí li ñmɔbe kuminku ijend ni

12 Tɔ, bi ya nib ke yé bimɔnkunb ne ki guɔn' ki linde' te ki yebe cɛɛn. Nen bo, cère men tí wie nà ke yé ti'bo litukl nin ibiere yà jebeh te ikele ke na faa nɔɔ, kí li ñmɔbe kuminku, ki bɔ minɔnm bo ki cuube Uwien sien' te tí sen kí baa nà saan. ²Cère men ti'nun ñ li ce *Yesu bo. Wɔn ne pekre' mitekjim ya sen, ne ki cèreh mì kpïenh ni'donbó ki joh. U tuo' udɔɔɔɔɔɔ bo ya kuum ka sen' fe, kime u là ben ki ye u lá li le uyensɔnge. Fɛnfennɔ u ke Uwien ya berbiek ya jie bó ne. ³Imɔn, maale men Yesu bo, kí li-ike bibierdenb là nende' wɔ ki jènde' wɔ ma bo u tuo' ni'ke, ñɔ ki la cère uyensaa ñ ñende ni'gbenent. ⁴Ni mɔh ni la li teh ibiere ma, na laan mɔn' ki tì baa' ni yé mikuum la, ní kpo. ⁵La sunde men Uwien tɔke' ne nà ki de' ne lifɛl nɔɔ bó ten bibaa gbïereh u'bumu ma bo. U ye:

«N'bukeye, la yie Yonbdaan ya tudere.

U kɔnh nin ñe la,

la cère a'yennm ñ saa.

⁶Kime Yonbdaan yie wà la,

u dieh u ya tub ne.

U ben wà ke yé u'buk nɔɔ

u ñih wɔn ne.»

⁷Tuo men kí ji ijend, kime ì cekndeh ne ne. Ni yé Uwien ya bumu ma nɔɔ ne u dieh ni'tub. Ki le buk te ñɔ ki'baa ña dieh ki'tub-i? ⁸Uwien ña dere' ni'tub ten u dieh u'butɔmu ya tub ma bo la, na yé u'bumu, ni yé ikpieb ne. ⁹Ni yé ti'baambe bà yé binib nɔɔ dieh ti'tub ki

cekndeh te ti boh be la, ni li tien mila ñɔ ta ji li tuo Baa wà te paaki bó ya tudere, kí le limiel-i? ¹⁰Imɔn, ti'baambe taa' uyo wà ki dieh ti'tub be ñ cekn te bi yie ma bo nɔɔ ña fòke, ama Uwien wɔn dieh ti'tub ti'mɔnm bo ne, ñɔ ti la ñmɔbe jɔknt ten wɔn Uwien ña ñmɔbe jɔknt ma bo ne. ¹¹Bi dere' unil ya tubl itàan yà bo la, u'yennm ña sɔnge, ni yé uyensaa ne u'bo. Ama ni ya puoli bó, ni ji yé bà tuo' bi dere' bi'tub ki gbïere' be nɔɔ bo uyenduɔn ne, ki cèreh bi teh nibonn nà cuube.

¹²Nen bo, tùɔre men kí sere, kí li co ni faa. ¹³Tùɔre men kí cubn ni li kpïen isen yà, ñɔ idien la sikre i'tengbiemu ama yé ñ faake.

Kristo yɔ li fuobe ma bo

¹⁴Li nuunh men ní li ñme nin unil ke, kí li pe Uwien ya sen bo nin ni'fɛl ke. Nɔɔ ña ñi la, uba mɔnɔn ña ñ le wɔ. ¹⁵Li ben men, ki la cère uba ñ lúo Uwien ya juokm, ki la cère ni'ni uba ñ li te ten tisi-tontont, ki kpïenh ñɔ kí tuke fɛnfennm kí baa bà yebe bo kí tuln be. ¹⁶Li ben men, ki la li teh sɔnsɔndl, ki la li likeh Uwien ya bont fennm ten Esawu là tien' ma ki kuɔre' u ñmɔbe kibucienk ya kpele wà nɔɔ, ki teke' tijier ki jin' nen saan. ¹⁷Ni ben ki ye ni ya puoli bó ne u ji là lá nuunh u'baa ñ tien wɔ Uwien ya mɔnm ne wa cenge' u'bó. Nin u muɔ' ki gbáan' ma ke nɔɔ u'baa ña lèbre' yenmaale[‡].

¹⁸Ni nekn' Uwien saan ma nɔɔ, na yé ni laa' bii ni cii' Israyel yaab là laa' nà nin bi cii' nà Sinayi ya juɔl ya ñiel nɔɔ ne. Bi là laa' umufafaa uba teknh li'bo piebu piebu, ki laa' ni biike' cinm, ki laa' kutafaabiiku, ¹⁹ki cii' linatunl liba ya muɔ bó, ki cii' unieke uba bó. Bi cii' unieke nɔɔ bó ma nɔɔ ne ki gbáan' ki ye ba ji yie be ñ liebe kí cii ñɔbonl liba kí

[‡]12:17 Migbiirm mie ya ciim te bolm mile bo ne: *Nin u muɔ' ki gbáan' ma ke nɔɔ u'baa ña lèbre' yenmaale bii nin u muɔ' ki lèbre' u'tetem ma ke nɔɔ, wa fre' ki lèbre' niba, kime uyo nɔɔ gèbre' ñɔ.*

pukn. ²⁰ Kime unieke nno ye nà nno faa bi'bo ne. U ye:

«Wà ke me' lijuɔl nno la,
ba nì yé kiwenk mɔnɔn la,
be í yèke iten kí ku.»

²¹ Nà là tien' nno là ɲmɔbe bujewaambu cɛɛn, nɛ Moyis len' ki ye: «Bujewaambu ɲmɔbe nni haali n'gbenent ke tì ɲɔh.»

²² Ama ninbi wɔn, ni nɛkn' lijuɔl là bi yih lè Siyɔn ya juɔl nno, ki nɛkn' Uwien limiel ya daan ya du. Wun si: Yerusalem wà te paaki bó. Uwien ya tondb turbenm te wun ni nɛ ki jeleh kunacenu. ²³ Ninbi baa' licekl là ni nno ya nib yé Uwien ya bukpiekmu mùa ya yel kele' u'saan paaki bó nno ne. Ni baa' Uwien wà buh uɲɛndun ya nib ke tibuur nno saan ne. Ni baa' binib bà cuube, u cèrè' bi yé u yé be í li yé bidend bà nno saan ne. ²⁴ Ni baa' *Yesu saan ne. Wɔn nɛ sere' Uwien cuo' nin binib kujɔtiefɛnku kùa nno ni. U ya sɛm nɛ puube' ki tien' tɛ binib bà ɲa ɲmɔbe jɔknt. U'sɛm nno ya gber ɲmɛ ki cɛn' Abel yaam ya gber.

²⁵ Liike men ni'yul bo, ki la yie ka í cenge wà lienh nɛ nno bó. Moyis là tɔke' binib Uwien ya gber kitink bo, ba cenge' u'bó nɛ ka ñɛn' utudere ni. Nì li tien mila ɲɔ tinbi bà Uwien lienh tɛ haali paaki bó nno ta tɔnge' u'gber la, ti li ñɛ utudere ni?

²⁶ Wɔn wà ya nieke là jènge' kitink uyo bo nno, tí len' fenfennɔ ki ye: «N li liebe kí cèrè kitink í jènge; na yé kitink baba, kutaaku mɔ ji li jènge nɛ.» ²⁷ U len' nà ki ye: «Kí liebe kí cèrè nno» ya tingi si: u ñɛn' tibont tà ke nno li jènge nɛ wɔ í taa tù kí ble ukele bo, kí dàan tà ɲa í jènge tun í li tuu ki te. ²⁸ Nen bo, tí faare men Uwien kime u de' tɛ udu wà ɲa í jènge kí yé ti'yu nɛ. Cèrè men tí li pukeh wɔ u yé ma bo, kí li tuonh u'ñɔbu bó, kí li boh wɔ. ²⁹ Imɔn, ti'Wien te ten umu nɛ ki wih kí ɲèrɛh tibont ke.

Kristo yɔ li tien ma kí li sɔnge Uwien ya yenm

13 Li tuu kí yie men tɔb ten ninjieb yie tɔb ma bo. ² La sunde men kucɛnku ya tekɔm bó, kime biba tekɔh binib kucɛnku nɛ ki tì teke' biba kucɛnku ka ben ki ye bi yé Uwien ya tondb nɛ. ³ Li tien men lipekl ya nib bó ten ni'mɔ te lipekl ni nɛ, kí li tien bi jèndeh binib bà nno bó ten bi jèndeh ninbi nɛ.

⁴ Unil ke í li boh upiikuɔn. Unil nin u'po la lindeh tɔb ya puoli bó, kime Uwien li bu binib bà ke teh lisɔnsɔndl nin linaɲmaal nno tibuur.

⁵ La taa men ni'yul kí kpele ilike. Cèrè men ni'yenm í li sɔnge ni ɲmɔbe nà bo. Kime Uwien mɔnɔn len' ki ye: «Imɔn, ma í sunde a'bó, ka í wie ɲɛ mɔ.» ⁶ Nen bo nɛ ti'ni unil ke li fre kí ñì lifɛl kí len kí ye:

«N'Yonbdaan nɛ se n'ciɛk bó,
ma fenge bonn.
Unisaal li fre kí tien nni ba?»

⁷ Li tien men ni'cienb bà wɔkn' nɛ Uwien ya gber nno bó, kí liike bi'fuobm là tì fòrè' ma bo, kí tekɔ bi'taanl ni mitekjim ya sen ni. ⁸ *Yesu Kristo ɲa lèbreh. U là te ma bo nno u bie kí te nno nɛ dinno kí li tuu ki te nno nɛ. ⁹ La cèrè men binib í taa miwɔknm mà ke ya bol ɲa kpe sen kí lere nɛ. Uwien ya juokm nɛ dienh tɛ mituɔm la, ni mɔn. Nì cèrè' tijier ya kùɔn yen wɔn la, ya li toreh binib bà pɛ i'bo fiebu. ¹⁰ Ti ɲmɔbe liponpuol liba, nɛ *Sufɔmbe bà yé bitɔtuɔrkaab Uwien ya ninbonl ni nno ɲa ɲmɔbe sen be í ji li'bo ya jier, ¹¹ kime bitɔtuɔrcienb ya cien tukeh tiwent tà ya sɛm, kí kɔh Uwien ya ninbonl ya dubenku bó ki teh ibiere ya fèrm ya tuɔrl nno bi ñɛndeh tù udu ya gbe nɛ ki tì windeh. ¹² Nen bo nɛ bi là ñɛn' Yesu udu ya gbe kí tì ku', ɲɔ u'sɛm í ñɛn udu ya nib ya biere. ¹³ Nen bo, cèrè men tí ñɛ kí cende wɔ udu ya gbe kí mɔ í tuo bi suke wɔ isuk ya nno.

¹⁴ Kime ti kòh udu wà ni kitink kie bo nò ña ñ li tuu ki te. Ama ti'nun món ti lá li kò udu wà ni wenli bo nno bo ne. ¹⁵ Wòn *Yesu bo, cère men tí li pèkeh Uwien uyo ke, kí li geh iyuon ki tókeh binib ki teh u yé Yonbdaan. Nen ne yé lituárl là ti teh lè ki dienh wòn Uwien. ¹⁶ La sunde men tób ya mòmnm ya tienm bó, kí li gbiinh ni'bont nin tób. Nen ne te ten lituárl ki songe Uwien ya yènm.

¹⁷ Li boh men ni'cienb, kí li tuonh bi'ñuon bó, kime ben ne likeh ne, ki lá li tóke' Uwien bi liliike' ne ma bo. Ni boh be la, bi li sòn bi'tuon nin uyenduon ne. Nno ña ñí la, bi li sòn ki dunh ne, ne na ñ tore ne.

¹⁸ Li kàareh men ki dienh te. Ti ben ti'yènm ni, ki ye ta ñmòbe biil, kime ti nuunh tí li teh nà mòn ne isen ke ni. ¹⁹ N li tùoreh ki gbáanh ne ne, ní li kàareh ki dienh nni ño Uwien ñ de usen ñ liebe ní ni'saan tonm.

Ikaarfórke

²⁰ Uwien ne yé uyenduon ya daan. U cère' ti'Yonbdaan *Yesu wà yé up-ekpaacien nno mekre' bitenkpiib ni. U ya sèm bo ne Uwien cuo' nin binib kujotieku kùà ña ñmòbe gbenm. ²¹ Uwien bugben ñ cère ní li freh kí teh mimòmnm isen ke ni, kí li teh u yé nà. Wò ñ cère *Yesu Kristo bo, tí li teh nà songe u'yènm. Wòn *Yesu Kristo ne si ukpieke uyo ke. Ami.

Tigbefórkaar

²² N'yaabe, n gbáanh ne ne, ñikn men kí cenge n kele' tigber tà ñ saake ni'g-benent nò; ma li kele' ni fòke mòmnm. ²³ Ní li ben kí ye bi wie' ti'ninje Timote ño. Nì yé u baa' n'saan tonm la, min nin wòn li tóke kí baa kí le ne. ²⁴ Fuonde men ni'cienb nin Uwien ya nib ke. Itali yaab fuondeh ne. ²⁵ Uwien ñ juoke ni'ke.

Kugbɔnku kùà

Saak

kele' kù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Tigber tà te Saak ya gbɔnku ni yé mi-wɔknm ne ki saakreh Kristo ya táan yà te uɛndun ni ni'ke saan nno ya nib ya gbenent. Saak kele' tù ki de' binib bà nno lii yé Sufmbe bà teke' Kristo ki jin' ne.

Kugbɔnku kuu wɔngeh Kristo yaab miyenfuom mà li tore be, be ní li fuobe mitekjim ye ma bo ne. Unil teke' Uwien ki jin' la, u li sɔnh mitekjim ya tòn ne. U'tùon nno wɔngeh ki teh u fuobe mɔn-mɔnm Uwien ya nun bó (2:14-26).

Kugbɔnku kuu ni Saak tɔkeh bà ya nun mɔn be ní le lifaal ne ki teh bi la li likeh bijiinb fɛnm. U tɔkeh bifàadenb mɔ ki teh bi taah bi'faal ki teh nà nno ne cèreh bi'faal nno ɲa mɔn (5:1-6).

Kugbɔnku kuu ya fɔrm tɔkeh Kristo yaab ki teh be ní li toreh tɔb, kí li kàareh ki dienh tɔb, kí li toreh bà wie' tigbemònt ya sen be ní liebe kí paan usen nno bo (5:7-20).

Ifuonde

1 Min Saak, n yé Uwien nin Yonbdaan *Yesu Kristo ya tonsɔnl ne. N kieh kugbɔnku kuu ki fuondeh ninbi Israyel yaab ya baamul piik nin ile ya nib^f bà yere' ki te uɛndun ke ni nno ne.

Li ɲmɔbe men kuminku mibiikm ni

²N'yaabe, *mibiikm mà ke ya bol lá tu' ne la, cère men ni'ke ní li yé ni'bo uyenɲaaciɛn. ³Kime ni ben ki ye mibiikm lu' ni'bo ɲɔ na wie' ni'tekjim la, mi faakreh ne ki dienh ne kuminku. ⁴Cère men ni'minku nno ní ti fɔre ɲɔ ní li yé binib bà mɔn ki ti gben' ka pɔre' niba.

⁵Ni'ni miyenfuom pɔre' wà la, wɔ ní mie mè Uwien wà ɲmɔbe tinimònt ki dienh binib ke faala, ka tiigeh uba nno, ne u li de wɔ mè. ⁶Ama wɔ ní mie nin mitekjim, ki la li ɲmɔbe yenmaale ilele, kime unil ɲmɔbe iyenmaale ilele la, u naan ten in-ungbegbel yà kutafaaku joh ki findeh yè ne. ⁷Udaan la li maaleh ki teh u li le niba ti'Yonbdaan saan ne. ⁸U ɲmɔbe iyenmaale ilele ne, ka ben u li cinbe kí tukn yà u'tùon ke ni.

Tijiint nin lifaal ya gber

⁹Kristo yɔ wà yé ujiin la, wɔ ní li poknh, kime Uwien kpieke' wɔ ɲɔ. ¹⁰Wà mɔ yé ufàadaan la, u'mɔ ní li poknh, kime Uwien jiin' wɔ tingi ɲɔ. Ufàadaan li gèbre ten mimɔpuum sokreh ma bo ne. ¹¹Uwien pu' ki ben' ki se' timuɔr la, ti yuɔnh ne, ne tu'puum ní sokre, ka ji ɲmɔbe ɲuɔrku. Nno ne ufàadaan nin u'tùon ke li juore fɛnm.

Mibiikm ya gber

¹²Unil wà *mibiikm tu' wɔ ɲɔ u ɲikn' ka lu' mi'ni la, Uwien ya mɔnm te u'bo, kime u ɲikn' *mibiikm ni kí ti gben' la, u li le limiel. Li ya suul ne Uwien pùon' ki ye u li de lè binib bà yé wɔ nno. ¹³*Mibiikm tu' wà la, u la ye Uwien ne biike' wɔ, kime niba ɲa ní fre kí sure Uwien wɔ ní tien nà bre, ne u'mɔ ɲa ní sure nil wɔ ní tien nà bre. ¹⁴Ama unil ke ya nunfòke ne díeh wɔ ticuɔr ki coh wɔ. ¹⁵Unil ɲmɔbe ununfòke ki gbien' la, u cèreh u teh ibiere ne. Ibiere nno mɔ ti yèbre' ki gbien' la, i tukeh wɔ ki joh mikuum ni ne.

¹⁶N'yaab bà n yíe be, la li lereh men ni'ba tuu ya bont ni: ¹⁷Mipum mà ke mɔn ki ti gben', ñeh paaki bó ne. Mì ñeh Uwien wà ñen' tiwenwent tà te paaki nno saan ne. Wɔn ne ɲa lèbreh, ka jèngeh, ka ɲmɔbe cinñunl mɔ. ¹⁸U yíe te, ki cère' ti tien' u'yaab kí ñe u'gber tà yé tigbemònt

^f1:1 Israyel yaab ya baamul piik nin ile ya nib nno li fre kí li yé Uwien ya nib ke mɔ.

nnɔ bo, ɲɔ tí li yé u ñen' tibont tà ke nno ya senlierb ne.

Li cengeh men kí li teh ni ciuh nà nno

¹⁹N'yaab bà n yíe be, bende men kí ye ni mɔn unil ke ní pele itub kí li cengeh ne, ama wɔ ní cuo u'lɛnl, ki la cère u'benku ni mɔ ní li beh tontonm, ²⁰kime unil ya benku ni ben' la, wa ji teh nà cuube Uwien ya nun bó. ²¹Nen bo, wie men nà ke li kuɔn ne tijòknt nin mibierciɛnm ya tòn ke. Teke men tigber tà Uwien tien' tù ni'ni nno nin lifèsɔngl, tun ne li fre kí ɲmien ne.

²²La cèreh men ni'yɛnm ní li sɔnge Uwien ya gber ya cengm baba bo, li teh men tù ye ma bo nno mɔ. Na teh nno la, ni lereh ni'ba ne. ²³Unil cenge' Uwien ya gber, ka teh tù ye nà nno la, u te ten wà liike' u'ba kinunliik ni ne. ²⁴U liike' ki siere' la, i ya tãan bo, u pɔk kí sunde u bi laa' u'ba len ma bo ne. ²⁵Ama unil sekn' yiko ki bende' u yé yikomɔnmɔn, ki yé yiko wà li ñen wɔ ibiere ya yonbt ni, ki pe u'bo, ka yé yensundm ya nil, ki teh u ye ma bo la, Uwien ya mɔnm li te udaan bo u'tòn ke ni ne.

²⁶Unil ye u pe Uwien ya sen bo, ka coh u'lɛnl la, u lereh u'ba ne. Ne u'Wien ya sen bo ya paanm nno mɔ yé fɛnm ne. ²⁷Uwien ya sen bo ya paanm mà mɔn ki ñaan wɔn ti'Baa Uwien ya nun bó si: kí li toreh mutenkpiibumu nin bikopiib bi'jènd ni, kí li coh a'ba, ki la cèreh uɲɛndun ya jòknt kòh ɲe.

La bùh men uba ki cɛn' utɔ

2N'yaabe, ninbi bà teke' ti'Yonbdaan *Yesu Kristo wà ɲmɔbe ukpieke ki jin' nno, ji la ɲmɔbe men gèngènde. ²Kí le uba baa' ki lá kɔn' ni'taanl ya duku ni, ki pii miñòkm ya gbiek, ki guo tikpelcɛmɔnmɔnt; ne utɔ mɔ baa' ki yé ujiin, ki

guo ikpelcɛyɔyl la, ³ni selndeh wà guo tikpelcɛmɔnmɔnt nno cɛen ne, kí tɔke wɔ kí ye: «Sin, kèle nie saan kibiek kà mɔn bo,» kí tɔke ujiin nno mɔ kí ye: «Sin, sere nie bó» bii «Kèle tink ni n'taan bó.» ⁴Nen ne wɔngeh ki teh ni ɲmɔbe igèngènde ni'ni, ki buh tɔb tibuur nin iyenmaalbiere.

⁵N'yaab bà n yíe be, cenge men, Uwien gènde' binib bà yé bijiinb uɲɛndun wuu ni ɲɔ be ní li yé bifàadenb mitekjim bo, kí li yé Uwien ya bel ya faajib. U là pùon' ki ye u li de lè binib bà yíe wɔ nno ne. ⁶Ama ninbi yih bijiinb fɛnm ne, ki boh bifàadenb. Bi le ba wɔbndeh ne ki taah ne ki jondeh tibuur-i? Na yé ben bifàadenb-ii? ⁷Ben ne ɲa saah *Yesu ya yel-ii? Li ya yeñaanl ne ɲa cère' ni yé Uwien yaab-ii?⁸

⁸Tɔ, yiko wà te *Uwien ya gbɔnku ni ki cɛn' u'tɔ nno ye: «Li yíe a'tɔ ten a yíe a'ba ma bo.» Ni boh wɔ mɔnmɔnm la, ni teh nà mɔn ne. ⁹Ama ni ɲmɔbe igèngènde ni'ni la, ni teh ibiere ne. Ne yiko nno li cère be ní biin ne, kime na bon' wɔ. ¹⁰Wà ke boh yiko ya gber ke, ka lá bon' tuba mɔnm la, wa bon' yiko ke ne. ¹¹Kime wà len' ki ye: «La teh naɲmaal nno», wɔn ne liebe' ki len' ki ye: «La ku nil mɔ.» ɲa tien' naɲmaal ama ki nín ku' unil la, ɲa bon' yiko nno ke ne. ¹²Li lienh men, kí li sɔnh ten binib bà Uwien li bu be tibuur yiko wà cèreh binib ñeh ibiere ya yonbt ni nno bo. ¹³Kime wà ɲa muh cɛcekm la, Uwien mɔ li bu wɔ tibuur, ka ní muɔ wɔ cɛcekm. Ama wà muh micecekm ɲa jie buur ya daali.

Mitekjim mà ɲa ɲmɔbe tòn ya gber

¹⁴N'yaabe, unil len' ki ye u ɲmɔbe mitekjim, ka sɔnh mi'tòn la, u ɲmɔbe kpele-ee? U'tekjim nno li fre kí ɲmien wɔ-ɔɔ? ¹⁵Tɔ, kí le ni'ninje uba bii ni'ninse uba ní li te ka ɲmɔbe wengolkaar, ka

§2:7 Migbiirm mie ya ciim te bolm mile bo ne: *Ben ne ɲa saah *Yesu ya yel-ii?* Bii ben ne ɲa saah liyeñaanl là Uwien de' ne lè nno-ɔɔ?

ημῶβε daali ke daali ya jier, ¹⁶ne ni'ni uba n̄ ji n̄ tōke be kí ye: «Ní'yaam n̄ li ημε, tì gole men, kí ji kí gbo,» ka de' be nà p̄ore' be la, n̄ ημῶβε kpele-ee? ¹⁷Nno ne mitekjim mà m̄ ηa s̄nh tuonl la, m̄i yé fenm ne.

¹⁸Tō, uba li ye: «Uba ημῶβε mitekjim, ne utō s̄nh it̄uon.» N'm̄o li jiin' udaan kí ye: «Laan wuon nni a'tekjim mà ηa s̄nh t̄uon nno, ηō min ya t̄uon n̄ wuon ηe kí ye n̄ ημῶβε mitekjim.» ¹⁹A teke' kí jin' kí ye Uwien te uba ne. A tien' n̄i m̄n ne. A n̄n̄ li ben kí ye isenpol m̄o teke' kí jin', ne ki te bujewaancienbu ni. ²⁰Ujor sin, a yé n̄ wuon ηe kí ye mitekjim mà ηa s̄nh t̄uon la, m̄i yé fenm ne-ee? ²¹Ti'yaaje *Abraham ya t̄uon bo ne Uwien là ye u yé ugbem̄ndaan ki cuube u'saan, kime u là tuo' Uwien ya n̄obu bó ne ki taa' u'biye *Isaak w̄o n̄ tien lituorl liponpuol bo. ²²A laa'-aa! U là ημῶβε mitekjim ne ki s̄nh mi't̄uon m̄o. U't̄uon nno ne wuon' kí ye u teke' Uwien kí jin' im̄n. ²³Ni tien' ten nà là kele' *Uwien ya gb̄nku ni ne. Ni kele' kí ye: «*Abraham teke' Uwien kí jin', nen bo ne Uwien là bù' w̄o ugbem̄ndaan,» kí yin' w̄o u'j̄o. ²⁴Ni laa'-aa! It̄uon bo ne Uwien bùh unisaal ugbem̄ndaan, na yé mitekjim baba bo ne.

²⁵Nno ne Lahab w̄a là yé ujenkpend nno teke' Sosuwe ya tondb kuc̄enku, kí tōke' be kí ye be n̄ taa usenpaanke kí liebe kí kun. Nen bo ne Uwien bù' w̄o ugbem̄ndaan.

²⁶Tō, tigbenent ηa ημῶβε fuorku la, t̄u kpo' ma nno, nno ne mitekjim mà m̄o ηa ημῶβε t̄uon la, mi'm̄o kpo' ne.

Li coh men ni'len

3 N'yaabe, la li nuunh men ni'ke n̄ li yé biw̄onw̄oknb, kime ni ben kí ye Uwien li bu tinbi bà w̄oknh nno tibuur n̄ n̄ li faa kí cen binitōb ke. ²Kime ti'ke biih

isen yà yebe ni ne. Unil lienh ka t̄ureh kí biih la, w̄on ne m̄n ki t̄i gben', kí li fre kí cuo u'ba. ³Ti kūndeh itaan ya n̄uon ni mugbiemu, yì n̄ li ciuh ti'n̄uon bó ηō t̄i li freh kí pekreh yì ne. ⁴Liike men, iñercien yebe kí kpe ma bo. Ama kutafaabiiku fii' kí tureh yì la, biñerkurb taah tiñekurlenbent t̄a kí k̄ureh yì, kí c̄ereh ì joh bi yé nà bó nno waa ne. ⁵Nno ne lilent m̄o yé nibonwawaann tigbenent bo, ama li n̄n̄ wongeh li'ba kí gbiekeh tibont t̄a yebe ni ne. Liike men, kimukuonk li fre kí c̄ere lifuocienl n̄ teke umu. ⁶Tō, lilent m̄o te ten umu ne, kí yé mibiern̄ ke ñeh nà saan kí te ti'gbenent bo. Li kūndeh ti'gbenent ke tijoknt, ne ki windeh ti'fuobm ke. Lilent ya mu nno naan umu w̄a ηa n̄ kpiin nno ya mu ne. ⁷Unisaal freh kí lereh kí coh kumuoku ni ya went ke ya bol nin inuon ke ya bol nin tiwent t̄a fuunh kubenku bo ke ya bol nin ijen ke ya bol kí dieh. ⁸Ama lilent len, uba ηa n̄ fre kí cuo lè, li lebreh ni'ke bó ne, kí bre ten tilobr, kí kuuleh. ⁹Ti taah lilent ne kí p̄keh Baa Yonbdaan, kí liebe' kí taah len ne kí wienh binib bà w̄on Yonbdaan Uwien ñen' be, bi naan w̄o nno miñuom. ¹⁰Buñobaabu bùa p̄keh w̄on Yonbdaan Uwien nno, bun ne liebe' kí wienh binib m̄o miñuom. N'yaabe, na m̄n n̄ n̄ li te nno. ¹¹Liñunbunl liba li fre kí bunge uñunb̄un̄nun uba ni miñunm mà ηme nin mà lelke nba bo-oo? ¹²N'yaabe, bukenkenbu li fre kí l̄uon is̄aan-ii'**? Bii isiin yà bi taah i'biin kí ηeh fen nno li fre kí l̄uon ikenken-ii'? Nno ne liñunbunl liba m̄o ηa n̄ fre kí bunge miñunm mà lelke nin mà ηme nba bo.

Miyenfuom mà ñen' paaki bó

¹³Unil te ni'ni kí ημῶβε miyenfuom nin mibenm la, w̄o n̄ c̄ere u'tetem̄onm̄n̄ n̄ wuon kí ye u ημῶβε m̄e, kí li

**3:12 Bi lebre' liñobonl là kí ye is̄aan nno; li kele' Grekmbe ya lenm ni kí *Olifi ya bii* ne.

ημῶβε lifēsōngl, kí li ημῶβε miyēnuom u'tùon ke ni. ¹⁴ Ama iponponbbiere yēbe ni'fēl ni, ne ni ημῶβε kunanierku tōb bo la, la pēkeh men ni'ba ki nendeh ki teh ni yé bigbemōndenb. ¹⁵ Mi ya yenfuom ya bol ηa nēn' paaki bó, ama mi yé uḡēndun nin unisaal ya yenfuom ne, ki tonde' ki yé usenpol yaam. ¹⁶ Kime iponponbe nin kunanierku te nà saan la, fēnfēnm nin itùonbiere ke ya bol mō te nen ne. ¹⁷ Ama miyēnuom mà nēn' paaki bó nno, ηa ημῶβε jōknt, ne ki diēnh uyēnduōn, ki cēreh kuñotaaku te, ki cēreh unil muoh u'tō micēckm, ki sōnh itùonmōnmōn. Mi ya yenfuom ηa ημῶβε gēngēnde, ka cēreh nil yé nūon ilele ya nil mō. ¹⁸ Bà nuunh binib ya yenm n̄ li dō nno, bi sōnh uyēnduōn ya tūon ne, ne bi'tūon nno cēreh binib teh nà cuube Uwien ya nun bó.

Uḡēndun ya jō yé Uwien ya nēnnend ne

4 Ifinfinde nin ikōnkōn nēn' la ni'ni? Ì nēn' iyenmaalbiere yà te ni'fēl ni ki jēndeh ne nno ni ne. ² Ni'nun mōn tibont bo, ama na n̄ fre kí le tū. Ni ημῶβε iponponbe ki kuuleh ni'tōb; nin nen ke na lenh niba. Nen ne cēre' ni findeh, ki kōnh tijer. Na ημῶβε niba, kime na mieh Wien. ³ Ni mieh mōnōn la, na lenh, kime ni'yēnmaale ηa mōn. Ni mieh ki nuunh ní li teh ni'yēnm yíe nà ne. ⁴ Ni yé binib bà ηa cuube Uwien saan ne. Na ben ki ye unil yíe uḡēndun la, u yé Uwien ya nēnnend ne-εε? Wà nuunh wō n̄ jōre nin uḡēndun la, u kpendeh Uwien ya nēnnend ne. ⁵ Bii ni maaleh ki teh nà kele' *Uwien ya gbōnku ni ki ye: «Uwien ηa sē u'Fuoñaanm mà te ti'ni nno bo nno» yé fēnm ne-εε? ⁶ Ama Uwien juoke' te ki ti gbien', kime n̄ kele' u'gbōnku ni ki ye:
«Uwien nen bà ημῶβε tigbengt,
ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi
tinimōnt.»

⁷ Li boh men Uwien, kí tuobe usenpol nin tijer ηō wō n̄ sen kí jende ni'saan. ⁸ Nēkn men Uwien, u'mō li nēkn ne. Bibierdenbe, tūore men ni'ba. Ninbi inuōn ilele ya nibe, wende men ni'fēl. ⁹ Bende men kí ye ni te micēckm ni, kí li muoh ikumuō. Cēre men ni'laar n̄ kpende imuō, kí cēre ni'yēnsonge mō n̄ kpende uyēnsaa. ¹⁰ Jiin men ni'ba tingi Yonbdaan Uwien ya nun bó, ηō wō n̄ kpieke ne.

La buh men tōb buur

¹¹ N'yaabe, la lienh men tōb bo fēnfēnm. Unil lienh u'tō bo fēnfēnm bii u biindeh wō la, u lienh yiko bo ne fēnfēnm ki teh wa mōn. Unil ye yiko ηa mōn la, wa ji boh wō, ama u nuunh wō n̄ lēbre wō kí tien wōn yíe ma bo ne. ¹² Uwien baba ne diēnh *yiko, ki yé wà buh tibuur. Wōn ne li fre kí ηmien unil, kí liebe kí fre kí ku wō mō. Sin, unilō, a yé ηme ne ki biindeh a'tō?

La ημῶβε men gbengt

¹³ Cenge men fēnfēnno, ninbi bà lienh ki teh: «Dinnō bii wenli, ti li jo wuu ya du ni, kí tì tien libinl liba, kí tien ukpenkpende kí le kpele nno,» ¹⁴ na ben nà li wun tu ne? Ni'miel yé ba? Ni naan ligunl ne. Li lu' la, na n̄ wuōke ne lē n̄ pōk kí gben. ¹⁵ Ni bi li lienh ki teh: «Yonbdaan Uwien yíe ki cēre' ti fuobe la, ti li tien nie nin nie nō ne.» ¹⁶ Ama fēnfēnno ni ημῶβε tigbengt ne ki wōngēh ni'ba. Tu ya gbengt ya bol ηa mōn. ¹⁷ Nen bo, unil ben mimōnm ya tienm, ka teh mè la, u tien' ibiere ne.

Ni bre bifāadenb bo

5 Cenge men fēnfēnno, ninbi bifāadenbe: muō men kí kpiende micēckm mà lá li tu ne nno bo. ² Ni'faal yon'-a! Likuotuul mō mōn' ni'kpelcer-a! ³ Ni'n̄ōkm nin ni'like ya kur kōn' itēmōn ηō. I ya tenmōn ne li cēre be n̄ biin ne. Ì

li ηmɔn nɛ tɛn umu nɛ. Uηendun bɛnh wù ñ gben nɛ, nin nɛn kɛ ni kùleh lifaal ki cokndeh. ⁴Liike mɛn, bitonsɔnb bà taan' ni'kpàan ni ya jier, ηɔ ni yìe' ka pèn' bɛ bi'paaku kɛ nno muɔh ku'bo. Nɛ bi'muɔ nno lu' Yonbdaan Uwien, mituɔm kɛ ya daan ya tubl ni. ⁵Ni te liwiɛl ni nɛ uηendun wuu ni, ki teh nà sɔnge ni'yɛnm, ki jinh ki gbengreh tɛn bi jindeh tiwent tà tù ñ gbenge bɛ ñ kù. ⁶Ni biin' binib bà ηa bii' niba ki ku' bɛ, ba kɔn' bi'ba bo.

Kuminku nin ikaare ya gber

⁷N'yaabɛ, li ηmɔbɛ mɛn kuminku kí tì baa Yonbdaan ya baam. Liike mɛn, ukpaal ηmɔbɛ kuminku kùa ya bol. U tì ñ gu uyo wà u'kpàabu ya jier li tien mɔnmɔnm nɛ kí cin utɛkpiɛk kí tì baa utɛfɔrke. ⁸Ni'mɔ ñ taa mɛn kuminku, kí li faakreh ni'ba, kime uyo wà Yonbdaan li baa ní nno nekn' ní ηɔ!

⁹N'yaabɛ, la po mɛn tɔb bo, ηɔ Uwien la lá bu nɛ buur. Liike mɛn, wà li bu tibuur nno baa' ki gben'-a! ¹⁰N'yaabɛ, li tòkreh mɛn Uwien ya ñɔbonsɔknb bà là len' Yonbdaan ya yel bo nno ya jend nin bi'minku. ¹¹Ti lienh binib bà ηmɔbɛ kuminku ijend ni ki tì gben' nno bo nɛ ki teh Yonbdaan ya mɔnm te bi'bo. Ni cii' Sɔb là ηmɔbɛ kuminku kùa ya bol, ki ben Yonbdaan là tien' nà ki de' wɔ ijend nno ya gbenm. Kime Yonbdaan

ηmɔbɛ lifɛsɔngl ki gbien', ki muɔh binib micɛɛkm.

¹²N'yaabɛ, nibonn kɛ ni, la pole mɛn taaku, ki niireh nin tink, ki la pole bonn niba nin nitɔnn. Nɛn bo, ni len' ki ye: «Nì te nno la, nè ñ li te nno,» ni tí ye: «Na te nno la, nì la li te nno», ηɔ ni la lu Uwien ya buur ni.

Li kàareh mɛn ki dienh biwienb

¹³Ni'ni uba te ijend ni la, wɔ ñ li kàareh. Ni'ni uba ηmɔbɛ uyɛnsɔnge la, wɔ ñ li geh iyuoɔn ki dondeh Uwien. ¹⁴Ni'ni uba bun la, wɔ ñ yin Kristo ya taanl ya cienb, bɛ ñ kàare kí de wɔ, kí taa mikpɔm kí fanfaan wɔ Yonbdaan ya yel bo. ¹⁵Bi kàare' nin mitekjim la, Yonbdaan li cère uwien nno ñ faake, kí cère wɔ ñ fii. U tien' ibiɛrɛ mɔnmɔn la, u li fère wɔ yì. ¹⁶Nɛn bo, li tɔkeh mɛn tɔb ni'tùonbiɛrɛ, kí li kàareh ki dienh tɔb, ηɔ Uwien ñ de nɛ laanfɛ, kime ugbɛmɔndaan ya kaare ηmɔbɛ mituɔm ki gbien'. ¹⁷*Eli là yé unisaal tɛn tinbi nɛ, ki kàare' nin inunmɔn ki ye taa la nii. Nɛ taa ηa tuore' tink bo haali ibin ita nin iηmaale iluob. ¹⁸U tí liebe' ki kàare', nɛ Uwien cère utaa nii', kitink sɔnge' nɛ tijier tien'.

¹⁹N'yaabɛ, ni'ni uba tùrɛ' tigbɛmɔnt ya sen ηɔ utɔ jiin' wɔ ní la, ²⁰udaan ñ li ben kí ye: «Unil jiin' ubiɛrdaan wà tùrɛ' tigbɛmɔnt ya sen la, u ηmiɛn' udaan nɛ, ki li cère Uwien ñ fère ibiɛrɛ ì yebe.»

Kugbɔnkpɛku kùà

Pier

kele' kù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Pier yé Yesu Kristo ya tond ne. U kele' kugbɔnku kuu ki de' Kristo yaab bà te Asi ya tinfenm ni nno. Bi jènde' be ki gbien' kime bi teke' Kristo ki jin' (1:1; 2:11). Nen bo ne Pier kele' kugbɔnku kuu wɔ ní saake bi'gbenent kí tore be bi'tekjim nin bi'dendenl ni.

U ye Yesu Kristo ya mekrm bitenkpiib ni nno ne yé lidendenl nno. Len ne cèreh binib tuonh isuk nin bi teh be fenfenm wà nno ten Yesu. U tɔke' be ki ye be ní tekn Yesu Kristo ya taal ni.

Iyonbe yà ya cenbaambe ña yé Kristo yaab nin bipiib bà ya cieɓ ña yé Kristo yaab ben wɔn, bi'tetem ne li cère binitɔb ní bende mitekjim yé nibonn nà. Mi ya tetem ne wɔngeh bà ña yé Kristo yaab ki teh Kristo yaab ña ñmɔbe biil.

Ifuonde

1 Min Pier, n yé *Yesu Kristo ya tond ne. N kieh kugbɔnku kuu ní de ninbi bà Uwien gènde' ne ni yere' ki te Pɔnt nin Galasi nin Kapadosi nin Asi nin Bitini ya tinfenm ni, ki yé bicenb ni'ból nno ne. ²Baa Uwien là bobn' ki gènde' ne haali uyoyo ní li yé u'yaab *Mifuoñaanm bo, kí li boh *Yesu Kristo ñɔ u'sèm ní sɔkre kí lùore ne ne. Uwien ní juoke ne kí gbien, kí de ne uyenduɔn mɔ kí gbien.

Uwien muɔ' te miececkm ki ñmien' te

³Tí pèke men Uwien ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya Baa. U'nimòncient bo ne u cère' ti maa' ki lere' kí ñe *Yesu Kristo ya mekrm bitenkpiib ni bo, ñɔ tí li ñmɔbe lidendenl là ña ñmɔbe juorm, ⁴kí le lifaal là mɔn, ka ní saa, jɔknt mɔ ña ní kɔ lè. U bonde' lifaal nno ki ble' ne paaki bó ne.

⁵Ne kí ñe mitekjim bo Uwien gu ne nin u'tuɔm, ki gu ufɔfɔyo, uyo wà u li wuɔn upaan bo kí ye ni ñmere'.

⁶Nen bo ne ni poknh. Ni yé mibiikm ke ya bol saah ni'yenm fenfennɔ mɔnɔn la, mibiikm nno ña ní wuɔke. ⁷Men ne wɔngeh ki teh ni ñmɔbe mitekjim mɔn-mɔnm bii na ñmɔbe. Miñðkm yé nibonn nà ña ní li tuu ki te ne. Ama bi dondeh mè ne kí bende mi mɔn bii ma mɔni. Ni'tekjim nno cen' miñðkm. Ni'tekjim nno bo ne, lidaali là *Yesu Kristo li ñen u'ba upaan bo nno, ni li ñmɔbe kupenpeku nin ukpieke nin lisel. ⁸Wɔn wà na laa' wɔ, ki yé wɔ, ki teke' wɔ ki jin' ka laan li bie ki laa' wɔ. Nen bo ne ni te uyensɔngcien wà ta ben ti li taa iñɔbon yà kí tɔke u'gber nno ni ki poknh. ⁹Nno ne ni laa' nà bo ni teke' *Yesu ki jin'. Nen si: ni'ñmienm.

¹⁰*Uwien ya ñɔbonsɔknb là tùore' ki fiin' miñmienm bugben ya gber, ne ki sɔkn' ne Uwien bonde' wɔ ní de ne bupaabu bùa nno ya gber. ¹¹Bi là fiin' be ní bende Kristo ya Fuoñaanm te bi'ni ki tɔke' be nà ke nno li tien uyo wà nin nì li tien ma bo ne. Mì là juɔ' kí tɔke' be Kristo lá li ji ijend yà nin ni ya puoli bó u li le ukpieke wà nno ya gber ne. ¹²Uwien là kpiire' ki tɔke' biñɔbonsɔknb nno ki ye tigber nno ña yé ben nin bi'yul yaar, tù yé bi sɔkndeh tù ninbi bà nno yaar ne. Fenfennɔ bà tɔkeh tigbemɔnmɔnt nno ne tɔke' ne tigber nno kí ñe *Mifuoñaanm ya tuɔm bo. Uwien ne cère' *Mifuoñaanm nno ñen' paaki bó ki jiiere' ní. U'tondb mɔnɔn ya nun mɔn be ní bende tigber nno ya tingi ne.

Li ñmɔbe men mitetemɔnmɔnm

¹³Nen bo, bonde men kí li gu, kí li co ni'ba, kí li ñmɔbe lidendenl kí tì gben kí ye ni li le bupaabu lidaali là *Yesu Kristo li ñen u'ba upaan bo nno. ¹⁴Ni yé binib bà boh Uwien ma nno, ji ní dàan men na laan là ben Wien ñɔ ki teh tibont tà

ni'yenm yé ma bo nno. ¹⁵ Ama ni la li hmòbe jòknt nì'tetem ke ni kime Uwien wà yin' ne nno ña hmòbe jòknt, ¹⁶ kime nì kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «Li yé men biñaanb, kime u yé uñaan ne.»

¹⁷ Nì'kaare ni, ni yih Uwien wà ña gèndeh, ki bùh unil ke u'tùon kpe ma bo nì'Baa ma nno, li hmòbe men mitetem mà wòngèh ki teh ni boh Uwien uyo wà ni laan te kitink kie bo nno. ¹⁸ Nì li ben kí ye Uwien ña taa' tibont tà ña li tuu ki te ten ilike ya kur bìi miñòkm ne ki de' ne ki wie', ki ñen' ne ni là guore' nì'yaajeb ya fuobm mà, ma hmòbe mì kunh nà bó nno ni. ¹⁹ Ama u taa' Kristo ya sèm mà mòn ki cen' nibonn ke ten kipebuk kà ya niba saan ña gbè, ka hmòbe jòknt ne ki de' ne ki wie'. ²⁰ Uwien là gènde' wò ki laa' wà laan ñen' uñendun, ne ki cère' ninbi bo, u taa' u'ba ki wuon' idenfòrke yie nno. ²¹ Wòn bo ne ni teke' Uwien wà mèkre' wò bitenkpiib ni, ki kpieke' wò nno ki jin'. Nen bo ne ni teke' Uwien ki jin', ki hmòbe u'bo lidendenl.

²² Ni pe tigbemònt bo ma nno ne cère' na hmòbe jòknt. Nen bo, ní li yé tób imònmònd ten ninjieb yé tób ma bo. Tùore men kí li yé tób nin nì'fèl ke. ²³ Uwien ya gber ne cère' ni maa' ki lere'. Tigber nno ña te ten nibonn nà li saa, tù tuu ki te ne ki dienh limiel. ²⁴ Nì kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye: «Nisaal ke nisaal te ten timuor ne, ne nà ke yé u'bo ukpieke nno te ten mimòpuum.

Timuor kuoreh ne tu'puum sokreh.

²⁵ Ama Yonbdaan ya gber tun tuu ki te uyo ke ne. Tigber nno tun si: bi tòke' ne tigbemòmònt tà nno.»

2 Nen bo, dàan men mibiern ke ya bol nin milerkjim ke ya bol, ki la hmòbe ñuon ilele, ki la hmòbe nunfòke, ki la lienh ki saah tób. ² Li febnh men Uwien ya gber bo ten kicenfendk febnh ma libiil bo. Uwien ya gber te ten mibiim mà mòn ne, kí li cère ní kpére kí le limiel Uwien

saan, ³ kime ni laa' Yonbdaan hmòbe tinimònt ma bo.

Kristo te ten litenl ne ki co Uwien ya duku

⁴ Nèkn men Yonbdaan saan. U te ten litenl là fuobe ne. Binib wie' lè, ne Uwien gènde' lè, li yé u'bo nibonmònn. ⁵ Nì'mò te ten iten yà fuobe ne. Nen bo, cère men Uwien nì taa ne kí me *Mifuoñaanm ya duku. Nì li yé licekl là Uwien gènde' lè ki tien' bitòurkaab, kí li teh ituore ki dienh wò ten *Mifuoñaanm ye ma bo, ne *Yesu Kristo bo, u li tuo ituore nno. ⁶ Kime nì kele' *Uwien ya gbònkú ni ki ye:

«Liike men, n gènde' litenl là yé n'bo nibonmònn,
ki tien' litenl là co kuduku,
ki ble' Siyon ya du ni,
wà ke du li'bo la, fe ña nì ji wò.»

⁷ Ninbi bà teke' ki jin' nno,
litenl nno yé nì'bo nibonmònn ne.
Ama bà ña teke' ki jin' nno bo ne nì kele' ki ye:

«Litenl là bidumeb wie' lè nno,
len lá tien' litenkpiekl là co kuduku,
⁸ ki yé litenl là binib li lekeh li'bo,
ki yé litenl là li gbòbreh binib mò.»
Bi li lekeh li'bo, kime ba tuo' Uwien ya gber,

ne Uwien sien' be nno.

⁹ Ama ninbi yé libol là Uwien gènde' lè ne,

ki yé wòn ubercien ya tòturkaab,
ki yé linibol là te ki de' wòn baba,
ki yé u'nib.

U gènde' ne, ní li kpaandeh u sòn' itùon-cien yà nno ne.

Wòn ne ñen' ne licinñunl ni,
ki kuon' ne u'wenwenku kùa hmòbe kuñuorku nno ni.

¹⁰ Uyo uba na là yé Uwien ya nib,
ama fenfennò ni ji yé u'yaab ne,
na là yé u muo' binib bà micceekm nno,

ma bo, kí li ñmòbe tinimònt tób bo, kí li jiiindeh ni'ba tingi. ⁹Ni la tien bierm kí tu wà tien' ne mibiern lifènl, kí la suke kí jiiin wà suke' ne. Ni li teh nà si: ní li mieh Uwien ya mòm ki dienh udaan, kime Uwien yin' ne ní li teh nen ne, ño ninbi nin ni'yul í le Uwien ya mòm.

¹⁰Kime nì kele' *Uwien ya gbónku ni ki ye:

«Wà yíe wò í li fuobe kí li te liwiel ni idaan ke la,

wò í li coh u'lenl,

kí la cère tonnenku í li ñeh u'ñóbu ni,

¹¹kí dàan nà bre,

kí li teh nà mòm,

kí li nuunh uñókpaan nin inunmóm.

¹²Kime Yonbdaan ya nun ce bigbemòndenb bo,

ne u gbè itub ki cengeh bi'kaare bó.

Ama bà teh nà bre nno wòm,

u bulnh ben ibuòm ne.»

¹³Ni'nun móm ní li teh nà mòm la, ñme li tien ne nà bre? ¹⁴Ni tí baa' be í jènde ne, ni teh nà mòm ma nno bo mòmòm la, li te men uyensonge ni. La fenge men nib, kí la cère ni'yenm í saa. ¹⁵Ama li dienh men Kristo lisel ni'fèl ni, kime wòm ne yé Yonbdaan. Li bondeh men ni'ba uyo ke unil niire' ne ni'dendel ya tingi la, ní fre kí jiiin udaan. ¹⁶Ama ní li jiiindeh nin liyenguol nin mibom. Li ñmòbe men iyenmaalmòmòm, ño bà lienh ki saah ne isen iba ni, kí ñe ni yé Kristo yaab, kí ñmòbe mitetemòmòm mà nno bo nno í ji ife.

¹⁷Ni yé Uwien ya yíem bo ne ni jinh ijend, kime ni teh nà mòm ne la, ni mòm kí cen' nin ní li teh nà bre ki jinh ijend.

Kristo faake' nin mikuum

¹⁸Kristo nin u'yul kpo' bolm miba kpein ne binib ya biere bo. Wòm wà ña tien' nà bre nno tuo' ki teke' bà teh nà bre ya kuum ki kpo' ño wò í taa ne kí baa Uwien saan. Bi ku' u'nisaalgbenent ama *Mifuoñaanm cère' u mekre' ki fuobe.

¹⁹Mi cère' u jon' ki tí tóke' bitenkpiib bà lùo ki te lipekl ni nno mòmòm tigbemòmòm. ²⁰Ben si: binib bà là yíe' Uwien ya ñóbu bó uyo bo nno, uyo wà Uwien là duòm' u'yenm ki cère' ni wuóke' nno ne. U là duòm' u'yenm uyo wà Nowe là te ki teh buñerrienbu nno ne. Binikàankaab ne là kòm' buñerbu nno kí ñmere' kí ñe miñunm bo. Bi'ke là te biniin ne.

²¹Miñunm nno yé uñunsii wà ñmien-deh ne fenfennò wuò nò ya nennenu ne. Na yé ñunsii wà ñendeh tigbenent ya jòknt, ni yé unil í taa u'ba kí de Uwien nin iyenmaalmòmòm ne. U ya ñunsii ne ñmiendeh kí ñe Yesu Kristo ya mekrm bitenkpiib ni bo. ²²U don' kutaaku bo kí tí kèle' Uwien ya ñojie bó kí ñmòbe mituòm Uwien ya tondb nin nà ke ñmòbe tí'cient nin mituòm ke ya bol nno bo.

Ijend ya li tu Kristo yaab

4 Tò, Kristo là tuo' kí jin' ijend u'gben ni. Nen bo, ni'mò í li ñmòbe lifèl kí tuo' kí ji ijend ten wòm, kime wà tuo' kí jin' ijend u'gben ni la, wòm nin ibiere gbi-ire' ne, ²ñò uyo wà sien' wò í li fuobe uñendun wuu ni nno, wò í li teh Uwien yé nà, kí dàan unisaal fe nà. ³Uyo uba, ni là teh bà ña pe Wien bo yé nà, ne ni tí wuóke'. Ni là teh lisòmòmndl ne, kí teh unisaal fe tibont tà, kí ñuh kí yibeh, kí jinh unifenjin, kí taakeh kí kaah, kí jinh kí ñuh kí yibeh, kí pe ibule bo. Ibule bo ya paanm yé ijuoke ya bonn ne Uwien ya nun bó. ⁴Fenfennò, bi laa' na ji tuuke bi'sòmòmndkendkaal nno bo ma nno, ne ni jin' be, bi ji sukreh ne. ⁵Ama bi li tóke wà bonde' wò í bu binifuob nin bitenkpiib ke tibuur nno, bi sòm' nà ke. ⁶Nen bo ne bi tóke' bitenkpiib mòmòm tigbemòmòm. Bi là kpo' binib ke kpuokeh ma bo ne. Bi tóke' be tigbemòmòm nno ño Mifuoñaanm bo be í li fuobe ten Uwien ne.

Kristo yaab li fuobe ma nin bi'tɔb

⁷Tibont ke ya gbenm nek'n ní ɲɔ! Nɛn bo, li ɲmɔbe men miyenfuom, kí li coh ni'ba ɲɔ kí li freh kí kàareh. ⁸Ni li kpie kí li teh nà si: li yíe men tɔb nin ni'fèl ke, kime miyíem cèreh binib fèreh tɔb ibiere yà yebe ne.

⁹Li teknh men tɔb kucènkú ki la ɲulnh.

¹⁰Uwien de' unil ke bupaabu jeje ne. Wà ke ní li yé utonsɔnmɔnmɔn wà taah u laa' bupaabu bùa nno ki toreh bitɔb. ¹¹Wà ke ye wɔ ní len la, wɔ ní len Uwien ya gber. Wà toreh binib la, wɔ ní li toreh nin Uwien de' wɔ mituɔm mà nno. Nɛn ne li cère *Yesu Kristo bo be ní pèke Uwien isen ke ni. Wɔn ne si ukpieke nin mituɔm uyo ke. Ami.

Bà jèndeh Kristo bo nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo

¹²N'jɔtiebe, la cère men ni te ijendcien yà ni ì sienh ten umu nno ní cuo ne yɔkm. Ì tu' ne ɲɔ nè ní wuɔn kí ye ni ɲmɔbe mitekjim mɔnmɔnm bii na ɲmɔbe ne? Nɛn bo, ni la li maaleh ki teh nì yé nibonlurkaann ne. ¹³Ama li poknh men, kime ninbi nin Kristo ne taan' ki jèndeh, ɲɔ lidaali là u li ñen u'kpieke upaan bo nno ní li te uyensɔncien ni ki poknh.

¹⁴Bi sukreh ne, kime ni yé Kristo yaab la, Uwien ya mɔnm te ni'bo, kime *Uwien ya Fuoñaanm mà ɲmɔbe ukpieke nno te ni'bo. ¹⁵Ni'ni uba là cère be ní li jèndeh wɔ kí ye u ku' unil, bii u sun', bii u tien' niba nì bre, bii u kɔn' uba ya gber ni.

¹⁶Ama u yé Kristo yɔ ma nno ne bi jèndeh wɔ la, u la cère' fe ní cuo wɔ, wɔ ní li kpiekreh Uwien bi yih wɔ Kristo yɔ ma nno bo. ¹⁷Tibuur ya yo baa' ɲɔ, ne Uwien li kpie kí bu u'yaab ne. Tɔ, nì yé u cin' nin tinbi bà yé u'yaab la, bà yie' ka teke' u'g-bemɔnmɔnt nno yaam li tì fɔre mila bo?

¹⁸Nì yé:

«Ugbemɔndaan ya ɲmɛrm li faake la,

nì ji li te mila wà ɲa kpe Wien ya sen, ki yé ubierdaan bo?»

¹⁹Nɛn bo, bi jèndeh bà Uwien ya yíem bo nno, be ní li tuu ki teh nà mɔn, kí taa bi'ba kí ɲukn wɔn wà ñen' tibont ke, kí yé umemɔndaan nno ya nuɔ ni.

Kristo yaab ya cienb li teh ma bo

5 Fɛnfɛnno, n sureh bà yé Kristo yaab ya cienb ni'ni nno ne. Min mɔnmɔn yé Kristo yaab ya cien ne ten ben, ki yé umɔnkunl Kristo jin' ijend yà ke nno bo, ki li le Kristo li ñen u'kpieke wà upaan bo nno. N sureh ben ne ki teh: ²«Li kpaah men Uwien ɲukn' ne binib bà nno, kí li likeh be, ki la cère nen li te ten nì yé li-wɔbl ne ni'bo, ama nè ní li yé ni'yenm ni, ten Uwien yíe ma bo. Ni la sɔnh ki nuunh like, ama cère men ni'yenm ní li pe lituonl nno bo. ³Uwien ne taa' be ki ɲukn' ni'nuɔ ni. Ni la ɲuuke be ten ni yé bi'yɔnbdenb ne, ama ní cère ni'tetem ní li wɔngɛh be, bi li teh ma bo.» ⁴Nno ne Kristo wà yé bà kpaah u'nib ya cien nno li ñen u'ba upaan bo uyo wà nno, ni li le lisuul là ɲmɔbe kuñuɔrku kùa ɲa ní gben nno.

Kristo yaab ke li teh ma bo

⁵Ninbi bifɛnbe ni'mɔ ní li blinh ni'yul bicienb ya nun bó.

Kristo yɔ ke Kristo yɔ ní li jiindeh u'ba tingi bitɔb ya nun bó, kime nì ke'le' *Uwien ya gbɔnku ni ki ye:

«Uwien nen bà ɲmɔbe tigbengt, ama u teh bà jiindeh bi'ba tingi tinimɔnt.»

⁶Nɛn bo, li jiindeh men ni'ba tingi Uwien, mituɔm ke ya daan, ya nun bó ɲɔ wɔ ní kpieke ne u sien' uyo wà wɔ ní kpieke ne nno. ⁷Li taah men nà ke cieke ne ki ɲukndeh wɔ, kime wɔn ne likeh ne.

⁸Li coh men ni'ba, ki la gɔh, kime ni'nennend usenpol te ten uyɛnbɔl ne, ki gbokɛh ki lindɛh ni'ke saan ki nuunh unil wɔ ní cuo. ⁹La cèbe wɔ men ni'ba, tùɔre men kí li du Uwien bo, kí li ben kí ye

ni'yaab Kristo yaab bà ke mɔ te uɛndun wuu ni nno mɔ jɛndeh ten ninbi ne. ¹⁰Ni li jɛnde, ama na ń wuɔke kí gbien. Ni yé Kristo yaab ma nno ne Uwien, tinimɔnt ke ya daan, yin' ne ní le u'kpíeke wà ɲa ɲmɔbe gbenm. Wɔn nin u'yul ne li mɔnge ne kí tí gben, kí de ne mituɔm, kí cère ní'tekjim ń faake, kí cère niba la fre kí jènge ne u'sen ni. ¹¹Uwien ne si mituɔm uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm. Ami.

Micèbm

¹²Ti'ninje Silfen^{††} wà n du u'bo nno ne tore' nni n kele' iñɔbonkàanke yie ń sure

ne, kí tɔke ne kí ye Uwien ya paabu yé imɔn ne. Tùɔre men kí li ɲuuke bù.

¹³Ni'tɔb bà Uwien gènde' be, bi te Babilonn ni nno fuondeh ne. N'buk Mark mɔ fuondeh ne. ¹⁴Ní fuonde tɔb mɔn-mɔnm ten ninjieɓ nin ninsieɓ fuondeh tɔb ma bo.

Uwien ń de ninbi Kristo yaab ke uyenduɔn.

^{††}5:12 Liike Itùon 15:22, 40.

Kugbɔnlieku kùà

Pier

kele' kù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab ke ne, ne ki ye micɛbm ya gber. Pier wà kele' kù nno ye u'kuum ya yo baa'-a! (1:13) U kele' kù ɔ Kristo yaab ní tiere u'wɔknm bó ne. U tɔke' be ki ye be ní li ɔmɔbe bi là ɔmɔbe mitetem mà kí ñe bi'tekjim bo nno, kí li pe bi wɔkn' be nà nno bo (liyul 1). Kugbɔnku kuu ya gber mɔh nin bitonnenñɔbonsɔknb ya tonnenku nin bi'tete-fenfem ne (iyul 2), ki tɔkeh Yonbdaan Yesu li baa ní lidaali là ya gber (iyul 2).

Tɔ, Kristo yaab ya nikpiekb kpo' ɔ Yesu ɔa bie ki baa' ní, ne nì beke' binib bà yebe, ba ji ben nì ñen' bà. Ama Kristo yaab gu wɔ ma, nen ne wɔngeh Uwien ya minku, kime u yé nisaal ke nisaal ní lèbre u'tetem ne.

Pier saakreh Kristo yaab ya gbenent be ní li ɔmɔbe kuminku mitekjim ni, kí li gu lidaali là Yesu Kristo li baa ní. U tɔkeh be ki teh bi la gɔh, kime nil ɔa ben lidaali là u li baa ní.

Pier wà kele' kugbɔnlieku kuu nno ye wɔ ní kele' kù uyo wà nno ki laa' bi bende' Pɔl ya gbɔnt tuba bó ɔ (3:15). Nil la nu-unh wɔ ní cii bi kele' tigber tà ya tingi u'tiema tuɔm bo (1:20), Mifuoñaanm ya torm ne ye nibonn nà cieke.

Ifuonde

1 Min Simɔn Pier, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔnl ne, ki yé u'tond mɔ. N kieh kugbɔnku kuu ní de ninbi bà teke' *Yesu Kristo wà yé ti'Wien nin ti'Ŋmienl ki jin' mɔnmɔnm ten tinbi nno ne. Wɔn *Yesu Kristo ne cère' ni teke' wɔ ki jin', kime u ye wà cuube ne. ²Uwien ní juoke ne kí gbien, kí cère ní li ɔmɔbe uyenduɔncien

kí ñe ni ben wɔ, ki liebe' ki ben Yonbdaan *Yesu ma nno bo.

Kristo yɔ li ɔmɔbe mitetem mà

³U'tuɔm bo ne u de' te nà ke li tore te tí li fuobe, kí li pe u'sen bo mɔnmɔnm, kí cère' ti bende' wà yin' te kí ñe u'tiema kpieke nin u'tiema nimɔnt bo nno. ⁴Tu ya bont bo ne u de' te u là pùon' ki ye u li de te tibont tà, tù yé tiboncien ki mɔn ki gbien' nno. Tu ya bont ne li cère tibonbiert tà te uɔndun wuu ni binib ya nun fɔke tu'bo nno ji la coh ne mɔnku. Nno ne ni li ɔmɔbe Uwien ya tetem.

⁵Nen bo, tùre men kí ñikn kí li ɔmɔbe mitetemɔnmɔnm kí pukn ni'tekjim bó, kí li ɔmɔbe mibenm kí pukn ni'tetemɔnmɔnm bó, ⁶kí li co ni'ba kí pukn ni'benm bó, kí li ɔmɔbe kuminku kí pukn ni coh ni'ba ma nno bo, kí li pe Uwien ya sen bo mɔnmɔnm, kí pukn kuminku bó. ⁷Ni pe Uwien ya sen bo mɔnmɔnm la, ní li yé tɔb ten ninjieɔ yé tɔb ma bo. Ni yé tɔb ten ninjieɔ yé tɔb ma bo la, ní li yé binib ke mɔ. ⁸Kime ni ɔmɔbe mi ya tetem ki pe mi'bo ki joh inun bó la, mì li cèreh ní li sɔnh itùon, ne itùon nno ɔa ní juore fenm. Mì li cère ní tùre kí bende ti'Yonbdaan *Yesu Kristo mɔ. ⁹Ama wà ɔa ɔmɔbe mitetem nno la, u lenh dɔmudɔmu ne, ki te ten ujuɔn. U sunde' ɔa ki ye Uwien sɔkre' ki ñen' u là teh ibiere yà nno ɔa.

¹⁰N'yaabe, Uwien ne yin' ne ki gènde' ne. Nen bo, cère men ni'nun ní li mɔn ní li teh nà wɔngeh ki teh wɔn ne yin' ne ki gènde' ne. Ni teh nno la, na ní tùre kí kɔ biil ni fiebu. ¹¹Nno ne Uwien li teke ne tinɔjer tule, kí cère ní kɔ ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ti'Ŋmienl ya bel là ɔa ɔmɔbe gbenm nno ni.

Li pe men Yesu ya tondb ya wɔknm bo

¹²Nen bo ne n li tuu ki tiereh ne tibont bugben bó nin ni ben tù ma ke, ki pe bi tɔke' ne tigbemɔnt tà nno bo mɔnmɔnm nno. ¹³N laan bie ki fuobe ma n maale'

ki ye nì mɔn n̄ li tien ne tibont bugben bó ɲɔ ni la gɔh tu'bo ne. ¹⁴ Kime n ben ki ye uyo wà s̄ien' n li fuobe ɲa ji yebe ten ti'Yonbdaan *Yesu Kristo nin u'yul là tɔke' nni ma bo. ¹⁵ Ama n li ñiikn kí c̄ere n ti taa' n'yaam ki bure' mɔnɔn la, ní li tuu ki tien tibont bugben bó ne.

¹⁶ Tɔ, na yé ti taa' unisaal ya yenuom ya gbeyienkaar ne ki tɔke' ne ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya baam nin u'tuom ya gber, ama ti'nunbu ne laa' u'yebn. ¹⁷ Imɔn, u laa' lisel nin ukpieke Baa Uwien saan, uyo wà wɔn Uwien wà ɲmɔbe ukpieke u yebe ka ti ɲmɔbe u kp̄e nin bà nno là len' ki ye: «Wà sɔ yé n'Bije, n yíe wɔ ceen ne n'yenm sɔnge u'bo ki gbien'.» ¹⁸ Ne tinbi mɔnɔn là cii' unieke nno bó paaki bó uyo wà tinbi nin wɔn là te Uwien ya juol bo nno.

¹⁹ Nno ne ti t̄ɔre' ki du ki ye *Uwien ya ñɔbonsɔknb là tɔke' tigber tà nno t̄u te. N̄i mɔn ní t̄ɔre kí pele itub ne kí cenge t̄u. T̄u te ten lifrl ne wendeh nà saan biike ki gu nè n̄ faa ɲɔ litenɲeɲmaasel[‡] n̄ wende ni'f̄el ni. ²⁰ Kpie men kí bende kí ye *Uwien ya ñɔbonsɔknb ya gber tà kele' *Uwien ya gbɔnku ni nno, uba ɲa n̄ fre kí sɔkn t̄u nin u'tiema yenuom, ²¹ kime nil ɲa kpele ki taa' u'tiema yíem ki sɔkn' Uwien ya ñɔbon, ama *Mifuoñaanm ne là c̄ere' binib sɔkn' Uwien ya ñɔbon.

Bà wɔknh kutonnenku ya gber

2 Uyo bo binib là te Uwien ya nib ni ki yih bi'ba *Uwien ya ñɔbonsɔknb, ki sɔkndeh kutonnenku ten binib te ni'mɔ ni ma ki yih bi'ba biwɔnwɔknb, ki wɔknh kutonnenku nɔ. Bi li taa ucekn kí taa miwɔknm mà yé kutonnenku kí kuɔn ni'ni kí tuln binib, haali kí t̄i nie mɔnɔn kí ye ba ben bi'Cenbaa wà de' be ki wie'. Bi li tien nno ne ki nuunh bi'tiema tudere ne Uwien n̄ gben bi'gber na n̄ taande.

² Binib li paan bi'sɔnsɔndl bo ki yebe. Ben bo ne binib li len tigbemɔnt ya sen bo fɛnfɛnm. ³ Bi li yé binib bà ɲa gbuokeh like ne, kí taa tiñɔɲmaagber kí lere kí ji ne. Ama bi bonde' haali uyoyo be n̄ bu be tibuur tà nno ɲa ɲmɔbe p̄erm; bi'tudere mɔ ɲa ɲmɔbe juorm. ⁴ Kime Uwien ɲa d̄aan' u'tondb bà bi' nno ya tub ya derm. Ama u taa' be ki wie' kubùoku k̄ua n̄o ka ɲmɔbe bien, ki biike ni ne, ki c̄ere' bi l̄uo tikurdɔkr ki te len, ki gu tibuur ya daali. ⁵ Wa d̄aan' binib bà là te uɲendun wuu ni haali uyoyo bo ya tub ya derm. Ama u là c̄ere' miwuom kun' nin bà ɲa boh wɔ ma nno, u là ɲmien' Nowe ne nin binib bilole ki pukn'. Wɔn Nowe ne là t̄okeh binib tigbemɔnt. ⁶ Uwien là dere' Sodɔm nin Gomɔr yaab ya tub ki c̄ere' idu bugben teke' umu ki w̄in' ki ɲmaare' ɲɔ wenli bo nè n̄ li yé kud̄ieku bà ɲa li boh wɔ nno bo ne. ⁷ U là ɲmien' Lɔt, ugbemɔndaan wà ya yenm là saa' idu nno ya nib ya tetem bo ki gbien' nno ne. Bi là p̄e lisɔnsɔndl bo ne ki teh bi'yenm yíe nà. ⁸ Lɔt nin ben ne là kɔ, ne idaan ke u lenh, ki ciuh bi teh nà ke, ne n̄i wi wɔ bi'tuonfenfenm nno bo ceen, kime u yé ugbemɔndaan ne. ⁹ Nen ne wuɔn' ki ye Uwien ben u li tien ma kí ñen binib bà p̄e u'bo mibiikm ni, kí guure tibuur ya daali kí dere bà ɲa cuube ya tub. ¹⁰ U li t̄ɔre kí dere bà p̄e tigbenent yíe tibonbiert tà bo, ki fe tijoknt ya bont ya tienm, ki yindeh Uwien ya yonbdent nno ya tub ne.

Biwɔnwɔknb bà wɔknh kutonnenku nno, ba fenge bonn, ki ɲmɔbe tigbengt, ki mengreh lif̄el ki sukreh nà ke ɲmɔbe ukpieke paaki bó. ¹¹ Uwien ya tondb bà ɲmɔbe mituom nin ufaa ki cen' be nno mɔnɔn ɲa sukreh ki biindeh nà ke ɲmɔbe ukpieke paaki bó nno Yonbdaan ya nun bó. ¹² Ama binib nno yé iɲɔr ne, ki te ten ipie, ki te ki de' be n̄ li coh yì ki kuuleh. Bi sukreh bà ben nà ne, ki li kpo ten ti-

[‡]1:19 Migbiirm mie ni bi ye *litenɲeɲmaasel* la, bi niireh Kristo ne.

went, ¹³ki li le utudere, wun ne yé bi'tùonbiere nno ya paaku. Bi'yenm sange be ní li sònñ isònsòndtùon kuwensiiku ne. Ninbi nin ben taan' ki jinh la, bi'yenm sange be ní li lereh ne ne. Bi yé tijknt ne, ki ñmòbe ife. ¹⁴Bi'yenmaale ke pe bipiib bo ne. Bi teh ibiere ne ka jiih, ki lereh ki coh bà ya tekjim ña faa. Ba gbuokeh bont ne bi'yenmaale ke pe tu'bo, ki yé binib bà te miñuüm ni. ¹⁵Bi wie' usenmòmòm ne ki tùre' ki paan' Bosor ya bije Balam ya sen bo. Wòn Balam ne là yíe ilike ki gbien' ki tuo' bi pèn' wò u tien' nà bre. ¹⁶Ama Uwien cèrè' uñuun len' minilm ki biin' Balam ki pien' wòn Balam *Uwien ya ñòbonsòkn ya jòrtùon.

¹⁷Biwònwòknb bà wòknh kutonnenku nno te ten iñunbunkuon ne, ki te ten titewòlgbont tà kutafaaku tuke tù. Uwien bonde' be mifenm nà saan biike cìnm ño. ¹⁸Bi lienh tigbengt ya lenm ne ma ñmòbe tingi, ki sònñ isònsòndtùon yà bi'menku pe i'bo nno, ki lereh ki coh binib bà wie' bà tùre' ya sen na laan wòke' nno. ¹⁹Ki tòkeh be ki teh bi pe bi'bo la, bi li le liwiél ne ben bugben ji yé tibont tà teh be fenn nno ya yonbe, kime unil teh nà nì tì men' wò ki gbien' wa ji li fre kí wie nè la, u yé ni'yonb ne. ²⁰Binib bà bende' *Yesu Kristo wà yé Yonbdaan ki yé Uñmienl nno ñen' bi'ba uñendun wuu ya jòknt ya bont ni ño. Bi liebe' ki kòn' tu'ni, ki cèrè' tù men' be ki tì gbien' ba ji li fre kí wie tù la, bi li tien fenn kí cen bi là te mikpiekm ma bo. ²¹Kime ba bi bende' tigbemònt ya sen la, nì bi tu nin be ní bende wù ño kí wie Uwien ya gber tà bi là wòkn' be tù nno. ²²Nà li tu be nno li wuòn kí ye mikpenjenm mie yé imòn ne. Men si: «Usengbenl liebe' ki jin' u'siint», ne «Bi sii' fanga ki gben', u liebe' ki tì binbinde' liwòbl ni.»

Yonbdaan li li baa ne

3 N'jòtiebe, n kieh kugbònlieku sò ní de ne. Tu'ke tule ni ní tierih ne ni'ke

ño ní tore ne ní li ñmòbe iyenmaalmòmòm ne. ²Li tien men *Uwien ya ñòbonsòknb là juò' ki tòke' ne tigber tà nno, kí li tien Yonbdaan, Uñmienl là sòn' u'tondb ni'saan bi tòke' ne u'gber tà nno m. ³Ni li kpíe kí bende nà si: idenfòrke ya yo binib li te ne, kí li yé binib bà leh ki séreh binitòb, kí li fuobe bi'yenm yíe ma bo, ⁴ki lienh ki teh: «*Yesu pùon' ki ye u li baa ní-a! U nín ji juore' la? Kime ti'baambe kpo' haali uyoyo ño ama ni'ke juore' ki te ten uñendun ya cincinyo ne.» ⁵Bi lienh nno ma nno bi sunde' ño ki ye Uwien là len' ne kutaaku nin kitink ñen' haali uyoyo. U taan' miñunm bùol liba ki cèrè' kitink ñen' upaan bo. ⁶U là liebe' ki cèrè' miñunm yebre' ki kun' nin uñendun ya nib nin nà ke là fuobe uyo bo. ⁷Ama Uwien len' ki ye kutaaku kuu nin kitink kie nò li te ne kí gu lidaali là u li bu binib tibuur, kí gben bà ña boh wò nno ya gber. Nen daali ne umu li wi kutaaku nin kitink ke.

⁸Ama n'jòtiebe, na bi li sunde nibonn niba bó ne. Nen si: uwien uba te ten ibin liturl ne Yonbdaan bo, ne ibin liturl mò te ten uwien uba. ⁹Yonbdaan ña ní taande u pùon' ki ye u li tien nà nno bo ten binib biba maaleh ma bo. U ñmòbe kuminku ni'bo, kime wa yíe uba ní kpo kí juore fenn, ama u yíe unil ke ní lèbre u'tetem ne. ¹⁰Yonbdaan li baa ní lidaali là li ci binib ten unasu ne. Nen daali ne kutaaku li gben kí tien kuwaaku kí gbien, ne tibont tà ke te ku'bo nno ní wi. Kitink nin tibont tà ke te ki'bo nno m li wi. ¹¹Tibont nno ke li wi ma nno, nì mòm, ní li yé be ya nitunbu? Nì kpe ní li fuobe Uwien yíe ma bo ne, kí li boh wò, ¹²ki gu lidaali là Uwien li bu binib tibuur nno ní baa tonm. Nen daali ne umu li wi kutaaku ne limuuwòl ní donde tibont tà ke te ku'bo. ¹³Ama Uwien là pùon' ki ye u li tien kutefènkú nin kitinfènk, kí cèrè tigbemònt ní li te tu'bo. Ti gu nen ne.

¹⁴Nen bo, n'jətiebe, ni gu ni'daali ma nɔ, li ñikndeh men ɲɔ u lá baa' la, wɔ́ n̄ le ni te uyenduɔn ni, ka ɲmɔbe jɔknt, ka gbè niba saan. ¹⁵Ní li ben kí ye ti'Y-onbdaan m̄inde' ki wuɔke' ma nɔ, n̄i yé ni ya ɲm̄erm n̄e. U ya sen bo n̄e ti'ninje Pɔl wà ti yíe wɔ́ nɔ́ kele' n̄e kugbɔnku kí ñe Uwien de' wɔ́ miyenfuom mà nɔ́ bo. ¹⁶U'gbɔnt ke ni, u ye wɔ́ n̄i len tuu ya gber bo la, u lienh nɔ́ n̄e. Nibembe saan ya ciim faa n̄e, n̄e binib bà ɲa ben niba, ka tukn' wɔ́knm miba bo coh tu'tingi ki

lèbreh ten bi lèbreh *Uwien ya gbɔnku ni ya gbetɔr ya tingi ma bo, ki tulndeh bi'ba. ¹⁷Nen bo, n'jətiebe, n juɔ' ki tɔke' n̄e sɔ. Li ben men, ki la cère bà ɲa boh Uwien, ki t̄ure' nɔ́ n̄i lere n̄e ní paan bi'bo, kí lúo ni se usensien wà ki faa nɔ́. ¹⁸Ama t̄ùre men kí li bendeh ti'Y-onbdaan nin ti'Ŋmienl *Yesu Kristo ki joh inun bó, kí cère u'juokm n̄i li yebreh ni'saan. Wɔ́n si ukpieke fenfennɔ́ nin uyo wà ɲa ɲmɔbe gbenm. [Amí].

Tigbont tà

San

kele' tù nno

Nà wongeh tigbont tuu te ma bo

San ne kele' tigbont tuta tuu nɔ. Wa kele' u'yel tu'ni niba saan.

Kukpieku kuu ni ni'ba saan ɲa wongeh u kele' kù ki de' wà. U lii kele' ki de' Kristo yaab biba ne, bi paan' binib biba bo bi'wɔknm ɲa kpe sen bo. Nen bo ne San kele' kugbɔnku kuu ki tɔke' bà li kàanh kù ki ye be á liike bi'yul bo nin mi ya wɔknm.

Kugbɔnlieku ni, San yih u'ba «ucien ne.» U kele' kù ki de' upii uba nin u'bumu ne. Upii uba nin u'bumu nno yé Kristo ya taanl liba nin li'nib ne.

U saakreh bà li kàan kù nno ya gbenent be á li yíe tɔb, kí li pe Yesu ya wɔknm bo mɔnmɔnm ne.

Wɔn unibaab ne kele' kugbɔntaaku ki de' uje uba, ki pèke' wɔ, kime u pe tigbemɔnt ya sen bo, ki toreh Kristo yaab. U liebe' ki lienh ujetɔ mɔ bó. U yíe' «ucien» ya ñɔbu bó, ka teknh cenb mɔ (migbiirm 9-10). U tí liebe' ki lienh ujetɔ uba mɔ ya gber, u teke' Yesu ki jin' (migbiirm 11-12). U saakreh ukpiek nno ya gbenent wɔ á li pe u ya je ya tetem bo ne.

Mifuobm ya gber

1 Ti tɔkeh ne ti cii' nà, ti'nunbu laa' nè, ti ñuore' nè, ti'nuɔ me' nè nno ya gber ne. Tigber bugben là te haali tibont ke ya cincinyo ne, ki yé limiel ya gber. ²Mifuobm nno ya daan taa' u'ba ki wuɔn' te, ti laa' wɔ ne ki kundeh imɔn, ki tɔkeh ne *limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm ya gber. Wà yé limiel ya daan nno là te nin Baa Uwien ne, ki taa' u'ba ki wuɔn' te. ³Ti cii' nà, ki laa' nè nno, ti tɔkeh ni'mɔ ni ya gber ne, ɲɔ tinbi nin ninbi á li te uñɔkpaan ni. Ti'ñɔkpaan nno yé uñɔkpaan wà tinbi

nin ti'Baa Uwien nin u'Bije *Yesu Kristo ɲmɔbe wù nno ne. ⁴Ti yíe tí li ɲmɔbe uyensɔnge kí ti gben ne. Nen bo ne ti kele' tigber tuu nɔ ki de' ne.

Ñe men licinñunl ni kí kɔ kuwenwenku ni

⁵Ti cii' tigber tà *Yesu saan nno, ti tɔkeh ne tun sɔ: Uwien yé kuwenwenku ne, cinñunl ɲa te u'ni. ⁶Ti lienh ki teh tinbi nin Uwien ɲmɔbe uñɔkpaan, ki liebe' ki te licinñunl ni la, ti yé biton-nendɛnb ne, ta ɲmɔbe gbemɔnt. ⁷Ama ti te kuwenwenku ni ten Uwien te kuwenwenku ni ma la, ti ɲmɔbe uñɔkpaan nin tɔb ne. Ne u'Bije *Yesu ya sèm sɔkreh ti'biere ke.

⁸Ti len' ki ye ta ɲmɔbe biere la, ti tulndeh ti'ba ne, gbemɔnt ɲa te ti'fèl ni. ⁹Ti kpiire' ti'biere ki tɔke' Uwien la, u li fère te, kí sɔkre ti'fèl kí ñen nà ke bre, kime u cuube ne ki yé ugbemɔndaan. ¹⁰Ti len' ki ye ta teh biere la, ti yin' Uwien uton-nendaan ne, ne u'gber ɲa te ti'fèl ni.

Kristo ne yé ucendenduol

2 N'bumu, ma yíe ní li teh biere. Nen bo ne n kele' tigber tuu ki de' ne. Ama unil tien' ibiere mɔnɔn la, ti ɲmɔbe *ucendenduol uba ti'Baa Uwien saan. Wɔn si: *Yesu Kristo ugbemɔndaan. ²U taa' u'ba ki tien' lituɔrl ki de' Uwien ɲɔ Uwien á fère te ti'biere ne. Na yé ti'yi baba, u li fère uɲendun ya nib ke mɔ yi ne.

³Ti tuo' Uwien ye nà la, nen ne wongeh te ki teh ti mɔnbe ki ben Uwien. ⁴Wà ke ye u ben Uwien, ka tuo' u ye nà la, u yé utonnendaan ne, ne gbemɔnt ɲa te u'fèl ni. ⁵Ama wà ke boh Uwien ya gber la, wɔn ne cinbe ki yíe Uwien ki tì gben'. Nno ne ti mɔnbe ki ben ki ye tinbi nin Uwien te. ⁶Wà ke ye wɔn nin Uwien te la, wɔ á li fuobe ten *Yesu Kristo là fuobe ma bo.

Li yíe men tób

(San 13:34-35)

⁷ N'jótiebe, na yé wóbfènl ne n kieh ki dienh ne, ama nì yé liwóbkpaal ne. Ni là cin' ki paan' *Yesu Kristo ya sen bo ma nno, ne ki cii' lè. Liwóbkpaal bugben yé tigber tà ni là cii' tù nno ne. ⁸ Nin nen ke njo, n kele' liwóbl là ki de' ne nno yé lifènl ne. Ninbi nin *Yesu Kristo ya tetem ne wongeh ki teh liwóbl nno mon. Kime licinñunl benh ki gbendeh ne, ne kuwenwenmònkú cin' ki wendeh.

⁹ Wà ke ye u te kuwenwenku ni, ki nen u'to la, u bie ki te licinñunl ni ne. ¹⁰ Wà ke yíe u'to la, u te kuwenwenku ni ne. Bonn nja te u'fèl bo kí fre kí cère wó n tien nà bre. ¹¹ Ama wà ke nen u'to la, u te licinñunl ni ne, ki cuonh ka ben u joh nà bó. Kime licinñunl nno juon' wó njo.

Ni'nun la li món uḡendun nin u'bont bo

¹² N'bumu, n kieh tigber tuu n de ne, kime Uwien fère' ne ni'biere *Yesu Kristo ya yel bo njo.

¹³ N'baambe, n kieh tigber tuu n de ne, kime ni ben wà te haali tibont ke ya cincinyo.

Bifènbè, n kieh tigber tuu n de ne, kime ni faake' nin usenpol ubieró njo.

¹⁴ N'bumu, n kele' tigber tuu ki de' ne, kime ni ben Baa Uwien.

N'baambe, n kele' tigber tuu ki de' ne, kime ni ben wà te haali tibont ke ya cincinyo.

Bifènbè, n kele' tigber tuu ki de' ne,

kime ni nḡmóbe mituóm,

Uwien ya gber te ni'fèl ni,

ne ni faake' nin usenpol ubieró.

¹⁵ La yíe men uḡendun wuu, ki niireh nin tibont tà te u'ni.

Wà ke yíe uḡendun wuu la, wa nḡmóbe Baa Uwien ya yíem.

¹⁶ Kime iyenmaalbiere yà te unisaal ya fèl bo nno

nin u nḡmóbe ununfóke wà u lenh tibont tà bo nno

nin u nḡmóbe tigbengt tà u'faal bo nno

nja ñen' Baa Uwien saan,

tu'ke ñen' uḡendun wuu ni ne,

ki yé uḡendun yaar.

¹⁷ *Uḡendun wuu nin tibont tà binib ya nun fóke tu'bo nno ke li gben, ama wà ke teh Uwien yíe nà la, udaan li tuu ki te ne.

Nà li tore ne ní bende Kristo ya nennend

¹⁸ N'bumu, nì sien' waamu ne ugbengbenyo n baa. Ni là cii' bi ye Kristo ya nennend li baa ní. Fenfennó wuó Kristo ya nennendb baa' ki yebe. Nen bo ne ti bende' ki ye nì sien' waamu ne ugbengbenyo n baa. ¹⁹ Bi là te ti'cekl ni, ne ki siere' ti'saan. Ba li là yé ti'yaab. Bi bi là yé ti'yaab la, bi bi bie ki te ti'ni ne. Bi siere' ti'saan ma nno, nen ne wuon' te nì wien ki ye bi'ke nja li mōnbe ki yé ti'yaab.

²⁰ Ninbi ben wōn, Kristo de' ne *Mifuoñaanm njo. Nen bo ne ni'ke ben nà yé tigbemònt. ²¹ Na yé na ben gbemònt ne cère' n kele' tigber tuu ki de' ne. Ni ben tigbemònt ma nno ne cère' n kele' tù ki de' ne. Ni ben ki ye tonnenku nja te gbemònt ni.

²² Nḡme yé utonnendaan-i? Na yé wà nieh ki teh *Yesu nja yé Uwien ya Nigendke Kristo-oo? U ya daan ne yé *Kristo ya nennend, ki nieh ki teh wa ben Baa Uwien nin u'Bije. ²³ Wà ke nie' ki ye wa ben Uwien ya Bije la, u nie' ki ye wa ben Baa Uwien mō ne. Wà ke ye u ben Uwien ya Bije la, wōn nin Baa Uwien kpe buñobu ne.

²⁴ Ninbi wōn, cère men ni là cii' tigber tà haali micincinm nno n li te ni'fèl ni. Tigber tà ni là cii' tù micincinm nno te ni'fèl ni la, ni te nin Baa Uwien nin u'Bije ne. ²⁵ U pūon' ki ye u li de te nibonn nà nno, nen si: *limiel là nja nḡmóbe gbenm ne.

²⁶N kele' tigber tuu ki de' ne n' take ne binib bà nuunh be n' tuln ne nno bó ne. ²⁷Ninbi ben wɔn, Kristo de' ne *u'Fuoñaanm ne mî tuu ki te ni'bo, ne na ji nuunh nil n' wɔkn ne u'gber. *U'Fuoñaanm nno ne wɔknh ne ni'ke. Mî wɔknh ne nà nno yé tigbemònt ne, ma nendeh. Li te men nin Kristo, *u'-Fuoñaanm wɔkn' ne ma bo.

²⁸N'bumu, li te men nin Kristo fen-fenno ɲɔ lidaali là u li baa ní, kí ñen u'ba upaan bo binib ke n' le wɔ nno tí li ɲmɔbe midum ɲɔ fe la cuo te u'nun bó.

Uwien ya bumu ɲa ji li teh biere

²⁹Ni ben ki ye Kristo yé ugbemòndaan ma nno, bende men kí ye unil wà ke teh nà cuube la, u yé Uwien ya buk ne.

3 Liike men Baa Uwien yé te nì tì kpe ma. U yé te ki gbien' haali ki tì yin' te u'bumu. Ti mɔnbe ki yé u'bumu ne. *Uɲendun ya nib ɲa ben te, kime ba ben Uwien yé udaan wà. ²N'jɔtiebe, fenfennɔ wuu ti yé Uwien ya bumu ne. Ama ta laan ben ti lá li te ma bo. Ti nín ben ki ye Kristo lá li ñen u'ba upaan bo uyo wà nno, ti li naan wɔn ne, kime ti li le wɔ, u te ten u li te ma bo ne. ³Wà ke ɲmɔbe Kristo bo li ya dendenl la, wa ji ɲmɔbe jɔknt ten Kristo ɲa ɲmɔbe jɔknt ma.

⁴Wà ke teh ibiere la, u wie' yiko ne, kime yiko ya wiem yé ibiere ne. ⁵Ni ben ki ye Kristo baa' uɲendun wuu ni wɔ n' gben ibiere ne. Ne biere iba mɔnɔn ɲa te u'ni. ⁶Wà ke te nin wɔ la, wa ji teh biere. Wà ke teh ibiere la, wa laa' wɔ, ka ben wɔ mɔ.

⁷N'bumu, la cère men uba n' tuln ne. Wà ke teh nà cuube la, u yé ugbemòndaan ten Kristo yé ugbemòndaan ma ne. ⁸Wà ke teh ibiere yé usenpol yɔ ne, kime usenpol yé ubierdaan ne haali tibont ke ya cincinyo. Nen bo ne Uwien ya Bije baa' uɲendun wuu ni wɔ n' gben usenpol ya tòn.

⁹Wà ke yé Uwien ya buk ɲa ji li teh biere, kime Uwien ya tetem te u'ni. U yé Uwien ya buk ma nno, wa n' fre kí tien biere. ¹⁰Wà ke teh nà ɲa cuube, ka yé u'tɔ la, wa yé Wien ya buk. Nen ne cèreh bi bende' bà yé Uwien ya bumu nin bà yé usenpol yaamu.

Li yé men tɔb

¹¹Ni là cii' tigber tà haali micincinm nno tun si: «Tí li yé tɔb ne.» ¹²La cère men tí li te ten Kayen. U là yé usenpol ubierɔ yɔ ne, ki ku' u'ninje. Be bo ne u ku' wɔ? U là ku' wɔ, kime u ya tòn la bre ne, ne u'ninje ye cuube.

¹³N'yaabe, *uɲendun ya nib nen ne la, la cère men nè n' cuo ne yɔkm. ¹⁴Tinbi yé ti'tɔb Kristo yaab ma nno ne cère' ti bende' ki ye ti ñen' mikuum ni ki kɔn' mi-fuobm ni. Wà ke ɲa yé u'tɔ la, u bie ki te mikuum ni ne. ¹⁵Wà ke nen u'tɔ la, u yé unikul ne. Ne ni ben ki ye limiel là ɲa ɲmɔbe gbenm ɲa te nikul ni. ¹⁶Nà sɔ cère' ti bende' miyém ya tingi: Kristo teke' tinbi ya kuum ne ki kpo'. Nì mɔn ti'mɔ n' teke ti'tɔb ya kuum ne kí kpo. ¹⁷Unil ɲmɔbe lifaal uɲendun wuu ni, ki laa' nì pɔre' u'tɔ, ne wa tuo' wɔ n' ɲukre kí tore wɔ la, u ɲmɔbe Uwien ya yém mila bo? ¹⁸N'bumu, la cère men tí li yé tɔb buñɔbu ni, cère men tí li sɔnh itòn ya wɔngeh ki teh ti mɔnbe ki yé tɔb.

¹⁹⁻²⁰Nen ne li cère tí bende kí ye ti pe tigbemònt bo. Nì yé ti'yenmaale mɔnɔn ne biindeh te la, ti'yenm dɔ Uwien saan ne, kime Uwien cen' ti'yenmaale, ki ben tibont ke. ²¹N'jɔtiebe, ti'yenmaale ɲa bi-indeh te la, ti ɲmɔbe midum Uwien saan. ²²Ne ti mie' wɔ nà ke la, u dienh te nè ne, kime ti boh u'wobl ne ki songreh u'yenm. ²³U de' te liwobl là nno si: tí teke u'Bije *Yesu Kristo kí ji, kí li yé tɔb, ten wɔn *Yesu Kristo tɔke' te ma bo. ²⁴Wà ke boh Uwien ya wobl la, u te nin Uwien, ne Uwien mɔ te nin wɔ. U de' te Mi-

fuoñaanm ma nno ne cère' ti ben ki ye u te nin te.

**Ni li tien ma kí bende
Mifuoñaanm te bà bo**

4 N'jotiebe, la li teknh men binib bà ke lienh ki teh bi ñmabe *Mifuoñaanm nno ki jinh, ama ní sekn kí bende kí ye *Mifuoñaanm ne cère' bi lienh kí yaan kí teke be kí ji. Kime bitonnenñobonsoknb ji gbe ne uñendun ni. ²Nà sò li cère ní bende binib bà ñmabe *Uwien ya Fuoñaanm: wà ke lienh ki teh *Yesu Kristo mɔnbe ki baa' uñendun wuu ni nin tinsaalgbenent la, wɔn ne yé Uwien yɔ. ³Wà ke lienh ki teh Kristo ña baa' nin nisaalgbenent la, wa yé Wien yɔ, u yé Kristo ya nennend yɔ ne. Ni ci' bi ye Kristo ya nennend li baa ní. Fenfennu wuu u baa' uñendun ni ña.

⁴Ninbi n'bumu, ni yé Uwien yaab ne, ne ki faake' nin *bitonnenñobonsoknb nno, kime *Uwien ya Fuoñaanm mà te ni'ni nno faa ki cen' Kristo ya nennend wà te uñendun ni nno. ⁵Ben yé uñendun yaab ne. Nen bo ne bi lienh uñendun ya lenm, ne uñendun ya nib cengeh bi'bó. ⁶Tinbi ben wɔn, ti yé Uwien yaab ne. Wà ke ben Uwien ne cengeh ti'bó. Wà ke ña yé Wien yɔ ña cengeh ti'bó. Nen ne cère' ti bende' *Mifuoñaanm, men mà yé tigbemñnt nno te binib bà ni, ki cère' ti bende' usenpol utonnendaan mɔ te binib bà ni.

Miyém ñeh Uwien saan ne

⁷N'jotiebe, cère men tí li yé tɔb, kime miyém ñen' Uwien saan ne. Wà ke ñmabe miyém la, u yé Uwien ya buk ne, ki ben Uwien. ⁸Wà ña ñmabe yém la, wa ben Wien, kime Uwien yé miyém ya daan ne. ⁹Uwien wuɔn' te u'yém ma bo sɔ: u sɔn' ní u'Bijebaab uñendun wuu ni ña wɔn bo tí li fuobe ne. ¹⁰Miyém nno si nà sɔ: na yé tinbi ne yé Uwien, Uwien ne yé te, ki sɔn' ní u'Bije uñendun ni, wɔ

ní lá taa u'ba kí tien lituɔrl kí de Uwien ña wɔ ní fère te ti'biere.

¹¹N'jotiebe, Uwien yé te nno ma nno, ni kpe ti'mɔ ní li yé tɔb ne. ¹²Uba ña kpele ki laa' Wien. Ti yé tɔb la, Uwien te nin te ne, ne u'yém te ti'ni ki tí gben'.

¹³Nà cère' ti ben ki ye ti te nin Uwien ne Uwien mɔ te nin te nno si: u de' te *u'-Fuoñaanm. ¹⁴Tinbi laa' Uwien ya Bije, ne ki kundeh imɔn ki teh u'Baa ne sɔn' wɔ ní uñendun wuu ni, wɔ ní lá li yé uñendun ya nib ya ñmienl. ¹⁵Wà ke lienh ki teh *Yesu yé Uwien ya Bije la, Uwien te nin udaan ne, ne u'mɔ te nin Uwien. ¹⁶Tinbi ben Uwien yé te ma bo, ne ki teke' ki jin'.

Uwien yé miyém ya daan ne. Wà ke ñmabe miyém la, u te nin Uwien ne, ne Uwien mɔ te nin wɔ. ¹⁷Nà cère' miyém te ti'ni ki tí gben' ña tí li ñmabe midum Uwien li bu binib tibuur lidaali là nno si: Kristo te ma bo nno, ti'mɔ te nno ne uñendun wuu ni. ¹⁸Jewaanbu ña te yém ni. Miyém mà mɔn ki tí gben' gbendeh bujewanbu ne. Utudere bo ne binib fenge. Unil wà fenge ña laan ñmabe yém mà mɔn ki tí gben'.

¹⁹Tinbi yé Uwien, kime wɔn ne kpie' ki yé' te. ²⁰Unil lienh ki teh u yé Uwien, ka yé u'tɔ la, u yé utonnendaan ne. Kime nil ña yé u'tɔ wà u lenh wɔ la, wa ní fre kí ye u yé Uwien wà wa lenh wɔ. ²¹*Yesu Kristo de' te liwɔbl là sɔ: unil yé Uwien la, wɔ ní li yé u'tɔ mɔ.

**Teke men Uwien ya bije kí ji, kí
faake nin uñendun**

5 Wà ke teke' ki jin' ki ye *Yesu yé Uwien ya Nigendke Kristo la, udaan yé Uwien ya buk ne. Wà ke yé kibuk ya baa la, u yé u'buk mɔ ne. ²Ti yé Uwien ki boh u'wɔb la, nen ne wɔngeh ki teh ti yé u'bumu. ³Kime Uwien ya yém si: tí li boh u'wɔb ne. Ne u'wɔb nno ña faa. ⁴Wà ke yé Uwien ya buk ne faakreh nin uñendun. Ti'tekjim ne cèreh ti faakreh nin uñendun. ⁵Ñme yé unil wà faakreh

nin uḡendun-i? Wɔn si: wà teke' ki jin' ki ye *Yesu yé Uwien ya Bijé.

Yesu Kristo ya mɔ̀nkunb

⁶Wɔn *Yesu Kristo ne baa' ní nin miñunm nin misèm[¶]. Na yé u baa' nin miñunm baba ne, u baa' nin miñunm nin misèm ne. *Mifuoñaanm kundeh imɔ̀n, kime mì yé imɔ̀n ne. ⁷Bi te bimɔ̀nkunb bita ne. ⁸Ben si: Mifuoñaanm nin miñunm nin misèm. Ben bita nno ke kpe buñɔ̀bu ne. ⁹Ti teknh binib ya mɔ̀nkun la, tí li ben kí ye Uwien ya mɔ̀nkun cen' binib yu. Uwien ya mɔ̀nkun nno si: u kun' imɔ̀n ki ye *Yesu mɔ̀nbe ki yé u'Bijé ne. ¹⁰Wà teke' Uwien ya Bijé ki jin' la, u tuo' Uwien kun' imɔ̀n yà nno ne. Ama wà ḡa teke' Uwien ki jin' la, u yih wɔ uton-nendaan ne, kime wa teke' Uwien kun' u'Bijé bo imɔ̀n yà nno ne ki jin'. ¹¹Uwien ya mɔ̀nkun nno si: u de' te limiel là ḡa ḡmɔ̀be gbenm, ne u'Bijé ne yé limiel nno ya daan. ¹²Wà te nin Uwien ya Bijé ne ḡmɔ̀be limiel nno. Wà ḡa te nin Uwien ya Bijé ḡa ḡmɔ̀be lè.

Tigbɛfɔ̀rkaar

¹³N kele' tigber tuu ke ki de' ne ḡo ní bende kí ye ninbi bà teke' Uwien ya Bijé

ki jin' nno, ni ḡmɔ̀be limiel là ḡa ḡmɔ̀be gbenm ne. ¹⁴Ti ḡmɔ̀be midum mà Uwien saan si: ti mié' wɔ nà ke u'yíem bo la, u cengeh ti'bó ne. ¹⁵Ti ben u cengeh ti'bó ma nno, ti mié' wɔ nà ke la, ti du ki ye ti laa' nè ḡo.

¹⁶Unil laa' u'tɔ teh ibiere yà ḡa kuuleh la, wɔ n kàare kí de wɔ ḡo Uwien n tũore u'fuobm, nì yé ibiere nno ḡa mɔ̀nbe ki kuuleh ne la. Kime ibiere iba te ki kuuleh, ma niireh be n kàare kí de binib bà teh i ya biere. ¹⁷Itũon yà ke ḡa cuube yé ibiere ne. Ama nà yé ibiere ke ne kuuleh.

¹⁸Ti ben ki ye wà ke yé Uwien ya buk ḡa ji teh biere, kime Uwien ya Bijé gu wɔ, ne usenpol ubierɔ ḡa n fre kí tien wɔ niba. ¹⁹Ti ben ki ye tinbi yé Uwien ya bumu ne, ki ben mɔ ki ye uḡendun ya nib ke te usenpol ubierɔ ya wɔbl ni ne. ²⁰Ti ben ki ye Uwien ya Bijé baa' ki wuɔn' te ti li tien ma kí bende Uwenmɔ̀n ne. Ti te nin Uwenmɔ̀n ne, kí ñe u'Bijé *Yesu Kristo bo. Wɔn ne yé Uwenmɔ̀n, ki yé limiel là ḡa ḡmɔ̀be gbenm ya daan.

²¹N'bumu, liike men ni'yul bo nin ibule ya gber.

[¶]5:6 Yesu Kristo ne baa' ní nin miñunm nin misèm ya tingi si: Bi sù' wɔ Uwien ya ñunm nin u'kuum ne.

Kugbɔnlieku kùà

San

kele' kù nno

Ifuonde

1 Min uciɛn, n fuondeh sin ti'naa wà Uwien gènde' ɲe nin a'bumu^{§§}. N yíe ne imɔnmɔn ne. Na yé min baba ne yíe ne, binib bà ke ben tigbɛmɔnt nno mɔ yíe ne ne, ²kí ñe tigbɛmɔnt tà te ti'fèl ni, ki li tuu ki te ti'ni nno bo.

³Baa Uwien nin u'Bije *Yesu Kristo n juoke te, kí muɔ te micidekm, kí de te uyenduɔn ɲɔ tí li pe tigbɛmɔnt bo, kí li fuobe miyíem ni.

Li ɲmɔbe men tigbɛmɔnt, kí li yíe tɔb

⁴N laa' a'bumu muba pe tigbɛmɔnt bo ten Baa Uwien de' te liwɔbl ma bo nno, ne n'yɛnm sɔnge' ki gbien'. ⁵Sin ti'naa, fɛnfɛnno n gbáanh ɲe ne, cère men tí li yíe tɔb. Na yé wɔbfɛnl ne n kele' ki de' ɲe, nì yé ti là cii' là haali ucincinyo nno ne. ⁶Miyíem ya tingi si: tí li fuobe Uwien

ya wɔbl ye ma bo ne. Li ya wɔbl ne ni là cii' là haali ucincinyo nno: «Li fuobe men li ye ma bo».

⁷Binib bà tulndeh bi'tɔb yebre' uɲɛndun wuu ni, ki lienh ki teh *Yesu Kristo ɲa baa' nin nisaalgbenent. Unil teh nno la, u yé wà tulndeh binib ne, ki yé *Kristo ya nennend. ⁸Liike men ni'yul bo ɲɔ ti'tuonl la juore fɛnm. La juore' fɛnm la, ni li le lisuul kí ti gben.

⁹Wà ke taah tibontɔr ki pukndeh Kristo ya wɔknm bó, ka fuobe mì ye ma bo la, wa te nin Uwien. Wà fuobe Kristo ya wɔknm ye ma bo la, u te nin Baa Uwien nin u'Bije ne. ¹⁰Wà baa' ní ni'saan ka tuke mi ya wɔknm la, la teke wɔ men, ki la fuonde wɔ mɔnɔn. ¹¹Kime wà fuonde' wɔ la, udaan nin wɔn kpaan' iye ki sɔn' u sɔnh itùonbiere yà nno nínɔ.

Micèbm

¹²N ɲmɔbe tigber tù yebe n tɔke ne ama ma yíe n kele tù gbɔnku ni. N daan n baa ni'saan, kí le ne, tí tɔke tigber ɲɔ kí li ɲmɔbe uyɛnsɔnge kí ti gben ne.

¹³Ti'naa, a'ninse wà Uwien gènde' wɔ nno ya bumu mɔ fuondeh ɲe.

§§1:1 *Ti'naa nin u'bumu* li fre kí ye Kristo ya taanl liba nin li'nib.

Kugbɔntaaku kùà

San

kele' kù nno

Ifuonde

1 N'jɔ Gayus, min uciɛn fuondeh ɲɛ. N yíe ɲɛ imɔnmɔn nɛ. ²N'jɔ, n kàareh ki teh nɛ́ n li mɔn a'bo isen ke ni nɛ; á li ɲmɔbe ugbenensɔnge mɔnmɔnm, ten a'fuobm mɔn Uwien saan ma bo.

³Ti'tɔb Kristo yaab biba baa', ki lá tɔke' nni a pɛ tigbɛmɔnt bo ma bo nin a fuobe tigbɛmɔnt ni ma bo, nɛ n'yɛnm sɔnge' ki gbien'. ⁴Nà li cèrɛ n'yɛnm n sɔnge kí ti kende si: n cii n'bumu pɛ tigbɛmɔnt ya sen bo nɛ.

Bi pèkeh Gayus

⁵N'jɔ, a pɛ Kristo ya sen bo mɔnmɔnm ki teh u'nib nà mɔn nin bi yé bicɛnb ma ke nno. ⁶Bi'mɔ len' Kristo ya taanl yaab saan a yíe binib ma bo. N gbáanh ɲɛ nɛ, li toreh bɛ bi'sencɛnl ni Uwien yíe ma bo. ⁷Kimɛ bi cuonh ki sɔnh Kristo ya tuonl nɛ ka teknh niba bà ɲa pɛ Wien bo saan. ⁸Nɛn bo, ni kpɛ tinbi nɛ n li toreh bi ya nib, ɲɔ tinbi nin bɛn n taan kí li tɔkeh binib tigbɛmɔnt.

Diotref nin Demetriyus ya gber

⁹N là kele' tigber tuba ki de' Kristo ya taanl yaab. Ama Diotref wà yíe wɔ́ n li yé ni'ke ya senlier nno ɲa tɔnge ti'gber. ¹⁰Nɛn bo nɛ n baa' ní la, n li tɔke u teh nà ke nno. Nɛn si: u lienh ti'bo tigbebiert tà ke nno. U tien' nɛn ke ki ye nà sɔnge' u'yɛnm. Ti'tɔb Kristo yaab baa' la, wa teknh bɛ, nɛ bà mɔ yíe bɛ n teke bɛ la, u piendeh bɛ, ki ɲuɔh bɛ Kristo ya taanl ni.

¹¹N'jɔ Gayus, la tòkre bà teh nà bre; ama bà teh nà mɔn, kime wà ke teh nà mɔn yé Uwien yɔ nɛ. Wà mɔ ke teh nà bre ɲa ben Wien.

¹²Demetriyus wɔn, binib ke pèkeh wɔ nɛ. U pɛ tigbɛmɔnt tà bo nno mɔ wɔngeh ki teh u yé unil nɛ. Ti'mɔ pèkeh wɔ nɛ, nɛ a bɛn ki ye ti pèkeh wɔ ma nno ni yé imɔn nɛ.

Micèbm

¹³N ɲmɔbe tigber tù yebe n tɔke ɲɛ ama ma yíe n kele tù gbɔnku ni. ¹⁴N daan ki ye ni pukn' waamu la, n li lɛ ɲɛ, tí tɔke tigber.

¹⁵Uwien n de ɲɛ uyenduɔn.

A'jɔtieb fuondeh ɲɛ. A'mɔ n fuonde ti'yaab ke jeje kí de te.

Kugbɔnku kùà

Sud

kele' kù nno

Nà wɔngeh kugbɔnku kuu te ma bo

Kugbɔnku kuu te ki de' Kristo yaab ke ne. Ku'maam neke Pier kele' kulieku kùà nno ne. Kugbɔnku kuu ya gber mɔh nin bitonnenñɔbonsɔknb ya tonnenku nin bi'tetefenfenn ne (migbiirm 6-13; 2 Pi iyul 2).

Wà kele' kugbɔnku kuu nno taah Kujɔtiekaaku ya gbɔnku ya gber ne, ki ñen-deh miwɔknm len ki wɔknh u'yo ya nib. U liebe' ki taah Sufmbe ya gbɔnt tuba mɔ ya gber ki kieh u'gbɔnku ni. Ama tigbɔnt nno tun ña te Uwien ya gbɔnku ni (migbiirm 9, 14, 15).

U taah iñɔbon yà cɔkreh ne ki tɔkeh Uwien li dere bà yie' u'yiem ya gber ya tub ma bo (migbiirm 3-13). Ama u liebe' ki tɔke' mɔ ki ye ni kpe be ñ muɔ be micɛcekm ne kí tore be ñ be ñ ñe Uwien li dere binib ya tub ma nno ni (migbiirm 22-23). Sud kele' u'gbɔnku ni ubenpiebe ya gber la, u yie wɔ ñ pien nà bre nin kin-unbɔnk ne. U ya benpiebe ña bereh ama u ñmiendeh ne.

Ifuonde

1 Min Sud, n yé *Yesu Kristo ya tonsɔn ne, ki yé Saak ya ninje. Min ne kieh kugbɔnku kuu ñ de ninbi bà Baa Uwien yin' ne, ki yie ne, ki cère' *Yesu Kristo gu ne nno. ²Uwien ñ li tuu ki muɔh ne micɛcekm, kí de ne uyenduɔn kí gbien, kí li yie ne cɛen.

Uwien li dere bà wɔknh nà ña kpe sen ya tub

³N'jɔtiebe, n'fɛnm là ton ñ kele kugbɔnku kí tɔke ne miñmienm mà yé ti'ke

yaam nno ya gber ne. Ama fenfennɔ n laa' nì yé n'bo liwɔbl ne ñ kele kí de ne kí cère ni'fèl ñ li co ño ní mɔ Uwien tɔke' u'yaab mitekjim ya gber tà bolm miba kpein nno bo. ⁴Kime binib biba lonbe' ki kɔn' ni'ni, ki yé bibierdenb, ki sikreh ti'Wien ya juokm ya gber ya tingi ño be ñ fre kí li teh bi'sonsɔndl ne. Bi wie' *Yesu Kristo wà yé ti'Wɔnwɔknbaab, ki yé ti'Y-onbdaan nno ya gber. Nì kele' *Uwien ya gbɔnku ni haali uyo ño ki ye Uwien li dere bi'tub.

⁵Ni ben n li tɔke ne nà ke nno mɔn-mɔnm. Nin ni ben ma ke nno n yie ñ tiere ne kí ye Yonbdaan là ñmien' Israyel yaab Esipt ni ne. Ni ya puoli bó ne u gben' bi'ni bà ña teke' wɔ ki jin' nno ya gber.

⁶Tiere men Uwien ya tondb bà là dàan' Uwien sien' be nà saan, ki siere' kí dàan' bi'kɔnkuɔn nno ya gber. Uwien lòle' be ne, be ñ li tuu kí lùo, kí li te kubùoku kùà ño ka ñmɔbe bien, ki biike ni, ki gu tibuur ya wengbiin ya daali. ⁷Liebe kí tiere men Sodɔm nin Gomɔr ya du nin iduto yà kpieke yì nno ya nib là tien' lisɔnsɔndl ten bitondb nno ma nno ya gber. Bi tien' lisɔnsɔndl nì tì kende' haali kí jì tì nuunh be ñ li duɔndeh nin tibont tà nin nisaal ña te*. Uwien là dere' bi'tub, kí kuɔn' be umu wà ña ñ kpiin ni. Nen ne wɔngeh nà lá li tu bibierdenb.

⁸Bibierdenb nno mɔ teh ten ben ne. Bi pe bi'deknt bo ne kí sonh itùon ya kuɔndeh bi'tiema gbenent tijoknt, kí yin-deh Uwien ya yonbdent, kí sukreh nà ke ñmɔbe ukpieke paaki bó. ⁹Uwien ya tondb ya cien Misel mɔnɔn nin *usenpol là kɔnh uyo wà Moyis ya gbenent bo nno wa là tuo' kí suke' kí biin' wɔ ama u là tɔke' wɔ kí ye: «Yonbdaan ñ dere a'tub» baba ne. ¹⁰Ama bibierdenb nno ben wɔn, bi sukreh ba ben nà ne, kí te ten ipie, kí maaleh kí teh bi ben nà nno mɔnɔn tulndeh be kí joh ne. ¹¹Nì bre bi'bo, kime bi

*1:7 Tibont tà nin nisaal ña te ya tingi te bolm mile bo ne: Uwien ya tondb bii tiwent.

kpien' Kayen là kpien' usen wà nnɔ ne. Bi taa' bi'ba ki de' ilike ya nuunm ne ki tũre' ten Balam, ki yie' Uwien ya ñɔbu bó ten Kore là yie' ma bo, ne ki kpo'. ¹²Ninbi Kristo yaab taan' ní ji tijier la, bi saake ni'ni ten tijɔknt ne ki saah ni'jiejin, ki jinɔ fuɔɔfuɔɔ, fe ɔa ɔmɔbe be, ki maaleh ben baba bó. Bi te ten utaa wà yin' ki bonde' ki juore' nin kutafaaku ka nii' ne; ki te ten isiin yà ɔa lùonh haali i'lòn-lùonyo mɔnɔn, ki kpikre' ki lu', ki kpo' keke ne. ¹³Bi sɔnh ife ya tũon ne ki joh ten miñunciem ya ñungbegbel teh kujuku miñunm ya gbɛ ma bo, ki te ten ɔmaabii yà cuonh ka ɔmɔbe ì joh nà bó. Uwien bonde' mifenm ki ble' be licinñunl ni be ní li te len uyo wà ɔa ɔmɔbe gbenm.

¹⁴Enɔk, wà là yé ti'yaaje nlɔle bo kí cin Adam ya bùol nnɔ, là sɔkn' Uwien li tien bibierdenb nnɔ ma bo ki ye: «Li cengeh men, Yonbdaan nin u'tondb turbenm li baa ¹⁵kí lá bu binib ke tibuur; tibuur ní cuo bibierdenb ke, bi sɔn' itũonbiere yà ke nnɔ nin bi len' u'bo imebil yà ke nnɔ bo.»

¹⁶Bi yé binib bà ɔulnh uyo ke ne, ne bonn ke bonn ɔa dèkreh ben. Bi pe bi'yenm yie nà bo ne, ki lienh nin tiggengt, ki tɔkeh binib tiñɔmaagber, ki nuunh be ñ jonde bi'bo.

Igbiere

¹⁷N'jɔtiebe, ninbi ben wɔn, tiere men ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ya tondb là juo'

ki tɔke' ne tigber tà nnɔ. ¹⁸Bi là tɔke' ne ki ye: ufɔfɔryo binib lá li lè ne, kí li pe bi'yenm yie nà bo, ka ní li boh Wien. ¹⁹Ben ne boreh binib, ki pe unisaal yie nà bo, ka ɔmɔbe *Fuoñaanm.

²⁰N'jɔtiebe, ninbi ben wɔn, ni teke' Uwien ya gbeñaant tà nnɔ, ñi men tun bo kí li joh inun bó, kí li kàareh wɔ *Mifuoñaanm ya tuɔm bo, ²¹kí li tuu ki te Uwien ya yiem ni, ki gu ti'Yonbdaan *Yesu Kristo ñ de ne limiel là ɔa ɔmɔbe gbenm u'nimɔnt bo.

²²Binib bà maaleh milele nnɔ, muo men be micɛcekm. ²³Bitɔb mɔ te ní ñen be umu ni be ní ɔmere. Ní muo bitɔb mɔ micɛcekm ama kí li dèkreh ni'ba, ki la miekeh bi'wengolkaar mɔnɔn, kime bi'tũon nnɔ kuɔn' tu'mɔ tijɔknt ɔa.

Li pèkeh men Uwien

²⁴Uwien ne yé wà li fre kí li gu ne ni la lu' sen ke sen ni, ki li cère ní sere wɔn wà ɔmɔbe ukpieke ya nun bó, kí li tuu ki ɔmɔbe uyensonge, ki la ɔmɔbe biil. ²⁵Wɔn wà yé Uwenbaabe, ki yé ti'ŋmienl kí ñe ti'Yonbdaan *Yesu Kristo bo nnɔ si ukpieke nin uyebn nin mituɔm nin ufaa tibont ke bo uyo wà gèbre' nin fenfennɔ wuo nin uyo ke. Ami.

Mikpiirm

Nà wəngəh kugbɔnku kuu te ma bo

Bi kele' kugbɔnku kuu nɔ uyo wà bi là jèndeh Kristo yaab ki gbiekeh nɛ. Erom ya berb là yíe be ní li pukeh be ten bi yé iwien nɛ. Kristo yaab biba là tuo' ki jènde' bi'tekjim bo, ama bitɔb ɲa là laa' fɛl ki jènde' bi'tekjim bo.

Tinennent nin tinjint nɛ yebe kugbɔnku ku'ni. Tà yebe ñen' ní Kujɔtiəkpaaku ya gbɔnku ni nɛ. Inɔnbe nin misiem mɔ te ku'ni, ama nà ke ɲmɔbe nì ye nè ní ye bà nɛ. Nà teh nà bre ke taan' ki te miñuncienm ni nɛ, nɛ utunwien nɛ yé nà ke bre ya nennenu.

Kugbɔnku kuu gbiere' ibɔkcencien ile nɛ nin kugbɔnku bugben ya tondm ya gber.

Libɔkkpiekl ni (1:1–3:22) bi lienh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfenm ni nɔ ya gber nɛ.

Libɔkliel ni (iyul 4–20) wà kele' kù nɔ laa' tibont nɔ ke tideknt yaam nɛ. U wuɔn' ki ye Yesu Kristo nɛ yé Uwien ya Pebuk ki yé limiel ya daan ki ɲmɔbe mituɔm tibont ke bo.

Iyul 21–22 tɔkeh Uwien yíe wɔ ní ñen tibonfɛnt tà nɔ ya gber nɛ.

1 Tigber tà te kugbɔnku kuu ni nɔ yé tigbebɔlkaar tà Uwien tɔke' *Yesu Kristo wɔ ní kpiire tù kí tɔke u'tonsɔnb tibont tà li tien na ní taande[†] nɛ. Ne *Yesu sɔn' Uwien ya tond wɔ ní tì tɔke u'tonsɔnl San tigber nɔ. ²San laa' tibont tà ke nɔ u kun' imɔn ki ye *Yesu Kristo nɛ wuɔn' wɔ tù, nɛ tù yé Uwien ya gber nɛ. ³Tigber tà te kugbɔnku kuu ni nɔ ñen' Uwien saan nɛ. Unil wà kàanh tù binib ya nun bó nin bà cengeh tù ki boh tù nɔ, Uwien

ya mɔnm te bi'bo, kime uyo wà ní'ke li tien nɔ nek'n' ní ɲɔ.

San fuondeh Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfenm ni

⁴Min San nɛ kele' kugbɔnku kuu ki de' *Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfenm ni nɔ. Uwien wà là te, ki bie ki te, ki we ní nɔ nin u'Fuoñaanm[‡] mà te u'berbiek saan nɔ ní juoke nɛ, kí de nɛ uyenduɔn.

⁵*Yesu Kristo wà yé umɔnkunmɔn, ki kpie' ki mekre' bitenkpiib ni, ki yé unɛndun wuu ya berb ya cien nɔ mɔ ní juoke nɛ, kí de nɛ uyenduɔn.

U yíe te, nɛ ki taa' u'ba ki tien' lituɔrl, ki ñen' te ti'biere ni,

⁶ki tien' te biberb Uwien ya bɛl ni, ki cère' ti yé u'Baa Uwien ya tɔtuɔrkaab. Wɔn si ukpieke nin mituɔm uyo ke. Ami.

⁷Liike mɛn, u te titewɔlgbɔnt ni ki we ní.

Unil ke ya nun li le wɔ,

bà là cɔke' wɔ likpaanl nɔ mɔnɔn li le wɔ,

wɔn bo nɛ inibol yà ke te utingben bo nɔ li muɔh ki kpiendeh.

Nì yé imɔn nɛ. Ami.

⁸Yonbdaan Uwien ye:

«Min nɛ yé micincinm nin migbenm.»

Wɔn nɛ yé wà là te, ki bie ki te, ki we ní, ki yé mituɔm ke ya daan.

San laa' Yesu tideknt yaam

⁹Min San n yé ní'ninje nɛ. Min nin ninbi taan' ki jin' ijend, ki ɲmɔbe kuminku *Yesu bo, ki taan' ki yé biberb Uwien ya bɛl ni. Uwien ya gber nin n kundeh imɔn *Yesu bo ma nɔ, nɛ bi là taa' nni ki jon' lidekl là bi yih lè Patmos nɔ bo. ¹⁰Yonbdaan ya daali, *Mifuoñaanm taa' nni, nɛ n cii' unieke uba bó u giere' ufaa bo n'puoli bó ten linatunl

[†]1:1 Na ní taande ya ciim te bolm mile bo nɛ: Nà li tien itàan yie bo bii nà ɲa ɲmɔbe pèrm.

[‡]1:4 Bi lebre' iñɔbon yà ki ye u'Fuoñaanm nɔ; ì kele' Grekmbe ya lenm ni ki ye: Tibont tulole tà te Uwien ya berbiek saan nɔ nɛ.

¹¹ ki ye: «Kele a laa' nà kugbɔnku ni, kí taa kù kí sɔn kí tì de *Kristo ya táan ilole yà te Asi ya tinfenm ya du ilole ni nno. Idu nno si: Efes nin Siminn nin Pegam nin Tiyatiir nin Sades nin Filadelfi nin Lawodise.»

¹² N jiebe' í liike udaan wà lienh nni. N jiebe' ma nno ne ki laa' miñðkm ya fr ilole, ¹³ ki laa' niba ifr nno ya siik ni nì naan unisaal, ki guo lilierfɔkrl, ki buobe miñðkm ya ningbenl u'siik ni. ¹⁴ U'yur pien kponkpon ten tikunkunt, ne u'nun muoreh ten umupien. ¹⁵ U'tàan windeh ten kukurku kùaa faa bi pule' kù umu ni kù mɔnde', ne u'nieke mɔ tuoreh ten miñuncienm ne fuh. ¹⁶ U ñuuke iñmaabii ilole u'nojie bó, ne kijusiek kà fenbe ki ñme ikele ke ile nɔreh ki ñeh u'ñɔbu ni. U'nun bó muoreh ten liwenyul ya wien ne. ¹⁷ N laa' wɔ uyo wà nno, ne ki lu' u'nintuɔli ki naan utenkpii. Ne u taa' u'nojie ki me' nni, ki tɔke' nni ki ye: «La sen jewanbu. Min ne yé ukpiek nin ufɔrke, ¹⁸ ki yé wà fuobe. N là kpo' ne, ama fenfenno n fuobe ne uyo ke, ki ñmɔbe mituɔm mikuum nin kutenkpiiku ke bo. ¹⁹ Nen bo, kele a laa' nà, nen si: nà teh fenfenno wuɔ nɔ nin nà lá li tien. ²⁰ A laa' iñmaabii ilole yà n'nojie bó nno nin miñðkm ya fr ilole yà nno yé tibont tà ya tingi buɔ ne. Tu'tingi si: iñmaabii ilole nno yé Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole nno ne¹. Ifr ilole nno mɔ yé Kristo ya táan ilole nno ne.»

Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Efes ya du ni nno

2 «Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Efes ya du ni nno ya cien kí ye wà ñuuke iñmaabii ilole u'nojie bó, ki cuonh miñðkm ya fr ilole ya siik ni nno,

ne len' ki ye: ² N ben a sɔnh itùon yà, ki ben a ñikndeh ma bo, ki ñmɔbe kuminku, ki ben ki ye ña toh bibierdenb ya ñɔbu bó. N ben ki ye a sekn' binib bà yih bi'ba n'tondb ñɔ ka yé be nno, ki bende' ki ye bi yé bitonnendenb ne. ³ A ñmɔbe kuminku, ki jin' ijend n'bo, a'fèl ña wòre', ⁴ ama n li kɔn nin ñe nibonn niba bo ne, kime ña ji yé nni ten a là cin' ki yíe nni ma bo. ⁵ Tiere a là cin' ki ñmɔbe miyíem mà ki yaan ki lu' nno bó. Lèbre a'tetem kí liebe kí li sɔnh a là cin' ki sɔnh ition yà nno, nno ña ñí la, n li baa a'saan kí lá yuure a'frl l'sensienbùol. ⁶ Ama a ñmɔbe kupenpeku nibonn niba bo ne, kime a nen Nikola ya cekl ya nib^s ya tìon ten n'mɔ nen yé ma bo ne.

⁷ Wà ñmɔbe litubl la, wɔ í cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà. Wà ke mɔn' ki faake' la, n li cèbe wɔ, wɔ í mɔ busubu bùa te Uwien den ki dienh limiel nno ya bi.»

Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni nno

⁸ «Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Siminn ya du ni nno ya cien kí ye wà yé ukpiek nin ufɔrke, ki là kpo' ki mekre' bitenkpiib ni nno ne len' ki ye: ⁹ N ben bi jèndeh ne ijend yà nin ni'jiint, ama ni nín yé bifaaadenb ne. N ben binib bà yih bi'ba *Sufmbe ka nín ji kpe ben *Sufmbe ya sen nno sukreh ne isuk yà. Bi yé *Satan ya taanl yaab ne. ¹⁰ La fenge men ni li ji ijend yà. Ni ben-ii! Usenpol li biike ne kí cère be í pekn ni'ni biba. Bi li jènde ne kí tì baa iwien piik. Bi li ku ne mɔnɔn la, li pe men n'bo. N li su ne limiel là ña ñmɔbe gbenm.

¹¹ Wà ñmɔbe litubl la, wɔ í cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.

¹1:20 Bi li fre kí lèbre Uwien ya tondb bà gu Kristo ya táan ilole nno kí ye Kristo ya táan ilole nno ya cienb mɔ.

^s2:6 Kugbɔnku kuu baba ne lienh Nikola ya cekl ya nib bó. Licekl nno là wɔknh miwɔknm mà ña kpe sen ne. Nil ña cinbe kí ben miwɔknm nno ya tingi.

Wà ke mɔ̀n' ki faake' la, wa ń kpo kí lere **.) »

**Kele kugbɔ̀nku kí de Kristo ya taanl
là te Pegam ya du ni nno**

¹² «Kele kugbɔ̀nku kí de Kristo ya taanl là te Pegam ya du ni nno ya cien kí ye wà ɲmɔ̀be kijusiek kí fenbe kí ɲme ikele ke ile nno ne len' ki ye: ¹³ «N ben a kɔ̀ nà saan nno, *Satan ya berbiek mɔ̀ te nen saan ne. Bi là ku' n'mɔ̀nkunmɔ̀n Antipas ni' du ni ne. *Satan kɔ̀ wun ni ne. Haali u ya yo mɔ̀nɔ̀n ɲa wie' a'tekjim, a juore' ki pe n'bo ne. ¹⁴ Ama n li kɔ̀n nin ɲe nibonwawaann niba bo ne, kime ni'ni biba pe Balam ya wɔ̀knm bo ne. Wɔ̀n ne là gbiere' Balak u li tien ma kí tuln Israyel *yaab be ń ɲmɔ̀n titɔ̀tuɔ̀rnɔ̀nt, kí tien lisɔ̀nsɔ̀ndl. ¹⁵ Nikola ya cɛkl ya nib mɔ̀ wɔ̀knh mi ya wɔ̀knbaabm ne, ne ni'ni bi'ba pe mi'bo. ¹⁶ Nen bo, lèbre a'tetem, nno ɲa ńi la, n li baa a'saan nà ń taande, kí taa kijusiek kà te n'ɔ̀bu ni nno kí tɔ̀ nin binib nno butɔ̀bu.

¹⁷ «Wà ɲmɔ̀be litubl la, wɔ̀ ń cii *Mifuoñaanm tɔ̀keh Kristo ya táan ki teh bà.

«Wà ke mɔ̀n' ki faake' la, n li de wɔ̀ tijier tà buɔ̀ bi yih tù *mann†† nno, kí de wɔ̀ litenpenpienl liba bi kele' li'bo liyefɛnl. Wà teke' litenl nno baba ɲa ńi la, uba ɲa ben liyel nno.» »

**Kele kugbɔ̀nku kí de Kristo ya taanl
là te Tiyatiir ya du ni nno**

¹⁸ «Kele kugbɔ̀nku kí de Kristo ya taanl là te Tiyatiir ya du ni nno ya cien kí ye Uwien ya Bijé wà ya nun muɔ̀reh

ten umupien, u'tàan windeh ten kukurku kùa faa bi pule' kù umu ni kù mɔ̀nde' nno, ne len' ki ye: ¹⁹ «N ben a sɔ̀nh itùon yà nin a ɲmɔ̀be miyém mà, ki ben a ɲmɔ̀be mitekjim mà, ki ben a toreh binib ma bo nin a ɲmɔ̀be kuminku kùa. Fenfennɔ̀ a sɔ̀nh itùon yà yebe ki cen' mikpiekm ye. ²⁰ Ama n li kɔ̀n nin ɲe nibonn niba bo ne, kime a cère' Sesabel‡‡, upii wà yih u'ba *Uwien ya ńɔ̀bonsɔ̀knl nno tulndeh n'tonsɔ̀nb ki wɔ̀knh be be ń li teh lisɔ̀nsɔ̀ndl, ki li ɲmɔ̀nh titɔ̀tuɔ̀rnɔ̀nt. ²¹ N de' wɔ̀ libɔ̀nl wɔ̀ ń lèbre u'tetem, ama wa yíe wɔ̀ ń lèbre u'tetem kí wie u'sɔ̀nsɔ̀ndl nno. ²² Nen bo, wɔ̀n nin binib bà pe u'bo ki teh lisɔ̀nsɔ̀ndl nno ɲa lèbre' bi'tetem ki dàan' itùon nno la, n li cère be ń ji ijend kí gbien, ²³ kí cère bà pe u'bo nno ń kpo ɲɔ̀ Kristo ya táan ke ń bende kí ye min ne ben nà te unisaal ya fɛl ni. N li jiin ni'ni wà ke u'tùon kpe ma bo ne.

²⁴ «Ninbi bà te Tiyatiir ya du ni, ka pe Sesabel ya wɔ̀knm bo, ka ben bi nendeh ki yih nà «*Satan ya bonbɔ̀lkaar nno», n tɔ̀keh ninbi ne ki teh ma ń wɔ̀bn ne kí de ne tuktol kí pukn. ²⁵ Ama li ɲuuke men ni ɲmɔ̀be nà nno mɔ̀nmɔ̀nm kí tì baa lidaali là n li baa ní. ²⁶ Wà mɔ̀n' ki faake', ki pe n'tùon bo ki tì fɔ̀re' la, n li de wɔ̀ ticiant inibol ke bo, ²⁷ wɔ̀ ń li ɲuuke be nin ufaa, ki la ɲmɔ̀be nunsonge bi'bo, kí niin be be ń tì we ten isɛn. ²⁸ N'Baa de' nni mituɔ̀m ma nno n'mɔ̀ li cère wà mɔ̀n' ki faake' ń li windeh ten litenɲeɲmaasel ne¶¶.

²⁹ «Wà ɲmɔ̀be litubl la, wɔ̀ ń cii *Mifuoñaanm tɔ̀keh Kristo ya táan ki teh bà.» »

**2:11 Kí kpo kí lere ya tingi si: kí li tuu ki te umu wà ɲa ń kpiin ni kí lèbreh ne. Liike 21:8.

††2:17 Mann yé tijier tà Uwien là de' tù Israyel yaab kupenpelku ni nno ne. Mann wà buɔ̀ li fre kí li yé tijier tà Uwien dienh tù binib kí ńe Yesu Kristo bo. Liike San 6:49-51.

‡‡2:20 Nie saan bi ye *Sesabel* ma nno, bi niireh unil wà yíe Uwien ya ńɔ̀bu bó ne.

¶¶2:28 Bi ye *litenɲeɲmaasel* la, bi niireh Yesu Kristo ne. Liike 2 Pier 1:19.

Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sades ya du ni nno

3 «Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Sades ya du ni nno ya cien kí ye wà likeh Uwien ya Fuoñaanm^{§§}, ki ŋuuke iŋmaabii ilole nno ne len' ki ye: «N ben a sɔnh itùon yà. Binib lienh ki teh a fuobe ne ama a kpo' ŋɔ. ²La gɔh, gore ŋɔ bà ya tekjim benh mè ñ gben nno la tonde, kime n laa' a'tùon ŋa mɔn ki gben' n'Wien ya nun bó. ³Nen bo, tiere bi là wɔkn' ŋe miwɔknm mà nno bó nin a là cii' mè ma bo. Li ŋuuke mè, kí lèbre a'tetem ki la gɔh. A gɔh la, n li baa a'saan ten unasu ne, ŋa ñ bende uyo wà n li baa ní. ⁴Ama a'nib biba te Sades ya du ni, ka kuɔn' bi'ba jɔknt. Ben ne li tɔke nin nni kí li guo tikpelɔepenpiet, kime bi kpe nno ne. ⁵Nno ne wà mɔn' ki faake' li gole tikpelɔepenpiet. Ma ñ ŋmire u'yel limiel ya gbɔnku ni fiebu. N li len n'Baa Uwien nin u'tondb ya nun bó kí ye u yé n'yo ne.

⁶«Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ñ cii *Mi-fuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.»

Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Filadelfi ya du ni nno

⁷«Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Filadelfi ya du ni nno ya cien kí ye wà yé uñaan, kí ye ugbemɔndaan, kí ŋmɔbe *Dafid ya dupien, kí piire' bunañɔbu la, uba ŋa ñ fre kí piin bù, u tí piin' mɔ la, uba ŋa ñ fre kí piire nno, ne len' ki ye:

⁸«N ben a sɔnh itùon yà, ki ben ki ye a'tuɔm ŋa yebe. Nin nen ke a ŋuuke n'gber, ka ye ŋa ben nni. Nen bo ne n piire' ŋe bunañɔbu ki yaan', uba ŋa ñ fre kí piin bù. ⁹Liike-a! N li cèbe ŋe *Satan ya taanl

yaab. Bi nendeh ki teh bi yé *Sufmbe ne ka yé. N li wɔbn be be ñ baa kí lá gbaan a'nintuɔli, kí bende kí ye n yé ŋe. ¹⁰A juore' ki ŋmɔbe kuminku kùa n là ye á li ŋmɔbe kù nno ma nno, n'mɔ li lèkn a'bo ijend yà li baa utingben ya nib ke bo kí biike be nno ya yo. ¹¹N li baa ní na ñ taande. Li ŋuuke a ŋmɔbe na nno kenken ŋɔ uba la lá teke a'suul. ¹²Wà ke mɔn' ki faake' la, n li cère wɔ ñ li yé unikpekiek n'Wien ya duku ni. Wa ji li ñe len fiebu. N li cère wɔ ñ li yé n'Wien yo, kí le n'kpieke, kí li ŋmɔbe n'yefɛnl, kí li yé n'Wien ya du Yerusalemfaan wà li ñe u'saan paaki bó kí jiiere ní nno ya nil.

¹³«Wà ŋmɔbe litubl la, wɔ ñ cii *Mi-fuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.»

Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nno

¹⁴«Kele kugbɔnku kí de Kristo ya taanl là te Lawodise ya du ni nno ya cien kí ye bi yih wà «Ami», u yé umɔnkunmɔn, kí ye ugbemɔndaan, kí ye Uwien cère' wà ñen' tibont ke nno, ne len' ki ye: ¹⁵«N ben a sɔnh itùon yà, ki ben ki ye ŋa sɔnge, ka ton mɔ; a bi li fre kí li sɔnge bii kí li ton. ¹⁶Ama ŋa ton, ka sɔnge mɔ, a te melmel ne. Nen bo ne n li sii ŋe. ¹⁷A lienh ki teh a yé ufàadaan ne, ki laa' lifaal li yebe, bonn ŋa pɔre' ŋe, ka ben ki ye a yé uceɔekdaan, kí ye unendaan, kí ye ujuɔn, kí se licenkpenlonlonl. ¹⁸Nen bo ne n gbiereh ŋe á de n'saan miñɔkm mà bi donde' mè umu ni mi windeh ŋɔ kí li yé ufàadaan, kí de n'saan tikpelɔepient kí gole ŋɔ bi la le a'fe. Kí de n'saan minunkpɔm kí tien a'nun kí likre. ¹⁹N yé bà ke nno, n gbiereh be ne ki dieh bi'tub. Nen bo, cère' a'nun ñ li mɔn á lèbre a'tetem. ²⁰Liike men, n se bunañɔbu ni ne ki bàandeh. Wà ke cii' n'bó ki piire' la, n li kɔ u'den min nin wɔ ñ taan kí ji. ²¹Wà ke mɔn' ki faake' la,

n li de wɔ usen, wɔn ń kèle kiberbiek bo n'yaak saan, ten n'mɔ mɔn' ki faake' ma, ki kèle' kiberbiek bo n'Baa Uwien yaak saan nno.

²²«Wà ɲmɔbe litubl la, wɔ ń cii *Mifuoñaanm tɔkeh Kristo ya táan ki teh bà.»

San laa' Uwien ya berbiek tideknt yaam

4 Ni ya puoli bó ne n laa' tideknt yaam bunañɔbu buba ye paaki bó, ne n bi cii' udaan wà ya nieke bó mikpiekm nno giere' ufaa bo ten linatunl ki ye: «Dùo ní ń wuɔn ɲe nà we ní nè ń tien.» ²I ya táan bo ne *Mifuoñaanm taa' nni, ne n laa' kiberbiek kiba se paaki bó, uba ke ki'bo. ³Wà ke ki'bo nno windeh ten iten yà bi yih yè jaspí nin saduwann i'daaku faa* nno ne. Kugɔngɔku kuba guɔn' ki linde' kiberbiek nno ki windeh ten litenl là bi yih lè emolod †nno. ⁴Muberbiemu pile nin munan mɔ se ki guɔn' kè. Bicienb pile nin binan mɔ ke muberbiemu nno bo, ki guo tiwenpenpien, ki kpíe miñɔkm ya yukpiekpie. ⁵Kiberbiek nno ya bùol muɔreh piebieb ten utemeknde. Kuwaaku mɔ ñeh ki'saan ten utaa ne tengeh. Timucincint tulole te ki'-nun bó tùoo. Timucincint nno yé Uwien ya Fuoñaanm‡ ne. ⁶Kiberbiek nno ya nun bó ní naan miñuncienm ne, ki wien tein ki likeh ki càareh ten lidingl.

Tiwenfuobt tunan ne guɔn' kiberbiek nno siik ni. Tu'nun bó nin tu'puoli ke yé inunbii ne ñein. ⁷Kiwenkpiek naan ucind ne, kiliek naan unaje, kitaak ya nun bó naan unil ya nun bó, nnan naan ukaab ne laanh. ⁸Tiwenfuobt tunan nno ke ɲmɔbe ifiebe iloluob ne, ki ɲmɔbe inun ifiebe

nno bo ñein, paaki nin tingi ke. Ñonku nin wien ni tù tuu ki geh iyuon ne ki teh: «Uñaan, uñaan, uñaan, Yonbdaan Uwien mituɔm ke ya daan ne yé uñaan.

Wɔn ne là te, ki bie ki te, ki we ní mɔ.»

⁹Uyo ke tiwent nno geh iyuon ne ki kpiekreh wà ke kiberbiek bo nno, ki ñengeh wɔ, ki faareh wɔn wà fuobe uyo ke nno. Tù geh uyo wà la, ¹⁰bicienb pile nin binan nno gbaandeh wà ke kiberbiek bo nno ya nun bó ki pukeh wɔ, ki kpiekreh wɔn wà fuobe uyo ke nno, ki kpèreh bi'yukpekie ki blinh kiberbiek nno ya nun bó ki teh:

¹¹«Yonbdaan Uwien, sin ne kpe be ń kpíe ɲe, kí ñenge ɲe, a ɲmɔbe mituɔm, kime sin ne ñen' tibont ke, a yíe tù ń li te ne, ki ñen' tù.»

Bi konkonde' kugbɔnku kùà nin Uwien ya Pebuk nno ya gber

5 N tí laa' wà ke kiberbiek bo nno ɲuuke kugbɔnku u'nojje ni, kù konkonde'. Bi kele' kugbɔnku nno ya kele ke ile bo ne, ne ki taa' isiwel ki tentebn' ki tì dukn' bolm milole. ²Ne n laa' Uwien ya tonɔtɔdaan uba, u kpaandeh ufaa bo ki teh: «Ŋme kpe wɔ ń tebre isiwel nno kí père kugbɔnku kuu nɔ?» ³Ama nil ɲa te taaku bo bii tink bo bii ðentingi, kí fre kí père kugbɔnku nɔ kí liike ku'ni. ⁴Ne n muɔ' cɛen, kime nil ɲa te ki kpe wɔ ń père kugbɔnku nno kí liike ku'ni. ⁵Nen saan ne bicienb nno ya uba tɔke' nni ki ye: «La muh. Liike, wà yé Suda ya bol ya cind, ki yé *Dafid ya yaabil nno mɔn' ki faake'. Wɔn ne li

*4:3 *Jaspí nin saduwann yé iten ya yel ne* Jaspí yé litenl là windeh ne, ne saduwann yé litenl là mɔn.

†4:3 *Emolod yé litenl là bɔn ten tifer ne.*

‡4:5 *Liike 1:4.*

binib nno wuureh ufaa bo ki teh: «Cenbaa, sin wà yé uñaan, ki yé ugbemndaan nno, nì li wuòke kí tì kpaan mila bo kí yaan á bu utingben bo ya nib bà ku' te nno tibuur, kí teke ti'bo kí dere bi'tub-i?»¹¹ Ne bi de' bi'ke tilierpenpient, ki tóke' be ki ye ben bie kí li fuoreh ɲo nè n' pukn waamu, kime bi li ku kí tonde bi'ninjieb bi'tonsónlieb bà bi li ku be ten ben nno ne kí yaan.

¹² Kipebuk nno tebre' lisiwel nluob, ne kitink jènge' ki gbien', uwien bõnde' dikdiki, uɲmaal mõnde' u'keke ten mis-èm. ¹³ Inmaabii cienh paaki bó ki lá luh kitink bo ten kutafaabiiku ne yòkreh ikenkenkaab. ¹⁴ Kutaaku gbendeh ki joh ten bi kondeh kugbõnku ne, ijuon nin idek ke lèlèbre' isensien. ¹⁵ Ne utingben bo ya berb nin bicienb nin sojambe ya cienb nin bifàadenb nin bifefaab nin iy-onbe nin bà ɲa yé yonbe ke bõle' tijòlulnt nin ijoten ni, ¹⁶ ki tókeh ijuon nin iten ki teh:

«Lu men ti'bo ki bõle' te,
ɲo wà ke kiberbiek bo nno la likeh te,
Kipebuk nno mo ya benpiebe la tu te.
¹⁷ Kime bi'benpiebcien ya daali baa' ní
ɲo!
Inme li fre kí sere bi'nun bó?»

Uwien cère' bi dieke' u gènde' binib bà nno

7 Ni ya puoli bó ne n tí laa' tideknt yaam Uwien ya tondb binan se kitink ya kele ke inan, ki co ikele inan nno ya tafaam ɲo tafaam la ji n' jo tink nin ñuncienm nin subu bo. ² N liebe' ki laa' utondto ñen' liwenpurl bó ní, ki ɲuuke Uwien limiel ya daan taah nà ki diekeh u'nib nno. U yin' Uwien ya tondb binan bà Uwien de' be ufaa be n' tien kitink nin miñuncienm nà bre nno ufaa bo ³ ki tóke' be ki ye: «Cuo men ni'ba, laan la tien men tink nin ñuncienm nin subu nà bre. Cère men tí tien ti'Wien ya dièku u'nib ya yutun bo kí yaan.» ⁴ Ne n cii' bi tien' Uwien

ya dièku binib bà bo nno ya ñõbu. Bi te binib itur kobk nin pinan nin inan ne, ki ñen' Israyel yaab ya baamul ke ni ní. ⁵ Bi dieke' bà nno ben si:

Suda ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Lubenn ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Gaad ya baamul ni binib itur piik nin ile,
⁶ Aser ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Neftali ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Manase ya baamul ni binib itur piik nin ile,

⁷ Simeyon ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Lefti ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Isaka ya baamul ni binib itur piik nin ile,

⁸ Sabulon ya baamul ni binib itur piik nin ile,

Yosef ya baamul ni binib itur piik nin ile,
Bensamen ya baamul ni binib itur piik nin ile.

Inibol ke ya nib taan' Uwien nin Kipebuk ya nun bó

⁹ Ni ya puoli bó ne n tí liike' ki laa' kuniwulku kuba; nil ɲa n' fre kí kàan kí cuo bi'ñõbu. Bi ñen' inibol yà ke te uɲendun wuu ni, ki lienh ilenbol ke nno ni ne, ki se kiberbiek nin Kipebuk nno ya nun bó, ki guo tilierpenpient, ki ɲuuke mubiebisimu ya fer, ¹⁰ ki wuureh ufaa bo ki teh: «Ti'Wien wà ke kiberbiek bo nin Kipebuk ne ɲmiendeh te.» ¹¹ Ne Uwien ya tondb ke se ki guon' kiberbiek nin bicienb nin tiwenfuobt tunan nno, ne ki gbaan' ki dondeh Uwien, ¹² ki teh: «Imõn, ti'Wien ɲmõbe mituom nin miyenfuom nin ufaa. Nen bo tí li pèkeh wò, kí li kpiekreh wò, kí li faareh wò, kí li ñengeh wò uyo ke. Ami.»

¹³ Ne bicienb nno ya uba niire' nni ki ye: «Binib bà guo tilierpenpient nò, bi yé ɲmembe? Bi ñen' la?» ¹⁴ Ne n jiin' wò ki ye: «N'Yonbdaan, sin ne ben.» Ne u ye: «Bi yé binib bà bi jènde' be ki gbien' ne.

Bi sɔkre' bi'liert Kipebuk nno ya sɛm ni ne tũ pende'.

¹⁵Nen bo ne bi se

Uwien ya berbiek ya nun bó,
ki sɔnh itũon ki dienh wɔ u'duku ni
ñonku nin wien ni.

Ne wà ke kiberbiek bo nno li lèkn bi'bo.

¹⁶Kònm ña ji li cuo be,

ñuñun ña ji li cuo be,

kuwienku ya wɔl mɔnɔn ña ji li se be.

¹⁷Kime Kipebuk kà te kiberbiek saan nno
ne li liike be kí taa be

kí jo liñunbunl là ya ñunm dienh limiel
saan.

Ne Uwien li ñmire bi'nunsiir ke.»

Uwien ya Pebuk tɛbre' kugbɔnku nno ya siwel nlole

8 Uwien ya Pebuk nno tɛbre' lisiwel
nlole uyo wà nno, ne paaki ya bont ke
ñmile' cim nì wuɔke' ki tì kpaan' ten mi-
ire pita. ²Ne n laa' Uwien ya tondb bilole
bà te u'nun bó ki sɔnh u'tũon nno, bi de'
be inatun ilole.

³Ne utondtɔ mɔ baa' kí lá sere lipon-
puol saan ki ñuuke bi sienh liqubl
miñɔkm ya sɛn yà ni nno ya liba. Bi de'
wɔ liqubl li yebe wɔ ñ se, kí taan nen
nin Uwien ya nib ya kaare kí de Uwien
miñɔkm ya ponpuol là te u'berbiek ya
nun bó nno bo. ⁴Li qubl nno ya muñii
nin Uwien ya nib ya kaare ñeh utond nno
ya nuɔ ni, ki fih paaki bó Uwien ya nun
bó. ⁵Ne Uwien ya tond nno taa' liqubsɛn
nno, ki pere' umu liponpuol nno bo, ki
gbien' lè, ki taa' ki wie' kitink bo. Ne utaa
mekndeh, ki tengeh, kuwaaku te cɛen, ne
kitink mɔ jɛnge'.

Inatunkpiek inan ya piebm

⁶Uwien ya tondb bilole bà ñuuke
inatun ilole nno bonde' be ñ piebe.

⁷Ukpiek piebe' u'natunl, ne bi taa'
iteten ki taan' nin umu nin misɛm ki wie'
kitink bo.

Ne kitink ya gbiirm mita ya miba wìn',
isiin mɔ ya gbiirm mita ya miba wìn',
ne timɔsɔngt ke mɔ wìn'.

⁸Ulie mɔ piebe' u'natunl, ne bi taa' ni-
bonn niba ki wie' miñuncienm ni nì yebe
ten lijuɔl ki teknh umu. Miñunm nno ya
gbiirm mita ya miba kpɛnde' misɛm. ⁹Ne
tibont tà fuobe mi'ni nno ya gbiirm mita
ya miba kpo'. Inerde ya gbiirm mita ya
miba mɔ wewe'.

¹⁰Nta mɔ piebe' u'natunl, ne liq-
maabicencienl liba teknh umu ki te ten
kumucincinku ki ñen' paaki bó ní ki lá lu'
ikpen nin inunbun ni. ¹¹Bi yih liqmaabil
nno «Tilɔbr» ne. Lì lu' miñunm mà ni nno
ya gbiirm mita ya miba kpɛnde' tilɔbr. Ne
binib bà yebe ñun' ki kpo', kime mì ji yé
tilɔbr ne.

¹²Nnan mɔ piebe' u'natunl, ne uwien
nin uñmaal ya gbiirm mita ya miba saa'
ne ni' bó biike'. Inmaabii ya gbiirm mita
ya miba mɔ saa' ne ni' mɔ bó biike'. Nno
ne uwien ni ya gbiirm mita ya miba ña
ji wien, kuñonku mɔ ya gbiirm mita ya
miba mɔ ña ji wien.

¹³Ne n laa' ubenwien uba laanh
mitewɔlkrɔm, ki cii' u wuureh ufaa bo
ki teh: «Nì li bre binib bo, nì li bre binib
bo, uyo wà Uwien ya tondb bita bà sien'
nno li piebe bi'natun nno, nì li bre binib
bo.»

Linatunl ñgun ya piebm

9 Uwien ya tond ñgun mɔ piebe' u'-
natunl, ne n laa' liqmaabil liba cere'
kutaaku bo ní ki lá lu' kitink bo. Ne bi de'
lè kubùoku kùà ñɔ ka ñmɔbe bien[¶] nno ya
nañɔbu ya pien. ²Lì piire' kubùoku nno
ya nañɔbu, ne imuñii iba ñen', ki naan
ten bi puuh timaar ne, ki biike' uwien,
ne ni'ke saan biike' cìnm. ³Ne inacutuɔn

[¶]9:1 Liike Luk 8:31.

ñen' imuñii nno ni ki gbe utingben bo. Bi de' yì mituom yì ñ li jundeh nì wi ten inen. ⁴Ne ki pien' yì, ì la me muor, ki la me sisonkt, ki la me subu buba nin butobu, ama yì ñ li jundeh binib bà ña ñmobe Uwien ya ñeku bi'yutum bo nno baba. ⁵Ba de' yì sen yì ñ li kuuleh binib nno ama yì ñ li jèndeh be kí tì baa ñmaale ñjun. Ijend nno wi ten unen ya luol ne. ⁶I ya den, binib li nuunh mikuum, ka ñ le mè. Bi li nuunh be ñ kpo ama mikuum li tiinh be ne.

⁷A laa' inacu nno la, a li ye itaan ya bi bonde' yì be ñ taa kí jo lituol ne. I'yul bo te ten bi kpele' yì miñòkm ya yukpekpìe ne, i'nun bó mɔ te ten unisaal ya nun bó. ⁸Tiyur te i'yul bo ki naan tipiiyur, ne i'ñin mɔ naan ucind ye. ⁹Ni-bonn niba lieke i'fèl bo ki naan tikur. I'fiebe ñmobe kuwaaku ten itaan ne tuke titenlolt ki tiinh ki joh lituol. ¹⁰I'juun mɔ naan inen ya juun ne, ki tì fore' nin mupienmu. Liluol là ì li taah ki jèndeh binib kí tì baa ñmaale ñjun nno te yen ni ne. ¹¹Kubùoku kùà ño ka ñmobe bien nno ya tond ne yé i'ber. *Sufmbe ya lenm ni, bi yih utond nno Abadon ne, ki yih wɔ Apoliyon[§] Grekmbe ya lenm ni.

¹²Ijendkpiek gèbre' sɔ. Iyuon mɔ we ní.

Linatunl nluob ya piebm

¹³Uwien ya tond nluob mɔ piebe' u'-natunl, ne n cii' unieke uba bó, u ñen' miñòkm ya ponpuol^{**} là te Uwien ya nun bó nno ya kele inan bó ní, ¹⁴ki təkeh Uwien ya tond nluob wà ñuuke linatunl nno ki teh: «Lore bitondb binan bà lùo Efrat ya kpenciñl ya gbe nno kí wie.» ¹⁵Ne u lore' bitondb binan nno ki wie'. Bi là bonde' ki ye bi li lore be li ya binl nin u ya ñmaal nin u ya wien nin u ya yo ne, be ñ ku binib ya gbiirm mita ya

miba. ¹⁶N cii' sojambe bà jeke itaan nno ya ñobu, bi là te itur itur ya turbenm ne.

¹⁷N laa' itaan nno nin bà jeke yì nno te ma bo.

Tikur tuba lieke bi'fèl bo.

Tu'siem miba mɔn ten umu,

mitom bon wíee,

mitom mɔ naan mitenñokjiem.

Itaan nno ya yul naan ucind ya yul ne.

Umu nin imuñii nin mitenñokjiem ñeh i'ñuon ni.

¹⁸Umu nin imuñii nin mitenñokjiem nno yé ijendcien ne ki ñeh itaan nno ya ñuon ni. Tibont tuta nno ku' binib ya gbi-irm mita ya miba, ¹⁹kime itaan nno ya tuom te i'ñuon nin i'juun ni ne. I'juun nno naan iwe ne ki ñmobe iyul. Ì taah yen ne ki jèndeh binib.

²⁰Binib bà ña kpo' ijend nno ni nno ña lèbre' bi'tetem. Bi bie ki gbaandeh ki pukeh isenpol nin ibule yà ben nin bi'yul tien' yì nno ne. Bi taa' miñòkm nin ilike ya kurku nin kukurku kùà bi yih kù blonsi nno nin iten nin idɔ ne ki tien' yì. Ibule nno ña lenh, ka ciih, ka cuonh mɔ.

²¹Binib nno ña bie ki dāan' bi'nikul nin bi'ñokjil nin bi'sonsondl nin bi'nasubu.

Uwien ya tond nin kigbɔnwawaak kiba ya gber

10N tí laa' Uwien ya tondtɔdaan uba, u ñen' kutaaku bó ki jinh ní kutewolgbonku piibe u'bo; gbengbenjepolke guon' u'yul ten uyukpekpìe. U'nun bó muoreh ten uwien, ne u'-taan mɔ naan umu ne teknh còlcòl. ²U ñuuke kigbɔnwawaak kiba u'nuɔ ni kù pibre'. U'nojietaal te miñunciñm bo, ne u'ncogentaal mɔ te liwel bo. ³U wuure' ufaa bo ten ucind. U wuure' uyo wà nno, ne utaa tien' bolm milole bo. ⁴N ye ñ kele itetien nno ye bà kugbɔnku ni, ne ki cii'

[§]9:11 Apoliyon ya tingi si: «Uduber ne.»

^{**}9:13 Liponpuol nno ya kele ke ya gbe naan iyin ne.

unieke uba bó u len' paaki bó ki ye: «Bóle itetien nno ye bà, la kele tù.»

⁵Uwien ya tond wà n bi laa' u se miñuncienm nin liwel bo nno yuon' u'nojje paaki bó ⁶ki pole' wà tuu ki te uyo ke,

ki ñen' kutaaku nin tibont tà ke te ku'bo, ki ñen' kitink nin tibont tà ke te ki'bo, ki tien' miñuncienm nin tibont tà ke te mi'ni nno,

ki ye: «Na ji li taande.»

⁷Ama uyo wà Uwien ya tond nlole li cin kí piebe u'natunl nno, u ya yo ne Uwien ya gbebolkaar tà u là tãke' tù u'-tonsõnb biñõbonsõknb nno li tien.

⁸N bi cii' unieke wà bó paaki bó nno tí ye: «Li joh kí tí teke kigbõnk kà Uwien ya tond wà se miñuncienm nin liwel bo ñuuke kè, kì pibre' nã.»

⁹Ne n bure' Uwien ya tond nno saan ki tí tãke' wã ki ye wã ñ de nni kigbõnk nno. Ne u tãke' nni ki ye: «Teke kè kí ñmõn. Kì li ñme a'ñõbu ni ten tisiir ne, ne ki li to a'benku ni.» ¹⁰Ne n teke' kè utond nno ya nuõ ni kí ñmõn'. N ñmõnh kè uyo wà nno kí ñme n'ñõbu ni ten tisiir ne. Ama n tí nele' kè ma nno n'benku ni ke ji to ne kerkeri. ¹¹Nen saan ne bi tãke' nni ki ye: «A li bie kí tãke inibol yà ke te uñendun wuu ni, ki lienh ilenbol ke nin biberb nà lá li tu be ya gber.»

Bimõnkunb bile ya gber

11 Nen saan ne bi de' nni iñmele ya lenbenl liba li naan ukpendõ, ki tãke' nni ki ye: «Fii kí kpaan Uwien ya duku nin liponpuol, kí kàan binib bà gbaandeh kí pukeh Uwien len nno. ²Ama á dàan ki la kpaan kuduku nno ya luo, kime Uwien taa' wù ki de' bà ña yé u'yaab ne. Bi li faake nin Uwien ya du kí wõbn u'nib kí tí baa iñmaale pinan nin ile. ³Ne Uwien li cère u'mõnkunb bile ñ

li sãkndeh u'gber kí tí baa iwien liturl nin kobiile nin piluob, kí li guo tikpelcer^{††} tuba tù naan tibõtãr.»

⁴Bimõnkunb bile nno yé Olifi ya siin ile nin ifr ile ne ki se uñendun ya Yonbdaan ya nun bó. ⁵Bi'nennendb nuunh be ñ jènde be la, umu uba ne li ñe bi'ñuõn ni kí ku be. Wà ke nuunh wã ñ jènde be la, udaan li kpo nno ne. ⁶Bi ñmõbe mituõm be ñ cuo utaa uyo wà bi te ki sãkndeh Uwien ya gber, ki ñmõbe mituõm be ñ cère miñunm ñ kpènde mis-èm, ki ñmõbe mituõm be ñ cère ijend ke ya bol ñ lu utingben bo uyo wà ke bi yíe.

⁷Bi tí kun' imõn Uwien ya gber bo ki gben' la, kiwenbiik kà li ñe ní kubuõku kùã ñõ ka ñmõbe bien ni nno li jèke be butõbu kí faake nin be, kí ku be. ⁸Ne bi'gbenent ñ juore kí li dõ upaan bo uducien wà ni bi là kpe' bi'Yonbdaan udcõpõpõn bo nno ni. Bi yih udu nno ki nengreh Sodõm nin Esipt ne. ⁹Ne inibol yà ke te uñendun wuu ni ki lienh ilenbol ke nno li baa kí lá liike bi'gbenent nno kí tí baa iwien ita nin kujenku, ka ñ tuo be ñ sube be. ¹⁰Bi'kuum li sõnge utingben ya nib ya yenm, be ñ li poknh, kí li punh tãb tibont, kime Uwien ya ñõbonsõknb bile nno là jènde' be ki gbien'. ¹¹Ama iwien ita nin kujenku nno gèbre', ne Uwien cère' kufuorku kòn' bi'ni, bi fii' ki sere', ne bujewaancienbu cuo' binib bà bi likeh be nno. ¹²Ne biñõbonsõknb bile nno cii' unieke uba bó u len' paaki bó ufaa bo ki ye: «Dùo ní men.» Ne bi don' paaki kutewõlgbõnku ni bi'nennendb ya nun bó. ¹³U ya yo ne kitink jènge' cèen, ne uducien nno ya dur ya gbiirm piik ya miba lu'. Kitink ya jèngm nno ku' binib itur ilole. Bà sien' ka kpo' nno ya fèl sen' ki tí kènde', ne bi kpíeke' Uwien wà te paaki bó.

^{††}11:3 Bi là ke mikuum bii bi te uyensaa ni bii bi bende' ki ye bi bii' Uwien ne la, bi guoh ni ya kpelcetunb. Liike Matie 11:21.

¹⁴Ijend nle bo gèbre' sɔ. Nta mɔ ya baam ŋa n taande.

Linatunl nlole ya piebm

¹⁵Uwien ya tond nlole mɔ piebe' u' natunl, ne bidenb biba len' paaki bó ufaa bo ki ye:

«Yonbdaan Uwien nin u'Nigendke Kristo ne ji si uɣendun wuu ya bel.

Libel nno li tuu ki te uyo ke ne.»

¹⁶Ne bicienb pile nin binan bà ke bi'ber-biemu bo Uwien ya nun bó nno gbaan' ki pukeh Uwien ¹⁷ki teh:

«Yonbdaan Uwien, mituom ke ya daan. Sin wà là te, ki bie ki te nno, ti faareh ŋe, kime a taa' a'tocienm ne ki jin' a'bel.

¹⁸Binib bà ŋa yé a'yaab ya benku ni là ben' a'bo,

ne fenfennɔ a'mɔ ya mutuol ji fii' bi'bo.

Uyo wà sɔ a li bu bitenkpiib tibuur,

kí su a'tonsɔnb biñɔbonsɔknb,

kí su a'nib bà ke boh ŋe,

biwaab nin bicienb ke^{‡‡},

kí gben bà bereh uɣendun nno ya gber.»

¹⁹Uwien ya duku kùà te paaki bó nno piire', kujɔtieku ya lekl se ku'ni. Nen saan ne utaa mekndeh ki tengeh ki ŋmɔbe kuwaaku cɛɛn, kitink jènge', ne utaa nii' iteten lu' ki yebe cɛɛn.

Upiitenpunb nin utunwien ya gber

12 Ni ya puoli bó ne micincilncienm miba tien' kutaaku bo. N laa' upii uba ne uwien piibe u'bo ten lilierl, uɣmaal te u'taan ya tingi, iɣmaabii piik nin ile te u'yul bo ten uyukpekpie. ²Upii nno là punbe' ne, u'mamaayo baa', u benh wɔ n maa, ne ki wɔlnh nin imerwien.

³Micincilntɔm tí tien' kutaaku bo. N laa' utunwien^{¶¶} uba, u mɔn tohin ki ŋmɔbe iyul ilole nin iyin piik, ki kpie uberyukpekpie yul ke yul bo. ⁴Utunwien nno taah u'juul ki preh iɣmaabii ya gbi-

irm mita ya miba, ki wienh kitink bo. U baa' ki lá sere' upii nno ya nun bó ŋɔ kibuk nno tì ñen' uyo wà la, wɔ n pɔk kí guɔre kí nele ne.

⁵Upii nno maa' kibujebuk. Ken ne lá li ŋuuke inibol ke nin ufaa ki la ŋmɔbe nunsɔnge bi'bo. Uwien yuure' kibuk nno ki don' u'ba saan, u'berbiek ya bùol.

⁶Nen saan ne upii nno sen' ki jon' kupen-pelku ni, Uwien là bonde' wɔ mifenm nen bó ne. Bi tì li likeh wɔ nen bó ne kí tì baa iwien liturl nin kobiile nin piluob.

⁷Butɔbu buba tien' kutaaku bo. Uwien ya tondciénb ya uba bi yih wà Misel; wɔn nin u'tondb tɔn' nin utunwien nno nin u'mɔ ya tondb butɔbu, ⁸ki faake' nin be, ne utunwien nin u'tondb ŋa ji ŋmɔbe sen be n li te paaki bó. ⁹Ne bi ŋɔre' kutun-wienku nno. Kù yé uyo bo ya wɛ nno ne. Bi yih kun ne usenpol, ki liebe' ki yih kù *Satan. Kun ne tulndeh uɣendun ya nib ke. Bi ture' kun nin ku'tondb ke ne ki wie' kitink bo.

¹⁰Ne n cii' unieke uba bó u len' ufaa bo kutaaku bo ki ye:

«Uyo wà sɔ yé uɣmɛŋmeryo,

ki yé uyo wà ti'Wien wuɔn' u'tuɔm,

ki wuɔn' ki ye u yé uber,

ki wuɔn' ki ye u'Nigendke Kristo ŋmɔbe ticién,

kime bi ŋɔre' wà biindeh ti'yaab Uwien ya nun bó ñɔnku nin wien ni nno ŋɔ.

¹¹Ti'yaab nno faake' nin wɔ ŋɔ. Kipebuk ya sɛm nin tigber tà bi kundeh imɔn tu'bo nno,

ne cère' bi faake' nin wɔ.

Ba tɔnge' bi'miel haali ki tì kpo'.

¹²Kutaaku nin tibont tà ke te ku'bo n li poknh,

kime bi ŋɔre' usenpol nno ŋɔ.

Ama ni bre kitink nin miñunciénm bo,

kime usenpol jiiere' ni'bó

nin u'benpiebe,

‡‡11:18 Biwaab nin bicienb li fre kí li yé ibaan nin binikpekpiekb mɔ.

¶¶12:3 Utunwien yé ibiere ya daan ya nennenku ne.

ki ben ki ye nì s'ien' wə iwenkàanke ne.»

¹³ Utunwien nno laa' bi ture' wə ki wie' kitink bo ma nno ne u sen' ki paan' upii wə maa' kibujebuk nno bo. ¹⁴ Ne Uwien de' upii nno ifiebe ile ì yebe ten umiekaab yi ŋə wə n̄ laan kí jo kupenpelku bó, Uwien là bonde' wə mifenm nà saan nno ŋə utunwien nno la n̄ende wə. Bi tì li likeh wə nen saan ne kí tì baa ibin ita nin kujenku. ¹⁵ Nen saan ne utunwien nno siin' miñunm m̄i yebe ten likpenl upii nno ya puoli bó ŋə m̄e n̄ puube kí tì tuke wə kí bure. ¹⁶ Ne kitink tore' upii nno, ki yàare' ne utunwien nno siin' miñunm mà nno k̄on'. ¹⁷ Utunwien nno ya benku ni ben' upii nno bo ki tì kende', ne u bure' ki tì t̄on' nin upii nno ya yaabii yà s'ien' nno butɔbu. Bi yé binib bà boh Uwien ya wɔb, ki p̄e *Yesu ya gber bo m̄on-m̄onm ne. ¹⁸ Ne utunwien nno jon' ki tì sere' miñuncienm ya gbe litengbil bo^{§§}.

Kiwenk kà ñen' miñuncienm ni nin utunwien nno ya gber

13 N tí laa' kiwenk kiba, k̄i ñen' miñuncienm ni, ki ŋm̄obe iyul ilole nin iyin piik, ki kp̄ie uberyukpekpie yinl ke yinl bo. Ne bi kele' yul ke yul bo liyel, li sukreh Uwien. ² Kiwenk nno naan unamuun ne, ki t̄aan yebe ki ŋm̄obe titebiñiint t̄u fenbe c̄een, ki ñ̄okpon naan ucind yu. Utunwien nno taa' u'faa nin u'berbiek nin u't̄ocienm ki de' k̄e.

³ Kiwenk nno ya yul nno ya liba ŋm̄obe kugbīeku ten la n̄ ŋmare ne.

Ama kugbīeku nno bukre'.

Nì cuo' utingben ya nib ke miyɔkm ne bi ji ñ̄uɔreh k̄e.

⁴ Bi gbaan' ki pukeh utunwien nno, kime w̄on ne de' kiwenk nno mituɔm. Bi là gbaan' ki pukeh kiwenk nno m̄o ki teh: «Ŋme te ten kiwenk kie nɔ? Ŋme li fre kí tɔ nin k̄e butɔbu?»

⁵ Bi là de' kiwenk nno usen k̄e n̄ li lienh tigbengt ya lenm, kí li sukreh Uwien, ki de' k̄e mituɔm k̄e n̄ li teh tibont haali iŋmaale pinan nin ile. ⁶ Ne k̄i cin' ki sukreh Uwien ki saah u'yel, ki yih u te nà saan fenm, ki sukreh bà te u'saan paaki bó nno. ⁷ Bi de' k̄e usen k̄e n̄ tɔ nin Uwien ya nib butɔbu kí faake nin be. Ne ki de' k̄e mituɔm k̄e n̄ li ŋuuke inibol yà ke te utundun wuu ni ki lienh ilenbol ke nno. ⁸ Utingben bo ya nib bà ke ba kele' bi'yel limiel ya gb̄onku ni haali uŋundun ya cincinm nno li gbaan kí puke kiwenk nno. Bi là ku' Uwien ya Pebuk kà nno ne si limiel ya gb̄onku nno.

⁹ «Wà ŋm̄obe litubl la, wə n̄ cii.

¹⁰ Uwien ye bi li cuo wə t̄iyonbt la,

bi li m̄onbe kí cuo wə t̄iyonbt ne.

U ye bi li ku wə nin kijusiek la,

bi li m̄onbe kí ku wə nin kijusiek ne.

Nen bo, Uwien ya nib n̄ li ŋm̄obe kuminku,

kí li p̄e Uwien bo m̄onm̄onm.»

Kiwenk kà puo' kitink ni ya gber

¹¹ Ne n tí laa' kiwentɔk kiba puo' kitink ni, ki ŋm̄obe iyin ile ì naan kipebuk yè, ne ki ji lienh ten utunwien nno. ¹² Kì là ŋm̄obe kiwenk kà ñen' miñuncienm ni nno ya tuɔm ke, ne ki taah m̄e ki s̄onh ki dienh k̄e. Kiwenk kà puo' kitink ni nno wɔbndeh utingben bo ya nib be n̄ li gbaandeh ki pukeh kà là ñen' miñuncienm ni, ki ŋm̄obe kugbīeku, k̄u bukre' nno. ¹³ Kiwenk kà puo' kitink ni nno teh micincilm̄ c̄een, haali ki tì c̄ereh umu ñeh paaki ki j̄inh ní tingi, binib ke ya nun bó. ¹⁴ Bi de' k̄e mituɔm k̄i teh micincilm̄ ki dienh kiwenk kà ñen' miñuncienm ni nno, ki tulndeh utingben ya nib ke, ki t̄okeh be ki teh be n̄ me kiwenk kà bi bunge' k̄e nin kijusiek ŋə k̄i faake' nno ya nennenku. ¹⁵ Bi de' kiwenk

§§12:18 Bi kp̄ie' ki kele' tigbont t̄a nno ya tuba n̄i kele' ki ye: «N jon' ki tì sere' miñuncienm ya gbe litengbil bo ne.»

kà puw' kitink ni nno mituom kè ñ kuon kufuorku kà ñen' miñuncienm ni nno ya nennenu ni ño kù ñ li lienh, ki cèreh bi kuuleh binib bà ke ña gbaandeh ki pukeh kù nno. ¹⁶Ki wɔbn' binib ke, bi-waab nin bicienb nin bifâadenb nin bi-jiinb nin iyonbe nin bà ña yé yonbe bi tien' kudieku bi'nojie bo bii bi'yutun bo. ¹⁷Kudieku nno yé kiwenk kà ñen' miñuncienm ni nno ya yel bii ki'yel ya nɔnbl ne. Unil wà ña ñmɔbe kudieku nno la, ba ñ cère wɔ ñ de bonn, ka ñ cère wɔ ñ kuore mo.

¹⁸Fenfennɔ miyenuom ne li cère binib ñ bende tibont tuu ya tingi. Unil wà ñmɔbe miyenuom ne li bende kiwenk nno ya nɔnbl ya tingi. Linɔnbl nno yé unil ya yel ya nɔnbl ne. Li te kobiiluob nin piluob nin miluob* ne.

Kipebuk nin kî teke' binib bà ki wie'

14 N tí liike' ki laa' Kipebuk nno se Siyɔn ya juɔl bo. Binib itur kobk nin pinan nin inan bà ya yutun bo ñmɔbe ken nin ki'Baa ya yel nno te ki'saan. ²Ne n cii' kuwaaku kuba bó paaki bó ni tuoreh ten miñuncienm ne fuh bii utaa ne tengeh ufaa bo. N ciih kuwaaku kùà bó nno ñme mɔ ten bibieñib ne ñih tibèr. ³Binib nno te Uwien ya berbiek nin tiwenfuobt tunan nin bicienb nno ya nun bó ne ki geh iyuonfaan. Binib itur kobk nin pinan nin inan bà Uwien de' be kitink bo ki wie' nno baba ña ñí la, uba ña ñ fre kí benge iyuon nno. ⁴Ba kuon' bi'ba jɔknt, bi te tɛn ujefaan wà ña ben je ne, kime ba paan' niba bo, bi pɛ Kipebuk nno baba bo ne, ki joh kî joh nà ke saan. Uwien de' ben ne binib ni ki wie', be ñ li yé wɔn nin Kipebuk ya nikpiekb. ⁵Ba ben tonnenku, ne ka ñmɔbe biil mɔ.

**Uwien ya tondb bita
tɔke' Uwien ya buur bó**

⁶N tí laa' Uwien ya tond uba, u laanh mitewɔlkpɔm, ki tuke tigbɛmɔnmɔnt tà ña ñmɔbe gbenm, wɔ ñ lá tɔke utingben ya nib ke: inibol yà ke te unɛndun wuu ni ki lienh ilenbol ke nno. ⁷Utond nno len' ufaa bo ki ye: «Li boh men Uwien, kí li kpiekreh wɔ, kime u li bu binib tibuur uyo wà nno baa'-a! Li gbaandeh men ki pukeh Uwien, wɔn ne ñen' kutaaku nin kitink nin miñuncienm nin iñunbun ke ya bol.»

⁸Utondlie mɔ paan' ukpiek nno bo, ki lienh ki teh: «U lu' ño, u lu' ño, uduccien Babilonn lu' ño. Wun ne taa' u'sɔnsɔndl ki puon' inibol ke, ki cère' ì kɔn' Uwien ya tudere ni.»

⁹Utond nta mɔ paan' bikpiekb bile nno bo, ki lienh ufaa bo ki teh: «Binib bà ke gbaandeh ki pukeh kiwenk nno nin ki'nennenu, ki ñmɔbe ki'dieku bi'yutun bo bii bi'nuɔ bo la, ¹⁰Uwien ya benku ni li be bi'bo kí gbien, wɔ ñ dere bi'tub ka ñ muɔ be cecɛkm, kí cère be ñ li te u'tondb nin Kipebuk ya nun bó ki jèndeh ki lebreh mitenñɔkjiem mà teknh umu ni. ¹¹Umu wà bi te u'ni ki jèndeh ki lebreh nno ya muñii li tuu ki dukeh ne uyo ke. Binib bà ñmɔbe kiwenk nno ya yel ya dieku, ki gbaandeh ki pukeh ken nin ki'nennenu nno li jèndeh ne ñonku nin wien ni ka ñ li ñmɔbe fuorl.»

¹²Nen bo, ni yé uyo wà Uwien ya nib bà boh u'wɔb, ki teke' *Yesu ki jin' nno ñ li ñmɔbe kuminku ne.

¹³Ne n cii' unieke uba bó u len' paaki bó ki ye: «Kele kí ye: Binib bà ji kpookeh fenfennɔ Yonbdaan bo nno, Uwien ya mɔnm te bi'bo.» Ne *Mifuoñaanm ye: «Imɔn, be ñ li fuoreh kí ñen bi'jiinku,

*13:18 Biba maaleh ki teh linɔnbl *kobiiluob nin piluob nin miluob* yé Erom ya bercien ya yel ne. Bitɔb maaleh ki teh linɔnbl nno wongeh unisaal ya bonn ne.

kime Uwien ɲa ń sunde bi'ból bi sɔn' itùon yà nno bo.»

Uwien li bu uɲendun ya nib tibuur

¹⁴Ne n tí liike' ki laa' kutewɔlgbɔn-penpienku kuba, niba ke ku'bo ki naan unisaal, ki kp̄ie miñòkm ya yukpek̄ie, ki ɲuuke puokɲmaɲmaa uba. ¹⁵Ne Uwien ya tond uba ñen' ní Uwien ya duku ni, ki yin' wà ke kutewɔlgbɔnku bo nno ufaa bo ki ye: «Taa a'puoko nno kí cin kí lí ceh tijier, tijier ya ceceyo baa' ɲo, kime utingben bo ya jier ben'-a.» ¹⁶Nen saan ne wà ke kutewɔlgbɔnku bo nno taa' u'puoko ki cen' utingben ya jier ke.

¹⁷N tí laa' utondto paaki bó, u ñen' ní Uwien ya duku ni, ki mo ɲuuke puokɲmaɲmaa.

¹⁸Ne utondto mo ñen' liponpuol saan. Wɔn ne ɲmɔbe mituom umu bo. U yin' utond wà ɲuuke puokɲmaɲmaa nno ufaa bo ki ye: «Taa a'puokɲmaɲmaa nno kí cecere utingben bo ya sibii yà bi taah yè ki ɲeh fen nno, kime ì ben'-a.» ¹⁹⁻²⁰Ne utond nno taa' u'puoko ki cecere' utingben bo ya sibii nno, ki taa' ki kuore' kubò-cienku kùà bi ɲmengeh isibii ku'ni nno ni. Bi ɲmien' isibii nno dugbaal ne. Bi ɲmien' yè ma nno misèm ne ñen' kubùoku nno ni ki puube' ki tì baa' kɔnsini kobiita. Utaan se mí'ni la, mì li baa u'lenbu. Nen ne wuɔn' ki ye Uwien ya benku ni ben' binib bo cɛen.

Ijendfórke ya gber

15 Ne n tí laa' micincilntɔm kutaaku bo. Nì yé niboncienn ne ki ɲmɔbe kuñaanku cɛen. N laa' Uwien ya tondb bilole, ben ne li cère ijend ń tu uɲendun ya nib kí tì dukn bolm milole. Ijendfórke nínɔ, kime yen bo ne Uwien li tùore kí wuɔn u'benpiebe.

²Ne n laa' nibonn niba nì naan miñun-cienm umu te ni'bo, nì wien tein ki likeh ki càareh ten lidingl, ki laa' binib bà mɔn' ki faake' nin kiwenk nno nin ki'nen-

nenku nin ki'yel ya nɔnbl nno se nibonn nno saan, ki ɲuuke Uwien de' be tibèr tà nno. ³Ki geh Uwien ya tonsɔnl Moyis nin Kipebuk nno ya yuon ki teh:

«Yonbdaan Uwien mituom ke ya daan, a'tùon yé itùoncien ne ki ɲmɔbe kuñaanku.

A teh nà nno nì cuube ne ki yé imɔn. Sin ne yé inibol ke ya ber.

⁴Yonbdaan, ɲme li mence lifèl kí la boh ɲe? ɲme te kí ye wa ń li pèkeh ɲe?

Sin baba ne yé uñaan.

Inibol ke li baa kí lá gbaan a'nun bó kí puke ɲe,

kime binib ke laa' a teh nà nno nì cuube ne.»

⁵Ni ya puoli bó ne n laa' Uwien ya duku kùà te paaki bó nno piire', kun si: kujɔtieku ya lekl te lininbonl là ni nno.

⁶Ne Uwien ya tondb bilole bà li cère uɲendun ya nib ń jènde kí tì dukn bolm milole nno ñen' ní kuduku nno ni, ki guo tikpelcepenpient tù windeh, ki buobe miñòkm ya ɲingben bi'siik ni. ⁷Ne tiwen-fuobt tunan nno ya kiba taa' miñòkm ya sèn ilole kí de' Uwien ya tondb bilole nno. Uwien wà tuu ki te uyo ke nno ya mutuol ne gbe isèn nno. ⁸Ne Uwien ya kp̄ieke nin u'tuom cère' imuñii fii' ki gbe kuduku nno. Uba ɲa ń fre kí kɔ ku'ni kí tì baa ijend yà Uwien ya tondb bilole li cère uɲendun ń jènde yè kí tì dukn bolm milole nno ya gbenm.

Uwien ya benpiebe te isèn yà ni ya gber

16 N cii' uenieke uba bó u len' Uwien ya duku ni ufaa bo, ki tɔke' Uwien ya tondb bilole nno ki ye: «Li joh men kí tì taa Uwien ya benpiebe wà te isèn ilole ni nno kí wule kitink bo.»

²Ukp̄iek bure' ki tì taa' nà te u'senl ni nno ki wule' kitink bo. Ne inel yà bre ki wi ki gbien' yèyèke' binib bà ɲmɔbe kiwenk nno ya dièku ki gbaandeh ki pukeh ki'nnenku nno.

³Ulie mɔ taa' nà te u'yaal ni ki ti wule' miñuncienm ni. Ne mi kpende' kusebubulku ki naan libonkpil ya sɛm. Ne tibont tà ke te mi'ni nno kpo'.

⁴Nta mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki ti wule' ikpen nin iñunbun ni. Ne i'ñunm kpende' misɛm.

⁵Ne n cii' Uwien ya tond wà ñmɔbe mituɔm miñunm bo nno len' ki ye:

«Uwien, a cuube ne, sin ne là te, ki bie ki te, ki yé uñaan. A tien' nà nɔ ne wuon' ki ye a'buur cuube.

⁶Kime bi ku' a'nib nin a'ñobonsɔknb ne a'mɔ de' be misɛm be ní ñu. Bi kpe nen ne.» ⁷Ne n cii' unieke uba bó liponpuol saan u teh: «Yonbdaan Uwien mituɔm ke ya daan, a'buur yé imɔn ne, ki cuube.»

⁸Nnan mɔ taa' nà te u'mɔ yaal ni ki wule' uwien wà puɔreh nɔ bo, ne u laa' mituɔm wù ní li sienh binib ten umu.

⁹Kuwɔlku funfunde' binib, ne bi suke' Uwien wà ñmɔbe ufaa ki cère' bi jèndeh nno, ka tuo' be ní lèbre bi'tetem ño kí kpieke wɔ.

¹⁰Ñjun mɔ taa' nà te u'mɔ ya senl ni ki ti wule' kiwenk nno ya berbiek bo. Ki'bel ya tinfenm ke biike', ne binib jèndeh ki gbiekeh ki ñmɔnh bi'len. ¹¹Ijend nno nin inel nno bo ne bi suke' Uwien wà te paaki bó; ka tuo' ki wié' bi'tuonbiere nno.

¹²Nluob mɔ taa' nà te u'mɔ ya senl ni, ki ti wule' likpencienl Efrat ni, ne li fuɔre', ki cère' biberb bà ñen' liwenpurl bó ní nno laa' ñeñebùol. ¹³Ne n laa' isenpol ita; uba ñen' *utunwien nno ya ñɔbu ni, utɔ ñen' kiwenk nno yaabu ni, utɔ mɔ ñen' utonnenñobonsɔknl yaabu ni. Isenpol nno naan itetie ne. ¹⁴*Satan ne sɔn' yè, ì teh micincilm, ki joh utingben ke bo ya berb saan, yè ní taan be ño be ní tɔ butɔbu Uwien mituɔm ke ya daan ya wengbiin ya daali.

¹⁵Yonbdaan ye: «Li cengeh men, n li baa ten unasu ne. Wà ña gɔh, ki bonde' u'wengolkaar mɔ la, Uwien ya mɔnm te

u'bo, kime wa ní cuon cenkenlonlonl be ní le u'fe.»

¹⁶Isenpol nno taan' biberb nno libùol liba ne bi yih ni'saan *Sufmbe ya lenm ni ki teh Amagedɔnn.

¹⁷Nlole mɔ taa' nà te u'mɔ ya senl ni, ki ti wule' kitink bó ní, ne unieke uba len' ufaa bo Uwien ya duku ni u'berbiek saan ki ye: «Nì gben' nínɔ.» ¹⁸Utaa mekndeh, ki tengeh, kuwaaku te cɛen, ne kitink jènge' na ñmɔbe fuul. Haali Uwien ti ñen' binib kitink bo ma, ka laan jènge' mi ya jèngm. ¹⁹Ki jènge' ma nno ne uducien Babilonn yekre' bolm mita. Idu ke ya dur mɔ lulu'. Uwien ne tiere' uducien Babilonn ya nib bó. U'benku ni ben' bi'bo ki gbien' ne u dère' bi'tub cɛen, ka muɔ' be cɛɛekm. ²⁰Idek nin ijuɔn ke fefe'le'. ²¹Utaa nii' ne iteten lulu' binib bo ki kpieke cɛen, ne bi suke' Uwien iteten nno bo, kime ijend nno là bre bi'bo cɛen ne.

Uwien li bu ujenkpendgaar tibuur

17 Ne Uwien ya tond bilole bà ñuuke isèn ilole nno ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Den ní wuɔn ñe Uwien lá li bu ujenkpendgaar nno tibuur kí dère u'tub ma bo. Ujenkpendgaar nno yé udu ne ki te ikpengol ya gbe. ²Utingben bo ya berb tien' lisɔnsɔndl nin wɔn ne, ne binib guɔre' lè utingben ke bo ki kɔn' Uwien ya tudere ni.»

³*Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛkt yaam nno ni, ne utond nno taa' nni ki jon' kupenpelku ni, n ti laa' upii uba jeke kiwenmɔnmónk kiba, ki ñmɔbe iyul ilole nin iyin piik, ki'gbenent ke gbe iyel ya sukreh Uwien. ⁴Upii nno guo tiwenmɔnmɔnt tuba tù mɔn, ki taa' miñɔdkm nin iten ya ñmɔbe kudaaku nin ilaan ya ñmɔbe kudaaku ki fènde' u'ba. U ñuuke miñɔdkm ya senl, li gbe u'sɔnsɔndtuon. Yen si: u'juɔke nin u'jɔknt ya bont nno. ⁵Bi kele' liyel là binib ña ben li'tingi u'yutunl bo. Liyel nno ya tingi si: «Uducien

Babilonn: lijenkpendl nin ijuoke yà te kitink bo ya naa.» ⁶Ne n laa' upii nno ñun' Uwien ya nib ya sèm nin binib bà bi ku' be *Yesu bo nno ya sèm ki yibe' ten u ñun' midaam ne.

N laa' wɔ ma nno ne nì cuo' nni miyɔkm cœen. ⁷Ne Uwien ya tond nno tɔke' nni ki ye: «Be tien' nì cuo' ɲe miyɔkm-i? N li kpiire' upii nno nin u jeke kiwenk kà, ki ɲmɔbe iyul ilole nin iyin piik nno ya gber, kí tɔke ɲe. ⁸A laa' kiwenk kà nɔ, kí là te ne ka ji te. Kí li ñe ní kubùoku kùà ñɔ ka ɲmɔbe bien nno ni ne, kí bure be ní tì ku kè. Binib bà Uwien ɲa kele' bi'yel limiel ya gbɔnku ni haali uɲendun ya cincinm nno laa' kè la, nì li ji be, kime kí là te ne, ka ji te ama kí li liebe ní.

⁹«Fenfennɔ miyenfuom nin mibenm ne li cère binib ní bende nibonn nie ya tingi. Kiwenk nno ya yul ilole nno yé ijuɔn ilole yà upii nno te i'bo nno ne. Í yé biberb bilole mɔ ne. ¹⁰Biberb bilole nno ni, biɲun ya bel gèbre' ɲɔ, nluob ne ke fenfennɔ wuɔ, nlole ɲa laan kèle'. U lá kèle' la, wa ní wuɔke. ¹¹Kiwenk kà là te, ka ji te nno yé berniin ne, ki ñen' biberb bilole nno ni, ne ki joh be ní tì ku kè. ¹²A laa' iyin piik yà nno, yé binib piik bà lá li ji libel ne. Bi lá jin' libel la, ben nin kiwenk nno li taan libel nno ne, ama la ní wuɔke. ¹³Biberb nno ke kpaan' buñɔbu ne, be ní taa bi'tuom nin bi'faa ke kí sɔn kí de kiwenk nno. ¹⁴Bi li tɔ nin Kipebuk butɔbu, ne kè ní faake nin be, kime kí yé yonbdenb ke ya Yonbdaan ne, kí yé biberb ke ya bercien. Wɔn nin binib bà Uwien yin' be kí gènde' be bi yé u'yaab kí pɛ u'bo mɔnmɔnm nno ne li faake.»

¹⁵Ne utond nno tí tɔke' nni ki ye: «A laa' miñunm mà ujenkpend nno te mi'saan nno yé inibol yà ke te uɲendun wuu ni kí lienh ilenbol ke nno ne. ¹⁶A laa' iyin piik yà, ì yé biberb nno, nin kiwenk nno li sikre ujenkpend nno bo, kí fie u'went ke, kí cère wɔ ní li te limufunl, kí ɲmɔnɲmɔn wɔ, kí taa umu kí se nà

bó sien', ¹⁷kime Uwien ne de' biberb piik nno iyenmaale be ní tien u yé nà. U yé nà si: biberb piik nno ní kpaan buñɔbu kí taa bi'bel kí cère kiwenk nno kí tì baa uyo wà u là len' nà nno ní tien.

¹⁸«A laa' upii wà nno yé uducien wà likeh utingben bo ya berb ke ne.»

Babilonn ya berm

18 Ni ya puoli bó ne n tí laa' tideknt yaam Uwien ya tond uba ñen' paaki bó kí jijnh ní, kí ɲmɔbe mituom kí gbien', ne u'wenwenku wende' utingben ke bo,

²ne u lienh ufaa bo kí teh:

«U lu' ɲɔ, u lu' ɲɔ, uducien Babilonn lu' ɲɔ.

U jí kpende' isenpol ke ya bol ya kɔnkuɔn ne.

Inuɔn nin tiwent tà yé tijɔnkt ya bont kí ɲmɔbe isensen ke jí kɔ wun ni ne.

³Kime udu nno ne taa' u'sɔnsɔndl kí puon' inibol ke, kí cère' ì kɔn' Uwien ya tudere ni.

Utingben bo ya berb tien' lisɔnsɔndl nin wù,

ne ikpenkpend laa' lifaal li yebe u'wiel bo.»

⁴Ne n tí cii' unieke uba bó paaki bó u lienh kí teh:

«N'niɓe, ñe men Babilonn ní, kí la li te u'nib ya tònbiere ya gber ni, ɲɔ kí la jí ijend yà bi lí jí yé nno,

⁵kime udu nno ya nib sɔn' itònbiere yà nno yebe' kí gbien' kí tì kpie kutaaku

ne, Uwien ɲa sunde' bi'tònbiere nno bó,

⁶Tien be men bi tien' ne ma bo nno,

bi tien' ne ibiere yà nno, jijn be men nno bolm mile bo,

bi là cère' ní jin' ijend ma bo nno,

jijn be men nno bolm mile bo.

⁷Ben bà là yé tigbengt, kí yé be ní lí te liwiel ní, nì tì kende' nno,

cère men be ní jí ijend mɔ kí lí kaa mikuum kí tì baa nno,

kime udu nno ya nib maaleh bi'fel ni,
ki teh bi'du gber'e ne, ka te ten kpoppi,
ka li li kèle kuum mo fiebu.

⁸Nen bo, ijend li taan ki lu udu nno ya
nib bo uwien uba ne. Yen si:
mikum nin ikumuo nin mikõnm.
Umu li wi udu nno,
kime Yonbdaan Uwien wa bun' tibuur
nno nmobe mituom ki gbien'.»

⁹Utingben bo ya berb ba ke tien' lisõn-
sõndl nin udu nno, ben nin wun jin' liwiel
nno, li muo ki kpiende u'bo, kime u teknh
umu, imuñii dukeh. ¹⁰Bi li juore ki li se
fõnfõkm ne, kime bi fenge bi la ti jende
udu nno ni ne. Bi li lienh ki teh:
«Ni brike' a'bo no, ni brike' a'bo no
uducien Babilonn, sin wa la nmobe ufaa
nno, ni brike' a'bo no,
Uwien pok ki bun' a'buur ki gben' na
taande'.»

¹¹Utingben bo ya kpenkpend mo li
muoh ki kpiendeh udu nno bo, kime uba
na ji daanh bi'went. ¹²Tun si: miñõkm
nin ilike ya kur nin iten ya nmobe ku-
daaku nin ilaan nin tikpelcepenpien nin
ikpelmõnmõn nin tikpelcer ta dinge suo
ki windeh nin ikpelde ke ya bol ya ya
daaku faa nin isiin ya ya do ya daaku faa
nin bi taah iluobñin ki teh tibont ta nin
bi kpeh tibont ta ke ya bol nin kukurku
kua bi yih ku blõnsi nin tikuter nin iten
ya ya daaku faa bi yih ye maarb ¹³nin
lefina ke ya bol nin tisir ta nu ki nme ke
ya bol nin midaam ke nin mikpom nin
miyom nin iji nin ine nin ipe nin itaan
nin titenlolt nin iyonbe nin binib ba bi
coh be butõbu ni. ¹⁴Bi li len ki ye:
«Sin Babilonn, a la fe tibont ta nno gben'
no.

A'nacenkpebont ta mon ki nmobe
kuñuorku nno gben' no,
nil na ji li le tu fiebu.»

¹⁵Binib ba tien' ukpenkpende udu nno
ni, ki laa' lifaal nno,
li juore ki li se fõnfõkm ne ki muoh ki
kpiendeh,

kime bi fenge bi la ti jende ni'bo ne. ¹⁶Bi
li lienh ki teh:

«Ni brike' a'bo no, ni brike' a'bo no
uducien Babilonn, ni brike' a'bo no,
sin wa la te ten upii wa guo
tikpelcepenpien
nin ikpelmõnmõn nin ya ke ya bol ya
daaku faa

ki fende' a'ba nin bi taah miñõkm nin iten
ya ya daaku faa
ki teh tijefenbont ta nno nin ilaan nno.

¹⁷Li ya faal ke ne pok ki gben' na taande'
no-oo?»

Biñerkurb nin bi'cienb nin bikpen-
tuõnb nin ba ke sõnh miñuncienm bo ki
jinh se fõnfõkm ne, ¹⁸ki likeh udu wa
teknh nno ya muñii, ki wuureh ki teh:
«U le udu ba te ki baa' uducien wuu no?»

¹⁹Ne ki yih titent ki pukeh bi'yul bo, ki
muoh ki kpiendeh ki wuureh ki teh:
«Ni brike' a'bo no, ni brike' a'bo no,
uducien Babilonn ni brike' a'bo no,
biñerdemb ke ni' a ya faal bo ne ki faake'.
Nen ke ne pok ki la gben' na taande' no-
oo?»

²⁰Tibont ta ke te kutaaku bo ni li poknh,
Uwien ya nib nin *Yesu ya tondb nin
*Uwien ya nõbonsõknbe ni'mo ni li
poknh,

uducien nno ya berm bo,
kime Uwien bun' udu nno ya nib tibuur
bi tien' ne mibiern ma nno bo ki kun' ne
imõn.

²¹Ne Uwien ya tonddaan uba yuure'
litenl liba li yebe ten linõcienl ki wie'
miñuncienm ni, ne ki ye:

«Bi li bere uducien Babilonn ufaa bo ma
so.

Nil na ji li le wu fiebu.

²²Ba ji li cii bieñib nin yonyuonb
nin wopieb nin natunpieb bo udu nno ni.
Utonsõnl uba monõn nin uo na ji li te
u'ni.

Ba ji li cii naal bo u'ni.

²³Frl na ji li wende u'ni,
ba ji li cii uje nin upii ba kuon' tob,

na laan wuɔke' ya yuon bó u'ni,
udu nno ya kpenkpend ne là cen' binib ke
utingben bo.

U'nib là taa' iñɔke ne ki lere' inibol ke.»

²⁴ Liebe' ki ní, *Uwien ya ñɔbonsɔknb
nin u'nib bà ke bi ku' be utingben bo nno
u ya du ne si bi'kuum.

Bà mɔn' ki faake' ya yuon nin Uwien ya Pebuk ya piikuɔn

19 Ni ya puoli bó ne n cii' unieke
uba bó paaki bó ten kuniwulku ya
nieke, u teh:

«Aleluya,

tí'Wien ne ñmiendeh binib.

Wɔn ne si ukpieke nin mituɔm,

² kime u'buur yé imɔn ne, ki cuube.

U bun' ujenkpendgaar wà taa' u'sonsɔndl
ki puon' binib ke utingben bo nno tibuur,
ki tu' u là ku' u'tonsɔnb bà nno ya fɛnl».

³ Ne kuniwulku nno tí ye:

«Aleluya,

Babilonn ya muñii li tuu ki dukeh ne uyo
ke.»

⁴ Ne bicienb pile nin binan nno nin tiwen-
fuobt tunan nno gbaan' ki pukeh Uwien
wà ke kiberbiek bo nno, ki teh:

«Ami! Aleluya!»

⁵ Nen saan ne unieke uba len' kiberbiek
nno saan ki ye: «Ninbi, biwaab nin bi-
cienb bà yé tí'Wien ya tonsɔnb ki boh wɔ
nno ní'ke ní li pèkeh wɔ men. ⁶ Ne n tí cii'
unieke uba bó ten kuniwulku ya nieke,
a li ye miñunciennm ne fuh bii utaa ne
tengeh. Unieke nno teh:

«Aleluya,

Yonbdaan Uwien mituɔm ke ya daan
caan' u'bel ɔɔ.

⁷ Cère men tí li poknh, kí li ñmɔbe uyen-
sɔnge kí gbien,

kí li kpiekreh wɔ,

kime Kipebuk nno ya piikuɔnyo baa' ɔɔ.

Ne kí'po bonde' u'ba ɔɔ.»

⁸ Uwien de' wɔ usen wɔ ní gole tikpelcer
tà mɔn ki pien ki windeh.

Tikpelcer nno wuɔn' ki ye Uwien bù'
u'nib bigbemɔndenb ne.

⁹ Ne uba tɔke' nni ki ye: «Kele kí ye:
«Uwien ya mɔnm te u yin' binib bà be ní
ji Kipebuk ya piikuɔnjier nno bo,» ne ki tí
ye: «Tigber tuu cinbe ki ñen' Uwien saan
ne.» ¹⁰ Nen saan ne n gbaan' udaan nno
ya nun bó ní puke wɔ, ne u tɔke' nni ki ye
n la tien nno, kime u'mɔ yé min nin n'tɔb
bà yé *Yesu ya mɔnkunb nno ya tonsɔntɔ
ne. A li puke Uwien baba ne. *Yesu kpi-
ire' tigbemɔnt tà nno yé Uwien là cère'
*u'Fuoñaanm tore' u'ñɔbonsɔknb bi sɔkn'
tigber tà nno ne.

Unil wà jeke utenpien ya gber

¹¹ Ne n tí liike' ki laa' kutaaku ye, uten-
pien uba puɔ' ní, wà jeke wɔ nno bi yih
wɔ umemɔndaan nin unimɔn ne. U buh
binib tibuur, ki tɔh butɔbu ní'donbó ne.

¹² U'nun muɔreh ten umupien ne. U kpie
iberyukpekpie ligol. Liyel liba te u'bo,

wɔn baba ɔa ní la, uba ɔa ben lí'tingi.

¹³ U guo kulierku kuba ne ku'keke yé mis-
ɛm, bi yih wɔ Uwien ya ñɔbonl. ¹⁴ Ne
Uwien ya sojambe pe u'puoli, ki jeke
itenpien, ki guo tiliert tù pièn ki windeh.

¹⁵ Ne kijusiek kà ñme penpen nɔreh ki
ñeh utenjekl nno ya ñɔbu ní. U li taa ken
ne kí ku inibol. U li ñuuke be nin ufaa
ki la ñmɔbe nunsonge bi'bo, kí niin be
ten bi taanh ki mereh isibii ki ñendeh
i'ñunm ma bo, kime Uwien mituɔm ke
ya daan ya mutuol fii' bi'bo ki gbien'-a!

¹⁶ Liyel liba te u'lierku nin u'penl bo. Len
si: «Biberb ke ya bercien nin yonbdenb ke
ya Yonbdaan.»

¹⁷ Ne n laa' utond uba se uwien bo, ki
wuureh ufaa bo ki yih inuɔn yà ke ya bol
jinh tunɔnt yì ní baa kí ji Uwien bonde'
ujincien wà nno. ¹⁸ Yì ní baa kí ji biberb
nin sojaciennb nin bifefaab nin itaan nin
bà jeke yì nin binib ke, bà yé iyonbe nin
bà ɔa yé yonbe nin biwaab nin biciennb
ke ya nɔnt.

¹⁹Ne n tí laa' kiwenk nno nin utingben bo ya berb nin bi'sojambe taan', be ní to utenjekl nno nin u'sojambe butóbu. ²⁰Ne bi cuo' kiwenk nno nin utonnenñobonsoknl nno mo. Wón ne là tien' micincilm ki de' kiwenk, ki lere' binib bà kiwenk nno ya diéku te bi'bo bi gbaandeh ki pukeh ki'nennenku nno. Bi taa' bi'ke bile bi fuobe ne ki tí wie' kumubùoku kuba ni mitenñokjiem te len ki teknh. ²¹Bà sien' nno wón, utenjekl nno taa' kijusiek kà nreth ki ñeh u'ñobu ni nno ne ki ku' be, ne inuon ke baa' ki jin' be ki tí gbo'.

Ibin liturl ya gber

20 Ne n tí laa' Uwien ya tond uba ñen' kutaaku bó ki jiih ní ki gjuuke kubùoku kùà ño ka ñmòbe bien nno ya pien nin tikudòkcencient u'nuo ni, ²ki baa' ki cuo' utunwien nno. U yé uyo bo ya we nno ne. Bi yih wón ne usenpol, ki liebe' ki yih wó *Satan. U taa' tikudòkr nno ki lòle' wó, wó ní li lùo kí tí baa ibin liturl, ³ki taa' wó ki wie' kubùoku kùà ño ka ñmòbe bien nno ni, ki biin', ki piin' ipien, ki pòle' ño utunwien nno ji la lere nib kí tí baa ibin liturl nno ya gbenm. Ibin nno gèbre' la, bi li wie wó ne, wó ní tien iwenkàanke.

⁴Ne n laa' muberbiemu muba, bà bàareh ki kaah mu'bo nno, Uwien de' be usen be ní bu binib tibuur, ki laa' binib bà là kun' imòñ *Yesu bo, ki kpaande' Uwien ya gber ño bi ku' be nno ya naanmu. Bi mekre' ne ki jin' libel nin Kristo ibin liturl. Ben ña gbaan' ki puke' kiwenk nno bii ki'nennenku, ka ñmòbe ki'diéku bi'yutun bo bii bi'nuo bo. ⁵Uwien mekre' ben ne mikpiekm. Bitenkpiitòb bà sien' nno ibin liturl nno ña gèbre' la, ba ní mekre. ⁶Binib bà kpie' ki mekre' bitenkpiib ni nno Uwien ya mòm te bi'bo, kime Uwien ne bore' be ki tien' u'yaab. Ba ní kpo kí lere. Bi li yé

Uwien nin *Kristo ya tótòrkaab ne, ki li yé biberb nin *Kristo ibin liturl.

Satan ya lum

⁷Ibin liturl nno gèbre' la, Uwien li cère be ní ñen *Satan lipekl ni kí wie, ⁸wó ní jo kí tí lere inibol yà ke te utingben ke bo, kí tí taan yè, yè ní to butóbu. Inibol nno ya yel si Góg nin Magóg† ne. Bi yebe ten likpentengbil ne. ⁹Bi gbe utingben bo ni'ke saan, ki jebe' udu wà Uwien yé wù, u'nib te u'ni nno, ne umu ñen' paaki bó ní kí lá win' bi'ke. ¹⁰Ne Uwien cère' bi cuo' usenpol wà lere' be nno, ki wie' kumubùoku kùà mitenñokjiem te len ki teknh nno ni, kiwenk nno nin utonnenñobonsoknl te nà saan nno. Bi li tuu ki te nen saan ne uyo ke ki jèndeh ki lebreh ñonku nin wien ni.

Lidaali là Uwien li bu binib ke tibuur

¹¹N laa' kiberbecencienk kiba ki pien, ki laa' wà ke ki'bo nno. Kitink nin kutaaku gben' u'nun bó kpekpel ka sien' bonn. ¹²Ne n laa' bitenkpiib, bicienb nin biwaab ke se kiberbiek nno ya nun bó. Ne bi pibre' tigbont, ki liebe' ki pibre' kutòku limiel ya gbónku níno. Bi bun' bitenkpiib tibuur, wà ke là sòn' ma bo. Bi bun' be ten ni kele' ma bo tigbont nno ni ne. ¹³Miñunm là jin' binib bà ke nno, mi ñen' be ní. Mikuum là jin' bà bi te kutenkpiiku ni nno mo ñen' ní, ne Uwien bun' be tibuur wà ke là sòn' ma bo. ¹⁴Nen saan ne bi taa' mikuum nin kutenkpiiku ki wie' kumubùoku ni. Kumubùoku nno ne yé mikuliem. ¹⁵Ne bi taa' binib bà ke ya yel ña kele' limiel ya gbónku ni nno mo ki wie' kumubùoku nno ni.

Kutefenku nin kitinfenk ya gber

21 N laa' kutefenku nin kitinfenk, kime kutekpaaku nin kitinkpaak nno ña ji te. Miñuncienm mo ña ji te.

†20:8 Uwien ya ñobonsoknl Esekiel là yih Uwien ya nennendb ne Góg nin Magóg.

²N laa' Uwien ya du Yerusalemafaan ñen' u'saan paaki bó ní ki mɔn ten ujefaan wà bi dùun' wɔ ki tuke ki joh u'ce bó. ³Ne n cii' unieke uba bó, u len' ufaa bo kiberbiek nno saan ki ye: «Liike men, Uwien ya kɔnkuɔn ji te binib ni ne. U li kɔh nin be, ne be ní li yé u'yaab, ne wɔn bugben ní li yé bi'Wien. ⁴U li ñmire bi'nunsiir ke, kuum nin kumuɔ nin jend nin kpiende ña ji li te, kime tibonkpaar nno ke gben'-a.»

⁵Nen saan ne wà ke kiberbiek bo nno len' ki ye: «Fenfennɔ n teh tibont ke tifent ne.» Ne ki tí len' ki ye: «Kele tigber tuu, kime tù te ne, ki kpe be ní li du tu'bo.» ⁶Ne ki tɔke' nni ki ye: «Ni'ke tien' ki gben'-a! Min ne yé micincinm nin migbenm. Uñuñun ñmɔbe wà ke la, n li de wɔ liñunbunl là ya ñunm dienh limiel wa ní pè niba. ⁷Wà ke mɔn' ki faake' ne li si tu ya bont ke. N li yé u'Wien ne u'mɔ li yé n'buk. ⁸Bà sen' bujewanbu nin bà ña fɔre' Kristo ya sen ni nin bà teh ijuoke ya bont nin binikub nin isɔnsɔnd nin biñɔkdenb nin bà pɛ ibule bo. Bi'ke ya tɔon nin bi'lenm ña kpe gbenmɔnt ya sen. Bi'bùol si kumubùoku kùà ni miten-ñɔkjiem te len ki teknh nno ne. Nen ne yé mikuliem.»

Yerusalemafaan ya gber

⁹Uwien ya tondb bilole bà ñuuke ijendfɔrke isèn ilole ni nno ya uba baa' ki lá tɔke' nni ki ye: «Den, ní wuɔn ñe uje-faan wà Kipebuk li kuɔn wɔ nno.» ¹⁰*Mifuoñaanm cère' n laa' nà tidɛknt yaam nno ni ne utond nno taa' nni ki don' li-jɔfɔkrl liba bo, ki wuɔn' nni Uwien ya du Yerusalemafaan u ñen' u'saan paaki bó ki jiih ní. ¹¹Uwien ya wenwenku wendeh wù ki cère' u windeh ten litenl là ya daaku faa, ki windeh ten litenl là bɔn ten lidingl ki likeh ki càareh. ¹²Liguoncencienl liba ne là guɔn' udu nno, ki ñmɔbe inañuɔn piik nin ile. Uwien ya tondb piik

nin bile se inañuɔn nno ke saan. Israyel yaab ya baamul piik nin ile ya yel kele' inañuɔn piik nin ile nno ke bo. ¹³Inañuɔn ita te lenpuoli bó, ita te nintuɔli bó, ita te ugen bó, ita mɔ te ujie bó. ¹⁴Liguoncencienl nno se iten piik nin ile bo ne. Kipebuk ya tondb piik nin bile ya yel kele' iten nno ke bo.

¹⁵Uwien ya tond wà lienh nni nno ñuuke miñɔkm ya kpendɔ wɔ ní kpaan udu nno nin u'nañuɔn nin u'guoncencienl nno. ¹⁶Udu nno là te ten kangbɔnga ne, u'kele ke inan ya pìen kpe. Ne u taa' ukpendɔ nno ki kpaan' udu nno, ki laa' ikele inan nno, wà ke ya fɔkn te mik-pàanm itur piik nin ile ne. U'paaki ya fɔkn mɔ kpe nno ne. ¹⁷U kpaan' ñliguonl nno ki laa' nì te kobk nin pinan nin minan ne. U kpaan' binib kpàandeh tibont ma bo ne. ¹⁸Bi là taa' iten yà bi yih yè jaspi nno ne ki men' liguonl nno. Udu nno ke là yé miñɔkm mà wien, ki windeh ki likeh ki càareh ten lidingl ne. ¹⁹Bi là taa' iten yà ya daaku faa ke ya bol ne ki mɔnge' liguonl nno ya tenpuul.

Likpiekl yé litenl là bi yih lè jaspi nno ne, liliel yé litenl là bi yih lè safir nno ne, litaal yé litenl là bi yih lè agati nno ne, nnan yé litenl là bi yih lè emolod nno ne, ²⁰ñjun yé litenl là bi yih lè sadoniks nno ne, nluob yé litenl là bi yih lè kaneliyann nno ne, nlole yé litenl là bi yih lè krisolate nno ne, nniin yé litenl là bi yih lè belil nno ne, nwe yé litenl là bi yih lè topasi nno ne, piik yé litenl là bi yih lè kalsedoni nno ne, piiknba yé litenl là bi yih lè yasente nno ne, piiknle yé litenl là bi yih lè ametisi nno ne.

*21:17 Mikpàanm nno ya fɔkn kpe kí cin kunɔkpendunku kí tì fɔre inɔbii ne.

²¹ Bi là taa' litenl là ya daaku faa bi yih lè perl nno piik nin ile ne ki tien' udu nno ya nañuon piik nin ile nno. Nañobu ke nañobu là jin' litenl liba ne. Ki taa' miñðkm mà windeh ki likeh ki càareh ten lidingl nno ki cie' mifenm mà dɔ udu nno ya benku ni nno.

²² Ma laa' udu nno ni bi pèkeh Uwien kuduku kùa ni, kime Yonbdaan Uwien mituom ke ya daan nin Kipebuk nno te udu nno ni, ne binib pèkeh be. ²³ Udu nno ya nib ña nuunh wien nin ñmaal ñ li wendeh u'ni, kime Uwien ya wenwenku ne wendeh wù, ne Kipebuk nno yé u'frl. ²⁴ Inibol ke li cuon u'wenwenku ni, ne utingben bo ya berb li tuke bi'bont tà dienh be ukpieke kí baa u'ni. ²⁵ Udu nno ya nañuon li tuu ki ye uyo ke ne, ne na ji li biire u'ni. ²⁶ Bi li taa tibont tà dienh inibol ke ukpieke nin lifaal kí baa u'ni. ²⁷ Nibonn nà ke yé tijoknt ya bonn ña ñ kɔ u'ni. Binib bà teh ijuoke ya bont nin bà ya tòn nin bi'lenm ña kpe gbemònt ya sen nno mɔ ña ñ kɔ u'ni. Binib bà ya yel kele' limiel ya gbónku ni nno baba ne li kɔ u'ni. Kugbónku nno yé Uwien ya Pebuk nno yaaku ne.

22 Uwien ya tond nno wuon' nni miñunm mà dienh limiel ya kpen u windeh ten lidingl ki likeh ki càareh. Mi ñeh Uwien nin Kipebuk nno ya berbiek saan ne. ² Limiel ya subu se mifenm mà dɔ udu nno ya benku ni nno ya siik ni ne, ki te ukpen nno ya kele ke ile, ki lùonh bolm piik nin mile libinl ni. Bù lùonh ñmaal ke ñmaal ne. Bu'fer yé kuñàaku ne ki buuh inibol ke. ³ Uwien wie' nà ke miñuom ña ji li te udu nno ni. Uwien nin Kipebuk ya berbiek li te udu nno ni ne, ne Uwien ya tonsónb ñ li pukeh wɔ. ⁴ Bi li le u'nun bó, ne bi li kele u'yel bi'yutun bo. ⁵ Na ji li biire u'ni, ne binib nno ña ji li nuunh frl, ka ji li nuunh

wien ñ wende be, kime Yonbdaan Uwien ne li wendeh be. Bi li yé biberb ne uyo ke.

Yesu ya baam ya gber

⁶ Uwien ya tond nno tɔke' nni ki ye: «Tigber tuu te ne, ki kpe be ñ li du tu'bo. Yonbdaan Uwien wà là cèrè' u'ñobon-sòknb sòkn' u'gber nno, ne sòn' ní u'tond wɔ ñ lá wuon u'tonsónb tibont tà li tien' na ñ taande.»

⁷ *Yesu len' ki ye: «Li cengeh men, n we ní na ñ taande.» Wà ke tùore' ki ñuuke Uwien ya gber tà te kugbónku kuu ni nɔ ki tɔkeh nà laan teh nin nà lá li tien nno ya gber la, Uwien ya mɔnm te u'bo.

⁸ Min San ne cii' tibont tuu bó ki laa' tì mɔ. N cii' tu'bó, ki laa' tì ma nno, ne n gbaan' utond wà wuon' nni tì nno ya nun bó ñ puke wɔ. ⁹ Ne u tɔke' nni ki ye n la tien nno, kime u'mɔ yé min nin n'tòb bà yé *Uwien ya ñobonsòknb nin bà tùore' ki ñuuke kugbónku kuu ya gber ya tonsòntɔ ne. A li puke Uwien baba ne. ¹⁰ Ne ki tí tɔke' nni ki ye: «La bóle Uwien ya gber tà te kugbónku kuu ni nɔ, kime tì li tien uyo wà nno nekn' ní ñɔ. ¹¹ Wà bre la, wɔ ñ li teh nà bre ki joh. Wà yé tijoknt ya tòn la, wɔ ñ li kuwdeh u'ba tijoknt ki joh. Wà yé unimòn la, wɔ ñ li teh tinimònt ki joh. Wà yé Uwien yɔ la, wɔ ñ juore kí li yé Uwien yɔ.»

¹² *Yesu tí ye: «Li cengeh men, n we ní na ñ taande, kí li tuke lisuul ñ lá su unil ke u'tuonl kpe ma bo. ¹³ Min ne yé micincinm nin migbenm, ukpiek nin ufòrke.» ¹⁴ Binib bà sòkreh bi'liert nno Uwien ya mɔnm te bi'bo. Ben ne ñmòbe usen be ñ mɔ limiel ya subu ya bii, kí ñe bunañobu kí kɔ udu nno ni[¶]. ¹⁵ Ama bà teh ijuoke ya bont nin biñòkdenb nin isònsònd nin binikub nin bà pe ibule bo nno, bi'ke fe itòn nin tigber tà ña kpe

¶22:14 Bi kpìe' ki kele' tigbont tà nno ya tuba ni ni kele' ki ye: «Binib bà boh ti'gber tà te kugbónku kuu ni nno Uwien ya mɔnm te bi'bo ne.»

gbemònt ya sen nɛ, nɛ ki pɛ tu'bo. Ben li juore saali nɛ.

¹⁶ «Min *Yesu nɛ sɔn' ní n'tond wɔ́ n' lǎ tɔ́ke nɛ tigber tuu n'táan ni. N yé Dafid ya yaabil nɛ, ki wien ten litenɲɛɲmaasel.»

¹⁷ *Mifuoñaanm nin Uwien ya Pebuk ya jekpen ye: «Den.»

Wà ke cii' la, u'mɔ́ n' ye: «Den.»

Uñuñun ɲmɔ́be wà ke la, wɔ́ n' ðɛn,
wà yíe miñunm mà dienh limiel la,
wɔ́ n' ðɛn kí ñu, ki la pè níba.

Tigbɛfɔ́rkaar

¹⁸ N gbierɛh wà ke ciih tigber tà te kugbɔ́nku kuu ni, ki tɔ́keh nà laan teh nin nà

lǎ li tien nɔ́ ya gber nɔ́ nɛ. Wà ke taa' tigbetɔ́r ki pukn' tigber nɔ́ bó la, Uwien li cère ijend yà bi len' i'bó kugbɔ́nku kuu ni nɔ́ n' lu u'bo. ¹⁹ Wà ke kùore' kugbɔ́nku kuu ya gber la, Uwien ɲa n' cèbe wɔ́, wɔ́ n' mɔ́ bi len' limiel ya subu bùa bó kugbɔ́nku kuu ni nɔ́ ya bii, ka n' cère wɔ́ n' kɔ́ u'du wà bi len' u'bó kugbɔ́nku kuu ni nɔ́ ni mɔ́.

²⁰ Wà tɔ́ke' tigber tuu ke nɔ́ ye: «Ìmòñ nɛ n we ní na n' taande.»

Ìmòñ, Yonbdaan Yesu, ðɛn.

²¹ Yonbdaan *Yesu n' juoke binib ke.